

BUZDAN DAĞLARI ERİTEN
**ŞEFKAT
GÜNEŞİ**
sallallahu aleyhi ve sellem

REŞİT HAYLAMAZ

Buzdan Dağları Eriten

Şefkat Güneşi

Reşit Haylamaz

Buzdan Dağları Eriten
ŞEFKAT GÜNEŞİ

Copyright © Işık Yayınları, 2013

*Bu eserin tüm yayın hakları Işık Yayıncılık Tic. A.Ş. 'ye aittir.
Eserde yer alan metin ve resimlerin Işık Yayıncılık Tic. A.Ş.'nin önceden
yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt
sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.*

Editör
Sami ÜNAL

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Epub
Ahmet KAHRAMANOĞLU

Dijital ISBN
978-975-278-938-8

Yayın Numarası
653

Basım Yılı
Aralık 2013

Işık Yayınları
Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No: 1
34696 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78

www.isikyayinlari.com
facebook.com/kitapkaynagi

Önsöz

Bizim için Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), hayatının her karesi itibariyle adım adım takip etmemiz gereken yanılmaz bir rehberdir. O (sallallahu aleyhi ve sellem), Kıyâmet kopacağı âna kadar nefes alıp verecek olan herkesin peygamberi olarak gelmiş ve yine her problemi çözebilecek potansiyelde çok yoğun bir hayat yaşamıştır. Bu açıdan bakıldığında O'nun risâlet günleri, sıkıştırılmış dosyalar gibidir; açtığınızda her sayfada önünüze yeni yeni pencere ve kapılar aralamakta, niyet ve nazarınızın duruluğu nispetinde size yeni yeni çözüm alternatifleri sunmaktadır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), yirmi üç yıl gibi bir süre içinde, Kıyâmet'e kadar devam edecek olan İslâm binasının temelini atmış ve her asra bakan yönüyle bu temelden uzanan açık uçlar bırakmıştır. Başka bir ifadeyle, Kıyâmet'e kadar yaşanacak her türlü problemin cevabı, O'nun "peygamber" olarak yaşadığı bu yirmi üç yıllık Saâdet Asrı'nda mevcuttur ki bunların çözümü de temeli o gün atılan bu dünyadan bize uzatılan söz konusu açık uçları keşfetmeye ve onlarla temasa geçip müspet adım atabilmeye bağlıdır.

Bunun için ilk ve en temel eşik, O'nun bu dünyasını çok iyi bilmektir. Fakat başlı başına bu da yeterli değildir; zira herkes, "ibnü'l-vakt" olması yönüyle kendi yaşadığı asrın çocuğudur ve burada ikinci eşik olarak karşımıza, içinde yaşadığımız çağın iyi okunup bilinmesi çıkmaktadır. İşte, bunun adı "siyer felsefesi"dir¹ ve bu açıdan bakıldığında dünden bugüne bizim dünyamız, Saâdet Asrı'nı bildiği hâlde gününü iyi okuyamayan insanımızın girdiği çıkmazlara çok şahit olmuş ve ne yazık ki bugün de aynı hatayı tekrar edip durmaktadır. Allah'ın imkan olarak lütfettiklerini, mirastan elde edilen ganimet savurganlığıyla yitirmekte ve asırların terakümüyle damla damla kazanılanları derya derya kaybetmektedir!

Dün elde edilen bu nebevî sonuçlara ulaşabilmek, ancak bugün yürünen yolun da nebevî olmasıyla mümkündür. Aynı zamanda bu, "Ben o yolda yürüyorum!" demekle de olabilecek bir hususiyet değildir. Bunun için hedeflerde ayniyet söz konusu olması gerektiği gibi; aynı sancının çekilmesi, aynı tavrın belirlenmesi, aynı hassasiyetlerin hayata hayat

kılınması, “sohbet-i cânân ile aynı kurbiyete talip olunması, aynı metodolojinin uygulanması, aynı metanet ve sabrın gösterilmesi, yüreğini kanatsa bile herkese aynı muamelenin gösterilmesi, kısaca baştan sona nebevî bir duruşun sergilenmesi gerekmektedir. Zira yürünen çizgideki ayniyet nispetinde bir hüsn-ü kabul söz konusu olacak ve hizmet olarak üretilen semereler, bir madalya gibi omuzlarda nebevî gömlek taşıdığı sürece tahakkuk edecektir.

Beşer karihasından çıkan alternatif tekliflerinin, üç-beş adım sonrasında iflas edişine bizler çok şahit olmuşuzdur; düşünce ve davası itibariyle uzun soluklu çözüm üretebilenler, hep bu nebevî çizginin kahramanları olagelmişlerdir! Dün böyle olduğu gibi bugün de farklı olmayacak ve yarınların kahramanları da şüphesiz bu nebevî çizginin sadık bendeleri arasından çıkacaktır!

Bunun için, alın teri döküp fikir sancısı çekmemiz, birilerinin üretip de önümüze koyduğu sloganları bir kenara bırakıp hayatın her alanında faaliyet göstermemiz, Kur’ân’ı birkaç âyetten ibaretmişçesine dar bir alana hapsetme hastalığından kurtulmamız, Resûlullah’ın yaşadığı yirmi üç yıllık risâlet hayatının Bedir ve Hayber dışında kalan günlerine de bakmamız, kısaca Mescid’in dışına taşan adımlarıyla muhataplarını her yönüyle kuşatan bir peygamber olarak Allah Resûlü’nü yeniden tanımamız gerekmektedir.

Unutmamak gerekir ki problemi üreten insandır ve insanın ele alınarak kendi kemâlât ufkuna ulaştırılabildiği yerde her türlü problem kendiliğinden çözülecektir. Ancak, birçok peygamber kıssasıyla Kur’ân’ın önümüze koyduğu bu iş, belki de dünyanın en zor işidir! Fakat, imkansız değildir; ortaya koyduğu yöntem ve metodolojiyle Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) bize, çözülemeyecek problemin olmayacağını, hem de yüzlerce/binlerce örneğiyle fiilen göstermiş, arkada, şehrah hâlinde çözüm dolu bir miras bırakmıştır. Buna göre, Ebû Cehil bile olsa, her insanın gönlüne giden bir yol mutlaka vardır; önemli olan bu yolun keşfi ve âdâb itibariyle yolun erkânına riayettir!

İşte, “Şefkat Güneşi”, bilhassa Mekkelileri nazara alarak Resûlullah’ın onlarla olan temaslarını keşfetmeye çalışan, bugünün problemlerini çözebilmek için dünün yöntem ve metodolojisini anlamaya matuf kaleme

alınmış bir eserdir. Problemlerin çığ gibi büyüdüğü bir dünyada zuhûr etmiş olmasına rağmen Efendimiz'in, 23 yıl gibi bir zamanda, hangi metotlarla hareket ettiğini anlamaya, problemlerin bütününe çözümede ortaya koyduğu stratejiyi kavramaya matuf bir çalışmadır.

Ana hatlarıyla eser, bir giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş olarak karşımıza çıkan ilk kısım, risâlet öncesinden itibaren Mekke'yi özetlemekte, kırk yıl "Emîn" diyen insanların, niçin birden değiştiğini ve düşmanca bir tavır içine girerek Allah Resûlü'nü hedef hâline getirdiğini anlamaya çalışmaktadır.

Uygulanan her türlü şiddet ve kapısına dayanan savaşlar karşısında, nebevî duruşu ifade eden birinci bölüm; en zor şartlarda bile Resûlullah'ın, gönüllere girecek ne türlü yollar bulabildiğini genişçe ele almaktadır. Sulh, sükun, diyalog ve her şartta insanla temasın beraberinde getirdiği hizmet zemininin; yeni insana ulaşmada ne kadar ehemmiyetli olduğunu örnekleriyle ortaya koyan bu bölümde, bugüne kadar alışık olmadığımız değerlendirme, tansif, tanımlama ve yorumlarla Allah Resûlü'nün nezihlerden nezih dünyası keşfedilmeye çalışılmaktadır. Yeryüzüne adım atmış en şefkatli insanın müşfik dünyası ile şiddet ve savaşın yan yana duramayacağını ifade edildiği bu bölümde, realitenin aksine oluşan şiddet algısının sebeplerine de inilmekte ve bu algı ile gerçeğin arasındaki uçurumlara dikkat çekilmektedir. Aynı zamanda bu bölüm, yaşanan onca hâdiseden sonra tabii olarak aktif hâle gelen duygu ve hissiyatın, akıl ve muhakemeye baskın konuma geçtiği bu demlerde bile Allah Resûlü'nün, muhataplarının gönüllerine işleyen ne türlü adımlarının söz konusu olduğunu bize geniş bir şekilde anlatmaktadır.

Asr-1 Saâdet'teki değişim ve dönüşümün hangi yol ve yöntemlerle gerçekleştiğinin ele alındığı ikinci bölüm, nebevî metodolojinin fark edilmeye çalışıldığı ve atılan her bir adımın günümüz açısından ifade ettiği mananın hecelenmek istendiği geniş alanı ifade etmektedir. İnsana ulaşmanın, gönülleri yumuşatmanın ve olumsuzluklardan topyekûn arınmanın yol ve yöntemleri olarak da algılayabileceğimiz bu bölüm, bugünkü dünyanın mevcut problemlerinin nasıl çözülebileceğini bize anlatması bakımından da ayrıca önem arz etmektedir. Zira bu bölümde yer

alan ve dönüşümün kilometre taşları olarak tarif edebileceğimiz metodoloji, nebevî hassasiyetle hizmet üreten herkesin, birer elbise olarak üzerine giymesi gereken prensiplere ışık tutmakta ve yarınların aydınlık dünyasının, hangi temeller üzerinde yükseleceğini veciz bir şekilde ortaya koymaktadır.

Nihayet Mekke fethi esas alınarak, yirmi bir yılın semeresini ifade eden son bölümde ise bütün davet ve çağrılarına, elindeki her türlü imkânı kendileri için seferber etmesine rağmen müspet cevap vermeyenlerin bir kez daha ayağına gidişi resmedilmekte, Şefkat Güneşi'nin Mekke semalarında yeniden doğuşuyla birlikte kat be kat terâküm eden buzların eriyişinde yepyeni bir baharın tüllediği anlatılmaktadır.

Alın teri dökmeden neticeye gidilmek istenmemiş, toptancılık yapılmamış, ancak Mekke, toptan kazanılmıştır. Şüphesiz bunun arkasında, ilmik ilmik işlenen nice emek yatmaktadır.

Aynı zamanda bu, kaybedeni olmayan mutlu sondur. Düne kadar kin ve nefretin başını çeken aktörler bile gelmiş; gelmekle de kalmamış, geleceğin şefkat kahramanları olarak tarih sahnesindeki müstesna yerlerini almışlardır!

İşin burasında çok önemli bir ayrıntı söz konusudur; Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi ve sellem), mutlu sona ulaştığı bu demlerde ashâbıyla vedalaşırken görmekteyiz! Muhatabı olduğu mahşerî kalabalığa Arafat'ta seslenirken, âdeta yirmi üç yıllık birikimi önlerine koymuş, hangi yol ve yöntemlerle bu sonucun elde edildiğini hatırlatmış ve bundan sonrasını da arkada bıraktıklarına emanet ederek kendi ufkuna yürümüştür! Arafat vadisinde yankılanan ve Nâm-ı Celîl-i Muhammedî olarak bildiğimiz O'nun bu beyanları² bizim için, hem geleceğin aydınlık dünyasının haberlerini veren bir muştı, hem de vazife ve sorumluluklarımızı hatırlatan mukaddes bir emanettir.

Şefkat Güneşi, çağımızın buzullarını da eritecek potansiyele sahiptir!

Ve bugün de Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), bu emaneti devralıp sahip çıkacak emin elleri gözlemektedir!

¹ Muhteva, belli başlı tasarruflarla M. Fethullah Gülen Hocaefendi'nin "Yenilenme Cehdi" adlı kitabından (131 vd.) alınmıştır.

2 Son bölümde geleceği üzere, “Dikkat edin ve şunu iyi bilin ki Benden sonra ne bir peygamber gelecek ne de sizden başka bir ümmet söz konusu olacaktır! Ancak hiç şüphe yok ki bu din, gece ve gündüzün ulaştığı her yere ulaşacaktır. Allah (celle celâluhû), yeryüzünde kerpiç ve tuğla benzeri su ile yoğrulmuş herhangi bir malzemeyle inşa edilmiş her eve; deve tüyü, keçi kılı veya koyun yünü cinsinden örülmüş her bir çadıra bu dini ulaştıracaktır ve yine onunla, insanları el üstünde tutulan birer aziz kılacak veya itibarını yitirmiş birer zelil hâline getirecektir. O izzetle İslâm azîz olacak ve yine o zilletle küfür de zelil kalacaktır!” şeklinde tercüme edebileceğimiz Allah Resûlü’nün bu beyanını bize, altı sahâbe rivayet etmektedir ve bunların dördü, söz konusu beyanlarını O’ndan Vedâ Haccı’nda dinlediklerini söylemektedir. Bkz. Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 4/103 (16998); 6/4 (23865); Hâkim, *Müstedrek* 4/476 (8324), 477 (8326); Beyhakî, *Kübrâ* 9/181 (18399, 18400); Heysemî, *Mecmaü’z-Zevâid* 4/15; 6/7 (9807); 6/14; 8/262, 263; Taberânî, *Kebîr* 2/58 (1280); *Müsnedü’ş-Şâmiyyîn* 2/79 (951); İbn-i Münde, *İmân* 2/982 (1085); İbn-i Hıbbân 15/91 (6699); Hindî, *Kenzu’l-Ummâl* 1/469 (1345)

Giriş

Risâlet Öncesi ve İlk Yıllar

Risâlet sonrasında Mekkelilerin ortaya koyduğu aşırı tepkiyi iyi anlayabilmek için risâlet öncesindeki fotoğrafın iyi çekilmesi gerekmektedir. Zira Mekkelilerin, Efendimiz'e peygamberlik gelmeden önceki tavır ve duruşlarıyla risâlet sonrasındaki tavır ve duruşları arasında taban tabana bir tezat söz konusudur; ismini bile telaffuz etmeden doğrudan "el-Emîn" diyen insanların bir anda karşısına geçerek O'nun en büyük düşmanı hâline gelmelerinin altında yatan sebepleri anlamadan Mekke yıllarını doğru okumanın imkanı yoktur. Özetlemek gerekirse:

Efendimiz'in, altı kuşak önceki atası Kusayy İbn-i Kilâb³, Huzâalılardan devraldığı Mekke idaresine bir dizi yenilikler getirmiş ve Mekke'de Kâbe merkezli bir hayatı yeniden başlatmıştır. Mekke'yi âdeta yeniden inşa etmiş, Hazreti İbrâhîm'den bu yana devam etmekte olan hac ve umre ziyaretlerini sıhhatli bir zemine oturtabilmek için Kâbe etrafından başlamak suretiyle güçlerine göre kabileleri yeni bir iskâna tabi tutmuştur. Buna göre erkek nüfusu kalabalık olan kabileler Kâbe'nin etrafına yerleştirilirken, savaşan erkek nüfusu daha az olanlar ise vadilere doğru iskan edilmişlerdir. Bu iskânın en temel sebebi, hac ve umre maksadıyla Mekke'ye dışarıdan gelenlere iyi ve kusursuz hizmet üretebilmektir. Bunun için sikâyeye⁴, kıyâde, rifâde, hicâbe, sidâne, sifâre, livâ, ukâb, kubbe, eşnâf, eysâr, emvâl-i muhaccere, e'inne, hukûmet, nedve ve meşveret gibi değişik hizmet sektörleri geliştirilmiş ve bu sektörlerden her birisi bir kabilenin uhdesine verilmiştir.⁵ Mekke idaresinde ortak karar alabilmek için her kabileden belli başlı isimler seçilerek Dârü'n-Nedve denilen bir meclis aktedilmiş ve o günden sonra Mekke idaresi bu meclisten yönetilmeye başlanmıştır. Tabii olarak bu meclisin başkanı, Mekke'yi fetheden bir kumandan ve güçlü bir idareci olarak Kusayy İbn-i Kilâb'ın kendisi olmuştur.

Bu tanzimden itibaren Mekke'de bir hayır yarışı başlamış ve kabilelerin birbirlerine olan üstünlükleri, yaptıkları iyilik ve ürettikleri hizmetle ölçülür olmuştur. İlk nesillerde hayır duygusu aktif olsa da arkadan gelenler

arasında haset ve kin duyguları ortaya çıkmış, daha önceleri “Kim daha çok hizmet üretecek?” şeklinde kendini gösteren hayır yarışının yerini, “Sen neden benim önüme geçtin?” veya “Neden sen daha öne çıktın?” gibi hasis duygular almıştır. Tabii olarak bu zemin, kavga ve gürültüleri de beraberinde getirmiş, kabileler arasında büyük anlaşmazlıkların kapılarını aralamıştır. Bu türlü problemlerin çoğu, bilhassa zamanla daha da güçlenen Benî Ümeyye ve Benî Mahzûm ile Mekke idaresinde söz kesme ve son sözü söyleme makamında olan Benî Hâşim arasında cereyan etmiştir. Hatta bu anlaşmazlıklarda orta yol bulunamadığı dönemlerde “hakem”e müracaat edilmiş ve söz konusu hakemler, her iki müracaatta da Benî Hâşim’in haklılığına hükmetmiştir. Mesele o kadar ciddidir ki amcası Hâşim’le aralarında yapılan “*münâfere*”⁶ neticesinde haksızlığına hükmedilen Ümeyye, ceza olarak 50 deve ödemek zorunda kalmış ve sürgün edildiği Mekke’den on yıllığına ayrılarak Şam’da⁷ yaşamak zorunda kalmıştır.⁸ Şüphesiz ki bu, iki aile arasındaki ayrışmayı kalıcı hâle getirecek çok önemli bir hadisedir.⁹

Her geçen gün artan bu gerilimli sürecin içinde Benî Ümeyye ile Benî Mahzûm’un, zaman zaman Mekke idaresini devralma teşebbüsleri olsa da her birisi akîm kalmış, bir türlü hedeflerine ulaşamamışlardır. Bunun en temel sebebi, karşılarında Abdülmuttalib gibi güçlü bir idarecinin var oluşudur. Bilhassa Kâbe’yi yıkmak için ordusuyla birlikte gelen Ebrehe’nin başına gelenler ve bu süreçte onun ortaya koyduğu tavır ve duruş ile üst üste gördüğü üç rüyanın akabinde yerini tespit ettiği Zemzem Kuyusu’nun yeniden ortaya çıkarılmasında oynadığı misyon, Mekke Reisi Abdülmuttalib’in elini hiç olmadığı kadar güçlendirmiş, idarî ve siyasî gücüne ilahî bir boyut kazandırmıştır. Bu güç karşısında Benî Ümeyye ve Benî Mahzûm, Mekke idaresini devralma (günümüz tabiriyle darbe) teşebbüslerini ertelemek zorunda kalmışlardır. Ancak mücadele durmamış, o gün üstesinden gelemeyeceklerini gördükleri gücü, uzun vâdede mağlup edebilmek için gayretler yer altına inmiş ve Mekke idaresinin gerçekleştiği Dârü’n-Nedve’ye sızma faaliyeti başlatılmıştır. Yıllar sonra Habeşistan’a gönderdikleri elçilerini yönlendirirken kullandıkları ifadelerle bakıldığında o günkü Ebû Cehillerin, ortam hazırlama konusunda ne kadar mâhir oldukları,

insanları ikna edebilmek için hangi yöntemlere başvurdukları daha iyi anlaşılmaktadır. Bilindiği üzere o gün arkadan gönderdikleri elçilere Mekkeliler, Habeşistan Meliki'nden önce vezîr ü vüzerâ ve din adamlarıyla konuşmalarını söylemiş, yanlarında götürdükleri pahalı hediyelerle onların gönüllerini hoş ettikten sonra Melik'in huzuruna çıkmalarını talep etmişlerdi. Maksatları, herkesin “Evet!” dediği bir meselede Melik'e baskı kurmak ve konuyu riske etmeden istedikleri sonucu kolayca elde edebilmektir.

Abdülmuttalib sonrasında Mekke Reisi olan Ebû Tâlib zamanında bu türlü faaliyetlerin daha da yoğunlaştığı ve Benî Hâşim karşıtlığında ittifak edenlerin sesinin daha gür çıktığı görülmektedir. Dâru'n-Nedve'ye dâhil olabilmenin belli başlı kuralları olduğu hâlde bu kuralları kendi adamları hakkında uygulamamış ve onları, bilhassa mücadelede saf dışı bırakmak istedikleri insanları eleyebilmek için başvurulan birer katı kural hâline getirmişlerdir. Mesela 40 yaşından önce kimsenin alınmadığı Dâru'n-Nedve'ye, geleceğin lideri olarak hazırladıkları Ebû Cehil'i, 30 yaşındayken dâhil etmişlerdir. Mekke'nin geleceğini kendi arzuları istikametinde dizayn eden, yarınların temelini atan bu planlamanın arkasındaki en önemli ismin, Kur'ân'ın da bu yönüyle nazara verdiği Velîd İbn-i Muğîre olduğu anlaşılmaktadır.¹⁰

Mekke'de şartların olgunlaştığı ve artık son hamlenin yapılacağı bir sırada hiç beklenmedik bir hâdise gerçekleşmiş, Muhammedü'l-Emîn'e peygamberlik vazifesi verilmiştir! Yıllardır Mekke koltuğuna göz dikip darbe hazırlıkları yapanlar için bu, hiç hesap edemedikleri bir durumdur ve o dakikadan itibaren her şey değişmiş, o âna kadar “el-Emîn” deyim dillerinden düşürmedikleri Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), düşman tanımında ilk sıraya yerleştirilmiş ve “baş düşman” ilan edilmiştir. Zira onlar için artık O (sallallahu aleyhi ve sellem), Mekke koltuğuna gittikleri yoldaki en büyük engel ve halledilmesi gereken ilk hedeftir. O'nu düşman ilan ederken 40 yıllık mâzisine bakılmamış, güven veren duruşu nazara alınmamış ve menfaat ekseninde öne çıkan siyasetin acımasız kurallarıyla meseleye bakılmıştır. Bediüzzaman Hazretleri'nin dediği gibi, bakışların bulandığı ve hissiyatın kontrolüne geçen bu çizgideki bir siyaset, şeytan bile

olsa kendi yanında yer alan insanı melek; melek bile olsa karşı tarafta ilan ettiği yerdeki insanı da şeytan görmektedir. Dolayısıyla meleklerin bile gıpta ile baktıkları Mücessem Şefkat'i göremediler. Bu durumu, geleceğin lideri olarak kendisini Mekke koltuğunda görmeye başlayan bizzat Ebû Cehil'in kendisi açıkça ve hem de defalarca ifade etmiştir. Mesela Mugîre İbn-i Şu'be ile birlikte Mekke sokaklarında yürüdüğü bir sırada yolu Allah Resûlü ile kesişmiş ve Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) “Yâ Eba'l-Hakem! Seni Allah'a imana davet ediyorum; ne olur sen de gelsen, Allah ve Resûlü'ne iman etsen!” diyerek bu fırsatı değerlendirmek istemiş ve onları da imana davet etmişti. Ancak o, her zamanki küstah tavrını takındı ve Habîb-i Kibriyâ Hazretleri'ne, “Yâ Muhammed! Bizim ilahlarımız hakkında ileri geri konuşmaktan ne zaman vazgeçeceksin! Şayet maksadın, üzerine düşenleri bize anlattığını öbür tarafta ispat etmekse, hiç yorulma! Ben Sana şehâdet ederim! Ancak şimdi benim keyfimi bozma! Şu da bir gerçek ki söylediklerinin doğru olduğunu bilsem bile, asla Sana inanıp tâbi olmam!”

Öbür taraf diye bir “derdi” olmayan Ebû Cehil'in bu küstah tavrı karşısında Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), yine sükûtu tercih etmiş ve gerilimi tırmandırmama adına oradan ayrılmıştı. O'nun gidişini arkadan seyreden Mugîre İbn-i Şu'be, Efendiler Efendisi'ni kastederek Ebû Cehil'e, “O'nun hakkındaki gerçek kanaatin ne; hakikaten O'na inanmıyor musun?” diye sordu. Bunun üzerine Ebû Cehil, “Elbette inanıyorum!” dercesine bir bakış atfettikten sonra şunları söylemeye başladı:

“Vallahi, O'nun söylediklerinin doğru olduğunu, aslında ben de biliyorum. Ancak neylersin ki Benî Hâşim'le aramızda hep rekabet var; bugüne kadar Benî Kusayy, “Hicâbe bizde!” dediler; “Tamam!” dedik. “Nedve bizim işimiz!” dediler; sesimizi çıkarmadık. “Sancaktarlık da bizim!” dediler; göz yumduk. “Sikâye de bize âit!” dediler; yine problem etmedik. Onlar yemek yedirdi; biz de yedirdik! O kadar ki onlarla aramızda hep at başı bir durum söz konusu oldu. E, şimdi onlar tutmuş, bir de “Nebî” de bizde!” diyorlar; vallahi, işte bunu, asla kabullenemem!”¹¹

Ebû Cehil'in bu kanaati, sadece o anlık söylenmiş bir sözden ibaret de değildir; başkalarıyla bir araya geldiğinde de aynı kanaatini dillendirmekte, Allah Resûlü'nün doğruluğunu tasdik etmekle birlikte rekabet hissinden

dolayı karşı çıkması gerektiğini ifade etmekten çekinmemektedir. Ebû Süfyân ve Ahnes İbn-i Şerîk ile birlikte yaşadıkları üç gecenin ardından bir araya geldiklerinde söyledikleri de aynı mahiyettedir. Bilindiği gibi her birisi bir diğ erinden gizli ve bağımsız olarak gelmiş, namaz kılıp Kur’ân okuyan Allah Resûlü’nü daha yakından görüp, okuduklarını dinlemek istemişlerdi. Merak ediyorlardı; ancak, yaptıkları bu işten bir başkasının haberdar olmasını da istemiyor ve bunun için de el-eteğin çekildiği gece karanlığını tercih ediyorlardı.

Manzara müthişti; hâl dili ve gönül şivesiyle Beytullah’a tulû’ eden Allah’ın en sevgili kulu, Cenâb-ı Hakk’la mülâki olmuş, Kâbe’de seyrine doyum olmayan bir vuslat yaşıyordu! Hayranlıkla baktı ve uzun uzun dinlediler; kulaklarına çarpıp gelen nağmeler, yaz sıcağında inen rahmet damlaları gibiydi! Kendilerini o kadar kaptırmışlardı ki vaktin nasıl geçtiğinin farkına bile varamadılar. Nihayet Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) namazını bitirip Kâbe’deki Kur’ân sesi kesilince, her biri evine dönmek için yola koyuldular. Kimsenin görmemesi için telaşlı ve tedirgin adımlarla yürüyorlardı! Yolların birleştiği noktaya geldiklerinde hiç beklemedikleri bir sonuçla karşılaştılar; kimsenin haberi olmasın diye azami gayret gösteren üçlü, göz göze gelmişti! Vicdanlarının sesine kulak verdiklerini söyleyemeseler de birbirlerine karşı mahcuplardı. Başlarını eğmiş, suçluluk psikolojisi içinde birbirlerine, “Bir daha böyle bir şey yapmayalım!” diyorlardı. “Zira eğer aramızda zayıf karakterli olanlarımız bizi bu hâlde görürlerse, kalplerine şüphe düşer ve onlar da gelip aynı şeyleri yaparlar!”

Söylemek kolaydı ama akşam mülâki oldukları o manzarayı unutmanın ve duyduklarını yok saymanın imkânı yoktu. Sürekli beyinlerini meşgul eden bir hakikat yankılanıyordu. İçlerinden akıp giden hissiyatlarına engel olmaya imkân yoktu; bir defa daha gidip dinleselerdi ne çıkardı!

İşin doğrusu, birbirinden bağımsız üçü de aynı şeyi düşünüyordu. Dolayısıyla ertesi akşam da gelmişlerdi! Gecenin ilerleyen saatlerinde yüz yüze geldiklerinde her hallerinde ayrı bir mahcubiyet okunuyordu. Gecenin karanlığında kızaran yüzler gözükme de ortada her birisinin gördüğü bir realite vardı. Hele ses tonlarındaki eziklik, bir türlü yüz yüze gelemedikleri

bu hakikat karşısında nasıl mağlup olduklarının haberini veriyordu. Bu kadar da olmazdı! Hani dün söz vermişlerdi?

İlk geceki gibi yine sözleşip ayrıldılar; artık bir daha gelip dinlemeyecek ve böyle bir mahcubiyeti bir daha asla yaşamayacaklardı!

Belki de henüz Ebû Cehil'in kalbi taş kesilmemiş, Ebû Süfyân'ın demokrat yanı ağır basmış ve Ahnes İbn-i Şerîk de sonraki günler kadar şerre kilitlenmemişti. Üst üste iki gece aynı ikazı alan arkadaşlarının bir daha gelmeyeceğini düşünen üç kafadarın bir sonraki geceki durakları da yine Kâbe idi; karanlık basıp da sokaklardan el-etek çekilince yine yola koyulmuş ve Efendiler Efendisi'ni dinlemeye gelmişlerdi.

Üstelik o gece geç vakte kadar beklemiş, fecir vakti tulû' edince, onlar da yola koyulmuştu; kendilerinden emin evlerine gidiyorlardı ki yolları aynı noktada üçüncü kez birleşiverdi!

Bu kadar olurdu! Hem düşmanlık yapıp karşı koyacak, dinlememek için aralarında anlaşıp söz verecekler hem de gelip yine O'nu dinlemek için can atacak, üstelik üçüncü kez birbirlerini atlatacaklardı! Birbirlerini kınayarak konuşmaya başladılar ve ne pahasına olursa olsun artık bir daha böyle bir hâdise yaşamamak için ölümüne sözleştiler.

Ertesi sabah Ahnes İbn-i Şerîk, asâsını kaptığı gibi soluğu Ebû Süfyân'ın yanında aldı. “Doğruyu söyle bana, ey Ebâ Hanzala!” diyordu. “Muhammed'den dinlediklerin konusundaki fikrin ne?”

Ebû Süfyân, temkinliydi; kaç gündür açık verdiği arkadaşına “renk” vermek istemiyor, öncelikle onun kanaatini almayı daha selametli görüyordu. Onun için sorusuna mukabil soruyla karşılık verdi:

“Peki, sen ne düşünüyorsun?”

Ahnes İbn-i Şerîk açık sözlülüğü tercih etti ve “Ben, O'nun hak üzere olduğunu sanıyorum!” dedi.

Başlangıcından beri ihtiyatı elinde tutan Ebû Süfyân, rahat bir nefes almıştı; ona döndü ve “Ey Ebâ Sa'lebe!” dedi. “Allah'a yemin olsun ki bugüne kadar çok şey işittim ve onlarla nelerin kastedildiği konusunda çok muârefe sahibi oldum; anlayacağın, hangi kelamla neyin kastedildiğini iyi

bilirim!”

Daha cümlesini bitirmemişti ki Ahnes araya girdi:

“Al, benden de o kadar!”

“Ancak bunlar, onların hiçbirisine benzemiyor!”

Bununla onlar, hakikat nazarında Efendiler Efendisi’ni tasdik ediyor ve getirdiklerinin de hak olduğunu ikrar etmiş oluyorlardı. Ancak, bunu dışarı vurup ilan etmek öyle kolay değildi; zira dışarıda Ebû Cehil gibi bir aktör vardı!

Bundan sonra Ahnes İbn-i Şerîk, Ebû Süfyân’ın evinden ayrıldı ve aynı şeyleri onunla da konuşmak için doğruca Ebû Cehil’in yanına gitti. “Ey Eba’l-Hakem!” diye başladı sözlerine. “Muhammed’den dinlediğin şeyler konusunda senin fikrin ne?”

“Ne duymuşum ki?” diyerek pişkinliğe vurmak, kulağının üstüne yatmak istedi Ebû Cehil önce. Ancak Ahnes, kararlıydı:

“Ey Ebâ’l-Hakem!” diye tekrarlardı. “Muhammed konusundaki gerçek fikrin ne; O, doğru birisi mi yoksa yalan mı söylüyor? Çekinme! Bak, burada seni duyacak benden başka kimsecik yok!”

Kaçamak bir cevapla başından savamayacağını anlamıştı Ebû Cehil, Ahnes İbn-i Şerîk’i. Kurt adam, kötü yerinden yakalanmıştı ve kitabın ortasından konuşmanın ötesini yutturamayacağı ortadaydı. Önce derin bir iç geçirdi ve ardından da şunları söyledi:

“Allah’a yemin olsun ki Muhammed doğru söylüyor; zaten O, asla yalan söylemez! Fakat Kusay oğullarının sancaktarlık ve Zemzem konusundaki hizmetleri, perdedarlık ve dışarıdan gelen hacı adaylarına yemek verme fâikiyetlerine ilave olarak bir de peygamberlik meselesine sahip çıkmalarını düşündükçe kahroluyorum! Şimdi bir de peygamberlik gibi bir imtiyazı tekellerine alırlarsa, Kureyş’in hâli nice olur, bir düşünsene? Hâlbuki bizler ve Benî Menâf, bugüne kadar şeref konusunda hep birbirimizle yarışıp durduk; onlar ziyafetler tertip etti, biz de ettik! Onlar bazı yüklerin altına girip insanlara hizmet ettiler, bizler de benzeri şeyler yaptık! Ellerindeki imkânları başkalarına da açtılar, malımızdan başkalarını biz de

sebeplendirdik! Neticede, artık onlarla at başı gitmeye başlamıştık ki şimdi onlar, “Bizim aramızda, semadan haber getiren bir Nebi var!” diyorlar. Söyler misin; bunun üstesinden biz nasıl geliriz? Vallahi biz, O’na asla inanmayacak ve hiçbir zaman da O’nu tasdik etmeyeceğiz!¹²

İşte bu, vicdanından gelen ses farklı olsa da menfaat ve siyasetin yönlendirdiği hissiyatla bakışı bulanık Ebû Cehil’in, akı kara, karayı da ak görmesinden başka bir şey değildi! Bu dakikadan itibaren onların, hakikati görmesine imkân yoktu. Kin ve nefretin baskısı altında kararlı vicdanları sebebiyle nasihat alamaz hâle gelmiş, kaskatı kesilen kalblerine de sanki anahtar işlemez paslı kilitler vurulmuştu. Onlar için bu, zemherirde esen muvakkat meltemler mesâbesindeydi; zaman zaman ılgıt ılgıt esse de hemen arkasından fırtınalar kopuyor ve meltemlerin yerini, önüne geleni alıp götüren tufanlar alıyordu!

Bu arada, hâlâ reisliği devam eden Ebû Tâlib’in Dâru’n-Nedve’deki konumu bir hayli zayıflamış ve Ebû Cehil ve avanesinin, yıllardır yapageldikleri hazırlıklar neticesinde sesi daha gür çıkmaya başlamıştır. Benî Hâşim’i Dâru’n-Nedve’de temsil eden Efendimiz’in bir diğer amcası Hazreti Abbâs da bu baskın ortam karşısında sesini duyuramaz olmuştur. Daha açık bir ifadeyle o günden sonra Dâru’n-Nedve, “ortak düşman”(!) karşısında yer alanların bir araya gelip kararlar aldıkları, kitleleri ikna edebilmek için yalan haberlerin üretildiği ve başta Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) olmak üzere bütün inananları itibarsızlaştırma adına daha uzun soluklu stratejilerin konuşulup karara bağlandığı bir merkez üssüne dönüşmüştür.

Kabile hayatının en koyu tonuyla yaşandığı o günlerde reisler Dâru’n-Nedve’den beslenmekte ve onların dudağından çıkanın kanun telakki edildiği Câhiliyye anlayışında diğer fertlerin düşünme diye bir lüksleri bulunmamaktadır. Reisin dediği mutlak doğrudur ve ortada adı konulmamış koyu ve acımasız bir kast sistemi vardır! Dolayısıyla o dakikadan itibaren âdeta bütün Mekke, kin ve nefret soluklayan bir nevi Dâru’n-Nedve olmuştur; sözlü sataşmalar, hakaret ve küfürler, tazyikler, baskılar, baskınlar, ölüm tuzakları, ultiमतوmlar, muhtıralar, sürgünler ve değişik ihtilal teşebbüsleri gibi her türlü şiddet ve sindirme politikalarıyla Mekke,

hemen her gün yeni bir filme, Ebû Cehillerin çevirdiği yeni bir dümen ve tezgâha şahit olmaktadır. 13 yıllık Mekke hayatının hemen her gününde bir gerginlik ve problem söz konusudur! Üstelik bu gerginlik, sadece gerginliği üretenlerle sınırlı kalmamış, dalga dalga toplumun bütününe yansımıştır; Allah Resûlü ile toplum arasında kalın duvarlar örülmüş ve O'nun ortaya koyduğu şefkat, merhamet, mülayemet, hilm ü silm gibi fazilet ifade eden duruşlar görülemez hâle gelmiştir.

Şu da bir hakikat ki mü'minlerin rehberi Mekkeliler değil, Resûlullah'tır; o günkü Mekkelilerin ne türlü kötülüğe tevessül ettikleri ve şirretlik adına neler yaptıklarından ziyade bizim için, bütün olumsuzluklara rağmen Allah Resûlü'nün onlara nasıl davrandığı, kin ve nefretin her türüne, hiddet ü şiddetin envâi çeşidine rağmen Mekkelilere ulaşabilmek için nasıl bir metodoloji izlediği ve öldürmeye kilitlenmiş o günkü insanları, neticede yaşatma idealiyle cepheden cepheye koşan insanlar hâline getirirken hangi yollara başvurduğu önem arz etmektedir. Ve esas itibariyle, mevcut problemlerimizi O'nun metodolojisiyle çözebilme adına bizim için işin önem arz eden tarafı da budur.

Mahzun Nebi

Hakikat, gün gibi ayân olduğu hâlde körü körüne yapılanlar karşısında Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) çok üzülüyor, göz göre göre Cehennem'e sürüklenen ve büyük kitleleri de arkasına takarak aynı istikamete sevk edenler için hüzünden iki büklüm oluyordu. Onların da elinden tutabilmek, onları da sahil-i selamete ulaştırabilmek için Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), her fırsatı değerlendiriyor ve âdetâ arkasında, oturup konuşmadığı, muhatap olup da elinden tutmadığı ve gemisine alıp da kurtarmadığı bir tek insan bırakmak istemiyordu. Bilhassa tebliğin açıktan yapılmaya başlandığı bi'setin dördüncü yılından itibaren bu süreç daha da hızlanmış, Sultân-ı Rusûl Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Mekke'ye gelen herkesin yanına uğrar olmuştu; oturup onlarla da konuşuyor ve onları da imâna davet ediyordu. Bunun için Zü'l-Mecâz, Mecenne ve Ukâz panayırılarını mesken tutmuş, umre ve hac niyetiyle Mekke'ye gelenlerin yolunu gözler olmuştu; temas kurduğu herkese hakikat namına sesleniyor, göz göre göre ateşe koşan kelebekler misali körü körüne putlara kurban gidenleri de Cehennem

yolundan çevirmek istiyordu. O'nun tek hedefi vardı; nefes alan her kul, Rabb-i Rahîmi'ni tanısin ve neticede O'nun rahmetiyle ebedî kurtuluşun kapılarını aralasin!

Tabii olarak bu, kendi ikbalinden başka derdi olmayan o günkü Mekkelilerin anlamayacağı bir hedefti ve hemen harekete geçtiler. Baş aktör olarak Ebû Cehil ile Ebû Leheb gözüküyordu; münâvebeli olarak iz sürüyor ve tek bir insanın bile Allah Resûlü'nden istifadesine fırsat vermek istemiyorlardı. Bilhassa sözü edilen panayırların o günkü baş aktörü, Efendimiz'in de amcası Ebû Leheb idi; Ebû Cehil hiç ortada olmasa da zaten o, bu işi bitirmeye kendisini adanmış, kırmızı devesinin üzerinde adım adım yeğenini takip ediyordu. Belki de Ebû Cehil, öz amcası olduğu için bu zeminlerde hususiyle Ebû Leheb'i öne çıkarıyor ve böylelikle, "Amcasının bile karşı çıktığı birisi ne kadar güvenilir olabilir?" algısını oluşturmaya çalışıyordu.

O'nun (sallallahu aleyhi ve sellem) uğradığı herkese onlar da uğruyor ve -hâşâ- Efendimiz'in hilâf-ı vâki beyanda bulunduğunu söylüyor; O'na, yıldızlara bakarak haberler veren bir "sâbî¹³ kulpu takmak istiyorlardı. Beyanlarındaki gücü kabullenmekle beraber bunu sihirle izaha çalışıyor ve kehânet yakıştırmalarında bulunuyorlardı.

İzafe etmeye çalıştıkları olumsuzlukların hiçbirisinin tutmayacağını onlar da biliyordu; ama Ebû Cehiller için bunun ne önemi vardı? Yalan yanlış bilgilerle âdetâ Allah Resûlü'nün etrafında duvar örüyor ve kimsenin bu tarafa geçmesine müsâade etmiyorlardı.

O günlerde yaşadığı benzeri bir hâtırayı yıllar sonra dile getirirken Kinâneli bir tüccâr, ibret dolu ifadelerle hâdiseyi bize şöyle nakletmektedir:

"Resûlullah'ı Zü'l-Mecâz panayırında, 'Ey İnsanlar! 'Lâ ilâhe illallah!' deyin ve siz de kurtulun!' derken gördüm. Hemen arkasında, O'nun üzerine toz-toprak saçarak yürüyen Ebû Cehil vardı; âvâzı çıktığı kadar bağılıyor ve adım adım O'nu takip ediyordu. Bir taraftan da "Ey insanlar! Sakın ola ki bu adam, dininiz konusunda sizi aldatmasın! Çünkü O, sizin Lât ve Uzzâ'ya ibadeti terk etmenizi istiyor!" diyerek insanları korkutuyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ise hiç ona iltifat etmiyor, ondan sıyrılmaya çalışıyor

ve vakarla yoluna devam ediyordu.”¹⁴

Panayırların sıcak zemininde, hakikate âşinâ bir sima bulabilmek ümidiyle yanıp tutuşan ve başkalarından gelebilecek her türlü sıkıntıyı göğüsleyen Habîb-i Kibriyâ Hazretleri, başkasının kin ve nefreti üzerine hüküm bina etmiyor ve hep kendisine yakışanı yapıyordu. O’nun, bir gönüle daha girebilme adına katlandığı sıkıntıları anlatırken Âmirî kabilesinden bir tüccar bize şu ayrıntıyı vermektedir:

“Câhiliyye döneminde¹⁵ Resûlullah’ı ben, ‘Ey insanlar! ‘*Lâ ilâhe illallah!*’ deyin ve siz de kurtulun!’ derken görmüştüm. Etrafını alıp da peşini bırakmayanlardan bazıları mübarek yüzlerine tükürüyor, bazıları da üzerine toz-toprak saçıyorlardı. Bu arada onlardan bazıları, ağza alınmadık ağır sözlerle O’na hakaret ediyorlardı.

Derken gün yarılanınca yanına, elinde bir miktar su ile küçük bir kız çocuğu çıkageldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), suyu aldı ve eliyle yüzünü yıkadıktan sonra o kızcağıza dönerek, “Kızım!” dedi. “Baban hakkında hiç endişe etme; O’na kimse galebe gelemez ve zillet erİştiremez!”

Yanımdakilere onun kim olduğunu sordum; bana, “Resûlullah’ın kızı Zeyneb!” cevabını verdiler. O zaman o, ergenlik dönemine adım atmak üzere olan aydınlık yüzlü küçük bir kız idi.”¹⁶

O günlerde kapı kapı dolaşıp, “Ey insanlar! Gelin, ‘lâ ilâhe illallah’ deyin ve kurtulun!”¹⁷ demek, âdetâ Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi ve sellem) en temel tavır ve duruşu hâline gelmişti. İnsanları, hiç kimsenin itiraz edemeyeceği “tevhid” hakikatine çağırmakta ve bu davette, herkesin kabul edebileceği ortak noktaları öne çıkarıp kendisini bile ilk eşik olarak öne sürmemektedir.¹⁸

Hâlbuki O (sallallahu aleyhi ve sellem), “Gelin ey insanlar! Allah var! Âhîret var! Hesap-kitap var ve şu yaşadığınız hayatın hesabını da vereceksiniz!” deseydi, yine de vazifesini yapmış olurdu. Zira O’nun konumunu tarif ederken Kur’ân, Peygamber’in vazifesinin sadece tebliğ olduğunu ifade etmekte,¹⁹ kimseye zorla kabul ettirme gibi bir misyonunun bulunmadığını

söylemekteydi.²⁰ Buna rağmen O (sallallahu aleyhi ve sellem), hayatına kastedenlerin de hayatını kurtarabilmek, ebedi yok oluşla ölüp gideceklerin karanlık dünyalarını da aydın kılabilmek için “vazife ötesi” bir gayretin içine giriyor ve yine Kur’ân’ın ifade ettiği gibi kendini parçalarcasına bir gayret ortaya koyuyordu.²¹

Peki, karşılığında ne gördü?

Karşılık beklemiyordu ki!

İslâm ile erken dönemde tanışan yakınları da O’nu destekliyor, davası adına attığı her adımda O’nunla birlikte hareket ediyordu. Mesela neredeyse her gün Hadîce Vâlidemiz evde yemek yapıyor, Hazreti Ali ile Hazreti Zeyd de sokak sokak dolaşp bu yemeğe Mekkelileri davet ediyordu. Her defasında aralarından bir oyun bozan çıksa da O (sallallahu aleyhi ve sellem), tertip ettiği ziyafetlerle midelerine seslendiği insanların, bir de akıl ve muhakemelerini muhatap alıyor, gönül ve kalplerine de hitap ediyordu. Hediyelerle ortamı yumuşatmaya çalışıyor, ilk adımı kendisi atmamak suretiyle muhataplarının takılabileceği engelleri bir bir ortadan kaldırmış oluyordu. Bu, o kadar sıklıkla tekerrür etmişti ki uluslararası ticaret yapan, yılların zengin kadını Hazreti Hadîce’nin serveti, gün geldi tükendi; bi’setin üzerinden geçen on yılda bu servetten eser kalmamış ve üç yıllık sürgün hayatını birlikte yaşadıkları Hadîce Vâlidemiz, elindeki her şeyi Allah yolunda harcamış bir insan olarak kendi ufkuna yürümüştü. O günün şartlarında Mekke’de, bu servetin harcanacağı büyük alışveriş veya eğlence merkezleri yoktu. Hoş, olsaydı da bu servet oralara asla gitmezdi! Peki, öyleyse bu servet nereye gitti? Şüphesiz Velîd İbn-i Mugîre, Âs İbn-i Vâil, Ebû Cehil, Ebû Leheb, Ukbe İbn-i Ebî Muayt, Utbe ve Şeybe gibi kadir bilmezlerin kursak ve midesinde tükendi!

İşin ilginç yanı, bütün karşı duruş ve şiddet ihtiva eden tavırlarına rağmen Mekkelilerin, bu davete icabet ediyor olmasıydı. Demek ki duruş itibariyle Resûlullah’ın güven veren hâlini görmezden gelememiş ve düşmanca tavır alsalar bile kapıyı sonuna kadar kapatamamışlardı. Şayet her defasında aralarından birisi çıkıp da oluşan müspet havayı bozmamış olsaydı, daha o günlerden itibaren bazı gönüller yumuşayacak ve hür iradelerini kullanarak

olmaları gereken yeri seçebileceklerdi.

Ancak olmadı! Daha önceki peygamberlerin döneminde de olmamıştı. Demek ki sonraki dönemlerde de olmayacaktı. Işığın karanlığı boğacağı kesindi ama hamil müddetine tahammül de esbâba tevessülün başka bir boyutunu ifade ediyordu! Şayet o gün her şey, olağanüstü bir keyfiyette geliyorsa olsaydı, sonrakiler için örnek alınabilecek bir model ortaya çıkmazdı. Fitrî bir zeminde gelişen bu değişim ve dönüşüm, arkasında, her dönemde uygulanabilecek mücerreb bir metodoloji bırakacaktı ve öyle de oldu.

Böylesine bir fedakarlık ve bu kadar gayrete mukabil Mekkeliler, her geçen gün artan bir yoğunlukla mukabelede bulundu ve hep şiddetin tarafı oldular. Zaten, Allah Resûlü'nün getirdiği güzelliklere karşı makul bir gerekçe üretemedikleri yerde tek alternatifleri de bu idi; gözlerini kapamakla, sadece kendilerine gündüzü gece yapan karanlık ruhlar, kaba kuvvetle güneşe perde çekebileceklerini sanıyorlardı! Tabii olarak bu da olmadı!

Peki, ne oldu?

Her geçen gün artan gerginlik ve gerilim ortamını iyi okuyan Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), akılla hareket etme kabiliyetini kaybeden Mekkelileri, makuliyet zeminini bulacakları âna kadar kendi hâllerine bıraktı ve Medîne'ye hicret etti. Bunu daha önce de yapmıştı; Fahr-i Rusûl Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), tırmanan gerilimin bir parçası olmak istememiş, ashâbının varlığını hazmedemeyen Mekkelilere daha fazla hazım problemi yaşatmamak için ashâbını, Allah'ın geniş olan yeryüzünden başka bir beldeye, Habeşistan'a göndermişti.

Şimdi ise kendisi gidiyordu! Zaten aylar öncesinden ashâbını göndermeye başlamış, daha kötü sonuçlar zuhûr etmemesi için peyderpey ashâbını Medîne'ye göndermişti. Bunu yaparken de kimseye, “Sizin için bu kadar fedakarlığa rağmen kadir-kıymet bilmediniz!” demiyordu. Daha fazlasını çoktan hak etmiş olmalarına rağmen hiç kimse için “Ne hâli varsa görsün!” duruşu da sergilememişti. O'nun dünyasında, “Düşene bir tekme!” mantığı hiç olmadığı gibi O (sallallahu aleyhi ve sellem), kimse için, “Canı Cehennem'e!”

demek de yoktu. Medîne’de çığ gibi büyüyen Ensâr’ı olmasına rağmen O (sallallahu aleyhi ve sellem), gözü ve kulağını Mekke’den hiç ayırmadı ve bir gün onları da gemisine alma niyetiyle o gün hicret etti. Belki de onlar için bu, hislerinden arınma, o güne kadar akıl ve muhakemelerine baskı kuran duyguları adına durulma ve bir nevi düşünme payı anlamına geliyordu!

Görüldüğü üzere sürekli gerginlik üretenlerin problemlerini çözebilmek için ilk adımı atan yine Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) oluyordu. Zahirden bakıldığında bu da bir geri adım sayılabilirdi; ancak O (sallallahu aleyhi ve sellem), bu gün attığı bu adımın neticesinde, muhataplarının bütününe ulaşacak yeni adımların fırsatını yakalamış oluyordu!

Öyle de oldu. Kapılar açmak, köprüler kurmak için gelen Habîbullah (sallallahu aleyhi ve sellem), 13 yıldır milim milim açılan kapılarla santim santim kurulan köprüleri kendi hâline bırakmadı; bilakis, hicret ederken bile yeni yeni kapılar açıp köprüler kurarak yola çıktığını ilan etti! Hicretinde bile Mekkelilere şok üstüne şok yaşıtıyordu; zira Mekkelilerin, “Emîn” diyerek kendisine emanet ettiklerini, yine kendilerine iade edebilmek için yeğeni Hazreti Ali’yi, yerinde vekil bırakıp öyle yola çıkmış, her türlü tehlikeyi göze alarak o gece, yatağına Hazreti Ali’yi yatırmıştı!

Ya sonra?

Ne garip ki aralarından ayrılıp gitmiş olması, Mekkeliler için suların durulması anlamına gelmedi; nefes alıp veriyor olmasından bile rahatsızlık duyuyorlardı!

Ve nihayet bir gün, ordular toplayıp, ashâbıyla birlikte O’nu yok etmek için üzerine yürüdüler!

[3](#) Kusayy İbn-i Kilâb, aynı zamanda Kureyş’in atası olarak bilinmektedir.

[4](#) Hac ve umre maksadıyla Mekke’ye gelenlere su ikram etme işidir. Huzâa Kabilesi Mekke’yi terk ederken Zemzem Kuyusu’nu kapattığı için burada su, en zor elde edilen temel ihtiyaç maddesi hâline gelmiştir. Bu zor görevi üstlenen kabile, Mekke vâdileri arasına bentler yapar ve yağmur sularını burada toplardı. Hac mevsimi geldiğinde buralardan su taşır ve ibadet maksadıyla gelen Rahmân’ın misafirlerine bu suyu ikram ederlerdi.

[5](#) O günün Mekke’sinde karşılığı olan bu sektörler ve onları deruhte eden kabilelerle bu kabileleri temsil eden kişileri şu şekilde özetlemek mümkündür:

“Ukâb” denilen sancağı taşıma işiyle “kıyâde” tabir edilen kumandanlık işlerini Ebû Cehil yürütüyordu.

Efendimiz’in amcası Abbâs İbn-i Abdilmuttalib, Benî Hâşim adına hacılara Zemzem ikram etme işi

olan “sikâye” vazifesini deruhte ediyordu.

Benî Nevfel’den Hâris İbn-i Âmir, hac ibadetini yerine getirmek için Mekke’ye gelen fakirlere, yine Mekkeli zenginlerden toplanan maddî yardımları dağıtma işi olan “rifâde” işini üstlenmişti.

Benî Abdiddâr’dan Osman İbn-i Talha, Mekke hâkimiyetinin remzi olan ve “Livâ” tabir edilen sancağı muhafaza edip gereğini yerine getirme vazifesiyle Kâbe’nin anahtarlarını taşıma işi olan “sidâne” işleriyle vazifeliydi. Kâbe’nin örtüsüyle ilgili işleri ifade eden “hicâbe” işiyle, Mekkelilerin oturup karar aldıkları meclisleri “Nedve”nin işleyişi de aynı şahsın uhdesindeydi.

Benî Esed’den Yezîd İbn-i Zem’a, Mekkeliler adına karar alınacağı zaman devreye giren istişare mekanizması “meşveret” işlerini koordine eden isimdi.

Kabilelerin kökenleri ve eskiye ait bilgilerine vukûfiyetiyle tanınan Benî Teym’in bilgisi Hazreti Ebû Bekir (radiyallahu anh) o gün, husûmetleri çözme ve kan davalarını bir karara bağlama manasında “eşnâf” denilen bir çözümün mercii olarak biliniyordu.

Ebû Cehil ile aynı kabileye mensup olan Hâlid İbn-i Velîd, sefere çıkacak ordunun donatılması için herkesin üzerine düşen payı tahsil işi olan “kubbe” ile savaş esnasında Kureyşlilerin süvari kıtaları komutanlığı olan “e’inne” işlerinden mes’uldü. Gözü çok yükseklerde olan Ebû Cehil için Hâlid İbn-i Velîd’in bu görevleri ayrı bir ehemmiyet ifade ediyor, “kubbe” ve “e’inne”yi ayrıca önemsiyordu. Bunun için Hâlid İbn-i Velîd’i el üstünde tutuyor, gelecekte elde edeceği misyona sahip olmada dayanak yapacağı bu iki vazifenin hatırına, amca oğlu olan Hâlid İbn Velîd’e toz kondurmuyordu.

Benî Adıyy’den Hazreti Ömer (radiyallahu anh), “sifâre” denilen tam yetkili siyâsî temsilcilik ve elçilik işlerini yürütüyordu.

Benî Cümah’tan Safvân İbn-i Ümeyye, “eysâr” denilen ve sözde alın yazısını okumak için kullanılan talih oyunu aletlerinden sorumluydu.

Benî Sehm’den Hâris İbn-i Kays ise “emvâl-i muhaccere” denilen tanrılara sunulmak üzere alıkonulmuş mallarla, “hukûmet” namıyla bunları muhafaza işinin sahibi bulunuyordu.

Mekke’nin fethine kadar devam edecek olan bu uygulamaları Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ortadan kaldıracak, sadece Hazreti Abbâs’a ait sikâye ile Osman İbn-i Talha’ya ait olan sidâne vazifelerinin devam etmesini uygun bulacaktır. Bkz. Ebû Dâvûd, *Diyât* 17, 24; Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 2/36; 3/410; 5/411; Dârakutnî, *Sünen* 3/105

6 *Münâfere*; iki kişinin, aralarında soy ve nesep olarak üstünlük yarışına girmeleri ve aralarındaki bu tartışmayı halletmek üzere bir kimseyi hakem tayin etmeleri işine denilmektedir.

7 Yıllar sonra Ümeyye’nin torunu olarak buraya vali tayin edilen Hazreti Muâviye, Kâbe’ye hizmet eden Kureyş’in bir ferdi olarak yıllar öncesinde aralarında yaşayan dedesinin kredisini çok iyi kullanmış ve Şam’da büyük bir nüfûz elde etmiştir.

8 İbn-i Sa’d, *Tabakât* 1/76; Taberî, *Târîh* 1/504

9 Hatta denilebilir ki bu hadise, Endülüs Emevîlerinin sonuna kadar gidecek olan ihtilafların temelini oluşturmaktadır. Bkz. İbn-i Sa’d, *Tabakât* 1/76; Taberî, *Târîh* 1/504, 505

10 Kur’ân’ın, “Mal ve ailesiz, tek olarak yarattığım, sonra çok çok mal, servet ve etrafında dolaşan oğullar verdiğim, her türlü imkânı önüne serdiğim, o adamın hakkından gelmeyi sen Bana bırak! Hâlâ da açgözlülükle imkânlarını daha da artırmama hevesleniyor. Hiç heveslenmesin! Çünkü o Bizim âyetlerimize karşı inatçı kesildi. Ben de onu sarp mı sarp bir yokuşa sardıracağım. O düşündü, ölçtü, biçti. Kahrolası, nasıl da ölçtü biçti! Hay kahrolası! Nasıl, nasıl da ölçtü biçti! Sonra baktı. Derken suratını astı, kaşlarını çatı. Sonra da sırtını döndü, kibirinden kabardı, arkasına bakmadan çekip gitti! ‘Bu, büyücülerden nakledilen büyüden ibarettir! Bu, beşer sözünden başka bir şey değildir!’ dedi. Desin bakalım! Ben de onu sekar’a atacağım. Sekar nedir bilir misin? Nereden bileceksin! O, içine atılanı yer, bitirir; ancak yine de bırakmaz, eski hâline çevirip bu işi tekrar eder; sürekli olarak derileri kavurur. Üzerinde on dokuz görevli vardır.”

diyerek anlattığı kişinin, hemen hemen bütün tefsir kitaplarında, Velîd İbn-i Muğîre olduğu üzerinde durulmaktadır. Bkz. Müddessir Sûresi 74/11-30

[11](#) Beyhakî, *Delâil* 2/208; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 3/70

[12](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/200-201; Beyhakî, *Delâil* 2/207-208; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 3/69-70. Konuyla ilgili rivayetler birleştirilerek verilmiştir.

[13](#) “Sabie” kökünden türemiş bir kelime olup, bir dinden çıkıp başka dine giren kişi anlamına gelmektedir. Terim olarak “sâbî”, melek veya yıldızlara tapan insanlar için kullanılan bir kelimedir. Âlemin tek Yaratıcısına inanmakla birlikte, dünyanın ve insanların yönetiminin gök cisimlerine bırakıldığını ileri sürerler. Bir âyetinde Kur’ân-ı Kerîm, iman edenlerle birlikte bunlardan da bahsetmektedir. (Bkz. Bakara Sûresi 2/62) Hazreti İbrâhîm (aleyhisselâm), bunları irşad için gönderilmiştir. (Bkz. En’âm Sûresi, 75 vd.) Günümüzde yıldız falına inanma ve yıldızların gücüne sığınma bunlardan kalmadır. (Bkz. Suat Yıldırım, Bakara Sûresi 2/62. âyetin meali.) Bu tabiri Allah Resûlü hakkında kullanmak suretiyle Mekkeliler, şüphesiz Resûlullah’ın halk üzerindeki tesirini kırmak istiyor, O’nu itibarsızlaştırmaya çalışıyorlardı.

[14](#) Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 27/148 (16603); Sâlihî, *Sübülü’l-Hüdâ* 2/452

[15](#) Bu ifadesiyle râvi, muhtemelen o gün hâlâ Câhiliyye günlerini yaşadığı için kendisi adına bu sıfatı kullanmaktadır ki İslâm’ın ilk yıllarını kastettiği açıktır.

[16](#) Buhârî, *Târih* 8/14; Taberânî, *Kebîr* 20/342 (805)

[17](#) Bkz. Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 31/342 (19004); Hâkim, *Müstedrek* 1/61 (39); 2/668 (4219); Dârekutnî, *Sünen* 3/462 (2976); Beyhakî, *Kübrâ* 1/123 (358); 6/34 (11096); Taberânî, *Kebîr* 5/61 (4582); 8/314 (8175); 20/343 (806); İbn-i Ebî Şeybe, *Müsned* 2/322 (822); *Musannef* 7/332 (36565); İbn-i Huzeyme, *Sahîh* 1/82 (159); İbn-i Hibbân, *Sahîh* 14/517 (6562)

[18](#) Benzeri bir durumu, vefat öncesinde amcası Ebû Tâlib’e telkinde bulunurken de görmekteyiz; Mekkelilerin de üzerinde baskı kurduğu bir sırada ona Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), “Ey amcacığım!” demişti. “Gel, ‘Lâ ilâhe illallah’ de ki bununla Allah katında senin için şahitlik edeyim!” Bkz. Buhârî, *Cenâiz* 80 (1360); Müslim, *İmân* 9 (24); Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 39/78 (23674)

[19](#) Bkz. Nûr Sûresi 24/54; Ra’d Sûresi 13/40; Gâşiye Sûresi 88/21

[20](#) Bkz. Gâşiye Sûresi 88/22

[21](#) Bkz. Kehf Sûresi 18/6; Şuarâ Sûresi 26/3

Birinci Bölüm

Şiddet ve Savaş Karşısında Nebevi Duruş

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), on üç yıllık Mekke hayatında şiddetin her türlüüne muhatap olmuş, ancak hiç kimseye şiddetle mukabelede bulunmamıştı. Zaten “Hira sultanlığı” ile başlayan süreçte gelen âyetler, muhatapları çizgiyi aşsalar bile O’nun, adaletten ayrılmaması gerektiğini emrediyor ve bu türlü durumlarda adres olarak sabrı gösteriyordu.²² Rahmet peygamberiydi²³ ve hep rahmetle muamele ediyordu. Muhataplarından zulüm görse de ellerinden tutabilmek için kendisini parçalarcasına bir gayret ortaya koyuyor ve şefkat iklimine onları da almak istiyordu.²⁴ O’nun dünyasında, ne zarar vermek vardı ne de zarara zararla mukabelede bulunmak!²⁵ Şartlar ne olursa olsun Habîbullah (sallallahu aleyhi ve sellem), hep kendine yakışanı yapıyordu.

Ashâbını da aynı çizgide yönlendiriyordu,²⁶ canı yanan, başı yarılan, malı talan edilip canına kastedilen hiç kimse, mukabelede bulunmuyor ve şiddeti tabiatları haline getiren Mekkelilerle aynı karede yer almıyordu. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), daha işin başından itibaren Hazreti Ebû Zerr,²⁷ Hazreti Ebû Bekir²⁸ ve Hazreti Ömer²⁹ başta olmak üzere herkese itidal ve teenniye tavsiye etmiş, yapılanlara karşılık kimsenin mukabelede bulunmamasını, reaksiyon göstermemesini ve şiddetin tarafı olmamasını istememişti. Onlara, “Sizden, Kıyâmet Günü’nde bana en sevgili ve meclis yönüyle de en yakın olanınız, ahlak yönüyle en güzel olanınızdır! Ve yine sizlerden Kıyâmet Günü’nde beni en çok üzecek olanınız ve meclis yönüyle de en uzak olanınız, çok konuşan, gereksiz yere lafı uzatan, üslup ve sözleriyle başkalarını inciteninizdir!”³⁰ diyerek durmaları gereken yeri gösteren Allah Resûlü olmuştu. Zaten O (sallallahu aleyhi ve sellem), mülâyemet ve şefkati, insanı güzelleştiren, şiddet ve kabalığı ise çirkinleştiren bir fiil olarak tarif ediyordu.³¹ Abdurrahmân İbn-i Avf gibi sahâbîler gelip de “Yâ Resûlallah! Müşrik olduğumuz günlerde biz, izzet ve onur sahibi kimselerdik; iman edince hor ve hakir görülen insanlar olduk!” deyip karşılık vermek istediklerinde, “Ben, insanları affetmekle emrolundum;

kimseyle kavga etmeyin!” buyurmuş ve mukabeleye izin vermemişti.³² Zaten bu, Allah’ın emriydi; Cebrâil gelmiş ve O’na, “Hep afv ü safh yolunu tut, ma’rufu emret ve câhillerden de yüz çevir!”³³ demişti. Bu âyeti getirdiğinde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), vahyin emînine dönmüş ve “Ey Cibrîl!” demişti. “Bunun anlamı ne?”

“Yâ Muhammed!” diye cevaplamıştı Cibrîl. “Allah (celle celâluhû) sana, seninle alâkasını kesenle akrabalığını devam ettirmeni, sana vermeyene vermeni ve yine sana zulmeden de affetmeni emrediyor!”³⁴

Allah emreder de Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), dinlemez miydi hiç!

Üstelik dahası da vardı; gördükleri zulüm karşısında mukabelede bulunmak isteyenler için başka bir gün yine Cibrîl gelmiş, “Muhakkak ki Allah, iman edenleri koruyup müdafaa eder; çünkü Allah hâin ve nankör olan hiçbir kimseyi sevmez.”³⁵ demek suretiyle buna izin olmadığını ifade etmişti.³⁶ Onun için Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), henüz Mekkelilerin hazım problemi yaşadığı bu günlerde ashâbına tembih üstüne tembihlerde bulunuyor, en masum duruşları olan namazlarını bile şehrin dışındaki daha tenha yerlerde edâ etmelerini tavsiye ediyordu.³⁷ Zira O (sallallahu aleyhi ve sellem), “Nefsim yed-i kudretinde olan Allah’a yemin olsun ki onlar, Allah’ın hürmetini çiğneyecek bir teklifte bulunmadıkları sürece ben, onların öne sürdüğü her şeyi kabul ederim!” çizgisinin temsilcisiydi.³⁸

Bunu sadece söylemekle kalmıyor, yaşayarak temsil ediyordu; O’nun dünyasında, tehditlere karşılık tehdit, hakarete karşı hakaret ve şiddete karşı da şiddete yer yoktu. Gece gündüz devam eden bu türlü olumsuzluklara karşılık Resûlullah’ın söylediği tek cümle, “Ey Benî Abdimenâf! Bu nasıl komşuluk?” şeklinde olmuştu.³⁹ Aslında böyle bir duruş, Kur’ân’ın emriydi ve O da (sallallahu aleyhi ve sellem), mücessem Kur’ân’dı. Yüce Mevlâ, “Şüphesiz yok ki sizler, hem Ehl-i Kitâb’dan hem de müşriklerden çok eziyet göreceksiniz! Şayet sabreder ve takva ölçüleri içinde hareket ederseniz bilin ki bu, önem arz eden işlerdendir!”⁴⁰ demek suretiyle, başta Efendimiz olmak üzere bütün mü’minleri uyarılmış ve bunun ilk tatbikini de şüphesiz Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) yapmıştır. Hazreti Üsâme’nin haber

verdiğine göre Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem), müşrik ve ehl-i kitaptan gelen eziyetler karşısında Kur'ân'ın haber verdiği gibi hep sabretmiş, hiç karşılık vermemiş, hatta bir adım daha ileriye gitmiş ve her şeye rağmen o günkü kadir bilmezleri de affetmiştir.⁴¹

13 yıllık Mekke hayatının hemen her gününde yepyeni bir tuzakla karşılaşmış, her gün canını sıkan veya yakan bir hâdise yaşamış ve her türlü yol kullanılarak önü kesilmek istenmiş olmasına rağmen Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem), karşılaştığı bunca eza ve cefaya hep sabırla mukabelede bulunmuş, her türlü sıkıntıyı teenni ile karşılamıştı.⁴² Bütün olumsuzluklara rağmen O (sallallahu aleyhi ve sellem), hissiyatını hep iradesiyle bastırmış ve asla muhakemesini duygularına teslim etmemiştir. Zamanın çıldırtıcılığına karşı müthiş bir sabır örneği sergilemiştir; ancak bu, zâhirde durağan, gerçekte ise “aktif” bir sabırdır ve Mekke fethini esas aldığımızda muhataplarının çoğu için bu süreç, tam yirmi bir yıl sürmüştür. Bu yönüyle bakıldığında O'nun, insanlık tarihinin gördüğü en sabırlı insan olduğunda hiç şüphe yoktur.

Şüphesiz ki bu, en küçük bir kötülük karşısında öfkelenen ve küplere binen günümüz insanının kolay anlayabileceği bir husus değildir. Böyle bir duruşu bugünün insanı, kimliksizlik, omurgasızlık veya şahsiyetsizlik olarak bile algılayabilmekte ve gördüğü kötülüğe, fazlasıyla mukabele etmeyi fazilet olarak görebilmektedir. Hâlbuki bu, ortadaki problemi büyütmeden veya muhatap ile köprüleri atmaktan başka bir işe yaramamaktadır. Üstelik ne yaptığının farkında olarak hareket eden insanın elinde bu metodoloji, yarınlar itibariyle onu çok ilerilere götürecek bir stratejidir. Şüphesiz ki o gün birkaç adım geri attığı bu yerler Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi ve sellem), yüzlerce adım ilerilere taşımış ve bütün insanlarla köprüler kurma ve herkesin gönlünü kazanarak her türlü problemi çözme, bu zeminlerin semeresi olmuştur.

Zaten insanlığa hizmet adına hedefi olan bir kişi, kendi başına ve fevri hareket edemez! Hele irşad ve tebliğ adına herkese ulaşmayı hedefleyen bir insan, oturduğu yerden ezbere konuşan, ürettiği sloganların arkasına sığınarak irşad ve tebliğ yaptığını zanneden veya sokakta ufuksuz tur atanlarla aynı çizgide yürüyemez. Hedefi olan insanın yükü ağırdır ve bu

ağır yükün kaldırılabilmesi, nebevî çizgide yürümekle mümkündür. Bilindiği üzere Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), o günkü muhataplarının hepsinin gönlüne girmeyi hedeflemiş, seylaplar hâlinde Cehennem'e doğru sürüklenenlerin bütünü Cennet güzergâhına çevirmeyi dilemiş ve bunu gerçekleştirebilmek için aradaki bütün engelleri kaldırmak istemiştir. Zira iletişimin kopması, muhataba anlatılacak hususun önündeki en büyük engeldir. Kavga, şiddet ve savaş ise söz konusu iletişimi ortadan kaldıran en büyük sebeptir. Kavga ettiğiniz insana hiçbir şey anlatamazsınız. Hele canını yakmış veya yakınlarından birisini öldürmüşseniz, aranızdaki bütün köprüler yıkılmış ve muhatabınızı hissiyatın körlüğüne mahkum etmişsiniz demektir. Aynı zamanda bu türlü durumlar, duyguların tetiklendiği ve akılla muhakemeyi baskı altına aldığı yerlerdir. Hissiyatıyla hareket eden insanların doğru karar vermeleri ise imkansızdır!

İşte, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), her türlü olumsuzluğa rağmen bir adım geri atmak suretiyle muhatapların hep akıl ve muhakemelerine seslenmek istemiş, böylelikle hissiyat ve duygularının kurbanı olmalarının önüne geçmeyi hedeflemiştir. Gelin, meseleyi teoriden arındırıp pratikte görebilmek için Mekke günlerinden bir kareyi birlikte mütalaa edelim:

Ebû Cehiller, Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) Kâbe'de namaz kıldığını görmüş ve harekete geçmişlerdi; küfür adına bir icraat daha yapacak ve etrafındakilere de gözdağı vereceklerdi!⁴³ Ebû Cehil, "Aranızda, falanların dün akşam kestiği devenin işkembesini getirip, secde ettiği zaman Muhammed'in omuzları arasına koyacak bir yiğit yok mu?" diyor, şenaatine ortak arıyordu! Bu sırada Ukbe İbn-i Ebî Muayt ile göz göze gelmişlerdi; kaş-göz işaretleriyle anlaşmış ve şekavetin temsilcisi olan Ukbe, Ebû Cehil'in gösterdiği adrese gitmişti; çok geçmeden geldi ve adamlarının maharetiyle taşıdığı deve işkembesini, olanca pisliğiyle birlikte Habîb-i Kibriyâ Hazretleri'nin üzerine bırakıverdi! Allah'ın en sevgili kuluna, Allah'a en yakın olduğu demlerde ve Beytullah'ta revâ görülen bir muameleydi bu! Sonra da bir kenara çekildi ve katıla katıla gülmeye başladılar; iyi bir iş çıkardıklarını düşünüyor ve kendilerince keyfini çıkarıyorlardı!

Hâdiseyi, dün yaşanmış bir tarih olarak algılaysak, nebevî duruşun

kıymetini de fark edemeyiz. Bunun için biraz empati yaparak konuyu birlikte ele alalım. Farz edelim ki Sultanahmet Camisi'nin avlusunda namaz kılıyoruz. Birisi geldi ve herkesin gözleri önünde bize böyle bir şey yaptı; sonra da etrafımızda toplandı ve katıla katıla gülmeye başladılar. Ne yaparız?

Bakın, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ne yaptı? Hâlâ secdesine devam ediyordu! Bu arada ev halkı durumdan haberdar oldu ve kızlarından birisi,⁴⁴ koşup bir çırpıda Kâbe'ye geldi. Babasını o hâlde görünce çok üzölmüş ve bu işi yapanlara söz saymaya başlamıştı. Onu teselli, yine Allah Resûlü'ne düştü; ona döndü ve "Üzölme kızım!" buyurdu. "Allah (celle celâluhû), senin babanı zayı etmez!"⁴⁵

Bunca sıkıntıya maruz bırakılan Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), yaşadıklarından dolayı kendisine üzölen kızını teselli ediyordu!

Peki, üzerine işkemenin atıldığı zaman ile oradan kalkıp ayrıldığı ân arasında ne kadar süre geçti? Hâdiseye şahit olanların elinde bugünkü iletişim imkânları yoktu ki evi arayıp haber versinler! Belli ki oradakilerden birisinin aklına, eve gidip haber vermek geldi. Haberi alan ev halkı hazırlandı ve koşarak Kâbe'ye geldi. Şüphesiz bu, Kâbe ile evin arasındaki mesafe ve bir insanın, hazırlanıp evden çıkacağı zamana kadar geçen süre hesap edildiğinde, en az on dakikalık bir zamanın geçtiği anlamına gelmektedir. Şimdi bir kez daha kendimizi O'nun yerine koyarak soralım; bunu hangimiz yaparız?

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) hâlâ oradaydı! Ne etrafındakilere tehditler savurmuş ne de "Bugün elimden birşey gelmiyor ama yarın ben size gösteririm!" diyerek söz saymıştı! Dişlerini gıcırdatmamış, intikam dolu bakışlar atfedip yan gözle de bakmamıştı! İş çığırından çıkaranlar için Rabb-i Rahîmi'ne teveccüh etmiş ve onları sadece O'na havale etmekle yetinmişti! "Allah'ım" diyordu. "Şu Kureyş'i Sana havâle ediyorum! Allah'ım! Ebû Cehil İbn-i Hişâm'ı, Utbe İbn-i Rebîa'yı, Şeybe İbn-i Rebîa'yı, Velîd İbn-i Ukbe'yi,⁴⁶ Ümeyye İbn-i Halef'i ve Ukbe İbn-i Ebî Muayt'ı Sana havâle ediyorum; onların hakkından ancak Sen gelirsın ey Allah'ım!"⁴⁷

Sonra da kalktı ve evinin yolunu tuttu.⁴⁸

Hiç Değişmeyen Tavrı

Üstelik Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), en sıkıntılı ve en hüzünlü zamanlarında bile bu tavrından taviz vermemiş, en çok göz yaşları döktüğü yerlerde bile yüreğini kanatan muhataplarına şefkatle muamele etmiştir. Bir ümit deyip ayaklarına gittiği Taif’te, ayak takımının şiddetiyle karşılaşmış ve yaklaşık üç kilometre boyunca taşların hedefi olmuştu. Yanındaki Zeyd İbn-i Hârise ile kan-revân içinde kalmışlardı! Belki de en sıkıntılı günlerinden birisini yaşıyordu.⁴⁹

En acı günlerinden birisini yaşamış olmasına rağmen bir ağacın altında durmuş, “gözümün nuru” dediği namazını kılmaya başlamıştı. Belli ki böyle durumlarda güç ve kuvvetin gerçek sahibine gönülden yönelmek gerekiyordu. Demek ki beşerî arızalardan kurtulup Rahmânî bir boyaya bürünebilmek için, öncelikle duruşun iyi ayarlanması lazımdı. Aynı zamanda bütün bunlar, öfkeyle kalkıp zararlarla oturmamak için ümmetine birer mesajdı. Kıldığı iki rek’at namazın ardından mübarek ellerini açabildiği kadar açtı ve dua dua yalvarmaya başladı. Hazreti Zeyd, Resûlullah’ta gördüğü teenni ve sabır karşısında hayranlıkla seyre dalmış, dikkatlice dediklerini dinliyordu: “Allah’ım!” diyordu. “Güç ve kuvvetimdeki zaafı, çözüm üretmedeki eksikliğimi ve insanların beni istihkar edip hor görmelerini Sana arz ediyorum!

Ey merhametlilerin en merhametlisi!

Zayıf ve güçsüzlerin Rabbi!

Benim de Rabbim!

Beni, kime bırakıyorsun?

Bana karşı kin kusan kötü ve gaddar düşmanlara mı, yoksa işimi kendisine teslim ettiğin yüzüstü ve acımasız yakınlar mı?”

Bunları söyleyip hâlini Yüce Dergâh’a arz eden Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), işin burasında yeniden toparlandı. Sanki, söylememesi gereken bir şey söylemiş ve bu ifadelerinden bile rahatsızlık duymuş gibiydi. Sonra

kollarını semalara doğru daha da uzatarak duasına şöyle devam etti:

“Şayet, senin bana celâlinle tecelli edip gazap etmen söz konusu değilse, hiçbir şeye aldırım; senin afiyet vermen, benim için her şeyden daha önemlidir!

Senin, bana gadabınla muamele etmemen ve dolayısıyla da bana celâlinle tecelli etmemen için, dünya ve âhirete ait işleri yoluna koyan ve kendisiyle bütün karanlıkların aydınlığa kavuştuğu vech-i nûruna dehâlet edip rahmetine iltica ediyorum.

Rızanı elde edip hoşnutluğunu kazanana kadar hep senin kapındayım!

Senden başka ne bir dayanak ne de itimat edilip güvenilecek bir güç vardır!”⁵⁰

Efendiler Efendisi, daha duasını bitirmemişti ki birden yanında Cibrîl-i Emîn ve dağlara müvekkel melek beliriverdi. Belli ki Mahzûn Nebî'nin yakarışları Arş-ı A'lâ'yı titretmiş ve Allah, imdadına iki meleğini göndermişti. “Yâ Muhammed!” diyordu. “Kavminin sana söylediklerinden ve yüz çevirip yapageldiklerinden şüphesiz Allah da (celle celâluhû) haberdar! Ve işte, bunları reva görenlere istediğin her şeyi yapması için sana dağlara müvekkel meleği gönderdi!”

Bu arada müvekkel melek de Efendimiz'e selam vermiş ve ardından da “Şayet istersen yâ Muhammed!” demişti. “Ben, şu iki dağı bunların üzerine geçirmek için geldim!”

Var olduğu günden bu yana dünya, yepyeni bir şefkat ve merhamete şahit oluyordu! Rahmet Peygamberi'nin farkıydı bu! Şüphesiz ki O'nun bu tercihi, kendisinden sonrakiler için de çok şey ifade edecekti. Döndü ve “Hayır! Asla istemem!” dedi Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem). Gerekçesi de farklıydı; “Umuyorum ki!” dedi. “Bunların neslinden de Allah'ın (celle celâluhû), kendisine ibadet eden ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayan kullar yaratacak!”⁵¹

Dupduru bir fitratın ve her adımını yaşatma idealine bağlamış bir iradenin farkıydı bu! Getirdiği teklifin ardında şâhidi olduğu bu enginlik karşısında taaccübünü gizleyemeyen müvekkel melek, “Gerçekten de Sen!” demeye

başladı. “Rabbi’nin Seni isimlendirdiği gibi ne kadar da Raûf ve ne kadar da Rahîm’sin!”⁵² Şüphesiz ki bununla o, “Kendi aranızdan size öyle bir Peygamber geldi ki zahmete uğramanız ona çok ağır gelir; kalbi üstünüze titrer, müminlere karşı pek şefkatli ve merhametlidir.”⁵³ meâlindeki âyeti hatırlatıyor ve Allah’ın, kendisine ait iki vasfı, birer madalya gibi Resûlü’ne taktığına dikkat çekip O’nun şefkat ve merhamette nasıl bir zirve olduğunu tescil ediyordu!

Aynı nebevî duruşun, mübarek dişlerinin kırıldığı, yanaklarına iki demirin saplandığı ve bu iki demiri çıkarabilmek için iki dişin daha feda edildiği,⁵⁴ ashâbından yetmiş tanesinin kütükte doğranır gibi parça parça edildiği ve her tarafından kan kokusunun geldiği Uhud’da da devam ettiğine şahit olmaktayız. O gün, bir taraftan yüzünden akıp sakal-ı şeriflerini ıslatan kanları siliyor, diğer yandan da “Kendilerini sadece Allah’a davet ettiği hâlde peygamberlerinin dişini kırıp başını yaran bir topluluk nasıl iflah olabilir ki?” diyordu. Gerçekten de o gün Uhud, yürek yakan hâdiselere şahit oluyordu! Şüphesiz ki ashâb-ı kirâm açısından dayanılmayacak bir manzaraydı bu; yoluna başlarını koydukları Allah Resûlü’nün yüzünden kanlar süzülüyordu! Yanına yaklaşp da acısını paylaşanlar, ellerini açıp da O’na bunu reva görenlere beddua etmesini isteyenler vardı; “Ellerini kaldır da onlar için beddua et yâ Resûlallah!” diyorlardı. Rahmet ve şefkat peygamberi Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), bu durumda bile ellerini açıp da kendisinden beddua isteyenlere iltifat etmedi. Bir taraftan sakal-ı şerifine doğru süzülen kanları mübarek elleriyle silerken, diğer yandan da onlara dönmüş, “Ben, insanlara lanet etmek için değil, onları rahmete davet için gönderildim!” diyordu.

Bu arada, her önemli dönemeçte imdada yetişen Cibrîl-i Emîn yine gelmiş, ter ü taze bir mesaj daha getirmişti; Yüce Allah (celle celâluhû) O’na, bu işin insanlara ait olmadığını haber veriyor ve “Allah ister onlara tövbe nasip edip bağışlar, ister nefislerine zulmettikleri için onları cezalandırır.”⁵⁵ demek suretiyle Resûlü’nün durduğu yerin doğruluğunu tasdik ediyordu. Aynı zamanda bu, o gün diş kırıp baş yaran, canavarlara rahmet okutacak boyutta bir vahşete imza atan bu insanların da günü geldiğinde değişip

farklılaşacağı, hissiyatlarını bir kenara bırakarak muhakeme ve akıl çizgisine gelip tevbe edeceklerinin müjdesi anlamına geliyordu.⁵⁶ Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) istediği de zaten bu idi ve hemen ellerini açıp, “Allah’ım!” diye yalvarmaya başladı. Âdeta kendi acısını unutmuş, Cehennem gibi korkunç bir sonun beklediği kadirbilmezlerin yarınki ıstırap ve sıkıntılarıyla iki büklüm olmuştu. Boynunu bükmüş, “Sen kavmimi bağışla!” diyordu. “Çünkü onlar bilmiyorlar!”⁵⁷

Bu nebevî duruşun bir diğer örneğini, yine Uhud’da ve Hazreti Hamza’nın hazin hâlini müşâhede ettiği sırada görmekteyiz. Cephelerin aranan adamı Hazreti Hamza’yı bir noktadan sonra göremez olmuş ve “Amcamın başına neler gelmiş?” diyerek Hazreti Ali’den, amcası ve süt kardeşini bulmasını istemişti. Derken onu Hazreti Ali, “*Batn-ı Vâdî*” denilen yerde buldu ve doğruca Allah Resûlü’nün yanına gelerek haber verdi. Resûlullah da (sallallahu aleyhi ve sellem), hızlı adımlarla onun olduğu yere geldi. Yürek yakan bir manzaraydı O’nu karşılayan; karnı yarılıp ciğeri çıkarılmış, burun ve kulakları da kesilerek vücudu paramparça edilmişti! Üstelik bu, sadece Hazreti Hamza’ya yapılmış bir fiil değildi; yetmiş şehidin altmış dokuz tanesi de o gün Hazreti Hamza gibiydi!⁵⁸ Vahşi kurtlar gibi Uhud’a saldıran Mekke Ordusu’nun arkasından meydana inen on altı kadın, fırsat kollayan çakal ve sırtlanlar misali şühedânın arasına dalmış, ellerindeki bıçak ve kamalarla Uhud şehidlerinin uzuvlarını paramparça etmişlerdi! Hatta işi daha da ileri götürmüş; kulak, burun ve diğer uzuvları iplere dizip gerdanlık diye boyunlarında taşımaya başlamışlardı! Hazreti Hamza’nın uzuvları da Ebû Süfyân’ın hanımı Hind’in boynundaydı! Zira onu şehîd ettiğinin haberini duyduğunda boynundaki gerdanlığı bahşiş olarak hürriyet avcısı Vahşi’ye vermiş, ardından gelerek yaptığını yapmış ve Hazreti Hamza’nın uzuvlarını ipe dizerek boynuna gerdanlık diye takmıştı! O gün Uhud’da öylesine bir vahşet vardı ki o günün kumandanı Ebû Süfyân bile buna sahip çıkamadı; ayrılmadan önce Efendimiz’e seslendiği yerde, “Yâ Muhammed!” dedi. “Bugün siz, ölülerinizi bir de ekstradan parçalanmış, uzuvlarını kesilmiş olarak göreceksiniz! Bunu ben emretmedim!”⁵⁹

Beri tarafta kalp mahzun olmuş, gözler de yaş döküyordu! Belki de Habîb-i

Kibriyâ Hazretleri'nin en çok ağladığı yerd burası; kırılan dişini unutmuş, yanağındaki yaraları fark edemez olmuştu! Kan donduran bu manzara karşısında önce, "Sizden de yetmiş kişi..."⁶⁰ diyecek oldu. Ancak, ilâhî meşîet aynı istikamette değildi; Şefkat Nebîsi'ne Rahmân, rahmetle muameleyi tavsiye ediyordu! Zira Uhd'da, Cibrîl-i Emîn yeniden temessül etmiş, *düşmana mukabelede bulunmak istendiğinde bile, sadece karşı tarafın yaptığı kadar bir karşılık vermeye izin olduğunu; ancak her hâlükârda sabredip işi Allah'a havale etmenin daha hayırlı olduğunu* bildiriyordu.⁶¹

En azîz bir şehîd olarak Hakk'a yürüyen Hamza'nın üstünü örtecek bir şeyler aradı Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem). Bunu fark eden Ensâr'dan bir sahabî öne çıktı ve üzerindeki elbiseyi çıkarıp Hazreti Hamza'nın üstüne örttü; ancak bu, bedeninin tamamını örtmeye yetmemişti. Bunun üzerine ikinci bir elbise daha getirilerek tarihin belki de en hunhar cinayetinin üzeri kapatılmış oldu.

Bu sırada halası *Safiyye Bint-i Abdilmuttalib*'in geldiğini görünce, "Aman ona dikkat edin!" diye seslenmeye başladı. Belli ki bu hâliyle kardeşi Hamza'yı görmesini istemiyordu. Bunu duyan Hazreti Zübeyr, annesinin önüne geçip dayısını görmesine engel olmak istese de Hazreti Safiyye, elinin tersiyle oğlunu bir kenara iterek, "Git başımdan!" dedi. "Şu anda seni gözüm görmüyor!"

Arkasından seslenmeye devam eden oğlunun, "Ey anneciğim! Resûlullah senin geri dönmeni istiyor!" dediğini duyunca "Niye ki?" dedi. "Benim kardeşime Allah yolunda müsl⁶² yapıldığını, vücudunun kesilip doğrandığını duydum; her ne kadar buna gönlüm razı olmasa da inşallah ben, Allah için dişimi sıkar ve sabrederim!"

Engel olamadığı annesinin bu hâlini koşup Resûlullah'a bildirdiğinde Hazreti Zübeyr'e dönen Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), "Yolundan çekilin!" buyurdu. Bunun üzerine metânet insanı Hazreti Safiyye, kardeşi Hazreti Hamza'nın yanına gelip uzun uzadıya ona dua etti; istircâda bulundu⁶³ ve onun için istiğfar etti.

Gördüğü bu manzara karşısında Ebû Katâde gibi kendini tutamayıp bir

kenara çekilen ve Kureyş'e sayıp döken, ellerini açıp beddua edenler vardı. Hissiyatının bu kadar zirvede olduğu ve belki de hayatı boyunca en çok gözyaşı döktüğü bu hâlde bile Şefkat Nebîsi, Ebû Katâde'ye döndü ve müşfik bir eda ile "Ey Ebâ Katâde!" buyurdu. "Aslında Kureyş, emânete ehil insanlardan müteşekkildir; onlar hakkında kim haddini aşarsa, onun ağzının payını Allah verir. Şâyet Allah sana uzun ömür verirse, onların ortaya koydukları fiil ve kulluk karşısında kendi amelini hafif göreceksin, daha fazlasını yapamadığın için üzüntü duyacaksın!"⁶⁴

Bunun anlamı açıktı; Rahmân'ın tecessüm etmiş Rahmeti Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), en olumsuz şartlarda bile muhataplarının bütününe istikbalin sahâbisi olarak görüyor ve onları bu sonuçtan mahrum edecek her adımın önünü alıyordu! Zaten oradan ayrılıp da gelirken imdâda koşan Cibrîl'in getirdiği mesaj da aynı çizgiyi hatırlatıyor, nebevî duruşun doğruluğunu tasdik ediyordu; "İnsanlara yumuşak davranman da Allah'ın merhametinin eseridir. Eğer katı yürekli ve kaba birisi olsaydın, insanlar senin etrafında durmaz, dağılıp giderlerdi!"⁶⁵

Şüphesiz bu duruş, Resûlullah'ın sadece o günkü hâlimden ibaret değildir; yıllar gelip de Uhud'da bu vahşeti ortaya koyanları cezalandırma imkanı elde ettiğinde de onlara dokundurmamış, fetih günü, "Bugünden sonra Kureyş'i yok bilin!" diyenlere karşı çıkmış ve "Şu dört kişi⁶⁶ dışında kimseye dokunmayın!" buyurarak yine kendisine yakışanı yapmıştır.⁶⁷ Zira Cibrîl-i Emîn'in getirdiği mesaj açıktır; "Şayet karşılık verecekseniz, sadece size yapılan kadarıyla karşılık verebilirsiniz; hâlbuki sabrederseniz bilin ki bu, sizin için daha hayırlıdır!"⁶⁸ Tabî olarak bu, bütün mü'minlere hitap etmektedir.

Savaş ve Nebevî Duruş

İşte Allah Resûlü'nün kavga istememesinin, şiddete taraf olmamasının ve kavga zemininin olduğu yeri terk etmesinin altındaki gerçek sebep de bu idi. O'nun dünyasında savaşa yer yoktu. Öyleyse, var olan savaşlar nedir ve bunlar niçin oldu? Sebepleri neydi ve gündeme geldiği andan itibaren nasıl bir yol izlendi? Kaçınılmaz olduğu zamanki strateji ve Efendimiz'in savaş

içindeki duruşu nasıldı? Savaş bittikten sonra, derinleşen yaraları sarmaya matuf hangi adımlar atıldı ve netice nasıl oldu? İşin doğrusu, bu soruların cevabı bulunmadığı ve mesele daha reel bir zeminde çözülemediği sürece bu konunun gerçek boyutunu kavramanın imkanı yoktur. Dilerseniz şimdi bunları anlamaya çalışalım:

Şiddet ve Savaş Algısının Sebepleri

Üzülerek belirtmek gerektir ki bugüne kadar O'nun hayatı, hep savaşa odaklanılarak anlatıldı. Bu anlatım O'nun, sürekli savaşan ve herkesle kavgalı bir kimlik olarak algılanmasını netice verdi. Şüphesiz bunun temeli, Câhiliyye günlerinde yaşanan “eyyâm-ı Arab” kültürüne kadar dayanmaktadır. O günlerin en temel gündemlerinden birisi olan “kahramanlık”, sıklıkla yaşanan kavgaların en temel sebeplerindedir ve gâlib gelenlerin ballandıra ballandıra anlattıkları bir üstünlük vesilesi, şiir ve hitabetlerinin de en temel konusudur. “Bizim falan zaferimizden şu kadar önce veya sonra..” diyerek zaman tayinlerini onunla yapar, üstünlüklerinin en temel konusu olarak yine onu nazara verirlerdi. Hatta yaşadıkları dönemde, kahramanlık adına anlatacak bir örnek bulamadıklarında atalarına müracaat eder ve kemikleri çürümüş insanların kahramanlıklarıyla iftihar eder, başkalarına üstünlük vesilesi olarak onların mezarlarını gösterirlerdi!⁶⁹

İşte İslâm'ın ilk muhatapları da bu kültürde yetişen insanlar oldu. İstenirse de on beş yıl sonrasında Bedir'le başlayan bir savaş süreci yaşanınca gözler, bu savaşlarda ortaya konulan kahramanlıklara odaklandı ve Allah Resûlü'nün farkı fark edilemedi. Tabîî olarak savaşın sebebi olan ve o güne kadar zulümde sınır tanımayan insanlara olan düşmanlıkla meselelere bakıldı ve nebevî şefkat, Ebû Cehillere olan kızgınlığın gölgesinde kaldı. Diğer yandan, ashâb-ı kirâmın her birisi, hiç kimsenin ortaya koyamayacağı kadar büyük kahramanlıklara imza atmış, hiç görülmeyen kahramanlık örnekleri sergilemişti! Açıkçası gözler, görmek istediğini fazlasıyla görmüş, üstelik sonuç da bir zaferle noktalanmıştı! İşte bu zafer ve ortaya konulan kahramanlıkların zâviyesinden Bedir'e bakanlar, meseleyi bütüncül görüp aktarma yerine gözlerini dolduran bu farklılıkları ifade etmeyi tercih ettiler ki Efendimiz'in hayatını anlatmaya matuf kaleme

alınan ilk kitapların kâhir ekseriyetinin, O'nun bu yönünü anlatan “Megâzî” kitaplarının oluşu,⁷⁰ bunun en açık delilidir.

Sonraki dönemlerin duruşu da farklı olmadı; bir gelenek hâlinde devam eden bu anlayış, seyredilebilirlik açısından aksiyon ve gerilimin daha çok arandığı günümüz prodüksiyon ve filmlerine de aynı oranda yansırken bugünün nesillerinde de maalesef benzeri bir algı oluştu. Bu algının oluşmasında tabî ki zaman zaman örneklerini üzümlere müşâhede ettiğimiz radikalizmin rolünü unutmamak gerektir.

Zaman Açısından Savaşların Süresi

Hâlbuki Fahr-i Kâinât Efendimiz'in, sekiz bin civarındaki risâlet günlerine⁷¹ kıyaslandığında aktif savaşmak zorunda kaldığı Bedir, Uhud ve Huneyn gibi en temel savaşlarının ikinci günü yoktur ve süre açısından bunlara bakıldığında bir günün ancak yarısını meşgul ettiği görülmektedir; şöyle ki:

Bedir, başladığı gibi bir solukta biten bir savaştır; başlangıcı, tarafların asker sayısı, safhaları ve sonucuna bakıldığında üç saati aşmadığı anlaşılmaktadır. Ramazan ayının on ikinci günü gündeme gelmiş,⁷² on yedisine denk gelen Cuma günü⁷³ savaş gerçekleşmiş, savaş sonrasında Bedir'de üç gün kalınmış ve daha sonra da Medîne'ye dönmüştür. Gündeme geldiği andan itibaren Medîne'ye dönüş ve esirlerle ilgili konuların çözüm sürecinin, maksimum yirmi gün sürdüğü ifade edilebilir.

Uhud da farklı değildir; o günü yaşayanların tariflerinden hareketle Uhud, başlangıcı Bedir'e benzese de içinde yaşanan git-gellere bakıldığında beş saati aşmayan bir savaştır! Zira güneş doğup ufukta yükseldikten sonra başlayan Uhud'da Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), yaşanan bu safhalara rağmen tedavi gördüğü yerde öğlen namazını kılmış, Mekke ordusunun ayrılmasından sonra yetmiş şehîdini toprağa emanet etmiş ve aynı gün Medîne'ye dönerek akşam namazını Mescid-i Nebevî'de kıldırmıştır. Resûlullah ile birlikte olan 700 insandan yetmişinin o gün şehîd olduğu, bunun iki katı insanın da ağır yaralandığı, üstelik kazım işlemini yapabilmek için gerekli malzemenin tedariki ve akabinde defin işlemlerini

gerçekleştirebilmek için ortaya konulan gayretler düşünüldüğünde, Uhud'un aldığı zaman daha iyi anlaşılacaktır ki kaynaklar onun, günün sabahında gerçekleştiğini açıkça söylemektedir.⁷⁴

Münferit karşılaşmalar söz konusu olsa da Hendek'te savaş olmamıştır,⁷⁵ Ahzâb ordusu⁷⁶ gelmiş ve yaklaşık yirmi gün⁷⁷ bekledikten sonra eli boş olarak geri dönmek zorunda kalmıştır.

Uhud'dan sonra Mekkelilerin açık daveti olan İkinci Bedir,⁷⁸ Allah Resûlü'nün "savaş" niyetiyle çıktığı ancak Mekke ordusunun gelememesi sebebiyle herhangi bir gerginlik olmadan geri dönülen bir süreçtir.

Bunun dışında aktif savaşın olduğu bir de Huneyn vardır ve cereyan şekli ve savaşın gerçekleştiği mekâna bakıldığında onun da birkaç saatte sona erdiği anlaşılmaktadır ki kanaatimiz, Bedir gibi onun da üç saati aşmadığı istikametindedir. Başlangıçta kurulan tuzak ve düşmanı takip de işin içine katıldığında bu sürenin dört saati aşmadığı tahmin edilmektedir.

Huneyn'in devamı niteliğindeki Tâif ise bir kuşatma hüviyetinde kalmış, ashâb-ı kirâmın itirazlarına rağmen Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), neticeye gideceği yerde kuşatmayı yarıda bırakarak geri çekilmiştir. Ancak O'nun bu geri çekilişi, arkasından Tâif halkının bütününe kazanmasına vesile olmuş, silahların kınına konulduğu yerde sineler, hür iradelerin tercihiyle İslâm'a açılmıştır.

Allah Resûlü'nün, gerçek manada savaş hazırlığı yaparak yola çıktığı Tebûk'e gelince o, Bizans'ın geri adım atması sonucunda yine savaşız neticelenmiş, sulhun meyveleri olan yeni yeni anlaşmalarla geriye dönülen çok önemli bir merhaledir.

Resûlullah'ın, Benî Kaynukâ, Benî Nadîr, Benî Kurayza ve Hayber kuşatmaları birer savaş değil, "isyan" kapsamında değerlendirilebilecek birer "terör" hareketleridir ki bugün her devletin yaptığı bir duruş ortaya konulmuş ve terör faaliyetlerinin üzerine gidilmiştir. Zira ortada meşru bir devlet vardır ve bu kabilelerin herbiri, kendilerinin de yüzde yüz ittifakıyla hayat bulan bu Devlet'e karşı silahlı isyan başlatmış, söz konusu isyanları bastırmak için Devlet, üstüne düşen vazifeyi yerine getirmiştir. Zaten bugün

kendi devletine karşı harekete geçen hiçbir silahlı ayaklanmaya “savaş” denilmemekte, dünden bu yana hep “terör” olarak adlandırılmaktadır. Üstelik bu kuşatmaların sebeplerine ait detaylara bakıldığında her birisinde bir isyan, başkaldırı, anlaşmayı ihlal edip askıya alma, suikast, yardım ve yataklık, silahlı ayaklanma ve dış güçlerle işbirliği yaparak kendi devletine saldırı ve farklı mihraklarla ittifak ederek çete oluşturma gibi faaliyetler söz konusudur. Hâlbuki bu kabileler, hicret sonrasında Habîb-i Kibriyâ ile anlaşma yaparak Medîne Devleti’ni kuran taraflardır; tarafı oldukları ve bizzat kendi elleriyle kurdukları Devlet’e karşı başlattıkları isyanı silahlı eyleme dönüştürmüşlerdir. Üstelik, huzursuzluğu tatlıya bağlama niyetiyle gönderilen elçi ve mesajlara da kulaklarını tıkamış, İslâm’ın açık düşmanı olan güçlerle işbirliği içine girmiş ve toptan bir saldırının fitilini ateşlemişlerdir.

Bir farkla ki bu isyanların bütünü, aynı anda ortaya çıkmış değildir; lokal kalmış, din savaşına dönüştürülmemiş ve hiçbir zaman topyekûn bir kitle hedef alınmamıştır.

Üstelik bu süreçte anlaşmaya sadık kalan diğer Yahudilerin duruşu da farklıdır; kendilerinden yardım isteyen dindaş ve soydaşlarına müspet cevap vermemiş ve meseleyi, “onların kendi meselesi” olarak algılamışlardır. Beri tarafta Medîne nüfusunun yüzde yetmişinin huzurunu kaçıran bu isyana karşı Devlet, en doğal hakkı olan savunma refleksini göstermiş ve söz konusu kuşatmalarla bu süreci, dört yıl gibi kısa sürede çözüme kavuşturmuş, Medîne’nin kalıcı problemi hâline gelmesine fırsat vermemiştir.

Bu kuşatmalar esnasında ortaya konulan genel stratejiye bakıldığında, kan akıtılmaması için olağanüstü bir duruş sergilendiğine şahit olmaktayız. Aileleriyle birlikte sığındıkları kaleleri kuşatılmış olmasına rağmen ne bir kadın ne de bir çocuğun öldürülmüş olması bunun en açık delilidir. Zaten süre itibariyle kuşatmaların uzamasının en temel sebebi de budur; silah kullanmaya gerek kalmadan teslim olmaları hedeflenmiş ve nitekim hedeflendiği gibi en az zayıyla sonuçlanmışlardır. Mesela ilk isyan hareketini başlatan Benî Kaynukâ hâdisesinde, işin başlangıcında şehîd olan bir sahâbi ile yine bu esnada söz konusu sahâbinin öldürdüğü Yahudi dışında

herhangi bir şehîd veya ölü yoktur. Diğer kuşatmalar da farklı değildir; Resûlullah'ı öldürme teşebbüsünde buldukları hâlde Benî Nadîr, neredeyse hiç kılıç kullanılmadan teslim alınmış, Benî Kurayza kuşatmasında ise sadece iki sahâbî şehîd verilmiştir⁷⁹ ki bunlardan birisi, gölgede dinlenmekte olduğu dönemde üzerine değirmen taşı atılan Halâd İbn- Süveyd İbn-i Sa'lebe'dir. Öncekilere nispetle çarpışmanın daha yoğun geçtiği ve yaklaşık bir ay süren Hayber'de ise bire bir ve yüz yüze kılıç kullanılmış olmasına rağmen sadece on beş sahâbe şehîd düşmüş,⁸⁰ buna karşılık 93 Yahudi öldürülmüştür.⁸¹

Bu kuşatmalara sonuçları açısından baktığımızda çok farklı bir durumla karşılaşmaktayız; mağlup olmalarına rağmen muhatapların talepleri dikkate alınmış, kendilerine esir muamelesi yapılmamış, bütünüyle mallarına el konulmamış, muhatap alınarak yeniden anlaşmalar yapılmış ve bilhassa isyanın fitilini ateşleyen Benî Kaynukâ ve Benî Nadîr kabilelerinin, yanlarında götürebildikleri kadar yükü başka bir beldeye hicret etmelerine göz yumulmuştur.⁸²

Yaklaşık dört yıldır terâküm eden kin ve nefretin yoğunlaştığı ve başta Gatafanlılar olmak üzere başka kabileleri de yanlarına alarak Medîne'ye saldırı hazırlıklarının başladığı Hayber, fethedildiği hâlde çok daha farklı bir muamele görmüş, mağlup statüsünde olmalarına rağmen bu dikkate alınmamış ve onlarla, sadece mâli mükellefiyetlerini yerine getirmeleri karşılığında kendi yurtlarında kalıp topraklarını işlemeleri istikametinde yeni bir anlaşma yapılmıştır. İşin ilginç yanı, o günün şartlarında zafer kazanmış hiçbir kumandanın "Evet!" demeyeceği bu anlaşma, Teymâ, Fedek ve Vâdi'l-Kurâ Yahudileriyle de tekrarlanmıştır. Dolayısıyla o günden sonra Medîne, yaklaşık dört yıl süren gerginlikleri geride bırakmış, Müslüman ve Yahudi kimlikleriyle insanlar, tabii ve doğal bir hayatı müşterek yaşamaya başlamışlardır. O kadar ki kendi ufkuna yürüdüğü gün Resûlullah'ın zırhı, misafirlerini ağırlayabilmek için aldığı bir ölçek arpaya karşılık Ebu's-Şehm adında bir Yahudi'de rehin bulunmaktadır.⁸³

Bütün bu bilgiler ışığında zamanlama açısından söz konusu kuşatmalara baktığımızda Benî Kaynukâ'nın on beş, Benî Nadîr'in altı,⁸⁴ Benî Kurayza

on beş gün ve üst üste kapılarını kapattıkları muhkem kalelerine rağmen Hayber'in de yaklaşık bir ay sürdüğü görülmektedir.

Bugüne kadar hemen her kitapta “gazve” başlığı altında değerlendirilen Ebvâ (Veddân), Buvât, Zü'l-Aşîre (Uşeyre), Sevîk, Hamrâu'l-Esed, Benî Süleym (Kudr), Buhrân, Zâtü'r-Rikâ, Dûmetü'l-Cendel, Benî Lihyân, Katafân (Zî Emr) ve Zû Karad (Gâbe) olarak bilinen diğer yolculuklar, bugün bizim anladığımız anlamda bir “savaş” değil, asâyişi temin adına yeni kurulan Medîne Devleti'nin “devriye” ve “güvenlik” faaliyetlerinden ibarettir. Zaten bunların hiçbirisinde sıcak karşılaşma olmamış ve bu seyahatler neticesinde, isyan görüntüsü veren kuru kalabalıklar korkutulmuş, bundan böyle yapanın yanına kâr kalmayacağı bir dönemin başladığı fiilen ilan edilmiş ve sonuçta, 120 yıldır kaosun hâkim olduğu coğrafyaya kısa sürede sulh ve huzur tesis edilmiştir ki başlı başına bu, o gün hiç kimsenin hayal bile edemediği mu'cize ölçüsünde bir gelişmedir. Üstelik bu yolculukların tek hedefi bu değildir; gidilen istikametteki kabilelerle anlaşmalar yapılmış ve arzulanan sulh ve sükun, sadece Medîne ile sınırlı kalmayıp daha geniş bir alana yayılmıştır. Bu yolculuklarda Allah Resûlü'nün kimlerle temas kurduğu, hangi liderlerle görüştüğü ve yarınları sulh çizgisinde inşa edebilmek için ne türlü adımlar attığı bizim için meçhuldür. Ancak Medîne'yi nazara aldığımızda on yılda gerçekleşen bu hareketlerin neticesinde elde edilen sonuçlara bakıldığında, tarihin kaydetmediği ve bizim de bilemediğimiz çok farklı adımların atıldığı da muhakkaktır.

İbadet maksadıyla yola çıkılan Hudeybiye ve Kaza Umresi'ne “gazve” demek büyük haksızlıktır; zira ashâbın bütünü ihramlı ve silahsızdır. Üstelik yanlarında, kesilmek üzere işaretledikleri kurbanlıklar vardır ve ortada, karşı tarafın temsilcilerini bile insafa getiren “masum” bir manzara söz konusudur ki Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi ve sellem), Mekkelilere gönderdiği elçiler ve Mekke'den gelen temsilcilere hep aynı konuyu hatırlatmış, yanlarında silah olmadığını, ihram ve kurbanlıklarla geldiklerini ifade ederek bu yolculukların hedefinin “savaş” değil sadece “ibadet” olduğunu açıkça ve defalarca beyan etmiştir. Zaten ne Hudeybiye ne de Kaza Umresi'nde, bütün gerginlik ve provakasyonlara rağmen herhangi bir çatışma söz konusu

olmamış, hedeflenen ibadetler yerine getirilerek Medîne'ye geri dönmüştür.

Mekke fethine gelince o, kan dökülmemesi için azami dikkat gösterilerek gerçekleşen bir buluşmadır ve sonuçlarına bakıldığında kesinlikle bir “savaş” değil, âdeta yıllardır ayrı kalan akrabalarla bir buluşma mevsimidir; yaklaşık on bin nüfuslu şehre on iki bin insan girmiş olmasına rağmen dikkat, uyarı ve titiz takipler işe yaramış, Hâlid İbn-i Velîd'in girdiği Handeme'deki küçük arbede dışında herhangi bir karşı koyma söz konusu olmamış ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), bir saatten daha az bir sürede Kâbe'ye kadar gelmiştir. O günkü Mekke halkının genel tavrı, kadınlarla çocukların sevgi gösterisinde bulunmaları ve ahâlinin sükûnetle evlerine çekilmiş olması, şehrin genel görüntüsünde savaşa benzer bir duruşun olmadığını gösteren en önemli delillerdir. Başka bir ifadeyle Mekke, aradaki onca mesafeye ve şartların olumsuzluğuna rağmen ortaya konulan nebevî stratejiler neticesinde, fertleri itibariyle çoktan fethedilmiştir! Öyleyse bugün Resûlullah'ın buraya gelişi, gerçekleşen fethin adını koymaya matuftur; gelmiş ve meselenin adını koyduktan sonra yeniden Medîne'ye dönmüştür! Üstelik Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), duruş ve hâliyle de bunu teyid etmektedir; burada kalmayıp Medîne'ye döneceğinin sinyallerini daha ilk günden vermiş ve burada, namazlarını ikişer rek'at (seferî) kılmıştır. Açıkça bu, kendi doğup büyüdüğü ve Kâbe gibi bir değeri bünyesinde barındıran Mekke'de O'nun, maksimum on beş gün kalacağını gösteren en büyük işarettir.

Resûlullah'ın, kendisinin bizzat bulunmayıp da ashâbını gönderdiği seriyyelerde de gazvelerde olduğu gibi bir durum söz konusudur; bunların hemen hepsi, neredeyse tek belirleyici unsur olarak gücün öne çıktığı, zayıfın iniltisine cevap verebilecek bir merciin dâhi bulunmadığı ve kuralları, sadece kuvveti elinde bulunduranların belirlediği o günlerde, bu dakikadan itibaren eski alışkanlıkların devam etmeyeceği ve suç işleyenin mutlaka cezalandırılacağını göstermeye matuf devriye vazifesi gören kolluk kuvvetleridir. Gazvelerde olduğu gibi uğradıkları kabilelerle anlaşmalar yaparak güvenlik çemberini genişletmek, sözünü ettiğimiz seriyyelerin de en temel fonksiyonlarındanıdır.

Elbette bunlar, zâhirde gözümüze çarpan sebeplerdir; Bedir’i esas aldığımızda yıkılan bütün köprülerin altı yıl gibi kısa bir sürede yeniden inşâ edildiği ve düşmanlıkta kural tanımaz hâle gelen insanların da muhabbet fedâileri kıvamına getirildiği müthiş dönüşüm nazara alındığında bu seriyye ve gazvelerin, irşâd ve tebliğ adına çok daha farklı hedeflerinin olduğu anlaşılmaktadır! Özellikle günümüzde, kardeşin kardeşe karşı karşıya geldiği, devlet otoritesinden mahrum ve savaşlarla boğuşan bölgelerde yaşanan güvenlik zafiyetlerini nazara alarak o günlere bakmak gerekirse, söz konusu timlerin varlığının ne kadar zorunlu ve yerinde bir hamle olduğu anlaşılacaktır. Sayıları değişken irili-ufaklı toplam yedi gazve,⁸⁵ on üçüne bizzat kendilerinin de katıldığı yetmiş üç devriye hareketiyle⁸⁶ Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), on yıl gibi kısa bir zamanda, muhatabı olduğu coğrafyanın bütününe hâkim olmuş, kervanlarla bile yolculuğun tehlikeli olduğu bölgede, savunmasız kadınların tek başına yolculuk yapabilecekleri güveni tesis etmiştir. Mekke yıllarındayken müjdesini verdiği⁸⁷ bu realiteyi o gün yaşayan insanlar, dün inanamadıkları böyle bir sürece şahit olduklarında, içinde buldukları sürûru gizleyememiş, bunu da Allah Resûlü’nün nübüvvetinin bir delili olarak görmüşlerdir!⁸⁸

Bu bilgilerin ışığında bütünüyle Saâdet Asrı’na bakıldığında Bedir ve Uhud dâhil seriyye ve gazvelerin bütününde, kılıçların çekilip de aktif savaşın cereyan ettiği süreyi hesap ettiğimizde çok dikkat çekici bir sonuçla karşılaşmaktayız; ikinci güne sarkan Mûte’yi⁸⁹ istisna ettiğimizde toplamda bu süre, bir günü doldurmamaktadır ki Mûte’yi de dâhil ettiğimizde maksimum üç gün olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaklaşık 8.000 günlük risâlet günleriyle kıyaslandığında bu, Allah Resûlü’nün hayatını sadece savaşlara inhisar ettirerek anlatmanın ne kadar yetersiz ve yanlış bir yaklaşım olduğunu ortaya koyan açık bir bilgidir. Hâlbuki İslâm, seriyye ve savaşların dışında kalan 7.997 günde temeli atılıp inşâ edilmiş müstesna bir medeniyettir! Üstelik, savaşın aktif yaşandığı zeminler bile, hassas kurallara bağlanmış, öldürmekten ziyade yaşatmaya odaklı ve kuşatıcı bir şefkatin hüküm sürdüğü zaman dilimleridir.

Başka bir ayrıntı olarak savaşın gündeme geldiği andan itibaren hazırlık

Bedir	314	950	14	70	70	3	20	8 veya 12 Ramazan'da Medine'den çıkılıyor. Savaş 17 Ramazan Cuma günü gerçekleşiyor. Ashabın sayısı olarak 300, 313 ve 318 rakamları telaffuz ediliyor. Mekke ordusunun 1.000 kişi olduğu da ifade ediliyor. Şehid sayısı olarak İbn-i Kesir 11 rakamını veriyor. Karşı taraftan ölenler konusunda ise 39, 40, yetmişten fazla ve 88 rakamları da rivayet ediliyor.
Uhud	700	3.000	70	23		5	7	3 veya 14 Şevval Cuma günü çıkılıyor. Savaş 11 veya 15 Şevval Cumartesi günü gerçekleşiyor. Uhud şehidlerinin sayısı hakkında 44, 49, 65, 68 rakamları da ifade ediliyor. Mekkelilerden ölen sayısı olarak 16, 19 ve 22 rakamları da belirtiliyor.
Hendek	3.000	10.000	6	5			30	Şehid sayısı olarak 4 ve 5 rakamları da telaffuz edilirken Mekkelilerden ölenlerin sayısı ise 3, 4 ve 8 rakamları ile de ifade ediliyor. Süre olarak 15 gün devam ettiği de söylenmektedir.
Huneyn	12.000		4	1	6.000	4	4	Müslüman olmadığı halde Mekkelilerden katılan 2.000 kişi ile bu rakam 14.000'e çıkmaktadır. Karşı taraftan kaç kişinin öldürüldüğü hakkında kaynaklar bilgi vermemekle birlikte sadece Hazreti Hâlid'in bulunduğu yerde bir kadının öldürüldüğü bilgisine rastlanıyor.
Tâif			12				18	Kuşatmanın 15 veya 30 gün sürdüğü de ifade edilmektedir.
Tebûk	30.000						50	
İkinci Bedir	1.500						15	
Hudeybiye	1.400							
Kaza Umresi								
Mekke Fethi	12.000		2	12			4	Şehid sayısının 3 olduğu da ifade edilmektedir. Ölü sayısı olarak kaynaklar 12 rakamında yoğunlaşırken bunların 13, 24 ve 28 olduğu da ifade edilmektedir. Hükmen öldürülenlerden birisi kadındır.
Benî Kaynukâ			1	1	700		15	
Benî Nadîr							6	Bazı kaynaklar kuşatmanın 15 gün sürdüğünü ifade etmektedir.
								Bazı kaynaklar şehid sayısını 3 olarak kaydetmektedir. Öldürülen kadın Nübâte, bir sahâbiyi şehid

Benî Kurayza	3.000		2				15	400	ettiği için kısas ediliyor. Benî Kurayza'da hükmen öldürülen insan sayısı olarak 600, 700, 750, 800 ve 900 rakamları da zikredilmektedir.
Hayber	1.400	10.000	15	93			30	1	Şehîd sayısı olarak 18 ve 21 rakamları da telaffuz edilmektedir. Bir sahâbiyi zehirleyerek şehîd ettiği için Zeyneb adındaki kadına kısas uygulanıyor.
Vâdi'l-Kurâ				11			4		
Fedek	100								
Teymâ									
Bi'r-i Maûne			69						Şehîd edilen sahâbe sayısı olarak 21 ve 39 rakamları da telaffuz edilmektedir.
Racî'		100	10						Şehîd edilen sahâbe sayısının 6 veya 7 olduğu da ifade edilmektedir.
Ebvâ (Veddân)							15		
Buvât	200	100							
Zü'l-Uşeyre	150						30		Bazı kaynaklar, ashâbın sayısını 200 olarak vermektedir.
Sevîk	200	100	2				5		Öncesinde şehîd ediliyorlar.
Benî Süleym	200						15		Kudr'da üç gün kalıyor.
Buhrân	300						10		İki ay sürdüğü de ifade edilmektedir.
Zâtü'r-Rikâ	400					1	15		30 gün sürdüğü; ashâbın sayısının 700 veya 800 olduğu da ifade edilmektedir.
Dûmetü'l-Cendel	1.000					1	25		Esir, Müslüman oluyor.
Benî Lihyân	200						14		
Gâbe (Zû Kared)			1	4	2		5		Şehîd sayısının 2 olduğu da söylenmektedir. Esirlerden Furât İbn-i Hayyân Müslüman oluyor. Bazı kaynaklar esir sayısını 1 olarak vermektedir. Karşı taraftan öldürülen sayısı da bazı kaynaklarda 3 olarak yer almaktadır.
Katafân	450						11		Bazı kaynaklar bir ay sürdüğünü ifade etmektedir.
Hamrâü'l-Esed	630	3					5	1	Savaş suçlusu olarak öldürülüyor. Öldürülen insan sayısının 2 olduğu da ifade edilmektedir ki bu da savaş suçlusu olarak gerçekleşmiştir.
Benî Mustalık	700		1	10		1	28		Bir kişi hatâen öldürülüyor. İbn-i Hişâm, öldürülen insan sayısını 3 olarak vermektedir.

Îs	30	300							
Rabiğ	60	200							
Harrâr	20								Müslümanların 21 olduğu da ifade edilmektedir.
Batn-ı Nahle	12			1	2				Müslümanların sekiz veya 13 olduğu da söylenmektedir.
Benî Süleym ve Katafân									
Karade	100				2				Esirlerden birisi Müslüman oluyor.
Katan	150		1						
Kurata (Kurtâî)	30			12			19		Kurata'ya iki seriyye düzenleniyor. Birincisinde 1, ikincisinde ise 11 kişi öldürülüyor.
Gamr	40								
Zü'l-Kassa	10	100	9		1				Esir, Müslüman oluyor. Aynı yere, ilki on ikincisi kırk kişilik iki seriyye gönderiliyor. İlkinde 9 şehîd var. Bir kişi esir alınıyor.
Cemûm					1				
Îs	170				2				Esirlerden bahsediliyor ama sayı verilmiyor. Esirlerden birisi, Efendimiz'in damadı Ebû Âs İbn-i Rebi'. Diğerisi ise Muğire İbn-i Muâviye İbn-i Ebi'l-Âs.
Taraf	15						4		
Hısmâ	500			2	100				Esirler kadın ve çocuklardan ibaret.
Habat (Seyfü'l-Bahr)	300								
Vâdi'l-Kurâ									
Dûmetü'l-Cendel									
Fedek	100								
Medyen	2								Esirler var.
Türebe	30								
Necd	30			7					
Fedek (Benî Mürre)	30		1						Şehîdlerin sayısı 29 olarak da yer almaktadır.
Benî Kilâb				1					
Meyfea	130			1					Ölüler var, sayı zikredilmiyor. Listedeki ölü, kelime-i tevhidi söylediği halde Üsâme İbn-i Zeyd

									tarafından öldürülen şahıs.
Cinâb	300			1	2				Esirlerin ikisi de Müslüman oluyor.
Benî Süleym	50		49			1			
Fedek (Benî Mürre)	200			1					
Kedîd/Benî Mûlevvîh	10								
Ka'b İbn-i Umeyr/Zâtü Etlah	15		14						
Siy	24						15		
Mûte	3	200	12						
Zatü's-Selâsil	500					1			Çatışma olmadığı da zikrediliyor.
Habat (Seyfü'l-Bahr)									
Hadıra	15			1			15		Ashâbın sayısı bazı kaynaklarda 14 ve 16 olarak da yer almaktadır.
İdam/İdm	8								1 kişi öldürülüyor. Nisa Sûresi, 94. âyetin bu münasebetle indiği ifade edilmektedir.
Zâtü's-Selâsil									
Benî Süleym									
Benî Has'am	20								
Yelemlem	200								
Urene	300						8		
Evtâs									
Beni Cezîme	350								Vâkıdî, Hâlid İbn-i Velîd'in emriyle bu seriyede otuza yakın esirin öldürüldüğünü zikretmektedir.
Benî Sudâ'									
Benî Temîm	50			5	41				Esirlerin on biri kadın otuzu çocuklardan oluşmaktadır.
Tebâle	20		1	1					Kadın esirler var.
Benî Hârîse İbn-i Amr									
Cinâb									
Habeş	300								
Dûmetü'l-	420								

Cendel									
Cüzâm			4						
Benî Süleym/Belî									
Kuratâ									
Benî Hâris İbn-i Ka'b	400								
Yemen (Mezhic)	300		20					Esirler var.	
Cüreş									
Necid									
Vâdi'l-Kurâ									
Kedîd/Kadîd									
Sarûhan									
Übnâ (Mûte)									

Sebepleri Açısından Savaşlar

Diğer taraftan bu savaşların hiçbirisi, Efendimiz'in değildir; ilk adımı atan O olmadığı gibi durdurmak için diplomasinin bütün kurallarını devreye koyan da hep Allah Resûlü olmuştur. Zaten söz konusu savaşların cereyan ettiği yerlere bakıldığında bu, kendiliğinden ortaya çıkan bir sonuçtur. Bedir, Mekke'ye yaklaşık 350, Medîne'ye ise 120 kilometredir; şehre saldırıp çoluk çocuk herkesi kökten yok etme niyetiyle Mekke'den kopup gelen bir ordudan haber alındıktan sonra gündeme gelmiştir. Üstelik gündeme gelir gelmez, gereksiz yere akrabalar arasında kan dökülmesine sebebiyet verecek bu gelişiyi durdurmak için elçiler gönderilmiş, haber üzerine haberler ulaştırılarak Ebû Cehil ordusunun geri dönmesi istenmiştir. Uhud ve Hendek ise bugün Medîne şehrinin yerleşim yeri hâline gelmiştir. Açıkçası bu, her defasında Mekke ordusunun gelip saldırdığının açık ve net bir ifadesidir. Dolayısıyla, bütün gayretlerine rağmen durduramayıp da Allah Resûlü'nün savaşmak zorunda kaldığı söz konusu savaşlar, tarih içinde yaşanan Haçlı Savaşları veya en son örneklerinden birisi olan bizim Çanakkale'ye benzemektedir. Daha açık bir ifadeyle Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), hiçbir zaman saldıran taraf olmamış ve hep savunmada kalmıştır.

Bedir, Kureş'in toptan imha planıdır. Uhud, ağır bir mağlubiyetle döndükleri Bedir'in intikamını alabilmek için yapılmış bir saldırı, Hendek

de o güne kadar gerçekleştirilemeyen, bütün kabilelerin ittifakıyla gerçekleştirilebilmesi için denenen son hamledir. Ancak her üç hamle de akîm kalmış ve İslâm kökten yok edilememiştir!

Mekke fethi, Hudeybiye sonrasında ittifak kurulan Huzaâ kabilesinden, kimliklerine bakılmaksızın 23 kadın, çocuk ve yaşlının, Mekkeliler tarafından öldürülmesi sonucu gündeme gelmiştir. Anlaşmanın açıkça ihlali anlamına gelen bu cinayetler sonrasında Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Mekkelilere elçi göndermiş ve onların önüne belli başlı seçenekler sunmuştur. Buna rağmen kibir ve gururlarıyla hareket etmeye devam eden, hatta gönderilen elçiyi de öldürme teşebbüsünde bulunan ve seçeneklerin hiçbirisini kabul etmeyen Mekkeliler, meydan okuyan bu tavırlarıyla iki yıl önce imzalanan Hudeybiye anlaşmasını geçersiz kılmış ve Allah'ın da zafer vaadettiği Mekke fethi, bu hukuk tanımazlığın üzerinde cereyan etmiştir.

Huneyn, Mekke fethinden duyulan rahatsızlık ve sıranın kendilerine geleceğini düşünerek yapılan bir saldırı mahiyetindedir ve bu saldırıda, kadın, çocuk, deve, sığır ve koyun gibi hareket eden her şey orduya dahil edilmiş, âdetâ bütün varlığını masaya koyan Hevâzin, gemileri yakarak Huneyn'e gelmiştir!

Benî Kaynukâ ile başlayan ve Hayber'le son bulan Medîne'deki savaşlar ise kaybettiklerini fark ettikleri nüfûz ve alinteri dökmeden kolay kazandıkları para ile kurdukları eski sistemi geri alabilmek için, yüzde yüz kendilerinin de desteğiyle var olan devlete karşı lokal başkaldırılardır. Meselenin silahlı isyana dönüşmesi ve başkalarından da silah ve asker tedarik edilerek savaşa hazırlık yapıldığının kesinlik kazanması karşısında Medîne Devleti, kendini koruma refleksini ortaya koymuş ve sırasıyla bu isyanları da bastırmıştır. Bunlar arasında Benî Kurayza'nın konumu çok daha farklıdır; önceki iki kabile ile yaşanan olumsuz sürecin içinde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Benî Kurayzalılarla yeniden oturmuş ve anlaşmaları yenilemiştir.⁹⁶ Üstelik Benî Kurayza, Efendimiz'in Medîne'ye geleceği âna kadar diğer Yahudilerin bile yüzüne bakmadığı ve kendileriyle eşit görmediği bir kabiledir ve statülerini yükselterek onları da diğer insanlarla eşdeğer konuma yükselten Allah Resûlü olmuştur.⁹⁷ Üstelik hendek kazılırken, kendilerinden hiç endişe duyulmamış, ashâbına duyduğu

gibi onlara da güvenle bakmış, farklı kimlikleri ve kendileri gibi düşünenler karşı tarafta yer almasına rağmen hendeği Medîne tarafında bırakmışlardır. Bütün bu jestlere rağmen Benî Kurayza, Ahzâb ordusu ile temasa geçmiş ve hem de kuşatmanın başladığı andan itibaren İslâm Ordusu'nu arkadan hançerlemiştir! Yaklaşık bir ay süren kuşatma esnasında Ahzâb ordusuna yiyecek ve silah tedarik etmiş, içeriden ulaştırdıkları istihbaratlarla onların elini güçlendirmiş ve şehirde kalan savunmasız kadın ve çocuklara saldırılar düzenlemişlerdir. Dolayısıyla kuşatma bitip de Ahzâb ordusu geri gittiğinde Cibrîl-i Emîn gelmiş ve bu ihanetin karşılıksız kalmaması gerektiğini söyleyerek Resûlullah ve ashâbını Benî Kurayza yurdunda beklediklerini ifade etmiştir. Bu sırada zırhını çıkarıp yüzünü yıkamakta olan Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), ashâbını da yanına alarak Benî Kurayza yurduna gitmiş ve gerçekleştirdiği kuşatma sonucunda bir problemi daha gündeminden kaldırmıştır.

Bütün bu hamlelerde sulhun esas olduğu ve adaletin terazisinden milim şaşılmadığının en temel göstergesi, yaklaşık üç buçuk yıl devam eden bu gerginliklerin sonucunda Medîne'deki bütün Yahudi kabileleriyle yeniden anlaşmaların yapılması ve geçmişe ait bütün olumsuzlukları, mazinin derinliklerine gömerek, Resûlullah'ın "yüce dostluk" ufkuna yürüyeceği âna kadar yine yaklaşık üç buçuk yıl kadar süren yepyeni ve huzurlu bir hayatın yaşanmış olmasıdır. Ne yazık ki bugün biz, Allah Resûlü'nün her türlü problemi çözdüğü bu son dönemine bakma yerine problemlerin öne çıktığı ve gel-gitlerin yaşandığı zamana bakmakta, çözüm yerine sürekli problem üretmekteyiz. Hâlbuki esas olan, problemlerin çözüldüğü yere ve söz konusu problemlerin çözüm şekline odaklanmak ve günümüzdeki problemleri de aynı nebevî metodlarla çözebilmektir!

Tahkik ve Diplomasi

Gündemine savaş geldiği andan itibaren ortaya konulan bir başka nebevî hassasiyet, alınan haberin doğruluğunu tetkiktir; hemen ashâbından birisini veya bir hey'eti ilgili yere göndermiş, aralarına kadar gidip istihbarat toplamasını talep etmiş ve yanlış bir adım atmamak için duyumların doğruluğundan emin olmak istemiştir. Bedir'den başlamak üzere hemen her problemleri zeminde bu hassasiyeti görmekteyiz. Örnek olması bakımından

mesela Hendek sürecinde ihanet eden Benî Kurayza'ya, meselenin doğruluğunu öğrenmeleri için Evs ve Hazrec'in iki lideri olan Sa'd İbn-i Muâz ve Sa'd İbn-i Ubâde'nin başını çektiği ve aralarında Abdullah İbn-i Ravâha ve Havvât İbn-i Cübeyr'in de bulunduğu bir hey'et göndermiş, "Haydi gidin ve o kavimden bize gelen haberlerin doğru olup olmadığına bir bakın! Şayet doğru ise döndüğünüzde bunu bana, herkesin duyacağı şekilde ve olduğu gibi söylemeyin; sadece benim anlayacağım bir dille ifade edin! Ancak onlarla aramızdaki vefa ve anlaşma devam ediyorsa, bu durumda sonucu, herkesin huzurunda söyleyebilirsiniz!" diyerek bu bilginin üzerine bina edilecek stratejinin de temellerini atmıştır.⁹⁸ Problemlili zeminlerin bütününde bu hassasiyet söz konusudur.

Gelen haberlerin de söz konusu duyular çizgisinde olduğu tebeyyün edince devreye giren başka bir nebevî tedbir, şüphesiz diplomasıdır; bu sefer devreye elçiler girmiş, Allah Resûlü'nün mesajını en yetkili kişilere ulaştırarak onları savaştan vazgeçirmenin mücadelesi verilmiştir! Bedir'in haberini aldığı andan itibaren, kardeşin kardeşle, babanın da oğluyula karşı karşıya geleceğini ifade eden ve onları bu sevdadan vazgeçirmeye çalışan Fahr-i Kâinât Efendimiz olmuştur. O'nun mesajlarını doğru okuyan ve aynı zamanda Hadîce Vâlidemiz'in kuzeni olan Hakîm İbn-i Hizâm,⁹⁹ Utbe'ye yaklaşmış, "Yâ Eba'l-Velîd!" diyordu. "Şüphesiz ki sen, Kureyş'in büyüğü ve efendisisin; bu konuda senin sözün dinlenir. Dünya durdukça hayırla yâd edilebileceğin bir iş yapmak istemez misin?"

Zaten sürekli git-geller yaşayan Utbe,¹⁰⁰ hiç beklemediği bir anda gelen bu teklif karşısında şaşırılmıştı ve "Ne demek istiyorsun ey Hakîm? Neymiş o?" diye sordu. Hakîm, "Müttefikin olan Amr İbn-i Hadramî'nin işini üstüne al ve insanları yollarından geri çevir!" diyordu. İşin doğrusu, kitabın ortasından konuşuyor ve olması gerekeni teklif ediyordu. Teklifin makuliyetini dile getirme sadedinde Hakîm İbn-i Hizâm'a döndü ve "Tamam! Yaparım ama sen de bana yardımcı olacaksın!" dedi ve devam etti:

"Doğru, o benim müttefikim; onun diyetini ödemek ve yağmalanan mallarını iade etmek, benim üzerime borç olsun! Sen de İbni'l-

Hanzaliyye'ye (Ebû Cehil)¹⁰¹ git; çünkü ben, insanların geri dönme fikrine, ondan başkasının karşı çıkacağını sanmıyorum!”

Bedir meydanında yeni bir hamle yapan Utbe, târihi bir adım atmak üzereydi; etrafında toplananlara döndü ve “Ey Kureyş topluluğu!” diye seslenmeye başladı. “Allah’a yemin olsun ki sizler, Muhammed ve ashâbına karşı gelmekle iyi bir iş yapmış olmuyorsunuz. Vallahi, şayet savaşıp O’nu mağlup etmiş olsanız bile yarın, amca veya dayıoğlunu veya akrabalarından birini öldüren hangi adam, insanlar arasına çıkabilir ve bir değerinin yüzüne bakabilir! En iyisi siz, hemen bu işten vazgeçip geri dönün ve Muhammed’le Araplar arasına girmeyin! Şayet onlar O’nu mağlup ederlerse, zaten bu, sizin de istediğiniz bir şey! Yok, öyle değil de bunun aksi olacak olursa, o zaman da siz O’na ilişmediğiniz için O’ndan size bir zarar gelmez! Şüphesiz şu anda ben, ölmek için can atan insanlar görüyorum; sizlerin onları alt etmesi mümkün değildir! Hâlâ iş işten geçmiş değil; bu hayırlı karar size ait, haydi, geri dönün!”

Bunları söylerken muhataplarından gelebilecek ithamları da üzerine alması gerektiğini düşünmüş ve yine, “Ey kavmim!” diye devam etmişti. “Bugün bu işi isterseniz bana fatura edip vebalini de sırtıma yükleyin; önemli değil, ‘*Utbe korktu!*’ deyin; gerçi siz de biliyorsunuz ki ben, asla sizin en korkağınız değilim!”

Atının üzerinde Kureyş ordusuna seslenip de geri dönme çağrısı yapan Utbe’yi uzaktan gören Efendimiz de (sallallahu aleyhi ve sellem), ashâbına dönmüş, şunları söylüyordu:

“Şayet şu topluluk içinde birisinde hayır varsa o da şu kızıl devenin üzerindeki adamdadır; şayet onun dediğini yaparlarsa en doğru olanı yapmış olurlar!¹⁰²

Bu arada Hakîm İbn-i Hizâm da zırhını hazırlayıp kılıcını bilemekle meşgul olan Ebû Cehil’in yanına gitmiş ve ona Utbe’nin de selamını söyleyerek gelen son noktayı aktarmıştı; artık onun da bu “sevda”dan vazgeçeceğini umuyor ve hep birlikte kazasız belasız geriye dönmeyi arzuluyordu. Ancak öyle olmadı. Duydukları karşısında çileden çıkan Ebû Cehil, etrafına tehditler savuruyor ve bu yoldan döneni “namertlik” ve

“ihânet”le suçluyordu. Hedefinde, çözümlü başlatan isim Utbe vardı; “Anlaşılan..” diyordu. “Muhammed ve arkadaşlarını görünce iyice büyülenmiş ve gözü korkmuş! Vallahi, Muhammed’le aramızdaki hükmü Allah vereceği âna kadar asla bu yoldan dönmeyeceğiz! Siz bakmayın, aslında Utbe bunu yapacak bir insan değildir; herhalde Muhammed ve ashâbının, bir deve etiyle doycak kadar az olduklarını görünce, onların arasında bulunan kendi oğlunun¹⁰³ başına bir şey gelmesinden korktuğu için bunu yapıyor!”

Utbe’nin bu masum tavrına Ebû Cehil, “kulp” takmış, resmen “hedef” saptırıyordu. Ancak bununla da yetinmedi. Dört dönen gözleriyle gelişmeleri yeniden kendi çizgisine getirebilecek alternatif planlar hazırlıyordu. Bulması da gecikmedi ve gözünün içine bakan bir avuç fedaiyi devreye koyarak, az önce sulha meyleden Bedir’in havasını yeniden savaşın soğuk atmosferine dönüştürüverdi!

Onun, göz göre göre ölüme giden bu hâin çıkışını duyan Utbe de ağzını bozmuştu; Ebû Cehil’e küfür edip onun için hakaret dolu sözler söylerken, “Yarın, kimin gözünün boyandığını daha iyi görüp bilecek; benim mi onun mu?” diyordu.

Mekke saflarından “Ölüm!” seslerinin yüslediği bu demlerde bile mutlak şefkatin yektâ temsilcisi Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Mekkelilere yeni bir şefkat eli daha uzatmıştı; Hazreti Ömer’i elçi olarak göndermiş ve henüz başlamayan savaşı durdurma teklifinde bulunuyordu. Mesajında şunları söylüyordu:

“Savaştan vazgeçip geri dönün! Bu düşmanlığı sizin bana yapmanızı gerektirecek ortada herhangi bir durum yok; bırakın onu başkaları yapsın! Her hâlükârda bunu bana sizin değil de başkalarının yapması, dolayısıyla da benim düşmanlık yapan o insanlarla yüz yüze gelmem sizin için daha hayırlıdır!”

Hazreti Ömer’in getirdiği mesajın ilk muhatabı olan Hakîm İbn Hizâm, ileri çıkmış ve etrafındakilere, “Samimi davranıp size nasihat ediyor; onu kabul edin! Zira sizler, bu nasihate rağmen O’na karşı savaşa devam ederseniz asla muzaffer olamazsınız!” diye âdeta yalvarıyordu. Ancak o gün

bütün ipler Ebû Cehil'in elindeydi; onun bu çıkışını boşa çıkarmak istercesine etrafındakilere döndü ve "Vallahi!" dedi. "Onlar karşısında bugün Allah, bize bu imkânı vermişken ve onları da avucumuzun içine alıp köşeye sıkıştırmışken asla geri dönmeyiz!"¹⁰⁴

Görüldüğü gibi uzatılan son şefkat eli de boşlukta kalmıştı; bu tavrı gören Utbe ve Hakîm İbn-i Hizâm gibi kimseler de bundan böyle oturacak, kuzu kuzu Ebû Cehil'in talimatlarını beklemeye duracaklardı.

Aynı zamanda bu, yapılabilecek her şeyin yapıldığı, iç hukukun tükendiği ve diplomasi adına atılabilecek başka bir adımın kalmadığının açık bir göstergesiydi.

Esbâba Tevessül ve Hassasiyet

Şu da bir gerçektir ki Fahr-i Kâinât Efendimiz, esbâba tevessülde asla kusur göstermemiş, savaşın olma ihtimalini göz ardı etmeyerek ashâbını bu sonuca göre de hazırlamıştır. Zaten O'nun için elde bulundurulması gereken güç, caydırıcı bir unsurdur ki Kur'ân'ın emri de bu istikamettedir.¹⁰⁵ Uygulama da bu istikamettedir; savaşın önünü almaya matuf attığı adımlar neticesiz kaldığında sebeplere riayet edilmiş, bu aşamadan sonra ashâbını organize etmiş, savaş vaziyeti aldirmiş,¹⁰⁶ talimatlar vermiş¹⁰⁷ ve üzerine saldıran düşmana karşı savaşın da hakkı verilmiştir. Ancak burada da bir farklılık görmekteyiz; karşımızda, kimsenin canını yakmayan, kan dökülmeden meseleyi halledebilmek için maksadını gizleyen¹⁰⁸ ve öldürmek için üzerine saldıranlara bile şefkatle muamele eden bir Peygamber durmaktadır! Bunca bâdire atlatmasına ve öldürmek için üzerine hücum edenlere karşı kendisini koruyor olmasına rağmen O'nun (sallallahu aleyhi ve sellem), yanında taşıdığı kılıcında bir damla kan yoktur!¹⁰⁹ Onca savaşa rağmen kimsenin kanını akıtmamış ve kimseyi öldürmemiştir! Ölümle burun buruna geldiği yerde bile yine kendisine yakışanı yapmış ve kendisini öldürmek üzere hücum eden bir insanın, ölmeyecek bir yerini hedefleyerek sadece onu etkisiz hâle getirmeyi düşünmüştür!¹¹⁰ Hâlbuki nefsi müdafaa, Allah'ın her peygamberden istediği beş temel esastan birisidir;¹¹¹ mal ve canını koruma uğruna mücadele verirken ölen bir insan,

şehîd kabul edilmektedir.¹¹² Dolayısıyla bu durumda Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), kendisini öldürmek için gelen insanı öldürebilir ve buna kimse birşey diyemezdi. Hatta böyle bir tehlikeyle karşı karşıya kaldığında müdafaaya geçerek söz konusu hamleyi yapmak, O'nun için de farzdır; aksi ise intihardır! Ancak burada bile O (sallallahu aleyhi ve sellem), öldürmeyi düşünmemiş ve saldırganın ne beynini parçalamış ne de elindeki ok veya mızrağı onun kalbine saplamıştır! Bunun ilk ve tek örneğini Uhud'da görmekteyiz; şöyle ki:

Bedir sonrasında esir alınan *Übeyy İbn-i Halef*, o gün fidye verip de esaretten kurtulurken kendi kendine ahdetmişti; Mekke'ye döner dönmez hazırlıklara başlayacak ve Allah Resûlü'nü öldürecek! Dediğini yaptı ve her yönüyle hazırlanmış olarak Uhud'a geldi. Fırsat kolluyordu! Derken Okçular Tepesi'ndeki hareketlenmenin ardından aradığı fırsatı bulan süvari birlikleri arkadan saldırmış ve zafer kazandığını düşünmeye başlayan ashâb iki ateş arasında kalıvermişti! Bu arada Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi ve sellem) durumu sezmiş, "Ben, Übeyy İbn-i Halef'in arkadan saldıracağından endişe ediyorum; şâyet onun geldiğini görürseniz mutlaka bana haber verin!" diyerek ashâbını uyarmıştı.

Gerçekten de çok geçmeden Übeyy, yanında bir grup adamla ve demir zırhları içinde atına binmiş olarak orada beliriverdi; "Muhammed nerede?" diyor ve "Bugün o kurtulacaksa, beni ölmüş bilin!" diye bağırarak açıktan meydan okuyordu. Birkaç kişi onu engellemek istese de başaramamıştı! İş başa düşmüştü; Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), "Bırakın onu! Yolunu açın da gelsin!" buyurdu. Bu sırada, Allah Resûlü'nün üzerine hücum eden Übeyy, ağzını da bozmuş, Resûlullah'a hakaretler yağdırıyordu! Önce, yakınında bulunan *Hâris İbn-i Simme*'nin elindeki mızrağı aldı Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem). O'nu ilk defa böyle görenler, köşe-bucak kaçıyorlardı! Sonra da onu, son hamleyi yapmak üzere olan Übeyy'in üzerine fırlattı.

Mızrak darbesiyle yere düşüp yuvarlanmaya başlayan Übeyy, "Vallahi de beni Muhammed öldürdü!" diye feryadı basmış, çığlık çığlığa bağırıyordu! Önemli bir adamdı; dolayısıyla yanına koşup gelenler, sağına soluna bakıp feryadının sebebini öğrenmeye çalıştılar. Ancak ortada onu öldürecek yara-

bere söz konusu değildi! Karşısında durup kendisinden daha ağır yaralı insanların olduğunu, onlardan hiç ses çıkmadığı hâlde kendisinin neden ortalığı inlettiğini sordular! “Öyle demeyin!” diyordu. “Lât ve Uzzâ’ya yemin olsun ki benim başıma gelen bu hâdise, Zü’l-Mecaz ehlinin tamamına bile isabet etmiş olsaydı, mutlaka onların hepsini de öldürmeye yeterdi! Çünkü Mekke’de iken bana O, ‘*Seni Ben öldüreceğim!*’ demişti.¹¹³ Vallahi de bugün O, şâyet üzerime tükürse bile, mutlaka beni öldürür!”

Übeyy, o gün ölmedi; sonraki gün de ölmedi! Ancak her dakika ölümü beklemekten ölüp ölüp diriliyordu! Zira, Resûlullah’a her ne kadar karşı çıkıyor olsalar da O’nun dediğinin mutlaka çıkacağına inanıyorlardı! Çünkü O’nu, hilaf-ı vâki beyanda bulunurken hiç görmemişlerdi! Öyleyse bu da çıkacak ve Übeyy de ölecekti! Azrâil’le buluşması ise Mekke’ye dönüş yolunda oldu; Serif’e¹¹⁴ geldiklerinde tâkatı tükenmişti; korkusundan mıdır yoksa beyin kanamasından mıdır bilinmez, burada ruhunu teslim etti.¹¹⁵

Allah Resûlü’nün hayatındaki ilk ve tek hâdise, işte Übeyy İbn-i Halef ile yaşadığı bu hâdisedir ve tamamen müdafaadır; her canlının ortaya koyması gereken bir vazife, bir reflektir! Ancak ayrıntılara baktığımızda buradaki farklılık gözden kaçmamalıdır; şüphesiz ki vahiyle müeyyed bir peygamber, attığını on ikiden vuran insandır! Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), peygamberlerin de imamı, Sultân-ı Rusûl’dür! Şayet o gün Übeyy’i öldürmek isteseydi, beynini parçalar veya elindeki mızrağı kalbine saplayabilirdi! Dikkat edelim! Burada bile O (sallallahu aleyhi ve sellem), sadece Übeyy’in hedefine ulaşmasına engel olmak istedi ve onun omuzunu nişan alarak elindeki mızrağı oraya savurdu.¹¹⁶ Dolayısıyla dengesini kaybeden Übeyy yere yuvarlanırken O da hem kendini koruma vazifesini yerine getirdi hem de rahmetle gönderilen bir peygamber olma farkını ortaya koymuş oldu!

Öldürmek ne kelime; kendisini öldürmeye gelenlere bile Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) eman veriyordu! Mesela Bedir’de ashâbına dönmüş, “Ben biliyorum ki Benî Hâşim ve diğerlerinden bazı insanlar zorla savaşa gelmek zorunda bırakıldılar; zaten bizim, onları öldürmeye de ihtiyacımız yok! Sizden kim, Benî Hâşim’den birisiyle karşılaşır, sakın onları

öldürmesin!” demişti. O gün söyledikleri bununla da sınırlı değildi; “Dikkat edin!” buyurdu. “Onlar arasında Ebu’l-Bahterî’den başka kimsenin bana karşı minnet hakkı yoktur. Sizlerden hanginiz onunla karşılaşırsa, yolunu serbest bıraksın ve o size ilişmediği sürece, sizler de ona dokunmayın!”¹¹⁷

O gün emân verdikleri arasında Hakîm İbn-i Hizâm gibi başka isimler de vardı. Hatta, etrafında bulunanların, “Bizler, babalarımızı, kardeşlerimizi ve aşiretimizi öldürüp dururken Abbâs’ı terk mi edeceğiz?”¹¹⁸ şeklindeki itirazlarına rağmen bunu yapıyordu! Muhtemelen yeryüzü ilk defa böyle bir duruşa şahit oluyordu; Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), öldürmek için can atsalar da onlara toz kondurmuyor ve savaşın şartlarında bile onları nebevî bir “zırh” içine alıyordu!

Toz-dumandan göz gözü görmez hâle geldiği bir sırada, Resûlullah’ın emân verdiği Ebu’l-Bahterî, ashâbdan *Mücezzer İbn-i Ziyâd’ın karşısına çıkıverdi! Kılıcını sallayarak üzerine geldiğini görünce ona*, “Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), bizim seni öldürmemizi yasakladı; ben sana kılıç kaldıramam!” dedi. Hiç beklemediği bu cümle karşısında duraksayan Ebu’l-Bahterî, Mekke’den bu yana birlikte yol arkadaşlığı yaptığı dostu Cünâde İbn-i Müleyhe’yi göstererek, “Peki, arkadaşımın durumu ne olacak?” diye sordu. Hazreti Mücezzer, “Arkadaşın için böyle bir emân yok! Vallahi de onun peşini bırakmaz, arkadaşınla savaşırız! Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bize, sadece seninle ilgili talimat verdi!” deyince, “Öyleyse ben de arkadaşımı kendi hâline bırakamam! Vallahi öleceksem de onunla birlikte ölürüm! Aksi halde benim için Mekke kadınları, ‘Hayatta kalabilmek için arkadaşını sattı!’ diye söylenirler!” dedi ve yeniden saldırıya geçti. Bir taraftan da kendisini kastederek “İbn-i Hurre, sağ salim yoluna devam edecek veya ölünceye kadar arkadaşını asla teslim etmeyecektir!” diyordu.

Çaresiz, Hazreti Mücezzer de kılıcını çekmişti. Asabiyet damarı nebevî şefkatin önüne geçen Ebu’l-Bahterî, bütün hırsıyla kılıç sallıyordu ve nihâyet, Hazreti Mücezzer’in kılıç darbesiyle yere yığılıverdi!

Mücezzer İbn-i Ziyâd, ne yapacağını şaşırmişti. Bir taraftan sevinmek istiyordu; çünkü küfür adına bir çınar daha devrilmişti. Ancak, üzüntüsünü de üzerinden atamıyordu; zira Efendimiz’in uyardığı bir adamı öldürmüştü!

Nihâyet, boynu bükük huzura geldi; her hâlinden mahcubiyet okunuyordu. Durumdan Efendiler Efendisi'ni haberdar ederken kısık sesiyle “Yâ Resûlallah!” dedi. “Seni hak ile gönderene yemin olsun ki onu esir edip sana getirmek için çok uğraştım; ancak o, buna hiç yanaşmadı ve savaşıarak ölmeyi tercih etti. Ben de onu öldürmek zorunda kaldım!”¹¹⁹

Aynı zamanda bu, yaşatmak için gönderilen Şefkat Peygamberi'nin terbiyesinde yetişmiş hassas bir ruhun, duyarlılık adına ortaya koyduğu bir hassasiyetti ve bu terbiyeden geçen herkeste o gün aynı duyarlılık söz konusuydu!¹²⁰

Savaş Disiplini

Diğer tarafta Allah Resûlü'nün, diplomasiye silahla karşılık verildiği, hukukun hiçe sayıldığı ve savaşın da artık kaçınılmaz hale geldiği yerde çığnınmeyecek ve çok net kurallar koyduğunu, bu kuralların milimi milimine uygulanabilmesi için de gelişmeleri hassasiyet ve titizlikle takip ettiğini görüyoruz. Şunu çok net olarak diyebiliriz ki O'nun o gün koyduğu bu kurallar bir ilk olduğu gibi henüz insanlık, o gün konulan ve sadece konulmakla kalmayıp hayatta karşılığını bulan bu kurallara ulaşabilmiş değildir! Sözü uzatmaya gerek yok; işte Allah Resûlü'nün savaş kuralları:

“Allah'ın adıyla savaşın; Allah'ı inkar edip de O'na karşı koyanlarla Allah yolunda cihat edin! Ancak sakın ola kimseye gadretmeyin! Ahde vefasızlık gösterip de kimseye zulmetmeyin! Çocuklarla kadınları, pîr-i fâni adamlarla kendini mabedde ibadete adanmış din adamlarını sakın öldürmeyin! Sakın ola ki ne bir ağaç kesin, ne de bir hurmalığı yok edin! Ve sakın ola ki binaları yakıp yıkmayın!”¹²¹

Ancak O (sallallahu aleyhi ve sellem), bunları söylemekle kalmamış, Hazreti Enes'in ifade ettiği gibi her savaş ortamının vazgeçilmez kuralları olarak hatırlatmış ve hep tekrar etmiştir. Bunu ifade ederken Hazreti Enes,¹²² “Bir yere asker sevk ettiği zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara, ‘Haydi, Allah'ın adıyla, O'na güvenerek ve Resûlü'nün de dini üzerine gidin! Şeyh-i fâni, çocuk, küçük ve kadınları asla öldürmeyin. Haddinizi aşip taşkınlık da yapmayın! Ganimetlerinizi birleştirin! Sulhun temsilcileri olun

ve hep iyilik yapan taraf siz olun; zira Allah (celle celâluhû), iyilik yapanları sever!’ buyurduğunu nakletmektedir.¹²³ Yine aynı konuyu gündeme getirdiği başka bir beyanı da “Haydi, Allah adına çıkın ve Allah’ı inkar edenlerle Allah yolunda savaşınız! Ancak asla gadr u zulüm yapmayın ve ölümlere de işkence (müsle) etmeyin! Haddi de aşmayın! Çocuklarla kilise erbâbını da sakın öldürmeyin!” şeklindedir.¹²⁴

Efendimiz’in bu tamimlerinin anlamı açıktır; siz, sadece cephede size silah çekenlerle savaşabilir, onun ötesinde kim olursa olsun sivillere zarar veremezsiniz. Hatta bırakın sivilleri, yakıp yıkamaz, ot ve ağaçlara bile dokunamazsınız!

Kendi kendimize hemen soralım; bugün yaşanan hangi savaşta bu hassasiyet ortaya konulabilmektedir? Bugün savaşların cereyan ettiği coğrafyalarda öldürülen kadın, çocuk, ihtiyar ve bilumum sivilin, hemen her gün haber konusu olduğunu acı acı müşahade etmekteyiz. Bir taraftan “medeniyet” deyip geldiğimiz nokta ile iftihar ederken diğer yandan, “kitle imha silahları” adı altında tüyler ürperten alanlar icat etmemiz, insanı öldürmeye odaklı “güdümlü mermi”lere yatırım yapışımız ve “insan”a ayıracağımız bütçelerin yüzlerce katını “silah” üretimi için tahsis edişimiz anlaşılır gibi değildir! “Kimyasal”ından “biyolojik” olanına kadar kim bilir daha nice silah, “süs” olsun diye yapılmamakta, zaman zaman hortlayan firavunluklar, tiranlara rahmet okutan zulümler ve nemrutça tuzaklarla acı acı kendini göstermektedir. Üzerinden savaşın soğuk yüzü geçen coğrafyalara şöyle bir baktığımızda, kadın ve çocukların inim inim iniltilerini, yaşlıların ceyhûn olup akan gözyaşlarını ve insanlığı sulha çağırان en güçlü davet olduğu halde namluya hedef olan mabedlerin yerle bir edilişini yine esefle müşahade etmekteyiz. Hatta bu günkü sözü edilen tahribatın tesiri, sadece o günkü muhataplarıyla sınırlı kalmamakta, nesilden nesile tevarüs edilen bir illet olarak gelecek asırları da tehdit edebilmektedir.

Şimdi yeniden nebevî hassasiyete bakalım; bugün bizim, henüz adını bile telaffuz edemediğimiz bu kuralları Efendiler Efendisi, sadece koymakla kalmamış, bizzat tatbik etmiş ve ihlal edenlere karşı da çok sert tepki vererek her bir mü’minin tabii tavrı hâline geleceği âna kadar ciddi ciddi

takibini yapmıştır. İşte örnekleri:

Hudeybiye sürecini ihlal eden Mekkeliler, Efendimiz’le anlaşmalı olan Huzâa kabilesine saldırmış ve kadın, çocuk ve yaşlı ayırımı yapmaksızın bir gecede 23 kişiyi öldürmüşlerdi. Onlar da Medîne’ye gelerek mağduriyetlerini Sultân-ı Rusûl Efendimiz’e bildirmiş, bunun üzerine Mekke’ye elçi göndererek onların önüne belli başlı seçenekler sunmuştu. Ancak bunların hiçbirisine iltifat etmeyen Mekkeliler, Efendimiz’in elçisini de öldürmeye teşebbüs etmiş ve sorumsuz tavırlarını ara vermeden devam etmişlerdi. Allah’ın da vaadi vardı ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), ashâbıyla birlikte Mekke fethine yürüdü. İşin diğer tarafında ise sekiz yıldır, elindeki bütün vesileleri kullanarak -hatta irtibat kurabilmek için her defasında yeni vesileler icat ederek- Mekkelilere, “Yeter ki gelin!” çağrısında bulunan Sultân-ı Rusûl Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), davetine müspet cevap vermeyecekleri kesinlik kazanınca âdeta onlara, “O zaman, ben sizin yanınıza gelirim!” demiş ve Mekke ufuklarında yeniden doğarak bizzat ellerinden tutmak istemişti. Bunun için o kadar titizlik gösteriyordu ki her hâlimden ana hedefinin, koskoca Mekke fethini, kimsenin burnu kanamadan gerçekleştirmek olduğu anlaşılıyordu.

Bu esnada Huzâa Kabilesi, bütün ikaz ve uyarılara rağmen Hüzeyl Kabilesi’yle kavgaya tutuşmuş, kan akıtmışlardı. Bunu duyar duymaz Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), sırtını Kâbe’ye vererek insanlara döndü ve önce Allah’a hamd ü senâda bulunduktan sonra onlara, “Ey Huzaa cemaati!” diye seslendi. “Vallahi de bu kadarı fazla; artık adam öldürmekten elinizi çekin!” diyordu. Sonra da şu tarihi cümleleri îrâd buyurdu:

“Sizin şu öldürdüğünüz adamın diyetini de ben ödeyeceğim! Şu Hırâş, [125](#) ne kadar da katılmış! Şâyet ben, bir kafire mukabil bir mü’mini öldürecek olsaydım, bugün Hırâş’ı öldürürdüm!”

Sonra da herkese döndü ve şunları beyan buyurdular:

“Ey insanlar! Allah (celle celâluhû) Mekke’yi, daha semavât ve arzı, güneş ve ay ile şu iki dağı yaratmadan önce haram kılmıştır; onu insanlar haram kılmamıştır; bilakis haram kılan Allah’tır ve bu haramlık da kıyamet gününe kadar devam edecektir! Allah ve ahiret gününe iman eden biri için burada

kan dökmek, buranın ağacını kesip koparmak asla helal değildir. Bunlar, benden önce de kimseye helal değildi ki benden sonra birisine helal olsun! Sadece istisnâî olarak bana bir saat -ki o da Mekkelilere olan buğz-u ilâhî sebebiyledir- helal kılındı! Şimdi ise bu hurmet, dün olduğu gibi yeniden eski hâline geri döndü! Bunları burada bulunanlar, bulunmayanlara da tebliğ etsin! Her kim, ‘*Burada Resûlullah da savaştı!*’ diyecek olursa, siz de onlara, ‘*Allah Teâlâ, Resûlü’ne bunu geçici bir müddet helal kıldı; ancak bu helal kılma sizin için yoktur!*’ deyin.

Ey insanlar! Allah hukukuna karşı insanlar arasında en çok tecavüzkâr olanlar, Harem’de adam öldüren veya katilinden başkasının hayatına kasteden yahut da Câhiliyye duygularıyla intikam hırsına bürünüp birilerini öldürme yarışına girişenlerdir!

Şâyet benim bu hitabımdan sonra artık her kim bir diğerini öldürürse onun velisi, şu iki şeyden birisini tercihte muhayyerdir; dilerlerse diyetini tam olarak alır veya isterlerse, kısas olarak katili öldürürler!”

Resûl-ü Kibriyâ Hazretleri bu hutbesiyle insan hukukunu hiçe sayan anlayışa karşı tavrını net bir şekilde ortaya koyuyor ve bundan sonraki aşamada, toplumun selameti adına suç işleyenlere karşı daha sert yaptırımlar uygulayacağını ilan ediyordu.¹²⁶

İkinci örneğimiz de Mekke fethinden. Dört bir koldan Mekke’ye giriş esnasında, Hâlid İbn-i Velîd’in girdiği taraftan arbede sesleri duymuş, dikkat kesildiğinde ise *Ezâhır* denilen yerde kılıç parıltıları ile sağa sola kaçışan insanlar görmüştü; o manzarayı göstererek yanındakilere, “Bu kılıç parıltıları da ne?” diye sordu ve ilave etti:

“Ben sizi savaşmaktan nehyetmemiş miydim!”

“Yâ Resûlallah!” dediler. “Bunlar, Hâlid İbn-i Velid ve arkadaşları! O’nun girdiği yerde Mekkeliler direniş gösterdiler; ona saldırmasalardı, vallahi o da onlarla savaşmazdı! Yâ Resûlallah! Şüphesiz o, ne Sana karşı gelmek ne de emrini çiğnemek istemiştir; sadece karşısına çıkanlarla savaşmaktadır!”

Hakikatı ifade ediyor ve saldırı karşısında kendini savunmak zorunda kalan arkadaşlarını tezkiye ediyorlardı. Ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve

sellem), bu arbede esnasında bazı insanların öldürüldüğünü duyunca, Hâlid İbn-i Velîd'e celâllenecek¹²⁷ ve mübarek ellerini açıp üç defa, “Allah’ım!” diyecekti. “Hâlid’in yaptığından dolayı Sana sığınır, yapılan bu işten berî olduğumu beyan ederim!”¹²⁸

Nebevî takip devam ediyordu! Mekke fethinden duyduğu rahatsızlık ve tehlike olarak gördüğü bu gelişin yarın kendisine de yöneleceği endişesiyle gemileri yakan ve koyun, deve, çocuk ve kadın her şeyi cepheye süren Huneyn’in maceracı kumandanı Mâlik İbn-i Avf karşısında da aynı duyarlılığı görmekteyiz. Kadınlarla çocukların da cepheye sürüldüğü Huneyn günü Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi ve sellem) gözüne, kendilerine saldıran Hevâzinli kadın ve çocuklar karşısında kılıcını çeken ashâbı takıldı ve onları göstererek yanındakilere, “Şu insanlara ne oluyor ki; çoluk çocuklarına varıncaya kadar onları öldürmeye kalkışıyorlar!” diye seslendi ve ilave etti:

Dikkat edin ve sakın ola ki onların çoluk çocuklarını hedef alıp da kimse onlara ilişmesin!”

Dikkat buyurun! Bu kadın ve çocuklar, içinde yaşayıp durduğu masum evinde oturanlar değil, o günün şartlarında yaklaşık yetmiş kilometrelik mesafeyi kat edip askerlerle Huneyn’e kadar gelmiş ve ellerinde ok, mızrak ve kılıçlarla cephede erkekler gibi aktif savaşmaktadır!

Muhtemelen bu mesajdaki derinliği o ân için anlayamayan ve o dakikada yanında bulunan muhataplarından Üseyd İbn-i Hudayr, “Yâ Resûlallah!” dedi. “Onlar müşriklerin çocukları değil mi?”

O günkü genel kültür ve savaş meydanında ortaya konulara bakınca, zahirde yadırganacak bir durum gözüküyordu. Dolayısıyla herhangi bir yanlışlık da gözüküyor gibiydi. Ancak Resûlullah’ın duruşunda bambaşka bir anlam vardı ve derinliklerde olan bu mânanın da gün yüzüne çıkarılması gerekiyordu; sorulmalıydı ki Kıyâmet’e kadar herkes bunu öğrenebilmeli ve hayatına bir düstur olarak yerleştirebilmeliydi. İşte, o da bunun için sormuştu.

Huneyn Vadisi, bir nebevî celâle daha şahit oluyordu; o kadar ki hiddetinden boyun damarları kabaran Allah Resûlü ona döndü ve “Sizin en

hayırlılarınız da müşriklerin çocukları değil mi?” dedi.

Yanıdakilerle birlikte Üseyd İbn-i Hudayr, Huneyn Vadisi’ne çivilenmiş gibiydi; sanki can evlerinden vurulmuşlardı! Doğru ya, daha düne kadar kimin babasının imandan nasibi vardı? Aynı zamanda o gün Huneyn Vadisi, babası müşrik olduğu hâlde vefat eden yüzlerce sahâbîyi ağırlıyordu! Hem, Cibrîl’in getirdiği mesaj da,¹²⁹ aynı hususu hatırlatmıyor muydu? Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem), yine kitabın ortasından konuşmuştu; ancak durmadı ve arkasından şunları ilave etti:

“Dünyaya gelen her canlı, tertemiz bir fitrat üzere doğar ve dili dönünceye kadar da o hâl üzere kalır; onu Hristiyan veya Yahudi yapan ise onun anne ve babasıdır!”¹³⁰

Bununla O (sallallahu aleyhi ve sellem), esas olanın yaşatma idealiyle hemhal olup insanların yanında olmak gerektiğini hatırlatıyor, en kritik bir zamanda ve kimsenin unutamayacağı bir hâdiseyi nazara vererek kalıcı iz bırakıyordu. O’nun bu duruşuna şahit olan hangi sahâbî, o günden sonra bir kadın veya çocuğa kılıç kaldırabilirdi! Zaten yukarıda bahsini ettiğimiz Hazreti Hâlid dışında¹³¹ Asr-ı Saâdet’te yaşanan savaşların hiçbirisinde ne bir kadın ne de bir çocuk öldürülmüştür! Halbuki Bedir, Uhud ve Huneyn gibi aktif savaşın yaşandığı yerlerde, karşı tarafın ordusu içinde kadın ve çocuklar da bulunmaktadır; cenk için savaş meydanına gelmiş olmalarına ve aktif silah kullanmalarına rağmen hiçbir kadın veya çocuk öldürülmemiş, herhangi bir sivile asla zarar verilmemiştir!¹³²

Şüphe yok ki işin başından beri devam edegelen bu nebevî duruş,¹³³ dilden dile dolaşmış ve Hicâz’da duymayan kalmamıştı. Bunu ispat eden çok güzel bir örnek, Benî Kurayzalılar arasında yaşanmıştır; yaptıklarının savaş suçu ve açık bir ihanet olduğunu erken fark eden ve daha kuşatma devam ederken sonucu görüp bunu da çok sevdiği ve bir türlü ayrılmak istemediği hanımı Nübâte ile paylaşan Hakem adında bir Yahudi vardır. Hicranla kocasının yüzüne bakıp, “Yazık olacak; beni bırakıp da gideceksin!” diye ağlayıp feryat eden hanımı Nübâte’yi karşısına almış, “Tevrât’a yemin olsun ki dediğin gibi olacak!” demişti. Sonra da hanımını karşısına almış ve kendisiyle birlikte onun da öldürüleceği bir yol göstererek şunları

söylemişti:

“Ne diyorsun; kadın olduğun için bugün sen asla öldürülmezsin! En iyisi mi gel de şu değirmen taşını onların üzerine doğru yuvarlayıver! (Onlardan birisini öldür ki kısas olarak sen de öldürülesin!) Zaten bundan sonra biz, onlardan hiç kimseyi öldüremeyiz! Nitekim sen de bir kadınsın ve şâyet bugün bize Muhammed galip gelirse, kadınlara dokunmaz ve onları öldürmez!”¹³⁴

Görüldüğü gibi Hakem, Efendimiz’in kadınları öldürmediğini¹³⁵ bildiği gibi aynı zamanda hukukun dışına asla çıkmayacağını da biliyor ve hanımını da kendisiyle birlikte öldürtebilmek için bir cinayete davet ediyordu. Gerçekten de öyle oldu; hanımının esir olarak arkada kalmasına gönlü razı olmamış, onu da ölüme götürecektir bir plan yapmıştı! İki birlikte *Zebîr İbn-i Bâtâ*’nın kalesinin üzerine bir değirmen taşı çıkardılar ve o sırada kalenin gölgesinde oturan Hallâd İbn-i Süveyd’in¹³⁶ üzerine yuvarlamak suretiyle Resûlullah’ın bir sahâbîsini şehîd ettiler; tabî ki son hamleyi yapan da bu hamlenin neticesine katlanacak olan da Hakem’in hanımı Nübâte idi.¹³⁷

Gerçek Adres

Şefkat Nebîsi, bu kadar titiz, bu kadar duru ve bu kadar şefkat dolu idi; kimsenin kanını akıtıp kimseyi öldürmedi. Tamam. Peki, öyleyse savaşmak zorunda kaldığı zamanlarda ne yapıyordu? Gelin, bunu da birlikte takip edelim:

Allah’a tevekkülde olduğu gibi esbâba tevessülde de zirveyi temsil eden Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), en kritik noktalarda bile Mevlâ-yı Müteâl ile olan irtibatın ihmal edilmemesi gerektiğini göstermiş ve Bedir’den bir önceki gece sabaha kadar dua etmişti.¹³⁸ Zira önlerinde, kendilerinden üç kat büyük bir düşman duruyordu. Bilhassa savaşların insan gücüyle şekillendiği böylesi zamanlarda O’na teveccüh, demek ki çok önemliydi. Zaten sayıca nice az topluluğun, kendilerinden kat be kat fazla olanların altından girip üstünden çıkmasının altında yatan sır da burada gizliydi! Zira, Rabb-i Rahîm’e güvenip O’na râm olduğunda üstesinden gelinemeyecek güç yoktu! Onun için ellerini açmış, Müsebbibü’l-Esbâb’a şöyle

yalvarıyordu:

“Allah’ım! Beni kendi hâlime terk edip yalnız bırakma! Allah’ım! Bana vaat ettiğin şeyleri gerçekleştirip lutfunla bizi kucakla! Allah’ım! Şayet İslâm adına şu bir avuç insan bugün burada helâk olursa, artık yeryüzünde sana ibadet edecek kimse kalmaz!”¹³⁹

Bunları söylerken o kadar içtendi ve talep ettiği hususla da öylesine bütünleşmişti ki mübarek ellerini semaya doğru kaldırırken üzerindeki ridası her defasında yere düşüyordu. Onu alıp da yeniden omuzlarına koyan Hazreti Ebû Bekir (radıyallahu anh), ridasının bir kenarından tutarak şefkat ve merhamet peygamberi Efendiler Efendisi’ne, “Yâ Resûlallah!” diyecekti. “Rabbinden talepte bulunurken bu kadar kendini yorup helâk etme! Hem, yeter yâ Resûlallah! Rabbine karşı bu kadar ısrarlı olma! Şüphe yok ki Allah (celle celâluhû), sana olan vaadini mutlaka yerine getirecektir!”¹⁴⁰

Çok geçmemişti ki mübarek yüzlerinde beliren beşâşetle etrafındakilere yöneldi; vech-i nebevî, sürûrdan ay parçası gibi parlıyordu; “Müjdeler olsun ey Ebâ Bekir!” dedi. “İşte şu Cibrîl! Atını mahmuzlamış, başında sarı bir sarıkla sema ile arz arasında hazır bekliyor! Yeryüzüne inince, bir aralık onu nazarımdan kaybetmiştim; daha sonra yeniden Bedir tepelerinde göründü ve Bana, ‘Senin dua ve tazarrularına mukabil Allah’ın (celle celâluhû) nusreti geldi!’ müjdesini veriyor!”¹⁴¹

Duruştaki duruluk tam olup huzurun hakkı verilince, Bedir’e melekler sükün etmişti.¹⁴² Huzurla bütünleşen birisine karşı gelen ordu, huzurun sahibine savaş açmış demektir ve O’na savaş açanın akıbeti ise daha baştan belli idi!

Çadırından çıkarken yüzünde sürûr okunan Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), zırhı içinde durmakta zorlanıyor ve bir taraftan da etrafındakilere, “Bu topluluk şüphe yok ki bozguna uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklar! Esas buluşup da hesâba çekilecekleri gün ise Kıyâmet ânındadır; şüphesiz ki onlar için o, daha çok acı verici ve perişan edicidir.”¹⁴³ meâlindeki âyeti okuyordu.

Bedir kuyularından birisinde su çekmekte olan Hazreti Ali, peşi peşine

esen üç şiddetli rüzgâra şahit olmuş ve o güne kadar hiç karşılaşmadığı bu durum karşısında şaşkınlık yaşıyordu. Çok geçmeden Efendimiz meseleye açıklık getirdi; meğer, ilk rüzgarla birlikte Cibrîl, ikincisiyle Mîkâil ve üçüncüsüyle de İsrâfîl gelmişti. Bir farkla ki her birinin yanında biner adet daha melek bulunuyordu ve daha sonra bu rakam, beş bin olarak tahakkuk edecekti.¹⁴⁴

Açık bir inâyetti bu; herkesi öldürüp de üzerinde âlem yapacağını düşünerek gelen Ebû Cehil ordusuna karşı Allah (celle celâluhû), huzurun hakkını veren kulunu destekliyordu!¹⁴⁵ Bu dakikadan itibaren Bedir’de, Rahmânî bir zafer kokusu hâkim olmuştu! Nusretle müeyyed olanlar, buldukları konumun farkında olarak hareket ediyor ve bükülmez bir güce dayanarak adım atıyordu.¹⁴⁶ Hatta yüzlerin güldüğü bu demde yeni bir nebevî müjde daha vardı; ashâbına dönen Habîbullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şunları söylüyordu:

“Şu anda sanki ben, bu günün akşamında hangi müşrikin nerede öldürüleceğini görüyor gibiyim; işte şurası filanın, şurası da falanın öldürüleceği yer!¹⁴⁷

Bizzat kendileri de kılıcını kuşanmış ve düşmanla savaş vaziyeti almıştı. Her işte en önde yer alan Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), bütün uğraşlara rağmen geri durmayan ve vuruşmayı tercih eden Mekke ordusu önünde nasıl durulması gerektiğini, ashâbına bizzat gösteriyordu! Bir aralık, mübarek ellerine aldığı bir avuç toprağı Mekke ordusunun üzerine doğru savurmuş, “Yüzler kara olsun!” buyurmuştu. Bunu yaparken, avucunda kalan toz ve toprağı onlara karşı üfleyerek ellerini açmış, “Allah’ım!” demişti. “Onların kalplerine korku sal ve ayaklarını kaydır!”

Bir tembih de ashâbınaydı; döndü ve onlara da şunu söyledi:

“Haydi, saflarınızı daha sağlam tutup birbirinizle kenetlenin!”¹⁴⁸

İşte bu, maddi-manevi kıvamın bütünlüğünün sonucuydu! Artık savaş başlamak üzereydi. Bu dakikadan itibaren Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) savaşı, otağından takip edecekti.

Peki, otağında ne yaptı?

Gelin, bu sorunun cevabını da Hazreti Ali'den dinleyelim; savaşın en kızgın olduğu demlerde Efendimiz'i merak edip de otağına geldiğini söyleyen Hazreti Ali, her defasında O'nu, secdeye kapanmış hâlde ve dua dua yalvarırken gördüğünü söylemektedir. Hatta Hazreti Ali, yaklaşık üç saat süren Bedir'de, merak edip de üç kez buraya geldiğini ve üçünde de aynı manzarayı gördüğünü ifade etmektedir. O kadar ki savaşın bitimiyle birlikte yine aynı adrese geldiğinde Allah Resûlü'nü yine aynı vaziyette görmüştü; "Ey Hayy ve Kayyûm olan Allah'ım!" diyerek inim inim inliyordu! İşin garip yanı, Resûlullah'ın bu hâli, Mekke ordusunun Bedir'i terk edip de gideceği âna kadar devam etti!

Bu duruşuyla Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), vaadedilen zaferin gelebilmesi için Rable irtibatın ne kadar önemli olduğunu hâliyle gösteriyordu! O'nu o gün görenlere ve sonradan bu manzaraya şahit olacıklara diyordu ki, "Sizi kökten yok etmek üzere birileri ittifak etmiş ve üstesinden gelemeyeceğiniz imkanlarla üzerinize geliyor ve siz de bu bâdireden yara almadan kurtulmak istiyorsanız, çalmanız gereken kapı ve durmanız gereken adres işte burasıdır! Siz, Allah'a kullukta kusur etmezseniz, Allah da kuluna sahip çıkar! Allah'a böylesine duyarlı kul olana düşmanlık yapan da karşısında Allah'ı bulur! Allah ile savaşa kalkışanın sonu da hüsrandır!"¹⁴⁹ Aslında bu muhtevayı tamı tamına ifade eden bir kudsî beyanında Yüce Mevlâ şöyle buyurmaktadır:

"Her kim, benim velî kuluma düşmanlık ederse, karşısında beni bulur; ve ben ona harp ilan ederim!"¹⁵⁰

Kudsî Beyan'ın anlamı açıktır; şüphesiz, Allah'ın harp ilan ettiği insana dokunan yanar!

İşte Bedir, bunun en güzel örneğini oluşturmaktadır; nebevî bütün tekliflere kapanıp öldürmekten başka birşey düşünmeyen Allah düşmanları, hiç hesap etmedikleri bir hüsrarla karşı karşıya kalıverdiler! Onlar için Bedir, âdeta başlamadan biten bir savaştı; zira ne olduğunu anlayamadan kelleleri vücutlarından ayrılmış ve çürük çınarlar gibi kolayca devrilivermişlerdi. Sanki görmedikleri birileri geliyor ve teker teker işlerini

bitiriyordu! Sanki karşılarına gaybî bir ordu çıkmış, yaptıklarıyla “gayretullah”ı harekete geçiren Kureyş’i perişan etmişti!¹⁵¹ O dakikaya kadar küçümsedikleri İslâm ordusu, gözlerinde iki kat büyüüvermişti! Ebrehe ordusunun başına gelenleri hatırlıyorlardı! Ancak, iş işten geçmişti!¹⁵²

Büyük bir korkuyla Bedir’den kaçan Mekke ordusu arkada, yetmiş ölü ve yetmiş de esir bırakmıştı! Üstelik ölenlerin büyük çoğunluğu, lider kadrosundan oluşuyordu!

Tamir Süreci

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) istemediği hâlde Bedir olmuş ve bitmişti! Bu dakikadan itibaren Mekke’de, kadın-erkek, çoluk-çocuk, yaşlı-ihtiyar herkeste kin ve nefret zirve yapmıştı! Âdeta bütün köprüler yıkılmış, milim milim işlenen bütün tezgahlar dağılmış ve kendini parçalarcasına yaşanan nebevî gayretlerin semeresi de yok edilmişti! On beş yıllık birikim, Ebû Cehillerin hırs ve inadı yüzünden hebâ edilmiş, üstelik bu hırs ve inat onları da yok etmişti! Geride kalanlarda ise hiç olmadığı kadar bir düşmanlık baş göstermişti; intikam almadıkları sürece dünya nimetlerinden istifade etmeyeceklerini söylüyor, Bedir’in bedelini ödetmedikçe yataklarına girmeyeceklerine ve başlarını gölgeye sokmayacaklarına dair yeminler ediyorlardı!

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi ve sellem), Cehennem’den kurtarmak için kendisini parçaladığı bu insanlar şimdi, Cehennem’e daha da yaklaşmış, ellerinden tutabilmek için kurduğu bağlar da yok edilmişti! Mekkeliler açısından Bedir’in faturası çok ağır olmuştu!

Şüphesiz buna Resûlullah da çok üzülüyordu! On beş yıldır işte bunun için onlarla karşı karşıya gelmek istememiş, kavga zemininde kopması muhtemel bağları koparmamak için zahirde geri adım atan hep O olmuştu! Uyarmış, elçiler göndermiş ve ne mesajlar ulaştırmıştı ama baba ile oğulun, kardeş ile kardeşin karşı karşıya gelmesine engel olamamıştı! Şimdi ise ortada, yepyeni bir durum vardı.

Peki, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bu dakikadan itibaren ne yaptı? Tuttu, ashâbıyla birlikte kendisini de öldürüp Bedir’e gömmek ve üzerinde

cümbür-cemaat âlem yapmak için gelen, ancak Bedir’de kendileri ölen bu adamların cansız bedenlerine de sahip çıktı. Onları, kurda kuşa bırakıp kendi hâllerine terk etmedi ve hepsini Bedir’e gömdü.¹⁵³ Hatta bunlar arasında lider konumundaki 24 tanesini gömerken bizzat mübaşeret etti! Bunu yaparken de “Ne gereği vardı!” dercesine, isim isim kendilerine sesleniyor, muhtemelen hırslarının kurbanı olan bu adamların bir hiç uğruna ebedî gidişlerine üzülyordu!

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bunu niye yaptı? O’nun bu tercihi ne anlama geliyordu? Yapılan bu işe, neden “Ashâb-ı Kalîb” denildi ve işin felsefesinin üzerinde durulmadı?

Her şeyden önce bütün köprülerin yıkıldığı, müspet her şeyin menfiye inkılâb ettiği, hayallerin sarsılıp rüyaların çatladığı ve ilişkilerin ekside tavan yaptığı yerde bile Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), her şeyi yeniden inşa adına adım atmış, yine o engin gönlünü konuşturmuş, sarsılsa da inanan bir insanın asla devrilmeyeceğini göstermiş ve netice itibariyle bu badirenin de atlatılacağını fiilen herkese göstermiştir.¹⁵⁴ Oraya gömdükleri açısından, insana olan saygının gereğini yerine getirmiş ve cansız bedenleri, kurda-kuşa yem olmaktan kurtarmıştır! Şüphesiz bu tercihin arkada kalan yakınları açısından müthiş bir mesajı vardır; Bedir’de bırakıp da kaçtıkları lider, baba, kardeş veya akrabalarına, düşman diyerek üzerine saldırdıkları Resûlullah sahip çıkmıştır! Bunun, zaman içinde semeresi görülecek ve o gün Bedir’e gömülenlerden geride kim kalmışsa, altı yıl gibi kısa bir zaman içinde, eski düşmanlıklarını bir kenara bırakıp Allah Resûlü’nün şefkat meclisine geleceklerdir!¹⁵⁵ O gün Bedir’e gömdüğü bu insanlar, âdeta baharda toprağa gömülen tohumlara dönüşmüştür; filizlenmiş, gövdeye durmuş, dalbudak salmış, yaprak ve çiçek açmış ve Resûlullah da (sallallahu aleyhi ve sellem), vakti zamanı gelince hepsinin meyvesini devşirmiştir! Sadece o gün hırs ve hissiyatlarıyla hareket edenler Bedir’de ölmüş gitmiş, gönül itibariyle geride kalanların bütünü kazanılmıştır!¹⁵⁶

Burada oturup bir kez daha düşünmekte fayda vardır; zira, dönemin şartları gereği insanlarla iletişim kanalı olarak sadece birebir temasın söz konusu olduğu, televizyon, radyo, gazete, dergi, kitap, internet ve sosyal medya gibi

bugünkü iletişim kanallarının hiçbirisinin bulunmadığı o dönemde ve Mekke-Medîne arasındaki mesafe ile şartların zorluğuna rağmen, altı yıl içinde yaşanan bu mutlak dönüşüm, tek kelimeyle mu'cizedir!

Diğer taraftan Bedir, iç içe garipliklerin yaşandığı bir yerdi. Mekke ileri gelenlerini toprağa gömerken Resûlullah'ın yanında, Utbe'nin oğlu Ebû Huzeyfe duruyordu! Hazin bir manzaraydı; babası Utbe, amcası Şeybe ve kardeşi Velîd, her şeylerini ortaya koyup yok etmek için ölümüne savaştıkları müşfik el tarafından Bedir'e gömülüyordu! Üstelik kâfir olarak ölmüş ve ebedî Cehennem'e gitmişlerdi!

Rahmet Peygamberi, bir taraftan da etrafını kontrol ediyordu; içindeki hüznün yüzüne aksedişini fark edince, "Herhâlde babanın bu durumuna çok üzüldün!" buyurdu. İç içe acılar yaşadığı böyle bir demde muhtemelen elinden tutmak, yanında olmak istiyordu!

Doğruyu söylüyordu! Zira Ebû Huzeyfe gerçekten üzgündü. Böylesine acı dolu bir günde yanında kendisine destek çıkan Resûlullah'a döndü ve "Hayır yâ Resûlallah!" dedi. "Bugün ben, ne babamın burada ölümüne, ne de 'Şurada ölecek!' diye, sizin daha önceden haber vermenize üzüldüm. Aslında babam, iyi huylu, hilim sahibi ve faziletli birisi idi! Bu özelliklerinin onu ben, gün gelip de İslâm'la tanıştıracacağını bekliyordum! Beklentim böyleyken başlarına bunların geldiğini görünce, yani beklediğimle değil de bu kötü sonuçla karşılaşınca, esas ben buna üzüldüm!"

Hangi konuya nasıl yaklaşacağını çok iyi bilen bir cemaatin, şuur adına attığı bir adımdı bu. Babasının ölümünden daha ziyade Ebû Huzeyfe, Ebû Cehil'in tesirinden kurtulamayıp onunla birlikte ebedî kaybedişine üzülüyordu! Bunun üzerine Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem), SIRTINI sıvazlayıp Ebû Huzeyfe'ye hayır duada bulundu.[157](#)

Bedir'in üzerinden üç gün geçmişti; Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), atını hazırlayıp yola koyulmadan önce, Ebû Cehil ve adamlarının gömüldüğü yere bir kez daha geldi ve her birisinin künyesini de sayarak onlara seslenmeye başladı; "Ey filan oğlu falan!" diyordu. "Ey Ebû Cehil İbn-i Hişâm! Ey Utbe İbn-i Rebîa! Ey Şeybe İbn-i Rebîa! Ey Ümeyye İbn-i Halef!

Allah'a ve Resûlü'ne itaatsizlik etmenin ne demek olduğunu şimdi

gördünüz mü? Rabbinizin, sizin için vaat ettiklerinin de hak olduğuna şimdi şahit misiniz? Ben, Rabbinin bana vaat ettiklerinin, hak olduğunu yakînen görmüş bulunuyorum!

Peygamberine, sizin kadar kötülük yapan yoktur; insanlar beni tasdik ederken siz yalanladınız! Onlar beni sinelerine basarken sizler memleketimden çıkarıp beni kovdunuz! Başkaları bana yardım ederken bana karşı savaş ilan ettiniz!

Peki, ne oldu? Bana yaptığınız bütün bu kötülüklerden dolayı Allah (celle celâluhû), sizi çok kötü şekilde cezalandırdı. Hâlbuki sizler, “Emîn” olduğum hâlde beni yalanla itham ediyor, “sâdık” ve “doğru” olduğum hâlde bana “yalan” isnadında bulunuyordunuz!”

Ashâb da şaşırılmıştı; “Yâ Resûlallah!” dediler. “Sen, ölülerle de mi konuşuyorsun?”

“Evet!” buyurdu. “Onlar, Rablerinin kendileri için vaat ettiklerini şimdi gördüler!”

Hazreti Ömer bir adım daha attı ve “Yâ Resûlallah!” dedi. “Üç gün sonra onlara böyle sesleniyorsun; içlerinde ruh olmayan, kokuşmuş ve cansız bedenlere sesini duyurmaya çalışıyor, onlarla bu şekilde nasıl konuşuyorsun?”

Her hâliyle ümmetine çok şey öğreten Habîb-i Kibriyâ Hazretleri, Hazreti Ömer’e döndü ve herkese ders olurcasına tane tane şunları söyledi:

“Onlara söylediklerimi siz, onlardan daha iyi duyuyor değilsiniz! Hiç şüphesiz onlar, şimdi kendilerine söylediğim her şeyi duyuyorlar; bir farkla ki bunlara cevap vermeye güç yetiremiyorlar!”[158](#)

İslâm tarihinde, yapılan bu işe, “Ashâb-ı Kalîb” denildi ve maalesef nebevî şefkat bu tanımın gölgesinde kaldı. Daha önce de ifade edildiği gibi bunun altında yatan en büyük etkenin, o günkü “Eyyâm-ı Arab” kültürüyle meseleye bakış ve Ebû Cehillere duyulan öfke olduğu açıktır. Bedir’in sebebi ve on beş yıllık sıkıntıların da en temel kaynağı olan insanlara olan kızgınlığımız, tedavi adına atılan bu nebevî adımları gölgelemiş ve “kör kuyuya atılan insanlar” anlamında bir tabirle meseleyi anlatmışızdır.

Hâlbuki meseleyi derinlemesine tetkik ettiğimizde Allah Resûlü'nün o gün, yapılabilecek en iyi tercihi hayata geçirdiğini görmekteyiz. Elinde bugünkü gibi iş makinalarının olmadığı, kazma kürek gibi aletlerden bile yoksun bulunduğu öyle bir zeminde, onları açılan bir çukura yerleştirmiş ve üzerlerini de toprakla kapattırıştır. “Medîne’ye adam gönderip kazma kürek getirtseydi!” gibi bir yol da akla gelebilir. Ancak o günün şartlarında Bedir’den Medîne’ye bir insanın gelmesi ve bu alet ü edevatı alarak yeniden Bedir’e dönmesi, en hızlı vasıtalarla en az beş gün sürecek bir zaman demektir. Bu durumda orada çürümedik beden kalmaz, güneşin kavurup yaktığı Bedir’de kokudan durulmazdı! Aynı şekilde, “Herkes teker teker mezar kazsaydı!” gibi bir beklenti de yersizdir. Zira her şeyin insan gücüyle gerçekleştiği o dönemde, yaşadıkları bunca olumsuzluk, aradan geçen bunca süre ve ellerinde olmayan imkanlarla bunun yapılması da imkansızdır. Yaklaşık bir yıl sonra yaşanan Uhud’da Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), yetmiş tane ashâbını oraya emanet ederken iki veya üç kişiyi bir mezara koymuş¹⁵⁹ ve üzerini toprakla örterek Medîne’ye dönmüştür. Hâlbuki Uhud’un Medîne’ye mesafesi beş kilometredir ve o gün kadınlar bile defalarca Uhud’a gelip gidebilmiş, oradaki insanların ihtiyaçlarını karşılayabilmek için aradaki mesafeyi gergef gibi dokumuşlardır! Herkesi bir mezara gömme imkanı olsaydı veya böyle bir zorunluluk algısı oluşsaydı, alet ü edevatın rahatlıkla getirilebileceği Uhud’da bu yapılır ve her bir şehîd, müstakil bir mezara gömülürdü!

Şiddet ve savaş karşısında nebevî duruş konusunu kapatmadan önce çok önemli bir ayrıntıya daha dikkat çekmek istiyorum; Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem), ordularla üzerine gelen ve vazgeçirmek için uğraştığı hâlde kendileriyle savaşmak zorunda kaldığı herkesin gönlüne girmiş, cephede oluşan derin yaralara rağmen kısa sürede bunların hepsini tedavi etmiş, dünkü kin ve nefret temsilcilerinin kanaatlerini değiştirmiş, gönüllerine giden yollar bulmuş ve elinden kılıcı düşürmeyenleri, davasını şefkatle temsil eden muallimler hâline getirmiştir.

Nasıl mı? İşte ispatı!

Bedir, Uhud ve Hendek’te O’nun karşısına çıkanlar Mekkelilerdir ve Bedir’le başlayıp fetihle biten sürecin sonunda Mekkelilerden iman etmeyen

bir kişi bile kalmamıştır. O kadar şehîd ve kendilerinden ölen onca insana rağmen altı yıl gibi kısa sürede bütün yaralar kapanmış ve aktif hâle gelen hissiyat ve duyguların kapattığı kanallar yeniden açılarak akıl ve makuliyet zemininde bir vuslat yaşanmıştır!¹⁶⁰

Resûlullah'ın savaşmak zorunda kaldığı bir diğer savaş olan Huneyn'in aktörleri ise Hevâzinlilerdir ve onların sonucu da Mekkelilerden farklı değildir; Ci'râne sonrasında gelmiş ve Müslüman olmuşlardır. Huneyn'e bağlı olarak cereyan eden Tâif kuşatmasının sonucu da aynıdır; yarım bırakılan kuşatmanın ardından hepsi, hür iradeleriyle gelmiş ve bütününü Müslüman olmuşlardır.

Demek ki Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), savaş gibi en kötü şartlarda bile temas kurduğu insanların kanaatini değiştirecek kadar aktif bir duruş sergilemiş, olumsuzlukların bütününü örtecek kadar bir şefkat göstermiş ve neticede, ölüden diriye çıkarırcasına bir değişim ve dönüşüme imza atmıştır.

Bütün bunların, hissiyatla hareket edip insanlara düşmanca tavır takınarak olmayacağı açıktır. Öyleyse, O'nun hayatı "gazve"lerden ibaret değildir! Üstelik, O'nun hayatını anlatan kitapların "gazve" dediği konu ile bizim "savaş" tabir ettiğimiz hususun da aynı şey olmadığı, birbiriyle örtüşmediği anlaşılmaktadır. Zira "savaş" dediğimizde zihinlerde bugün, kanın gövdeyi götürdüğu karanlık bir dünyanın çağrışımları söz konusu olmaktadır. Hâlbuki bugüne kadar O'nun "gazve" diye ifade edilen dünyası bile aydınlık, şefkat dolu ve insaniyet onurunun azami derecede korunduğu fazilet merkezleridir.

Zaten bugüne kadarki yaklaşımlarımızla O'nun hayatına dar bir zâviyeden bakıyor olmamız, bizim adımıza çözüm üretmemiştir/üretmemektedir. Şüphesiz bu tek yönlü bakışın en büyük delili, ilk yazılan İslâm tarihi kitaplarının savaşlara hasredilmesi, "Megâzi" adıyla kaleme alınmış olmasıdır.¹⁶¹ Daha önce de ifade edildiği gibi bunun anlamı açıktır; insanlar, savaşlara ve bu savaşlarda ortaya konulan kahramanlıklara odaklanmıştır. Tabii olarak odaklanılan noktada çok kahraman görölmüş ve her bir sahabînin ortaya koyduğu kahramanlıklar anlatılmıştır. Âdeta dar bir alana mercek konulmuş ve her şey, bu merceğin alanına girenden ibaretmiş

gibi bir algı meydana gelmiştir. Hâlbuki daha önce de ifade ettiğimiz gibi Bedir, yaklaşık üç saat süren bir hâdisedir. Üstelik bu üç saatlik süreç, sadece vuruşma ve adam öldürmekten ibaret değildir! Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), bütününü yaşamış olmasına rağmen demek ki bugün bizler, O'nun yaşadıklarının bir kısmını alıp diğerlerini tarih kitaplarına hapsedmiş olmanın mahrumiyetini yaşıyoruz!

Esirler

Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem), şartların zorlaması ve diplomasi adına attığı adımların karşılık bulmaması sebebiyle savaşmak zorunda kaldığında, o günün genel telakkisine göre elde edilen esirlere olan muamelesi de çok farklıdır; başkalarının yaptığı gibi onlara asla kötü davranmamış, onurlarıyla oynamamış, zarar vermemiş ve bu konuda da hep kendisine yakışanı yapmıştır; hürriyete kavuşturmak için vesileler aramış, hiç ummadıkları cemilelerde bulunmuş, gönüllerini alacak ifadelerle onlara hitap etmiş ve ashâbını da aynı istikamette duyarlılığa davet etmiştir.

Allah Resûlü'nün gündemine esirliğin girdiği ilk hâdise, Abdullah İbn-i Cahş Seriyyesi'dir; arkadaşlarıyla birlikte Nahle'de bekleyen Abdullah İbn-i Cahş, savaş hazırlıkları yapan Kureyş adına malzeme taşıyan bir kervanla karşılaşınca gerginlik yaşanmış ve çıkan arbede¹⁶² sonrasında kervandakilerden *Osman İbn-i Abdillah* ve *Hakem İbn-i Keysân* esir alınmıştı.¹⁶³

Esirleriyle birlikte Medîne'ye dönen Abdullah İbn-i Cahş'a Allah Resûlü celâllenecek ve önce, "Ben sizlere, haram aylarda savaşmayı emretmedim!" diyerek tepki gösterecek, ardından da söz konusu iki esir ve kervandaki mallar konusunda beklemeyi tercih edecekti.¹⁶⁴ Bu arada esirlerle görüşüp onları da İslâm'a davet ediyordu. Bunu gören bazı sahâbîler, Efendimiz'in bu gayretlerinin sonuçsuz olduğunu söyleyecek, beyhûde zaman kaybı olarak görecektir ve öldürme teklifinde bulunacaklardı.

Rahmet Peygamberi'nin dünyasında buna yer yoktu; O (sallallahu aleyhi ve sellem), şefkatle eğildiği esirlere de gönlünü açmış ve akılları yanında yüreklerine de hitap ediyordu. Bunun için hissiyatlarına mağlub olup göz göre göre Cehennem'e yürüyen Mekkelilerin dolduruşuyla bakışı

değişenlerin nazarlarını duruluğa davet ediyor, onları da Cennet'in zümrüt yamaçlarında tenezzühe çağırıyordu.

Beklediği gibi de oldu; çok geçmeden söz konusu esirlerden Hakem İbn-i Keysân, nebevî davete “evet” dedi ve Müslüman oluverdi. Buna şahit olan Şefkat peygamberi Hazreti Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem), ashâbına dönüp bundan böyle konuya nasıl bakmaları gerektiğini ifade sadedinde, “Şâyet, az önce sizin fikrinize uyararak onu öldürmüş olsaydım, o da Cehennem’e gidecekti!”¹⁶⁵ buyurdu. Şüphesiz, göz göre göre Cehennem’e gitmekte olan bir insanı ateşten kurtarabilme ve onun dünyasına da girip İslâm’ın aydınlık yüzünü gösterebilme adına nasıl bir ıstırap çektiğini gösteren cümlelerdi bunlar. Hâlbuki Mekkelilerin dünyasına, şefkat ve merhametin gölgesi bile düşmüyor, ellerine geçirdikleri Müslümanları, yapılabilecek en kötü muamelelerle ve bayram ritüelleri eşliğinde öldürüyorlardı! Racî Hâdisesi sonrasında Hazreti Hubeyb İbn-i Adiyy ve Zeyd İbn-i Desinne’nin şehadete gidiş sürecinde yaşadıkları bunun en belirgin örneğini oluşturmaktadır. Bedir’de büyük yara alan, onun intikamı için gittikleri Uhud’dan da istedikleri neticeyi alamadan geri dönen Mekkeliler, bütün hınçlarını bu iki sahabeden almak istemişlerdi. Bunun için de herkesin bu bayrama (!) iştirak etmesini istiyorlardı. Önce ikisini de hapsedtiler ve birkaç gün sonra da “*Ten’im*” denilen mevkiye getirip hunharca şehîd ettiler.¹⁶⁶

İnsanları insanca yaşatmak için gayret gösteren Allah Resûlü’nün, sonraki dönemlerde de bu çizgisi hiç değişmedi; başkalarının yanlışları üzerine hüküm bina etmeyen Efendiler Efendisi’nin (sallallahu aleyhi ve sellem), başından itibaren şefkat, merhamet ve mülayemetle muamele hep, ayrılmaz birer vasfı oldu. Ashâbıyla birlikte kendisini de öldürüp, cansız bedenlerinin üzerinde tepinme niyetiyle Bedir’e gelen ordudan geriye kalan esirler konusunda da O (sallallahu aleyhi ve sellem) farklı davranmadı; bilakis onlar için de aynı şefkat ve merhameti gösterdi. 15 yıl sürekli şiddet gördükleri Mekkelilerle ilk ciddi karşılaşma olan Bedir sonrasında ashâbın eline geçen 70 esiri, önce ashâbı arasında belli başlı ailelere dağıtan Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem), “Esirlere hayır ile muamelede bulunun!”¹⁶⁷ şeklinde tembih üstüne tembihte bulunuyor, ashâbından da aynı titizliği beklediğini

ifade ediyordu. Yine bunları sözde bırakmamış, hemen hayata geçirmişti; mesela o gün Resûlullah'ı, Hazreti Abbâs gibi bazı esirlere güzel elbiseler giydirirken görmekteyiz.¹⁶⁸

Esirleri ailelere dağıtırken O'nu, bambaşka bir hassasiyet içinde görmekteyiz; Bedir'de yakınlarının ölümüyle yıkılmış, temsil ettikleri cephenin aldığı yara ile sarsılmış ve esaret sürecinde onurları kırılmış bu insanları ailelere dağıtırken, kendilerine yakınlık gösterebilecek kimseleri seçiyor ve onları, hassasiyet kesbeden gönüllerini alabilecek insanlara emanet ediyordu. Mesela Benî Mahzûm kabilesine mensub olan Ümmü Seleme Vâlidemiz'e, söz konusu kabilenin lideri olan ve Bedir'de öldürülen Ebû Cehil'in ana-baba bir kardeşi Hâlid İbn-i Hişâm¹⁶⁹ ile yine aynı kabilenin bir diğer ferdi olan Ümeyye İbn-i Ebî Huzeyfe'yi¹⁷⁰ emanet etmişti. Her şey yeni ve orijinaldi; belli ki Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), yakınlarının yanında güven duyabilmeleri ve onların da akrabalarını gözeterek gönüllerini hoş tutabilmeleri için böyle bir tercihte bulunmuştu. Zira evine amca oğullarının geldiğini duyan Annemiz (radiyallahu anhâ), Efendimiz'in yanına giderek, "Yâ Resûlallah!" demiş ve sormuştu:

"Amcaoğullarım kendilerini görmemi, belli başlı ihtiyaçlarını gidermemi ve şu sıkıntılı zamanlarında kendilerine cemilede bulunmamı talep ediyorlar! Sana sormadan bir şey yapmak istemedim; ne dersin?"

O dakikaya kadar bu nebevî stratejiyi bilemeyen Annemiz'e Resûlullah'ın cevabı netti:

"Bunların hiçbirinde mahsur yok; dilediğin iyiliği yapabilirsin!"¹⁷¹

O gün bu konuda O (sallallahu aleyhi ve sellem), o kadar hassas, o kadar duyarlı ve o kadar müşfikti ki bazıları itibariyle yakınını şehîd eden veya akrabalarını öldüren bu insanlara zarar verilmesin diye, "Sizden birisi, öldürme maksadıyla elindeki esiri kardeşinin esiriyle takas etmesin!"¹⁷² buyurmuştu. Sanki onlardan her birisini veya birkaçını ashâbından birisine zimmetlemiş, aradaki buzları eritebilme adına onlara özel tembihlerde bulunuyordu! Onların zarar görmemesi için âdeta tir tir titriyordu; daha ilk dakikadan itibaren ikazlara başlamış, kimsenin canı yanmasın diye çırpınıp

duruyordu! Mesela Bedir’de kardeşi¹⁷³ şehîd düşen Sa’d İbn-i Ebî Vakkâs için, “Kardeşinin şehîd edildiğini Sa’d’a sakın haber vermeyin ki uhdesindeki esirleri öldürmesin!”¹⁷⁴ tembihinde bulunmuştu. Sadece kendi titizliğiyle kalmıyor, içinden çıkıp geldikleri kültür atmosferinde şekillenen ashâbını da aynı duyarlılığa davet ediyordu! Zira o günün kültüründe insan öldürmek, âdiyattan bir vak’aydı; şayet o gün Bedir esirlerini öldürmüş olsalardı, bunun hesabını onlara soracak herhangi bir otorite de yoktu! Söz konusu kültür ortamının bir ferdi olarak Sa’d İbn-i Muâz o gün, esirleri gereksiz bir yük olarak taşıdıklarını ve bir an önce öldürüp de bu yükten kurtulmak gerektiğini hissettirmişti. Bunu fark eden Sultân-ı Rusûl (sallallahu aleyhi ve sellem) ona dönüp “İnsanların esir alınarak buraya getirilmesi, seni rahatsız etmiş gözüküyor!” demiş ve onu da uyarmıştı! Bununla O (sallallahu aleyhi ve sellem), her ne kadar hissiyat ve arzuları itibariyle, aralarından bazılarının böyle düşünüyor olmasına rağmen kimseyi öldüremeyeceklerini beyan ediyor, Bedir esirlerini de bir emanet olarak görüyordu.¹⁷⁵ Emanete riayette nasıl bir hassasiyet gösteriliyorsa O’nun (sallallahu aleyhi ve sellem) dünyasında esirlere de aynı hassasiyet gösterilecek, düştükleri durumu fırsat görüp hukukları çiğnenmeyecek, insan olma onurlarına hâlel getirecek herhangi bir yanlışlık yapılmayacak ve onlara hep hayırla muamele edilecekti.

Resûlullah’ın bir talebi olur da sahâbî onu yapmaz mıydı! Harfi harfine nebevî arzuyu hayata geçirmeyi en temel hedef hâline getiren ashâb, bu dakikadan itibaren kendisinden önce esirini düşünüyor ve elindeki en güzelini ilk önce ona takdim ediyordu. O kadar ki yemek vakti gelince kendileri kuru hurma ile yetinirken esirlere, ellerindeki en güzel yemeklerini verir oldular. O gün esirler arasında bulunup da daha sonra Müslüman olacak olan Efendimiz’in damadı Ebu’l-Âs İbn-i Rebî’¹⁷⁶ konuyla ilgili bir hatırasını anlatırken bu titizlik ve hassasiyeti şu ifadeleriyle dile getirecektir:

“O gün (Bedir) ben de Ensâr’la birlikte Medîne’ye getirilenler arasındaydım. Yemek vakti gelip de bir şeyler yemek istediklerinde onlar, Resûlullah’ın tavsiyesini yerine getirmek için ellerindeki ekmeği en önce

bana veriyorlar, kendileri ise kuru hurma yiyerek açlıklarını gidermeye çalışıyorlardı. Hatta onlardan birisi o gün, elinde bulunan ekmeği uzatıp da bana verince, onu alıp da yemekten hayâ ederek bu ekmeği yanımdaki bir başkasına verdim; bir de ne göreyim, elden ele dolaşan aynı ekmeğe, çok geçmeden yine benim önüme gelmişti!” [177](#)

Benzeri bir durumu, Mus’ab İbn-i Umeyr’in kardeşi Azîz İbn-i Umeyr de “Bedir günü ben de esirler arasındaydım. Resûlullah’ın o gün, ‘*Esirlere iyi muamele edip gönüllerini hoş tutun!*’ tavsiyesini duyunca, âdeta başımızdan yiyecek yağmaya başladı; kimin elinde bir şey varsa, onu bana uzatıyordu; kendileri kuru hurma yiyor, ancak ellerindekinin en güzelini bana vermeyi tercih ediyorlardı! O kadar ki gördüğüm muamele karşısında utancımın yerin dibine girecek gibi oldum! Zira geri gönderdiğim şey bile dakikasında bana geri dönüyordu!” şeklinde nakletmektedir. [178](#) Ashâb-ı kiramın konuyla ilgili duyarlılığına ait başka bir ayrıntıyı, Hâlid İbn-i Velîd’in kardeşi Velîd İbn-i Velîd İbn-i Mugîre de [179](#) nakletmektedir; gördüğü muamele karşısında Müslüman olacak olan Hazreti Velîd, bu titizliği, “O gün onlar, kendileri yaya yürürken bineklerine bizi bindiriyorlardı!” [180](#) şeklinde aktarmaktadır. Hâlbuki bu cümleleri söyleyen Velîd İbn-i Velîd’in o gün, üç amcası Bedir’de ölmüş, [181](#) birisi de esir olmuştu. [182](#) Diğerlerinin durumu da farklı değildi; başta liderleri olmak üzere en yakınları Bedir’de ölmüş, kendini kurtaranların çoğu da derin yaralarla Mekke’ye dönmüştü. Bedir’den kaçma fırsatı bulamayanlar ise esaret gibi bir kısıpın içine düşmüş ve onurlarıyla gururları da rencide olmuştu! Bu sürecin içinden geçen ve hatta Bedir’i yaşamadığı hâlde acı haberi alan çoluk-çocuk, kadın-erkek, yaşlı-genç her Mekkelî, intikam almadıkları sürece dünya nimetlerinden istifade etmeyeceklerine dair yeminler ediyor ve elbirliği yaparak gelecek savaşın hazırlıklarına başlıyordu! [183](#) Dahası, Habîb-i Kibriyâ Hazretleri’nin o gün attığı adımlar bunlardan da ibaret değildi; esirlerin el ve ayaklarındaki bağları fark edince ashâbından birisini yanına çağırarak, “Git ve esirlerin hepsinin bağlarını çöz!” buyurarak o gün Bedir esirlerine, daha sıcağı sıcağına hür muamelesi yapmıştı! [184](#)

Günün erken saatlerinde yanından ayrılıp da İslâm saflarına katılan oğlu

Abdullah'a kin kusan ve şiirleriyle Mekke ordusunu savaşa teşvik edip coşturan Kureyş'in kudretli hatibi *Süheyl İbn-i Amr* da esirler arasındaydı. Onu esirler arasında gören Hazreti Ömer'e gün doğmuş gibiydi; ileri atıldı ve "Onu bana bırak yâ Resûlallah!" dedi. "Bırak da onun dişlerini sökeyim, dilini koparayım ki bir daha hiçbir yerde ve ebediyen Senin aleyhinde konuşmasın!"¹⁸⁵

Duyanların yüreğini ağzına getiren bir talepti bu! Resûlullah'ın sükûtu bile bu işin olması için yeterdi! Ancak Efendiler Efendisi aynı kanaatte değildi; zira O (sallallahu aleyhi ve sellem), insanları öldürmek değil, yaşatmak için gelmişti; yaşatma idealinin ne olduğunu öğretircesine Hazreti Ömer'e döndü ve "Bırak onu ey Ömer! Bırak ki gün gelir o da senin hoşuna giden işler yapar!"¹⁸⁶ buyurdu. Hiddetle yerinden kalkan Hazreti Ömer'e, yine kılıcını kınına koymak düşmüştü.¹⁸⁷

İlk defa böyle bir uygulamayla karşılaşan esirlere, Resûlullah'ın bir jest ve cemilesi daha olacaktı. Ancak önce konuyu ashâbına açmak ve onları da bu işin içine çekerek ikna etmek istedi; "Şu esirler konusunda ne düşünüyorsunuz?" diye soruyor, "Onların çoğu dünkü kardeşleriniz olsa da Allah (celle celâluhû), bugün onları sizin vereceğiniz karara muhtaç bıraktı!" diye de ilave edip niyetini izhar ediyordu.¹⁸⁸ Hazreti Ebû Bekir de aynı kanaatteydi.¹⁸⁹ Ancak Hazreti Ömer¹⁹⁰ ve Abdullah İbn-i Revâha¹⁹¹ gibi sahâbiler farklı düşünüyordu. Muhtemelen 15 yıllık çileli Mekke yılları ile Bedir'e gelirken içinde buldukları ruh hâli ve savaş esnasında aktif hâle gelen duygularının tesiriyle hareket edip de esirlerin öldürülmesi istikametinde görüş serdedenlerin fikri ağır basıyordu!

Belli ki Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), bu tavırdan hoşlanmamıştı ve herhangi bir yorum yapmadan Hücre-i Saâdetleri'ne girdi. Dışarıda bekleyen ashâb ise Resûlullah'ın vereceği kararı kendi aralarında konuşuyordu; bir kısmı, Ebû Bekir'in fikrine göre hareket edip onları fidye karşılığında serbest bırakacak; diğer bir kısmı, Ömer'in kanaatine göre hüküm verip hepsini öldürecek; bir diğer grup da Abdullah İbn-i Revâha'nın düşüncesini hayata geçirip onları yakacak diye yorum yapıyordu. Bir müddet sonra Efendimiz yeniden dışarı çıktı ve "Şüphesiz ki Allah (celle celâluhû), bazı

insanların kalbini öyle yumuşatmış ki sanki onlar en yumuşaktan daha yumuşak! Bazılarının kalbini de öyle katılaştırmış öyle katılaştırmış ki taştan daha sert!” dedi ve ilave etti:

“Sen, ey Ebâ Bekir! Melekler arasında, rahmetle yere inen Mîkâîl’e, Peygamberler arasında da ‘*Onlardan her kim bana tâbi olursa o bendendir; kim de bana isyan edip yüz çevirirse Sen, merhametinle muamele edip affınla onları mağfiret edersin*’¹⁹² diyen İbrâhîm ile ‘*Şâyet onlara azap edersen; onlar Senin kulların; şâyet onlara affınla muamele edip günahlarını bağışlarsan, bu da Senin şanıdır; çünkü Sen, Azîz ve Hakîm’sin*’¹⁹³ diyen İsa’ya benziyorsun!”

Arkasından Hazreti Ömer’e döndü; “Sen de ey Ömer, diyordu. “Melekler arasında, Allah düşmanlarını cezalandırma konusunda duyarlılık ve titizlikle inen Cibrîl’e, peygamberler arasında da ‘*Allah’ım! Yeryüzünde kâfirlerden bir tane bile bırakma!*’¹⁹⁴ diyen Nûh ile, ‘*Allah’ım! Onların mallarını akîm, kalplerini de perişan eyle ki, azâb-ı elîmi gözleriyle görünceye kadar iman edemesinler!*’¹⁹⁵ diyen Mûsa’ya benziyorsun!”¹⁹⁶

Ardından da ikisine birden seslendi:

“Şâyet siz, bir konuda ittifak etseniz, Ben size muhalefet etmem!”¹⁹⁷

Daha cümlelerini bitirmemişti ki Abdullah İbn-i Mes’ûd’un sesi duyuldu; “Yâ Resûlallah!” diyordu. “Süheyl İbn-i Beydâ istisna olsun! Çünkü ben, ondan İslâm’la ilgili güzel şeyler duydum; neredeyse Müslüman olmak üzere!”¹⁹⁸

Gönüllere inşirah veren bir haberdirdi bu ve Resûl-ü Kibriyâ Hazretleri’nin nur yüzü dolunay gibiydi; baştan ayağa sürûr kesilmişti ve “*Süheyl İbn-i Beydâ istisna olsun!*”¹⁹⁹ buyurdu. Beri tarafta bu cümleleri duyan Abdullah İbn-i Revâha’nın ayak bağları çözülmüş ve ödü kopmuştu. O gün yaşadıklarını ifade ederken o, ‘*Süheyl İbn-i Beydâ istisna olsun!*’ sözünü Resûlullah’tan duyduğumda korktuğum kadar, üzerime semadan taş yağacağından endişe ettiğim bir başka gün hatırlamıyorum!” diyecektir.²⁰⁰

Mesele, Allah Resûlü’nün arzu ettiği çizgiye gelmek üzereydi. O dakikaya

kadar ana hedefi kavrayamayanlar da bu süreçte meseleyi anlamış, önemli olanın öldürmek değil, insanları insanca yaşatacak zeminleri hazırlamak olduğunu fark etmeye başlamışlardı. Aynı zamanda Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), en olumsuz hâdiselerin içinde bile yoğura yoğura model bir cemaat yetiştiriyordu! Bu arada Cebrâil de (aleyhisselâm) gelmiş O'na, “Yâ Muhammed!” demişti. “Yüce Allah, ashâbının esir almalarını hoş görmedi ve onları, şu iki husustan birisini tercih etmede muhayyer bırakmanı sana emretti; ya ellerindeki esirleri getirirler ve sen de onların boyunlarını vurursun, ya da bugünkü esirlerin sayısınca ileride kendilerinden şehîd olmak üzere onlardan fidye alırlar!”

Bedeli ağır olacak bir teklifti; şüphesiz ki bu, yetmiş esire bedel, yetmiş can demektir! Hazreti Cebrâil'in mesajını alan Habîb-i Kibriyâ Hazretleri, konuyu ashâbına açtı ve onların kanaatlerini almak istedi; “İşte, Cebrâil!” buyurdu. “Geldi ve esirler hakkında, onların boyunlarını vurmanız ya da fidye akçesi alıp serbest bırakmanız ki gelecek yıl aranızdan, onların sayısı kadar kişinin şehîd olması hususunda sizi muhayyer bıraktı! İsterseniz onları öldürün, dilerseniz fidyelerini alıp ondan faydalanın! Şunu da bilin ki şayet fidye alırsanız, bu durumda sizden, onların sayısı kadar kişi şehîd olacaktır!”

Üstelik hem şehîd olacakların sayısı hem de bu şehâdetin zamanı söyleniyordu! Şehâdeti, arayıp da bulamadıkları bir fırsat olarak gören ve aynı zamanda gelişmeleri başından beri adım adım takip eden ashâb, Allah'ın marziyyatının hangi istikamette olduğunu görmüş ve onu hayata geçirmede olağanüstü bir duyarlılık kesbetmiş olarak, “Yâ Resûlallah!” dediler. “Neticede onlar, bizim akrabalarımız ve kardeşlerimizdir! Hayır, biz onlardan fidye alalım ve bununla düşmanımıza karşı güçlenelim! Ne yapalım, bizden de esirler sayısınca şehîd olacaksa olsun! Zira bu, hiç de hoşlanmayacağımız bir şey değildir!”²⁰¹

Müthiş bir tercihte bulunuyorlardı; bunun anlamı, “Biz ölelim, ancak onlar kurtulsunlar!” demektir. Sahâbe olma farkıydı bu aynı zamanda ve yine insanlık tarihinin ilk defa şâhidi olduğu bir hâdise yaşanıyordu! Şüphesiz ki bu tercihte, o güne kadar gelen âyetlerin, insanları affetmeyi tavsiye etmesi, hikmet ve mev'ize-i hasene ile onları davetin üzerinde durmasının da²⁰² tesiri büyüktü. Hissiyatla hareket edip öfkeyle mukabelede bulunmalar

geride kalıyor, Kur'ân'la bütünleşmiş bir ruh olarak herkesi affetmek, inanan her mü'minin karakteri hâline geliyordu. Tabii ki bunu zirvede temsil eden Efendiler Efendisi idi ve o gün O da fidye karşılığında esirlerin serbest bırakılmaları istikametinde hüküm verdi.

Esirlerden ilk serbest bırakılan, Ebû Vedâa idi; Mekkelilerin bütün ikazlarına rağmen oğlu Muttalib, herkesten önce²⁰³ ve gizlice Medîne'ye gelmiş ve dört bin ûkiyye²⁰⁴ ödeyerek babasını Mekke'ye götürmüştü.²⁰⁵ Bir anlamda bu, esaret bedeli olarak ödenecek miktarı belirleyen rakam anlamına geliyordu. Ancak yine de esnek bir uygulama ortaya konuluyor ve bu miktarı bulamayanlara da müsamaha ile bakılarak bu rakam, daha aşağılara kadar da çekilebiliyordu.²⁰⁶

Bir de hiçbir şeyleri olmayan fakir insanlar vardı; gönül, bunların da hürriyetlerini kazanmalarını istiyordu ve çok geçmeden nebevî şefkat buna da bir çare buldu; tesbit edilen fidye bedelini ödeyecek gücü olmayanlar, Müslümanlardan on gence okuma yazma öğretecek ve buna karşılık hürriyetlerini elde edeceklerdi!²⁰⁷

Ebû Izze olarak da bilinen *Amr İbn-i Abdillâh* gibi elinden tutulması gereken bir kesim daha vardı; bunların ne maddi imkanı ne de okuma yazma öğretebilecek durumları vardı; Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), onu da zorda bırakmadı ve bundan sonra *Müslümanlığın aleyhinde konuşmamak ve aleyhte olanlara da yardım etmemek* şartıyla onu da serbest bıraktı.²⁰⁸ Sâib İbn-i Ubeyd, Ubeyd İbn-i Amr, Sayfiyy İbn-i Ebî Rifâa, Muttalib İbn-i Hantab İbn-i Hâris ve Rebâa İbn-i Derrâc İbn-i Anbesde, aynı durumda olup da serbest bırakılanlardandı.²⁰⁹ İnsanlık tarihinin belki de ilk defa karşılaştığı bir durumdu bu; hayat boyu alınlarından söküp atamayacakları, hatta sonraki nesillerinin de kaderi hâline geleceğini kabullenmeye başladıkları kölelik müddetleri birkaç gün içinde sona ermiş, en iyimser ihtimalle ömür boyu karın tokluğuna birilerine hizmet etme veya pazarlarda satılma yerine, her şeye yeniden başlayabilecekleri memleketlerine dönüyorlardı!²¹⁰ O gün Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), umre maksadıyla Kâbe'ye geldiği sırada esir aldığı Sa'd İbn-i Nu'mân'ı elinde tutup da

oğlunu serbest bırakma karşılığında şantaj yapan Ebû Süfyân'ın oğlu Amr'ı da serbest bırakacaktı.²¹¹

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), esirlerini geri götürmek için gelenlerin arasında gördüğü Cübeyr İbn-i Mut'ım'e de iltifatta bulunmuş, dikkatini çekip İslâm'ın şefkatli sinesine davet sadedinde, “Şayet ihtiyar baban bugün sağ olsaydı ve bizden, Bedir esirlerinin hepsini serbest bırakmamızı talep etseydi, onun hatırına onların hepsini serbest bırakırdık!”²¹² demişti. Çünkü Mut'ım İbn-i Adıyy, insanî yönüyle öne çıkan ender Mekkelilerden birisiydi; Tâif dönüşü Resûlullah'a o eman vermiş²¹³ ve üç yıl süren sürgün ve mihnet yıllarını bitiren adımı atan birkaç insafli arasında o da yer almıştı.²¹⁴ Aynı zamanda bu, bir nevi taziye manasına geliyordu; zira Mut'ım İbn-i Adıyy, Bedir'den yaklaşık yedi ay önce vefat etmişti!²¹⁵ Hudeybiye sonrasında²¹⁶ Müslüman olacak olan Hazreti Cübeyr, o gün Resûlullah'ın kıldığı namazı görüp okuduğu Kur'ân'ı duyunca dünyasının değişmeye başladığını, kalbindeki ilk yumuşama ve temayülün o zaman meydana geldiğini anlatacaktır.²¹⁷

Nebevî jestler bunlarla da sınırlı kalmıyor, ardı ardına devam ediyordu. On beş yıldır her fırsatta diliyle ısırıp duran ve Bedir'e gelen ordunun finansörlüğünü yapanlardan Süheyl İbn-i Amr'ı da serbest bırakmıştı; onun yerine Mikrez İbn-i Hafs Medîne'de kalmış ve Süheyl'in fidye bedeli ulaştıktan sonra o da Mekke'ye dönmüştü.²¹⁸ Nadr İbn-i Hâris gibi Efendimiz'in uğradığı herkes ve her yere giden, ekibiyle birlikte Resûlullah'ın oluşturduğu müspet havayı yok etmeyi sektör hâline getirmiş birisinin kızı Kuteyle Bint-i Hâris, Bedir'de hükmen öldürülen babasının ardından Efendimiz'e mektup yazıp duygularını şiirin diliyle ifade edince Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) çok üzülmüş, Mekkelileri kıskırtıp sürekli problem üreten ve kendini İslâm'a ait güzellikleri yıkmaya adanmış bu adam için bile sakal-ı şerifi ıslanıncaya kadar ağlamıştı. Ağlarken de yanında bulunan Hazreti Ebû Bekir'e dönmüş, “Yâ Ebâ Bekr!” demişti. “Şayet onun şiiri bana daha önce ulaşmış olsaydı, onu öldürtmezdim!”²¹⁹

İşte bütün bu ve benzeri ihsan ve cemilelere şahit olan, her şeye rağmen

hiç görülmemiş bu durumu müşahede eden esirlerin gönlü yumuşamış, kin ve nefretleri en azından tadil edilmiş ve bazıları itibariyle tamamen yok olup yerini muhabbete bırakmıştı. Zira esirler arasından Süheyl İbn-i Beydâ,²²⁰ Nevfel İbn-i Hâris,²²¹ Velîd İbn-i Velîd,²²² Sâib İbn-i Ubeyd,²²³ Muttalib İbn-i Hantâb,²²⁴ Haccâc İbn-i Kays,²²⁵ Abdurrahmân İbn-i Menşûe,²²⁶ Mûsâfi' İbn-i İyâd,²²⁷ Ebû Râfi',²²⁸ Âiz İbn-i Sâib²²⁹ ve Bicâd İbn-i Sâib,²³⁰ daha oracıkta geldi ve Müslüman oldular.

O gün Mekke'ye dönenlerden Umeyr İbn-i Vehb²³¹ ile onun oğlu Vehb İbn-i Umeyr²³² ve Ebû Süfyân'ın, Efendimiz'i öldürmek maksadıyla Medîne'ye gönderdiği genç de²³³ Müslüman oldu. Kaynaklar, İslâm'ın aydın yüzüyle tanışıp Şefkat Peygamberi'ni perdesiz görme imkanı bulan Umeyr İbn-i Vehb'in, Mekke'ye döndüğünde çok kişinin Müslüman olmasına vesile olduğunu anlatmaktadır.²³⁴ Bu arada Bedir'e kadar gelip de o gün saf değiştiren Abdullah İbn-i Süheyl İbn-i Amr²³⁵ ve Umeyr İbn-i Avf²³⁶ gibi isimler de gelmiş ve İslâm saflarındaki yerlerini almışlardı.²³⁷

Yine o gün esirler arasında olan Süheyl İbn-i Amr,²³⁸ Akîl İbn-i Ebî Tâlib,²³⁹ Ebu'l-Âs,²⁴⁰ Hâlid İbn-i Hişâm,²⁴¹ Hâlid İbn-i Esîd,²⁴² Adiy İbn-i Hıyâr,²⁴³ Ebu'l-Vedâa İbn-i Subîre,²⁴⁴ Abdullah İbn-i Übeyy İbn-i Halef,²⁴⁵ Sâib İbn-i Ebî Hubeys,²⁴⁶ Nistâs²⁴⁷ Abd İbn-i Zem'a,²⁴⁸ Kays İbn-i Sâib,²⁴⁹ ve Ebû Azîz İbn-i Umeyr²⁵⁰ ise geçen süre içinde bu farkı fark edecek ve bir ömürlük bâtil davalarını bir kenara bırakarak saf değiştirecek ve Müslüman olacaklardır.

Sonuç olarak baktığımızda Resûlullah'ın hiç istemediği, durdurmak için elinden gelen her şeyi yaptığı, ancak bir türlü sözünü dinletip de önüne geçemediği Bedir sonrasında, yine insanlık tarihinin ilk defa şahit olduğu bir süreç yaşanmıştır. Zira şartlar itibariyle olumsuzluğun en koyu tonunun yaşandığı böyle bir dönemde, yaklaşık on gün içinde gönlüne girilip de kazanılan insan sayısı, en az "on altı"dır ve bu rakam, 70 esirin "yüzde yirmi üçü" demektir ve neredeyse on beş yıllık Mekke döneminin birkaç yılında

Müslüman olan insan kadar bir rakama tekabül etmektedir!²⁵¹ Bunların on biri esir, ikisi daha savaş başlamadan önce saf değiştirip gelen ve ikisi de Resûlullah'ı öldürüp Bedir'in intikamını almak için kiralık katil olarak Medîne'ye gönderilenlerdendi. Üstelik, Mekke'ye döndükten sonra Umeyr İbn-i Vehb'in, Müslümanlığına vesile olduğu ifade edilen insanlarla,²⁵² Bedir'den yaklaşık iki ay önce yaşanan Nahle seriyyesinde esir alınıp da Müslüman olan Hakem İbn-i Keysân, bu rakamın içinde yer almamaktadır. Bunları da hesaba kattığımızda yaklaşık iki veya üç ay içinde gelip de huzurda huzura erenlerin sayısı, en az “yirmi” kişi demektir.

Görüldüğü gibi Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), mahz-ı şer görünümlü bir süreçte bile hayır istikametinde yeni menfezler üretmiş ve hissiyatlarının olumsuzluk yönünde en aktif olduğu dönemde bile muhataplarının gönlüne girilebileceğini herkese fiilen göstermiştir. Demek ki ortada dağlar cesametinde yükselen kin ve nefretleri eritecek, kalplerde oluşan derin yaraları tedavi edecek ve bütün yaraları saracak kadar azîm bir şefkat vardır! O güne kadar göremedikleri bu engin rahmeti görüyor, fark edemedikleri bu azim şefkati fark ediyor ve her şeye rağmen saf değiştirip, yolların çetrefilleştiği böyle bir zeminde bile en müstakim yolu tercih ediyorlardı! Bu tablonun, o gün bu tercihi yapamayanlara vereceği mesajın derinliği de açıktır; herkesin gözü önünde cereyan eden bu uygulamalarla, hiç beklemedikleri muameleleri gören Mekkeliler, her ne kadar o gün için hissiyatlarına mağlup olsalar da kendileri için açık kapıların olduğunu fark etmeye başlamışlar, yarın geldiklerinde nasıl bir muamele ile karşılaşacaklarına şahit olmuşlardı. Nitekim Mekke fethine kadar geçen süreçte, az da olsa peyderpey gelenler olmuş ve bu açık kapıyı değerlendirmişlerdir.

Şüphesiz Resûl-ü Kibriyâ Hazretleri'nin bu duruşu, daha sonraları da aynen devam etti; esaretlerine karşılık bedel bile talep etmeden onları hürriyete kavuşturuyor,²⁵³ genel teamüllerin aksine hep kendisine yakışanı yapıyordu. Mesela esirlerini geri alabilmek için Medîne'ye gelen ve Allah Resûlü'ne bedevîce bir tavır takınarak zor günler yaşatan²⁵⁴ Temîm hey'etiyle ilgilenmiş, onlarla uzun uzadıya oturup konuşmuş ve her şeye

rağmen esirlerini de onlara geri vermişti. O gün, O'nun bu civanmertliğini gören başta Akra' İbn-i Hâbis olmak üzere Benî Temîm hey'eti de Müslüman olmuştu.²⁵⁵

Benî Mustalık sonrasında, esirler arasında bulunan *Cüveyriye Bint-i Hâris*²⁵⁶ Müslüman olunca Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) onunla evlenmiş ve bu evliliğe şahit olan ashâb, “Biz, Resûlullah'ın akrabalarına esir muamelesi yapamayız!” diyerek bütün esirleri serbest bırakmışlardı. Bu jest ve centilmenlik karşısında Benî Mustalık kabilesinin gönlü tabii olarak yumuşamış ve huzur-u nebevîye gelerek Müslüman olmuştu.²⁵⁷ Hatta Cüveyriye Vâlidemiz'in babası ve Benî Mustalık'ın lideri Hâris İbn-i Ebî Dırâr, kızını esaretten kurtarmak için Akîk Vadisi'ne kadar getirdiği iki deveyi burada gizlemiş ve Medîne'ye yalnız girmişti. Huzur-u nebevîyeye gelip de durumunu arz edince Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ona, “Akîk Vadisi'nin falanca yerinde gizlediğin iki deve nerede?” diye mukabelede bulunmuş ve kimsenin bilmediği bu hâdiseyi kendisine Resûlullah'ın haber vermesi üzerine Hâris de Müslüman olmuştur.²⁵⁸

Resûlullah'ın, Benî Kaynukâ ve Benî Nadîr ile yaşanan gerginlik sürecinde yeniden anlaşma yaparak ilişkileri sağlama aldığı Beni Kureyza, Ahzâb ordusuyla ittifak edip Hendek'te içeriden saldırınca, bu ihanetin karşılığı olarak kuşatılmış ve yaklaşık bin kadarı esir alınmıştı. Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem), belli bir vakit tayin edilerek, o zamana kadar bedelini getirenlerin hiçbir şey sorulmaksızın hürriyete kavuşturulacaklarını ilan etti. Böylesi bir civanmertliği kaçırmak istemeyen Ebu's-Şahm gibi zengin Yahudiler, bedellerini ödeyerek birçok yakınlarını esaretten kurtarmışlardı.²⁵⁹ Ayrıca o gün esirlerin güneş altında bekletildiğine şahit olan Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), hemen müdahale etmiş ve “Onları aynı anda, hem güneşin harareti hem de kılıcın sıcaklığıyla cezalandırmayın!”²⁶⁰ buyurmuştu. Fahr-i Kâinât Efendimiz'in, “Çocuk bülüğ çağına erişinceye kadar annesiyle arasına girilmez!”²⁶¹ buyurarak ashâbına, çocukların, annelerinden ayrılmaması gerektiğini tembihlediğine de şahit olmaktadır. Şöyle diyordu:

“Anne ile çocuğunu birbirinden ayıranları Allah (celle celâluhû), Kıyâmet Günü’nde en sevdikleri insanlardan ayırır!”²⁶²

Esirlerle ilgili bir başka nebevî ikazın, esir alınan kadınlara el sürülmemesi istikametinde olduğunu görmekteyiz. Bütün olumsuzluklara rağmen Benî Kurayza cemaatinden Reyhâne Bint-i Şem’ûn Müslüman olunca, Allah Resûlü’nün bütün sıkıntıları gitmiş, âdetâ dünyalar O’nun oluvermişti.²⁶³ O günlerde cömertliğiyle iştihar etmiş olan Hâtem-i Tâî’nin kız kardeşi esir alınınca ona giyecek ve nafaka vermiş, ashâbından bazılarının refakatinde onu, hür olarak kendi beldesine göndermişti.²⁶⁴ Allah Resûlü’nün esirlere hüsn-ü muamele göstermesi bakımından şu örnek çok dikkat çekicidir:

Necid tarafına giden güvenlik timleri, Benî Hanîfeliler arasında sözü dinlenen Sümâme İbn-i Üsâl adında birisini esir alıp Medîne’ye getirmiş, kaçmaması için de Mescid’in direklerinden birisine bağlamışlardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), onun yanına uğrayınca, “Yanında ne var ey Sümâme?” diye sordu. “Benim yanımda hep hayır var yâ Muhammed; şayet öldürürsen, kan sahibi²⁶⁵ birisini öldürmüş olursun! Yok, ihsan ve iyilikle muamele edersen, karşılığını verecek birisine bunu yapmış olursun! Şayet mal istiyorsan, açık söyle; istediğin kadar sana verilir!” diyordu.

Ertesi gün Habîb-i Ekrem yeniden onun yanına uğradı ve “Yanında ne var ey Sümâme?” diye tekrar sordu. “Sana söyledim!” diyordu. “Şayet ihsan ve cemilede bulunursan, karşılığını verecek birisine bunu yapmış olursun! Ancak öldürecek olursan, bu durumda da kan sahibi birisini öldürmüş olursun! Şayet mal istiyorsan, açık söyle; istediğin kadar sana verilir!”

O gün de Sümâme’yi kendi hâline bırakan Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem), üçüncü gün yine yanına geldi ve “Yanında ne var ey Sümâme?” diye sorduğunda, Sümâme’den aynı cevabı aldı.

O güne kadar teâmül hâline gelmiş uygulamaları düşünerek defalarca aynı şeyleri söyleyen Sümâme, Resûlullah’ın maksadını anlamayacak gözüküyordu ve üçüncü kez Sümâme’den aynı cümleleri duyan Sultân-ı Rusûl Efendimiz, “Sümâme’yi çözün!” buyurdu. Kellesinin gideceğini veya

kendisinden yüklü bir servet talep edileceğini düşündüğü bir sırada, hiç karşılık talep edilmeksizin serbest bırakılıyor olması Sümâme’de şok tesiri yapmıştı! Düşünüp taşınıyor, ancak böyle bir cemilenin nasıl yapılabileceğine akıl erdiremiyordu! Kendisini burada tutabilecek herhangi bir bağ kalmamıştı; hürdü ve ülkesine dönebilirdi! Ancak yüreğinin Medîne’ye bağlandığını hissediyordu! Hareketlerini sınırlayan bir esaretten kurtulmuş, ancak kendisine bu muameleyi yapan Allah Resûlü’nün esiri olmuştu!

Bir aralık gözden kayboldu Sümâme İbn-i Üsâl; hurma bahçelerinin arasına dalmış ve bir kuyuda gusül abdesti almıştı. Başından sular damlaya damlaya Mescid’e geldi; edeble huzura yaklaştı ve “Ben şehâdet ederim ki Allah’tan başka ilâh yoktur! Ve yine ben şehâdet ederim ki Muhammed de O’nun Resûlü’dür!” dedi. İçinin sesini dillendiriyordu. Ancak bununla iktifa etmedi; mübarek yüzlerine bakarak, “Yâ Muhammed!” dedi. “Şu dakikaya kadar yeryüzünde ben, en fazla senden nefret ediyordum, sana buğzediyordum! Fakat şu andan itibaren sen, benim için dünyadaki en sevgilisin! Tebliğ ettiğin din için de aynı şey söz konusu; az önceye kadar senin dinin, yeryüzünde en nefret ettiğim dindi! Ancak şu dakikadan itibaren benim için o, dinlerin en sevgilisi ve en güzeli! Şu belden de öyle; düne kadar beldeler arasında en nefret ettiğim yer iken şimdi, dünya bir tarafa burası bir tarafa!”

Bir insan daha hakka uyanmıştı ya, o gün Resûlullah’tan daha mutlu, daha huzurlu kimse yoktu![266](#)

İnsanları insanca yaşatmak için gelen ve bunu tatbik ederek insanlığa gösteren Sultân-ı Rusûl Efendimiz’in, ganimet ve esirler konusundaki duyarlılığını ifade eden daha pek çok örnek zikretmek mümkündür. Ancak O’nun, Huneyn sonrasında ortaya koyduğu hassaslardan daha hassas bir tablo vardır ki onu ifade etmeden geçmek, O’nun bu titizliğine karşı vefasızlık olur. Şöyle ki:

Neredeyse hareket eden her canlıyı yanına alarak büyük bir orduyla saldırıya geçen Mâlik İbn-i Avf’ı, gemileri yakma niyetiyle yola çıkıp ölümüne hücum etmesine rağmen Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) Huneyn’de mağlup etmişti. O da çareyi kaçmakta bulmuş ve Tâif’e sığınmıştı. Arkada bıraktığı savaş meydanında yirmi dört bin deve, kırk

binden daha fazla koyun ve dört bin ukıyye civarında da gümüş vardı. Aynı zamanda, çoğunluğunu kadın ve çocukların oluşturduğu altı bin esir bulunuyordu. Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem) yine, kadınlar konusunda ashâbını uyarıyor ve onlara dokunulmaması gerektiğini söylüyordu. O gün Cibril-i Emîn de gelmiş, Allah Resûlü'ne aynı hassasiyeti bildirmişti.[267](#)

Tâif dönüşü Ci'râne'ye gelen Efendimiz, aradan günler geçmesine rağmen ne esirleri ne de söz konusu ganimeti taksim etmişti; bekliyordu! O kadar ki bu bekleyişten rahatsızlık duyanlar bile olmuştu.

Bu süreyi en iyi şekilde değerlendirmek isteyen Sultân-ı Rusûl, ashâbından Büsr İbn-i Süfyân'ı Mekke'ye gönderdi; Ci'râne'de bulunan esirler için yeni elbise satın alıp getirmesini söylüyordu! Belli ki geçen zamanı iyi değerlendirmek istiyordu.

Nebevî talimatı alan Hazreti Büsr, hemen Mekke'ye gitti ve oradaki esirlerin bütününe yetecek kadar elbise satın alarak yeniden Ci'râne'ye geldi. İnsanlık tarihi, yeni bir uygulamaya daha şahit oluyordu; esir pazarlarında satılacaklarını bekleyen kadın ve çocuklara yeni elbiseler giydirilmiş ve kendi liderlerinin cepheye sürüp tehlikeye attığı bu insanların gönlü alınmıştı.[268](#)

Derken, başlarında *Züheyr İbn-i Surad* olduğu hâlde on dört kişilik Hevâzin hey'etinin Ci'râne'ye doğru geldiği görüldü. Aralarında, Efendimiz'in süt amcası *Ebû Bürkân* da vardı; ardı arkası gelmeyen savaşlarla bir yere varılamayacağını anlamış ve Müslüman olmuşlardı! “Yâ Resûlallah!” dediler. “Bizler, köklü ve asil bir topluluğuz; ancak başımıza gelen bela ve musîbeti Sen de biliyorsun; bize iyilik edip ihsanda bulun ki Allah da Sana lütufta bulunsun!”

Resûlullah'ın ilk tepkisi, “Mâlik İbn-i Avf ne yapıyor?” diyerek Hevâzin ahâlisini maceraya sokan kumandanlarını sormak oldu. “O, Sakîflilerle birlikte kaçıp Tâif'e sığındı!” dediklerinde ise “Gidip ona haber verin; şâyet Müslüman olarak o da Bana gelirse, mallarıyla çoluk çocuğunu ona iade eder ve üzerine de yüz deve veririm!” buyurdu.[269](#) Zaten O (sallallahu aleyhi ve sellem), Mâlik İbn-i Avf'ın ailesini Mekke'ye göndermiş, özel ilgi

gösterilmesi için halası Ümmü Abdillah Bint-i Ebî Ümeyye'nin yanında tutuyordu! Efendimiz'in niyetindeki samimiyeti gören Hevâzin hey'etinin, "Yâ Resûlallah! Onlar, bizim efendilerimiz ve en çok sevdiğimiz kimselerdir!" demesi üzerine Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi ve sellem), "Zaten Ben de onlar için hayır murat etmekteyim!" buyurdu.

Ashab-ı kiram hazretleri, gelişmeleri taaccüple seyrediyordu! Demek ki o güne kadar meseleyi ağırdan almasının ve Hevâzin'de elde edilen esir ve ganimet konusunda aceleden karar vermemesinin altında, kendilerinin muttali olamadığı bazı gerçekler vardı. Efendimiz'in onlara şefkatle muamele edeceği, daha esirlere pamuk ve ketenden imal edilmiş elbiseler dağıtıp onları giydirmesinden belliydi.²⁷⁰ Şimdi ise birkaç hafta öncesine kadar kendilerine karşı kılıç sallayan adamlar, özgür iradeleriyle gelmiş, Müslüman olduklarını ifade ediyorlardı! Bu arada, söz alan liderleri şair Züheyr İbn-i Surad Efendimiz'e dönmüş, "Yâ Resûlallah!" diyordu. "Şu anda burada bulunan esirlerin bir kısmı, Senin süt teyzelerin, süt halaların ve Seni emzirip büyüten bakıcılarıdır. Şâyet biz, Şam kralı Hars İbn-i Ebî Şimr veya Irak kralı Nu'mân İbn-i Münzir'i emzirmiş olsaydık da şu an Seninle olan münasebetimiz onlarla ilgili olarak başımıza gelmiş olsaydı bizler, onlardan şefaathane ve ihsan bekler, içinde bulunduğumuz sıkıntılardan kurtulmayı umardık; hâlbuki Sen, yâ Resûlallah, bakılıp büyütülenlerin en hayırlısı; bize ihsanda bulun!"

Efendimiz'in huzurunda bunları söyleyen şair Züheyr, daha sonra şiirindeki güce sarılacak ve maksadını bir de şiirin diliyle ifade edecekti! Zaten bu, Allah Resûlü'nün beklediği bir gelişmeydi ve önce, "Benim ve Abdulmuttaliboğullarının payına düşen ne varsa hepsi sizindir!" buyurdu. Ashâbına bir konuda daha öncülük yapacak ve kendi iradeleriyle haklarından vazgeçmeleri adına ilk adımı yine kendisi atacak, yine onlara yol gösterecekti; zira bunu duyup gören Kureyş de "Bizim payımıza düşenler de Allah ve Resûlü'ne aittir!" diyor ve haklarından feragat ettiklerini ilan ediyordu. Bu tabloyu gören Efendiler Efendisi onlara, "Hangisini tercih edersiniz?" diye sordu. "Benim için en sevimli olan şey, sözün en doğru olanıdır; Sizin için kadınlarınızla çocuklarınız mı, yoksa mallarınız mı daha kıymetlidir? İkisinden birini tercih edin! Zaten Ben de sizin geleceğinizi

bekleyerek onların taksimini geciktirmiştim!”

Hiç beklemedikleri böyle bir civanmertlik karşısında Hevâzin hey’eti, “Yâ Resûlallah!” dediler. “Görüyoruz ki Sen, ailelerimizle mallarımız arasında bizi muhayyer bırakıyorsun; bizler için çocuklarımızla kadınlarımız elbette daha önceliklidir ve Seninle, develer ve koyunlar hakkında konuşup ısrar edecek değiliz!”

Efendiler Efendisi için bunlar sürpriz değildi; ancak bunu, herkesin önünde ve ma’şerî vicdana sindirerek yapacaktı. Bunun için onlara, “İnsanlara namaz kıldırdıktan sonra sizler yanıma gelin ve herkesin huzurunda Müslüman olduğunuzu ilan edin ve ‘Bizler, sizin din kardeşleriniz; çocuklarımız ve kadınlarımız konusunda Resûlullah’ı şefaâtçi kılarak Müslümanlardan ve Müslümanları da araya koyarak Resûlullah’tan şefaâtçi olmalarını diliyoruz!’ deyin! O zaman Ben, kendi hissemi size bağışladığım gibi diğer insanların da hisselerini bağışlamalarını talep ederim!” diyerek yol gösterdi. Ayrıca onlara, kelime-i tevhidi nasıl söyleyip de şehadet getirecekleri ve namazdan sonra insanlarla nasıl konuşmaları gerektiği konusunda da taktikler verdi..

Derken öğle namazı kılınmış ve sıra, Efendimiz’in talim buyurduğu stratejinin uygulanmasına gelmişti; Hevâzin hey’eti, konuşmak için ayağa kalkmış, izin istiyorlardı! İzin verilir verilmez de hatiplerini ileri sürerek Efendimiz’in kendilerine talim buyurduğu şekilde maksatlarını ifade etmeye başladılar. Etkili bir şekilde ashaba dönmüş, esirlerinin geri verilmesini talep ediyorlardı! Herkesin gözü önünde yeni bir sayfa daha aralanıyordu ve onların bu konuşmalarının üzerine, şefkat nebisi Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) insanlara döndü; önce Allah’a hamd edip O’nu noksan sıfatlardan tenzih edip tebcil ettikten sonra da şunları söyledi:

“Şüphesiz ki onlar, sizin kardeşlerinizdir; tevbe etmiş olarak buraya yanımıza gelmişlerdir. Kuşkusuz Ben, kendi payıma düşen esirleri kendilerine iade etmenin uygun olduğunu düşünüyorum; sizden her kim de gönlünden gelerek böyle yapmayı uygun görürse aynısını yapsın! Her kim de Allah’ın bize ihsan edeceği ilk ganimetlerden kendisine vereceğimiz âna kadar kendi payına düşeni elinde tutmak isterse o da öyle yapsın!”

Ashâb-ı kirâm hazretleri, anlayış itibariyle de ferasetli insanlardı ve Efendiler Efendisi'nin bu ifadelerindeki inceliği çoktan kavramışlardı; esirleri serbest bırakmak istiyordu! Onun için hep bir ağızdan, “Bu, bizim de hoşumuza gider yâ Resûlallah!” diye seslenmeye başladılar; haklarından kendi iradeleriyle vazgeçiyorlardı! Ancak Sultân-ı Rusûl Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), bu kabulün sadece mescitte bulunanlarla sınırlı kalmasını istemiyor, toplumun bütününe mâl etmeyi arzu ediyordu. Onun için, “Şu anda biz, sizden hanginizin izin verip hanginizin vermediğini tam olarak bilemeyiz; en iyisi mi siz evlerinize dönün ve meseleyi aranızda yeniden görüşün. Sonra sözcüleriniz gelerek durumu bize haber versin!” buyurdu.

Çok geçmeden Ensâr ve Muhâcirîn'in temsilcileri Efendimiz'in huzuruna gelmiş ve “Bizim hakkımız, Allah ve Resûlü için helâl olsun!” diyor ve herkesin bu teklifi kabul ettiğinin müjdesini bildiriyorlardı. O gün ashab-ı kiram içinde bu teklifi kabul etmeyen Benî Teym'in sözcüsü *Akra' İbn-i Hâbis*, Benî Fezâra'nın lideri *Uyeyne İbn-i Hısn* ve Benî Süleym'in temsilcisi *Abbâs İbn-i Mirdâs*'tan başka kimse kalmamıştı. Bunlar, kendi haklarına düşen esirleri bırakmayacaklarını söylüyor ve kabilelerinin de aynı şekilde hareket edeceklerini ifade ediyorlardı! Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara, serbest bırakacakları her bir esir için, ilk ganimet malından verilmek üzere altı deve vaadedince Uyeyne İbn-i Hısn dışındakiler buna razı olacaktı; ancak Uyeyne, buna yanaşmıyordu! Bu anlamsız ısrar ve dünya malı elde etme hırsı karşısında Sultanlar Sultanı, Uyeyne'yi kastederek, “Allah'ım! Onun hissesine düşeni azalt!” diye dua edecekti. [271](#)

Diğer tarafta ise Hevâzin hey'eti, Allah Resûlü'nün haberini liderleri Mâlik İbn-i Avf'a ulaştırmış ve onun da gelerek bu emniyetten istifade etmesi gerektiğini bildirmişlerdi. Mâlik'i bir endişe kaplamıştı; Müslüman olarak geldiği takdirde ailesiyle mal ve mülkünün kendisine geri verileceğini Sakîflilerin de duyacağından ve tedbir olarak, kaçmaması için kendisini kaleye hapsedeceklerinden endişe ediyordu! Kimseye hissettirmeden bir deve hazırlatarak Dehnâ'ya gönderdi; deveyle gönderdiği köleye, kendisi gelinceye kadar orada beklemesini söylüyordu! Kendisi de gecenin bir vakti kalkıp bir ata bindi ve doğruca Dehnâ'nın yolunu tuttu;

Mâlik İbn-i Avf'ın çıkıp gittiğini kimse fark etmemişti! Dehnâ'ya gelip de devesine binen Mâlik'in hedefi Ci'râne idi ve doğruca Allah Resûlü'nün yanına geldi; mahcuptu ama gerçek saadete şimdi adım attığının farkındaydı. Onun gelişine sevinen Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), vaadettiği gibi ailesiyle mal ve mülkünü kendisine iade etmiş ve ilave olarak Mâlik İbn-i Avf'a, bir de yüz deve vermişti! Bu cömertlik ve candan misafirperverlik karşısında şiirle duygularını dile getirmeye çalışan Mâlik İbn-i Avf, yeryüzünde Efendimiz gibi hayırlı ve cömert birisini hiç görmediğinden bahsedecek ve Efendimiz'in yarın olacıklardan tek tek haber verdiğini anlatmaya çalışacaktı. [272](#)

[22](#) Örnek olması için bkz. "Hep avf ü safh yolunu tut, ma'rufu emret ve câhillerden de yüz çevir!" (A'râf Sûresi 7/199), "O müttakiler ki bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcarlar, kızdıklarında öfkelerini yutar, insanların kusurlarını affederler. Allah da böyle iyi davrananları sever." (Âl-i İmrân Sûresi 3/134), "Rabbinin yoluna, hikmet ve mevize-i hasene ile davet et! Aynı zamanda onlarla güzelce, en güzel şekilde mücadele et!" (Nahl Sûresi 16/125), "Ey iman edenler! Hepiniz toptan barış ve selamete girin de Şeytân'ın adımlarını izlemeyin; çünkü o, sizin aranızı açan belli bir düşmandır." (Bakara Sûresi 2/208). Ayrıca bkz. Mümtehine Sûresi 60/8; Vâkıa Sûresi 56/25, 26; Furkân Sûresi 25/63; Kasas Sûresi 28/55; Zuhuf Sûresi 43/ 89; Nisâ Sûresi 4/90; Enfâl Sûresi 8/61; Muhammed Sûresi 47/35; Mü'minûn Sûresi 23/96; Mâide Sûresi 5/13

[23](#) Bkz. Enbiyâ Sûresi 21 /107; Müslim, *Birr* 24 (2599); Ebû Dâvûd, *Sünnet* 11 (4659)

[24](#) Bkz. Kehf Sûresi 18/6; Şuarâ Sûresi 26/3; Fâtır Sûresi 35/8

[25](#) Bir beyanlarında Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), bunu "Zarar vermek ve zarara zararlar karşılık vermek de yoktur." şeklinde ifade etmektedir. Bkz. İbn-i Mâce, *Ahkâm* 17 (2340); Mâlik, *Muvatta'* 4/1078 (2758)

[26](#) Mesela bir gün Ebû Zerr'i karşısına almış, "Ne durumda olursan ol, Allah'tan kork! Bir kötülüğün hemen arkasından iyiliği devreye koy ki onu yok etsin! Ve insanlara, güzel ahlak ile muamele et!" tavsiyesinde bulunmuş (Bkz. Tirmizî, *Birr* 55 (1987), başka bir gün de Hazreti Ali'ye, "Yarın ihtilafli ve anlaşmazlığın olduğu günler başına gelecek; şayet o gün sulh tarafını temsil imkanın varsa bunu yap!" buyurmuştu. Bkz. Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 2/106 (695). Başka bir gün de O'nu, Gatafanlıların gasbettiği bir eşyayı onlardan alan ve söz konusu hırsızlara daha sert karşılık vermek isteyen Seleme İbn-i Ekva'ı bineğinin arkasına bindirmiş ve "İbn-i Ekva'!" buyurmuştu. "Alacağını aldın; bundan böyle müsamaha ve rıfk ile muamele et!" Bkz. Buhârî, *Megâzî* 37 (4194); Müslim, *Cihâd* 45 (1806); Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 27/42 (16513)

[27](#) Tirmizî, *Birr* 55 (1987)

[28](#) İbn-i Kesîr, *Bidâye* 3/32; İbn-i Asâkir, *Târîh* 30/46

[29](#) İbn-i Kesîr, *Bidâye* 3/33; İbn-i Asâkir, *Târîh* 30/53

[30](#) Tirmizî, *Birr* 71 (2018)

[31](#) Müslim, *Birr* 23 (2594)

[32](#) Nesâî, *Cihâd* 1 (4279); Hâkim, *Müstedrek* 2/382 (2424); Beyhakî, *Kübrâ* 9/19 (17741)

[33](#) A'râf Sûresi 7/199

[34](#) Taberî, *Tefsîr* 9/165; İbn-i Kesîr, *Tefsîr* 3/531

[35](#) Hacc Sûresi 22/38

[36](#) Taberî, *Tefsîr* 17/183

[37](#) Arkadaşlarıyla birlikte kenar mahallelerden birisinde namaz kılarak üzerlerine Mekke müşrikleri saldırmış ve çıkan arbedede Sa'd İbn-i Ebî Vakkâs, eline geçirdiği bir deve çene kemiğini onlardan birisinin başına vurmuş ve İslâm geldiği günden bu yana ilk kan o zaman akmıştır. Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/171. İlk günlerde Allah Resûlü'nün de aynı tercihte bulunduğu, Hazreti Hadîce ve Hazreti Ali ile birlikte namazlarını, o günün şartlarında şehirden çok uzak bir mekân olan Mina'da kıldığı bilinmektedir. Bkz. Buhârî, *Târîh* 7/74-75; Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 3/306 (1787); İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/171; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/204; Beyhakî, *Delâil* 2/162-163

[38](#) Bu beyanını O (sallallahu aleyhi ve sellem), Kâbe'yi ziyaret için yola çıktığında, Mekkelilerin engellemesi ve şartları zorlamasının arkasında söylemişti. Bkz. Buhârî, *Şurût* 15 (2731-2732); Ebû Dâvûd, *Cihâd* 3/75 (2765); Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 31/213 (18910)

[39](#) Zira Efendiler Efendisi'nin en can alıcı düşmanları, kapı komşularından ibaretti. Karâbet olarak da en yakını amca Ebû Leheb'in evi, zaten O'nun evine bitişikti. Gerçi evi evine bitişik olan diğer komşuları da Ebû Leheb'ten farklı değildi; Hakem İbn-i Ebi'l-Âsî İbn-i Ümeyye, Ukbe İbn-i Ebî Muayt, Adıyy İbnü'l-Hamrâ ve İbnü'l-Esdâ el-Hüzelfî de Ebû Leheb'i aratmayacak kadar düşmanlıkta ileri gidiyor, her fırsatta Allah Resûlü'nü üzecek bir kötülüğe imza atıyorlardı. Fiziken en yakında bulunan Ebû Leheb ile Ukbe İbn-i Ebî Muayt, uzaklıkta ilk sırayı kimseye kaptırmayacak kadar ters bir tutum takınmışlardı. Ebû Cehil'in evi de uzak sayılmazdı. Allah'ın Habîbi'ne bu kadar yakınlardı ama O'na uzaklardan da uzak duruyorlardı! El ele veriyor ve her dâim bir şirretlik peşinde uygun adım yürüyorlardı. Bir gün üzerine koyun pisliği atıyor, başka bir gün de o pisliği, Allah Resûlü'nün abdest suyunun olduğu çömleğin içine dolduruveriyorlardı! Şerlerinden emin olabilmek için bir müddet sonra Efendiler Efendisi, araya duvar örmüştü örmesine ama huylunun huylundan vazgeçmeye niyeti yoktu; her gün yepyeni bir entrika ile karşısına çıktı ve on üç yıl boyunca aynı karaktersizliklerini tekerrür ettirip durdular.

[40](#) Âl-i İmrân Sûresi 3/186

[41](#) Elinizdeki bu eserin gelecek kısımlarında bunun çok örneğini göreceksiniz.

[42](#) Zira gelen Kur'ân âyetleri, herhangi bir kötülük veya zulümle karşılaşıldığında ancak yaşanan kadar mukabeleye izin olduğunu ifade etmekte, ancak yine de af yolunun tutulmasının doğru olduğunu söyleyerek sabır tavsiye etmekteydi. Bkz. Bakara Sûresi 2/194; Şûrâ Sûresi 42/39-43; Nahl Sûresi 16/126; Mâide Sûresi 5/45

[43](#) Resûlullah'ın, istisna olarak bunlar için bir-iki yerde yaptığı bedduayı da bu çizgide ele almak gerekmektedir. Zira adamlar, kendileri bizzat uğraştıkları gibi Mekkelilerle Allah Resûlü'nün arasına giriyor ve kurdukları baskı ve araya ördükleri duvarlarla toplumun realiteyi görmesinin önüne geçiyorlardı. Nice makul insan, onların bu akıl almaz tutumlarının neticesi olarak Mekke'de kalmış ve hakikatle buluşmadan ölüp gitmiştir. Yoksa kendi hâllerine kaldıklarında, içlerinde sürekli bir git-gelin yaşandığı çok insan görülmektedir ki bunların bir şekilde yolu Efendimiz'le kesişebilseydi, diğer kesişenler gibi onlar da gelir ve hem dünya hem de ukbalarını kurtarmış olurlardı.

[44](#) Onun, bazı rivayetlerde Zeyneb Vâlidemiz (Taberânî, *Kebîr* 3/268; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 5/124; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/170), diğer bazı kaynaklarda ise Fâtıma Vâlidemiz (Buhârî, *Vudû'* 69 (240); Müslim, *Cihâd* 39) olduğu ifade edilmektedir.

[45](#) Taberânî, *Kebîr* 3/268; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 5/124; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/170

[46](#) Her ne kadar rivayette Velid İbn-i Ukbe denilse de bu şahsın Velid İbn-i Utbe olduğu ifade edilmiştir. Buhârî, *Vudû'* 69 (240); Nevevî, Şerh-u Müslim, 12/152

[47](#) Buhârî, *Vudû'* 69 (240); Müslim, *Cihâd* 39; Nesâî, Sünen 1/188 (292). O gün bu hâdiseye şahid olan İbn-i Mes'ûd Hazretleri, Allah Resûlü'nün dua edip Allah'a havâle ettiği ve hatırlayamadığı için yedincisini zikredemediği bu şahısların, ilk karşılaşma olan Bedir'de istisnasız öldürüldüğünü bizzat gördüğünü ifade etmektedir. Bkz. Buhârî, *Vudû'* 69 (240), *Megâzî* 7 (3960); Müslim, *Cihâd* 39; Nesâî, Sünen 1/188 (292)

[48](#) En zor günlerinden birini yaşayan Fahr-i Kâinat Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Kâbe'den ayrılıp da evine giderken yolda Ebu'l-Bahterî ile karşılaştı. Ebu'l-Bahterî, insafli bir adamdı; O'nu mahzûn ve mükedder görünce, "Sana böyle ne oldu?" diye sordu. Resûlullah'ın yüreği o kadar burkulmuştu ki konuşmak bile istemiyordu. Onun için, "Yolumdan çekil de gideyim!" dedi. Ancak Ebu'l-Bahterî ısrarlıydı. Ne de olsa hâlden anlayan bir adamdı ve Resûlullah'ın duruşu, başına çok kötü bir hâdisenin geldiğini gösteriyordu. Onun için, "Allah da biliyor ki asla yolundan çekilmem; belli ki başına bir şeyler gelmiş. Onları bana anlat!" diye ısrar etti. Onun bu ısrarını gören Habîb-i Kibriyâ, çaresiz başından geçenleri anlatmaya başladı. Duydukları karşısında hiddetlenen Ebu'l-Bahterî Efendimiz'e, "Haydi, Mescid'e gidiyoruz!" dedi ve birlikte yeniden Kâbe'ye geldiler. Bu sırada Ebû Cehil ve arkadaşları, o kadar şen şakrak idiler ki keyiflerinden dört köşe kahkahalarla gülüyorlardı! Hatta denilebilir ki kahkaha atmaktan yorulmuş, düşmemek için birbirlerine yaslanıyorlardı! Manzarayı gören Ebu'l-Bahterî, doğruca baş aktör Ebû Cehil'in yanına geldi. "Ey Eba'l-Hakem!" dedi. "Muhammed'in üzerine pislik atılmasını sen mi emrettin? O'na böyle kötü bir muamele yapılmış!"

"Ne olmuş yani!" dercesine pişkinliğe vuran Ebû Cehil'in, "Evet!" demesiyle birlikte elindeki sopayı onun kafasına indirdiği bir oldu! Belli ki bunca masumiyete karşı yürütülen zâlimâne bu tavır, ehl-i insâfi harekete geçirmişti!

Herkes donakalmış, Mekke'de hayatın durduğu ender dakikalardan birisi yaşanıyor! Şaşkınlıkları geçen yandaş taifesi, liderlerine yapılan bu muamele karşısında harekete geçmiş ve sapanın sahibinin üzerine yürümek istemişlerdi. İş, çığırından çıkmak üzereydi; Ebû Cehil'in ilk sözü onlara oldu: "Yazıklar olsun size!" diyordu. "Görmüyor musunuz; Muhammed, bizi birbirimize düşürüp, arkadaşlarıyla aradan sıyrılmak istiyor!" Sonra kirli ellerini Allah'ın en sevgili kuluna doğru yöneltti; toplumun nabzını elinde tutmak isteyen bir edâ ile, "Bu adamın üzerine bu kadar gitmeyin!" dedi. Bunu derken elbette maksadı farklıydı; onu da söyleyecekti. Zira hemen ardından parmağını Ebu'l-Bahterî'ye yöneltti ve "Yoksa!" dedi. "Kendi yakın arkadaşlarımızı kaybedeceğiz!" Bkz. Taberânî, *Evsat* 1/232-233 (762); Bezzâr, *Müsned* 5/240 (1853); Sâlihi, *Sübülü'l-Hüdâ* 2/437

[49](#) Âişe Vâlidemiz, "Uhud gününden daha şiddetli bir günle karşılaştınız mı?" diye sorduğunda Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), "Kavminden çok çektim!" buyurmuş ve bu hâdiseyi anlatmıştı. Bkz. Buhari, *Bed'ü'l-Halk* 7 (3231); Müslim, *Cihâd* 39

[50](#) İbn-i Hişâm, *Sîre*, 2/268; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef* 6/68 (29528)

[51](#) Buhârî, *Bed'ü'l-Halk* 7 (3231); Müslim, *Cihâd* 39 (1795)

[52](#) Halebî, *Sîre*, 2/57, 58

[53](#) Bkz. *Tevbe Sûresi* 9/128

[54](#) Bilindiği gibi Uhud'da, Allah Resûlü'nün mübarek yüzlerine batan, parçalanmış miğfere ait iki demiri çıkarabilmek için Ebû Ubeyde (radiyallahü anh) iki dişini kırmıştı.

[55](#) Bkz. Âl-i İmrân Sûresi 3/128

[56](#) Bkz. Taberî, *Tefsîr* 7/194; İbn-i Kesir, *Tefsîr* 2/114

[57](#) Müslim, *Cihâd* 37; İbn-i Mâce, *Fiten* 23 (4025); Beyhakî, *Delâil* 3/215. Bu kadar âlicenaplık

karşısında Hazreti Ömer gibi celaliyle tecelli edenler ileri atılmış, “Anam babam Sana feda olsun yâ Resûlallah!” demişlerdi. “Nûh (aleyhisselâm), ‘*Rabbim! Yeryüzünde kâfirlere rahat yaşama hakkı verme ve onların kökünü kurut!*’ diye kavmi için beddua etmişken Sen, belin iki büklüm, yüzünden kanlar akıyor ve dışın de kırılmış durumda bile yine onlara hayır duada bulunuyor ve ‘*Allah’ım! Sen kavmimi bağışla; çünkü onlar bilmiyorlar!*’ buyuruyorsun! Hâlbuki Sen, elini açıp da bir dua edersen, hiç şüphem yok ki hepimizin kökü kurur ve bir daha da asla iflah olmayız!” Bkz. Gazali, *İhya* 1/273

[58](#) Kulak ve burnu kesilmeyip de uzuvları parçalanmayan tek sahâbi, çiçeği burnunda yeni evli Hazreti Hanzala idi. Elli adamıyla birlikte Mekke ordusuna katılıp da Uhud’a gelen babası Ebû Âmir, oğlunun da şehid olduğunu görünce yanına gelmiş ve ayağının ucuyla onu bir süreliğine iteleyerek, “Beni dinlemiş olsaydın, başına bunlar gelmezdi!” demişti. Ardından da şühedâyı parçalayan Mekkeliler kadınlara dönmüş ve “Bu, benim oğlum!” diyerek ona dokunmamalarını istemişti. Bkz. Vâkîdî, *Megâzî* 229

[59](#) Buhârî, *Megâzî* 17 (4043); Vâkîdî, *Megâzî* 229; İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/61; Beyhakî, *Delâil* 3/214

[60](#) Hâkim, *Müstedrek* 4/202 (4946); Bezzâr, *Müsned* 17/21 (9530); Taberânî, *Kebîr* 3/143 (2937)

[61](#) Bkz. Nahl Sûresi 16/126; İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/63; Hâkim, *Müstedrek* 4/202 (4946); Bezzâr, *Müsned* 17/21 (9530); Taberânî, *Kebîr* 3/143 (2937). Söz konusu âyetin, Uhud’daki vahşetten sonra ashâbın, Mekkelilerden intikam duygularını ifade etmelerine mukabil indiği ve bu imkânı yakaladıkları Mekke fethinde Allah Resûlü’nün, buna müsaade etmediği ifade edilmektedir. Bkz. Tirmizî, *Tefsir* 17 (3128); Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 3/152 (21267); Nesâî, *Kübrâ* 10/145 (11215)

[62](#) Müsle, savaş sonrasında ölümlere yapılan işkencedir; genelde kulak ve burun kesme, uzuvlarını parçalama şeklinde uygulanmaktadır. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), tam bir vahşet olan bu fiili kökünden yasaklamış ve bunu yapacak ortamlarda bile ashâbına asla izin vermemiştir. Bkz. Buhârî, *Mezâlim* 30 (2474); Ebû Dâvûd, *Cihâd* 120 (2666); İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/63

[63](#) İstirca, ölüm haberi alınınca, “Hepimiz Allah’a aitiz ve vakti geldiğinde yine hepimiz de O’na döneceğiz!” manasında “*İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn!*” demektir.

[64](#) Sâlihî, *Sübülü’l-Hüdâ* 4/224

[65](#) Âl-i İmrân Sûresi 3/159

[66](#) Mekke fethinde, önceki cinayetlerinin sonucu olarak hakkında idam kararı bulunan ikisi kadın sadece on üç kişi vardır ve bunlardan sadece dört tanesi infaz edilmiştir. Diğerleri ise Resûlullah’ın verdiği emân ile geri dönmüş ve Müslüman olmuşlardır. Resûlullah’ın bu insanlar hakkında idam kararı çıkarmasının sebebi ise bugün “kamu hukuku” olarak ifade edebileceğimiz “hukukullah”ı ihlal eden çok cinayetlerinin oluşundan dolayıdır. Âişe Vâlidemiz’in ifadesiyle Resûl-ü Kibriyâ Hazretleri, şahsına yapılan kötülükleri affetse de hukukullahı karşı işlenen cinayetlerde caniyi cezalandırmada çok duyarlıydı. Zaten bunun aksi, toplumu cezalandırmak olur ki bunun örneklerini günümüzde sıklıkla görmekteyiz!

[67](#) Tirmizî, *Tefsir* 17 (3128)

[68](#) Nahl Sûresi 16/126. Bu âyetin, Fetih Günü indiği söylenmekle birlikte (Bkz. Tirmizî, *Tefsir*, 17 (3128); Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 3/152 (21267); Nesâî, *Kübrâ* 10/145 (11215) onun, Uhud’da inmiş olması daha güçlüdür. Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/63; Hâkim, *Müstedrek* 4/202 (4946); Bezzâr, *Müsned* 17/21 (9530); Taberânî, *Kebîr* 3/143 (2937)

[69](#) “Dünyalıklarla böbürlenmek, oyaladı sizleri. Tâ ki kabirlere gider oldunuz!” (Tekâsür Sûresi 102/1, 2) bu hususa işaret etmektedir.

[70](#) İslâm Târîhi adına ilk kaleme alınan eserlere bakıldığında, neredeyse yüzde doksanının ya bizzat

savaşa odaklanmış veya savaşı merkezine alan çalışmalar oldukları görülecektir; mesela:

1. Ebân İbn-i Osmân (100-5/718-23-4): Kitâbu'l-Megâzî
2. Âmir eş-Şa'bî (103/721): el-Megâzî
3. Vehb İbn-i Münebbih (104-110-4/722-3-4-8): Kitâbu'l-Megâzî
4. İbn-i Ebî Ayyâş: Kitâbu'l-Megâzî
5. Âsım İbn-i Ömer İbn-i Katâde (119-20-1/737-8): Kitâbu'l-Megâzî
6. Şurahbîl İbn-i Sa'd İbn-i Ubâde (123/740-1): Kitâbu'l-Megâzî
7. İbn-i Şihâb ez-Zührî'nin (124/742): Kitâbü'l-Megâzî
8. Amr İbn-i Abdillâh es-Sebiî el-Hemdânî (127/745): *Megâzî* ve *Fütûh*
9. Yezîd İbn-i Rûmân el-Esedî (130/747-8): Kitâbu'l-Megâzî
10. Abdullâh İbn-i Ebî Bekr İbn-i Muhammed (130-135/747-752-3): Kitâbu'l-Megâzî
11. Muhammed İbn-i Abdirrahmân el-Medenî (131/748-9): Kitâbu'l-Megâzî
12. Dâvûd İbn-i Huseyn el-Enevî (135/752-3): Kitâbu'l-Megâzî
13. Mûsâ İbn-i Ukbe (141/758): Kitâbu'l-Megâzî
14. Süleymân İbn-i Tarhân et-Teymî (143/760): Kitâbu'l-Megâzî
15. İbn-i İshâk (150-1/767-8): Kitâbu'l-Megâzî
16. Muhammed İbn-i İshâk (151): Kitâbu's-Sîre ve'l-Mübtede' ve'l-Megâzî
17. Ma'mer İbn-i Râşid (152-3-4/769-770-1): Kitâbu'l-Megâzî
18. Ebû Ma'ser es-Sindî, Abdurrahmân İbnü'l-Velîd (170/787): Kitâbu'l-Megâzî
19. Vâkîdî (207/822): Kitâbu'l-Megâzî

Görüldüğü gibi ilk yazılan kitapların neredeyse hepsi, ilk önce savaşa odaklanmış ve ana teması savaş olan isimlerle kaleme alınmışlardır.

[71](#) Efendimiz'e risâlet, 610 yılının Ramazan ayında geldi ve 632 yılının Rebülevvel ayının on ikisinde kendi ruh ufkuna yürüdü. Normal şartlarda bir hesap yapıldığında bu iki tarih arasında geçen süre, 7.960 gündür. Ancak bilhassa Mekke yıllarında sıklıkla başvurulmuş ve Veda Haccı'na kadar da devam eden zamanla oynama alışkanlıkları sebebiyle bu rakamı net olarak ifade etme imkanı bulunmamaktadır. Zira o günün Arapları, savaşma arzularıyla "haram aylar" çakıştığında, bu ayların arasına başka aylardan zaman atmakta ve böylelikle kendilerine, "Haram aylarda savaştı!" dedirtmemektedirler. Kur'ân'ın "nesî" olarak adlandırdığı bu uygulamayı Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ortadan kaldırmış ve Veda Haccı'nda da konuyu gündeme getirerek, "Zamanın, Allah'ın yarattığı ilk yörüngeye oturduğunu" ifade etmiştir. Bkz. Vâkîdî, *Megâzî* 730; İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/379

[72](#) Bazı kaynaklar bunu, Ramazan ayının sekizine denk gelen Pazartesi günü olarak ifade etmektedirler. Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/361. Ancak İbn-i Hişâm'ın bu tesbitine göre Bedir'in, Ramazan ayının on dokuzunda olması gerekmektedir. Halbuki aynı müellif, Bedir'in Cuma günü gerçekleştiğini de ifade etmektedir ki muhtemelen bu beyanıyla o, Efendimiz'in kervanı takip için yola çıktığı zamanı kastetmektedir.

[73](#) İbnü'l-Esîr Bedir'in, Ramazan ayının on yedisinde olduğunu anlattıktan sonra onun, Ramazan'ın on dokuzuna denk gelen Cuma günü olma ihtimalinden de bahsetmektedir. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Kâmil* 2/12

[74](#) Beyhakî, *Delâil* 3/202; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/11

[75](#) Zaman zaman münferit karşılaşmalar olsa da bu, savaş sayılabilecek bir görüntü vermemektedir.

[76](#) Hendek'e kadar gelip dayanan orduya, neredeyse Medîne dışındaki herkesin ittifak ederek dâhil olduğu için "hizipler ordusu" manasında "ahzâb ordusu" denilmiştir.

[77](#) İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/113. Bazı kaynaklar Hendek sürecinde Efendimiz'in, on beş gece Medîne'den ayrı kaldığını ifade etmektedir. İbn-i Sa'd, *Tabakât* 2/54

[78](#) İkinci Bedir, Uhud'dan ayrılırken Mekke ordusunun kumandanı olan Ebû Süfyân'ın, "Bedir'de siz galip gelmişsiniz; bugün de Uhud'da biz galibiz! Durum berabere! Bu durumda aramızda, belirleyici bir savaş daha olmalı; gelecek yıl Bedir'de yeniden karşılaşalım!" diyerek ilan ettiği buluşmadır. Ancak, teklif eden kendisi olduğu hâlde Ebû Süfyân, bu karşılaşmaya gelememiş, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ashâbiyla birlikte burada on gün kaldıktan sonra geri dönmüştür.

[79](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/157, 158. Bazı kaynaklarda şehîd sayısı üç olarak anlatılmaktadır. İbnü'l-Esîr, *Kâmil* 2/72

[80](#) İbn-i Hişâm *Sîre* 2/213. Hayber'de şehîd edilen sahâbe sayısının 15, 20 veya 21 olduğu da ifade edilmektedir. Zehirleyerek bir sahâbiyi şehîd ettiği için öldürülen kadın da bu rakamlara dahildir. Bkz. Vakıdî, *Megâzi* 481; Zehebî, *Târîh* 2/246, 247; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/232, 233

[81](#) Vakıdî, *Megâzi* 481

[82](#) Zâhir itibariyle bir "tehcir" görüntüsü veren bu iki hâdisenin cereyan ediş şekline bakıldığında, cürümleri sebebiyle öldürülmeyi bekledikleri yerde kendilerine başka yerler gösterilerek şehirden çıkarılmalarının, onlar açısından büyük bir lütf olduğu anlaşılmaktadır. Hatta başka bir açıdan bakıldığında ve o günün genel şartları nazara alındığında bu tehcirde, kendi devletine isyan eden ve bunu silahlı direnişe kadar götüren bu insanlara karşı, şehrin diğer sakinlerinin takınacakları tavır ve bu tavrın daha sonra doğurabileceği olumsuz tutumlardan onları korumanın bile söz konusu olduğu rahatlıkla söylenebilir.

[83](#) Bkz. Buhârî, *Büyû*' 14; *Rehin* 2, 5; *İstikrâz* 2; Müslim, *Müsâkât* 124; Tirmizî, *Büyû*' 20; Nesâî, *Büyû*' 83. Bu hâdisenin cereyan ediş şeklini, bizzat hâdisenin içindeki bir şahıstan dinleyelim; Efendimiz'e hizmet etme şerefıyla serfiraz sahâbîlerden Ebû Râfi' (radiyallahu anh) anlatıyor:

"Resûlullah'ın misafiri gelmişti. Beni, o günkü ihtiyacımı karşılayabilmek için borç istemek üzere Medîne'deki bir Yahudi'ye gönderdi. Ben de gittim. Adam, 'Ben, vereceğimi ancak rehin karşılığında veririm!' dedi. Gelip durumdan Resûlullah'ı haberdar edince, 'Ben, yeryüzü ehline de semalar nezdinde de emniyetin temsilcisiyim; ancak yine de sen, şu zırhımı al ve rehin olarak ona götür!' buyurdular." (Taberî, *Tefsîr* 16/235). İşte, vefat ettiği gün Allah Resûlü'nün zırhı, 30 sâ' arpa karşılığında bir Yahudi'de bunun için rehin bulunuyordu!

Bu hâdise, sosyal yapının içinde bulunan farklı unsurlarla çok doğal ve tabii bir hayatın yaşandığını ifade sadedinde başlı başına ibretler ihtiva eden bir delildir. Her şeyden önce bu alışverişin yapıldığı şahıs, kendi öz kimliğiyle Medîne'de yaşayan ve Resûlullah'a komşu olan bir Yahudi'dir. Zira Yahudi iken Müslüman olanlar için aynı tabir kullanılmamaktadır. Mesela İslâm'ı tercih edenler için bu safhadan sonra "Yahudi" tabiri kullanılmamakta, Abdullah İbn-i Selâm'da olduğu gibi bu noktadan sonra gerçek ismiyle veya künyesiyle hitap edilmektedir. Bu şahsın, Müslüman olduğu hâlde baskılar karşısında yeni kimliğini gizleyen birisi olma ihtimali de yoktur; zira Resûlullah'ın talebini geri çevirmekte ve Allah Resûlü gibi emin birisine güvenmemeyi ifade eden bir talepte bulunmaktadır. İşin daha da önem arz eden yanı, Medîne Devleti'nin başında bulunan Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), aynı ihtiyacını karşılamak için yanında bulunan Hazreti Ebû Bekir, Hazreti Ömer, Hazreti Osman gibi her şeylerini O'nun davasına adayan ashâbından talepte bulunmamakta, kendi tebasından bir Yahudi ile görüşmekte ve üstelik, aldığı emtiaya karşılık ona zırhını vermekte ve o gün gerekli olan bu ihtiyacını bir Yahudi'den elde ettiği imkânla karşılamaktadır. Diğer bir açıdan bakıldığında, karşılığında rehin almadan borç emtia vermeyeceğini ifade etmesine ve Resûlullah gibi güven timsali bir şahsiyete itimat etmeyen bir duruş sergilemesine rağmen Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem), Ebû Râfi'

hazretlerini yeniden aynı Yahudi'ye göndermiş olması, hatta bunun karşılığında nezaket ölçüleri içinde bir mukabele görmemiş olmasına rağmen bu ilişkinin devamı istikametinde bir iradesinin olduğunu göstermektedir. Üstelik o günkü ihtiyacın, peygamber olması yönüyle Efendimiz'i ziyarete gelen ve O'ndan İslâm adına öğreneceği şeyleri almak isteyen misafirlerini ağırlamak için gerek duyulan bir emtia olduğu da müsellemdir. Bu durumda söz konusu ihtiyacını, ne "beytülmâl" ne de ashâbın önde gelenlerinden talep ederek gidermeyip öncelikle ve ısrarla Yahudi komşusundan karşılamaşının üzerinde, Medîne toplumunun fertleri arasında nasıl bir kaynaşmanın olduğunu göstermesi bakımından da ayrıca durulmalıdır.

Bütün bunları nazara aldığımızda Resûlullah'ın söz konusu tercihinin anlamı çok büyüktür; böyle bir alışverişin Medîne'de bulunan bir Yahudi ile gerçekleşmiş olması, dün yaşananların geçmişte kaldığı ve sadece o gün bu problemleri yaşayanlarla sınırlı olduğunu göstermektedir. Komşuluk münasebetleri yönüyle gidip gelmeler, aynı atmosferi paylaşıyor olmanın bir sonucu olarak alışverişler, aynı devletin birer ferdi olmaları yönüyle halk-devlet münasebetleri ve toplumun çekirdeği olması yönüyle de aileler arası münasebetler tabii ve doğal seyrinde cereyan etmektedir.

[84](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/121; Halebî, *Sîre* 2/359. Bazı kaynaklar onun 15 gün sürdüğünü ifade etmektedir. Bkz. Vâkîdî, *Megâzi* 279; Taberî, *Târîh* 3/90

[85](#) Bedir, Uhud, Hendek, İkinci Bedir, Huneyn, Tâif ve Tebûk kastedilmektedir.

[86](#) Konumlarındaki farklılık sebebiyle bu rakama Hudeybiye, Kaza Umresi, Mekke Fethi, Benî Kaynakâ, Benî Nadîr, Benî Kurayza, Vâdi'l-Kurâ, Fedek, Teymâ, Bi'r-i Maüne ve Racî hâdiseleri dâhil edilmemiştir.

[87](#) Mekkelilerin çok şiddetli işkencelerine maruz kaldığı bir gün Hazreti Habbâb, perişan bir hâlde Resûlullah'ın yanına gelmiş ve tükenmişliğini ifade ederek, "Ey Allah'ın Resûlü! Çektığımız eza ve cefalardan kurtulmamız için, bizim adımıza Allah'a dua etmez misin?" demiş ve durumunu arz etmişti. Bunun üzerine, bürdesini kendisine yastık edinmiş, Kâbe'nin gölgesinde bulunan Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), doğruldu; hoşnutsuzluğu mübarek yüzlerinden okunuyordu ve şunları söyledi:

"Sizden önceki milletlerde öyleleri vardı ki onun için yerde bir kuyu kazılır, kuyunun içine atılır, testerelerle başından aşağıya ikiye bölünür, fakat yine de onlar, dinlerinden dönmezlerdi. Demir taraklarla etleri kemiklerinden ayrılıp lime lime edilirdi de bu işkenceler onları yine de dinlerinden çeviremezdi. Vallahi de Allah (celle celâluhû), bu dini tamamlayacak; endişe ve ızdıraplardan o derece emin olacaksınız ki tek başına bir kadın, San'a'dan yola çıkacak ve Hadramevt'e kadar Allah'tan başka hiçbir kimseden korkmadan gidecek ve hiç kimsenin, 'Koyun sürüsüne kurt saldırır!' diye bir korkusu da olmayacak. Fakat siz, acele ediyorsunuz!" Bkz. Buhârî, *Menâkıb* 29 (3852); Ebû Dâvud, *Cihâd* 107 (2649)

[88](#) Bunun en çarpıcı örneğini, Allah Resûlü ile ilk buluştuğu gün yaşadıklarını anlatırken Adıyy İbn-i Hâtem intikal ettirmektedir; şöyle ki:

"Resûl-ü Ekrem, o gün bana, durmadan bende olanları söylüyor, ben de ona tevazu gösteriyordum. Sonunda bana "Dikkat et!" buyurdu. "Ben, seni müslümanlıktan alıkoyan şeyin ne olduğunu çok iyi biliyorum; sen düşünüyorsun ki halkın zayıfları, kuvvetsizleri Muhammed'e tâbi olmuş, Araplar onu terketmişler!"

Bunları söyledikten sonra baktı ve "Sen, Hîre'yi (Kûfe'nin yakınında bir yerdi ve Kisra'nın da merkeziydi) bilir misin?" diye sordu. Ben de "Görmedim, fakat işittim" diye cevapladım. Bunun üzerine Resûl-ü Ekrem, "Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki bu iş tamamlanacaktır. Öyle ki bir kadın tek başına Hîre'den çıkacak ve hiç kimsenin koruması söz konusu olmaksızın gelip Kâbe'yi tavaf edecektir. Yine Allah'a yemin ederim ki Kisra İbn-i Hürmüz'ün hazineleri, müslümanlarca fethedilecektir!" buyurdu. Şaşkınlık ve hayranlıkla, "Hürmüz'ün oğlu Kisra'nın hazineleri mi?" diye sordum. Resûl-ü Ekrem, "Evet!" buyurdu. "Hürmüz'ün oğlu Kisra'nın hazineleri!"

Sonra şöyle devam etti:

“Yine Allah’a yemin ederim ki mal ve mülk itibariyle insanların elindeki imkanlar o kadar çoğalacak ki hiç kimse başkasından mal kabul etmeyecek!”

Bunları o gün Resûlullah’tan dinleyen Adıyy İbn-i Hâtım yıllar sonra, Allah Resûlü’nün bu beyanlarını hatırlatarak şöyle diyecektir:

“İşte, şimdi bir kadın Hire’den çıkıyor, hiç kimsenin korumasına ihtiyaç duymadan gelip Kâbe’yi tavaf ediyor ve hiç kimse de ona karışmıyor. Ben Kisra’nın hazinelerini fetheden sahabiler arasında idim! Nefsimi elinde tutan Allah’a yemin ederim ki üçüncü hâdise de olacaktır. Yani mal o kadar çoğalacak ki hiç kimse başkasının eline iltifat etmeyecektir! Çünkü bunu bize, Allah’ın Resûlü söyleyip haber verdi.” İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/364

[89](#) Bizans ile karşılaşılan Mûte’de, karşı tarafın 200.000 kişilik ordusuna karşılık 3.000 kişilik askeriyile Hazreti Hâlid, müthiş bir başarıya imza atmış ve sadece 12 şehid vererek geri çekilmiştir. Kaldı ki bazı kaynaklar, şehid olan ashâbın sayısını 8 veya 9 olarak da vermektedir.

[90](#) Bazı timlerin ne zaman yola çıktığı, gittikleri yerde ne kadar kaldıkları ve Medîne’ye hangi tarihte döndükleri hakkında kaynaklarda bilgi verilmediği için zaman tayininde bulunma imkânı yoktur.

[91](#) Bi’r-i Maûne ve Racî’ vak’alarında şehid edilen 79 sahâbî bu rakamların dışında tutulmuştur. Zira onların hedefi, gelen davetler üzerine gittikleri beldelerde İslâm’ı anlatmak idi ve yolda tuzağa düşürülerek şehid edilmişlerdi.

[92](#) Konumlarındaki farklılık sebebiyle bu rakamlar arasında, işledikleri savaş suçu ve açık ihanet sonucu muhakeme edilerek hukukun kuralları içinde ve farklı zamanlarda öldürülen 14 kişi ile 400 Benî Kurayzalı yoktur.

[93](#) Bazı kaynaklar, Benî Kurayzalılardan öldürülenlerin sayısını 600, 700, 800 veya 900 olarak vermektedir ki bu rakamların da göz kararı ve Yahudilere kızgınlık sebebiyle yukarıya doğru yuvarlama yapıldığı anlaşılmaktadır. Zira söz konusu insanların, o günün şartlarında Zeyd İbn-i Hârise’nin evinde toplandığı ifade edilmektedir. Kölelik gibi bir süreçten gelen ve Resûlullah’ın en yakınındaki insanların yaşadığı imkanlara paralel sınırlı bir hayat yaşayan Hazreti Zeyd’in evinin, bu kadar insanı alması imkansızdır. Rakamların yüksek gösterilmesinin bir diğer sebebi, o gün bu uygulamadan rahatsız olup da bunu karalama kampanyasına çevirmek isteyen taraflardır. Ayrıca o gün öldürülenlerin hepsi, Benî Kurayzalı değildir; onlar arasında, o günkü isyana dışarıdan destek veren başka kabilelere mensup insanlar da vardır. Buna rağmen biz, Benî Kurayzalılardan öldürülen insan sayısını 400 olarak kabul ettik. Bütün bunlara rağmen burada da nebevî cemile ve jestin farklı örneklerini görmekteyiz; haklarında hüküm verecek hâkimi seçme hakkını da Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara vermiş, üstelik hüküm verileceği âna kadar adâlet mekanizmasına baskı yapmalarına da göz yummuştur. Onun içindir ki sonuca hiç itiraz etmemiş ve verilen hükme razı olmuşlardır. Gerek kararın verilme sürecinde gerekse uygulanma aşamasında, ne o günkü Yahudilerden ne de onların müttefiki olan başka unsur ve kabilelerden, yapılan işin yanlışlığı veya kendilerine zulmedildiğine dair zerre kadar itiraz söz konusu olmamıştır.

[94](#) Kayıtlara geçmeyen veya karşı tarafın alıp götürdüğü yahut gömdükleriyle birlikte bu sayının maksimum 1.500 olacağı söylenebilir.

[95](#) Ne yazık ki insanlık tarihi, belli başlı kırılma dönemlerinde çok büyük katliamlara sahne olmuştur; mesela M. Ö. 336-325 yılları arasında Büyük İskender döneminde 500.000 insanın öldürüldüğü tahmin edilmektedir. M. Ö. 264 ile M. S. 435 yılları arasında Romalıların, 3.500.000 insanı birbirleriyle savaşarak öldürdükleri bilinmektedir. 1095-1291 yılları arasında gerçekleşen Haçlı Seferleri’nde 3.000.000 insan öldürülmüştür. Cengiz Han’ın on üçüncü yüzyılda gerçekleştirdiği kıyım da 40.000.000 insanın katledildiği, İngiltere’nin Hindistan’ı sömürge hâline getirdiği dönemler olan 1769-70, 1876-79 ve 1896-1900 yılları arasında da 11 yılda 27.000.000

insanın öldürüldüğü ifade edilmektedir. Yedinci yüzyıl ile on dokuzuncu yüzyıl arasında gerçekleşen köle ticareti esnasında ölen insanların sayısı da 38.000.000 olarak tahmin edilmektedir. Avrupalıların Amerika'yı keşfinden sonra 1492 tarihinden itibaren öldürülen Kızılderili sayısının en az 15.000.000 olduğu ifade edilmektedir. 1877-78 Türk-Rus Savaşı'nda ölenlerin sayısı 500.000 olarak tahmin edilmektedir. Birinci Dünya Savaşında 10.000.000, İkinci Dünya Savaşında ise en az 60.000.000 kişinin öldüğü kabul gören bir gerçektir. Ayrıca bu süreçte Hiroşima gibi toplu katliamların yaşandığı yerlerde 30 ile 50 milyon insanın öldüğü de unutulmamalıdır. Çin'e Komünizm'i getiren Mao Zedong zamanı olan 1949-1976 yılları arasında 40.000.000 ve aynı fırtına yaşanırken 1917 ile 1953 yılları arasında Rusya'da 40.000.000 insanın öldürüldüğü varsayılmaktadır. Yirminci yüzyılın başlarında yaşanan iç savaşlarda ölen Rusların sayısı da 18.000.000 olarak tahmin edilmektedir. Almanya'nın Nazi macerasında toplama kampları ve işgallerde 15.000.000, 1935-41 yıllarında yaşanan İtalyan-Habeş Savaşı'nda 750.000 ve 1950-53 yıllarında gerçekleşen Kore Savaşı'nda da 1.500.000 ilâ 3.000.000 insan öldürülmüştür. Ardından gelen yıllar da kan ve gözyaşı doludur; 1959-75 yılları arasında yaşanan Vietnam Savaşı'nda 400.200.000, 1979-92 yıllarında yaşanan Rus-Afgan Savaşı'nda 1.500.000, 1980-88 İran-İrak Savaşı'nda 700.000, 1990-2003 yıllarında Irak'a karşı müttefiklerce yürütülen savaşlarda 350.000 ve 1979-2003 yıllarında gerçekleşen Saddam Hüseyin kıyımlarında da 300.000 insanın katledildiği bilinmektedir. Ve ne yazık ki bu katliamlar, azalacağına her geçen gün artmakta, nerede ve ne zaman hortlayacağı belli olmayan bir tehlike olarak bütün canlılığıyla karşımızda durmaktadır! Bugüne kadar Irak, Bosna ve Afganistan'da ne kadar insanın öldürüldüğü konusunda net rakamlar ifade edilememekte ve ne yazık ki hâlâ ölümlerin devam ettiği Suriye'de öldürülen insan sayısının, nerede duracağı tahmin bile edilememektedir. Kaynaklar için bkz. Oral Sander, *Siyasi Tarih*, İstanbul, İmge Kitabevi, 2000, c. 1, s. 351; William Woodruff, *Modern Dünya Tarihi*, İstanbul, Pozitif Yayınları, s. 2006, 458, 468; Clive Ponting, *World History*, London, Pimlico, 2001, s. 769, 770; Clive Ponting, *World History*, London, Pimlico, 2001, s. 778-855; Clive Ponting, *World History*, London, Pimlico, 2001, s. 781, 782; John B. Harrison, Richard E. Sullivan, and Dennis Sherman, *A short History of Western Civilization*, 7th Edition, McGraw-Hill Publishing Company, s. 672, 694, 719; John B. Harrison, Richard E. Sullivan, and Dennis Sherman, *A short History of Western Civilization*, 7th Edition, McGraw-Hill Publishing Company, s. 750; Matthew White, *The Great Book of Horrible Things*; Robin. W. Winks, *A history of Civilization*, ninth edition, USA, prentice-hall, 1996, s. 555

[96](#) Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/515

[97](#) Mesela, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bu eşitsizliği düzeltereği âna kadar Benî Kurayza, diğer Yahudilere nispetle düşük bir sınıf olarak kabul ediliyor, “yarım adam” muamelesi görüyor ve tabiri caizse “adam” yerine bile konulmuyordu. Mesela onlardan birisini öldürüldüğünde yakınlarına sadece 50 deve diyet ödenirken Benî Kurayza'nın öldürdüğü kişilerin yakınlarına ise tam diyet olan 100 deve ödemeleri gerekiyordu.

[98](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/139

[99](#) Hakîm İbn-i Hizâm, Mekke fethine kadar Mekkelilerle birlikte hareket edecek ve fetih sonrasında Müslüman olacaktır. O gün 60 yaşında olduğu söylenen Hazreti Hakîm, bugünden sonra da 60 yıl yaşayacak ve 120 yaşındayken vefat edecektir. Bkz. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/184

[100](#) Bedir'e geleceği âna kadar birkaç kez yoldan dönmek istemiş, ancak her defasında Ebû Cehil'in devreye girmesiyle bu isteğini hayata geçirememiştir. İşin başından beri Utbe'nin içinde, yaptıklarının yanlışlığına dair sürekli bir korkunun hâkim olduğu görülmektedir. Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/368

[101](#) İbni'l-Hanzaliyye, Ebû Cehil'in başka bir lakabıydı ve annesinin kabilesine izafe edilerek ona bu lakap takılmıştı. Ancak bu, hakaret manası taşıyordu; burnunun dikine ve kimseyi dinlemeden adım attığı yerlerde onun şirretliğini ifade etmek için kullanılmaktaydı.

[102](#) Hemen ardından Hazreti Ali ve Hazreti Hamza'yı görevlendirecek, insanları savaştan

alıkoymak isteyen bu adamın kim olduğunu öğrenmek isteyecektir. Bkz. Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 4/31

[103](#) Utbe'nin oğlu Ebû Huzeyfe'yi (radiyallahu anh) kastetmektedir.

[104](#) Vâkıdî, *Megâzi* 78; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 4/33

[105](#) Düşmanın gözünü korkutup şiddete tevessül etmesine mâni olacak bir gücün sahibi olmak, aynı zamanda Kur'ân'ın emridir. Bir beyanında bunu Allah (celle celâluhû) şöyle ifade etmektedir:

“Düşmanlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet hazırlayın; savaş atları yetiştirin ki bu hazırlıkla Allah'ın düşmanlarını, sizin düşmanlarınızı ve onların ötesinde sizin bilmeyip de ancak Allah'ın bildiği diğer düşmanları korkutup yıldırarsınız. Allah yolunda her ne harcarsanız, onun karşılığı size eksiksiz ödenir; size asla haksızlık yapılmaz.” Enfâl 8/60. Uygulamaya bakılınca, gücü ifade eden nebevî beyanları da bu istikamette îrâd buyrulmuş ifadeler olarak algılamak gerektiği anlaşılmaktadır.

[106](#) Buhârî, *Cihâd* 97 (2930); Müslim, *Cihâd* 28 (1776); İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/370

[107](#) Buhârî, *Cihâd* 78 (2899)

[108](#) Savaş için yola çıktığında Allah Resûlü'nün, gerçek hedefini gizlediği ve farklı bir istikamette bir hayli yol aldıktan sonra esas hedefe doğru yöneldiği görülmektedir. Tebûk dışındaki bütün seferlerinde neredeyse bu taktik ortaya konulmuştur. Bkz. Buhârî, *Cihâd* 103 (2947); Müslim, *Tevbe* 9 (2769)

[109](#) Bkz. Gülen, *Takdim (Mukaddes Emanetler)* 2

[110](#) Bkz. Gülen, *Takdim (Mukaddes Emanetler)* 2

[111](#) Bu beş temel esas, dinin, aklın, malın, canın, namusun/neslin korunmasıdır. Aklın fonksiyonuna engel olduğu için uyuşturucu ve alkol haram olduğu gibi neslin karışmasına sebebiyet verdiği için de zina haram kılınmıştır. Bkz. Gazalî, *Mustasfâ* 1/174

[112](#) Müslim, *Îmân* 62 (226); Tirmizî, *Diyât* 22 (1418-1421); Ebû Dâvûd, *Sünnet* 32 (4771- 4772); Nesâî, *Kübrâ* 3/455 (3544); İbn-i Mâce, *Hudud* 21 (2580-2582)

[113](#) Mekke'nin ilk yıllarında, kapı komşularıyla birlikte Allah Resûlü'nü aralarına almış, her birisi bir köşeden saldırırken Übeyy de ağzından salyalar akıtırcasına Resûlullah'ı öldüreceği tehditlerini savuruyordu! O kadar ısrar etmiş ve o kadar ileri gitmişti ki o gün Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ona dönmüş, “Niye bu kadar emin oluyorsun ki!” anlamında, “Belki ben seni!” buyurmuştu. (Bkz. Vâkıdî, *Megâzi* 200; İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/55) Görüldüğü gibi Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), ölümü bile ağzına almamış, ancak Übeyy'in dünyası ondan ibaret olduğu için öyle anlamıştı! İşte bugün Übeyy, bir kıymık gibi beynine saplanan bu sözü unutamamış ve mızrağı yediği dakikada, kendisi için ölümün başladığını farketmesi için ortalığı inletiyordu!

[114](#) Serif, Ten'im'in yakınlarında bulunan ve Mekke'ye yaklaşık on kilometre mesafedeki bir mekânın adıdır. Allah Resûlü ile burada zifâfa giren Meymûne Vâlidemiz'in mezarı da yine burada bulunmaktadır. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/263

[115](#) Vâkıdî, *Megâzi* 200-201; İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/55

[116](#) Bir rivayette ise mızrağın, Übeyy'in kalçasına geldiği söylenmektedir ki durum yine farklı değildir. Bkz. Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 4/208

[117](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/371. Buna rağmen Ebu'l-Bahterî, Bedir'de ölenler arasındaydı. Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/372

[118](#) Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/371; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 3/284; Beyhakî, *Delâil* 3/140

[119](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/372

[120](#) Burada, Hayber günü Hazreti Ali'yi fethe gönderirken söylediği şu mübarek sözler de hatırlanabilir:

“Onların alanlarına kadar arkana bakmadan yürü! Sonra onları İslâm’a davet et ve bu durumda üzerlerine düşen Allah hakkının ne olduğunu haber ver! Ancak şu bir gerçek ki senin vesilenle Allah’ın bir adama hidayet nasib etmesi, senin için çil çil develerden daha hayırlıdır!” Bkz. Buhârî, *Fedâil* 9 (3701); *Cihâd* 102 (2942); Müslim, *Fedâil* 4

[121](#) Vâkîdî, *Megazî* 515

[122](#) Konuyla ilgili olarak bir başka sahâbî Hazreti Büreyde (radiyallahu anh), şunları anlatıyor:

“Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir ordunun veya seriyyenin başına komutan tayin ettiği zaman, -hassaten komutana- Allah’a karşı müttakî olmasını salık verir, beraberindeki Müslümanlara da hayır tavsiye eder ve sonra şunları söylerdi: ‘Allah’ın adıyla ve Allah’ın rızası için savaşın. Allah’ı inkâr eden kâfirlerle çarpışın. Gazâ edin fakat ganimete hiyânet etmeyin, haksızlıkta bulunmayın, ölümlerin vücudlarına sataşıp burun ve kulaklarını kesmeyin, çocukları öldürmeyin! Müşrik düşmanlarla karşılaşınca onları önce üç şeyden birine çağır; şayet bunlardan birine cevap verirlerse onlardan bunu kabul et ve artık dokunma! Önce İslâm’a dâvet et. İcâbet ederlerse hemen kabul et ve elini onlardan çek. Sonra onları yurtlarından muhâcirler diyarına hicrete dâvet et. Ve onlara haber ver ki eğer bunu yapacak olurlarsa Muhacirlere va’d edilen bütün mükâfât ve vecibeler aynen onlara da terettüp edecektir. Hicretten imtina edecek olurlarsa bilsinler ki artık onlar, Müslüman bedevîler hükmündedirler ve Allah’ın mü’minler üzerine câri olan hükmü onlara icra edilecektir; ganimet ve fey’den kendilerine hiçbir pay ayrılmayacaktır. Müslümanlarla birlikte *cihâda* katılırlarsa o hâriştir; o zaman ganimete iştirak ederler. Bu şartlarda Müslüman olma teklifini kabul etmezlerse, onlardan cizye iste, müsbet cevap verirlerse hemen kabul et ve onları serbest bırak. Bundan da imtina ederlerse, onlara karşı Allah’tan yardım dile ve onlarla savaş. Bu durumda bir kale ahâlisini muhâsara ettiğinde onlar senden Allah ve Resûl’ün ahd ve emânını talep ederlerse kabul etme; onlar için, kendine ve ashâbına ait bir emân tanı. Zira sizin kendi ahdinizi veya arkadaşlarınızın ahdini bozmanız, Allah’ın ve Resûl’ün ahdini bozmaktan ehvendir. Eğer bir kale ahâlisini kuşattığında onlar, senden Allah’ın hükmünü tatbik etmeni isterlerse sakın onlara Allah’ın hükmünü tatbik etme, lâkin kendi hükmünü tatbik et. Zira Allah’ın onlar hakkındaki hükmüne isâbet edip etmeyeceğini bilemezsin.” Müslim, *Cihâd* 3 (1731); Tirmizî, *Siyer* 48 (1617); *Diyât* 14 (1408); Ebû Dâvûd, *Cihâd* 90 (2612, 2613); İbn-i Hıbbân, *Hudûd* (4473)

[123](#) Ebû Dâvûd, *Cihâd* 85 3/37 (2614)

[124](#) Beyhakî, *Kübrâ* 9/90

[125](#) Ebû Nadle künyesiyle bilinen Hırâş İbn-i Ümeyye, Müreysi Gazvesi, Hayber’in fethi ve Hudeybiye gibi kritik noktalarda Allah Resûlü ile birlikte idi. Hudeybiye günü Resûlullah onu, Sa’leb adındaki devesine bindirip, umre için gelmekte olduklarını, yanlarında kurbanları bulunduğunu, Kabe’yi tavaf edip geri döneceklerini bildirmek üzere Mekke’ye elçi olarak göndermişti. Zaman zaman Efendimiz’in mübarek saçlarını keserdi. Nitekim ihramdan çıkmak için Hudeybiye günü, Allah Resûl’ünü traş eden o idi. Fethin ikinci günü, kendisine emân verilmiş olan Cüneydib İbn-i Edla’ı öldürmesine Resûl-ü Ekrem çok üzüldü ve yukarıda ifade edildiği üzere Hırâş’ı tevbih etti ve onun öldürdüğü Cüneydib’in diyetini, Hırâş’ın kabilesi olan Huzâa’ya ödetti. Muâviye’nin hilafet yıllarında vefat etmiştir. Bkz. Vâkîdî, *Megâzî* 422, 567-568; İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/259-260; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe* 2/161; İbn-i Hacer, *İsâbe* 1/480

[126](#) Ve o gün Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem), hiç dahli olmadığı hâlde kendisini bu kadar hiddetlendiren söz konusu cinâyetin bedelini kendi üstüne alıp onu yüz deve olarak ödeyecekti. Üstelik bunu da Mekkelilerden borç alarak gerçekleştiriyordu ki bununla ilgili

örnekleri biz, “Borç Talebi” başlığı altında müstakil olarak vermeye çalıştık; detaylar için ilgili yere bakılabilir.

[127](#) Bir yerde biriken kalabalığa şahit olmuş ve sebebini sormuşlardı; bir kadının öldürüldüğünü duyunca ise “Hani bunlar öldürülmeyecekti!” buyurdular. Ardından da Hâlid İbn-i Velîd’e haber gönderip, kadın ve çocukları asla öldürmemesini söylemelerini emir buyurdular. Bkz. Ebû Dâvûd, *Cihâd* 121 (2669); İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/286

[128](#) Buhârî, *Megâzi* 58 (4339). Kaynaklar, Hazreti Hâlid’le ilgili benzeri üç hâdiseden bahsetmektedir; buna göre hâdisenin ilki, fetih sürecinde Ezâhir’de; ikincisi, fetihten hemen sonra Benî Cezîme üzerine gönderilen seriyyede; üçüncüsü de Huneyn’de yaşanmıştır. Hatta Benî Cezîme seriyyesi sırasında Hazreti Hâlid ile kumandası altındaki ashâb arasında ihtilaf çıkmış, esirlerin öldürülmesini emreden Hâlid İbn-i Velîd’e teb’ası itaat etmemiştir. Medîne’ye dönülüp de hâdisi Allah Resûlü’ne aktarılınca Habîbullah (sallallahu aleyhi ve sellem) çok celâllenmiş ve üç defa Hazreti Hâlid’in yaptığından uzak olduğunu beyan buyurmuştur. Bkz. Vâkîdî, *Megâzi* 585-591; İbn-i Sa’d, *Tabakât* 2/148; İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/270; Taberî, *Târîh* 3/67, 68. Onun, Huneyn’de bir kadını öldürdüğünü duyunca arkasından adam göndermiş ve “Resûlullah, kadın, çocuk ve köle öldürmemeni emrediyor!” diye söylemesini tembihlemiştir. Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/286

[129](#) Bir âyette Yüce Mevlâ, “Hiçbir kimse başkasının günah yükünü taşımaz. Biz peygamber göndermediğimiz hiçbir halkı cezalandırmayız.” buyurmaktadır. Bkz. İsrâ Sûresi 17/15. Benzeri âyetler için bkz. En’âm Sûresi 6/164; Fâtır Sûresi 35/18; Zümer Sûresi 39/7

[130](#) Vâkîdî, *Megâzi* 603, 604; Buhârî, *Cenâiz* 92 (1385); 79 (1358, 1359); Müslim, *Kader* 6 (2658); Ebû Dâvûd, *Sünne* 17; Tirmizî, *Kader* 5 (2138)

[131](#) Söz konusu hâdiselerin, Hâlid İbn-i Velîd’in yeni Müslüman olduğu ve henüz nebevî hassasiyeti tam bilemediği dönemde olduğu da açıktır. Detay için 116 ve 117. dipnotlara bakınız.

[132](#) Benî Kurayza hâdisesinde öldürülen Nübâte, şehîd ettiği sahâbeye karşılık kısas edilmiş, Hayber’de sahâbeden birisinin şehâdetini netice veren zehirleme hâdisesinden dolayı Zeyneb Bin-i Hâris’e kısas uygulanmış ve Mekke fethinde idam kararı verilen Fertâne de yine, daha önce işlediği suçun karşılığı olarak öldürülmüştür.

[133](#) Aynı duruşun bir yansımasını biz, Uhud günü de görmekteyiz; Resûlullah’ın nazara verdiği kılıcı alıp meydana dalan Ebû Dücâne Hazretleri, savaşa savaşa safları yarmış ve nihayet önüne çıkan birisinin başına indirmek için bu kılıcı kaldırmıştı. Bir anda bulunduğu yerden, Uhud’u yırtan bir çığlık yükseliverdi. Bu bir kadın sesiydi ve kılıcı indirmek üzere olduğu kişiden geliyordu! Daha dikkatli baktı; karşısında, ordunun kumandanı Ebû Süfyân’ın hanımı Hind duruyordu! “Resûlullah’ın verdiği kılıcı bir kadının kanıyla kirletmek olmaz!” dedi ve yeniden geriye, kendi saflarının olduğu yere döndü. Bkz. Vâkîdî, *Megâzi* 206. Hâlbuki böyle bir zeminde benzeri bir fırsatı yakalayan başka birisi, muhatap cephenin kumandanının hanımını öldürmek için can atar ve hiç beklemezdi!

[134](#) Vâkîdî, *Megâzi* 370

[135](#) Konuyla ilgili ikazlar için bkz. Buhârî, *Cihâd* 148 (3015); Müslim, *Cihâd* 8 (1744); Ebû Dâvûd, *Cihâd* 121 (2668); Tirmizî, *Siyer* 19 (1569); Nesâî, *Siyer* 31 (8564)

[136](#) Vâkîdî, *Megâzi* 370

[137](#) Sonuç da Hakem’in dediği gibi oldu; cinayetten arandığında Nübâte, Âişe Validemiz’in hücrelerine gelmişti. Dışarıda kendi adı seslendirilerek arandığını duyunca, “Kocam beni öldürdü!” dedi. Annemiz de şaşırılmıştı. Üstelik şen-şakrak tavırlarıyla hiç ölecek bir kadına da benzemiyordu! Nihayet başından beri kocasıyla yaşadıklarını anlatınca mesele anlaşıldı ve o da işlediği suçun cezasını canıyla ödedi. Benî Kurayzalılar arasında o gün öldürülen tek kadın, Nübâte’dir. Bkz. Vâkîdî, *Megâzi* 370

[138](#) Dualarında, “Allah’ım! İşte Kureyş, bütün benliği ve şatafatıyla birlikte yönelip buraya kadar geldi; onlar Sana meydan okuyor ve Resûlü’ne de yalan isnadında bulunuyorlar. Allah’ım! Onlara karşı Senden, Bana vaat ettiğin nusretini talep ediyorum! Allah’ım! Yarın sabah erkenden, onların hakkından geliver!” diye niyazda bulunduğu malumdur. Bkz. Vâkıdî, *Megâzî* 77; Sâlihî, *Sübülü’l-Hüdâ* 4/31

[139](#) Müslim, *Cihâd* 18 (1763); Tirmizî, *Tefsir* 9 (3081); Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 1/32; Saîd İbn-i Mansûr, *Sünen* 2872

[140](#) Rivayetlerin bütünü bir arada görebilmek için bkz. Sâlihî, *Sübülü’l-Hüdâ* 4/36 vd.

[141](#) Beyhâkî, *Delâil* 2/336; 3/54

[142](#) O günü tasvir eden bir beyanında Yüce Allah (celle celâluhû), manzarayı şöyle tasvir edecekti: “Hatırlayın o günü ki hani sizler Rabbinize dua ve tazarru ile yardım istiyordunuz. O da ‘Ben size, peşi peşine gelen bin melek ile yardım edeceğim!’ diyerek dua ve tazarrunuzu kabul buyurmuştu!” Enfâl Sûresi 8/9; Müslim, *Cihâd* 18 (1763); Tirmizî, *Tefsir* 9 (3081); Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 1/30

[143](#) Kamer Sûresi 54/45, 46; Sâlihî, *Sübülü’l-Hüdâ* 4/38

[144](#) Bkz. Sâlihî, *Sübülü’l-Hüdâ* 4/43, 44

[145](#) O günü anlatırken Hazreti Câbir, şu hatırasını paylaşmaktadır:

“Bedir savaşı sırasında Resûlullah ile birlikte namaz kılıyorduk. Bir aralık namazında tebessüm ettiği dikkatimizi çekmişti. Namazını bitirince, “Yâ Resûlallah!” dedik. “Sizi namazda tebessüm ederken gördük; sebebi ne ola ki?” Cevap olarak O (sallallahu aleyhi ve sellem), bize şunları söyledi:

“Yanımdan, birilerinin peşinden gidip de geri dönerken üzerine bulaşmış toz ve toprakla birlikte Mikâil geçiyordu. O Bana tebessüm edince Ben de ona tebessüm ettim!” Bkz. Ebû Ya’lâ, *Müsned* 4/49; Heysemî, *Mecmaü’z-Zevâid* 6/283

[146](#) Bkz. Enfâl Sûresi 8/44

[147](#) Müslim, *Cihâd* 30 (1779); Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 21/22 (13296)

[148](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/371

[149](#) Şüphesiz bu, benzeri bâdirelerle muhatap olmuş inanan bir mü’min için “iman”ın ne kadar lüzumlu, sohbet-i cânân”ın da ne kadar elzem olduğunu fiilen gösteren bir tablodur.

[150](#) Buhârî, *Rikâk* 38 (6502)

[151](#) Bedir’de esir alınıp da bedelini ödedikten sonra Mekke’ye dönecek olan Süheyl İbn-i Amr, o gün yaşanan olağanüstülükleri aktarırken, “Bedir günü ben, sema ile arz arasında öyle küheylanlar ve bunlar üzerinde beyaz elbiseli öyle süvariler gördüm ki sanki bunlar, önlerine geleni esir alıyor ve öldürüyorlardı!” ifadelerini kullanmıştı. Bkz. Vâkıdî, *Megâzî* 87

Yine o günü anlatırken Abdurrahmân İbn-i Avf, önce Efendimiz’in sağ ve sol tarafında iki kişinin savaştığını gördüğünü, ardından da ön ve arkasına birer kişinin daha gelerek O’nu tehlikelerden koruduğunu müşahade ettiğini anlatmıştı. Bkz. Vâkıdî, *Megâzî* 89

Bedir günü Dıhyetü’l-Kelbî suretinde huzura gelen Cibrîl-i Emîn’le hoş sohbet ettiği günlerden birisinde Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona, “Bedir günü meleklerden ‘Ukdum, hayzûm’ diyen hangisiydi?” diye sormuş ve buna mukabil, “Sema ehli arasında bilip tanıdıklarımın hepsi!” cevabını almıştı.

O gün esir alınanlardan Sâib İbn-i Ebî Hubeys, yemin billâh ederek kendisini insanlardan hiç kimsenin esir almadığını söyleyecekti. Ona, “Peki, öyleyse seni kim esir aldı?” diye soranlara,

“Kureyş hezimet yaşamaya başlayınca ben de büyük bir şok yaşamıştım. Sema ve yeryüzünü dolduran, alnı ve ayakları sekili bir at üzerinde uzun boylu, beyaz giysili ve sarıklı bir adam bana yetiştirdi ve gelip beni ipe sıkıca bağladı. Bu sırada Abdurrahmân İbn-i Avf yanıma geldi ve beni bu hâlde görünce, ‘Bu adamı kim esir aldı?’ diye askerlere bağırdı. Kimseden ses çıkmamıştı. O da beni yanına alarak Resûlullah’ın yanına kadar getirdi. Allah Resûlü bana, ‘Ey İbn-i Ebî Hubeys! Seni kim esir aldı?’ diye sordu. ‘Bilmiyorum!’ diye cevaplayınca, ‘Seni, meleklerden bir melek esir aldı!’ buyurdu.” Bkz. Vâkıdî, *Megâzi* 90

[152](#) O gün her şey bittikten sonra Cibrîl-i Emîn, Efendiler Efendisi’nin huzuruna gelecek ve “Yâ Muhammed!” diyecekti. “Allah (celle celâluhû), beni Sana gönderdi ve Sen razı oluncaya kadar yanında kalmamı emir buyurdu; Sen şimdi razı mısın?”

Bunun üzerine Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Cibrîl’e, “Evet, razıyım.” cevabını verdi. Sonra da O’na, artık Bedir’den ayrılıp gidebileceğini söyledi. Bkz. Vâkıdî, *Megâzi* 111

[153](#) Buhârî, *Salât* 109; Müslim, *Cihâd* 107

[154](#) Yakın tarihimiz itibariyle “idam” manşetleri atılarak topyekûn saldırıya geçildiği, itibarsızlaştırma adına her türlü yola başvurulmuş ölümüne saldırıldığı dönemde M. Fethullah Gülen’in kaleme aldığı “Gel Gönüllerimizle Konuşalım Demiştik”, “Çatlayan Rüya”, “İnanan Sarsılma da Devrilmez”, “Münacat Yerine” ve “Bir Sorgulama” gibi makalelerin, bir de bu zaviyeden değerlendirilmesinde fayda vardır. Bkz. M. Fethullah Gülen, *Işığın Görüldüğü Ufuk* 229-235; 250-257; *Örnekleri Kendinden Bir Hareket* 69-91

[155](#) Elinizdeki eserin sonlarına doğru “Kin ve Nefretin Kaçınılmaz Sonu” başlığıyla yer alan bölümünde konu, detaylarıyla birlikte ele alınmıştır. Merak edenler için şimdiden söylemek gerekirse, Mekke fethini görüp de Resûlullah’ın yanında yer almayan bir tek Mekkeli yoktur!

[156](#) Bunu netice veren sebep, elbette sadece bu hâdise değildir; bunun arkasında şüphesiz, “Mücerreb Metodoloji” başlığıyla ifade etmeye çalıştığımız ve bizim göremeyip ifade edemediğimiz kim bilir nice gayret söz konusudur.

[157](#) Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/378; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe* 6/69

[158](#) Bkz. Buhârî, *Megâzi* 8 (3976); Müslim, *Cenâiz* 9 (932); Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 21/22 (13296); Nesâî, *Cenâiz* 117 (2213-2214); Heysemî, *Mecmaü’z-Zevâid* 6/90

[159](#) Mesela, o gün Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), amcası ve süt kardeşi Hazreti Hamza ile halasının oğlu Abdullah İbn-i Cahş’ı, Abdullah İbn-i Amr ile Amr İbn-i Cemûh’u, Hârice İbn-i Zeyd ile Sa’d İbn-i Rebî’i ve Nu’mân İbn-i Mâlik ile de Abdullah İbn-i Hashâs’ı aynı mezara gömmüştür.

[160](#) Elinizdeki eserin bir sonraki bölümü, bu vuslatın nasıl yaşandığını anlatmaya matuf kaleme alınmıştır.

[161](#) İslâm Târîhi adına ilk yazılan eserler için 69. dipnota bakınız.

[162](#) Bu hâdise, Receb ayının son günlerine denk gelmişti. Onun için ashâb arasında da müdahale konusu farklı algılanmış, ancak “Harem” sınırlarına girmek üzere olduğu için netice müdahale istikametinde sonuçlanmıştı. Zira “haram” aylarda savaşmak, Câhiliye döneminde de haram kabul edilmekteydi. Daha önce de ifade edildiği gibi Kureyş, savaşmak durumunda kaldığı zamanlarda zamanla oynuyor ve ayların yerini değiştirdiğini ilan ettikten sonra ancak savaşı başlatabiliyordu. Kur’ân’ın, “nes” olarak isimlendirdiği bu hadiseyle onlar, sözde haram işlemediklerini sanıyor ve açıkça kendilerini kandırıyorlardı. Bkz. *Tevbe*, 9/37; İbn-i Kesîr, *Tefsir* 2/358; İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/161

[163](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/356; Taberî, *Târîh* 3/15

[164](#) Taberî, *Târîh*, 3/15. Bu süre içinde Cibril-i Emîn gelmiş, “Sana, haram aylarda savaşmayı

soruyorlar; de ki ‘*Bu aylarda savaşmak büyük bir günahdır. Ancak, Allah yolundan ve Mescid-i Haram’dan insanları alıkoymak, Allah’ı inkâr etmek ve Mescid-i Haram’ın ehlini oradan çıkarıp sürmek, Allah katında daha büyük bir günahdır. Fitne, öldürmekten daha büyük bir fitnedir!*’ mealindeki âyetleri indirmişti. Bakara Sûresi 2/217

[165](#) Vâkıdî, *Megâzî* 47; İbn-i Sa’d, *Tabakât* 4/102. Hakem İbn-i Keysân, bugünden sonra iyi bir Müslüman olarak hayatına devam edecek, ilim adına çok önemli mesafeler alacak ve Bi’r-i Maûne hadisesinde şehîd olarak ebedî âleme gidecektir. Bkz. Vâkıdî, *Megâzî* 47; Taberî, *Târih* 3/15; İbn-i Sa’d, *Tabakât* 4/102; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe* 2/54

[166](#) O gün, bir aralık Allah Resûlü’nün, nazarlarını Mekke cihetine çevirdiği ve “Ve aleyhisselâm!” diyerek gaibden birisinin selamını aldığı görülmüş, baştan ayağa hüzün kesildiği müşahede edilmişti. O’nun bu hâlini hayret ve merakla izleyenler, bir şey anlamamış ve “Yâ Resûlallah! Bu selam, kimin selamına karşılıktı; kimin selamını aldınız?” diyerek meseleyi anlamak isteyince, “Hubeyb’in selamına karşılık!” buyurmuş, ardından da Hubeyb’in Mekke’de şehîd edildiği haberini vermişti. Aynı zamanda bu selam, Hubeyb’in Mekke’deki son cümleleri olacaktı. Zira Hazreti Hubeyb, Allah yolunda darağacına konularak idam edilen ilk Müslüman’dı. Onun şehadet haberi üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Amr İbn-i Ümeyye ve Seleme İbn-i Eslem’i Mekke’ye gönderecek ve onlar da yaşadıkları birçok sıkıntıdan sonra Hazreti Hubeyb’in bedenini müşriklerin elinden kurtaracaklardı. Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 4/126,127; Taberî, *Târih* 2/79, 80

[167](#) Vâkıdî, *Megâzî* 115; İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/380; Taberî, *Târih* 3/40; Halebî, *Sîre* 2/257; İbnü’l-Esîr, *Kâmil*, 2/25 (131); İbn-i Kesîr, *Bidâye*, 3/322; Taberânî, *Kebîr* 22/393; Sâlihî, *Sübülü’l-Hüdâ*, 4/66

[168](#) Bkz. Buhârî, *Cihâd* 142 (3008); Begavî, *Tefsîr* 2/377 (1103). Şüphesiz bu, Allah Resûlü’nün genel hâlini aksettiren bir durumdur; zira O (sallallahu aleyhi ve sellem), Huneyn sonrası, çoğunluğunu kadın ve çocukların oluşturduğu esirler için ashâbından Büsr İbn-i Süfyân’ı Mekke’ye göndermiş, bütün esirler için yeni elbise satın alıp getirmesini emretmişti. Tabii olarak O’nun bu emri yerine getirildi ve Ci’râne’de bekleyen esirlerin hepsine yeni elbiseler giydirildi ki bu, kısa zaman sonra Müslüman olacak olan bu insanların tercihinde ağırlığı olan çok önemli bir ayrıntıdır. Bkz. Vâkıdî, *Megâzî* 627

[169](#) Mekke fethi sonrasında Müslüman olmuştur. Müellefe-i kulûb arasındadır. Bkz. İbn-i Hacer, *İsâbe* 2/250; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe* 2/139

[170](#) Vâkıdî, *Megâzî* 114

[171](#) Bkz. Vâkıdî, *Megâzî* 114, 115

[172](#) Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 33/364 (20201); Vâkıdî, *Megâzî* 106

[173](#) Hazreti Sa’d’ın Bedir’de şehîd düşen kardeşi Umeyr İbn-i Ebî Vakkas, yaş itibariyle Bedir’in en küçük askeriydi. Normal şartlarda savaşa iştirak etmek isteyen çocukları geri çeviren Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), aşırı ısrarı üzerine ona Bedir için izin vermişti. Hatta o gün o, ağabeyi Hazreti Sa’d’ın kuşandırdığı kılıcını yerde sürüye sürüye Bedir’e gelmişti. Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/414; Vâkıdî, *Megâzî* 106

[174](#) Vâkıdî, *Megâzî* 106. Bedir’deki ashâbın sayısı ve orada üç gün kalındığı hesaba katıldığında bu uyarının, daha savaş devam ederken veya hemen biter bitmez yapıldığı anlaşılmaktadır. Zira daha sonraları Sa’d İbn-i Ebî Vakkâs’ın, kardeşi Umeyr’in şehîd düştüğünü bilmemesi düşünülemez. Demek ki Resûlullah’ın, daha ilk dakikadan itibaren kanaati aynı istikamettedir ve bunun tedbirini almaktadır.

[175](#) Bkz. Vâkıdî, *Megâzî* 106, 107; İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/380

[176](#) Savaş sonrasında Allah Resûlü’ne gelenler arasında Ebu’l-Âs’ın kardeşi Ömer İbn-i-r-Rebî’ de

vardı. Kardeşini esaretten kurtarmak için elindeki keseyi uzatmış, “İşte bu da esiri için Zeyneb’in gönderdiği fidye bedeli!” diyordu.

Önce, keseyi açtı Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem). Gönlünün gülü Hazreti Hadîce’nin hatırası duruyordu karşısında. Bu gerdanlığı, düğün günü boynundan çıkarmış ve kızı Zeyneb’in boynuna bizzat kendisi takmıştı! Gözüne takılan bu gerdanlık O’nu mazinin derinliklerine götürmüş ve Resûlullah’ı, canlanan hatıraların meydana getirdiği bir duygu seli kaplayıvermişti. Vefa İnsanı, etrafında bekleyip de gelişmeleri merakla bekleyen ashâbına döndü ve “Dilerseniz, Zeyneb’in esirini serbest bırakın ve malını da kendisine iade edin!” buyuruverdi.

Resûlullah bir şey ister de sahabe O’nun isteğini yerine getirmeyi miydi? Zaten, bu arada gelen âyetler de böyle bir durumda esirleri serbest bırakırken fidye almayı veya onları karşılıksız serbest bırakmayı mü’minlerin meşîetine havale etmiyor muydu? (Muhammed Sûresi 48/4). Tabii olarak ashâb, hep bir ağızdan, “Peki, yâ Resûlallah!” diyordu. Ancak, Efendiler Efendisi’nin bir şartı vardı; Ebu’l-Âs’ı yanına çağırması ve kulağına da bir şeyler fısıldamıştı. Merak içinde bekleyenler, kulağını kayınpederinin ağzına dayayan Ebu’l-Âs’ın, bir şeyi tasdik edercesine başını salladığını gördüler. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ondan, geri döner dönmez kızı Zeyneb’i geri göndermesini talep etmişti. Geniş bilgi için bkz. Akademi Araştırma Heyeti, En Öndekiler 90 vd.

[177](#) Vâkıdî, *Megâzî* 115; Taberî, *Târîh* 3/40

[178](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/381; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe* 6/209; Taberî, *Târîh* 2/460; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 3/322; Sâlihî, *Sübülü’l-Hüdâ* 4/66

[179](#) İsimden de anlaşılacağı üzere Velîd İbn-i Velîd, risâlet öncesi yıllarından bu yana küfrün başını çeken ve Benî Hâşim’e karşı her fırsatta Mekkelileri kışkırtan Velîd İbn-i Mugîre’nin oğludur. Bedir sonrasında diğer kardeşleriyle birlikte Hâlid İbn-i Velîd gelmiş ve fidyesini ödeyip onu Mekke’ye götürmek istemişlerdi. Ancak o, bu noktada İslâm’ı seçmeyi tercih etti; Zü’l-Huleyfe’ye vardıklarında kardeşlerinin yanından kaçmış, koşup Allah Resûlü’ne gelmiş ve Müslüman olmayı tercih etmişti. Şiddetle üzerine giden kardeşleri, “Neden esirken Müslüman olmadın?” diye hücum edince, “O zaman Müslüman olmuş olsaydım esaretten kurtulmak için bunu yaptığım sanılırdı!” cevabını verdi. Ancak buna rağmen Mekke’ye götürülerek hapsedildi ve çeşit çeşit işkencelere tabi tutuldu. Efendimiz’in, namaz kılıp dua ederek Medîne’den kunut yaptığı isimlerden birisi de Hazreti Velîd’dir. Kaza umresinin yapıldığı sırada fırsat bulup kaçmış ve Efendimiz’e mülaki olmuştur. Bkz. Vâkıdî, *Megâzî* 129; Sâlihî, *Sübülü’l-Hüdâ* 4/79

[180](#) Vâkıdî, *Megâzî* 115; İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/645

[181](#) Ölenler, Amr İbn-i Hişâm (Ebû Cehil), Ömer İbn-i Hişâm ve Âsî İbn-i Hişâm idi. Aynı zamanda Ebû Cehil, kavmi olan Benî Mahzûm’un da lideriydi. Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/417

[182](#) O gün, kendisi gibi Bedir’de esir alınan amcasının adı, Hâlid İbn-i Hişâm idi. Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/5

[183](#) Bkz. Vâkıdî, *Megâzî* 116, 118

[184](#) İbn-i Sa’d, *Tabakât* 4/9; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe* 3/164; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/240

[185](#) Hâkim, *Müstedrek* 3/318; İbn-i Hişâm, *Sîre* 3/200; Taberî, *Târîh* 3/42; İbn-i Hacer, *İsâbe* 3/213

[186](#) Aynı zamanda Efendiler Efendisi, savaş esiri bile olsa kimseye işkence yapmayı düşünmüyordu ve bunu da şiddetle yasaklıyordu. Çünkü O, beklenen ve gözlenen ahir zaman peygamberiydi. Hem gün gelecek Süheyl de teslim olacak ve Hazreti Ömer gibilerini de sevindirecek işler yapacaktı; Allah Resûlü’nün dünya ve dünyadakilere veda ettiği gün Mekkelilere seslenecek ve henüz kalbinde imanın oturaklaşmadığı insanların, yeniden küfre geri dönmelerine mâni olacaktı. Bkz. Vâkıdî, *Megâzî*, 1/107; İbn-i Hişâm, *Sîre*, 3/200, 6/89; Taberî, *Târîh* 3/42

[187](#) Resûlullah’ın vefat ettiği gün Mekke’de yaşanan tereddüdü gören Süheyl İbn-i Amr, Kâbe’nin

eşğine çıkacak ve o gün verdiği müthiş hutbe ile insanları yeniden Kâbe etrafında kenetleyen isim olacaktı. Onun bu haberini Medîne'den duyacak olan Hazreti Ömer ise hıçkırıklara boğulacak ve etrafındakilere, “Şayet o gün ben dediğimi yapmış olsaydım, bugün Süheyl'den bunları duyamayacaktım! Demek ki Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), “Bırak yâ Ömer!” derken, bugünleri kastediyormuş!” diyerek gözyaşı dökcektir. Detaylar için bkz. Kesmez, Fethin Mü'minleri 237 vd.

[188](#) Bu arada Cebrâil'in gelerek, Efendimiz'in esirler konusunda dilediğini yapma konusunda serbest olduğunu bildirdiği de rivâyetlerde yer almaktadır. Bkz. Vakıdî, *Megâzî* 107; İbn Sa'd, *Tabakât* 2/22; Abdurrezzak, *Musannef* 5/209; Nesâî, *Kübrâ* 5/200; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 4/61

[189](#) O gün Hazreti Ebû Bekir (radiyallahu anh) Resûlullah'a, “Onlara karşı Allah (celle celâluhû) Sana yardım edip Seni üstün kılsa da onlar, yine de Senin ehlin ve akrabaların! Bunların kimi amcaoğlu, kimi aynı kabilenin müntesibi ve kimi de kardeşler! En iyisi bunları Sen, kendilerinden fidye almak suretiyle serbest bırak. Böylelikle, onlardan alınanlar bizim küfre karşı elimizi güçlendirir. Belki de Allah (celle celâluhû), böylelikle onların kalbini Sana karşı yumuşatır ve onlar da bir gün Sana gelir ve destek olurlar!” demişti. Bkz. Müslim, *Cihâd* 18; Vakıdî, *Megâzî* 108; Taberî, *Tefsîr* 10/46; Târîh 3/47; Beyhakî, *Delâil* 3/137; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 4/60

[190](#) Hazreti Ömer de o gün, “Bunlar, Seni yurdundan çıkarıp kovan, Seni yalancı ilan eden ve Seni öldürmek için yola çıkıp Seninle savaşan insanlar! Ben, Ebû Bekir gibi düşünmüyorum; bana kalırsa, falanı bana teslim edin ve onun boynunu ben vurayım! Ali'ye Ukayl'i bırakın; o da onun işini bitirsin! Hamza'ya da kardeşi filanı bırakın; o da onun kellesini alsın! Tâ ki Allah (celle celâluhû), bizim kalbimizde müşriklere ait zerre kadar bir sevgi olmadığını görsün! Çünkü bunlar, Kureyş'in en önde gelen adamları ve onları sevk eden akıl babaları; bunların boyunlarını vurdur! Senin elinde bunları esir olarak kalmasına benim gönlüm razı değil!” demişti. Bkz. Müslim, *Cihâd* 18; Vakıdî, *Megâzî* 107; Taberî, *Tefsîr* 10/46; Târîh 3/48; Beyhakî, *Delâil* 3/137; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 4/60

[191](#) Abdullah İbn-i Revâha ise “Yâ Resûlallah!” demişti. “Gördüğüm kadarıyla bu vaadide bir hayli çalı-çırpı ve odun var; onlar içindeyken bu vadiyi ateşe veriver!” Bkz. Taberî, *Târîh* 3/48; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 3/312; Beyhakî, *Delâil* 3/138; İbn-i Ebî Şeybe, *Megâzî* 195; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 4/60

[192](#) Bkz. İbrâhîm Sûresi 14/36

[193](#) Bkz. Mâide Sûresi 5/118

[194](#) Nûh Sûresi 71/36

[195](#) Yûnus Sûresi 10/88

[196](#) Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 6/138, 139; Taberî, *Tefsîr* 10/46; Târîh 3/48; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 3/312; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 4/61

[197](#) Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 4/61

[198](#) Süheyl İbn-i Beydâ'nın, Mekke'de iken Müslüman olduğu, bu durumunu gizlediği ve zorla Bedir'e getirildiği ifade edilmektedir. Hatta Abdullah İbn-i Mes'ûd (radiyallahu anh), onu Mekke'de namaz kılariken gördüğünü söylemektedir. Bkz. Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 6/140; Taberî, *Târîh* 10/46; Beğavî, *Mu'cemü's-Sahâbe* 3/104 (1013)

[199](#) Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 6/140; Taberî, *Tefsîr* 10/46

[200](#) Bkz. Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 6/140; Taberî, *Tefsîr* 10/46; Târîh 3/48; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 3/312; Beyhakî, *Delâil* 3/139; İbn-i Ebî Şeybe, *Megâzî* 196

[201](#) Bkz. Vâkıdî, *Megâzî* 107; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 2/16; İbn-i Seyyidinnâs, *Uyûnü'l-Eser* 1/333

[202](#) Örnekler için bkz. Nahl Sûresi 16/125; Bakara Sûresi 2/109; Câsiye Sûresi 45/14; Fussilet Sûresi 41/34

[203](#) Kureyş, babasını kurtarmak için gelen Muttalib'den ancak üç gün sonra, on dört veya on beş adamını Medîne'ye gönderecek ve onun belirlediği rakam üzerinden fidye ödemek zorunda kalacaktı. Bkz. Vâkıdî, *Megâzi* 1/129

[204](#) Bir ûkiyye, 1283 grama tekabül eden eski bir ağırlık ölçüsüdür.

[205](#) Ebû Vedâa için Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), “Onun Mekke’de zengin ve bol servet sahibi bir oğlu vardır; şüphesiz o, onun fidye bedelini çekinmeden öder!” buyurmuştu. İlk olarak onun gelip de böyle bir bedel ödemesi Mekkeliler tarafından hoş karşılanmamış, daha baştan ikaz ettikleri hâlde gizlice gidip bu bedeli ödediğini duyunca da ona “toy bir çocuk” nazarıyla bakmışlardır. Bkz. Vâkıdî, *Megâzi* 122; İbn-i Hişâm, *Sîre*, 1/382; Taberî, *Târih*, 3/42; Heysemî, *Mecmaü’z-Zevâid* 6/91; İbn-i Esîr, *Üsdü’l-Gâbe* 1/614

[206](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/389; Vakıdî, *Megâzi* 121; Sâlihî, *Sübülü’l-Hüdâ* 4/69

[207](#) İslâm’dan önce de Mekke ehli, okuyup yazma açısından Medînelilere göre daha önde bulunuyordu. Bkz. İbn-i Sa’d, *Tabakât* 2/22; Beyhakî, *Sünen* 6/322; İbn Seyyidinnâs, *Uyûnu’l-Eser* 1/373; Sâlihî, *Sübülü’l-Hüdâ* 4/69

[208](#) Bkz. Vâkıdî, *Megâzi* 130; İbn Hişâm, *Sîre* 1/389; Halebî, *Sîre* 2/296

[209](#) Vâkıdî, *Megâzi* 128, 130

[210](#) Gerçi bir gün sonra gelecek olan âyette Allah (celle celâluhû), âdeti ertesini yıl şiddet olup Uhud’a geleceklerini hatırlatırcasına, “Bir peygamberin, dünyada zafer kazanıp küfrü zelil kılmadıkça, esirler edinip onları fidye karşılığında serbest bırakması uygun düşmez. Siz, dünya metanını istiyorsunuz; Allah ise Âhiret’i kazanmanızı diliyor. Allah, Azîz ve Hakîm’dir; üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir. Eğer, yanılma neticesi verilen hükümlerden ötürü azap etmeyeceğine dair Allah’ın Levh-i Mahfûz’da yazdığı daha önceki hüküm olmasaydı, aldığınız fidyeden dolayı size büyük bir azap dokunurdu. Şu kadar var ki bundan böyle fidye ve ganimet size mübah kılındı. Artık, aldığınız ganimetleri helal ve hoş olarak yiyin. Allah’a karşı gelmekten sakının; gerçekten Allah, Gafûr ve Rahîm’dir; affı bol, ihsanı da geniştir.” (Enfâl Sûresi 8/67, 68, 69) demek suretiyle, henüz ayakların yere basmadığı böyle bir günde, söz konusu esirlerin serbest bırakılmasının strateji açısından uygun olmadığını bildirecek, buna rağmen artık hükmün bu istikamette olduğunu ilan edecek ve bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), iki dostuyla bir kenara çekilip uzun uzadıya gözyaşı dökenecekti. Bkz. Müslim, *Cihâd* 18; Sâlihî, *Sübülü’l-Hüdâ* 4/61

[211](#) *Amr İbn-i Avf* Oğulları’nın büyüklerinden *Sa’d İbn-i Nu’mân*, ibadet maksadıyla Mekke’ye sığınanların emin olabileceklerini ve kendisinin de Mekkelilere çok hizmet ettiğini düşünerek umre yapmak üzere buraya gelmişti. Zaten Kureyş’in ilanı vardı; ibadet için Mekke’ye gelene dokunulmazdı. Buna rağmen Ebû Süfyân, onu orada kıstırmış ve verdikleri söz ile bütün gelenekleri göz ardı ederek tavaf hâlindeki Hazreti Sa’d’ı esir almıştı. Ortada ne savaş vardı ne de kavga; ancak oğlunun birisi Bedir’de öldürülen ve diğeri de esir alınan Ebû Süfyân, hiçbir bedel ödemedi ve eğilip bükülmeden oğlu Amr’ı kurtarmak istiyor, bunun için fırsat kolluyordu! Fidyeye için neden teşebbüste bulunmadığını soranlara, “Kan ile fidye aynı anda olmaz!” diyor ve onlara, Bedir’de öldürülen oğlu Hanzala’yı hatırlatıyordu. Şimdi ise fırsat ayağına gelmişti. Böyle bir şantajı bile göz ardı eden Efendiler Efendisi, Ebû Süfyân’ın oğlu Amr’ı, Amr İbn-i Avf Oğullarına teslim etmiş ve Hazreti Sa’d’ı teslim etmesi karşılığında Mekke’ye göndermişti. Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/384; Taberî, *Târih* 3/43; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 3/311; Halebî, *Sîre* 2/451, 452

[212](#) Buhârî, *Megâzi* 12 (2970); Vakıdî, *Megâzi* 109; İbn-i Hacer, *İsâbe* 1/259

[213](#) Bkz. Vakıdî, *Megâzi* 109; İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/234

[214](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/234; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 2/569

[215](#) İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 1/516

[216](#) Buhârî, *Meğâzî* 12; Vâkıdî, *Megâzî* 121; İbn-i Hacer, *İsâbe* 1/259. Bazı kaynaklar onun, Mekke fethinin öncesinde veya fetih sırasında Müslüman olduğunu söylemektedir. Bkz. İbn-i Hacer, *İsâbe* 1/259

[217](#) Vâkıdî, *Megâzî* 121; İbn-i Hacer, *İsâbe* 1/259

[218](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/383; Taberî, *Târîh* 3/42

[219](#) Başka bir rivayette bu ifade, “Şayet onun şiiirini daha önce duymuş olsaydım, babasını öldürtmezdim!” şeklindedir. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/235; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/253; Halebî, *Sîre* 2/255; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ*, 4/73

[220](#) Vâkıdî, *Megâzî* 109

[221](#) Nevfel İbn-i Hâris, Efendimiz'in amca oğluydu. O gün Resûlullah'ın duruşu ve amcası Abbâs'ın elinden tutup fidiye bedelini ödeyişi karşısında gönlü yumuşamış ve 15 yıldır karşı durduğu ve Bedir'e de savaşmak için geldiği İslâm'ı kabul ederek Müslüman olmuştu. İbn-i Sa'd, *Tabakât* 4/34; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 5/347; Süheylî, *Ravdu'l-Unf* 3/127. Onun o gün Müslüman olmasında, hiç kimsenin bilmediği ve Cidde'de gizlediği mallarını Allah Resûlü'nün haber vermesinin etkili olduğu da ifade edilmektedir. Bkz. Hâkim, *Müstedrek* 4/270 (5123); Beyhakî, *Delâil* 3/144; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 5/347; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 4/69

[222](#) Vâkıdî, *Megâzî* 129; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 4/79

[223](#) O gün Bedir esirleri arasında yer alan Sâib İbn-i Ubeyd yumuşamış ve üzerinde, saf değiştireceğinin alametleri belirlemeye başlamıştı. Ancak yine de fidiyesi verilinceye kadar rengini belli etmedi ve kurtuluş akçesi olan bedel ödendikten sonra geldi ve müslüman oldu. Bu durumu fark edenler ona bunun sebebini sorduklarında, “Mü'minleri onlara ait bu imkandan mahrum etmek istemedim!” cevabını verdi. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 2/396; İbn-i Seyyidinnâs, *Uyûnü'l-Eser* 1/333

[224](#) İbn-i Hacer, *İsâbe* 3/1845; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 5/182; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/374; Süheylî, *Ravdu'l-Unuf* 3/127

[225](#) İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 1/693; İbn-i Hacer, *İsâbe* 1/355

[226](#) Vâkıdî, *Meğâzî* 131; İbn-i Hacer, *İsâbe* 2/1189

[227](#) İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 5/147; İbn-i Hacer, *İsâbe* 3/1821; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/406

[228](#) Halebî, *Sîre*, 2/209

[229](#) İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 1/349; İbn-i Hacer, *İsâbe* 2/988

[230](#) Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 1/195, 349. Hâlbuki Hazreti Âiz ile Hazreti Bicâd'ın o gün, Câbir ve Uveymir adındaki iki kardeşleri de Bedir'de öldürülmüştü. Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/417

[231](#) Bedir sonrasında Safvân İbn-i Ümeyye ile anlaşmış ve oğlu Vehb İbn-i Umeyr'i kurtarmak bahanesiyle Medîne'ye kadar gelmişti. Maksudı, Allah Resûlü'nü öldürmek ve böylelikle o güne kadar yapılamayanı yapıp intikam almaktı. Hazreti Ömer onun gelişinden şüphelenmiş ve eli silahında müteyakkız bekliyordu. Efendimiz, niçin geldiğini sorunca, oğlunu kurtarmak için geldiğini söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), oğlunu serbest bırakacağını söyledikten sonra sıkı sıkıya tutunduğu kılıcın hikmetini sordu ona. Unuttuğunu söylüyordu. Ancak onun niyetini bilip kendisine bildiren Efendiler Efendisi'nin huzurunda eridi ve maziye ait düşmanlık adına ne varsa geride bırakarak huzur-u nebevîde teslim oldu. Zira Allah Resûlü onun, Safvân İbn-i Ümeyye ile oturup planladıkları her şeyi haber vermiş ve Safvân ile kendisinden başka

kimsenin bilmediği bu sırrı âşikâr etmişti. O gün Hazreti Ömer, o hâliyle gelip de ilk gördüğünde onu, domuzdan daha kerih gördüğünü, ancak bu hâdiseden sonra ise Umeyr'in, kendi çocuklarından bile kendisine daha sevimli geldiğini söylemektedir. Bkz. Vâkidî, *Megâzî* 119,120; İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/390; Taberî, *Târîh* 3/47; Beyhakî, *Delâil* 3/148; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 4/288; Kâmil, 2/28

232 Efendimiz'i öldürmek niyetiyle gelen babası Umeyr İbn-i Vehb Müslüman olduktan sonra ashâbına dönerek, "Kardeşinize Kur'ân öğretin ve esirini de serbest bırakın!" buyurunca hürriyete kavuşmuştu. O da babası Umeyr'in vesilesiyle o gün müslüman oldu; zira babası Umeyr İbn-i Vehb, Mekke'ye döndükten sonra çok kişinin imanına vesile olmuştu. Bkz. Vâkidî, *Megâzî* 130; Beyhakî, *Delâil* 3/149; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/43; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 4/288, 289; 5/430; Süheylî, *Ravdu'l-Unf* 3/127

233 Bedir'in ağır yenilgisiyle kin ve nefret soluklayan Mekkelilerin yeni lideri Ebû Süfyân, servet vaadettiği bir delikanlıyı, Efendimiz'i öldürmek üzere Medîne'ye göndermişti. Gizlice Medîne'ye gelen genç, Resûlullah'ın huzuruna kadar sokulmuş, O'nu soruyordu. Onu gören Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi ve sellem), ashâbına dönmüş, "Şu delikanlı var ya, niyeti hiç iyi değil; bir kötülük düşünüyor! Ama endişe etmeyin; Allah'a yemin olsun ki Allah (celle celâluhû), onunla planladığı şeylerin arasına girecek ve onun maksadını gerçekleştirmesine müsaade etmeyecektir!" buyurmuştu. Bedevî genç, sanki O'na gizli bir şey söyleyecekmiş gibi yanına yaklaşmak istedi. Onun bu niyetini sezen ve az önce Efendimiz'den duyduğu cümleleri de düşünen Üseyd İbn-i Hudayr, "Resûlullah'ın yanından uzak dur!" diyor ve elbisesinden de tutmuş onu çekiyordu. O kadar çekmişti ki adamın belinde sakladığı hançeri ortaya çıkıvermişti. Bunun üzerine Hazreti Üseyd, "Yâ Resûlallah!" diye bağırdı. "İşte niyeti kötü olan adam bu!"

Her şeyin açıkça ortaya çıkması üzerine başta Hazreti Üseyd olmak üzere ashâb, adamı iyice sıkıştırmıştı; öldürmek için gelen delikanlı şimdi "Kanım.. kanım yâ Muhammed!" diye can derdine düşmüş eman dileniyordu. Efendiler Efendisi, delikanlıya döndü ve "Doğruyu söyle!" dedi. "Sen kimsin ve buraya niçin geldin? Şâyet doğruyu söylersen bu sana fayda verir. Zaten yalan beyanda bulunsan da Ben, senin gizlediklerine muttali olurum!"

Önce, "Ben emniyette miyim? Güvenebilir miyim?" diye soran genç, istediği ortamı bulduğunu öğrenince, başından itibaren her şeyi anlatmaya başladı.

Mesele anlaşılmıştı. Buna rağmen genci o gece Üseyd İbn-i Hudayr evine götürüp misafir etti. Ertesi gün olup da Mescid'e geldiklerinde Allah Resûlü ona, "Ben sana eman vermişim; şimdi istediğin yere gidebilir yahut senin için bundan daha hayırlı olan başka bir işi tercih edebilirsiniz!" dedi. Bu arada bakışlarındaki sıcaklık ve ses tonundaki kucaklama güven veriyordu. Delikanlının, "Daha hayırlı olan şey de ne?" diye sorması üzerine, "Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Benim de O'nun Resûlü olduğuma şahadet etmen!" cevabını verdi. Mekke ile Medîne arasındaki farkı fark eden ve huzurdaki insibağla mahmur olan genç de iliklerine kadar duyduğu bir huzurla, "Ben şahadet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur ve Sen de Allah'ın Resûlü'sün!" diyordu. Sonra da şunları ilave etti:

"Vallahi de yâ Muhammed! Sen ne kadar da şefkat dolu bir insansın! Seni görür görmez âdeta aklım başımdan gidiverdi ve elim-kolum bağlanıp ne yapacağımı şaşırıverdim! Sonra Sen, benim esas maksadımı ne çabuk da anlayıverdin! Hâlbuki onu hiç kimse bilmiyordu ve zaten bilse de, bunun haberini Sana getirecek kimse olmamıştı! İşte o zaman ben anladım ki Sen, olumsuzluklar karşısında muhafaza altındasın! Doğruyu temsil eden de Sensin; Ebû Süfyân'ın peşinden gidenler ise Şeytan'ın askerleri!" Bkz. İbn-i Sa'd, *Tabakât* 2/72

234 Bkz. Vâkidî, *Megâzî* 120; İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/391; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 4/288, 289; 5/430

235 Vâkidî, *Megâzî* 140; İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/391; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 3/310; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 3/97

236 İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/403. İsminin Amr olduğu da ifade edilmektedir.

[237](#) Hazreti Abdullah'ın ilk Müslümanlar arasında yer aldığı, Habeşistan'a yapılan ilk hicrette yer aldığı ve üç ay süren bu hicretten döner dönmez babası Süheyl İbn-i Amr tarafından işkenceye tabi tutulup hapsedildiği, hatta Ammâr İbn-i Yâsir örneğinde olduğu gibi kelime-i küfrü söyletecek kadar buna devam ettiği ve neticede onu, Efendimiz'e karşı savaşmak üzere Bedir'e kadar getirdiği ifade edilmektedir. Gönlü mü'min bu çileli sahâbi, saflar yan yana geldiği gün Bedir'de Resûlullah'ın yanına gelmiş ve gelirken yanında, Umeyr İbn-i Avf'ı da getirmişti. Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/403

[238](#) İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 2/579; İbn-i Hacer, *İsâbe* 1/785, 786; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/365

[239](#) İbn-i Hacer, *İsâbe* 2/1276; Süheylî, *Ravdu'l-Unf* 3/127; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/274

[240](#) Bedir'den sonra Mekke'ye dönen Ebu'l-Âs, Mekkelilerin karşı koymalarına rağmen verdiği sözü yerine getirerek Efendimiz'in kızı Zeyneb'i Medîne'ye göndermişti. Hatta yaşanan bu arbedede, Zeyneb Validemiz devesinden düşmüş ve hamile olduğu çocuğunu zayi etmiştir. (Bkz. Hâkim, *Müstedrek* 4/48; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 4/1854; Halebî, *Sîre* 2/453). Altı yıl sonra kervanıyla birlikte İs'te karargâh kuran Mustad'aflara esir düşmüş ve bunu duyan Zeyneb Validemiz'in emanıyla serbest kalmıştır. Daha sonra Mekke'ye dönerek kervandaki malları sahiplerine teslim etmiş ve yeniden Medîne'ye gelerek İslâm'a teslim olmuştur. Resûlullah da kızı Zeyneb'i Ebu'l-Âs ile yeniden evlendirmiştir. Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 3/204, 205; Taberî, *Târih* 2/43. Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Akademi Araştırma Heyeti, *En Öndekiler* 90 vd.

[241](#) İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 2/144; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/235; İbn-i Hacer, *İsâbe* 1/469; Süheylî, *Ravdu'l-Unf* 3/126

[242](#) İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 2/114; İbn-i Hacer, *İsâbe* 1/455; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/235

[243](#) İbn-i Hacer, *İsâbe* 2/1246; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 4/17; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 4/79

[244](#) İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 1/614; 6/321; İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/2400; İbn-i Abdilberr, *İstîâb*, 3/178; Süheylî, *Ravdu'l-Unuf* 3/126

[245](#) İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 3/170; İbn-i Hacer, *İsâbe* 2/1002; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/37; Süheylî, *Ravdu'l-Unuf*, 3/127

[246](#) İbn-i Hacer, *İsâbe* 1/682; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 2/389; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/361; Süheylî, *Ravdu'l-Unuf* 3/126

[247](#) Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ*, 4/79; Süheylî, *Ravdu'l-Unuf*, 3/127; İbn-i Seyyidinnâs, *Uyûnu'l-Eser* 1/333

[248](#) İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 3/510; İbn-i Hacer, *İsâbe* 2/1203; Süheylî, *Ravdu'l-Unuf* 3/127

[249](#) İbn-i Hacer, *İsâbe* 3/1633,1634; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 4/402; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/295; Süheylî, *Ravdu'l-Unuf* 3/127

[250](#) İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/2302; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/146; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 6/209

[251](#) Muhammed Hamidullah'ın ifadesiyle 21 yıllık Mekke hayatında Müslüman olup Medîne'ye hicret eden insan sayısı 186'dır. (Bkz. Hamidullah, *İslâm Peygamberi* 1/181). Buna göre (186 : 21 = 8.8), bir yılda Mekke'de, 8.8 kişi Müslüman olmuş demektir. Hamidullah Hoca'nın, ismini bilemediğimiz veya kayda geçmeyen mü'minleri zikretmediğini düşünerek bu rakamın 300 olduğunu varsaydığımızda ise (300 : 21 = 14.29), yıl başına Müslüman olan insan sayısının 14 olduğunu görürüz ki birinci duruma göre, yaklaşık on gün içinde iki yılda kazanılan kadar, ikinci ihtimali esas aldığımızda da bir yılda kazanılandan daha fazla insana ulaşıldığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

[252](#) Kaynaklar o gün onun, çok insanın hidayetine vesile olduğunu anlatmakta, ancak rakam vermemektedir. Bkz. Vâkîdî, *Megâzî* 120; İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/391; Taberî, *Târih* 3/47. Arapça'da

çoğun en az karşılığının, üç olduğu unutulmamalıdır.

[253](#) Mesela, Medîne'ye saldırı hazırlığı yapan Beni Süleym'den alınan Yesâr adındaki esiri Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), karşılıksız ve hiçbir bedel almadan hürriyete kavuşturmuştu. Bkz. İbn-i Sa'd, Tabakât 2/31; İbn-i Seyyidinnâs, Uyûnu'l-Eser 1/391. Aynı şekilde Dûmetü'l-Cendel'de alınan esir (Vâkıdî, *Megâzî* 298) ile Hayber'de Yahudiler adına casusluk yapan şahıs da serbest bırakılmıştı. Bkz. Vâkıdî, *Megâzî* 446. İşin ilginç yanı, nebevî iltifata mazhar olan her iki şahıs da Müslüman olmuştur. Bkz. Vâkıdî, *Megâzî* 298, 446

[254](#) Hucurât suresinin 4. âyeti bu münasebetle inecekti. Bkz. Taberî, el-Câmiu'l-Beyân, 26/122; Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 3/488; İbn-i Sa'd, Tabakât 2/161; Vâhidî, Esbâbu Nüzûli'l-Kur'ân 1/259

[255](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/355

[256](#) Hazreti Cüveyriye'nin adının "Berre" olduğu ve ona Cüveyriye ismini Allah Resûlü'nün verdiği de rivâyet edilmektedir. Bkz. Müslim, Sahîh, 3/1687 (2140); Ebû Dâvûd, Sünen, 2/81 (1503); Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 1/258 (2334); 1/316 (2902); 6/429 (27461)

[257](#) Vâkıdî, *Megâzî* 303, 304

[258](#) İbn-i Asâkir, Tehzîb 1/307; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 1/617

[259](#) Ebu's-Şahm'ın yüz elli dinara kurtardıkları arasında, her birinin yanında üçer çocuk bulunan Yahudi inancına gönülden bağlı iki kadın da vardı. Bkz. Vakıdî, *Megazi*, 1/523; Salihi, Sübülü'l-Hüda ve'r-Reşad, 5/16

[260](#) Vâkıdî, *Megâzî* 368

[261](#) Vâkıdî, *Megâzî* 374

[262](#) Tirmizî, Siyer 17 (1566). Hazreti Ali, kardeş iki köle satın almış ve ikisini birbirinden farklı yerlerde istihdam etmişti. Bunu duyan Habîbullah, Hazreti Ali'ye, gidip o iki kardeş köleyi getirmesini ve birbirlerinden ayrı yerlerde çalıştırmamasını tembih etti. Bkz. Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 2/155 (760). Onun için ulemâ, sadece anne ile çocuğu arasını değil, aynı zamanda baba ile çocuk ve kardeşler arasını da ayırmamak gerektiği üzerinde durmuştur. Hatta bazıları, bu nebevî tehditten çekindikleri için aileyi bütünüyle alır ve hepsini aynı mekanda bulundurlardı. Bkz. İbn-i Mâce, Ticâret 46 2/755 (2248); İbn-i Kayyım, Zâdü'l-Meâd 3/114

[263](#) Vâkıdî, *Megâzî* 372; Taberî, Târih 3/111; İbn-i Hacer, İsâbe 4/2512

[264](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/363;

[265](#) Bununla o, "Öldürdüğünde kan davası olarak yakınlarının senden intikam alacağı birisini öldürmüş olursun." demek istiyordu.

[266](#) Buhârî, *Megâzî* 70 (4372); İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 1/477-478. Bu sırada Hazreti Sümâme, Allah Resûlü'ne "Süvariler beni esir aldığında umreye gitmek için yola çıkmıştım; ne yapayım? Gideyim mi?" diye sormuş ve o da ona izin vermişti.

[267](#) Bkz. Nisâ Sûresi 4/24

[268](#) Bkz. Vâkıdî, *Megâzî* 627

[269](#) Bkz. İbn-i Sa'd, Tabakât 1/237

[270](#) Vâkıdî, *Megâzî* 627

[271](#) Teklifleri bir bir reddeden Uyeyne, esirlerin arasına girecek ve zengin bir kabilenin annesi olduğunu sanarak, esir olarak yaşlı bir kadını alacaktı; maksadı, onu geri almaya gelenlerden büyük miktarda para kazanmaktı! Ancak o, hırsının kurbanı olacak ve ne aldığı bu esirden ne de

esiri hürriyete kavuşturmak için yanına gelenlerden beş kuruş bedel alabilecek, eli boş geri dönmek zorunda kalacaktı! Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/393, 394

[272](#) Bkz. Vâkîdî, *Megâzî* 631-637; İbnü'l-Esîr, *Kâmil* 2/139; Taberî, *Târîh* 3/188-189

İkinci Bölüm

Çok Yönlü Tebliğ ve Hazreti Abbâs Misyonu

Hicret etmek zorunda kalmış olsa da Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Mekkelileri kendi hâline bırakmamış, on üç yıl boyunca gördüğü ezâ ve cefaları nazara alarak onları yok sayıp üstlerini çizmemiş ve kendisini sinesine basan sınımsız Medîne'ye gelmiş olmasına rağmen göz ve kulağını Mekke üzerinden ayırmamıştır. O günün şartları gereği elindeki imkânların sınırlılığı, mesafenin uzaklığı, iletişim adına mektup ve ulak gönderme dışında başka bir alternatifin bulunmadığı bir zamanda O (sallallahu aleyhi ve sellem), Mekkelilerin bütününe ulaşacak yollar bulmuş ve sekiz yıl sonra ancak dönebildiği Mekke'nin, istisnasız hepsini kazanmıştır.

Şu da bir gerçek ki Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), muhataplarıyla sadece konuşarak temas kurmuyor, aynı zamanda elindeki her türlü imkânı değerlendirerek çok farklı stratejiler uyguluyor ve muhataplarına ulaşabilmek için çok geniş bir alanda faaliyet yürütüyordu. Bu anlamda O'nun hayatına baktığımızda irşâd ve tebliğin, sadece muhatabın ayağına giderek maksadını anlatmak değil, her türlü imkânı kullanarak onunla temas kurulabilecek her alanda faaliyet göstermeyi ihtiva eden uzun soluklu bir süreç olduğunu görmekteyiz. Zaten Bedir sonrasında Mekke'de oluşan havayı nazara aldığımızda, altı yıl gibi kısa bir zaman içinde bu şehrin fethinin başka türlü mümkün olmadığı anlaşılmaktadır; kin ve nefretin tavan yaptığı, düşmanlık adına çoluk-çocuk, kadın-erkek, genç-ihtiyar herkesin intikam solukladığı bir şehrin, kısacık bir sürede şekil değiştirmesi, düne kadar baş düşman olarak gördükleri şahıs ve düşünceyi baş tacı eder hale gelmesi ve içinde barındırmak bile istemediği insanlara şehrin kapılarını sonuna kadar açmasını başka türlü izah etmenin imkanı yoktur!

İnsanlık tarihi boyunca hayatı en çok kayda geçen insan Efendimiz olmasına rağmen O'nun her bir hareket, takrir ve sözü kayda geçmiş değildir. Bahsini ettiğimiz zaviyeden O'nun hayatına baktığımızda, 23 yıl gibi bir sürede ve bütün olumsuzluklara rağmen muhataplarının bütününe ulaşmış olması, bilinenlerden başka bu sürecin içinde çok daha farklı metodolojilerin de devrede olduğunu göstermektedir. Zira Allah Resûlü'nün Mekke fethi, semboliktir; o gün gerçekleşen bir vak'a değil, çok önceden

tamamlanmış bir süreçtir! Zaten adı konulmamış bir fetih vardır ve Sultân-ı Rusûl Efendimiz'in gelişiyle kafiyeye son nokta konulmuştur. Genel görüntüye bakıldığında, hiçbir mukavemet görmeden ve tabiri caizse elini kolunu sallayarak Allah Resûlü'nün şehre girdiği görülmektedir. Dört bir koldan şehre girilirken bir yerde var olan direniş ise lokal ve sadece belli başlı insanlarla sınırlıdır ve bunlar da gidişata karşı koyamayacaklarını anlayınca tuz-buz olmuş, her birisi bir başka tarafa dağılmak zorunda kalmıştır. Anlaşılan, bu altı yıl içinde, kin ve nefret soluklayan, intikam almadıkları sürece dünya nimetlerinden istifade etmeyi kendisine haram kılan insanların gönlüne girilecek yepyeni kanallar bulunmuş, çok farklı stratejilerle düşmanlıklar silinmiş ve yerine muhabbet filizleri dikilmiştir. Bu, kendiliğinden olmuş bir sonuç olamaz; şüphesiz bunun arkasında, sürekli kendisinden feragatta bulunan, elindeki bütün imkanı muhatapları adına kullanan, onlarla irtibat kurabilmek için yeni yeni vesileler icat eden, onlardan gelecek her türlü sıkıntıya katlanıp sabırla mukabelede bulunan, onlara yemekler yedirip hediyeler veren, gerginlikleri tırmandırıp bütünüyle kendisine kapandıkları yerlerde bile akrabalıklar kurarak yeni kapılar aralayan, sıkıntıya maruz kaldıkları yerde yardımlar gönderip ihtiyaçlarını gideren, süreci sabote edebilmek için devreye konulan her türlü sıkıntıya katlanan ve kim bilir bilemediğimiz daha hangi stratejileri hayata geçirerek en problemlili gönüllere bile nüfuz eden nebevî adımlar vardır!

Bu nebevî adımlardan birisi de mü'min olduğu halde kimliğini gizleyerek Mekke'de kalan ashâbın varlığıdır. Belli başlı âyet ve hâdiselerden anladığımız kadarıyla Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), çok farklı maksatlarla bazı ashâbının kimliğini gizletmiş²⁷³ ve böylelikle onlara, sadece onunla kendi arasında sır kalan işleri deruhte ettirmiştir. Bunlar arasında, bizzat vazifelendirilerek yönlendirilenlerin de olduğu anlaşılmaktadır; inançlarına rağmen bunlar, müşriklerin arasında kalmış, onlarla yakınlık tesis edip gönüllerini yumuşatmaya çalışmış, hediye ve izzet ü ikramlarla onları insaf çizgisinde tutma istikametinde gayret göstermiş ve onlara ait her türlü istihbaratı Allah Resûlü'ne ulaştırmışlardır. Bu hususu Kur'ân, Hudeybiye'den sulh ile dönüşün sebebini anlatırken, "Şayet orada, kimliklerini bilmediğiniz için zarar vereceğiniz ve verdiğiniz zarardan dolayı da zor durumda kalacağınız mü'min erkekler ve mü'mine

kadınlar olmasaydı, Allah (celle celâluhû) ellerinizi birbirinizden çekmez ve savaşmanıza da engel olmazdı!”²⁷⁴ demek suretiyle açıkça anlatmaktadır. Abdullah İbn-i Abbâs gibi sahâbîler, “Ey Rabbimiz! Bizi, ehli zâlim olan şu beldeden kurtar!”²⁷⁵ ve “Îman edip de hicret etmeyerek kendi öz nefislerine zulmeder vaziyette olanların canlarını alırken melekler onlara ‘Ne işte idiniz?’ diyorlardı ki buna mukabil onlar ‘*Biz bu ülkede, dinin emirlerini uygulayamayan, baskı altında yaşayan kimselerdik!*’ deyince, melekler bu sefer de ‘*Peki, Allah’ın dünyası geniş değil miydi? Siz de orada hicret etseydiniz ya?*’ dediler. İşte onların durağı Cehennem’dir. Ne fena bir dönüş yeridir orası! Ancak her türlü imkândan mahrum ve hicret için yol bulamayan erkekler, kadınlar ve çocuklar bu hükmün dışındadırlar. Çünkü bunları Allah’ın affedeceği umulur. Allah gerçekten afüv ve gafurdur; affi ve mağfireti boldur!”²⁷⁶ meâlindeki âyetlerde kastedilenlerin bu türlü insanlar olduğunu ifade etmektedir.²⁷⁷ Abdullah İbn-i Abbâs, annesi ile kendisinin bu âyette bahsedilenler arasında yer aldığını ifade ederken,²⁷⁸ Abdullah İbn-i Abbâs’ın azatlısı ve Tâbiîn’in büyük imamlarından İkrime de aynı yorumu yapmakta ve Hazreti Abbâs’ın da bu konumdaki insanlardan birisi olduğunu söylemektedir.²⁷⁹

Kur’ân’ın, özellikle ilk zikrettiğimiz âyetinde anlattığı insanlar, imkan bulamadıkları için hicret edemeyen, köleliğinden dolayı hareket alanı kısıtlanan veya ailesinden birisinin hapsedip bağlaması sebebiyle Mekke’de kalmak zorunda bırakılan ve literatürde kendilerine “müstad’afîn” denilen insanlar değildir. Zira onların kim oldukları ve hangi sebeplerle hicret edemedikleri herkes tarafından malumdur.²⁸⁰ Öyleyse Fetih Sûresi’ndeki âyette anlatılanlar, işin başından itibaren fethin temelini atan, 21 yıllık süreçte sadece işin çilesini çeken, hasret ve hicranla iki büklüm yaşayan adını bile bilemediğimiz meçhul kahramanlardır!

Şüphesiz ki bu, nebevî şefkatin bir yansımasıdır; kendisini parçalarcasına bir gayretle ellerinden tutmak için gayret gösterdiği 13 yıllık süreçte gönlüne giremediği insanları kendi hallerine bırakmamış, hicret sonrasında da bu irtibatı devam ettirecek temelleri atarak Medîne’ye gitmiştir! On üç yıldır onlardan gördüğü olumsuz mukabeleler, göz göre göre Cehennem’e

gidiyor olmalarından duyduğu üzüntüyü bastıramamış ve her şeye rağmen Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), onlara şefkatle mukabele etmekten vazgeçmemiş, Medîne’de olmasına rağmen aralarında bıraktığı bu gizli kahramanlar üzerinden onlarla temas kurmaya devam etmiştir.

Şüphesiz bu stratejinin başka hedefleri de vardır; Mekkelilerin planladığı her türlü şiddeti önceden haber almak, hissiyatın aktif hâle geldiği zeminleri mümkün mertebe azaltarak akıl ve muhakeme ortamı oluşturacak tedbirler almak, süreci en az zayıyla atlatabilecek karşı stratejiler üreterek yeni adımlar atabilmek, böylelikle kan dökmek ve daha büyük kan kayıplarının önüne geçebilmek, bunlar arasında sayılabilir. Hatta Fetih’ten başa doğru baktığımızda, başta Efendimiz’in olağanüstü gayretleriyle alınan 13 yıllık mesafeyi imkan dahilinde daha da ileriye götürmek veya en azından geri gidişe mâni olabilmek için adam adama bir zimmetlemenin bile söz konusu olduğu söylenebilir.

Görüldüğü gibi bütün bunların ekseninde de yine “şefkat” vardır; uzun soluklu bir strateji ortaya konulmuş ve farklı unsurların dolduruşuyla bakışı bulanmış kitlelerin, doğruyu görecekları âna kadar en az zarar görmeleri hedeflenmiştir.

Kur’ân’ın ifadelerinden de anlaşıldığı üzere bu insanların sayısı, kadın ve erkekler olarak ayrı ayrı ve en az üçer kişidir. Üstelik üst sınır söz konusu değildir. Bunun anlamı, o gün Mekke’de, en az üçer kişi olmak üzere kadın ve erkeklerden çok insan vardı, demektir. Zaten âyetin bu konuyu gündeme getirmesindeki hedef, onların sayı ve yaptıkları işi anlatmaktan ziyade, Hudeybiye sürecinde yaşanan sulhun mantığını anlatmaktır. Anlaşılacağı üzere söz konusu âyet geldiği zaman, Hudeybiye sonrası; aralarında bu türlü insanların bulunduğu ifade edilen mekân da Mekke’dir. Hudeybiye ise yaklaşık 20 gün devam eden bütün gerginlik ve tahriklere rağmen Allah Resûlü’nün, “Yeter ki kan dökülmesin, ben her şeyi kabul ederim!”²⁸¹ tavrını ortaya koyduğu sürecin adıdır. Defalarca gidip gelen elçilerden sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), bir de Hazreti Osmân’ı göndermek istemiş ve ona iki vazife vermişti ki onlardan birisi, bu meçhul kahramanlarla ilgiliydi; ona, Mekke’de bulunan bu mü’minlerin adreslerini söylemiş ve kendilerine giderek, biraz daha dışlerini sıkıp sabretmeleri gerektiğini

tembihlemiştir.²⁸² Zira onlar, Resûlullah'ın kendilerine yaklaşık 25 km yaklaştığının haberini alınca sevinmiş, hasret ve hicranın son bulacağına ümidiyle O'nun yolunu gözler olmuşlardı. Şimdi ise bir anlaşma ile geriye dönmek üzereydi! Yani hasretle buluşmayı bekledikleri bir dönemde arzuları inkisara dönüşecek ve büyük bir hüznü yaşayacaklardı! İşte onlara bu hüznü ve inkisarı yaşatmamak için Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Hazreti Osmân'ı göndermiş ve bu sürece onların da biraz katlanması gerektiğinin haberini ulaştırmıştı.²⁸³ Onun için ulemeden bazıları, bütün tahrik ve provakasyonlara rağmen Allah Resûlü'nün savaşmak tarafı olmamasını yorumlarken bunda, savaş olması durumunda Mekke'de bulunan bu insanların öldürülme endişesinin etkisinin olduğunu söylemektedirler.²⁸⁴ Aksi halde Medîne'den birlikte gelen Hazreti Ebû Bekir, Hazreti Ömer ve Hazreti Ali gibi en yakınların bile bilmediği bu insanlar, sırf Mekke'de oldukları için hedef hâline gelecek ve farkına varmadan müslüman, başka bir müslümanı öldürecek!²⁸⁵

Benzeri bir ayrıntıyı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem), ana-baba bir kardeşi Seleme İbn-i Hişâm ile ana-bir kardeşi Ayyâş İbn-i Ebî Rebîa'yı Mekke'deki işkence ortamından kurtarmak için gönderdiği Velîd İbn-i Velîd'e söylerken görmekteyiz; böylesine kritik bir vazife için tek başına onu Mekke'ye gönderirken, "Ey Velîd!" buyurmuş, ardından da şunları söylemişti:

"Mekke'ye kadar git; demirci filanın evine var ve orada gizlen! Zira o, Müslüman olmuştur. Sonra da Ayyâş ve Seleme ile buluşmaya çalış! Onlara, benim elçim olduğumu ve kendilerine, benim yanıma gelmelerini emrettiğimi söyle ve hiç şüphe yok ki Allah'ın (celle celâluhû), bu yolda onlara yardım ve kolaylık ihsan edeceğini haber ver!"²⁸⁶

Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem), hem Hudeybiye'de Hazreti Osmân'a verdiği isimleri hem de Hazreti Velîd'e, Müslüman olduğunu söylediği demircinin adını, işin doğrusu hâlâ bilemiyoruz. Bütün bunların anlamı açıktır; demek ki Resûlullah'ın, en yakınlarıyla bile paylaşmadığı strateji ve uygulamaları söz konusudur. Zaten herkesin bildiği şey, strateji değildir! Adına strateji denilse bile ulu-orta konuşulan her meselenin sonu, hüsrandır!

Kur'ân'ın dolaylı yoldan anlattığı ve Efendimiz'in de Hazreti Osmân'a ismini verdiği, bazıları itibariyle de belli karinelerle fark ettiğimiz bu insanların, birkaçı dışında kimler olduğu bilinmemektedir. Üstelik, konuyla ilgili rivayetlere bakıldığında bu insanların, birbirlerini bile tanımadıkları, herkesin sadece kendi ilgi alanıyla sınırlı bir malumatının olduğu anlaşılmaktadır. Zira onlar arasında olduğunu bildiğimiz Cüneyd İbn-i Sebu', o günleri anlatırken, "Biz, ikisi kadın dokuz kişiydik!"²⁸⁷ demektedir. Sayının, Hazreti Cüneyd'in dediğiyle sınırlı olması imkansızdır; zira Kur'ân'ın ifadelerine göre erkek ve kadınların, üst sınırı olmaksızın en az üçer kişi olmaları gerekmektedir. Başka bir rivayette bu bilgi, "Biz, dokuzu kadın üç kişiydik!"²⁸⁸ şeklinde yer almaktadır. Kadınların daha gerilerde olduğu o günkü kültürde onların, erkeklerin sayısını aşkın olmaları da makul gözükmemektedir. Muhtemelen bu iki rivayette yer alanların, birbirlerini kollama veya müşterek bir konu üzerinde vazife eda etme gibi ayrı bir hususiyetleri vardı. Demek ki mesele, azami ketûmiyet içinde yürütülmektedir; hatta o günkü bu ketûmiyetin, karı-koca arasında cereyan ettiğini gördüğümüz vak'alar bile söz konusudur. Mesela Mekke fethi esnasında, "Muhammed'i asla elini kolunu sallayarak Mekke'ye sokmayız!" diyerek karşı koymak için hazırlık yapan *Cimâş İbn-i Kays*,²⁸⁹ kendisi gibi düşünen Kureyş ileri gelenlerinin davetini alır almaz evine gitmiş ve hazırlık yapmaya başlamıştı. Kocasındaki bu farklılığı gören ve daha önceden Müslüman olduğu halde bu kimliğini kocasından da gizleyen hanımı ile aralarında geçen şu diyalog, o günkü durumu çok net anlatmaktadır:

"Bu hazırlık da niye? Hayırdır; kimin için hazırlanıyorsun?"

"Muhammed ve arkadaşları için!"

"Vallahi de ben, hiçbir gücün Muhammed ve ashâbının önünde durabileceğini sanmıyorum!"

"Görürsün! Hatta onlardan birisini sana hizmetçi olarak getireceğim; çünkü sen buna muhtaçsın!"

"Yazıklar olsun sana! Sakın böyle bir şey yapıp da Muhammed'le savaşmaya kalkışma! Vallahi de sen, şayet Muhammed ve ashâbını görmüş

olsaydın böyle davranmaz ve fikrinden vazgeçerdin!”

“Görürsün!”

Daha sonra şiirler okuyarak işe koyulan Cimâş, nihayet Safvân İbn-i Ümeyye, İkrime İbn-i Ebî Cehil ve Süheyl İbn-i Amr’larla birlikte Handeme denilen yerde bir araya gelip Mekke’ye o bölgeden giren Hâlid İbn-i Velîd kumandasındaki birliklerle karşılaşmaya başladılar; kılıçlarını çekmiş ve onları Mekke’ye sokmayacaklarına dair yeminler ediyorlardı!

Tabii olarak sonuç, onların dediği gibi olmadı; zira karşılarında Hazreti Hâlid gibi birisi vardı ve kısa süren bir çarpışmanın ardından bunun çözüm olamayacağını anladı ve hepsi de çareyi kaçmakta buldular. Her birisi bir tarafa yönelmiş, kimisi evine kapanırken bir kısmı dağ başlarına doğru kaçmayı tercih etmiş, diğer bir kısmı da Mekke’yi terk ederek başka beldelerin yolunu tutmuştu.

Yara-bere içinde kalan Cimâş ise bitkin ve yüreği tir tir ederek evine gelmiş, şiddetle kapıyı vuruyordu. Kapıyı açar açmaz onu bu hâlde karşısında gören hanımının meseleyi anlaması zor olmadı. Takılma sırası şimdi ondaydı ve perişan haldeki Cırâş’a, “Hani!” dedi. “Bana vaat ettiğin hizmetçi nerede? Hâlbuki ben, sabahtan beri burada seni bekliyorum!”

Canının derdine düşen Cimâş, verdiği sözü de hizmetçiyi de çoktan unutmuştu; kendisine bunları söyleyen hanımına, “Git başımdan ve çabuk kapat şu kapıyı!” dedi öfkeyle. Sonra da yine şiirin masumiyetine sarıldı; faturayı Safvân İbn-i Ümeyye, İkrime İbn-i Ebî Cehil ve diğerlerine kesiyor, onların nasıl dağılıp çözüldüklerini ve her birinin korkudan bir tarafa nasıl kaçıştığını anlatıyor ve yaşadıkları hezimetini rapor ediyordu.[290](#)

Bütün bu bilgileri yan yana getirdiğimizde ortaya çıkan sonuç, azamî derecede bir ketûmiyetin varlığını göstermektedir. Sürekli bir faaliyet vardır; ancak kimse kimsenin faaliyet alanından haberdar değildir! Haberdar olanlar da sadece kendi alanına giren ve o uzun süreçte muttali olduğu kadarını bilmektedir. Konuyla ilgili rivayetlerin çok sınırlı olması da sürecin, başkalarının bilebileceği zeminden çok uzakta yürütüldüğünü göstermektedir. Öyle ki sadece Medîne’deki mü’minler değil, Mekke’de bulunan bu kahramanlar bile birbirlerini tanımıyor, kimin ne işle iştigal

ettiğini bilmiyordu.²⁹¹

Bunlar arasında en dikkat çeken isim, şüphesiz Efendimiz'in amcası Hazreti Abbâs'tır.²⁹² Zira o, daha risalet yılları öncesinden itibaren Mekke'de çok kritik bir noktada yer almaktadır; Mekke idaresinin gerçekleştiği Dâru'n-Nedve'de, Benî Hâşim'i temsil eden tabî bir üyedir ve Kureyş'in "sikâye" ve "ımâre" işlerini deruhte etmektedir.²⁹³ Dâru'n-Nedve ise risâlet geldiği günden sonra Mekkelilerin bir araya gelerek konuştukları, küfür adına plan ve projeler geliştirip strateji ürettikleri en temel mekan, bugünkü literatürle işin merkezi ve kozmik odasıdır! Üyesi olduğu bu mekana girip çıkmak Hazreti Abbâs'ın en tabî hakkıdır ve muhtemelen Efendimiz'in işaretiyle o, İslâm'ı kabul etmiş olmasına rağmen yeni kimliğinden hiç bahsetmeden buradaki konumunu devam ettirmiştir. Onu en iyi tanıyanlardan birisi olarak kölesi Ebû Râfi' Hazretleri, sonraki günlerde bu durumu anlatırken, daha ilk günlerden itibaren Hazreti Abbâs ve ailesinin Müslüman olduğunu, ancak bunu gizlediklerini söylemektedir.²⁹⁴ En temel kaynaklarda Hazreti Abbâs'ın hanımı Ümmü Fadl'ın, Hazreti Hadîce Vâlidemiz'den sonra ilk iman eden kadın olarak kaydediliyor olması da²⁹⁵ Ebû Râfi'i desteklemektedir. Hatta, hanımı *Ümmü Fadl* ile birlikte Hazreti Abbâs'ın da Müslüman olduğu haberini kendisine ulaştıran *Ebû Râfi*'i Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem), bu müjdesine mukabil hürriyete kavuşturduğu ifade edilmektedir.²⁹⁶

Hazreti Abbâs'ın, ilk günlerden itibaren ortaya koyduğu tavır ve duruş da yukarıdaki bilgileri destekler mahiyettedir. Mesela risâletin ilk günlerinde Hazreti Abbâs'ı ziyarete gelen kadim dostu Afîf İbn-i Ömer'in anlattıklarına bu açıdan kulak verelim:

"Ben, Câhiliye döneminde de ticaretle uğraşan bir adamdım. Bir gün yola düşmüş ve Mina'da Abbâs İbn-i Abdilmuttalib'in yanına gelmişim. Onunla konuştuğumuz sırada oraya bir adam daha geldi; önce güneşe şöyle bir baktı ve meylettiğini görünce de namaz kılmaya başladı. Sonra ardından bir kadın geldi ve o da O'nun arkasında namaza durdu. Ardından, ergenlik çağına daha yeni adım atmış bir çocuk yanlarına koşup geldi ve o da onlarla birlikte namaz kılmaya başladı. Abbâs İbn-i Abdilmuttalib'e, 'Bu kim ey Abbâs?'

diye sordum. ‘Bu, Muhammed İbn-i Abdillâh İbn-i Abdilmuttalib!’ diye cevapladı ve ‘Benim de kardeşimin oğlu. Nebi olduğunu söylüyor. O’na, bu kadın ve çocuktan başka inanıp tâbi olan henüz kimse yok! Ama O, yakın bir gelecekte kendisine, Kısra ve Kayser’in hazinelerinin verileceğinden bahsediyor!’ diye de ilave etti. ‘Peki, bu kadın kim?’ diye sordum. ‘Bu kadın, O’nun hanımı Hadîce Bint-i Huveylid!’ dedi. ‘Ya bu çocuk?’ diye sorduğumda ise sükûnetle, ‘Bu çocuk da O’nun amcasının oğlu Ali İbn-i Ebî Talib!’ cevabını verdi. ‘Peki, yaptıkları ne? Ne yapıyorlar?’ dediğimde ise ‘Namaz kılıyorlar!’ dedi.²⁹⁷

Bazı kaynakların, erken dönemden itibaren Müslüman olduğunu söylediği Hazreti Abbâs’ı, Akabe Bey’atları’nın olduğu gün pür-telâş görmekteyiz; o güne kadar aralarında sahip çıktıkları Resûlullah’ın Medîne’ye gidecek olmasından dolayı telaşlanmış, şöyle diyordu:

“Ey Hazrec cemaati!²⁹⁸ Bildiğiniz gibi Muhammed, bizim aramızda bulunuyor; O’nun hakkında farklı düşünsük de biz O’nu, kavmimize karşı koruyor ve kolluyoruz! Kavmi arasında O, izzetiyle yaşıyor ve beldesinde de emin bulunuyor. Ancak şu anda O, sizinle gitmek üzere ve aranızda katılacak! Şayet siz, O’nu çağırduğunuz bu yolda sözünüzde durabilecek ve bundan dolayı başınıza geleceklere karşı koyabilecekseniz mesele yok! Ancak O’nu düşmanlarıyla yalnız bırakacak ve perişan edecekseniz, bu durumda yol yakınken O’nun peşini bırakın! Zira O, kavmi arasında izzetli, beldesinde de emin bir şekilde yaşıyor!”²⁹⁹

Görüldüğü gibi Hazreti Abbâs, böyle bir davetin ne manaya geldiğini bilip bilmediklerini o günkü muhataplarına tekrar be tekrar sormaktadır. Maksudı, mücerred davetle işin bitmediğini, yarın dünya birlik olup üzerlerine geldiğinde Efendiler Efendisi’ne sahip çıkıp çıkamayacaklarını anlamaktır.³⁰⁰

Hicret sonrasında Allah Resûlü’ne yazdığı mektuplardan birisinde Medîne’ye gelmek istediğini bildirmiş, ancak Fahr-i Kâinât Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), “Ey amca! Yerinde kalmaya devam et! Zira senin Mekke’de kalman daha hayırlı ve güzel bir cihaddır!”³⁰¹ diyerek onun bu arzusuna müspet cevap vermemiş, Medîne’ye en son hicret edecek olan

kişinin de kendisi olduğunu haber vermek suretiyle Mekke'deki vazifesinin zaman açısından da sınırlarını tayin etmiştir.³⁰² Zira sonraki dönemden başa doğru baktığımızda Efendimiz'in o günkü bu beyanını, "Mekke fethedileceği güne kadar sen orada kalacaksın!" şeklinde anlamak mümkündür! Nitekim, sonuç da böyle olmuştur; Efendimiz'in, Mekke'yi fetih maksadıyla Medîne'den çıktığını duyan Hazreti Abbâs da Mekke'den çıkmış ve yolda karşılaşmışlardır. Onu gören Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), verdiği müjdeyi hatırlatırcasına ona, "Ben, peygamberlerin sonuncusu olduğum gibi sen de hicret edenlerin sonuncusun!"³⁰³ buyurmuş ve böylelikle Hazreti Abbâs, Mekke'den Medîne'ye hicret eden en son insan olmuştur.

Hazreti Abbâs'ın erken dönemdeki kimliğiyle ilgili şüphesiz en büyük delil, Bedir sürecinde yaşananlardır. Fotoğrafın bütününe bakıldığında başta Ebû Cehil olmak üzere Mekkelilerin şüphelendikleri isimlerin başında Hazreti Abbâs'ın geldiği anlaşılmaktadır. Zira strateji itibariyle attıkları her adımın Medîne tarafından bilindiğini fark etmiş ve birbirlerinden şüphelenmeye başlamışlardır! Konuşup planladıkları her meselenin, Resûlullah'a ulaştırıldığını anlamış ve bunu yapabilecek isimler üzerinde yoğunlaşmışlar, ancak ellerinde kesin delil olmadığı için de adım atıp o güne kadar neticeye gidememişlerdir. Onlar adına Bedir, safların netleşeceği çok kıymetli bir süreçtir; bunun için bilhassa Allah Resûlü ile yakınlığı olduğunu tahmin ettikleri isimleri savaşa zorlamış ve kılıçların çekildiği yerde renklerini öğrenmek istemişlerdir.³⁰⁴ Bunun tek istisnası, Ebû Leheb idi; zira Ebû Cehiller nezdinde Ebû Leheb, yediği-içtiği ayrı gitmeyen tescilli bir kâfirdi. Hâlbuki aynı Ebû Leheb de Hazreti Abbâs gibi Efendimiz'in amcasıydı! Kendi saflarında olduğundan şüphe duymadıkları Ebû Leheb, Bedir'e gitmeyeceğini ve yerine, kendisine dört bin dirhem borçlu olan Ebû Cehil'in kardeşi Âsî İbn-i Hişâm'ı göndermek istediğini söyleyince hiç itiraz etmediler.³⁰⁵ Ancak başta Efendimiz'in amcası Hazreti Abbâs, Hazreti Ali'nin kardeşi Akîl ve bir diğer kardeşi Tâlib ile Efendimiz'in bir başka yeğeni Nevfel İbn-i Hâris gibi Mekkelilerin şüphelendikleri isimler söz konusu olduğunda çok farklı bir tepki verdiler. Zira bunlardan bazılarının Müslüman olduğundan endişeleniyor, bazılarının

da kendi hallerine kaldığında İslâm'a sempati ile bakacaklarını düşünüyordu. Bilhassa gözleri, Allah Resûlü'nün amcası Hazreti Abbâs ve akrabaları olan Benî Hâşim'in üzerindeydi. Onun için Hazreti Abbâs da çaresiz Bedir'e gelmek zorunda kaldı. Üstelik Kureyş'in, daha ilk günden itibaren bunu anlamaya çalıştığını görmekteyiz. Mesela o gün savaşa çıkarken ordunun hazırlanması için zenginlere müracaat etmiş ve Bedir'e katılanların bütün ihtiyaçlarını on kişinin üstüne yıkmışlardır ki bunlardan birisi de şüphesiz Efendimiz'in amcası Hazreti Abbâs idi.³⁰⁶ Hatta Efendimiz'in bu beyanları, ashâb arasında konuşulmaya başlanmış, Allah Resûlü'nün stratejisine muttali olmayanlar Ebû Huzeyfe gibi kimseler, “Bizler, babalarımızı, kardeşlerimizi ve aşiretimizi öldürüp dururken Abbâs'ı terk mi edeceğiz!” deyivermişti! Zira o gün Bedir'e gelen Ebû Cehil ordusunun içinde onun, babası Utbe, amcası Şeybe ve kardeşi Velîd de vardı.³⁰⁷

Bu sözler, Efendimiz'in kulağına kadar gelince yanına Hazreti Ömer'i çağırdı Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ve “Yâ Ebâ Hafs!”³⁰⁸ dedi. “Hiç, Resûlullah'in amcasını kılıçla vurmak uygun düşer mi?”

Bunları söylerken Resûlullah'in ortaya koyduğu duruş, mübarek yüzündeki ifadeler ve genel tavır, Hazreti Ömer gibi sahâbîler tarafından iyi okunmuş ve onlar da rahatsız olmuşlardı. Cümlelerin sahibini kastederek Hazreti Ömer, “Onu bana bırak yâ Resûlallah! Bırak ki boynunu vurayım!” diyordu. Ancak Efendiler Efendisi aynı kanaatte değildi; fikrini beyan edenin başını vurmaya O'nun dünyasında yer yoktu. Hem ortada, bile bile konuşulan bir mevzu da söz konusu değildi! Aynı zamanda insanların, düşüncelerini ifade etmesi, doğrunun ortaya çıkması adına çok önemli bir faktördü. Üstelik İslâm'ın eritici atmosferine girdikten sonra bu farklılıklar da vifak ve ittifak çizgisinde izale edilecek, günü gelince herkes mutlak doğrunun etrafında kenetlenecekti. Nitekim öyle de oldu; o gün Hazreti Ömer'in, nifak alâmeti taşıdığını düşündüğü o insanlar, yine Hazreti Ömer'in de gıpta ile baktığı ve Resûlullah'a sırdaş birer can yoldaşı keyfiyetini kazandılar.³⁰⁹ O gün, Efendimiz'in amcası Hazreti Abbâs için söylediklerinden dolayı Ebû Huzeyfe Hazretleri, o kadar üzülmüştü ki “Bunu ancak şehadet temizler!”

demiş ve korkusundan tir tir titrer olmuştu. Nihâyet, arzuladığı şehadeti Yemâme günü bulacaktı.³¹⁰

Şu da bir gerçek ki yangın gibi savaş da başlatılması kolay ancak kontrolü zor bir hâdisedir. Dolayısıyla arbedenin yaşandığı böyle bir zeminde işler kontrolden çıkar ve normal zamanlarda yapılamayacak nice yanlışlıklar ardı ardına diziliverir. İşte zoraki geldiği Bedir’de Hazreti Abbâs, Resûlullah’ın ikazlarına rağmen böyle bir arbede içinde kalmış ve esir düşmüştür.³¹¹

Esirlerin Medîne’ye getirildikleri ilk gece Efendimiz’in gözüne uyku girmemiş, sabaha kadar uyuyamamıştı. Bunun farkına varan bazı sahabîler, uyku tutmamasının sebebini sorduklarında onlara “Abbâs’ın inlemesi beni uyutmadı!” dedi. Bunu duyan bir sahabî hemen yerinden kalktı ve doğruca Hazreti Abbâs’ın yanına gelerek el ve ayaklarındaki bağları çözüverdi. Pürdikkat gelişmeleri takip eden Fahr-i Kâinât Efendimiz, ashâbına döndü ve “Abbâs’ın iniltilerini niye duymuyorum?” diye sordu. Bunun üzerine Hazreti Abbâs’ın bağlarını çözen sahabî ileri atıldı ve “Ben onun bağlarını çözdüm yâ Resûlallah!” dedi. Bunu duyan şefkat peygamberinin yüzünde güller açmaya başlamıştı. Belli ki yapılan bu muameleden çok memnun olmuştu. Ancak O (sallallahu aleyhi ve sellem), aynı zamanda adaleti temsil eden bir peygamber olduğu kadar stratejik hareket eden bir liderdi ve Hazreti Abbâs’ın bağlarını çözen sahabîye, “Git ve esirlerin hepsinin bağlarını çöz!” buyurdu.³¹² Böylelikle İslâm’ın şefkatli yüzünü o güne kadar göremeyenler bunu görmüş olacak ve aynı zamanda Hazreti Abbâs’a da özel bir muamele söz konusu olmayacaktı.

Ashâbından bir grupla esirleri teftiş ediyordu. Bu esnada sahâbe arasından birisi ileri atıldı ve Bedir zaferinden sonra sıranın, kaçan kervana geldiğini söyledi. Bunu, esirler arasında bulunan Efendimiz’in amcası Hazreti Abbâs da duymuştu ve hemen sesini yükseltti ve Efendimiz’e dönerek, “Hayır!” dedi. “Bu Sana helal olmaz!”

Herkes şaşırılmıştı. Ortada bir gariplik vardı; hem esir alınmış hem de çoğu insanın kestiremediği bir konuda kesin ve net konuşuyordu. Dolayısıyla Efendiler Efendisi de “Peki, niye?” diyerek ona sordu. Muhtemelen böylelikle gelişmeleri doğru okuyup da nebevî stratejiyi görebilecek

olanlara aynı zamanda Hazreti Abbâs'ın farklılığını göstermeyi hedeflemişti. Bu soruya mukabil Hazreti Abbâs, “Çünkü!” diye başladı sözlerine. “Allah (celle celâluhû) Sana, iki topluluktan birisini vaat ediyor; hâlbuki bak, onlardan birisini şu anda Sana verdi!”³¹³

Gerçekten doğrudur; Kur'ân, “Allah (celle celâluhû), iki topluluktan birisine galib geleceğinizi size vaadettiğinde siz, silahsız olan topluluğun sizin olmasını arzu ediyordunuz; hâlbuki Allah (celle celâluhû), emirleriyle hakkı üstün kılmak ve şirkin kuvvetini yok ederek kafirlerin ardını kesmek istiyordu ki o suçlu müşrik güruh hoşlanmasa da hak olan İslâm'ı yüceltsin, batıl olan şirki de ortadan kaldırsın!”³¹⁴ buyurmak suretiyle kervan veya Bedir zaferi olarak iki alternatiften birisini vaat etmişti. Şimdi, Bedir zaferini bir ihsan olarak lutfettiğine göre bir de kervanın peşine düşerek hırs göstermek olmazdı ve Hazreti Abbâs'a teveccüh eden Efendimiz de “Doğru söylüyorsun!” buyurdu.³¹⁵

Hazreti Abbâs'ın bahsini ettiği bu âyetin, kervanıyla birlikte Şâm'dan ayrılıp da Bedir'e yaklaşan Ebû Süfyân'ı takip sırasında nâzil olduğu düşünüldüğünde çok farklı bir durum ortaya çıkmaktadır; henüz on gün önce inen bir âyetten Hazreti Abbâs haberdardır!³¹⁶ Üstelik bu sırada o, Mekke ordusuyla birlikte hareket etmiş ve Bedir'e gelmektedir. Açıkça bu, o günkü meçhul mü'minlerle Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) arasında, yine hiç kimsenin bilmediği bir iletişimin olduğunu göstermektedir ki yeni gelen bir âyetten Hazreti Abbâs'ın haberi olmuş, muhtevası itibariyle ne demek istediğini anlamış ve Bedir sonrasında kervanı takip gündeme geldiğinde ilk itiraz eden de o olmuştur!

Bu sıralarda, Bedir esirlerine ne yapılacağı konuşulmaya başlanmıştı ve attığı her adımını ashâbına da mâletmek isteyen Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Hazreti Ebû Bekir ve Hazreti Ömer gibi önde gelen isimlere, esirler konusundaki fikirlerini sormuş, kanaatlerini söylemelerini talep etmişti. Hazreti Ebû Bekir onları affetme, Hazreti Ömer ise kılıçtan geçirme istikametinde fikir beyan ediyordu! Abdullah İbn-i Revâha daha sert duruyordu; “Yâ Resûlallah!” dedi. “Gördüğüm kadarıyla şu vadide, bir hayli çalı-çırpı ve odun var; onlar içindeyken bu vadiyi ateşe veriver!”³¹⁷

Belli ki Hazreti Abdullah, on beş yıllık Mekke mihneti ve Bedir'e geliş niyetleriyle onlara bakıyor ve bugüne kadar yaptıklarıyla bunu çoktan hak ettiklerini düşünüyordu. Elbette bu, nebevî şefkatin onaylamayacağı bir teklifti ve hislerin baskısıyla söyleniyordu. Ancak aynı zamanda duyanların yüreğini ağzına getiren de bir teklifti ve Hazreti Abdullah'ın bu teklifini duyar duymaz devreye yine Hazreti Abbâs girerek teklifindeki yanlılığı ifade sadedinde ona, "Akrabalık bağlarını kökünden kestir!" diyor ve tepki gösteriyordu.³¹⁸

Bir aralık anne tarafından akrabaları gelmiş, "Bize izin ver yâ Resûlallah! Kardeşimizin oğlu Abbâs'ın fidyesini biz verip onu kurtaralım!" diyor, araya girip onu bu durumdan kurtarmak istiyorlardı. Bunu duyunca, "Hayır!" buyurdu Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem). Sonra da ilave etti:

"Onun adına ödenmedik bir dirhem bile bırakamazsınız!"³¹⁹

İstişare neticelenmiş ve derken sıra esirlerin bedel karşılığında serbest bırakılmasına gelmişti. Bunun için Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), amcası Hazreti Abbâs'tan da dört bin dirhem istedi. Hazreti Abbâs'ın henüz anlayamadığı bir strateji söz konusuydu ve bunu o ân için göremeyen Hazreti Abbâs, "Yâ Resûlallah! Ben Müslüman idim."³²⁰ deyiverdi! Kendince haklıydı; on beş yıldır Mekkelilerin ağız kokusunu çekmiş, her türlü sıkıntılarına göğüs germiştir. Zoraki savaşa getirilmiş ve yüreği kanaya kanaya geldiği Bedir'de bir de esir olup onur ve gururu rencide olmuştu. Ayrıca, yakın arkadaşlık kurduğu insanlara yedirip içirmek ve hediyelerle şiddetlerini tadil etmek, hep maddi imkan gerektiren hususlardı. Üstelik Mekke'de, bu işleri deruhte ederken ona yardımcı olacak kimse de yoktu! Şimdi ise Resûlullah, ihtiyat akçesi olarak bir kenara koyduğu imkanlarını da elinden almak üzereydi! Ancak Resûlullah'ın stratejisi daha farklıydı; onun için Hazreti Abbâs'a döndü ve "Senin Müslüman olup olmadığını en iyi Allah bilir!" buyurdu. Ardından devam etti:

"Şayet mesele senin dediğin gibiyse zaten Allah sana mükafatını verir! Dolayısıyla sen, fidye bedelini öde! Hatta sadece kendi bedelini değil, kardeşin oğlu Nevfel İbn-i Hâris ve Akîl İbn-i Ebî Tâlib ile Benî Hâris İbn-i Fihr'in kardeşi müttefikin Utbe İbn-i Amr'ın bedelini de öde!"³²¹

Hâlâ nebevî stratejiye muttali olamayan Hazreti Abbâs'ın dünyasını sarsan tekliflerdi bunlar. Üstelik mükellefiyeti azaltmak için devreye girdiği yerde şimdi yükü daha da ağırlaşmış, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisinden bir yerine dört kişinin fidye bedelini talep ediyordu!

Bir ümit, Resûlullah'a dönüp, “Bu kadar para bende yok, yâ Resûlallah!” dedi. Ancak bu da işe yaramayacaktı; ona dönen Habîb-i Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem), bütün yolların kapalı olduğunu ve daha fazla ısrar etmemesi gerektiğini ifade sadedinde perdeyi araladı ve şunları söyledi:

“Sen ve hanımın Ümmü Fadl ile falan yere saklayıp da ‘Şayet bana birşey olur da geri dönmezsem bunlar Fadl’ın oğulları, Abdullah ve Kusem’in olsun!’ diye vasiyet ettiğin mal var ya, ondan öde!”

Hazreti Abbâs'ın gözleri yuvasından çıkacak gibiydi; “Vallahi de yâ Resûlallah!” dedi. “Şehâdet ederim ki sen, Allah'ın Resûlü'sün! Bu dediğin, sadece benimle Ümmü Fadl'ın bildiği bir husustu!”³²²

Hatta o gün Hazreti Abbâs'ın, yanında bulunan yirmi ûkıyye altını vererek hesabı kapatmak istediği, ancak bu teklife karşılık Resûlullah'ın, “Hayır! Bu, Allah'ın, senin vesilenle bize olan ikramıdır!” buyurduğu ifade edilmektedir.³²³ Dolayısıyla Hazreti Abbâs, dört bir taraftan kuşatıldığını fark ettiği Bedir sonrasında, kendi fidyesi yanında üç kişinin daha bedelini ödemek zorunda kaldı.³²⁴

Öte yanda, Bedir hezimetinin haberi Mekke'ye geldiği gün yaşananlar da oldukça dikkat çekmektedir; hiç beklemedikleri bu vahim sonucu duyan Ebû Leheb, öfkesinden kudurmuş, bunu gören haberci de tanımadıkları insanlar tarafından hezimete uğratıldıklarını anlatmaya başlamış ve bineklerinden sarıklarına kadar tavsif etmişti. Bu sırada orada bulunan Hazreti Abbâs'ın kölesi Hazreti Ebû Râfi', kendisini tutamayarak, “Vallahi de onlar meleklerdir!” deyiverdi! Açıkça bu, o güne kadar gizlediği kimliğini âşikâr etmek anlamına geliyordu ve bunu duyan Ebû Leheb de öfkesini çıkarmak için onun üzerine çullanıverdi! Mekke idaresinde söz sahibi birisinin kendilerini fark ettiğini gören ve efendisinin olmadığı yerde kölesine işkence etmesine öfkelenen Hazreti Abbâs'ın hanımı Ümmü Fadl, eline geçirdiği bir çadır direğini kaptığı gibi Ebû Leheb'in kafasına indirmiş,

böylelikle Ebû Râfi'in açığını da kapatmıştı. Zira bu darbenin tesiriyle sarsılan Ebû Leheb, o gün yaşadıklarını kimseyle paylaşmadan birkaç gün sonra ölmüştü!³²⁵

Şüphesiz Hazreti Abbâs'ın bu kimliğini ifade eden zemin Bedir'den ibaret değildir; Hazreti Abbâs'ın, o günden sonra da Mekke'de edâ ettiği misyona bakıldığında bunun, nebevî bir strateji olduğu ve iradî bir duruşun neticesinde hayata geçirildiği anlaşılmaktadır. Zira Uhud gibi en kritik noktada, Mekke'den Efendimiz'e gelen mektuplar söz konusudur ve bu mektupların sahibi şüphesiz Hazreti Abbâs'tır.³²⁶ Hatta, meselenin önem ve aciliyetinden dolayı Hazreti Abbâs'ın bu mektubu, normal şartlarda en erken altı günde alınabilen Mekke-Medîne arasındaki yolu üç günde katettiği ifade edilmektedir³²⁷ ki bu, ayrıca üzerinde durulması gereken bir konudur. Zira, daha ilk günden bu yana Mekke güzergahına seriyeye ve gazveler tertip eden Habîbullah'ın, söz konusu stratejileriyle yol emniyetini temin ettiği ve bu güzergahta bulunan kabilelerle anlaşmalar yaparak bu türlü sürprizlere karşı hazırlıklı olduğu anlaşılmaktadır. Açıkça bu, dinlenmiş ve hazır bekleyen develerle, aktarma yapılarak ve kesintisiz gerçekleşen bir yolculuk demektir.

Gelen mektubun muhtevası da dikkat çekicidir; Mekke'de nelerin konuşulup ne türlü stratejilerin geliştirildiğini, kimlerin katılımıyla nasıl bir ordu toplandığını ve zamanlama itibariyle ne zaman saldırıya geçeceklerini Allah Resûlü'ne bildirmiş, Mekke'deki genel atmosferi O'na bildirdikten sonra elini çabuk tutması gerektiğini ifade etmiş ve onlardan önce hazırlığını tamamlamasını tavsiye etmiştir.³²⁸ Mektubunda Hazreti Abbâs, şöyle demektedir:

“Kureyşliler senin üzerine yürümek üzere derlenip toplanmışlardır. Elini çabuk tut ve yapabileceğini yap. Hazırlanmakta olanlardan öne geç ve onlardan önce davran! Sana doğru yönelmiş bulunuyorlar. Üç bin kişiler. İki yüz atlıları, yedi yüz zırhları ve üç bin de develeri var! Bütün silahlarını yanlarına almışlardır!”³²⁹

İşte, Hazreti Abbâs gibi insanların Mekke'de kalmasının en temel hikmeti budur; böylelikle Fahr-i Kâinât Efendimiz, şiddetle üzerine gelen kitlelerin zarar görmeden veya en az zayıyla geriye dönebilecekleri yeni stratejiler

geliştirmiştir. Daha açık bir ifadeyle Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), kendi adına bir göz ve kulak olarak Hazreti Abbâs'ı yeniden Mekke'ye göndermek istemiş, bunu yaparken de Mekkelilerin zihinlerinde oluşan zanları yok etmek suretiyle onun elini güçlendirmiştir.

Resûlullah'ın davasına bu kadar bağlı olan Hazreti Abbâs'ı biz, Allah Resûlü'nün Hayber'e gittiği gün başka bir duyarlılık hâlinde görmekteyiz; bu gidişi dillerine dolayan Mekkeliler, psikolojik harbin bir parçası olarak o gün yalan yanlış bilgiler üretmiş ve Sultân-ı Rusûl'ün Hayber'de mağlub olduğunu söylemeye başlamışlardır. Zaten yüreği ağzında yaşayan Hazreti Abbâs'ın o gün, Resûlullah'ın aleyhinde cereyan eden bu haberi duyduğunda takatinin tükendiğini ve oracıkta bayıldığını görmekteyiz.³³⁰

Nihayet Hazreti Abbâs, Mekke'yi fetih için Efendimiz'in Medîne'den hareket ettiğini duyduğu gün, buradaki vazifesinin de sona erdiğini anlamış olarak yola çıkmış ve yolları Cuhfe'de kesişmiştir. Onu gören Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Medîne'ye hicret etmek istediği gün kendisine söylediği cümleyi hatırlatırcasına, “Benim nübüvvetim, nasıl peygamberliğin sonuncusuysa, senin hicretin de ey amcacığım, hicretin sonuncusudur!”³³¹ diyerek ona burada iltifat etti. Bu iltifat aynı zamanda, Mekke'nin Müslümanlaşacağını ve bundan sonra da hicret kapısının kapanacağını ifade ediyordu. Ardından, Hazreti Abbâs'ın yükünü Medîne'ye gönderdi³³² ve daha sonra onu da yanına alarak Mekke fethini gerçekleştirmek için yola revân oldu.

Mekke fethinin hemen öncesinde Merrüzzehrân vadisinde yaşanan sürece dikkatlice bakıldığında, Hazreti Abbâs'ın önceki kimliğiyle ilgili başka detaylar da fark edilecektir ki “Merrüzzehrân'daki Strateji” ve “Ebû Süfyân'ın Doğuşu” başlıkları altında verilmeye çalışılan yerde konu etraflıca ele alınacaktır.

Bütün bu bilgiler ışığında diyebiliriz ki birçok sebep ve sâik neticesinde gelinen Mekke fethinin temelinde öne çıkan iki isimden birisi, belki de ön önemlisi Hazreti Abbâs'tır.³³³ Hâdiselerin seyri onun verdiği istihbaratla değişmiş ve şiddetin şiddet doğurduğu ortamlar yerine şiddeti şefkate dönüştürecek adımlar atılabilmiş, en sıkıntılı süreçler minimum zayılatla

atlatılabilmiştir.

Akrabalık Bağları

Efendiler Efendisi'nin stratejilerinden birisi de bütün kapıların teker teker kapandığı yerde hiç kapanmayacak yeni kapılar açmak, muhataplarıyla yeni bağlar kurmaktı. Zaten O'nun karşısında yer alan ve son demlerine kadar hep düşmanlıkla karşısına çıkanlar, birbirleriyle akrabalık yönüyle de kenetlenmiş durumdaydılar; neredeyse hepsi, Kusayy İbn-i Kilâb'ın neslinden oluşuyordu. Dolayısıyla üst kimlik itibariyle kendilerine “Kureyş” denilen bu insanlar, aradan geçen yıllar içinde farklı kollara ayrılmış olsalar bile temelde birbirleriyle akraba idiler. Bilhassa onları birbirlerine daha çok kenetleyen “kabile” hayatının egemen olduğu bu dönemlerde böyle bir yakınlık, servet ü sâ mân ile satın alınabilecek bir değer değildi! Şüphesiz o, başlı başına bir değerdi! Kabileden birisiyle akraba olan bir insan, hitap ettiği kabile nüfusunun bütünüyle akraba oluyordu! Bundan böyle “aileden birisi” muamelesi görüyor ve kabilenin bütün fertleri, kültür olarak hayata yerleşen bu kurala riayet ediyordu!

Geçmişleri itibariyle aynı kökte birleşen Mekkeliler, benzeri akrabalıklarla geleceklerini de garanti altına almayı düşünüyordu. Allah Resûlü'nün o gün karşısında yer alanların bu yönlerine baktığımızda onları, birbirleriyle yeni yeni akrabalık bağları kuran ve bu yönleriyle de yeni ve dinamik güçler oluşturmaya çalışan fertler olarak görürüz. Mesela o gün Ebû Süfyân'ın kardeşi Ümmü Cemîl, Efendimiz'in amcası Ebû Leheb ile evlidir.³³⁴ Velîd İbn-i Mugîre, Hazreti Abbâs ve Safvân İbn-i Ümeyye'nin de baldızı Lübâbe Bint-i Hâris, Süheyl İbn-i Amr, Ebû Cehil'in kızı *Hanfâ*, Âs İbn-i Vâil de Hişâm İbn-i Mugîre'nin kızıyla evlidir. Aynı şekilde Ümeyye İbn-i Halef, oğlu Safvân İbn-i Ümeyye'yi Velîd İbn-i Mugîre'nin kızı Fâhite,³³⁵ Ebû Cehil de oğlu İkrime'yi kardeşi Hâris İbn-i Hişâm'ın kızı *Ümmü Hakîm*³³⁶ ile evlendirmişti. Ebû Cehil'in kardeşi Hâris İbn-i Hişâm, amcası Velîd İbn-i Mugîre'nin kızı ve Hâlid İbn-i Velîd'in de kızkardeşi Fâtıma Bint-i Velîd ile evli idi.³³⁷ Bu kadar iç içe geçmiş akrabalık ortamlarında Safvân İbn-i Ümeyye, İkrime ve kardeşleriyle beraber Hâlid İbn-i Velîd, ikiz gibi büyümüşü.³³⁸

Şüphesiz o günkü en katı kalplerin yumuşamasında, Allah Resûlü'nün bu kültüre paralel uygulamalarının büyük etkisi olmuştur. Allah'ın rehberliği de bu istikamettir; yine o günkü kültürde var olan çok kadınla evliliği sınırlandıran ve adres olarak bir kadınla evliliği gösterip bu istikamette teşvik eden Kur'ân, 23 yıl gibi kısa bir zamanda muhataplarının bütününe ulaşabilmek için Resûlullah'a çok kadınla evlenme imkanı tanımış, Allah Resûlü de bunu, çaldığı her kapının yüzüne kapandığı bir dönemde onların bu kenetlenmiş hâlini çözme istikametinde kullanmıştır. Şu da bir hakikattir ki “Şüphesiz ki Allah benim, sadece ehl-i cennet olanlarla evlenmemi murad buyurdu.”³³⁹ diyen ve attığı her adımı Allah'ın direktifleriyle atan Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem), söz konusu evlilikleri de hep Allah'ın izniyle gerçekleşmiştir. Bunu ifade sadedinde O (sallallahu aleyhi ve sellem), “Ailemden evlendiğim her kadın ve evlendirdiğim her bir kızım, mutlaka Cebrâil'in Allah'tan bana getirdiği bir iznin neticesinde gerçekleşmiştir.”³⁴⁰ buyurmaktadır. Böylelikle O (sallallahu aleyhi ve sellem), yanına bile yaklaşılabilen insanlarla akrabalık zemininde yan yana gelebilmiş, kin ve nefretle oturup kalkanların gönlü bu ortamlarda yumuşamıştır! Onlarla olan iletişimde Efendimiz'in evlilikleri, zemini yumuşatıp adımlarını muhatapları nezdinde meşrulaştıran birer köprü olmuştur. Onlara yemekler vermiş, evliliklerini vesile ederek velimelerine davet etmiş, yakınlıklarını nazara vererek onlara hediyeler göndermiş ve “sıla-i rahim”in önem arz ettiği o kültürde akrabalarının ziyaretine giderek veya onları misafir olarak ağırlamak suretiyle konuşma imkanı bulmuştur. Hatta denilebilir ki Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), düşmanlıkta zirveyi temsil edenlerle bile bu yönüyle yakınlık tesis etmiş ve muhataplarındaki kin ve nefreti, kısa zaman sonra mülayemet ve muhabbete inkılâb ettirmiştir. Bunun en güzel örneği, gözünü budaktan sakınmadığı bir dönemde, Ebû Süfyân'ın kızı Ümmü Habîbe ile evliliğidir.

Ümmü Habîbe Vâlidemiz'le Evliliği

Mekkelilerle gerilimin doruk noktaya geldiği demlerdi. Bilhassa Bedir'den sonra bu gerilimi temsil eden şahıs, Mekke'nin alternatifsiz reisi Ebû Süfyân'dı; tam bir “şahin” kesilmiş, Resûlullah'ın hayatını ortadan kaldırmak için akla hayale gelmedik planlar yapmış, Medîne'ye kiralık

katil bile göndermişti. Uhud'daki vahşetin altında onun imzası vardı ve Hendek'in kumandanı da şüphesiz yine o idi. İşte böyle bir dönemde Allah Resûlü'ne *Cibrîl-i Emîn* gelmiş, şu âyeti tebliğ ediyordu:

“Umulur ki Allah, sizinle düşmanlarınız arasında bir sevgi ve yakınlık kurar. Çünkü Allah her şeye Kâdir'dir; Allah, Gafur'dur, Rahîm'dir!”³⁴¹

Zamanlama olarak oldukça dikkat çekici bir durum söz konusuydu; düşmanlığın en koyu olduğu bir dönemde âyet, bu düşmanlığın yok olacağını haber veriyor, üstelik yerine muhabbetin hâkim olacağını müjdeliyordu! Müjde bununla da sınırlı değildi; Allah'ın kudreti açısından böyle bir dönüşümün mümkün olduğunu söylüyor ve arzu edilen böyle bir muhabbetin, ancak afv u safh, müsamaha, alttan alma, tepkisel tavır içine girmeme ve şefkatle mümkün olabileceğini ifade ediyordu. Aynı zamanda bu âyet, o güne kadar yapageldikleri düşmanlıklara rağmen dünyaya kardeşlik adına tarifi imkânsız mesajlar verenlerin anlatıldığı başka beyanları bir kez daha hatırlatıyor,³⁴² söz konusu müjdenin tahakkuku adına atılması gereken adımları teşvik ediyordu. Anlaşılan net mesaj, en büyük düşmanlar bile günün birinde realiteyle yüz yüze gelip teslim-i silah edecek, eskiye inat, kalan ömrünü de sevginin kahramanı olarak yaşayacaktır!

Şüphesiz ki Allah Resûlü'nün kimseye düşmanlığı yoktur; O'nun düşmanlığı, düşmanlığın kendisinedir! Öyleyse çoğu kez düşmanlık yapanlar Mekkelilerdir ve Mekke'nin başında da lider olarak Ebû Süfyân bulunmaktadır. Bedir'de³⁴³ bizzat bulunmasa da Uhud ve Hendek'e gelen ordunun kumandanı odur. Bunlar arasında yaşanan birçok arbedenin baş kahramanı da yine Ebû Süfyân'dır. Açıkça Ebû Süfyân, gelen âyette ifade edilen ve yarın muhabbete inkılâb edecek olan düşmanlığın adresi olarak durmaktadır. Sadece onun değil, fezlekesinde ifadesini bulan şefkati mesleğin esası hâline getirip aktif sabırla yüründüğünde âyet, bütün kinlerin yok olacağını, Mekkelilerin gönüllerinde de nefretin yerine muhabbet güllerinin açacağını haber veriyordu.³⁴⁴

Şüphesiz muhabbetin tesisi, ancak tanımakla mümkündür. Zira insan, tanımadığının düşmanıdır! O günkü Ebû Süfyânlar da Allah'ı ve Resûlü'nü tanımadıkları için düşmanlık yapıyor, tanımamak için de minderden

kaçıyordu! Bu yönüyle âyet, bu tanışıklığı temin için başta Ebû Süfyân olmak üzere mü'mine hedef gösteriyordu. Bu tanışıklığın en tesirli yolu ise başta ifade edildiği gibi akrabalıktan geçiyordu.³⁴⁵ Hıbrî'l-Ümme lakabıyla meşhur ve Efendimiz'in duasına mazhar olmuş allâme sahâbî Abdullah İbn-i Abbâs (radiyallahu anhumâ), bu sürecin cereyan şeklini bize şu ifadeleriyle aktarmaktadır:

“Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Ümmü Habîbe ile ‘*Umulur ki Allah sizinle düşmanlarınız arasında bir sevgi ve yakınlık kurar. Çünkü Allah her şeye Kâdir’dir; Gafûr’dur, Rahîm’dir.*’³⁴⁶ mealindeki âyet geldikten sonra evlendi. Böylece Muâviye, mü'minlerin dayısı oldu!”³⁴⁷

Demek ki Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), sadece anlamakla kalmamış, aynı zamanda büyük bir hassasiyetle Kur'ân'ı tatbik etmiştir. Söz konusu evliliğin cereyan şekli şöyledir:

Cibrîl'den mesajı alan Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), ashâbından *Amr İbn-i Ümeyye*'yi, Habeş kralı *Necâşî*'ye³⁴⁸ göndermiş ve gönderirken de ona, krala takdim etmesi için iki mektup vermiştir. Bu mektuplarından birisinde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), 16 yıl önce Hazreti Ca'fer ve arkadaşlarını Habeşistan'a kabul eden Ashame'den sonra Habeşistan krallık koltuğuna oturan yeni Necâşî'yi de İslâm'a³⁴⁹ davet ederken³⁵⁰ diğerinde, orada kocası³⁵¹ vefat edip de kızı Habîbe ile yalnız kalan Ramle Bint-i Ebî Süfyân'la³⁵² kendi nikâhını kıymasını talep ediyordu.³⁵³

Damadı Ubeydullah İbn-i Cahş'ın ölüm haberini³⁵⁴ aldığı dakikadan itibaren sevinen³⁵⁵ ve kızı Ümmü Habîbe'nin, Mekke'ye geri döneceğinin hayallerini kuran Ebû Süfyân'a gelen yeni haber, kızıyla Muhammedü'l-Emîn'in evlendiğini söylüyordu!

Yine donakalmıştı! Evet, Muhammedü'l-Emîn'i tanıyordu. Hatta akrabalık yönüyle kendisine yakınlık da duyuyordu.³⁵⁶

Ancak maziyi yok sayıp kızını bağına basacağı ânın hayallerini kurup durduğu bir sırada, hem de baş düşman olarak görüp ordularla üzerine yürüdüğü bir insanın kızıyla evliliği kolay hazmedilecek bir husus değildi!

Mekke'nin başındaki kudretli Ebû Süfyân'ı çileden çıkararak bir haber olmasına rağmen yapabileceği bir şeyin olmadığını fark edemeyecek birisi değildi; onun için önce, "Denk bir evlilik!" dedi. Ardından da "Akan suya kement vurulmaz!" manasında, "Soylu deveye gem vurulmaz!"³⁵⁷ diye ilave etti.³⁵⁸

Aynı zamanda bu evliliğiyle Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), kin ve nefrette başı çeken başka bir isim olan Safvân İbn-i Ümeyye ile de bacanak olmuştu; zira o da Ümmü Habîbe Vâlidemiz'in bir diğer kardeşi olan Ümeyme Bint-i Ebî Süfyân ile evliydi.³⁵⁹

Buraya kadar aktarmaya çalıştığımız, Resûlullah'ın Ümmü Habîbe Vâlidemiz ile evliliğinin ana hedefi ve cereyan ediş şekliydi.³⁶⁰ Gelin şimdi de bu evlilik sonrasında Ebû Süfyân cephesinde nelerin yaşandığına bir bakalım:

Aynı zamanda tüccar kimliğiyle öne çıkan Ebû Süfyân, bilhassa Şâm'a giden yolculuklarının gidiş ve dönüşlerinde Medîne'ye daha farklı bakmaya başladı. Zaten, güzergâh itibariyle yol, Medîne'den geçiyordu ve yakınına kadar geldiği bu şehirde, kendisinden bir parça, kızı Ümmü Habîbe vardı! Dolayısıyla fırsat buldukça veya değişik vesileleri öne sürerek kızının yanına uğramaya başladı; bilhassa Bedir'den sonra görmeye bile tahammül edemediği Resûlullah'ın hânesine girip çıkıyordu! Tabii ki bu giriş çıkışların her birisinde çok yeni şeylerle karşılaşılıyordu; o güne kadar düşmanlıktan başka bütün kapıları kapattığı bu Medîne'yi, başkalarının yorumlayarak önüne koyduğu haberlerden ziyade bizzat müşahedeleriyle tanımaya başlamıştı! Mesela o günlerden birisinde Ebû Süfyân, kızı Ümmü Habîbe Vâlidemiz'in yanına gelmişti. Tabii olarak kızından hürmet bekliyordu ve orada bulunan bir mindere oturmak isteyince hiç beklemediği bir tepkiyle karşılaştı; Ümmü Habîbe Vâlidemiz, tuttuğu gibi babasının altından minderi çekti ve oraya oturmasına müsaade etmedi. Ebû Süfyân, şaşkınlık içinde ona döndü ve "Ey kızcağzım!" dedi. "Sen, beni mi o mindere layık görmedin, yoksa o minderi mi benden kışkırdın!"

Ümmü Habîbe Vâlidemiz'in babasına verdiği cevap, Ebû Süfyân'ın yaşadığı şoku daha da artıracak nitelikteydi; "Bilakis!" dedi. "Seni ona layık

görmedim; çünkü o, üzerine Resûlullah'ın oturduğu bir minder! Sen ise müşrik ve necis bir adamsın! Bu sebeple Resûlullah'ın minderine senin oturmanı istemedim!”

Duydukları karşısında Ebû Süfyân'ın yediği şok bir kat daha artmıştı; “Ey kızcağızım!” dedi. “Görmeyeli sen, ne kadar da değişmişsin!”³⁶¹

Kızı Ümmü Habîbe'nin çok değiştiği doğrudu; bu değişiklik onu, esas çizgisine getirmiş Rahmân'a kul yapmıştı. Hâlbuki Ebû Süfyân hâlâ akıl almaz işler yapıyordu! Onun için babasına, “Tam aksine!” dedi Ümmü Habîbe Vâlidemiz. “Allah (celle celâluhû) beni, İslâm'la şerefliendirdi. Sen ise ey babacığım! Hâlâ, görüp duymayan bir taşa temenna durup, onun önünde boyun eğiyorsun!”³⁶²

Kendini bulmaya başlayan Ebû Süfyân, artık yepyeni bir güzergâha girmişti! Karşılaştığı her hâdise, duyduğu her cümle ve görüştüğü herkes, dünyasının dokunulmaz putlarını teker teker deviriyordu! Artık o da on sekiz yıldır Mekke'de konuşulan her şeyin, kocaman bir yalandan ibaret olduğunu sezebiliyordu!

Onun için bu evlilik, yeni bir miladın başlangıcıydı. Aynı zamanda bu, Mekke fethine doğru yürüyüşün de kırılma noktalarından birisini oluşturuyordu. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), üst üste bütün kapıların kapandığı böylesine bir günde, kimsenin kapatamayacağı çok kritik bir kapı aralamıştı. En azından Ebû Süfyân'ın gelip gidişi kadar bu kapıdan Resûlullah da geçecek, Ebû Süfyân ailesi başka olmak üzere O'nu Mekke'lilere ulaştıracak yeni köprüler inşa edecekti.

Öyle de oldu; bu evlilikten sonra Ebû Süfyân'ın politikası değişmeye başladı. Artık kin ve nefretle oturup kalkmıyor, şiddetle köpürüp ölüm nârâları atmıyordu! Oturup konuşulabilecek bir kimliğe bürünmüştü! Daha açık bir ifadeyle ilâhî müjdenin semeresi alınıyor ve 18 yıllık düşmanlık, kurulan bu yakınlığın sıcaklığında hızla eriyordu! Rahmân'ın vahiyle müeyyed kıldığı Mücessem Kur'ân (sallallahu aleyhi ve sellem), attığı adımın semeresini alıyordu! Tabii ki bu, sadece Ebû Süfyân'ı hedefleyen bir adım değildi; çok geçmeden Ebû Süfyân'ın bir diğer kızı Hazreti Dürre³⁶³ de

babasından habersizce Medîne'ye geldi ve Müslüman oldu.³⁶⁴

İlmik ilmik emeklerle Habîb-i Kibriyâ Hazretleri, yeni bir istikbâl inşâ ediyordu. Birkaç yıl sonra gerçekleşecek olan Mekke fethinin temellerine güçlü bir harç koymuştu; zira Ebû Süfyân, Mekke'nin problemsiz teslim olmasında çok kritik bir rol oynayacaktı!

İşin bir de Mekke'ye bakan boyutu vardı; o güne kadar önlerinde bir “şahin” olarak gördükleri liderleri, kimlik değiştirmişçesine bir tavır sergiliyor, Medîne söz konusu olduğunda bambaşka bir kimliğe bürünüyor. Onu eski günlerine geri getirebilmek için ne kadar zorlamışlarsa da netice alamadılar ve çareyi, belli başlı konularda onu by-pas etmekte buldular; özellikle Hâlid İbn-i Velîd, İkrime, Safvân İbn-i Ümeyye ve Süheyl İbn-i Amr öne çıkmış, İslâm'a düşmanlıkta mahşerin dörtlüsü gibi hareket ediyorlardı. Mesela Allah Resûlü'nü Hudeybiye'de durduranlar bunlardı! Ertesi yılki “Kaza Umresi” sürecini kontrolde tutup yakından takip edenler de yine bunlardı.³⁶⁵ Şu da bir gerçek ki Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), bunların da peşindeydi.

Safiyye Vâlidemiz'le Evliliği

Bu açıdan bakıldığında, Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) Safiyye³⁶⁶ Vâlidemiz'le evliliğinin de ne kadar kritik ve stratejik olduğu anlaşılmaktadır. Bilindiği üzere O (radiyallahu anhâ), o günkü Yahudi muhatapları arasında en problemlili adam olan Huyayy İbn-i Ahtab'ın kızıdır. Babası Huyayy, Nadîr kabilesinin reisidir; Resûlullah ile savaşıp yok etmeyi, hayatının hedefi hâline getirmiş, kavmini de tahrik ederek onların Medîne'den sürülmesine sebebiyet vermiştir! Bu sürgünde, gidip Hayber'e yerleşmiş ve bu sefer de Hayber halkını isyana teşvik ederek onları da Resûlullah'ın karşısına geçirmiştir! Belki de en büyük atağı, yanına aldığı bir grup Yahudi ile birlikte önce Mekke, ardından da diğer kabilelerin bütünü dolaşması, dünya adına vaadettikleriyle onların hepsini aynı çizgide birleştirip Ahzâb ordusunu toplamasıdır!³⁶⁷ Müslümanların dışında herkesin ittifak ederek Medîne'ye yürüdüğü bu hâdiseden çok ümitlidir; zaten genel görüntü, sadece yürüseler Medîne'de taş taş üzerinde kalmayacaktır! Ayrıca Ahzâb ordusu Hendek'e dayanacağı âna kadar

anlaşmaya sadık kalan ve bu süre içinde Efendimiz'in kendileriyle anlaşmayı yenileyerek sağlama aldığı Benî Kurayza'nın aklını çelip onları da savaşa ikna eden bizzat kendisidir; gecenin karanlığında Ka'b İb-i Esed'in evine gelmiş ve başlangıçta maksadını gerçekleştirememiş olsa da ısrarları neticesinde onun da aklını çelmiş ve Benî Kurayza'ya da isyan bayrağını çekirmiştir!³⁶⁸ Çoğu defa Allah Resûlü'nün yanına gelerek ağız dolusu hakaretlerle O'nu rencide edenlerin başını çeken de şüphesiz odur.

Bilindiği gibi Bedir'e kadar normal seyrinde giden ilişkiler,³⁶⁹ Bedir'den sonra yavaş yavaş gergin bir zemine kaymış ve o günden sonra bazı Yahudi kabileleri, Medîne Devleti'ne isyan etmeye başlamıştı. Gerçi hep lokal kalmış ve Resûlullah'ın kontrolünde cereyan eden mesele, hiçbir zaman Yahudilikle İslâm'ın savaşı hâline getirilmemişti. Ortada, devlete isyan edip baş kaldıran ve silahı devreye koyan belli başlı kabileler ile kendini koruma refleksi ortaya koyan bir devlet vardır! Burada da Resûlullah'ın öncelikli tercihi, duyularının doğruluğunu tetkik ettirdikten sonra "diplomasi"dir; elçiler göndermiş ve çoğu zaman da kendisi bizzat giderek konuşmuş, yapılan isyanın gereksizliğini ve sonuçlarının vahametini anlatarak onları bu sevdadan vazgeçirmeye çalışmıştır. Girdikleri yoldan vazgeçirebilmek için atılan her türlü adıma rağmen tutumlarından vazgeçmeyip işi daha ileri boyutlara taşıyınca üzerlerine yürümüş ve meseleyi bu sefer devlet mantığı içinde çözmüştür!

Nihayet bu süreç, Hayber'e kadar gelmiştir. Hayber'in, hicretin yedinci yılının Safer ayında gerçekleştiği düşünülecek olursa,³⁷⁰ Yahudilerle yaşanan problemlili sürecin yaklaşık dört yıl sürdüğü görülecektir. Zira Hayber, Yahudilerle yaşanan gerginliğin sona ereceği, devreye girecek anlaşmalarla ilişkilerin tamir edileceği ve hayatın, gerginlikten uzak olağan bir zemine kavuşacağı yeni dönüm noktasıdır. Ancak o günkü muhataplar da insandır ve yaklaşık dört yıl devam eden bu gergin süreçte, hem Yahudi hem de Müslümanlar açısından duyarlılık artmış, küçük kusurlar bile büyük kabahatler olarak algılanmaya başlamıştır.

Bedir sonrası gibi Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), nezaket kesbeden ilişkileri tamire Hayber'de başlamış ve her iki tarafın da hiç tahmin

etmediği bir adım atmış, en problemlili adam olan Huyayy İbn-i Ahtab'ın kızıyla evlenmiştir! Şüphesiz ki bu evlilik, iki yönlü bir operasyondur; yaşadığı her türlü olumsuzluğu yine sinesine gömen Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), sırf Yahudi olduğu için kimseyle düşmanlık yapılamayacağını Müslümanlara fiilen göstermiş hem de sinesindeki enginliği göstererek Yahudilere, kapısının sonuna kadar açık olduğunu ilan etmiştir; [371](#) şöyle ki:

Hayber'de esir alınanlar arasında, amcasının kızıyla birlikte Huyayy İbn-i Ahtab'ın kızı *Safiyye* de vardı. Babasından sonra [372](#) şimdi de kocası Kinâne İbn-i Ebi'l-Hukayk, Hayber'de öldürülmüş, esirler arasında başına neler geleceğini kara kara düşünmeye başlamıştı.

Bu sıralarda Efendimiz'e gelen Dıhyetü'l-Kelbî, kendisi için esirler arasından birisini vermesini talep etmiş, O da buna izin vermişti. Çoğu zaman Cibrîl-i Emîn'in kendi suretinde geldiği ve Resûlullah'ın elçisi Hazreti *Dıhye*, bu müsaadenin ardından esirlerin yanına gitti ve kendisi için *Safiyye Vâlidemiz*'i aldı. Bunu gören ashâbdan bir başkası, hemen Allah Resûlü'nün yanına geldi ve "Yâ Resûlallah!" dedi. "Benî Kurayza ve Benî Nadîrlilerin hanımefendisi ve onların reisi Huyayy İbn-i Ahtab'ın kızını *Dıhye*'ye vermen, vallahi de uygun olmaz; onu ancak Sen almalısın!"

Sahâbe ferasetiydi; vahyin şekillendirdiği ve Allah Resûlü'nün dizinin dibinde terbiye görmüş sahabîsi doğru söylüyordu; böyle bir tercih aynı zamanda Hayber'i içeriden fethetmek demektir ve bunun üzerine Efendiler Efendisi, Hazreti *Dıhye*'yi yanına çağırarak, *Safiyye*'nin yerine esirler arasından başka birisini almasını istedi. Daha sonra da Hazreti Bilâl'e seslenerek onları huzuruna getirmelerini emir buyurdu. [373](#)

Derken Hazreti Bilâl, beri tarafta, gelişmeleri endişe dolu gözlerle ve dikkatlice takip eden *Safiyye Vâlidemiz*'in yanına gelmiş, kendisini Âhir Zaman Peygamberi'nin çağırıldığını söylüyordu! Duyar duymaz aklına, yıllar önce gördüğü rüya geldi; Hayber öncesinde onu, kocasına hatırlattığı için tepki görmüş, hatta o rüya sebebiyle dayak bile yemişti. [374](#) Hem, Âhir Zaman Peygamberi, başta babası ve amcası olmak üzere hemen her Yahudi'nin bilip konuştuğu bir konuydu ve şimdi O (sallallahu aleyhi ve sellem), kendisini çağırıyordu!

Onları Resûlullah'ın yanına daha kestirme yoldan getirebilmek için Hazreti Bilâl, savaşın cereyan ettiği yerden geçirmişti. Tabii olarak yaşanan onca arbedenin âsârı ortada duruyordu! Yolda gelirken iki Hayberlinin cesedini görünce amca kızı çığlığı basmış, üstüne başına toprak saçmaya başlamıştı! Onun bu hâline şahit olan Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), “Ey Bilâl!” diye seslendi. Şefkat Nebîsi'nin yüreği burkulmuştu ve o güne kadar zerresini görmediği muhataplarına nezaket dersi verircesine şöyle devam etti:

“Sende hiç merhamet duygusu yok mu ki bu kadıncağızları, ölülerinin arasından geçiriyorsun!”[375](#)

Huzuruna gelince Safiyye Vâlidemiz'i karşısına alan Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), ona İslâm'ı anlattı. Sadece anlatıyordu ve kabullenip kabullenmemede onu muhayyer bırakmıştı. Önüne koyduğu seçenek sadece bu değildi; İslâm'ı kabul ettiği takdirde kendisiyle izdivaç yapacağını söylüyor, kabullenmediğinde ise kendisini hürriyete kavuşturup kavminin arasına göndereceğinin müjdesini veriyordu!

Müjdesi verilen ve herkesin bekleyip durduğu Âhir Zaman Peygamberi olduğu her hâlimden belliydi; zafer kazanmış bir kumandan iken, esirlerinden birisini karşısına almış onunla konuşuyor ve “Benimle evlenmediğin takdirde seni sürüm sürüm süründürürüm!” yerine “Seni hürriyetine kavuşturup kavminin arasına gönderirim!” teklifinde bulunuyordu! Böyle bir duruluğu ancak bir Peygamber gösterebilirdi. Önce, “Yâ Resûlallah!” diye başladı sözlerine. Zaten bu, bir kabulün ifadesiydi ve şöyle devam etti:

“Zaten ben, şu konak yerine gelip de beni İslâm'a davet etmeden önce Müslüman olmayı arzulamış ve Seni de tasdik etmek istemiştim. Artık benim, ne Yahudilikte bir emelim, ne de orada bir yakınım kaldı! Bak şimdi Sen, inkârla İslâm'dan birisini seçme konusunda beni serbest bırakıyorsun! Tabii olarak ben de Allah ve Resûlü'nü seçiyorum. Allah ve Resûlü bana, hürriyete kavuşmamdan da kavmimin arasına geri dönmenden de daha hayırlıdır!”[376](#)

Aynı zamanda bunlar, onun marifet ufkunu gösteren cümlelerdi ve bunun

üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Safiyye Vâlidemiz'i önce hürriyete kavuşturdu ve ardından da zevceliğe kabul etti. Medîne'nin en problemlili adamının kızı ve esirler arasındaki Zeyneb,³⁷⁷ bir anda "mü'minlerin annesi" oluvermişti! Rüyası gerçekleşmiş ve bütün sıkıntılarını unutmuştu! Üstelik Habîb-i Kibriyâ Hazretleri, Medîne'ye iki gecelik mesafede bulunan bir köye³⁷⁸ geldiklerinde Safiyye Vâlidemiz'le evliliğinin alâmeti olarak velîme vermiş, bu yemeği kastederek Safiyye Vâlidemiz'e, "Yakınlarını da çağır!" buyurmuştu.³⁷⁹ Velîme bitip de Medîne'ye hareket etmeye başladıklarında ashâb-ı kirâm hazretleri, Allah Resûlü'nü şöyle görmüşlerdi; bir taraftan elindeki örtüyle Annemiz'e sütre yaparken diğeri yandan da devesine rahat binebilmesi için mübarek dizlerini kırmış bekliyordu. Nihayet Safiyye Vâlidemiz bu mübarek dizlere ayaklarıyla basarak yükseldi ve o gün devesine öyle bindi.³⁸⁰

Bu esnada yaşanan bir hâdise oldukça ilginçtir; akşam olup da çadırına girdiklerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), dışarıda bir ayak sesi duymuştu. Bu kadar yakınına geldiğine göre O'ndan bir talebi olmalıydı; henüz o adım atmadan Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) çadırın dışına çıktı. İstanbul'umuzun şeref madalyası Ebû Eyyûb el-Ensârî, eli tetikte tam teçhizat bekliyordu! Onu bu halde gören Habîbullah ona, "Bu ne iş, yâ Ebâ Eyyûb!" diye seslendi. "Yâ Resûlallah!" diyordu. "Bu kadının Sana bir şey yapacağından endişe duydum; çünkü o, babası, kocası ve kavmi Hayber'de öldürülen bir kadındır; hem daha küfürden yeni çıkmıştır! Onun Sana bir şey yapacağından endişe duyduğum için hazırda bekliyorum!"³⁸¹

İşte bu, bir sahâbî farklılığıydı! Durumdan vazife çıkarmış, yakınları öldürülen bir kadının Efendimiz'le baş başa kalışında yaşanması muhtemel bir olumsuzluğu düşünmüş ve küçük bir ihtimal de olsa Allah Resûlü'nün başında nöbet tutmaya gelmişti. Aynı zamanda bu, Safiyye Vâlidemiz'in temsil ettiği kabilelere karşı ashâbın bakışını ifade eden bir görüntüydü; sürekli darbe gördükleri yere karşı teyakkuza geçmiş ve olabildiğince uyarılmışlardı! Ancak bu, aynı zamanda takdir edilmesi gereken bir duyarlılıktı ve Allah Resûlü de ellerini açıp Hazreti Hâlid'e şöyle dua etti:

"Allah'ım! Ebû Eyyûb, gecenin bir vaktinde gelip burada beni nasıl

korumak istemişse Sen de onu muhafaza eyle!”[382](#)

Peki, sonra ne oldu?

Yaklaşık dört yıldır sürekli gerilimi tırmandıran bir Yahudi'nin kızıyla Allah Resûlü'nün izdivacını, diğer Ezvâc-ı Tâhirât da hoş karşılamadı. Sırf Yahudi olduğu için onu kınayanlar, intisabından dolayı ayıplayanlar oldu! Resûlullah'ın, engin dünyasına giren ve ailesi olarak harîmine aldığı birisine, sırf kimliğinden dolayı farklı bakılıyordu! Üstelik kendi baba ve dedelerinin yakınlığını nazara vererek, kendilerinin Efendimiz'e daha yakın olduğunu söylüyor ve böyle bir bağı olmadığı için Safiyye Vâlidemiz'i Resûlullah'a daha uzak buluyorlardı. Üstelik onun akrabaları, uzaklaşma adına ne varsa yapmışlardı! Hatta onlardan bazıları, “Resûlullah nezdinde bizler daha üstün ve kerim insanlarız; üstelik biz, O'nun amca çocukları ve zevceleriyiz de!” dediklerinde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), celâllenmiş ve “Sen de deseydin ya; kocam Muhammed, babam Hârûn ve amcam da Mûsâ iken, nasıl olup da siz benden daha hayırlı olabilirsiniz?”[383](#)

Yolculuklarından birisinde Habîbullah (sallallahu aleyhi ve sellem), yanına Annemiz'i de almış ve bu yolculukta Safiyye Vâlidemiz'in devesi, serkeşlik yapıp kaçmıştı. Bunun üzerine, birlikte seyahat ettiği diğer annelerimizden birine[384](#) dönen Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), “Safiyye'nin devesi kaçıp gitti; sen ona bir deve veriversen!” deyince Annemiz, “Şu Yahudiye mi vereceğim?” diye tepki göstermişti. Harem dairesine bu kadar yakın bir ağızdan, nefret dolu bu cümleyi duyan Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) çok celâllendi ve bu cümleyi söyleyen annemizle iki veya üç ay kat-ı alâka ederek yanına uğramadı.[385](#)

Medîne'ye ilk geldiği günlerde Hârise İbn-i Nu'man'ın evinde misafir kalan Safiyye Vâlidemiz'i, Ensâr kadınları ziyarete gelmiş ve güzelliği karşısında hayranlıklarını ifade etmişlerdi. Bu sırada aynı mekâna, yüzündeki peçeyle Âişe Vâlidemiz de gelmişti. Ayrılıp giderken yanına yaklaşan Efendimiz, Safiyye Vâlidemiz'i kastederek ona, “Onu nasıl buldun ey Âişe?” diye sordu. “Nasıl olacak; Yahudi işte!” cevabını aldığı anda çok üzülmüştü ve Âişe Vâlidemiz'e, “Öyle deme!” buyurdu. “O, Müslüman oldu

ve Müslümanlığı da çok güzel oldu!”[386](#)

Hazreti Ebû Bekir’in kızı Âişe’ye, Hazreti Ömer’in kızı Hafsa’ya karşı Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Yahudilerin en problemlisi Huyayy İbn-i Ahtab’ın kızına sahip çıkıyor, latifeyle karışık söylediği bir hakikatle iki yönlü bir operasyon yapıyordu! Bu operasyonun bir parçası olarak ashâb-ı kirâmda oluşmaya başlayan Yahudi fobisi tadil edilmiş, sadece Yahudi olmak düşmanlık sebebi olmaktan çıkmıştı. Zira, artık onlar da Resûlullah’ın akrabalarıydı! O’nun hanımları “mü’minlerin annesi”[387](#) olduğuna göre ashâb da onlara, “dayı” ve “teyze” nazarıyla bakmaya başlamıştı.[388](#)

Bu evliliğin, Safiyye Vâlidemiz’in akrabalarına bakan yönü de oldu;[389](#) o günden sonra tesis edilen bu yakınlığın oluşturduğu zeminde kendini bulan bazı insanlar geldi ve yıllardır geleceğini bekleyip durdukları Âhir Zaman Peygamberi’nin huzurunda tevhide erdiler![390](#)

Burada durup şu soruyu sormamız gerekmektedir:

O gün her bir kadının evlenmek için can attığı Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), sürekli canını yakan Ebû Süfyân ve Huyayy İbn-i Ahtab gibi iki problemlili insanın kızlarıyla niye evlenmiştir? Üstelik ikisi de duldur!

Bunun anlamı da açıktır; teraküm edip durmakta olan problemlere bir yerde “dur” diyebilmek için fedakarlık adına ilk adımı atan yine Allah Resûlü olmuş, ilişkilerin kopma kertesine geldiği yerde “tamir” adına hiç beklenmedik ve yepyeni bir hamle yapmıştır![391](#)

Teraküm etmiş problemleri çözebilmek için meydanlarda birbirimize hakaretler yağdıracağımıza, üç-beş aile olarak bugün de benzeri adımları biz atabilmiş, bizi düşman bilenlere kızımızı verip kızlarını almış olsaydık, binlerce insanın kanına mâl olan ve hadd ü hesaba gelmeyecek servetlerin de heder olmasına sebebiyet veren “kronik” problemlerimizin çoğunu çözmüş olurduk! Heyhât! Zaten, giyilen gömlek “nebevî” olmayınca, zâhirde döndüğü görülen değirmenin altında un birikmez ki!

Cüveyriye Vâlidemiz

Efendimiz'in stratejik anlamda evlilik yaptığı bir diğer annemiz de Hazreti Cüveyriye'dir. Hazreti Cüveyriye, Benî Mustalık lideri Hâris İbn-i Ebî Dırâr'ın kızıdır. Babası Hâris, etrafta ne kadar tanıdığı varsa toplamış Medîne'ye saldırı hazırlıkları yaparken durumu tetkik ettiren Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), henüz şehre saldırmadan hareket edip onu da mağlup etmişti. Bu mağlubiyet sonrasında elde edilen esirler arasında, Hazreti Cüveyriye de bulunuyordu ve ashâbdan birisinin payına düşmüştü. Yeniden hürriyet kazanabilmek için onunla anlaşma yaptı; büyük bir bedel ödeyecek ve böylelikle esaretten kurtulacaktı.³⁹²

Bir aralık bütün cesaretini toplayarak Resûlullah'ın yanına geldi; Şefkat Peygamberi'nden merhamet dilenircesine, “Yâ Resûlallah!” diyordu. “Ben, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Senin de O'nun Resûlü olduğuna şahadet eden Müslüman bir kadını! Ben, bu insanların reisi Hâris'in kızı Cüveyriye Bint-i Hâris İbn Ebî Dırâr'ım. Başımıza ne hâllerin geldiğini sen de biliyorsun! Esirler arasında ben, Sâbit İbn-i Kays İbn-i Şemmâs ile onun amcaoğlunun payına düştüm. Ancak Sâbit, Medîne'deki hurma bağlarından bir kısmını amcaoğluna vererek beni kendi adına satın aldı. Sonra da esaretten kurtulabilmem için benimle, asla altından kalkamayacağım bir bedelle anlaşma yaptı. Aslında buna beni o zorlamadı; bunu ben kabul ettim. Çünkü ben, bu konuda Senin bana yardımcı olacağını umuyordum; hürriyetimi elde edebilmem için bana yardımcı ol!”

Büyük bir dikkatle Hâris'in kızı Hazreti Cüveyriye'yi dinleyen Efendiler Efendisi ona, “Bundan daha hayırlısını ister misin?” diye sordu. O da şaşırılmıştı; heyecanla, “O da nedir yâ Resûlallah?” diye sordu. Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem), “Senin hürriyet bedelini Ben öder ve seni de nikâhım altına alırım!” buyurdu.

Bundan daha büyük hangi saadet olabilirdi? Elinde avucunda ne varsa hepsini kaybeden ve üstelik hürriyetini de yitiren bir insanın önüne, dünya ve ukbanın saâdet saraylarına giden kapılar açılıyordu! Üstelik, bizzat bu sarayın sultanı tarafından içeriye ‘*buyur*’ ediliyor, köle olarak bir ömür zillet yaşamaya karşılık “mü'minlerin annesi” pâyesine çıkıyordu! Hem de beş kuruş bedel ödemedi önüne konulan böyle bir teklifi kaçırmayacak kadar akıllıydı ve “Peki yâ Resûlallah!” dedi. “Kabul ediyorum.”³⁹³

Teklif kabul gördüğüne göre şimdi sıra, Sâbit İbn-i Kays ile görüşmeye gelmişti. Derken ona da haber gönderilmiş ve çok geçmeden huzura gelen Hazreti Sâbit'e Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Hazreti Cüveyriye'nin bedelini kendisine ödeyerek onu nikâhı altına almak istediğini bildirdi.

Resûlullah'ın teklifi, Hazreti Sâbit'i de sevindirmişti. Zaten, Benî Mustalık'ın reisi Hâris'in kızı Cüveyriye'nin, zaferi kazanan lider olarak Resûlullah'a yakıştığını düşünüyordu. O dönemdeki genel uygulama da zaten bu istikametteydi.³⁹⁴ Muhtemelen Allah Resûlü'nün maksadını da anlamıştı; kırılan kalpleri tamir ve zedelenen onurları imar adına nebevî bir adım daha atmak üzereydi! Onun için, "Annem babam Sana feda olsun yâ Resûlallah!" dedi. "Hem de hiçbir karşılık ödemeksizin o Senindir!"

Buna rağmen Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), önceden anlaşılan bu bedeli Hazreti Sâbit'e ödedi ve önce Hazreti Cüveyriye'yi hürriyete kavuşturdu; ardından da onunla nikâh kıydı.

Olanlar zaten bundan sonra oldu; Efendimiz'in bu evliliğinin haberi çok geçmeden ashâb arasında yayılmaya başladı. Haberi duyan her bir sahabî, elinin altındaki esire bakıyor ve "Resûlullah'ın akrabası!" diyordu. Hiç beklemedikleri ve ummadıkları bir anda dün yaka-paça savaştıkları Benî Mustalık, Allah Resûlü'nün akrabası oluvermişti!

Resûlullah'ın akrabasına esir muamelesi yapılmazdı ki! Esaret konusunu arz ederken de ifade edildiği gibi Hazreti Cüveyriye, sadece kendisini esaretten kurtarmamış, kavminin bütünü bu bâdireden kurtaran insan olmuştur. Zira her bir sahabî, teker teker esirleri serbest bırakmaya başlamış ve yine tarihte benzeri görülmemiş bir civanmertlik ortaya konulmuştu. Sadece bu akrabalığın hatırına o gün, yüz aile hürriyete kavuşturulmuş, bu kutlu yuvanın bereketinden istifade ederek gelmiş ve Müslüman olmuşlardı. O gün Hazreti Cüveyriye, bu gelişmeleri kendisine gelip de haber veren amca kızından dinleyince Rabbine hamd edecek ve kendi vesilesiyle kavmini esaretten kurtaran Allah'a şükredecekti.

Onun vesile olduğu bu değişimi bize hatırlatan Âişe Validemiz, Hazreti Cüveyriye'nin ne kadar hayırlı bir insan olduğunu ifade sadedinde, "Onun kadar kavmine faydalı birisini bilmiyorum!" diyecek ve Efendimiz'le

nikâhının hatırına kavminden yüz ailenin hürriyete kavuşturulduğunu söyleyecektir.[395](#)

İşin ilginç yanı, o gün kıl payı yakayı kurtaran baba Hâris İbn-i Ebî Dırâr, itibar ve mâmelekini kaybetmiş olsa da kızı Cüveyriye'yi kurtarabilmek için birkaç gün sonra harekete geçti ve yedeğine kattığı develerle birlikte Medîne'ye geldi. Kızına karşılık ne kadar deve isteniyorsa onları verecek ve kızını alıp geri dönecekti. Akîk Vadisi'ne geldiğinde, yedeğindeki develere tekrar tekrar bakmaya başladı; kendi elleriyle kalan servetini de kaybetmek üzereydi! İçi gidiyordu ve onlardan, gözünün tuttuğu ikisini bir kenara ayırarak Akîk Vadisi'nde bir yere sakladı. Yanında götürdüğü diğer develeri verip de kızını geri almayı umuyor, dönerken de bu develerine alıp memleketine onlar üzerinde dönmeyi planlıyordu.

Nihâyet Allah Resûlü'nün yanına kadar geldi ve "Yâ Muhammed!" diye seslendi. "Sizler benim kızımı esir aldınız; işte onun fidyesi!"

Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem), bir ay öncesine kadar ne hayaller kuran Hâris'in bu hâlde gelişine acıdı ve kızını hürriyete kavuşturmaya mukabil kendisine takdim ettiği develere baktı önce ve ardından da "Peki!" dedi. "Akîk vadisinde falan kuytu yere gizleyip de sakladığın iki deve nerede?"

Nutku tutulmuştu Hâris'in. Onları saklarken yanında kimsecikler yoktu ve kimse de görmemişti. Peki, öyleyse bu develerin varlığını Muhammedü'l-Emîn nasıl bilebiliyordu? Yok, yok! Bu, bir beşerin bilebileceği bir mesele değildi; demek ki Muhammedü'l-Emîn, gerçekten vahiyle hareket ediyordu! Kısa süren bir şaşkınlığın ardından Resûlullah'a döndü ve kızı ile kavminden sonra o da "Ben de şehadet ediyorum ki Sen, Resûlullah'sın!" dedi.[396](#)

Nebevî strateji, katı bir kalbi daha fethetmişti. Bu fetih, sadece Hâris ile sınırlı kalmayacak ve yaşadıkları bunca sıkıntıya rağmen kavminin bütünü gelip Allah Resûlü'nün şefkat iklimine teslim olacaktı.[397](#)

Diğer Annelerimiz

Bu açıdan bakıldığında annelerimizin bütünü için aynı husus söz

konusudur. Zira her bir annemiz, o günkü muhataplarından bir kabilenin ferdidir; anne-babası, amca-dayısı, kardeş ve diğer akrabaları vardır! Bu bağlar, o günün toplumu tarafından önemsenen en güçlü temas noktalarıdır ve Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), her bir annemizle bir kabile, bir şehir ve bir ülkeye ulaşmayı hedeflemiş ve zaman içinde bu hedefine ulaşmıştır. Her bir annemiz, kendi câmiasına O'nu ulaştıran bir köprü mesabesindedir!³⁹⁸ Esas konumuz *Efendimiz'in evliliklerini anlatmak* olmadığı için burada biz, fikir verme sadedinde sadece Ümmü Habîbe, Safiyye ve Cüveyriye validelerimizle Allah Resûl'nün evlilikleri üzerinde durduk. Yoksa, hangi annemize bakılırsa bakılsın, onun vesilesiyle Resûlullah'ın, çok insana ulaştığı görülecektir. Mesela Resûlullah ile evliliğini Hazreti Abbâs'ın gündeme getirdiği Meymûne Vâlidemiz, Mekke'deki birçok kişiyle akraba olan ender insanlardan birisidir; Ebû Süfyân'ın annesi Safiyye Bint-i Hazn İbn-i Büceyr el-Hilâliyye, onun halasıdır.³⁹⁹ Annesi Hind Bint-i Avf İbn-i Hâris o gün, soy-sop itibariyle Araplar arasındaki en şerefli kadın olarak bilinmekteydi.⁴⁰⁰ On kız kardeşir⁴⁰¹ ve onunla evlendiği gün Fahr-i Kâinât Efendimiz, aynı anda dokuz kabileyle akraba olmuştur; Velîd İbn-i Mugîre ve Übeyy İbn-i Halef ile bacanak olmuş, o gün için hayatta olmasalar da bunların yakınlarıyla da yakınlık tesis etmiş ve bu vesileyle bir kez daha dikkatlerini çekmişti. Zira o gün için Medîne'de bulunan Fahr-i Rusûl (sallallahu aleyhi ve sellem), Mekke'deki akrabalarını da birbirine yaklaştırmış ve önlerine, şartlanmışlıklarını aşabilecekleri yeni bir alan daha açmıştı. Çünkü, başta Hâlid İbn-i Velîd olmak üzere Velîd İbn-i Mugîre, Ziyâd İbn-i Abdillâh ve Übeyy İbn-i Halef'in çocukları, Hazreti Abbâs, Hazreti Hamza, Hazreti Ca'fer ve Abdullah İbn-i Cahş'ın çocuklarıyla teyzezâde oluyordu ki Efendimiz'in, onun teyzesi Hazreti Meymûne⁴⁰² ile evliliği, Hâlid İbn-i Velîd'in gelişinde kilit noktayı oluşturmaktadır. Bu evlilik, "Kaza Umre"sinin yapıldığı esnada gerçekleşmiş ve bu vesileyle Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), önceki yıl kendisini Hudeybiye'den çeviren ve o esnada da sadece üç gün Kâbe'de kalmasına izin veren Mekkelilere yemek vermek istemiş, ancak bunu kabul ettirememişti. Her zaman olduğu gibi yine O (sallallahu aleyhi ve sellem), kendisine düşeni yapıyordu!

Medîne'ye dönüş yolunda yanına Velîd İbn-i Velîd'i [403](#) çağırdı ve ona, kardeşi Hâlid'i sordu; "Hâlid ne yapıyor?"

Az zamana çok işin sığıştırıldığı bu üç günün içinde diğerleri gibi Hâlid İbn-i Velîd de dağlara çıkmış, "zillet" olarak algıladıkları bu süreci gözleriyle görmek istememişti. Dolayısıyla Hazreti Velîd, "Bilmiyorum yâ Resûlallah!" buyurdu. "Konuşma fırsatım olmadı!"

Ancak Resûlullah'ın bildikleri vardı. Tuttu, kardeşinin yanında Hâlid İbn-i Velîd'i anlatıyordu; zekasından şecaatına kadar meziyetlerini sıralayan Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), yere göğe sığdıramadığı Hâlid'i sanki destanlaştırmış, hayallerinin başkahramanı gibi anlatıyordu!

Sonra da "Hâlâ gelmeyecek mi?" dedi. "Hâlid gibi akıllı bir insanın, İslâm'a câhil kalması düşünülemez!" diye de ilave etti. Ardından da "Hem, gelse onu biz, baş tâcı yapar, izzet ü ikrâmda bulunuruz!" iltifatında bulundu. [404](#)

Derken yanından Resûlullah'ın ayrılışıyla birlikte Velîd İbn-i Velîd, kardeşi Hâlid'e mektup yazdı; "Sen, bize çektirmedik sıkıntı bırakmadın ya!" diyordu. "Dönerken Resûlullah, bana seni sordu. Ancak ben, senin hakkında O'na birşey diyemedim. Fakat O (sallallahu aleyhi ve sellem), senin hakkında çok şey söyledi!" [405](#)

Efendimiz'in kendisi için söylediği beyanlarını da yazdığı bu mektup, kardeşi Hâlid İbn-i Velîd'e ulaştığında durum çok farklı olacaktı. O güne kadar uzaktan bakmayı tercih ettiği ve elindeki kılıçla hep hücum ettiği yerden kendisine bir mektup gelmiş, iltifat dolu muhtevasıyla yüreğine işlemişti! Dönüyor, baştan bir kez daha okuyordu! Bu nasıl bir mantık, bu nasıl bir âlicenaplık ve bu nasıl bir insanlıktı? 20 yıldır sürekli kuyusunu kazdığı bir insan, adım adım kendisini takip etmişçesine iltifatlar yağıdırıyor, başına tâç yapmaya çağırıyordu!

Önce, Mekke lideri Ebû Süfyân'ın yanına gitti; "Gel, beraber gidelim!" dedi. Ancak o, henüz o gün hazır değildi veya misyonu gereği, belki de Mekke'de yapması gereken başka işler vardı! Sonra, eniştesi [406](#) Safvân İbn-i Ümeyye'nin kapısını çaldı; o da "Hayır!" diyordu. [407](#) Ardından Osmân

İbn-i Talha ile anlaştı ve birlikte Medîne'nin yoluna düştüler. Yolda onları, bir başka yolcu bekliyordu ve Amr İbn-i Âs ile cemaat olup Allah Resûlü'nün yanına, İslâm'ın aydınlık dünyasına geldiler.

Şüphesiz onun bu gelişinde, Ümmü Seleme Vâlidemiz'in rolünü de unutmamak gerekir. Zira o da Hâlid İbn-i Velîd'in kabilesi olan Benû Mahzûm'un bir ferdiydi.⁴⁰⁸ Velîd İbn-i Mugîre, onun amcası oluyordu.⁴⁰⁹ Başka bir ifadeyle Hâlid İbn-i Velîdlerle amca çocuğu oluyordu. Aynı zamanda Benî Mahzûm, Ebû Cehil'in, dolayısıyla İkrime'nin de kabilesi demektir.⁴¹⁰ Ümmü Seleme Vâlidemiz'in, Zem'a İbn-i Esved ile de akrabalığı vardı; baldızı Kuraybe Bint-i Ebî Ümeyye'nin kız kardeşi oluyordu.⁴¹¹

Yardım

Hendek sonrasında gelen ve düşmanlıkların sona ererek yerine muhabbetin egemen olduğu bir zamanın yaşanacağını müjdeleyen âyetin devamında Yüce Mevlâ, din konusunda kendilerine muhalefet etmeyen ve yurtlarından çıkarmada tarafsız davrananlara iyilik yapıp ihsanda bulunmaktan mü'minleri nehyetmediğini söylüyor, ihsan sahiplerini sevdiğini ifade ederek noktayı koyuyordu.⁴¹² Söz konusu âyet geldikten sonra Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), hemen harekete geçmiş ve Ebû Süyân'ın kızı Ümmü Habîbe Vâlidemiz'le evlenerek düşmanlığı bitirecek güçlü bir adım atmıştı. Şimdi sıra, ikinci adımdaydı. Düşmanlıklar bitecekti ya, gözü-kulağı onların üzerindediydi!

Uhud'dan bu yana Mekke'den gelen haberler çok olumlu değildi; ticaret kesatti! Üstelik kırıp geçiren bir kıtlığın cenderesinde eziliyorlardı! İnsanlar, maişet derdine düşmüş, mudâyaka ve sıkıntı içinde kıvranıp duruyorlardı. Uhud'dan ayrılırken, “Yâ Muhammed!” diye seslenip, “Bedir'de siz, bugün Uhud'da biz galib geldik. Mesele ortada kaldı. Gelecek yıl Bedir'de bir kez daha savaşalım ki onun galibi kazanan taraf olsun!” şeklinde meydan okuyanlar onlar olmasına rağmen mevsim yaklaşmaya başladığında işin telaşına düşmüş ve Bedir'e gitmemek için olmadık yöntemlere başvurarak bu sevdadan vazgeçmek istemişlerdi. Ordunun da başındaki Mekke lideri Ebû Süyfân, ilk adımı atanların kendileri olmaması gerektiğini düşünüyor ve

Medîne'yi ikna adına plan üstüne plan kuruyordu! Sözlerinin altında kalmamaları için Bedir'e gelmeyen taraf, kendileri değil mutlaka Allah Resûlü olmalıydı!

Ebû Süfyân'ın bütün uğraşlarına rağmen mevsimi gelince Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Ebû Süfyân'ın Uhud'daki davetini esas alarak 1.500 kişilik ashâbıyla birlikte Bedir'e doğru yola çıktı. Zira bu süre içinde Ebû Süfyân, her ne kadar bu davetini iptal etmek istese de bunu yiğitçe yapamamıştı; Bedir'e gitmek istemediğini belli etmeden ve hep başkalarının üzerinden mesajlar gönderiyor, gelemeyenin Resûlullah olmasını istiyordu! Zira etrafındakilere o, "Görüyor musunuz; onlarla Bedir'de bir kez daha buluşacaktık, korktu ve gelediler! Zafer bizindir!" diyecek, kendince emeksiz bir savaş kazanacaktı! Onun için net olamamış ve "Bu sevdadan vazgeçelim!" diyememişti. Şimdi ise ashâbıyla birlikte Efendimiz'in Bedir'e hareket ettiğini duymuş, kıvrım kıvrım karın sancısı çekiyordu!

Çaresiz, iki bin kişilik bir ordu ile o da çıktı yola. Ancak göz göre göre bir çıkmaza doğru gittiğinin farkındaydı! Bu kadar sıkıntılı, kendi ihtiyaçlarını bile gideremeyen ve açlıktan nefesi kokan fertlerin oluşturduğu bir ordunun savaş kazanma ihtimali yoktu! Sonucu daha baştan belli böyle bir maceraya girmek, akıl kârı değildi; ona göre bu çıkış, Kureyş'in intiharı anlamına geliyordu! Yürüyordu ama içinde, kendisini yiyip bitiren bir korku hakimdi. Nihayet *Merrüzzehrân* denilen yere gelip de *Mecenne* suyunun başında konakladıklarında, "Ey Kureyş topluluğu!" diye seslendi ordusuna. "Haydi, geri dönün!" diyordu. "Görmüyor musunuz, bu yıl her tarafı kıtlık kasıp kavuruyor; en iyisi bugün geri dönüp bolluk ve yeşilliğin olduğu, hayvanlarımızın da yeşilliklerden yiyip bize bol süt verdikleri gelecek yıllarda savaşırız. Bu kıtlıkta savaş mı olur! Ben dönüyorum; haydi, sizler de dönün!"

Onun bu çağrısını bekliyormuşçasına Mekke Ordusu, şen-şakrak yoldan geri dönüyordu! Hatta, Bedir'e gelirken develer kesip ikramda bulunan Mekke Ordusu, karnını doyurabilmek için bugün sadece un çorbasına talim etmiş ve bu özelliğinden dolayı bu orduya da "un çorbasıyla beslenen ordu" anlamında, "Ceyşü'l-Sevîk" adı verilmişti.⁴¹³

Ve bu durum, her geçen gün ağırlaşıyordu! Yokluktan kemik ve leş

yemeye başlamış, açlıktan gözlerinin feri gitmiş ve masmavi berrak semayı bile duman kaplamış olarak görüyorlardı! Bu arada, hayvanları da helâkin eşiğine gelmişti. İşte bu günlerden birisinde Ebû Süfyân'ı Efendimiz'e göndermiş ve kendileri için yağmur duası talep etmişlerdi! “Yâ Muhammed!” diyordu Ebû Süfyân. “Sen sıla-i rahimi emreden bir insansın; hâlbuki onlar şimdi helak oldular; Allah'a dua etsen de bu sıkıntıları bertaraf edilirse!”

Ne garip bir durumdu; hem yok etmek için ellerindeki bütün imkanları seferber ediyorlardı hem de yok olmak üzere oldukları demlerde yine O'nun kapısını çalıyorlardı! Böylesine bir çelişkinin içinde bile yine nebevî şefkatin eseri vardı; zira O (sallallahu aleyhi ve sellem), en kötü şartlarda bile kimseyle köprüleri atmamış, kapıları kimsenin yüzüne kapatmamış ve bir gün gelirler mülahazasıyla hep açık bırakmıştı! Şimdi ise gelmiş, inanmasalar bile Allah'ın Resûlü'nden, sıkıntılarını gidermesi için Allah'a dua etmesini dileniyorlardı!

Habîb-i Kibriyâ Hazretleri mübarek ellerini bir de onlar için kaldırdı; Mekkelilerin sıkıntılarını gidermesi, rahmetiyle muamele edip yağmur göndermesi için Rabb-i Rahîmi'ne dua ediyordu! Derken yağmur yüklü bulutlar geldi ve Mekkelilerin yüzünü güldürecek, gönüllerini serinletecek bir rahmetle buluştular; şakır şakır yağmur yağıyordu!⁴¹⁴

Resûlullah'ın duasıyla berekete mazhar olsalar da Mekkeliler, o “Rahmet Peygamberi”nin kadrini bilemedikleri gibi bu bereketin de kıymetini idrak edemedi ve yeniden eski hâllerine dönüverdiler! Tabii ki bu kadir bilmemenin cezası, yine eski günlere dönmekti; çok geçmeden Mekkeliler için kıtlık günleri yeniden başladı ve Allah'ın türlü türlü cezalarına muhatap oldular!⁴¹⁵

Aradan birkaç yıl daha geçmiş, bir problemi daha çözmek için Fahr-i Kâinât Efendimiz, Hayber'e yürümüştü! Uzun uzadıya devam eden kuşatmalar sonrasında burayı da fethederek dillere destan bir servetle⁴¹⁶ Medîne'ye dönüyordu.

Beklendiğinin aksine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Hayber'den elde ettiği ganimetleri ashâbı arasında paylaştırmadı. Tuttu onu, develere yükletti

ve 20 yıldır sürekli sıkıntı çıkarıp problem üreten Mekke'lilere gönderdi. İçinde aynî ve nakdî büyük bir servetin bulunduğu develeri Mekke'ye götüreren kişi, ashâbından Amr İbn-i Ümeyye, yardımı gönderdiği muhatapları ise Safvân İbn-i Ümeyye ve Süheyl İbn-i Amr gibi Mekke'nin önde gelen ve küfür adına başı çeken liderleriydi! Bunlar arasında İkrime, Safvân İbn-i Ümeyye ve Süheyl İbn-i Amr'ın, Medîne cihetinden esen rüzgara bile tahammülleri yoktu; küfrün başını çekiyor ve İslâm'a da Müslüman'a da kin kusuyorlardı! Buna rağmen o gün Medîne'den Mekke'ye, develer üzerinde bir servet yürüyordu! Mesela bu yardımın içinde o gün, 500 dinar altın para vardı ki o günün şartlarında bu, büyük bir servet demektir.⁴¹⁷

İnsanlık tarihi yine bir ilke şahit oluyordu; sürekli incinmiş olsa da bugüne kadar hiç incitmemişti! Her defasında darbe aldığı insanlara bir fiske vurmamış ve şiddete karşı hep şefkatle muamele etmişti. Şimdi de aynısını yapıyordu; kendisini yok etmek için can atanlara el uzatıyor ve içine düştükleri sıkıntıdan onları kurtarabilmek için dillere destan bir servet gönderiyordu!

Ancak maksat hasıl olmadı; açlıktan kırılırsalar da o güne kadar sürekli üzerine saldırdıkları bir adresten gelen bu yardımı, onur meselesi yapıp geri gönderdiler. Bilhassa *Süheyl İbn-i Amr* ile *Safvân İbn-i Ümeyye*, burnundan soluyor, etraflarındaki insanların ihtiyaçlarını görüp durmakla birlikte, güne kadar yapmadık kötülük bırakmadıkları bir kapıdan böyle bir yardımın gelmesini onur ve gururlarına yediremiyorlardı!⁴¹⁸ Ancak bu, derûnlarına doğru işleyen belîğ bir mesajdı; geçmişi nazara aldıklarında, herhangi bir insanın dönüp de kendilerine bu yardımı yapmayacağını çok iyi biliyorlardı! Kabule yanaşmasalar da Resûlullah'ın farkını bir kez daha görmüş, şapka çıkaracakları bir hamleye daha muhatap olmuşlardı!

Gönderdiği yardımın geri geldiğini gören Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) çok üzülmüştü. Ama pes etmedi ve aynı malzemeyi Mekke'ye yeniden gönderdi. Bir farkla ki bu sefer muhatabı da yöntemi de değiştirmişti. Eline bir de mektup verdiği Amr İbn-i Ümeyye, yedeğine aldığı develeri, yüküyle beraber Ebû Süfyân'a götürüyordu!

Eline, Allah Resûlü'nün mektubunu alan Ebû Süfyân, onu okumaya başladı; “Ben sana bunları gönderiyorum; ancak karşılığında, Mekke’de bulunan derileri istiyorum!” diyordu!

Buradaki nebevî hassasiyete dikkat edemezsek inceliği de gözden kaçırmış oluruz. Dikkat edelim; “yardım” diye gönderdiği malzemenin geri gelmesinden sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), bu sefer metodu değiştirmiş ve göndereceği yardımı, “takas”, “alış-veriş” veya “mal mübadelesi”ne benzetmişti. Zira o günün ticareti, genelde bu çizgide cereyan ediyordu! Yılların tüccarı Ebû Süfyân’a, “Bunları al, karşılığında bana deri gönder!” diyordu. Bu dili bilen Ebû Süfyân da O’nun talebine müspet cevap veriyor ve öncekilerin rağmına bu emtiayı alıp ulaşması gereken hedefine ulaştırıyordu.

Burada akla, “Bu sıralarda Ebû Süfyân, Efendimiz’in kayınpederiydi ve bu yakınlık, onun yumuşamasına sebebiyet vermiş ve makul bir çizgiye gelmişti; Resûlullah bu malzemeyi gönderirken ona, neden yardım diye göndermedi de yöntemi değiştirme lüzumu hissetti?” şeklinde bir soru da gelebilir. Ancak cevabı açıktır; şayet Ebû Süfyân’a da “yardım” diye göndermiş olsaydı, o dakikadan itibaren Mekkeliler Ebû Süfyân’ı tamamen siler ve “Ne şahsiyetsiz adammışsın!” der, onur ve gururunu sorgular, ağzıyla kuş tutsa bile artık onu dinlemezlerdi! Kızı Ümmü Habîbe ile Efendimiz’in evliliğinden sonra, işlerine geldiği yerde zaten dinlememeye başladıkları liderlerini tamamen çizer ve bir daha ardınca gitmezlerdi. Hâlbuki Mekke’nin problemsiz dönüşümünde, onun edâ edeceği çok önemli bir misyon vardı ve Habîb-i Kibriyâ Hazretleri, yine bir şefkat eseri olarak ve Mekkelileri düşünerek metodunu değiştirip Ebû Süfyân’ın da elini güçlendirecek yepyeni bir teklifle karşısına çıktı.

İşte, bu teklife muhatap olan Ebû Süfyân’ın gözü, bir servet yüklü develere bir de elindeki mektuba gidip geliyordu! Duygulanmıştı! Önce, “Kardeşimin oğlu!” diye başladı sözlerine. “Allah ona merhamet etsin, hayırla mükâfatlandırсын!” dedi ardından. “Çünkü O, akrabalığın gereği olanı yerine getirip bizi de gözetti!” dedi ve bunların hepsini alarak Mekke’deki fakirlere dağıttı.⁴¹⁹ Şimdi sıra, talep edilen derileri göndermeye gelmişti ve Ebû Süfyân, çok geçmeden Efendimiz’in bu isteğini de yerine getirdi. Bu arada

O'na bir de mektup yazmış, talep ettiği derileri kendisine gönderdiğini söylemişti.⁴²⁰

En çok ihtiyaç duydukları böyle bir zamanda imdatlarına gelen bu malzemeye Mekkelilerin gönlü bir kez daha fethedilmişti. Daha açık bir ifadeyle, Resûlullah'ın her defasında farklı bir dille attığı bu türlü adımlar netice veriyor, dalga dalga fetih, topluma yayılıyordu.

Demek ki gönül almanın veya gönüle girmenin, problem çözme veya insan kazanmanın en etkili yollarından birisi de zor zamanlarında insanların yanında olmak, incinse de incitmemek, kötülük yapana da iyilikle mukabelede bulunmak ve mürde gönülleri yumuşatabilmek için elde-avuçta olanla onların yanında olmaktır. Hep bu çizgiyi temsil eden Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), her geçen gün muhataplarındaki kin ve nefretin eridiğini de görüyor, attığı bu adımların zemininde cennet-nümûn bir geleceğin tülleneceği günü bekliyordu! O'nun beklemesi de "aktif sabır" mahiyetindeydi; zahiren duruyor gibi gözüktüğü yerde bile kim bilir kaç türlü hareketi temsil ediyordu!

Uluslararası Diplomasi

Öldürmek için fırsatlar kollayan, getirdiği güzellikleri gölgeleyip kapatmak için ellerindeki bütün imkanları seferber eden Mekkeliler, üstesinden gelemedikleri bir durumla karşılaştıklarında yine Allah Resûlü'nün kapısını çalabiliyorlardı. Bunun bir örneğini, kıtlıkla kıvrandıkları bir dönemde çaresiz kalıp Efendimiz'e gelerek O'ndan yağmur duası talep ettikleri hadiseyi anlatırken görmüştük.⁴²¹

Esirken hürriyete kavuşturulan ve gördüğü muamele karşısında kin ve nefretini bir kenara bırakarak Müslüman olan Yemâme reisi *Sümâme İbn-i Usâl*, Resûlullah'ın izin vermesiyle Mekke'ye gelmiş ve yarım kalan umre vazifesini yerine getirmek istemişti.⁴²² Buranın emin bir belde olduğunu düşünüyor ve semtine girenlerin emin olacağını tahmin ediyordu. Ancak mesele, tahmininden farklı çıkacaktı; zira onu yalnız başına köşeye sıkıştıran Mekke müşrikleri, durumu fırsat bilip Sümâme'yi öldürmeye yeltenmişlerdi. Beytullah'ta Allah'a ibadet imkânı vermiyor ve üstelik bu niyetle gelen bir insanı ibret-i âlem için öldürmek istiyorlardı!

Tam isteklerini gerçekleştireceklerdi ki aralarından birisi ileri atılmış, böyle bir hareketin kendilerine çok pahalıya mâl olacağını söylüyordu. Zira Yemâme, Mekke'nin tahıl ambarı mahiyetindeydi ve böyle bir cinayet, zaten kıtlıkla kavru lan Mekkeliler için “açlık” anlamına geliyordu.

O gün Sümâme canını kurtarmıştı ama Mekkelilere kin ve nefretle bakıyor, bundan böyle onlara bir avuç bile buğday göndermeyeceğini söylüyordu. Dediğini de yapacaktı; artık Yemâme'den Mekke'ye devam eden buğday sevkiyatı durmuş, Mekkeliler büyük bir sıkıntı içine girmişlerdi.

Bir lider olarak Mekkelilerin her türlü sorumluluğunu üstlenmiş bulunan Ebû Süfyân, duruma müdahale etmesi için Efendimiz'e bizzat müracaat etmek üzere Medîne'nin yolunu tutacaktı. Zira Sümâme'nin Allah Resûlü'nü dinleyeceğini biliyordu. Öyleyse meseleyi baştan çözmenin yolu Medîne'den geçiyordu ve Ebû Süfyân da zaten bunun için geliyordu.

Önce durumu özetledi ve daha sonra da araya girip meseleyi halletmesi için Efendiler Efendisi'nden yardım talebinde bulundu.

Beklediği gibi bir muamele görüyordu; gerçekten de Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), onu ciddiye almış ve talebine müspet bir hamle yaparak mukabelede bulunuyordu; hemen Yemâme'nin reisi Hazreti Sümâme'ye bir mektup gönderecek ve söz konusu ambargoyu kaldırmasını talep edecekti.

Resûlullah talep eder de O'na gönül veren ashâbı bu talebi yerine getirmez miydi hiç! Efendiler Efendisi'nden aldığı bu özel mektup Sümâme'nin yaşadığı bütün olumsuzlukları unutturmuş ve Mekkeliler için yolları yeniden açmıştı. Bundan böyle Mekke, açlık ve sıkıntılı günlerin cenderesinden kurtulacak ve Habîb-i Zîşân'ın tavassutuyla yeniden eski günlerine dönecekti.[423](#)

Sanki Mekke ile Medîne arasındaki sular durulmuş, Efendiler Efendisi'nin icraatlarıyla verdiği mesajlarla her gün yeni yeni sayfalar açılıyordu. Zira o güne kadar karşılarında mevhum düşmanlar üreten ve İslâm topraklarına adım atmaktan çekinen Mekkeliler, bu görüşmelerin bir neticesi olarak artık Müslüman topraklardan geçerek Suriye taraflarında yapmayı planladıkları ticaretlerini serbestçe gerçekleştirebilecek ve herhangi bir endişeye mahal

olmadan emniyet içinde yol alabileceklerdi. Bu ortamdan istifade edenlerin başında şüphesiz *Ebû Süfyân* bulunuyordu.

Hediye

Muhataplarının kin ve nefretini kırmak, aradaki gerginliği yumuşatıp onlarla da görüşüp konuşabilmek için Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem), elindeki imkanları onlara hediyeler olarak takdim ettiğine de şahit olmaktayız. Allah Resûlü'nün bu yönünü anlatırken Enes İbn-i Mâlik diyor ki:

“Bazen adamın birisi Resûlullah'tan dünyalık almak için gelirdi de o günün akşamına varmadan kanaati değişirdi; onun için artık İslâm, her şeyden daha sevimli, dünya ve içindeki her şeyden daha aziz oluverirdi.”⁴²⁴

Yine, O'nun bu yönünü anlatırken Hazreti Enes, şahit olduğu şu hâdiseyi bize nakletmektedir:

“İslâm adına Resûlullah'tan bir şey istendi mi onu mutlaka verirdi. Bir gün adamın birisi gelip de kendisinden bir şeyler isteyince ona, iki dağ arasındaki sadaka koyunlarından çok miktarda koyun verdi. Daha sonra kavmine dönen adam onlara, “Ey kavmim!” diyordu “Gelin, siz de Müslüman olun! Zira Muhammed, fakirlik korkusu olmaksızın veriyor!”⁴²⁵

Etrafındaki insanlarla hediyeleştiği gibi Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), etraftaki kabile ve devlet reislerine de hediyeler göndermekteydi. Temel İslâm kaynakları O'nun, Medîne'de ziyaret için yanına gelen elçileri, memleketlerine geri gönderirken kucak dolusu hediyelerle uğurladığını kaydetmektedir. Mesela, Medîne'den uğurlarken Sa'lebe ve Hanîfe elçilerine beşer okka gümüş hediye etmiş,⁴²⁶ Mürre elçisi ile yanındaki on kişiye 10⁴²⁷ ve Abdullah İbn-i Avf el-Eşecc'e de hediye olarak 12 okka gümüş vermiştir.⁴²⁸ Akîl İbn-i Ka'b ve Cu'de kabilelerine, içerisinde su kuyuları ve hurma bahçeleri bulunan bir vadi ve arazi hediye etmiş ve bunu, bir mektupla kendilerine ayrıca bildirmiştir.⁴²⁹ Süleym'den gelenleri hediyelerle memleketine gönderdiği⁴³⁰ gibi Kaşîr İbn-i Ka'b elçisine giysi hediye etmiş ve onları kavmine dağıtmasını istemiştir.⁴³¹ Muhârib elçisi

Huzeyme İbn-i Sevâî'nin şefkatle yüzünü meshetmiş ve memleketine giderken onu da hediyelerle göndermiştir.[432](#)

Ashâbını Habeşistan'a kabul eden ve Mekkelilerin bütün baskılarına rağmen onlara sahip çıkıp geri göndermeyen Necâşî'ye de Efendimiz'in, hediyeler gönderdiğine şahit olmaktayız. Hatta kaynaklarımız, bu hediyelerden sonuncusunun, itriyat cinsinden güzel kokular ihtiva ettiğini bize intikal ettirmektedir. Ancak bu hediye, henüz Necâşî'ye ulaşmadan önce Necâşî vefat etmiş ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), geri gelen bu hediye'nin bir kısmını Ümmü Seleme Vâlidemiz'e, diğer kısmını da diğer annelerimize vermiştir.[433](#)

Daha ilginç olanı Allah Resûlü'nün, yanında hediye olarak verilebilecek birşey bulunmadığında üzüldüğüne ve bu üzüntüsünü muhataplarına da yansıttığına şahit olmaktayız. Mesela Bizans kralı Hirakl'e gönderdiği elçi ve mektuptan sonra, söz konusu kral da Resûlullah'a bir elçi göndermiş ve ondan, üç konuda[434](#) kendisine bilgi getirmesini istemişti. Bu sırada Efendiler Efendisi Tebûk'te bulunuyordu. Tebûk kuyusunun başında Allah Resûlü'ne gelip mülâki olup da Hirakl'in gönderdiği mektubu[435](#) kendisine veren elçiye[436](#) o gün hediye vermek istemiş, ancak yanında ona verecek birşey bulamamıştı. Bunu, “Sen, bir kavmin elçisisin ve bizim üzerimizde hakkın var! Ancak şu anda biz yolcuyuz ve hareket hâlindeyiz!” diyerek dile getirip de bu sebeple elinde hediye edilebilecek bir emtianın olmadığını ifade edince Hazreti Osmân devreye girmiş ve Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) adına elçiye, bir çeşit kumaş hediye etmişti. Buna ilave olarak Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem), ashâbına dönmüş ve söz konusu elçiye ziyafet çekip karnını doyuracak birisinin olup olmadığını sormuş ve bunun üzerine Ensâr'dan bir başkası da ona ziyafet vermiştir.[437](#)

Efendimiz'in amca oğlu ve ilim dağarcığı olarak bilinen Abdullah İbn-i Abbâs (radiyallahu anhumâ) Resûlullah'ın, “Aynen benim yaptığım gibi gelecek hey'etlere sizler de icazet verip hediyeler ikram etmek suretiyle hürmette bulunun!” beyanını bize nakletmekte ve hediyeleşmenin nebevî bir vasiyyet olduğunu bize haber vermektedir.[438](#)

İltifat ve Dua

Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem), insanlara ulaşma ve gönül kazanma adına kullandığı yöntemlerden birisi de muhatabının başını okşama, ona iltifat etme ve sıkıntılılarına muttali olduğu yerde dua ile yanında olduğunu ona hissettirmektir. Mesela, memleketine gönderirken kendisini hediyelerle donattığı Muhârib elçisi Huzeyme İbn-i Sevâî'nin şefkatle yüzünü meshetmiş,⁴³⁹ Âmir İbn-i Sa'saâ elçisine, "Merhaba!" diye iltifat ettikten sonra "Siz benden; ben de sizlerdenim!" şeklinde mukabelede bulunmuştur.⁴⁴⁰ Aynı şekilde, yirmi kişilik bir hey'etle Rabîa ve Abdu'l-Kays elçileri geldiğinde onlara, "Merhaba size! Abdu'l-Kays ne güzel kavimdir!" diyerek iltifat etmiş, aralarında bulunan Münkız İbn-i Hayyân'a yakınlık göstererek yüzünü meshetmiş ve başlarında bulunan Abdullah İbn-i Avf el-Eşecc'e de dönerek, "Sende Allah'ın sevdiği iki haslet var: hilm ve teenni." takdirinde bulunmuş ve söz konusu hey'eti, on gün boyunca ziyafetlerle ağırlamıştır.⁴⁴¹

Mürre hey'eti geldiğinde, beldeleri için kendilerine dua eden Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Fezâre hey'etine de beldelerinin durumunu sormuş, içinde buldukları sıkıntılı hâli dinleyince, minbere çıkmış ve onlar için dua etmiştir.⁴⁴²

Benzeri bir durum, Hristiyan olarak Allah Resûlü'ne gelen Adıyy İbn-i Hâtem için de söz konusudur; onu görünce ayağa kalkmış ve elinden tutarak evine götürmüştür. Burada da iltifatlarına devam eden Habîbullah (sallallahu aleyhi ve sellem), oturması için altına bir minder vermiş ve kendisi de kuru yerde oturmuştur. Daha sonra Adıyy ile uzun uzadıya konuşmuş, onun İslam'a girmesine mani olabilecek tereddütlerini tek tek saymış, sorularını cevaplamış, İslâm'ın gelecek parlak günlerini haber vermiş, İslâm ile yeryüzünde oluşacak emniyet atmosferinden bahsetmiş ve onu da İslâm'a davet etmiştir.⁴⁴³

Sürekli tamirin temsilcisi olan Habîbullah'ın, tahrip taleplerine karşı da kapalı olduğunu görmekteyiz. Mesela, günün birinde yeniden huzura gelen Tufeyl İbn-i Amr, kendi kavmi olan Devs'in yan çizdiğini ve eski günlerine dönme temayülleri gösterdiğini söyleyip O'ndan, Devs için beddua etmesini

talep etmişti. Bunu duyan Fahr-i Âlem (sallallahu aleyhi ve sellem), önce “Devs helak olmak üzere!” buyurmuş ve beddua yerine, ellerini açıp “Allah’ım!” demiştir. “Sen Devs’e hidayet nasib et ve onları da buraya getir!”⁴⁴⁴

Bununla birlikte Resûlullah’ın, sadece mü’minler için değil, henüz bu dünyanın aydınlığını fark edemeyen müşrikler için bile dua ettiği bilinmektedir.⁴⁴⁵ Ötesini söylemeye gerek yoktur; zira O’nun, “İki Ömer’den birisi...” diyerek dua ettiği ikinci Ömer’in, Amr İbn-i Hişâm adıyla maruf Ebû Cehil olduğu herkesin malumudur.⁴⁴⁶

Kendi Ortamında Misafir Etme

İnsanların gönlüne girebilmenin bir diğer yolu da onları kendi ikliminde dolaştırma, “öteki” olarak nitelediği yerdeki güzelliklerin farkına varabileceği güzergahlarda seyahat ettirme ve bütün bunlarla şartlanmışlıkları ortadan kaldırma, akıl ve mantığı hissiyatın baskısından kurtarma ve “düşman” olarak tanımladığı kültürü daha yakından tanıyabileceği ortamlarda ağırlamadır. Sultân-ı Rusûl Efendimiz’in hayatına bu açıdan bakıldığında O’nun, muhataplarının sert duruşuna rağmen, günümüz insanının bile hazımda zorluk yaşayacağı uygulamaları birer birer ve sühûletle hayata geçirdiğine şahit olmaktayız. Onları kendi Mescid’inde ağırlamış, itirazlara rağmen bunu muhataplarına hiç yansıtmamış, İslâm’ın ilk mabedi diyebileceğimiz Mescid-i Nebevî’de ayin yapmalarına bile müsaade etmiş ve kendisinden önceki bünün batıl inanışları ortadan kaldırmak için gönderilmiş bir peygamber olmasına rağmen önlerine, inançlarını yaşama konusunda herhangi bir engel koymamıştır. İşte, iki misal:

Sakîf kabilesi elçileri, Allah Resûlü ile görüşmek için hicretin dokuzuncu yılı Ramazan ayında Medîne’ye gelmişti. Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem) kendilerine Mescid-i Nebevî’nin içerisinde bir çadır kurdurdu.⁴⁴⁷ Ashâb-ı kirâm arasından bu durumu yadırgayanlar oldu. Zira adamlar, henüz İslâm’ın aydınlık yüzüyle tanışmamış ve **Müslüman olmamışlardı**; onların müşrik olduğunu öne sürerek Resûlullah’a gelenler oldu; bu halleriyle Mescid’de kalamayacaklarını ifade ediyorlardı! Kendisine itiraz için gelenlere Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), “Yeryüzü hiçbir şeyden

kirlenmez.” buyurdu.⁴⁴⁸ Bunun üzerine devreye giren ve aslen aynı kabilenin bir başka mensubu olan Mugîre İbn-i Şu’be,⁴⁴⁹ kavmini kendi evinde misafir etmek istemiş, ancak onunla aynı kanaatte olmayan Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), ona dönmüş ve “Seni, kavmine ikram etmekten men etmem; lâkin onları, Kur’ân dinleyebilecekleri bir yerde misafir et!” buyurmuştur.⁴⁵⁰

İlk adımı kendisi atarak onlara, ashâbından Mugîre İbn-i Şu’be’yi göndermiş, ardından da bir mektup yazıp davet etmişti. Bu gelişmeler üzerine 60 kişilik bir grup hâlinde Hristiyanlar, Nocrân’dan yola çıkarak Allah Resûlü ile görüşebilmek için Medîne’ye geldiler.⁴⁵¹ Geliş niyetleri ve anlayışları farklı da olsa onları kendi ortamında ağırlayıp misafir etmiş, Mescid-i Nebevî’ye hususi bir çadır kurdurmuş ve Mescid-i Nebevî’de ibadet etmelerine müsaade etmişti. Hatta onları, doğuya dönüp âyin yaparken gören ashâbdan bazılarının itirazlarının önüne geçmiş ve İslâm’ın en önemli ikinci mabedi ve Resûlullah’ın otağı olan bu mekanda, ibadetlerini istedikleri gibi yapabilmelerine imkân tanımıştı.⁴⁵²

Bildiğini Belli Etmeme

Resûlullah’ın, özellikle problemlili insanlarla iletişim kurarken riayet ettiği bir diğer husus, hissiyatını kimseye belli etmemesi, duygularını gizlemesi, bildiklerinden başkalarını haberdar etmeyişi ve kendisi için her şey âyân olsa da bunu kimseye paylaşmayışıdır. Ashâbı için de bu durum söz konusudur; onları da konuşturmamış, yaptıkları hatalardan dolayı muhatapları öldürme taleplerine müspet bakmamış ve kötülük planları tebeyyün ettiğinde bile onları cezalandırma yoluna gitmemiştir. Bunun en çarpıcı örneğini, bilhassa Uhud sonrasında varlıklarını gösteren münafıklar teşkil eder.⁴⁵³ Uhud günü, en kritik noktada kendisini yalnız bırakan ve mü’minlerin moralini bozarak karşı tarafa cesaret veren münafıklarla Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), hiç yüzleşmemiş, kusurlarını serrişte etmemiş, hatalarını yüzlerine vurmamış ve son nefeslerine kadar onlara, sanki hiç problem yaşanmamışçasına zâhirlerine göre muamelede bulunmuştur. Aynı durum, sonraki dönemde yapageldikleri cürümler için de geçerlidir; çok açık ihanet, iftira, tehdit ve hakaretlerine rağmen onları

cezalandırma yoluna gitmemiş ve âşikâr olan cürümlerine karşılık öldürülmeleri yönündeki taleplerine de asla onay vermemiştir. Âişe Validemiz'e iftira atıp da ortalığı karıştırdığı dönemde Abdullah İbn-i Übeyy'i öldürme izni isteyen Hazreti Ömer'e bu izni vermemiş ve konuşma zeminini ortadan kaldırma maksatlı orduya yürüyüş emri vererek neredeyse 24 saatlik bir yolculuk başlatmıştır. Bu sırada gelen Münâfikûn Sûresi'nde her şey ortaya dökülüp inkâr ettiği cümlelere varıncaya kadar âşikâr kılınca sempatizanlarını teker teker kaybetmeye başlayan aynı şahsı Hazreti Ömer'e göstererek, “Bak yâ Ömer!” buyurmuştur. “Eğer benden onu öldürme izni istediğinde sana o izni verseydim ve o adamı öldürmüş olsaydın şüphesiz o şu anda kendisini hedef hâline getirenlerin kahramanı olurdu!”[454](#)

Aynı hâdisede, meşhur münafıkın oğlu Efendimiz'in huzuruna gelmiş ve “Yâ Resûlallah, demişti. “Sana gelen bilgiler neticesinde, Abdullah İbn-i Übeyy İbn-i Selûl'ü öldürmek istediğini duydum. Şayet bunu yaparsan, onu öldürme işini bana emret ve sana onun kellesini ben getireyim! Zira Hazreç de bilir ki onlar arasında babasına iyilik konusunda benden daha duyarlı kimse yoktur; şayet benden başkası onu öldürürse, Abdullah İbn-i Übeyy İbn-i Selûl'ün katilini insanlar arasında dolaşırken gördükçe nefsim buna dayanamaz ve tutar ben de onu öldürürüm! Dolayısıyla kâfir birisine karşılık bir mü'mini öldürmüş olurum ve sonunda Cehennem'e gideceğimden endişe ederim!”

İnsanın kanını donduran bir teklifti; azıcık kapıyı aralık bulsa babası bile olsa Resûlullah'ı inciten birini öldürecek! Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), “Hayır!” buyurdu. “Bilakis biz, o aramızda kaldığı sürece iyilikle muamele eder, gönlünü de hoş tutmaya bakarız!”[455](#)

Görüldüğü üzere Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), yüreğini yırtarcasına kendisine acı çektiren bir olayın baş aktörünü bile cezalandırma yoluna gitmemiş, yaptıkları âyetlerle sabit olmasına ve öldürme işini gönülden yapacak birilerinin bulunmasına rağmen onu öldürtmemiştir. Böylelikle O (sallallahu aleyhi ve sellem), içinden çıkılmaz gibi duran meselelerin bile teenniyle nasıl çözülebileceğini işaret etmektedir.

Nifak yönünü öne çıkararak onlardan birisinin aleyhinde konuşulduğuna şahit olunca, bunu yapan ashâbına hemen müdahale etmiş ve sözü edilen şahıs hakkında hüsn-ü şhadette bulunarak diğerlerine karşı onu tezkiye etmiştir.⁴⁵⁶

Tebûk seferinde kendisine tuzak kurup da öldürmeye teşebbüs edenleri bildiği halde bilmezden gelmiş, onları öldürme teklifi getirenlere de kapıyı kapatmış⁴⁵⁷ ve böylelikle, İslâm'ın silm atmosferinde onların da zamanla eriyip gidecekleri günü beklemiştir.

Her türlü çirkinliğin altından çıkan ve hemen her sahâbenin bildiği meşhur münâfık Abdullah İbn-i Übeyy'in cenaze namazını kıldırması, üzerine de cübbesini örtmüştür!⁴⁵⁸ Ebû Cehil örneğinde olduğu gibi belki bu şahıs da eski kimliğiyle Âhiret'e intikal etmiştir; ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), onlara karşı yürüttüğü bu politikalarının sonucu olarak etrafındaki neredeyse herkesin gönlünü yeniden kazanmış ve her meselede olduğu gibi nifak konusunu da kökünden çözmüştür.

Muhataplarını İyi Tanıma

Gerek şahıs ve aile ortamı gerekse kabile, şehir ve ülke olarak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) muhataplarını çok iyi tanıyor, kültürlerini biliyor ve onlarla muhatap olurken de bu bilgisini hayata geçiriyor, onlara kendi dünyalarının değerleriyle hitap ediyordu. Tarihlerini, mâzideki büyüklerini, yaşadıkları coğrafyanın fiziki özelliklerini, gündelik yaşantıları ve hayat tarzlarını, hatta gündelik meşguliyetlerini çok iyi tanıyordu. O kadar ki onların şive ve lehçelerine kadar dillerini de çok iyi biliyor ve onlarla muhatap olduğunda kendi şive ve lehçeleriyle hitap ediyordu. Bu durum, etrafındaki ashâbının da dikkatinden kaçmıyor ve Efendimiz'in kullandığı bu dil karşısında zaman zaman taaccüblerini ifade ediyor, duyduklarını anlayabilmek için Allah Resûlü'ne bunların manasını soruyorlardı. Zira, bu türlü ortamlarda Fahr-i Kâinat Efendimiz'in kullandığı dil, Kureyş'in diline benzemediği gibi etraftaki kabile ve devletlerin dilinden de farklıydı. Mesela bazı Yemen kabilelerinde “em”, “elif ve lâm” yerinde kullanılıyordu. Onlardan birisi Allah Resûlü'ne gelip de “e min em-Birru em-Sıyâmu fi'm-Seferi?” diyerek sefer hâlindeyken oruç tutmanın

daha iyi ve hayırlı olup olmadığını sorduğunda Efendiler Efendisi, muhatabının kullandığı aynı dili kullanarak, “Yolculuk hâlindeyken oruç tutmak, iyilik nevinden bir duruş değildir!” manasında ona, “Leyse min em-Birri em-Sıyâmu fi’ m-Seferi” mukabelesinde bulunmuştu.⁴⁵⁹

Allah Resûlü’nün, fethe giderken bile gönülleri feth edecek yeni adımlar attığına şahit olmaktayız. Mesala, Tâif kuşatması için Sakîflilerin yurduna yöneldiği sırada, kıvrım kıvrım yükseklerle doğru yol alırken meçhul bir kabir görmüş ve bu kabrin başında durarak ashâbına şunları söylemişti:

“Bu, Sakîflilerin atası Ebû Rigâl’in kabridir; o, Semûd halkındandı ve kavminin başına gelen musibetten Harem’e girerek kurtulmuştu! Ancak daha sonra o da oradan çıkmış ve buraya kadar gelmişti ki kavminin başına gelen felaket onu da burada yakaladı ve buraya defnedildi. Bunun delili, onunla birlikte mezarına gömülen altın daldır; şâyet mezarını açarsanız, onu bulursunuz!”

Sakîflilerin üzerine yürürken Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), onların atası olan *Ebû Rigâl*’in kabrini ortaya çıkarıyor ve meseleyi sulh çizgisinde çözümlenmenin gerekliliği adına bir adım daha atmış oluyordu. Gerçekten de ashâb-ı kirâm, tarif edilen mezarı hemen açmaya koyuldu; çok geçmeden Allah Resûlü’nün tarif ettiği altın dal meydana çıkmış ve Sultan-ı Rusûl’ün verdiği bir haberin daha doğruluğu tebeyyün etmişti!⁴⁶⁰

Zaman zaman yanına gelen insanların büyükleri hakkında onlara sorular sorar ve onların fazilet ifade eden yönlerini onlarla paylaşırdı. Böyle bir günde cemaatine döndü ve aralarında Kuss İbn-i Sâide’yi görüp dinleyen birisinin olup olmadığını sordu. Kimseden ses çıkmayınca ilk yârân Hazreti Ebû Bekir ayağa kalktı ve “Ben o günü, dün gibi hatırlıyorum yâ Resûlallah!” dedi. Ardından da tane tane, Kuss İbn-i Sâide’nin meşhur hutbesini okudu. Habîbullah da (sallallahu aleyhi ve sellem), Hazreti Ebû Bekir’i tasdik ediyordu.⁴⁶¹

Bilindiği gibi Hazreti Addâs’ın Müslüman olmasına vesile olan en temel husus, memleketini sorduktan sonra ona Allah Resûlü’nün, “Salih kardeşim Yunus İbn-i Mettâ’nın memleketi!” şeklindeki ifadesidir. Uzattığı üzümü alırken “*Bismillahirrahmanirrahim*” kelime-i mabarekini duyunca irkilen ve

Hazreti Yûnus'un adını duyunca daha çok dikkat kesilen Addâs, donakalmıştır; ilk tepkisi, “Sen, Yunus İbn-i Mettâ'yı nereden biliyorsun? Vallahi de ben Ninova'dan ayrılabı onu bilip tanıyan on adama bile rastlamadım! Sen İbn-i Mettâ'yı nereden öğrendin? Hâlbuki Sen, gördüğüm kadarıyla okuma-yazma da bilmiyorsun ve ümmî bir kavmin içinde neş'et etmişsin!” şeklindeydi. Bunun üzerine Efendiler Efendisi, “O, benim kardeşimdir; o da bir nebi idi, Ben de bir Nebi'yim!” buyurmuş ve bu tearûfün üzerine Hazreti Addâs, orada Müslüman olmuştur.[462](#)

Sadece kendi yaşadığı coğrafyanın değil, uzak beldelerin kültür ve tabii kaynaklarına muttali olduğunu gördüğümüz Habîbullah (sallallahu aleyhi ve sellem), bu bilgilerini muhataplarıyla paylaşarak onlarla yakınlık kurmak istemiştir. Mesela Hemedân meliki'ne yazdığı mektupta O (sallallahu aleyhi ve sellem), memleketlerinde yetişen ve onların istifade ettiği bitkilerle yer altı zenginliklerinden bahsetmiş, deve ve koyunlarını yetiştirirken bunlardan nasıl istifade ettiklerini bile anlatmıştır.[463](#)

Yeri ve zamanı geldiğinde onların yanlışlarını bile tashih ettiğine şahit olmaktayız. Mesela huzuruna gelen Adıyy'in, bizzat kendi inancına göre haram olan uygulamasını ona hatırlatmış, böylece onun içinde bulunduğu asıl durumu bildiğini, ondan kurtulması gerektiğini belirtmiştir. Gönlünü yumuşatan ve kendi kültürüne bile bu kadar vakıf olan bir Nebi'yi göz ardı edemeyip Müslüman olan Adıyy, daha sonra bu durumu bir hâtıra olarak yâd edecek, o günkü tutumundan dolayı utandığını, fakat Hazreti Peygamber'in, kendisini utandıran bu durumunu bir daha söz konusu etmediğini de memnuniyetle nakledecektir.[464](#)

Sulh ve Anlaşmalara Sadâkat

Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), ilk günden ruhunun ufkuna yürüyeceği âna kadar hep sulhun temsilcisi olmuş, temas kurduğu her farklı kesimle anlaşmalar yapmış ve bu anlaşmalara da sonuna kadar ve hassasiyetle riayet etmiştir. Genelde sulh denildiği zaman akla gelen Hudeybiye, sulh arayışının yoğun yaşandığı bir süreçtir; Efendimiz'in hayatına bütüncül bir nazarla bakıldığında O'nun, baştan sona “Sulh Peygamberi” olarak yaşadığını görürüz. Şartları itibariyle hemen her gün

farklı bir gerginliğin yaşandığı Mekke döneminde bile O (sallallahu aleyhi ve sellem), hep sulhun taraftarı olmuş, gerginliği asla tasvip etmemiş ve en problemlilerle bile oturup konuşmuş, kapıların birer birer yüzüne kapandığı dönemlerde bile onlarla hep konuşma zeminlerini kollamış, izzet ü ikramda bulunmuş, yemekler yedirmiş, ziyafetler tertib etmiş ve kapılarından kovmaları pahasına defalarca evlerine kadar gelmiş ve bütün bunlarla, kapanan her kapının ardından onlara kendisini ulaştıracak yeni yeni kapılar aralamayı hedeflemiştir.

Medîne'ye hicretiyle birlikte ilk muhatap olduğu iki farklı kesimle hemen bir anlaşma yapmış, dışarıdan gelen olmasına rağmen hem Arap hem de Yahudilerin güven ve desteğini de alarak Medîne'de, "sulh" temelinde bir devlet kurmuştur. Hukukun üzerinde tesis edilen bu devlet, teba itibariyle muhataplarının hepsine sinesini açmış ve inançlarını özgürce yaşayabilmeyi kendi uhdesine almıştır.

Resûlullah'ın Medîne'ye gelişiyle birlikte 120 yıldır burada devam etmekte olan savaş sona ermiş ve taraflar arasında sürpriz bir "sulh" tesis edilmiştir. O dönemin şartları nazara alındığında, ardı arkası kesilmeyecek zannedilen kan davaları durmuş, keyfî adam öldürmelerin önüne geçilmiş ve Medîne, yine "sulh" çizgisinde bir "devlet" ciddiyetiyle tanışmıştır.

Medîne Devleti'nin hemen ardından etraf kabile ve şehirlerle irtibat kurulmuş ve bir taraftan güvenliği tesis eden "devriye güçleri"yle emniyet tesis edilirken diğer yandan uğranılan her kabile veya şehirle anlaşmalar yapılarak bu güvenlik çemberi her dakika daha da genişletilmiş, nihayetinde Hicâz'da, o güne kadar hiç kimsenin hayalinden bile geçmeyecek nitelikte bir sulh temin edilmiştir. O güne kadar kimsenin, şehirler arası yolculuğa bile cesaret edemediği coğrafyada, çok kısa bir süre içinde kadınların tek başına uluslararası seyahat yapabilecekleri bir "güven" ortamı oluşmuştur. Ve bütün bunlar, 19 gavze ve 36 seriyye ile tahakkuk ettirilmiştir! [465](#) Kimsenin bir diğerine güven duymadığı, güçlü olanın her istediğini yapabildiği ve zayıfın, hakkını arayabileceği herhangi bir merciin dahi bulunmadığı, yapanın yanına kâr kaldığı ve tamamen keyfiliğin hükümfermâ olduğu öyle bir dönemden, [466](#) merkezine adaletin oturduğu ve insani ilişkileri hukukun belirlediği çok müstesna bir zamana ulaşılmıştır.

Elbette bu noktaya geliş, öyle kolay olmamış, zaman zaman ortaya konulan provokasyonlarla bu sulhu rafa kaldırmayı hedefleyen adımlar atılmış, ancak her şeye rağmen O (sallallahu aleyhi ve sellem), yaptığı anlaşmaların ve verdiği sözlerin arkasında durmuş, yapılan yanlışlıkların üstünü örtmemiş ve hakkı geçenlere haklarını ödemiş, hiçbir zaman anlaşmayı bozan taraf olmamıştır. Zaten O (sallallahu aleyhi ve sellem), sulhu önceleyen ve ahde vefayı, mü'minin ayrılmaz parçası gören bir dinin peygamberidir; tebliğ ve temsiliyle mükellef olduğu Kur'ân da O'na bunu emretmekte,⁴⁶⁷ “O müşriklerin Allah ve Resûlü yanında nasıl olur da bir ahitleri olabilir ki! Mescid-i Haram'ın yanında antlaşma yaptıklarınız bundan müstesna olup, onlar size karşı dürüst davrandıka siz de onlara dürüst davranın! Allah, Kendisine karşı gelmekten, sakınanları sever.”⁴⁶⁸ demek suretiyle emân isteyenlere, talep ettikleri bu emânı vermenin lüzumunu ortaya koymaktadır. Sulhu esas alarak insanlara emân vermenin, İslâm'a ait güzellikleri görmeleri için güzel bir vesile olduğunu vurgulayan yine Kur'ân'dır. “Sizden her kim, vize alarak memleketinize gelmiş veya oturma alarak ülkenizde yaşayan yahutta herhangi bir Müslümanın eman verdiği birisini⁴⁶⁹ öldürürse, Cennet'in kokusunu duyamaz! Hâlbuki Cennet'in kokusu, kırk yıllık mesafeden duyulabilen bir keyfiyettir!”⁴⁷⁰ ve “Her kim, kendisine oturma hakkı verilen bir muâhede zulmeder veya onu, altından kalkamayacağı sıkıntılara maruz bırakırsa, Kıyâmet Günü'nde onun hasmı ben olurum!”⁴⁷¹ buyuran da Allah Resûlü'dür.⁴⁷² Yine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), zimmi statüsündeki birisine zulmeden kimsenin, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetini hak edecek bir yanlışlık yaptığını haber vermiş, böyle birisinin öbür tarafta yüzüne bakılmayacağını da açıkça beyan etmiştir.⁴⁷³

Onun için İslâm Toplumu'nda, herhangi bir sivilin verdiği “emân”, devleti bağlayan ve o sivilin arkasında durmayı gerektiren bir değer olarak görülmüştür.⁴⁷⁴ Âişe Vâlidemiz'in ifadeleriyle, kadının insan yerine bile konulmadığı o dönemde, herhangi bir kadının emânının da aynı statüde değerlendirildiği çok açıktır;⁴⁷⁵ Efendimiz'in kızı Hazreti Zeyneb'in, başlangıç itibariyle ashâbın hoşuna gitmemiş olsa da Ebu'l-Âs'a verdiği

emân⁴⁷⁶ ile Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hânî'nin, öz kardeşi Hazreti Ali'ye rağmen Ebû Cehil'in kardeşi Hâris İbn-i Hişâm'a verdiği emân,⁴⁷⁷ bunun en açık örnekleridir. Zaten O'nun nazarında sözünde durmama, tam bir nifak alametidir⁴⁷⁸ ve Âhiret Yurdu'nda da rezil ü rüsvây olmayı gerektiren bir yanlışlıktır.⁴⁷⁹ Bedir'e katılmayışının sebebini anlatırken Huzeyfe İbn-i Yemân'ın anlattığı şu ayrıntı oldukça dikkat çekicidir:

“Benim Bedir'den geri kalışımın sebebi, Ebû Huseyl ile Kureyş müşrikleriyle karşılaşmamızdır; bizi görünce, “Yoksa siz Muhammed'e mi gidiyorsunuz?” diye sordular. Biz de “Hayır, O'na gitmiyoruz; Medîne'ye gidiyoruz!” dedik. Bizden, Medîne'ye gideceğimize ve karşılıklarına çıkmayacağımıza dair Allah adına söz aldılar. Onlardan ayrıldıktan sonra Allah Resûlü'nün yanına geldik ve yaşadıklarımızı anlattık. Bize, “Siz, Medîne'ye dönün!” buyurdu. “Onlara verilen bu sözün arkasında oluruz; onlara karşı da Allah'tan yardım dileniriz!”⁴⁸⁰

Sulh arayışının ayrı bir vechesi olarak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), kendisini düşman görenlerin gönderdikleri elçilere de hüsn-ü istikbal etmiş ve gönüllerini hoş tutarak onları da hediyelerle geri göndermişti.⁴⁸¹ Mesela Allah Resûlü'nün, Kureyş'in gönderdiği elçi ile olan muamelesi bu açıdan oldukça dikkat çekicidir; Resûlullah'a Kureyş, Kıptî kimliğiyle bilinen Ebû Râfi' adında bir elçi göndermişti. Efendimiz'in huzuruna girip de insibağla müşerref olunca bu elçinin kalbi yumuşadı ve İslâm'a sempati ile bakmaya başladı. Sonra da “Yâ Resûlallah!” dedi. “Vallahi de ben, bir daha onlara asla dönmem!”

Normal şartlarda bu, Allah Resûlü'nün de sevineceği bir husustu. Ancak O (sallallahu aleyhi ve sellem), “Hayır!” buyurdu. “Ben, ne ahdi bozan taraf olurum ne de elçiyi yanında hapseden! En iyisi mi şimdi sen git! Şayet döndükten sonra da şu anda içinde hissettiğin şeyi hissedersen o zaman gelirsin!”

Allah Resûlü'nün bu talimatıyla Mekke'ye dönen Ebû Râfi', daha sonra yeniden Medîne'ye gelmiş ve bir daha da Mekke'ye dönmeyi düşünmemiştir.⁴⁸²

Bütün olumsuzluk ve tahriklere rağmen Medîne Vesikası'yla farklı

kesimlerle yaptığı anlaşmaları asla bozmamış, hatta problemlerin yoğunlaştığı dönemde söz konusu anlaşmaları yenileyerek muhataplarıyla olan ilişkileri daha sağlam bir zemine çekmek istemiştir.⁴⁸³

Allah Resûlü'nün bu konuda ne kadar duyarlı olduğunu ifade eden elbette çok örnek vardır; ancak Hudeybiye, O'nun bu duyarlılığını anlatması bakımından bunların hepsini ihtiva eder bir zenginliktedir; şöyle ki:

Rüyalarını süsleyen Kâbe'yi tavaf edip umre vazifesini yapma niyetiyle birlikte Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), yaklaşık 1500 kişilik ashâbıyla Mekke'ye yönelmişti. Yanlarında silah yoktu. Kurbanlık develerini yanlarına almış ve ihrama girerek, bütün engellemelere rağmen Hudeybiye'ye kadar gelmişlerdi. Ancak Kureyş, bundan ötesine izin vermiyor ve ölüm tehditleri savuruyordu! Hâlbuki Hazreti İbrâhîm'in emâneti Kâbe, kimsenin tekelinde değildi; herkes gelip onu tavaf eder ve kimse ona bir şey demezdi! Hatta, dışarıdan onu ziyarete gelen Rahmân'ın misafirleri için aileler seferber olur ve sikâye, hicâbe, sidâne, rifâde gibi faaliyetlerle bu ibadetini daha rahat gerçekleştirebilmesi için onun ihtiyaçlarını giderme yarışına girer, işini kolaylaştırırlardı! Ancak, gelen mü'min olunca iş değişmiş, kendi beldesi bile olsa Allah Resûlü'nün önünü kesmiş ve ikiziyle⁴⁸⁴ Resûlullah'ın arasına girmişlerdi! Üstelik kontrol dışı adımlar atıyor ve sürekli tahrik ediyorlardı!

Bütün tahrik ve provokasyonlara rağmen Allah Resûlü'nün hedefi, Kureyş ile sulh olmaktı. Onun için arada çok elçi gidip gelmiş, ancak arzu edilen sulh bir türlü mümkün olmamıştı. Ve bu gergin bekleyiş, yaklaşık yirmi gün sürdü! Henüz köprülerin bütünüyle atılmadığı bu dönemde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), son bir umut olarak Hazreti Osmân'ı Mekkelilere elçi olarak gönderdi; buraya geliş niyetlerini anlatacak; silahlarının olmayışından ve beraberlerinde getirdikleri kurbanlık develerden bahisle sulh zemini arayacaktı!

Hazreti Osmân elçi olarak gitmişti gitmesine ama çok geçmeden Hudeybiye'ye, onun ve ibadet için Kâbe'ye giden on sahâbinin şehid edildiği haberi gelmişti! Sürekli tırmandırılan gerilimi had safhaya çıkararak haberlerdi bunlar ve Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi ve sellem), esbâba tevessül

adına ashâbını, bundan daha kötü sonuçların olması ihtimaline binaen, Hudeybiye’de bulunan bir ağacın altında bey’ata çağırıldı. O âna kadar böyle bir davet bekleyen ashâb, canlarına tak eden bu bâdirenin üstesinden gelebilmek için ölümüne Resûlullah’a söz veriyor, hal dilleriyle de Allah davasına uzanacak dil ve eli nasıl kıracaklarını ortaya koyuyorlardı! Zaten böyle bir zeminde ve Kureyş elçilerinin önünde bu bey’atın yapılmasının en temel hedeflerinden birisi de “savaş” düşüncesinden Mekkelilere geri adım attırmak, onları da “sulh” çizgisine getirmektir!

Sonuç da öyle oldu; bu sırada elçi olarak orada bulunan Kureyş temsilcileri Süheyl İbn-i Amr, Huveytıb İbn-i Abdiluzzâ, Mikrez İbn-i Hafs ve etrafta bulunan Kureyşliler, olup bitenleri büyük bir dikkâtle seyrediyorlardı. Açıkçası gözleri korkmuştu; ölüme bu kadar açık yüreklilikle ve koşarak giden insanlarla baş etmenin imkânı olamazdı! Onlar için bu insanların bir benzerini görmenin imkanı yoktu; zira mücerret kan bağı veya kabile taassubuyla ifade edilebilecek cinsten bir bağlılık değildi bu! Âdeta ashâb, birbirleriyle anlaşmışçasına ve lisan-ı halleriyle Mekke müşriklerine, bir lidere nasıl saygı gösterilmesi gerektiğini, O’nun emirlerini yerine getirme konusunda nasıl duyarlı olunabileceğini ve iş ciddiye bindiği zaman da maddi-manevi nasıl bir fedakârlıkta bulunulabileceğini fiilen gösterme yarışına girmişlerdi! Kureyş’in o güne kadar ne gördüğü ne de duyduğu cinsten faziletlerdi bunlar! Gözleri korkmuştu ve ne yapıp edip mutlaka bir anlaşma yolunun bulunması gerektiğini düşünmeye başlamışlardı.

Maksat hâsıl olmuş ve Mekkeliler, anlamsız duruşlarının onları nasıl bir çıkmaza sokacağını da görmüşlerdi ki Hudeybiye’ye, Hazreti Osmân ve diğer on sahâbinin şehîd edildiği bilgisinin mesnedsiz olduğunun haberi geldi. En kötüsüne hazırlanan Hudeybiye, derin bir nefes almıştı!

Bu arada Süheyl İbn-i Amr ve arkadaşları yeniden Mekke’ye dönmüş ve olanca açıklığıyla Hudeybiye’de gördükleri manzarayı Kureyş’e anlatmaya başlamışlardı; arkadaşlarının öldürüldüğü haberi gelir gelmez her bir sahâbînin nasıl birer arslan kesildiğini anlatıyor, Allah Resûlü’nün onları ağacın altında çağırıldığı bey’atte ortaya koydukları tavrı tasvire çalışıyorlardı! Bütün imkânsızlıklara rağmen savaşma konusundaki kararlılıklarından endişelerini dile getiriyor ve ölüme meydan okuyan bu

insanlarla savaşılamayacağını ifade ediyorlardı! Sulhu arayan, ancak savaşta diretilince onun da hakkını vereceklerini fiilen ispat eden bu insanlarla karşı karşıya gelmenin zorluğunu fark eden sağduyu sahibi Kureyşliler, durumun nezaketi karşısında bir araya geldi ve şu kararı aldılar:

“Bizim için, bu yıl Beytullah’ı tavaf etmekten vazgeçip geri dönmeleri şartıyla Muhammed’le bir barış anlaşması yapmaktan daha hayırlı bir iş yoktur! Böylelikle Araplar ve O’nun buraya doğru geliş haberini duyanlar, bizim O’nu engellediğimizi de duymuş olurlar! Gelecek yıl da gelir ve Mekke’de üç gün kalarak kurbanlarını kesip geri dönerler. Böylece zorla yurdumuza girmemiş, burada sadece birkaç gün ikamet etmiş olurlar!”

Bunun üzerine yine Süheyl İbn-i Amr başkanlığında Huveytîb ve Mikrez’i yeniden Allah Resûlü’ne gönderdiler. Hey’etin başkanı Süheyl’e, “Muhammed’e git ve O’nunla bir anlaşma yap! Fakat o anlaşmada, bu yıl Mekke’ye girmeme şartı mutlaka olsun; vallahi de biz, Arapların yarın sağda solda, O’nun zorla yurdumuza girdiğini konuşmalarına müsaade edemeyiz!” diye de tembihte bulunmuşlardı.[485](#)

Kararlaştırıldığı şekliyle Süheyl İbn-i Amr ve arkadaşları yola çıkıp yeniden Hudeybiye’ye geldiler. Onların yeniden gelişlerini uzaktan gören Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), “Bunları tekrar gönderdiklerine göre Kureyş sulh istiyor!” buyurdu. Aralarında bulunan Süheyl İbn-i Amr’ın gelişine şahit olunca, “kolaycık” manasına gelen “Süheyl” isminden de tefe’ül ederek, “Şüphesiz ki işiniz yoluna girdi ve kolaylaştı!” buyurmuştu. Muhtemelen Mekke’de neler konuştuklarını ve hangi kararda uzlaştıklarını da biliyordu! Bu, ümitlerin yeniden yeşermesi anlamına geliyordu! Bey’atın mesajı alınmış, Kureyş geri adım atmıştı. Zaten Habîbullah’ın istediği de bu idi.

Hudeybiye’de “sulh” süreci başlamıştı! Bağdaş kurarak yere oturan Allah Resûlü’nün yanına Süheyl İbn-i Amr da yaklaşmış ve yere diz çökmüştü. Bu arada *Abbâd İbn-i Bîşr* v e *Seleme İbn-i Eslem İbn-i Harîş*, zırh ve miğferlerini giymiş olarak Efendiler Efendisi’nin başında nöbet tutuyorlardı. Ashâb-ı kirâm da etraflarında halkalanmış, bundan sonraki süreci dikkatle takip ediyordu.

Uzun uzadıya konuşuldu; gâh yükselip gâh kısılan ses tonlarıyla Hudeybiye’de kıyasıya bir pazarlık cereyan ediyordu! Bir aralık Süheyl İbn-i Amr’ın ses tonunun daha da yükselmesi karşısında sinirlenen Abbâd İbn-i Bişr ona, “Resûlullah’ın yanında haddini bil ve sesini kıs!” deme lüzumunu hissetmişti. Huzurda bulunmanın huzurunu yaşıyor ve bunu Kureyş’in temsilcilerinin de fark etmesini sağlıyordu. Bu uzun konuşmaların neticesinde prensipte birtakım maddeler⁴⁸⁶ kabul görmüş ve sıra bunların yazıya geçirilmesine gelmişti.

Hazreti Ömer’in Feveranları

Kureyş’in ısrar ettiği maddeler ve ortaya konulan şartlar, mü’minlere çok ağır gelmişti; bir yanda ayak diretip de hiç taviz vermeyen Süheyl İbn-i Amr, diğer yanda ise bunları karşı tarafa verilmiş tavizler olarak değerlendiren mü’minler vardı! Maksatları, elbette Allah Resûlü’ne tepki değildi; meselenin bütün yönleriyle vuzuha kavuşturulmasını istiyor ve hâlâ farklı bir çıkış yolunun bulunabileceğini düşünüyorlardı. Bilhassa Hazreti Ömer hızını alamayıp huzur-u risâlete gelmiş, “Yâ Resûlallah!” diyordu. “Sen, gerçekten Allah’ın peygamberi değil misin?”

“Evet!” buyurdu Habîb-i Kibriyâ Hazretleri. “Ben Allah’ın Resûlü’yüm!”

“Bizler hak üzere iken onlar ise bâtıllı temsil etmiyorlar mı?”

“Evet!”

“Bizim ölülerimiz Cennet’te, onlarınki ise Cehennem’de değiller mi?”

“Evet!”

“Öyleyse biz, dinimiz konusunda bu tavizi onlara niye veriyor; onlarla aramızdaki hükmü Allah vereceği âna kadar mücadele etmekten niye geri dönüyoruz?”

“Ben, Allah’ın kulu ve Resûlü’yüm; O’na asla isyan etmem! O da Beni asla zorda bırakmaz; zira her durumda Bana yardım eden O’dur!”

“Beytullah’a gidip de onu gerçekten tavaf edeceğimizi Sen söylememiş miydin?”

“Evet; Ben söylemiştim! Ancak Ben sana hiç, ‘*Bu yıl gideceksin*’ dedim

mi?”

“Hayır!”

“Unutma ki bir gün sen, mutlaka oraya girecek ve Beytullah’ı da tavaf edeceksin!”

Belli ki fitrat itibariyle müteheyyiç bir yapıya sahip olan Hazreti Ömer, sadece o günü düşünüyor ve savaşın olmadığı zeminlerin, istikbalde karşılıklarına ne türlü fırsatlar çıkaracağını hesap edemeden fevrî tepki veriyordu. Hâlbuki Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), sulhun zemininde yarınları inşa ediyor, bu sürecin her iki tarafa da çok şey kazandıracığını görerek hareket ediyordu.⁴⁸⁷

Bütün zorluklara rağmen sulh temin edilmiş ve sıra, ittifak edilen anlaşmanın maddelerini yazılı bir metne dönüştürmeye gelmişti. Kâinatın İftihar Vesilesi Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem), anlaşma metnini yazması için yanına Hazreti Ali’yi çağırdı ve “Yaz!” buyurdu. “Bismillâhirrahmânirrahîm!”

Burnundan soluyan Süheyl, cinnet geçirmiş gibi duruyordu ve hemen itiraz etti; “Rahman da ne? Vallahi ben onu tanımıyor, bilmiyorum!” diyordu. “Sil onu ve ‘*Bismikallahümme*’ diye yaz!”

Rahmân ve Rahîm’e başını koyanların aklını başından alan bir teklifti bu ve Hudeybiye’de, “Vallahi de biz, ‘*Bismillâhirrahmânirrahîm*’den başkasını yazmayız!” sesleri yükseliyordu. Bedir’de, Uhud’da ve Hendek’te boyun eğmedikleri Mekkelilerin bu anlamsız teklifini kabul etmeyeceklerini ifade eden sözlerdi bunlar. Ancak, onların henüz göremediğini de gören Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), farklı düşünüyordu; metnin başına yazılan ‘Bismillâhirrahmânirrahîm’i sildirdi ve Süheyl’in dediği gibi genel teamülde o güne kadar kullanılan ‘Bismikallâhümme’ ibaresini yazdırdı. Belli ki sulhun arkasında, bu ifadenin metinden çıkarılmasından daha büyük bir kazanım söz konusuydu. İlk pürüzün aşılmasından sonra Fahr-i Kâinât Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), metni kaleme alan Hazreti Ali’ye yeniden döndü ve “Yaz!” buyurdu. “Bu, Allah’ın Resûlü Muhammed’le Amr’ın oğlu Süheyl’in arasında...”

Daha cümlesini tamamlamamıştı ki Hudeybiye meydanında Süheyl'in itirazı yükselmeye başladı; "Vallahi de!" diyordu. "Senin Resûlullah olduğunu bilip inanmış olsaydık, ne Kâbe'yi ziyaretine engel olup yolunu keser, ne de seninle bu kadar savaşıp kan dökerdik! Onu sil ve kendi adıyla babanın adını, '*Muhammed İbn-i Abdillâh*' diye yaz!"

Yaklaşık yirmi gündür ağır tahriklere maruz kalan ashâb-ı kirâm için bu bardağı taşıran son damla gibiydi; adam tutmuş, uğruna nice başların feda olduğu "Resûlullah" kelime-i mübarekesini metinden çıkarttırmak istiyordu! Hudeybiye'nin sabrı taşmak üzereydi; gözler, Habîb-i Kibriyâ'ya odaklanmış, küçük bir işaret beklemeye durmuştu! Ancak beklenen bu işaret yine gelmedi; önce, "Allah'a yemin olsun ki sizler yalanlasanız da ben Allah'ın Resûlü'yüm!" buyurdu Resûl-ü Ekrem Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem). Ardından yine Hazreti Ali'ye dönerek, "Yaz!" dedi. "Bu, Abdullah oğlu Muhammed ile Amr'ın oğlu Süheyl'in, üzerinde ittifak ettikleri anlaşmadır!"

Hazreti Ali'nin yüreğini eriten bir emirdi bu! Yıllardır uğruna canhıraşâne çarpıştığı Allah Resûlü'nün Rahmânî tescilli unvanını silmeye eli varmıyor, büyük bir hicran yaşıyordu! Üstelik bu, Hudeybiye'deki herkesin ortak kanaatiydi; Hazrec'in lideri *Sa'd İbn-i Ubâde* ve *Üseyd İbn-i Hudayr* gibi sahabîler, Hazreti Ali'nin elinden tutmuş ve "Ya, '*Allah'ın Resûlü*' diye yazarsın ya da onlarla aramızdaki meseleyi ancak kılıç çözer!" diyor ve unvân-ı nebevîyi silmemesi gerektiğini söylüyorlardı. Zaten Hazreti Ali de farklı düşünmüyordu; az önce, '*Bismillâhirrahmânirrahîm*'i silip de metnin başına '*Bismikallâhümme*' diye yazan Hazreti Ali gitmiş, yerine Süheyl İbn-i Amr'ın yüreğini eritecek nazarlarıyla küfre diş bileyen Hayber'in Aslanı bir başka Ali gelmişti! Başının tâcı kabul ettiği bu mübarek unvanı silmek istemiyor ve "Resûlullah" ifadesinin bir mühür gibi anlaşmada kalmasını arzuluyordu! Arzusu bu istikamette olsa da şimdi nebevî bir emirle karşı karşıyaydı; Resûlullah'ın bu emrine muhalefetle, "Resûlullah" unvanını silip yok etmek arasında sıkışıp kalmıştı! Hudeybiye'de, insanı çıldırtan bir zaman yaşanıyordu! Zira Hudeybiye, arı kovanı gibi kaynamaya başlamıştı; huzur-i risaletteki sesler gittikçe yükselmiş ve ortalığı bir uğultu almış gidiyordu. Gidişata müdahale yine

Allah Resûlü'nden geldi; mübarek ellerini kaldırdı ve ashâbını sükûnete davet etti. Hâlinde, “Başlangıçta hoşunuza gitmeyen nice şeyler vardır ki âkıbeti, şeker-şerbet güzelliklerle neticelenecektir!”, “Hem, bu adımların sonunda yarın güller dermek varsa, bugün bin bağbana temenna durulur!” mesajları nümâyandı. Sonra da emr-i nebevîyi yerine getirmeye gönlü el vermeyen ve hâlâ bu emri tashih edecek yeni bir emir bekleyen damadı Hazreti Ali'ye döndü; kendine yakışır bir vakar ve nezaketle, “Yarın!” buyurdu. “Senin başına da benzeri bir hâdise gelecek ve o gün sen de taviz vermek zorunda kalacaksın!”⁴⁸⁸

“Resûlullah”ı zerrât-ı bedeniyelerine “alem” yapanların bunu yapamayacağını da görmüştü; hem, kendisinden başka o unvanı kim silerse silsin, Hudeybiye'de gergin bekleyen ashâbın yüreğinde silinmez bir yara açacağı muhakkaktı. Onun için Hazreti Ali'ye döndü ve “Onu bana göster!” buyurdu. Ardından da gösterilen yerdeki “Resûlullah” ibaresini mübarek elleriyle bizzat kendisi sildi ve yerine de Süheyl'in dediği gibi “Abdullah'ın oğlu Muhammed” manasına “Muhammed İbn-i Abdillâh” yazılmasını istedi.

Bu talep de gerçekleştirilmiş ve sulhun önündeki zor bir badire daha atlatılmıştı. Ancak Süheyl, Hudeybiye'ye gelirken Mekkelilerin verdikleri tavizi hatırlatmadan konuyu kapatmak üzereydi. Bunun farkına varan ve muhtemelen Mekke'deki konuşmalarından haberdar olan Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), bunu hatırlattı ona; “Bizimle Kâbe arasında engel olmaktan vazgeçin ki onu biz de tavaf edelim!” diyordu. Belli ki bunun açık bir taviz olduğunu düşünüyor, Arapların kendilerini dile dolayacağından çekiniyor ve Mekkelilerin temsilcisi Süheyl İbn-i Amr, kulağının üstüne yatmak istiyordu! Onun bu gereksiz inadı ve tek taraflı dayatmalarına şahit olan ashâbın sert duruşu ve Resûlullah'ın da konuya muttali oluşunu görünce yumuşamaya başladı. Muhtemelen bu kadar samimi talep ve isteklere de bütünüyle karşı durmamak gerektiğini anlamıştı. Zaten Mekkelilerin kanaati de bu istikametteydi ve kabul ettiği bu ziyaretin, gelecek yıl olabileceğini ifade etti.

Diğer taraftan metnin yazıya geçme işi devam ediyordu; Süheyl İbn-i Amr, “Senin dinini kabul etmiş bile olsa bizden birisi size gelip sığırsa onu bize geri vereceksiniz!” dedi. Ardından da Medîne'den geriye gelenleri teslim

etmeyeceklerini söylüyordu! Sanki oturmuş, Kureyş adına tek başına bir metin hazırlamıştı ve şimdi de onu, Resûlullah'a dikte ettirir gibi konuşuyordu! Zaten duruşu ve ses tonuyla verdiği rahatsızlık, Hudeybiye'dekileri çileden çıkaracak mahiyetteydi; onun için, "Sübhânallah!" sesleri yükselmeye başladı. "Müslüman olarak gelmişken bir insan, nasıl olur da müşriklere geri verilebilir!"⁴⁸⁹

O gün Sultan-ı Rusûl Hazretleri, Hazreti Ömer başta olmak üzere ashâbının hoşuna gitmemiş olsa bile savaşın son bulması ve sulhun hâkim olmasının hatırına Süheyl'in öne sürdüğü bütün şartları kabul etti. Zâhirde bir geri adım görüntüsü vardı; ancak bu geri adım O'nu, yarın itibariyle belki yüz adım ileriye götürecek bir hamleye dönüşecekti. Zira Mekke ile on yıllığına savaş olmayacak ve kılıçlar kınına girecekti. Mekke'nin yakınına kadar gelindiği halde Kâbe'yi tavaf edememe burukluğu ise gelecek yıl yapılacak yeni bir yolculukla telafi edilecek, o gün yapılamayan ibadetler bir yıl ertelenmiş olacaktı. Zaten o gün Hudeybiye'den dönerken gelen Fetih Sûresi, yapılan bu anlaşmanın adını koymuş ve sürece "fetih" adını vermişti. Gerginliğin had safhaya geldiği bir yerde geri adım atmak suretiyle Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), yarın gönülleri fethedecek bir alan açmış, o güne kadar kendisini tanımayan Mekkelilere Medîne'nin varlık ve gücünü de tasdik ettirmişti.

Ebû Cendel

Anlaşma metninin yazıya geçirilmesiyle birlikte Hudeybiye'de yeni bir süreç başlamıştı ki uzaktan, demir zincirlerini sürüyerek yürümeye çalışan takati tükenmiş birisinin Mekke cihetinden düşe kalka geldiği görüldü. Bir anda gözler, canını zor kurtarıp da "bir ümit" diyerek kendini Hudeybiye'ye atan bitkin insana çevrilmişti! Dikkat kesilmiş herkes bu şahsın kim olduğunu anlamaya çalışıyordu! Özellikle Kureyş'i temsil eden Süheyl İbn-i Amr, Mekke cihetinden gelen bu kaçkına (!) haddini bildirmek için keskin nazarlarla onu süzüyor, yapılan anlaşmanın kendisine kazandırdığı güçle, onun hakkından nasıl geleceğini hesap ediyordu! Bu mübhemiyet çok uzun sürmedi; gelen delikanlı, Süheyl'in küçük oğlu *Ebû Cendel'den başkası değildi!* Babasının yokluğunu fırsat bilerek işkenceden kurtulmuş ve kendini, Hudeybiye'ye kadar gelen mü'minlerin şefkat kucağına atıyordu!

Bedir’de elinden kaçırdığı Hazreti Abdullah’tan sonra ikinci oğlunun da kaçıp Müslümanlara sığınmak için geldiğini gören Süheyl İbn-i Amr, öfkeden küplere binmişti; kardeşleri Selî ve Sekrân, oğlu Hazreti Abdullah, kızları Sehle ve Ümmü Gülsüm ile damatları Ebû Huzeyfe ve Ebû Sebre İbn-i Ebî Ruhm ile yıllardır yaşadığı maceralar aklından şimşek hızıyla gelip geçiyordu! Elinde bir Ebû Cendel kalmıştı; ancak şimdi o da gelmiş saf değiştirmek için kendini Hudeybiye’nin “silm” atmosferine atmaya çalışıyordu; hem de babasına rağmen!

Küplere binmişti! Hakaretlerle üzerine yürüdü; yakasından tuttu ve bir müddet sürükleyip tartaklamaya başladı. Ardından da Allah Resûlü’ne yöneldi; “İşte, yâ Muhammed!” diyordu. “İlk icraatımız bu olacak ve vereceksin bunu bana. Zira bu gelmeden önce benimle senin arandaki anlaşma tamam olmuş ve iş bitmiştir. Bundan sonra ben, anlaşmayı bozamam ve Allah’a yemin olsun ki bundan sonra da asla sizinle bir anlaşma içine girmem!”

Hudeybiye’de cereyan eden her gelişme, âdeta hep sulhun aleyhine cereyan eder gibiydi! Bir tarafta bu süreci hazım problemi yaşayan ashâb, diğer yanda ise oraya kadar gelen bir mü’minin acınacak hâli ortada duruyor, öte yandan Kureyş’in temsilcisi ve Ebû Cendel’in babası Süheyl İbn-i Amr, anlaşmayı iptal etme tehdidinde bulunuyordu!

Gerçekten de yürek yakan bir manzaraydı bu; şefkat-i etemmin sahibi kendini ortaya koyarak Süheyl’e yaklaştı ve “Onu Bana bağışla ve anlaşmanın dışında tut! Benim için ona izin ver!” talebinde bulundu. Ancak o günkü Süheyl’in katı kalbi bunu dinleyecek durumda değildi ve “Onu ne Sana bağışlar ne de anlaşmanın dışında tutarım!” deyip inatla talebini tekrarlıyor, yapılan anlaşmayı iptal edip gelinen noktayı sıfırlama tehdidinde bulunuyordu!

Bir Ebû Cendel’e bir de insafsız baba Süheyl’e şefkatle nazar eden Allah Resûlü, “Evet, bunu yapabilirsin ve yap!” diye bir kez daha tekrarladı. Ancak Süheyl İbn-i Amr, “Bunu asla yapamam!” diyor başka bir şey söylemiyordu!

Onun bu kadar katı tutumuna ve Resûlullah’ın da aşırı ısrarına şahit olan

Kureyş'in diğer elçileri *Huveytıb* ve *Mikrez*, insafa gelmiş ve Ebû Cendel'in anlaşma dışında değerlendirilmesi konusunda Resûlullah'a destek çıkmışlardı ama bu da o günkü Süheyl'i iknaya yetmeyecekti.

O âna kadarki gelişmeleri ümit ve endişe arasında titizlikle takip eden Ebû Cendel, iki koluna giren Huveytıb ile Mikrez tarafından alınıp da bir çadıra doğru götürülmek istenince feryadı basacak ve “Ey Müslümanlar!” diye Hudeybiye’yi inletecekti. “Dinimden dolayı bana yaptıklarını bile bile beni müşriklere mi teslim ediyorsunuz? Hâlbuki ben, aranızda Müslüman olarak geldim. İçinde bulunduğum hâli de görüyorsunuz!”

Tam “*Kurtuldum!*” derken yeniden babasının şiddetine maruz kalıp işkenceye götürülen Ebû Cendel’in, çığlık çığığa yükselen feryadı, Hudeybiye’yi inletiyordu! Haklıydı; zira bugüne kadar neler yaşadıklarını bir o biliyordu! Bugünden sonra yaşayacaklarını tahayyül ettikçe feryâdı bir kat daha artıyor, iliklere kadar işleyen bir ses tonuyla ve her şeye rağmen şefkat dilenircesine bağıriyordu. Manzara, herkesin kol ve kanadını kırmaya yetmişti.

Elbette o gün Ebû Cendel, hakkında takdir edilenleri görememiş olmanın çaresizliği içinde feryat ediyor, Cenâb-ı Mevlâ'nın ikram edeceği berd ü selâmı bilemediği için inliyordu! Hâlbuki bu, münferit bir iniltiydi; binlerce insanın yarın Cehennem’de inlememesi için birilerinin buna katlanması gerekiyordu. Zira kavga ve gürültünün olmayacağı on yıla kim bilir nice güzellikler sığıştırılabilir, böyle bir zeminde nice muhtaç gönle girilip onların da Cennet’e gideceği bir yol bulunabilirdi! Ayrıca böyle bir zeminde kim bilir ne zulümlerin önü alınabilir ve akması muhtemel nice kanın da heder olmasına engel olunabilirdi! Zaten Cibrîl-i Emîn’in getirdiği beyanlar, sulhun bir esas olduğunu bildiriyor ve Kur’ân cemaatini böyle bir zemine davet ediyordu.⁴⁹⁰ Öyleyse bu şartlar altında Ebû Cendel’e kapı aralamaya imkân yoktu; yürek yakan bir karar olsa da hayr-ı kesir için bu kadarına katlanmaktan başka çare gözükmüyordu!

Şefkatte zirve olan Habîb-i Zîşân Hazretleri Ebû Cendel’in yanına yaklaştı, rahmetle okşayan bir ses tonuyla ona, “Ey Ebâ Cendel!” buyurdu. “Dişini sık ve mükâfatını Allah’tan bekleyerek biraz daha sabret! Gün gelecek ve mutlaka Allah, senin gibi zayıf kalanların da imdadına koşacak, onlar için de

bir çıkış yolu gösterecektir. Şu anda biz, bunlarla bir anlaşma yaptık ve buna göre onlar bize, biz de onlara Allah için söz verdik; gadredip sözüme sadakatten ayrılamayız!”

Arkasından koşarak yanına yaklaşan Hazreti Ömer, kılıcının kabzasını Ebû Cendel’e gösterecek ve “Yâ Ebâ Cendel!” diyecekti. “Dişini sık ve mükafatını Allah’tan bekleyerek sabret! Şüphe yok ki onlar müşrikler ve Allah katında onların kanı da köpeğin kanından daha kıymetli değildir!”

Şüphesiz Hazreti Ömer’in, bunu söylerkenki maksadı, gösterdiği kabzadan tutup babasının işini orada bitirmesiydi.⁴⁹¹ Ancak Ebû Cendel’in, o gün Hazreti Ömer’i dinleyecek hâli yoktu ve Kureş’in elçilerinin kollarında geldiği yere geri dönecekti.⁴⁹²

Bir farkla ki bundan böyle Hicaz’da silahlar değil, düşünce itibariyle kendisini daha çok ifade edebilen ve kültür itibariyle kendisinden şüphesi olmayan taraf kazanacaktı.

Ebû Basîr

Ebû Cendel yeniden Mekke’ye dönedursun, böyle bir anlaşma, hicret imkânı bulamayıp da o güne kadar Mekke’de işkence görenler için yeni bir umut olmuştu ve onlardan birisi olan *Ebû Basîr*⁴⁹³ de fırsatını bulup Medîne’ye kaçtı ve yıllarca hasretiyle yanıp tutuştuğu Resûlullah’ın yanına geldi. Müslüman olunca Ebû Cendel gibi hapisler, işkenceler, envâi çeşit hakaretlere maruz kalmış; fırsatını bulunca da bütün sıkıntılarından kurtulma ümidiyle kendini Medîne’ye atmıştı. Ayakları şişmiş ve yara-bere içindeydi; zira Mekke’den yaya olarak kaçabilmiş ve izini kaybettirmek için da patika yolları tercih ederek buraya kadar gelebilmişti. Her şey ortadaydı; yılların işkencesine yolların meşakkati de ilave edilince dayanılmaz bir görüntü oluşmuş, Resûlullah’ın şefkatle inip kalkan sinesini de bir hüznü kaplamıştı. Ancak Mekkelilerle yapılan anlaşmaya⁴⁹⁴ rağmen Ebû Basîr’in Medîne’ye gelişi, Fahr-i Kâinât Efendimiz’i daha da üzmüştü; ona döndü ve “Yâ Ebâ Basîr!” dedi. “Senin de bildiğin gibi biz, bu insanlarla bir anlaşma yapıp onlara söz verdik! Bizim dinimizde gadretmek yoktur; anlaşmayı yok sayıp gadreden taraf biz olamayız! Ancak şu kadar var ki Allah (celle celâluhû),

sen ve senin konumundaki müstad'aflar için de bir çıkış yolu lütfedecektir! Haydi, şimdi sen kavminin yanına geri dön!"

Ebû Cendel gibi sürekli canı yanan Ebû Basîr de "Yâ Resûlallah!" dedi. "Onlar bana, dinimden dolayı etmedikleri kalmadığı halde sen beni, gerisin geriye onlara mı gönderiyorsun?"

İçi kan ağlasa da Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona, "Yâ Ebâ Basîr!" diye tekrarladı. "Sen geri dön! Allah (celle celâluhû), sen ve senin konumundaki müstad'afın için de bir çıkış yolu lütfedecektir!"⁴⁹⁵

Bu arada Kureyş kendi arasında toplanmış, başkalarına da örnek olmaması için aralarından kaçan Ebû Basîr'i geri getirmek üzere teşebbüse geçmişti. *Ahnes İbn-i Şerîk* ile *Ezher İbn-i Abdimenâf*'ın yazdığı mektupla birlikte *Huneys İbn-i Câbir*'i Medîne'ye gönderme kararı aldılar; Huneys gidecek ve Hudeybiye'yi hatırlatıp Ebû Basîr'i teslim alıp geri dönecekti! Bu yolculukta yanına kölesi *Kevser*'i de almıştı. Ebû Basîr'den üç gün sonra Medîne'ye geldiler; "Seninle birlikte yaptığımız anlaşmanın şartlarını biliyorsun!" diyorlardı. "Arkadaşlarımızdan her kim Sana gelirse onu bize iade etme konusunda aramızda şahitler tutmuştuk; öyleyse şimdi Sen bize arkadaşımızı teslim et!"

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), zor anlarından birisini yaşıyordu; huzuruna kadar gelen çileli bir sahâbîsine sahip çıkararak onu yanında tutmak, yarınki problemleri çözmediği gibi bugünkü sulha da zarar verecekti! Böylesi durumda bazen, yarın itibariyle problemi kökünden çözebilmek için belli başlı tavizler verilebilmeli ve aktif bir sabırla yarınları inşaaya yönelmeliydi ve Ebû Cendel gibi Ebû Basîr'i de bizzat kendi elleriyle Mekkelilere teslim etti. Arkasından gidişini süzerken gözünden süzülen yaşlara inat yüreğine bir taş daha basmış, yarınlarda Hicâz'ın yaşayacağı küllî sulhun hatırına yine geri adım atmıştı!

Ebû Basîr, yeniden işkence, baskı, takip ve benzeri sıkıntıların içine dönüyordu! Bu arada yanına yaklaşanlar vardı ve ona, "Ey Ebâ Basîr!" diyorlardı. "Allah'ın, senin için de bir çıkış yolu ve çözüm ihsan edeceğinde şüphelen olmasın; Resûlullah'ın bu müjdesiyle şimdiden sevinmene bak! Bazen bir adam, bin adamdan daha üstün olabilir; sen şöyle şöyle yap!"⁴⁹⁶

Derken Ebû Basîr, kendisini Mekke'ye götürenlerle birlikte Zü'l-Huleyfe'ye geldiklerinde bir yolunu bulmuş ve Huneys'i öldürmüş, Kevser'in de üzerine yürümüş ama yetişememişti. Can havliyle Ebû Basîr'den kaçan Kevser, Resûlullah'ın şefkatine sığınmak üzere Medîne'ye geldi. Bu sırada Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), ikinci namazını kılmış ashâbıyla oturuyordu; onun bu şekilde gelişini görünce, "Bu adam çok korkmuş!" buyurdu. Yanına gelir gelmez "Sana ne oldu? Bu hâlin de ne?" diye sordu. Soluk soluğa kalan Kevser, kesik cümlelerle, "Öldürdü!" diyordu. "Vallahi de sizin arkadaşınız, benim arkadaşımı öldürdü! Az kalsın beni de öldürecekti; yakamı ondan zor kurtardım!"

Bunları söylerken diğer yandan Allah Resûlü'nden yardım isteyip kendisini korumasını talep ediyordu! Kendisinden herhangi bir şey isteyen hiç kimseyi geri çevirmeyen Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona da emân verdi.

Çok geçmeden Ebû Basîr de gelmişti; Huneys'in devesine binmiş ve kılıcını da kuşanmış halde huzura geldi ve "Yâ Resûlallah!" dedi. "Sen, üzerine düşeni yaptın ve böylelikle Allah da Senden sorumluluğu kaldırmış oldu; Sen, anlaşmaya sadık kalarak beni düşmanın eline teslim ettin. Ben ise dinim konusunda fitneye düşürülüp şiddete maruz kalmamak için kendimi savundum; kurtuldum ve geldim!"

Onun gelişini görüp dediklerini duyan Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) önce, "Vah onun hâline!" buyurdu. İfadelerinde, hem Ebû Basîr'in yaptığını kınama hem de ortaya çıkan sonuçtan duyduğu endişe gizliydi. Arkasından şunu ilave etti:

"Şâyet yanında birileri daha olsaydı bu, yeni bir savaş demektir!"

Ebû Basîr, ferasetli bir insandı ve Resûlullah'ın bu cümlelerinden, kendisini yeniden Kureyş'e teslim edeceği sonucunu çıkarmıştı. Anlaşılan, onun için şimdilik Medîne'de Resûlullah'la birlikte ömür sürmenin imkânı yoktu; başını alıp gitmeli ve kendi yolunu kendisi belirlemeliydi. O da kavuşmak için can attığı Resûlullah'a veda edip büyük bir hüznün içinde Medîne'den ayrıldı.[497](#)

Beri tarafta, Huneys'in ölüm haberini alan Kureyş, küplere binmiş ve olup

bitenlere bir anlam veremiyordu. Anlaşmanın tarafı olan *Süheyl İbn-i Amr* ileri geri gidip geliyor, üzüntüden ne yapacağını bilemiyordu. Kendi kendine, “Biz, Muhammed’le böyle anlaşmamıştık!” diyerek başını sallıyor, kafasında çözemediği problemi başkalarıyla paylaşarak çıkış yolu arıyordu. Onu teskin etme işi de yine Kureyş’e kalmıştı; “Bu konuda Muhammed’in bir dahli yok; O, Ebû Basîr’i arkadaşınıza iade etmiş! Ancak ne olmuşsa yolda olmuş! Bu konuda Muhammed’in bir kusuru yok!” deyip Süheyl’e karşı Efendimiz’i müdafaa ediyorlardı. Yine de bu sözler, Süheyl’i teskin etmeye yetmemişti; sırtını Kâbe’nin duvarına vermiş, “Bu adamın diyeti ödenmediği sürece vallahi de sırtımı buradan çekmeyeceğim!” diyordu. Onun bu gereksiz ısrarı karşısında Ebû Süfyân şöyle diyecekti:

“Vallahi de bu boşuna bir çaba; onun diyeti asla ödenmez! Onu gönderenler Zühreoğulları olduğu halde diyetini neden Kureyş ödesin ki!”

Huneys’in ölümü artık, Mekkeliler arasında yeni bir ihtilaf ortaya çıkarmıştı; onu öldürenin kendi kabilesine mensup olmasından dolayı duruma *Ahnes İbn-i Şerîk* de müdâhil oldu; “Vallahi de bu diyeti biz ödemeyiz” diyordu. “Çünkü onu, ne biz öldürdük ne de öldürülmesini emrettik; aksine onu, bize karşı olan bir adam öldürdü; en iyisi mi siz, Muhammed’e haber salın ve diyetini O ödesin!”

Ebû Süfyân yine söze karıştı ve “Hayır!” dedi. “Bu konuda Muhammed’in bir dahli yok ki diyetini O ödesin! Muhammed, ne diyet ne de tazminat ödeme mecburiyetinde! Zira O, bu işe hiç bulaşmadı ve zaten yapması gerekeni de yapmıştı!”

Görüldüğü üzere Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), öylesine hassas bir strateji ortaya koymuştu ki O’nu, o güne kadar kendisine düşmanlık yapanlar müdafaa etmeye başlamıştı. İlkeli davranmak, sulhun peşinde olmak ve yapılan anlaşmalara sadakat göstermek gibi fazilet ifade eden duruş, karşı tarafın da dilini çözmüş, başkaları faturayı O’na kesmek istediklerinde Allah Resûlü’nün en birinci müdâfileri kesilmişlerdi! Bu duruşuyla Fahr-i Kâinât Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), her durum ve ortamda oturup konuşulabilecek bir adres olduğunu herkese göstermiş oluyordu. Zaten çok geçmeden Kureyş, O’nun bu duruşundan cesaret alarak Ebû Süfyân’ı Medîne’ye gönderecek ve Hudeybiye anlaşmasındaki söz konusu maddeyi

iptal ettiklerini bildireceklerdi. Zira Medîne'den ayrılıp giden Ebû Basîr, Mekke'ye de dönmemiş, sahil tarafında Îs denilen bir mevkiye karar kılmıştı. Onu duyan her mü'minin adresi hâline gelmiş ve Mekke'den kaçan her müstad'afin⁴⁹⁸ onun yanına sığınır olmuştu. Sayıları üç yüze kadar ulaşmış ve Şam istikametinde gidip gelen Mekke kervanlarını tedirgin etmeye başlamışlardı! Ne garip ki şimdi Kureyş, bizzat kendilerinin ısrar edip de büyük bir kararlılıkla koydurmak için dayattıkları bu maddeyi, yine kendileri gelip geçersiz kılmak istiyor, Mekke'ye iade etmesi için mektup ve adam gönderdikleri Ebû Basîr'i Medîne'ye kabul etmesi için Efendimiz'den ricada bulunuyorlardı! “Ebû Basîr, Ebû Cendel ve onlarla birlikte olanlara haber gönder!” diyordu Ebû Süfyân. Arkasını da getirdi; şöyle diyordu:

“Bizim aramızdan Sana kim gelip de sığınırsa bundan böyle onları da Sen tut; bize geri gönderme! Böyle yapmanda artık Senin için bir sorumluluk yoktur; zira aramızdan kaçıp da orada yer edinenler başımıza öyle gaileler açtılar ki artık o şekilde devam etmelerini kabul etmenin imkânı yok!”

Nebevî duruş yine semere vermiş, sabır ve teenniyle mesele kökünden çözülmüştü; hem de problemsiz, itiraz edeni olmayan ve kesin bir neticeydi bu. Ebû Süfyân'ın bu talebi sonucunda Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Îs'te bulunan Ebû Basîr'e mektup yazdı. Onu da Medîne'ye davet ediyordu! Şu da bir gerçek ki o günlerde hasta olan Ebû Basîr, hasretle kavuşmayı beklediği Efendisi'nin mektubu kendisine ulaştığında sevinmiş, ancak o mektubu okurken kalbine yenilmiş ve orada vefat etmiştir.⁴⁹⁹

Ertesi Yıl (Kaza Umresi)

Sözleşmeye sadık kalan Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), ashâbıyla birlikte tam bir yıl sonra Mekke'ye geldi; bir önceki sene edâ edemediği umresini kaza⁵⁰⁰ edecek, Kâbe'nin ruhuna uygun ve ilk defa külli manada bir ibadet gerçekleştirecek, bunun yanında bir dizi görüşmeler yapacak ve bu gelişini de Mekkelilerin gönlüne girebilme adına azami ölçüde değerlendirecekti.

Bu yolculukta her ne kadar esas maksat, Allah'a kulluk vazifesini yerine getirme ise de Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), tedbiri elden bırakmıyor ve bu sefer yanına silahlarını da almak istiyordu. Geldikleri nokta itibariyle

hüsn-ü zannı vardı ama yine de Mekkelilerin eski âdetlerine döneceğinden endişe ediyor ve kendilerini kıskaçta alarak toptan yok etme düşüncelerinin hortlaması ihtimalini göz ardı etmiyordu! Aynı zamanda bunun, “Aklınızı başınıza alın ve sakın ha şiddete başvurmayın!” anlamında bir mesajı da vardı; zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), herhangi bir gerginliğe meydan vermek istemiyor ve bunu düşünenlere daha işin bidayetinde mesajını ulaştırmak istiyordu! Bunun için ashâb arasından *Muhammed İbn-i Mesleme* başkanlığında yüz kişilik bir grubu seçmiş ve bunları, atlı birlikler olarak önceden göndermişti! Kılıç, kalkan, miğfer ve mızrak gibi silahların başına da *Beşîr İbn-i Sa’d*’ı görevlendirmiş ve onları da Muhammed İbn-i Meslemelerle birlikte göndermişti. Gelişmeleri ashâb da dikkatle takip ediyordu; önceki uygulamalarla farklılık arz eden bu duruma bir anlam verememişlerdi ve “Yâ Resûlallah!” diye sordular. “Bizler Mekke’ye girerken onlar, yanımızda sadece yolcu kılıcı olmasını ve bunun da kınında bulunmasını şart koştukları hâlde Seni bu kadar silah almaya sevk eden de nedir?”

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), “Biz, onlarla Harem’e girecek değiliz!” buyurdu. “Ancak onların, bize yakın bir yerde durmasında fayda var! Şâyet onlardan, olur da bize karşı bir saldırı söz konusu olursa bunlar elimizin altında olur!”

Zira Kureyş’in kutsalı yoktu; mü’minlerde olduğu gibi ne Kur’ân’ları vardı ne de kendilerini yönlendiren bir rehberleri! Sadece kuru bir “Ne derler?” takıntıları söz konusuydu ki işlerine geldiğinde bunun da kılıfını uydurur ve kural tanımaksızın istediklerini yaparlardı! Dolayısıyla Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), sözünde durup durmayacaklarından hâlâ emin değildi; belki de ashâbına, işin tedbir boyutunun ehemmiyetini de göstermek istiyordu!

Zü’l-Huleyfe’de ayrılıp da önden giden Muhammed İbn-i Mesleme ve arkadaşları Merrüzzehrân denilen yere geldiklerinde Kureyş’ten bir grup insanla karşılaştılar; tabii olarak bu görüntü, Mekkelileri endişelendirmişti! Onlara, bu hareketliliğin sebebini sordular. Muhammed İbn-i Mesleme ve arkadaşları onlara, Resûlullah’ın da arkadan gelmekte olduğunun haberini verdiler. Hele Beşîr İbn-i Sa’d ve beraberindeki silahlara muttali

olduklarında yürekleri ağızlarına gelmiş ve yüzlerinde de renk kalmamıştı! Koşarak Mekke'ye geldiler ve durumdan ileri gelenleri haberdar ettiler. Kureyş'i büyük bir telaş almıştı; "Nasıl olur?" diyorlardı. "Bizler, sözleşmeyi ihlâl eden yanlış bir şey yapmadık; anlaşmamıza da sözleşmemize de bağlıyız! Öyleyse Muhammed ve arkadaşları, ellerinde silahlarıyla birlikte bizim üstümüze niye geliyor ki?"

Gördükleriyle bildiklerinin çeliştiğini düşünüyor ve gelişmelere bir anlam veremiyorlardı; zira bildikleri Muhammedü'l-Emîn, bugüne kadar ne demişse sözünde durmuş ve attığı her adımda güven vermişti! Şüphesiz bugün de öyle olmalıydı! Ancak ortada, bu bilgileriyle çelişen bir durum vardı ve bu durumu daha yakından takip edip öğrenebilmek için *Mikrez İbn-i Hafs* başkanlığında bir heyet tertip edip *Ye'cec* denilen yere gönderdiler. Bu sırada Kâinatın İftiharî da buraya gelmiş bulunuyordu; "Vallahi de yâ Muhammed!" dediler. "Senin, ne küçükken ne de daha sonraları kimseye gadrettiğin görülmemiştir; şimdi ise bu silahlarla birlikte kavminin üzerine Harem'e girmek istiyorsun! Hâlbuki Sen, kavminle yaptığın anlaşmada sadece yolcu kılıçları ve onların da kınlarında olması şartını kabul etmişin!"

Attığı her adımla gönüllerinde kendisine yer açan Habîbullah, "Ben onların üzerine silahlarla birlikte girmeyeceğim ki!" buyurdu. Mikrez ve arkadaşları rahat bir nefes aldılar; rahatlamışlardı! Efendimiz'e dönerek, "Zaten Sana yakışan da budur; zira Sen, hep iyilik ve vefa ile tanındın!" dediler ve doğruca Mekke'nin yolunu tuttular; "Endişe etmenize gerek yok!" diyorlardı. "Şüphe yok ki Muhammed, sizinle yapmış olduğu anlaşmaya sadık ve buraya da silahlı olarak girmeyecek!"[501](#)

Zahirde Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), ibadet maksadıyla Kâbe'ye yürüyordu! Ancak bu yürüme, elbette sadece bundan ibaret bir yürüme değildi; aynı zamanda O (sallallahu aleyhi ve sellem), mücessem Kur'ân olmuş, Mekkelilerin kalbine doğru akıyordu! Her şeyden önce bu, güven veren bir yolculuktu; İslâm'a ait güzelliklerin her birisi, bir cana bürünmüş, "temsîl" diye Mekke'ye doğru ilerliyordu!

Zilhicce ayının dördüncü günüydü; sabahın ilk ışıklarıyla birlikte Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) Merrü'z-Zehrân denilen mevkiden hareket

etmiş, Mekke'ye giriyordu! Yıllar sonra Kâbe, ilk defa İkizi'yle (sallallahu aleyhi ve sellem) buluşacaktı! Sürekli problem ürettiği için yedi yıl önce vedalaştığı bu yere şimdi, bütün problemleri çözecek bir keyfiyetle giriyordu! Kurbanlıkları öne geçirmiş, onların arkasından Kâbe'ye doğru ilerliyordu. Zî Tuvâ denilen yere geldiklerinde tekbir seslerini yükseltmiş, telbiye getirmeye devam ediyorlardı. Kâbe'ye saygıyı ilk defa Allah Resûlü'nden (sallallahu aleyhi ve sellem) öğreneceklerdi! Abdullah İbn-i Revâha, Kasvâ'nın yularını tutmuş Allah Resûlü'nün önünde yürüyor ve dünden bu yana gelinen noktayı ifade eden şiirler söylüyordu. Onun bu hâlini garipseyen ve yaptığığın ne kadar doğru olduğunu kendisine hatırlatan Hazreti Ömer'e yine Allah Resûlü cevap verecekti; "Ben de duyuyorum ey Ömer!" diyordu. "Ses etme; onu kendi hâline bırak! *Şüphesiz ki söz, okların işlemesinden daha tesirlidir!*"[502](#)

Bu arada Hazreti Abdullah'a da dönecek ve Mekke'ye girerken, O (celle celâluhû), öyle bir ilah ki kendisinden başka ilah yoktur; kuluna nusretiyle yardım eder, ordusunu galip kılar ve karşısında yer alan yığınları da tek başına yok eder!" hakikatını söylemesini emredecekti. Bu dakikadan itibaren Abdullah İbn-i Revâha, Allah Resûlü'nden öğrendiği bu sözleri tekrar edecek ve onun bu cümlelerini duyan ashâb da aynı şeyleri seslendirecekti! Yıllardır matem tutan Mekke, ilk defa bayram neşvesine bürünmüştü! Bilhassa muhâcirlerin sevincine diyecek yoktu; zira onlar için Mekke'nin her köşesinde bir hatıra gizliydi. Bilhassa Benî Hâşim'in masum çocukları Efendimiz'in etrafında halkalanmış, aralarına gelen Resûlullah'a sevgi gösterisinde bulunuyorlardı!

Derken Kâbe'ye gelinmişti; Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ile Kâbe aynı noktada buluşmuş ve mihrabla minber yan yana gelmişti! Resûlullah'a bir kötülük yapılma ihtimaline binaen ashâb-ı kirâm, O'nun etrafında etten duvar örmüş, pervane gibi dönüyordu. Anlaşma gereği üç gün burada kalınacak ve dolu dolu Rabbe iltica ile kullukta bulunulacaktı!

Teveccüh tam ve kulluk adına kıvam da zirvedeydi; artık tavaf başlamak üzereydi ve Hacer-i Esved'i istilam etmeden önce Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), ihramının bir ucunu koltuğunun altına alıp sağ omzunu açmış ve diğer ucunu da sol omzunun üzerine atmıştı. Ashâbına da "Bugün

kendisini daha güçlü gösterenlere Allah merhamet etsin!” diye dua ediyor ve “*Onlara, hoşlanmayacakları şekilde görünün!*” diye tembihliyordu. Maksudı, kendilerini zayıf gören ve bunu dillerine dolayan müşriklere, mü’minin izzet ve azametini göstermekti. Bunun için de bilhassa ilk üç şavtta sert adımlarla ve başlar dik, göğüsler de ileri çıkmış olarak Kâbe’yi tavaf etmelerini isteyecek ve kendisi de bunu tatbik ederek ashâbına örnek olacaktı. Sayıları iki binin üzerinde olan gözü yaşlı, sesi gür ve adımları sert bu insanların oluşturduğu manzara, gerçekten de seyre değerdi ve dağ başlarına çekilen Mekkeliler de zaten onu yapıyordu. Tekbir ve telbiye sesleri, Fârân dağlarına kadar çarpıp geri geliyor, Bekke Vâdisi’nde tarifi imkânsız bir yankı oluşturuyordu! Bütün bunların bir dili vardı ve bu, silinmez bir manzara hâlinde dillere işliyor, dilden dile konuşulacak birer hatıra olarak zihinlerde silinmez izler bırakıyordu!

Derken öğle vakti girmiş ve Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi ve sellem), Hazreti Bilâl’e seslenerek, ezan okumasını istemişti; Fârân Dağları’nı “Ehad! Ehad!” sesleriyle inleyen Bilâl-i Habeşî, içinden geldiği gibi ve hiç kimseden çekinmeden Kâbe’de, ilk defa Allah’ın adını haykıracaktı! Mekkeliler içinse bu, adam yerine koymadıkları Habeşli bir kölenin, nasıl baş tâcı edildiğinin fotoğrafını arz ediyordu! Görüp duydukları her şey, Rahmânî bir elin dizayn ettiği yepyeni ve her yönüyle orijinal bir dönemi işaret ediyordu!

Kuaykî’ân Dağı’nın *Hıcr* tarafına bakan yanına oturup da Kâbe’yi tavaf edenleri seyreden Mekkeliler, ilk defa kulaklarına gelen ezan sesiyle irkilmiş, hayretten hayrete düşerek kendi aralarında konuşuyorlardı. Ebû Cehil’in oğlu İkrime, “İyi ki Allah, Ebu’l-Hakem’e ikramda bulundu da şu kölenin söylediklerini duyurmadı!” diyor ve babası Ebû Cehil’in böyle bir manzaraya tahammül edemeyeceğinin altını çiziyordu. Ona Safvân İbn-i Ümeyye katıldı; İkrime gibi o da “Şu ânı görmeden önce babamı alan Allah’a hamd olsun!” diyordu. Onlara Hâlid İbn-i Esîd de eşlik etti; “Bilâl’in, Kâbe’nin üzerine çıkıp da çığırkanlık yaptığı şu günleri görmeden önce babamı öldüren Allah’a şükürler olsun!” diyordu. Süheyl İbn-i Amr ve onunla birlikte olan bir grup ise Hazreti Bilâl’in yükselen sesi karşısında kulaklarını tıkayıp yüzlerini de kapatmış, Allah kelamını duymak bile istemiyorlardı![503](#)

Ancak, kin ve nefretten başka bir şey düşünmeyen Mekke'nin gündemi değişmişti; düne kadar yüzlerine bile bakmadıkları insanların melek-nümün hallerine gıptayla bakıyor, dilleri söylemeye cesaret edemese de meleklerin tavafına denk bu hâli, takdir hisleriyle ve hayranlıkla seyrediyorlardı! Gönülden gelen Rahmânî şivelerle mest, hâlin diliyle de mahmûr olmuşlardı!

Duyduklarından ziyade gördüklerine itibar etmeye başlamışlardı; düne kadar haklarında ileri geri konuşulan ve halsizlikten adım atacak mecalleri kalmadığı söylenen insanlar bunlar olamazdı! Öyleyse bugüne kadar kendilerine söylenen her şey yalandı; kendi kendilerine, “Sizin, sıtmadan dolayı hâlsiz düştüklerinizi iddia ettiğiniz insanlar bunlar mı?” diye soruyor ve “*Bunlar, filân ve falanlardan daha güçlüler; baksanıza, tavaf ederken normal yürümekle bile iktifa etmiyor, âdeta ceylanların sekmesi gibi koşturuyorlar!*” deyip kendilerini sorguluyorlardı.

Bir aralık Fahr-i Kâinat Efendimiz, Kâbe'nin içine girme isteğini onlara ulaştırdı; ibadette derinleşme yanında muhtemelen onlarla temas kurabilmek için fırsat kolluyordu! Ancak onlar, burunlarından soluyarak, “Anlaşmada böyle bir madde yoktu!” dedi ve bu masum talebi de geri çevirdiler.

İtiraz edebilecekleri en küçük bir husus yoktu; zira her şey, bir yıl önceki anlaşmanın kurallarına göre yerine getiriliyordu!

Nihâyet Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem), tavaf namazını da kılmış, Safâ ile Merve'ye yönelmişti; burada da yedi kez gidip gelecek ve nihâyet Merve'de durarak kurbanını kesecekti. Artık, ihramdan çıkma vaktiydi ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), ashâbından Hırâş İbn-i Ümeyye'yi yanına çağırarak mübarek saçlarını tıraş ettirdi; böylelikle kaza umresi tamamlanmış oluyordu.[504](#)

Ayrılık Vakti

Sayıllı günler çabuk geçiverdi! Bir farkla ki bu günlerin içinde Hazreti Abbâs, baldızı Hazreti Berre'nin[505](#) yalnızlığını ve yaşadığı sıkıntıları ileri sürerek Allah Resûlü'nün onunla evlenmesini teklif etmişti. Zira sekiz kız kardeşi daha olan Hazreti Meymûne, Hâlid İbn-i Velîd[506](#) gibi o günkü baş

aktörlerden birçoğunun yakın akrabası oluyordu! Hazreti Abbâs'ın teklifini makul bulan Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), o günlerde ihramlı olduğu için Hazreti Meymûne ile evlilik sürecini de ona bırakmıştı.

Üç günün sonunda Süheyl İbn-i Amr ve Huveytıb İbn-i Abdiluzzâ, Allah Resûlü'nün *Abtah'taki çadırına gelerek*, “Artık vakit geldi ve süre tükendi; haydi burayı terk et!” dediklerinde onlara, “Bana birkaç gün daha mühlet verseniz de aranızda bir süre daha kalarak size velîme yapsam!” diye teklifte bulundu.⁵⁰⁷ “Bizim, Senin yemeğine ihtiyacımız yok!” diyorlardı.⁵⁰⁸ “Aramızdan bir an önce ayrıl ve git! Hem, üç gün doldu ve Seninle yaptığımız anlaşmada, yurdumuzu hemen terk etmeden başka bir seçenek de yok!”

Kendilerini çok masum bir davete çağırdığı halde onların, Allah Resûlü'ne kaba davrandıklarını gören Sa'd İbn-i Ubâde ileri atıldı; çok kızmıştı ve “Ey anasız kalasıca!” diye seslendi. “Burası ne senin toprağın ne de babanın yeri! Vallahi de Resûlullah buradan ancak anlaşmanın gereklerine uyarak çıkar; yoksa sizin zorlamanızla değil!”

Hazrec'in lideri Hazreti Sa'd'ın bu çıkışı, Allah Resûlü'ne de tebessüm ettirmişti. Belki bu, liderine karşı bir insanın göstermesi gereken bir hassasiyetti; ancak durumun nezaketi bunu kaldıracak gibi değildi ve belli ki Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), nezaketiyle muhataplarını eritmek istiyordu. Onun için Hazreti Sa'd'e döndü ve “Ey Sa'd!” diye seslendi. “Bizi kendi konağımızda ziyaret eden bu insanları incitme!”

Bu arada Hazreti Ali de gelmiş, üç günlük sürenin dolduğunu hatırlatıyordu; Habîb-i Kibriyâ Hazretleri ona da “Evet!” dedi. “Hemen toparlan ve insanlara da haber ver; gidelim!”⁵⁰⁹

Ardından Ebû Râfi' Hazretleri'ne de seslenen Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Mekke'den ayrılma talimatı verdi; Medîne'ye dönerken şüphesiz O (sallallahu aleyhi ve sellem) dönülmesi gereken gerçek adresi göstermiş ve Mekkelilerin gönlünü de kazanmış olarak dönüyordu! Şimdi Kâbe'de, Ebû Râfi'in Medîne'ye dönüş çağrısı yankılanıyordu:

“Akşama kadar burada, Müslümanlardan kimse kalmasın!”

Gerçekten de öyle oldu; o günün akşamında Mekke’de, ashâb-ı kirâmdan kimse kalmamış, Resûlullah ile birlikte hepsi Medîne’nin yolunu tutmuştu. Herkese güven veren bu duruş, en beliğ hutbelerden daha tesirli idi. Gönüllere nüfuz edip derin izler bırakıyor, çözülemez gibi duran nice paslı kilidi çözecek bir iksire dönüşüyordu!

Anlaşmanın İhlali

Şartların zorlaması ve bütün tahriklere rağmen Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), sulhu sonuna kadar devam ettirmiş ve anlaşılan hususlara zerre kadar muhalefet etmemiştir. Ne yazık ki aynı durum, Mekkeliler için söz konusu değildir; Hudeybiye’nin üzerinden henüz iki yıl bile geçmemişti⁵¹⁰ ki Mekke’nin lideri Ebû Süfyân’ın, ticaret maksadıyla Şam’a gitmiş⁵¹¹ olmasından da faydalanan bir grup Kureyşli, ortada herhangi bir sebep yokken ve gecenin karanlığından da istifade ederek, Hudeybiye günü Efendimiz’le anlaşma yapıp ittifak kuran *Huzâa* kabilesine saldırmış, kadın-erkek, yaşlı-ihtiyar, çoluk-çocuk demeden önlerine gelen herkesi öldürmüşlerdi. Hatta onlar arasından, canlarını kurtarmak için emin bildikleri Kâbe’ye kaçıp da sığınanların bile peşine takılmış, yakaladıkları yerde kılıçtan geçirmişlerdi!

Açıkça bu, Hudeybiye’nin ihlali anlamına geliyordu. Herkesi tedirgin edip endişeye sevk eden yanlış adımlardı bunlar; bundan böyle Mekkeliler hep diken üstünde olacaktı! Zira her seferinde re’yini, zulüm ve haksızlığı ortadan kaldırma istikametinde kullanan Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ve ashâbının, durumdan haberdar olur olmaz meseleye el atacıklarını biliyorlar, yaptıkları haksızlık ve cinayetin bedelini mutlaka ödeyeceklerini düşünüyorlardı!

Öyle de oldu; çok geçmeden Medîne’ye bir hey’et gelmiş, Efendimiz’dan yardım istiyordu. Bunlar, Hudeybiye günü Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ile ittifak kuran Huzâalılardı; *Benî Bekr*, *Benî Nüfâse* ve *Vetîr* ile omuz omuza veren Kureyş’in, kendilerine baskın düzenlediğini ve gecenin karanlığında, çoğunluğunu kadınlarla çocuklar ve ihtiyarların oluşturduğu yirmi üç kişiyi de katlettiklerini, birçok insanı da kan-revân içinde bıraktıklarını anlatıyorlardı! Üstelik bu baskında Kureyş ileri gelenlerinden

Safvân İbn-i Ümeyye, İkrime İbn-i Ebî Cehil, Huveytib İbn-i Abdiluzzâ, Şeybe İbn-i Osman ve Mikrez İbn-i Hafş gibi önemli isimlerin de olduğunu haber veriyor⁵¹² ve Efendiler Efendisi'nden yardım dileniyorlardı!

Medîne'de bunlar yaşanırken Şam'dan dönen Ebû Süfyân, kendisine rağmen ortaya çıkan bu tablo karşısında duyduğu rahatsızlığı dile getiriyor ve baştan beri karşı çıktığı böyle bir olaya karıştıkları için Mekkelileri kınayıp yaptıklarının hiç de iyi sonuçlar doğurmayacağını anlatıyordu. Zaten sabah olup da yapılanların vahameti ortaya çıkınca, Kureyş de yaptığına bin pişman olmuştu; Efendimiz'in bu konuda sessiz kalmayacağını, mutlaka bunun hesabını kendilerinden soracağını düşünüyor ve "Muhammed mutlaka üzerimize gelecek!" diyerek istişare meclislerinde oturup gelmesi muhtemel tekliflerle bu tekliflerden hangisini kabul edeceklerini konuşuyorlardı! Bin pişmanlardı ama artık ok yaydan çıkmıştı! Kendilerini kurtarmak veya haklı göstermek için akla zarar tekliflerde bulunuyorlardı! Alternatifleri kendi aralarında uzun uzun konuştuktan sonra nihayet Mekke'nin efendisi Ebû Süfyân, kendisinden önce yapılan teklifleri reddederek şöyle bir öneride bulundu:

"Biz, bu olayı inkâr ederek hâdisenin dışında kalalım ki üzerinde anlaşığı sözleşme ve süreyi ihlâl eden taraf Kureyş olmasın! Anlaşmayı bozanların da bizimle meşveret etmeden, rızamızı da almadan bağımsız hareket eden kimseler olduğunu söyler, işin içinden çıkarız!"

Belki Ebû Süfyân açısından bu doğrudu; zira gece baskınında onun bir dahli olmamıştı. Ancak diğerleri açısından mesele hiç de öyle değildi ve buna rağmen, "İşte, doğru görüş bu ve artık başka bir görüşe de ihtiyaç yok!" diyerek Ebû Süfyân'ın fikrinde karar kıldılar. Aslına bakılacak olursa başka bir açıdan bu, Mekke'deki muhalefetin her geçen gün yalnızlaşması ve marjinalleşmesi anlamına geliyordu.

Zahirde kendilerini kurtaracak bir formül üzerinde ittifak etmiş olsalar da içlerindeki huzursuzluğu aşamıyorlardı. Endişelerini dile getirmek için Ebû Süfyân'ın yanına gelen Ebû Cehil'in kardeşleri *Hâris İbn-i Hişâm* ve *Abdullah İbn-i Ebî Rebîa*, "Bu, düzeltilmesi gereken bir yanlıştır; şayet bu iş düzeltilip de yeniden sulh zemini bulunmazsa, Muhammed mutlaka buraya ashâbıyla gelir ve belimizi büker!" diyorlardı.

Onları dinleyen Ebû Süfyân, derin derin düşünmeye başladı; hanımı Hind'in gördüğü rüyayı hatırlamıştı; Bedir'de öldürülen Utbe'nin kızı olan Hind, Mekke'nin yukarı kesimindeki *Hacûn* tarafından bir kan selinin Mekke'ye doğru gelmekte olduğunu görmüş ve bunun, *Handeme* denilen yere gelerek bir miktar durduğunu, daha sonra da yok olup gittiğini anlatmıştı. Korku ve dehşetle uyanıp rüyasını kocası Ebû Süfyân'a anlattığında o da bu rüyanın mesajları karşısında irkilmiş ve Mekkelilerin akıbeti konusunda endişe duymaya başlamıştı. İki arada bir derede kalmıştı! Önce huzuruna gelenlere bu rüyayı anlattı; ardından da “Vallahi!” dedi. “Bu iş, ne içinde bulunduğum ne de tamamen dışında kalabildiğim bir iştir!”

Bu sırada Kureyş'in diğer ileri gelenleri de yanına gelmişlerdi. Bir lider olarak en kritik anlarından birisini yaşıyordu. Çaresizliğin verdiği tepkiyle önce Mekkelilere döndü ve sitem yüklü şu cümleleri söylemeye başladı:

“Bu, sadece bana yüklenilebilecek bir sorumluluk değildir! Vallahi de bu konuda ne bana danışılıp istişare edilmiş ne de böyle bir haberi alarak ben onu onaylamış bulunuyorum! Allah'a yemin olsun ki şayet hislerim beni yanıltmazsa Muhammed mutlaka bize savaş açacaktır; ne yazık ki hislerim de hep doğru çıkmıştır! Muhammed'e gidip de O'nunla konuşarak, anlaşmayı yenilemesi ve süreyi de uzatmasını istemekten başka çıkar yol göremiyorum!”

Meclisi bir pişmanlık dalgası sarmıştı; düne kadar meydan okumaktan başka seçenek kabul etmeyen insanlar, meselenin dehşetini düşündükçe yelkenleri suya indiriyor ve Ebû Süfyân gibi düşünmeye başlıyorlardı. Önce ona, “Vallahi de doğruyu söylüyorsun!” diye mukabelede bulundular. Ardından da Ebû Süfyân'ı, Allah Resûlü'yle konuşup süreyi uzatması ve anlaşmayı da yenilemesi için Medîne'ye gönderme kararı aldılar. Çok geçmeden Ebû Süfyân kölesiyle birlikte Medîne yollarındaydı!⁵¹³ Beri tarafta ise Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Medîne'de ashâbına dönmüş, “Şu anda Ebû Süfyân, anlaşmayı yenilemek ve süreyi uzatmak maksadıyla size gelmek üzeredir!” diye haber vermiş, “Ancak eli boş ve öfkeyle geri dönecektir!” diyerek de sonucun nasıl cereyan edeceğini ashâbına anlatmıştı.

Diğer taraftan Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), zannettikleri gibi hemen

askerle üzerlerine yürümemiş, yine meseleyi konuşarak çözmeyi tercih etmişti; ashâbından Hazreti Damra'yı Mekke'ye elçi olarak göndermiş, hukuk tanımazları hukuka davet ediyor ve yaptıkları bu affedilmez hâdise ve cinâyetler karşısında onlara üç tane seçenek sunuyordu:

1. Öldürdükleri Huzâalılarının diyetlerini ödemek.
2. Benî Nüfâse ile aralarındaki anlaşmayı ihlâl etmek.
3. Hudeybiye Anlaşması'nı ihlal ettiklerini kabul ve beyan etmek.

Ancak sözde çözüm arayan Kureyş, yine aslan kesilmiş, bunlara sıcak bakmadığını ilan ediyor, önlerine konulan üç alternatiften hiçbirini kabullenmek istemiyordu. Küçük meselelere takılmışlardı; zira onlar için birinci maddenin kabullenilmesi, küçük düşürülmeleri anlamına geliyordu ki o gün bu, Câhiliyye toplumunun değer verdiği en önemli konulardan birisiydi. Benî Nüfâse ile ittifaklarından vazgeçmek, kendi paktlarını yalnız bırakmak ve Medîne karşısında yok olmalarına seyirci kalmak demekti ki bunu da asırlarca arkalarından konuşulacak bir ayıp olarak görüyorlardı. Geriye tek bir alternatif kalıyordu; Hudeybiye Anlaşması'nı yok saymak. Ancak bu da onların işine gelmiyordu! Zira bu, yeniden bir savaş demekti ve böyle bir savaşta artık Müslümanları yenebileceklerine dair ümitleri kalmamıştı! Ancak gururlarından da vazgeçemiyorlardı ve her şeye rağmen son kararları, “Ne Huzâalılarının diyetini öder ne de adamlarımızı kollamaktan vazgeçer, onları teslim ederiz!” şeklinde oldu. Açıkça bu, savaşmak dahil her şeyi göze aldıklarını ifade etmek anlamına geliyordu! Dolayısıyla Efendimiz'in elçisi Hazreti Damra, Kureyş'in bu son beyanı ile Medîne'ye dönüyordu.[514](#)

Beri tarafta Ebû Süfyân, Medîne'ye gelmiş, kapı kapı dolaşıyor ve meseleyi kapatmaya çalışıyordu. Bunun için de önce akrabalık bağlarını kullanmak istedi; kızı Ümmü Habîbe Vâlidemiz'in yanına gelmiş, daha dün denecek zamana kadar defterinden sildiği kızından şefaahat dileniyordu! Ancak nâfileydi; üzerine oturacak bir minder bile bulamayacaktı![515](#)

Kızının kapısını kapalı görünce bizzat Efendimiz'in yanına gitmek istedi. Mescid'indeydi; yanına vardı ve “Yâ Muhammed!” diye seslendi. “Ben, Hudeybiye anlaşmasında yoktum; şimdi gel de o anlaşmayı yenile ve

süresini de uzat!”

Sanki hiçbir şey yokmuş gibi hemen sözleşmenin yenilenmesi ve sürenin de uzatılmasını gündeme getirişi karşısında Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem) ona, “Gerçekten sen, bunun için mi geldin, ey Ebû Süfyân?” diye seslendi. “Evet!” diyordu. Diyordu ama bu hiç de inandırıcı gözüküyordu. Onun için Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona, “Bundan önce bir hâdise çıkarmış olmayasınız!” diye hatırlatmak istedi. Buna rağmen Ebû Süfyân, “Allah korusun!” diyordu. “Biz hâlâ Hudeybiye’de imzaladığımız anlaşma üzereyiz; onu ne değiştirir, ne de bozarız!”

Konuyu evirip çeviriyor ve bu cümlenin ötesinde bir şey söylemiyordu; Huzâalıların acılarını dinleyip de arkadaşlarına çıkışan, Mekke’de arkadaşlarıyla oturup da durum değerlendirmesi yapan, sonra da son sözlerini söyleyip Allah Resûlü’nün elçisi Hazreti Dabre’yi Medîne’ye yollayan ve ardından da anlaşmanın ihlalden dolayı duyduğu endişeyi dile getirip Medîne’ye sırf bu işi yeniden pekiştirmek için gelen sanki aynı Ebû Süfyân değildi! Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) döndü ve “Esas, hâlâ Hudeybiye Anlaşması üzerinde olanlar bizleriz; onu ne değiştirdik ne de bozduk!” buyurdu.

Belli ki Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), ikide bir aynı şeyleri söyleyip bir türlü sadede gelmeyen Ebû Süfyân’ın vurdumduymaz hâlden rahatsız olmuştu. Kendisi işin içinde olmasa da bu kadar cinayeti işleyenler onun tebası konumundaydı ve “Ben, içinde yoktum!” demekle işin içinden sıyrılabileceği bir durum söz konusu olamazdı. Hâlbuki şimdi o, hâlâ anlaşmadan bahsediyor ama bir türlü konuyu ihlale getirmiyordu. Daha fazla konuşmanın faydası yoktu ve meseleyi uzatmamak için Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), yeniden Mescid’e girmeyi tercih etti. [516](#)

Mekke’nin kudretli lideri Ebû Süfyân’a kapılar kapatılıyordu! Ancak o, yine de başka kapıları zorlamayı denedi; ilk gittiği kapı Hazreti *Ebû Bekir* idi. Benzeri şeyleri ona da söylüyor ve kendisi adına Efendimiz’i ikna etmesini istiyordu. Ancak bu kapı da kapalıydı. O gün Ebû Süfyân, Hazreti *Ömer*, Hazreti *Osmân*, Hazreti *Ali*, *Sa’d İbn-i Ubâde* başta olmak üzere *Ensâr* ve *Muhâcirîn*’in ileri gelenlerini de teker teker dolaşacak ve bir türlü

istediğini elde edemeyecekti.⁵¹⁷ Son bir defa daha Hazreti Ali'nin yanına gelmişti; “Yâ Eba'l-Hasen!” diyordu. “Görüyorum ki bu işlerin üstesinden gelemeyeceğim; işler giderek sarpa sarıyor! Bari, sen bir fikir verip yol göster!”

“Vallahi de bugün seni kurtaracak bir formül bilmiyorum!” diye başladı Hazreti Ali sözlerine. Sonra da onun Benî Kinâne'nin efendisi olup olmadığını sordu. “Evet, ben onların efendisiyim!” diyordu. Bunun üzerine ona şunları tavsiye etti:

“Öyleyse haydi kalk ve insanlara, Benî Kinâne'yi himayene aldığını ilan et ve ardından da memleketine geri dön!”

“Bunun bana bir faydasının olacağını sanıyor musun?” diye sordu Ebû Süfyân. Ümitsizdi ama başka bir çaresi de yoktu; çaresizlik içindeydi. Hazreti Ali de bunun farkındaydı ve “Hayır!” diye cevapladı. “Ancak senin için bundan başka da bir çarenin olabileceğini sanmıyorum!”

Uhud'da meydan okuyup Bedir'de yeniden buluşmayı talep eden, adam tutup Allah Resûlü'nü öldürtme hülyaları kuran ve Hendek'te ayak takımını toplayıp Efendimiz'in üzerine yürüyen Ebû Süfyân çökmüştü! Bir ümit deyip yeniden Mescid'e geldi; son hamle kabilinden bir çabayla “Ey insanlar!” diye bağırmağa başladı. “Haberiniz olsun ki ben, insanların arasını bulmak için onları himayeme aldım. Vallahi bu konuda hiç kimsenin benim ahdimi çiğneyeceğini de sanmıyorum!”

Ardından son kez Allah Resûlü'nün yanına girdi ve “Yâ Muhammed!” dedi. “İnsanların arasını bulmak için onları ben, himayeme aldım!”

Hâlâ içinin sesini dillendiremiyor, sadece Kureyş'i düşünerek başlarına geleceklerden emin olmak istiyordu. Hâlbuki ortada, kanı yerde bırakılmaması gereken 23 kişi vardı! Zaten uzun süredir Mekke'de, çok başlı bir anlayış hâkimdi. Onun için Efendiler Efendisi ona dönerek, “Bunu sadece sen söylüyorsun ey Ebâ Hanzala!” buyurdu. Bu, O'nun son sözüydü.

Mekkelilerin planı tutmamıştı! Bundan böyle Ebû Süfyân'a, olabileceklerin ağırlığıyla iki büklüm gerisin geriye Mekke'ye dönmek kalıyordu ve o da devesine binip Mekke'nin yolunu tuttu.⁵¹⁸

Umuda Yolculuk

Bir taraftan Efendiler Efendisi'nin taleplerini geri çeviren ve umut bağladıkları diplomatik ataklardan bir sonuç alamayan Mekkelilerin, beklemekten başka çareleri kalmamıştı. Her geçen zaman onlar için ekstra bir endişe demektir; zira Medîne'de nelerin olup bittiğini bilemiyor ve yarın ne türlü bir sürprizle karşılaşacaklarını göremiyorlardı; yaptıklarının hesabının sorulacağını tahmin ediyorlardı ama bunun nasıl ve ne zaman olacağı konusunda herhangi bir fikre sahip değillerdi! Özellikle Medîne'den haber alamıyor olmaları, onları iyice tedirgin ediyordu. Nihayet etraftan haberler toplamak üzere *Ebû Süfyân*'la birlikte *Hakîm İbn-i Hizâm*'ı, Medîne istikametine gönderme kararı aldılar; gidecek ve en azından istihbarat toplayıp Mekkelileri, gelişmelerden erken haberdar edeceklerdi. Gönderirken Ebû Süfyân'a tembih üstüne tembihte bulunuyor ve "Şayet Muhammed'le karşılaşırsan, bizim adımıza O'ndan emân al!" diyorlardı. Bir yönüyle bu, ümitlerinin tükendiği yerde yeni bir "umuda yolculuk" anlamını taşıyordu!

Yolda giderken *Büdeyl İbn-i Verkâ* da bu kervana katılacak ve böylelikle Ebû Süfyân, üç kişilik bir ekiple yeniden Medîne istikametinde yol almaya başlayacaktı. Akşam olup da Merrüzzehrân'a geldiklerinde karşılaştıkları manzara, Mekke için yeni bir dönemi işaret ediyordu; zira Merrüzzehrân, on bin ateşin aydınlığında bir bayram şenliği yaşıyordu!

Merrüzzehrân'daki Strateji

Kendisiyle Hudeybiye sürecinde anlaşma yapıp ittifak kuran Huzâa Kabilesi'ne saldırılıp 23 kişinin öldürülmesi ve gönderdiği elçinin de eli boş geri çevrilmesinin akabinde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), rüyasını gördüğü fetih için harekete geçmiş ve iki kişiyle geldiği Medîne'den on bin insanla Mekke'ye hareket etmişti. Elbette bu, işin zahirini ifade ediyordu; aslında Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), sürekli davet ettiği ve elindeki bütün imkanlarla gönüllerine girmeye çalıştığı hâlde davetine bir türlü icabet etmeyen Mekkeliler için yola düşmüş, ellerinden tutup onları da Cennet'e ehil hale getirebilmek için ayaklarına gidiyordu! O günün şartlarında on bin karınca bile yürüse, fark edilirdi; ancak nasıl bir strateji ortaya koymuştu ki bir konaklık mesafedeki Merrüzzehrân'a geleceği âna

kadar Mekke'den kimsenin ruhu duymamıştı! Zira O (sallallahu aleyhi ve sellem), bu yolculukta kimsenin burnunun kanamasını istemiyor ve Mekke'nin, kan dökülmeden fethini arzuluyordu.

Öyle de oldu; Merrüzzehrân'a geldiği günün akşamında ashâbına emretmiş, herkese bir ateş yaktırmıştı.⁵¹⁹ Zira o günün kültüründe yanan her bir ateş, içinde beş ilâ on kişinin kaldığı bir çadır demektir; aylar süren yolculuklarda dinlenmek için mola verirler ve kurdukları çadırlarda beş ilâ on kişi arasında insan istirahat ederdi! Yemek ihtiyaçlarını karşılamak, soğuk gecelerde ısınmak veya ihtiyaç duydukları ışığı elde edebilmek için de her çadırın önünde bir ateş yakarlardı! Demek ki her bir çadır, en az beş kişi demektir; bunun, on kişiye kadar da yolu vardır! Aynı zamanda bu, Allah Resûlü'nün farklı bir stratejisiydi; ashâbının gücünü en az beş kat daha büyük gösteriyor ve gözünü korkuttuğu Kureyş'in, silaha tevessül etmesinin önüne geçmek istiyordu! Daha farklı bir ifadeyle bu, o güne kadar Allah Resûlü'nün, kaç kişiye ulaştığını ve kendisiyle birlikte ne kadar insanı hareket ettirebildiğini gösteren cesîm bir manzaraydı! İşte bu kültürü çok iyi bilen ve Mekkelilerin de çok iyi bildiğinden emin olan Sultân-ı Rusûl (sallallahu aleyhi ve sellem), kan dökülmesini önlemek için çok sessiz ama etkin bir mesaj veriyor, gücünü on kat daha büyük gösteriyordu!

Bu manzarayı gören Ebû Süfyân ve arkadaşlarının kolu kanadı kırılıvermişti; zira tahmin ettikleri ateş miktarını en az beş ile çarpmış ve karşılarında en az elli bin kişilik bir ordunun olduğunu düşünmeye başlamışlardı! Üstelik bu ordunun adedi, yüz bini de geçebilirdi! Mekke ayakta uyurken Medîne hareket etmiş ve Resûl-ü Kibriyâ Hazretleri, karşı konulamaz bir orduyla Mekke'ye kadar gelmişti!

Bu arada yerlerini haber vermiş ve gecenin karanlığında kendilerini seyreden Ebû Süfyân ve arkadaşlarını getirmelerini emir buyurmuştu! Emri yerine getirmek için söylenilen yere gelen ashâb, aynen söylendiği gibi üç Mekkeliyi yakalamış ve ordunun yanına getirmişti. Tabii olarak ilk muhatapları, o gece nöbetçilerin başında görevli olan Hazreti Ömer idi; "Mekke ehlinden bazı insanları yakalayıp sana getirdik!" diyorlardı. Gelişmelerin detayından haberi olmayan Hazreti Ömer onlara, "Vallahi, Ebû Süfyân'ı getirmediyseniz, bana 'Adam getirdim!' demeyin!" diye

takılıyordu.⁵²⁰ Gelenleri daha yakından süzdüğünde heyecanlanıp bakışları değişen Hazreti Ömer, Ebû Süfyân'ın yüzüne önce, “Ey Allah düşmanı!” diye seslendi. “Seni, herhangi bir anlaşma veya sözleşme olmadan ele geçirmemize vesile olan Allah’a hamd olsun!”⁵²¹

Bunu söylerken Hazreti Ömer, yıllardır Mekke cihetinden gelen darbeleri düşünüyor ve onu temsil eden lidere tepkisini dile getiriyordu! Ancak konu, sadece kendisinin çözebileceği cinsten değildi ve bu önemli gelişmeyi haber vermek için hızlı adımlarla Allah Resûlü’ne doğru koşmaya başladı.

Bu sırada, daha birkaç gün önce gelip Efendimiz’e katılan Hazreti Abbâs⁵²² da meseleye muttali olmuş,⁵²³ gelişinden duyduğu sevinci eski arkadaşı Ebû Süfyân’la paylaşmaya başlamıştı. Bununla da kalmayacak, yakın arkadaşı Ebû Süfyân ve yanında bulunan arkadaşı *Hakîm İbn-i Hizâm*’a emân verecekti; onların da İslâm’la şereflenmesini cân ü gönülden arzuluyor, bunu kolaylaştırmak için elinden gelen her şeyi yapmaya çalışıyordu. Ancak Hazreti Ömer’in gidişini görünce endişelendi ve ardından o da koşmaya başladı; olabilecek tahmin etmiş ve muhtemel bir yanlışın önüne geçmek istemişti!

Efendimiz’in huzuruna ardı ardına girdiler; söze ilk başlayan Hazreti Ömer, “Yâ Resûlallah!” diyordu. “İşte, şu Ebû Süfyân’dır; hiçbir anlaşma veya sözleşme olmadan Allah (celle celâluhû), onu yakalamayı bize müyesser kılmıştır; bırak da onun boynunu vurayım!”

Yılların arkadaşı Hazreti Abbâs, arkadan koşturup gelmekte ne kadar haklı olduğunu bizzat görmüş oluyordu;⁵²⁴ hemen devreye girdi ve derin bir vefa hissiyle, “Yâ Resûlallah!” dedi. “Ben, ona emân verdim!”

Yılların teraküm ettirdiği hislerle hareket ederken Hazreti Abbâs’ın verdiği emânı bile duyamayan Hazreti Ömer ısrar ediyordu; “Yâ Resûlallah! Onu bana bırak da boynunu vurayım!”

İsrar eden Hazreti Ömer’e dönen Hazreti Abbâs, “Yavaş ol ey Ömer!” diye seslendi. “Şayet o, Adıyy İbn-i Ka’boğullarından birisi olsaydı böyle davranmazdın; Abdimenâfoğullarından diye ona bunu yapmak istiyorsun!”

Hazreti Ömer celalli bir fitrata sahipti ama her hak sahibinin de hakkını

teslim eden bir yapının adamıydı. Onun gibi bir insan, takım tutar gibi akrabalarına ayırimcılık yapmaz ve haksız yere kimseyi incitmezdi. Hemen, “Esas sen yavaş ol ey Abbâs!” diye cevapladı onu. “Allah’a yemin olsun ki senin Müslüman olduğun gün babam Hattâb Müslüman olsaydı o kadar sevinmezdim! Çünkü biliyorum ki senin Müslüman olman Allah Resûlü’nü, babam Hattab’ın Müslüman oluşundan daha fazla sevindirecektir!”⁵²⁵

Hazreti Ömer hakikatı söylese de yapabileceği bir şey kalmamıştı; emânın olduğu yerde ona düşen, kılıcını kınına koymak ve bir kenara çekilmektir! Bundan böyle Ebû Süfyân’a, kimsenin dokunma ihtimali yoktu; ancak Hazreti Abbâs, her şeye rağmen yine de işi riske atmak istemiyordu; Allah Resûlü’ne biraz daha yaklaştı. Bu sırada Ebû Süfyân’ın başından tutuyordu ve şefkat peygamberinden merhamet dilenircesine, “Vallahi de!” dedi. “Bu gece, benden başka kimse onunla baş başa kalmasın!”

Yılların yakın arkadaşı Ebû Süfyân’la daha yakından ilgilenmek istediği her hâlden belliydi; elinden geldiğince onu imana hazırlayacak ve güne kadar çekinip de anlatamadığı kim bilir neler anlatacaktı. Zira bu dakikadan itibaren Hazreti Abbâs, gürül gürül akan bir çağlayana dönüşmüş, Mekke’nin temsilcilerine açıktan İslâm’ı anlatıyordu!

Ebû Süfyân’ın Doğuşu

Sabah namazının vakti girer girmez ezan okunmaya başlamıştı ve ashâb da okunan bu ezanı tekrarlıyordu! Hâlbuki, beri tarafta Ebû Süfyân, güne ilk defa bir ezan sesiyle uyanıyordu! Her taraftan gelen bu sesler ve abdest almak için sağa sola koşuşturan insanlar, dikkatinden kaçmıyordu; sabahın bu saatinde bu kadar telaşa bir anlam verememiş, iyice tedirgin olmuştu. Hakkındaki emâna rağmen, muhtemelen kellesinden endişe duyuyordu. Meseleye muttali olabilmek için Hazreti Abbâs’a, “Yâ Eba’l-Fazl!” diye seslendi. “İnsanlara böyle ne oldu; bunlar ne yapıyorlar? Yoksa benimle ilgili bir emir mi aldılar?”

Onu rahatlatmak, yine arkadaşına düşmüştü; Hazreti Abbâs, “Hayır!” dedi. “Onlar namaz hazırlığı yapıyorlar!”

Bu cevapla bir nebze olsun rahatlayan Ebû Süfyân’ı, bu sefer de yeni bir merak sarmıştı; “Peki, günde kaç kez namaz kılıyorlar?” diye sordu. “Gece

ve gündüz toplam beş kez!” dedi Hazreti Abbâs. [526](#)

Bundan sonra yavaş yavaş onlar da buldukları yerden çıkmış, Allah Resûlü'nün yanına geliyorlardı. Bu sırada Ebû Süfyân'ın gözüne takılan başka bir husus daha vardı; Efendiler Efendisi abdest alırken O'nun yanında bulunan ashâb, abdest suyunun bir damlasını bile yere düşürmek istemiyor ve teberrük olsun diye onu, yüzüne gözüne sürüyordu. Bugüne kadar hiçbir kral veya hükümdarın huzurunda görmediği benzersiz bir saygıya şahit oluyordu!

Derken kamet getirilmeye başlanmıştı; Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) tekbir getiriyor, ashâb da aynı tekbirle namaza duruyordu! Kıraata başlayınca hepsi birden susuyor, rüku için tekbir getirir getirmez de yine hepsi birden rükua gidiyordu! Onun için her şey yeni, her şey tazeydi; o âna kadar görüp duyduklarından farklı olarak bir de huzur-u ilahideki duruşlarına şahit olmuş, dünkü Mekkelilerin ulaştıkları noktayı hayranlıkla seyrediyordu! Hâldeki bu keyfiyet, Ebû Süfyân'ı eritmeye yetmişti; hele hepsi birden başlarını secdeye koyduklarında gözüne ilişen manzara, Ebû Süfyân'ı bitirmişti! Yere yüz süren başların, semalar ötesinden iltifatlarla sıvazlandığını hisseder gibiydi; dudaklarından şu cümleler döküldü:

“Hayatımda ben, bugünkü gibi bir itaat görmedim! Hâlbuki bu insanlar, şuradan buradan toplama insanlar; ne kendilerini asiller olarak gören Farslılar, ne de başkalarına üstünlükleriyle övünen Bizanslılar bunlar kadar itaatkârdır!”

Sonra da Hazreti Abbâs'a döndü ve “Ey Eba'l-Fazl!” dedi. “Senin bu kardeşinin oğlu, vallahi de meliklerden de büyüktür!”

Ebû Süfyân, yavaş yavaş kapıyı aralamaya başlamıştı; ancak henüz girmeye hazır değildi. Hazreti Abbâs ona döndü ve “O, meliklik değil; nübüvvettir!” diyerek düşüncesini tashih etti. Aynı zamanda bu cümle, iki dünyanın arasındaki farkı da ortaya koyuyordu. Hazreti Abbâs'ın bu cümlesine mukabil Ebû Süfyân sadece, “Belki de öyle bir şey!” demekle yetindi. [527](#)

Bu sırada Allah Resûlü'nün huzuruna girmişlerdi; Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem) büyük bir şefkatle yönelerek ona, “Yâ Ebâ Süfyân!”

diye seslendi. “Allah’tan başka ilah olmadığını bilme zamanın gelmedi mi?”

Ebû Süfyân’ın hiç beklemediği sıcaklıktaki cümlelerdi bunlar; itap, kızgınlık ve öfke beklediği ağızdan şefkat, merhamet ve mülayemet dökülüyordu! Zihninde gidip gelen birçok soru vardı; demek ki bugüne kadar boşuna endişe duymuşlardı! Muhammedü’l-Emîn, güçlü ve muktedirken affedebilen bir liderdi! Fırsatını bulunca vurmuyor ve kaybettikleri noktada bile onları yine kazanca, hem de mutlak kazanca davet ediyordu! Derin bir nefes almıştı; âdeti fem-i mübareklerinden çıkan her bir kelimenin yüreğini ısıttığını hissediyor, uzun zamandır takip etmeye çalıştığı nebevî şefkatin kucağına kendini salmak istiyordu. Onun için, “Anam babam Sana feda olsun!” dedi önce. Eski dik duruşu kalmamıştı üzerinde; yüzünü yere eğmiş, içten gelen bir teslimiyetle konuşuyordu; aklı başında ve ne dediğini bilen bir insan olarak şunları söylüyordu:

“Sen ne kadar şefkatli ne kadar merhametli ne kadar da affı büyük bir insansın! Şayet Allah’tan başka bir ilah olmuş olsaydı, bugüne kadar bana mutlaka bir faydası dokunurdu! Zira bugüne kadar, ben de Sen de hep ilahlarımızdan yardım dilendik; ancak her seferinde yardıma mazhar olan hep Sen oldun! Vallahi senin değil de benim ilahlarım hak olmuş olsaydı sonuç hiç böyle olur muydu!”

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), ona döndü ve bir kez daha, “Yazık sana ey Ebâ Süfyân!” dedi. “Peki öyleyse, Benim de Allah’ın Resûlü olduğumu kabul zamanın gelmedi mi?”

Yüzmüş yüzmüş, kuyruğuna kadar getirmişti ama Ebû Süfyân, bir türlü son adımı atamıyor, “Evet!” diyemiyordu. Kendince hâlâ bazı kuşkuları vardı; “Anam babam Sana feda olsun!” dedi tekrar Allah Resûlü’ne. “Gerçekten de Sen, çok merhametli ve şefkat itibariyle de yüce, affı açısından da ulu bir insansın! Ancak Allah’a yemin olsun ki Senin peygamberliğini kabule gelince, o hususta hâlâ bir kısım kuşkularım var!”

O âna kadar sadece yol gösteren ve kendisini himayesine alarak koruyan Hazreti Abbâs’ın da sabrı taşmıştı; yüze yüze kuyruğuna kadar getirdiği bir meselede, küçük bir tereddütle yeniden geriye dönüp gitmesini istemiyordu yol arkadaşının ve ciddileşen bir ses tonuyla, “Yazıklar olsun sana!” diye

seslendi. “Boynun vurulmadan önce gel de Müslüman ol!”

Anladığı dilden konuşan can dostu Hazreti Abbâs’a baktı dikkatlice; dedikleri doğruydu ama bir ömrü hiçe sayarcasına eskinin üzerine çizgi çekip yeni bir hayata başlamak öyle kolay değildi! Ancak aldığı bu candan davet karşısında yüreğinin yağı erimiş ve tākâtı tükenmişti. Bir müddet duraksayan Ebû Süfyân’ın, titreyen dudaklarından şu kelimeler dökülmeye başladı:

“Ben şahadet ederim ki Allah’tan başka ilah yoktur; ve yine ben şahadet ederim ki Muhammed de Allah’ın Resûlü’dür!”[528](#)

Onun gelişiyle birlikte, yol arkadaşı ve yine Hazreti Abbâs’ın emân verdiği *Hakîm İbn-i Hizâm* ve Büdeyl İbn-i Verkâ da Müslüman olmuştu.[529](#) Şüphesiz ki bunlar, fethin ilk semereleriydi; omuzlarındaki şirk yükünden kurtulmuş ve imanin enginliğine kendilerini salmışlardı!

Saflarını netleştirmişlerdi ya, şimdi daha rahat konuşuyorlardı; merak ettikleri en önemli konu, bu yolculuğun nerede ve nasıl son bulacağı istikametindeydi. Kâinatın İftihar Vesilesi de dünden bu yana Kâbe’de yapılan çığırkanlıklardan, Allah ve Resûlü aleyhine kurulan tuzaklardan, en son olarak da Hudeybiye Anlaşması’na rağmen bir gece baskınıyla bu anlaşmayı hiçe sayıp yirmi üç kişinin kanına girilmesinden bahsederek bundan böyle Beytullah’ın, Allah’a gerçek manada kul olanlara hasredilme zamanının geldiğini anlattı bir bir. Başlarını eğmiş, söylenenlerin hepsini tasdik ediyorlardı. Kendilerini kurtarmışlardı kurtarmasına ama önlerinde, henüz nasıl neticeleneceği belli olmayan bir süreç duruyordu. Onun için Şefkat Nebîsi’ne dönüp, “Yâ Resûlallah!” dediler. “İnsanlara emân ver!”

Zaten Hazreti Abbâs da devreye girmiş ve Allah Resûlü’ne, bugün Ebû Süfyân’a yapılacak özel bir iltifatın çok şey ifade edeceğini söylemişti. Beri tarafta Hazreti Ebû Bekir de onu destekliyordu. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), “Ebû Süfyân’ın evine giren emniyettedir!” buyurdu.[530](#)

Bir lider olarak beklediği iltifat gelmişti; ama bunu yeterli görmüyordu Ebû Süfyân. Belki de o engin şefkati fark etmiş, daha fazlasını talep

ediyordu; onun için, “Benim evim ne kadar insan alır ki?” diye seslendi. Tabii olarak azımsıyordu; zira, o güne kadar direnen Mekkelilerin, kitleler hâlinde gelişini görür gibiydi. Bu arada Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), “Her kim Hakîm İbn-i Hizâm’ın evine sığınır, o da emniyettedir!” buyurmuş, Hadîce Vâlidemiz’in kuzenine de iltifatta bulunmuştu.⁵³¹ Ancak Mekke elçilerinin beklentisi hâlâ devam ediyordu; onların bu beklentisini müşahede eden Efendiler Efendisi, emniyet alanını olabildiğince genişletti ve “Kâbe’ye sığınıp da Mescid’e girenler de emniyettedir!” buyurdu. Ancak hâlâ beklenti devam ediyor ve Mekke elçileri, “Kâbe ne kadar insan alabilir ki?” diyorlardı. Birkaç saat öncesine kadar Mekke’yi temsil eden bu insanlar sanki gitmiş, onların yerine kendisini Mekkelileri kazanmaya adanmış yepyeni birileri gelmişti! Bunun üzerine son ve en kuşatıcı hüküm geldi:

“Her kim, kapısını kapatıp da kendi evine sığınır, o da emniyettedir!”⁵³²

Zaten, maddi-manevi Mekke’yi fethedecek formül de bu idi ve bundan daha geniş bir hüküm olamazdı!

Bu arada, yirmi bir yıldır Mekke’de yaşananlar, Ebû Süfyân’ın gözünden bir film şeridi gibi geçip gidiyordu; bugüne kadar neyin peşinde olmuş ve niçin mücadele etmişlerdi ve şimdi ne yapıyorlardı! Dün yaptıkları mı doğrudu yoksa bugün geldikleri nokta mı gerçeği ifade ediyordu? Merrüzzehrân’a geldiği dakikadan bu yana gördükleri bir bir aklına geliyor ve önlenemez bir güçle karşı karşıya kaldığı için bunları kabullenmek zorunda kaldığını düşünüyordu! Üzerindeki ikilemi atamamış şu hâliyle Mekke’ye döndüğünde, lideri olduğu toplumdaki göreceği tepkiyi de aklından silemiyordu. Mekkelilerin hedefi hâline geleceğini bildiği bu yolda yaşayacağı sıkıntıların baskısından bir türlü kurtulamıyor, içinde fırtınalar kopuyordu. Hâlbuki o Mekkelilerin efendisiydi ve istediği zaman etraftaki kabileleri de harekete geçirme kudretine sahipti. İşte nefsiyle bu derece karşı karşıya geldiği tam bu sırada Şeytan gelmiş, Ebû Süfyân’a vesvese vermeye başlamıştı; bir aralık, etraf kabileleri de dolaşarak son kez büyük bir ordu toplayıp da Allah Resûlü’nün üzerine yürüme niyetini geçirdi içinden. Olabilirdi; bir vesileyle bugünü atlatır ve yarın adına yapacağı böyle bir yatırımla daha güçlü bir şekilde karşısına çıkar, bugünün rövanşını da alardı! Ancak daha o bu hülyalar içindeyken, arkadan omzuna bir el dokundu; “O

zaman da Allah seni rezil ü rüsva eder ve bizler yeniden galip geliriz!” diyordu kendisine. İrkilerek arkasına dönüp de elin sahibine baktığında O’nun, Allah Resûlü’nden başkası olmadığını gördü! Utanmıştı; karşısında, içinde gizlediklerini dahi bilen birisi vardı ve bütün samimiyetiyle O’na, “Ben şehâdet ederim ki Sen, Resûlullah’sın!” dedi önce. Ardından da ilave etti:

“Allah’tan, tevbemin kabulünü diliyor, içine düştüğüm şu hâlden dolayı da O’na istiğfarda bulunuyorum! Şu âna kadar Senin, Allah’ın Resûlü olduğun konusunda bazı şüphelerim vardı ve kendi kendime öyle söylenip duruyordum; artık hepsi de zâil olup gitti! Allah’a yemin olsun ki beni böyle düşünmeye sevk eden şey nefsimin ümniyelerinden başkası değildi!”[533](#)

Artık o da çizgisini belirlemiş, bugüne kadar attığı adımların yanlışlığını kabullenerek “silm” yolunu tercih etmişti; yirmi bir yıldır küfre öncülük eden ve o gün yetmiş yaşında olan Mekke lideri Ebû Süfyân, yeniden doğuyordu! Şüphesiz bu doğum onunla sınırlı kalmayacak, temsil ettiği Mekke’nin bütünüyle doğumuna da mayalık edecekti. Zira öncü kuvvet olarak Mekke’ye gidecek ve kendine yakışır bir lisanla onları, sulh ve sükûna davet edecekti!

Bir Hassasiyet ve Müthiş İrâde

Ancak Ebû Süfyân’ın bu gidişini endişeyle karşılayan kadîm arkadaşı Hazreti Abbâs,[534](#) Efendimiz’e gelmiş ve “Yâ Resûlallah!” demişti. “Ben, Ebû Süfyân’ın yeniden gerisin geriye dönmeyeceğinden emin değilim; onları bir miktar daha yanında tutsan da Seninle birlikte askerleri görüp biraz daha meseleyi kavrasalar!”

Hazreti Ebû Bekir de aynı kanaatleydi ve bunun üzerine Efendiler Efendisi, Mekke’ye doğru yol almakta olan Ebû Süfyân ile yanında bulunan Hakîm İbn-i Hizâm’ın arkasından Hazreti Abbâs’ı göndermiş ve onları geri çağırmıştı. Onun hızla gelişini görünce tedirginlik yaşayan Ebû Süfyân, “Ne o, Benî Hâşim!” dedi. “Yoksa bu da bir nevi hıyânet mi?”

Arkadaşının endişelerini fark eden Hazreti Abbâs’ın cevabı gecikmedi; bütün endişelerini giderecek mahiyette ve olanca şeffafiyetiyle, “Şunu bil ki!” dedi. “Peygamberin arkasında saf bağlayanlar, asla hıyânet etmez;

bizler de sana gadredecek değiliz! Fakat senin, sabaha kadar bekleyip Allah'ın askerlerini ve yine Allah'ın müşrikler için hazırladığı sürprizleri müşahede etmeni istiyoruz!”[535](#)

Makul bir teklifti ve Mekke elçilerinin geriye dönüşüyle birlikte Merrüzzehrân'da, Allah Resûlü'nün münadisinin sesi yankılanmaya başlamış, “Her kabile, hemen yol hazırlıklarına başlasın; silah ve mühimmatlarını da hayvanlarına yüklemiş olarak liderleriyle birlikte kendi sancağının altında bir araya gelsin!” diyerek herkesi resmi geçit için hazırlığa davet ediyordu.

Davete icabet uzun sürmedi ve çok geçmeden Merrüzzehrân'da, lider ve kumandanlarıyla birlikte her kabile, bayraklarının altında sıraya girmiş, nebevî emri beklemeye başlamıştı.

Şimdi sırada, gecenin karanlığında gözünü kamaştıran fetih ordusunun, bir de gündüz gözüyle yürüyüşünü Ebû Süfyân'a göstermek vardı; akşam verilen kemiyet mesajı, keyfiyet görüntüsüyle gündüz teyîd edilecek ve Ebû Süfyân, tam donanımlı olarak Mekke'ye gidecekti!

Derken, bölük bölük ordu hareket etmiş, vadinin yamacında bekleyen Ebû Süfyân'ın önüne doğru yürümeye başlamıştı; sanki, yer ile gök birleşmiş, müthiş bir ahenk içinde Ebû Süfyân'ın üzerine doğru yürür olmuştu! Merrüzzehrân, Rahmânî bir resmi geçide şahit oluyordu; başlarında kumandanlarıyla birlikte yirmi sancaklı fetih ordusu bölük bölük Mekke cihetine yürüyordu!

Ebû Süfyân'ı hayretler içinde bırakan bir manzaraydı bu; âdeta Merrüzzehrân, Ebû Süfyân için tören alanı olarak hazırlanmıştı. Kendilerine yaklaşan her bir bölük için, yanında bulunan kadîm arkadaşı Hazreti Abbâs'a, onların kimler olduğunu soruyor, Hazreti Abbâs da hem onların kimliğini söylüyor hem de onları bu kadar değiştiren dinamikleri anlatıyordu. İki yüz, üç yüz, dört yüz, beş yüz, sekiz yüz, dokuz yüz ve bin kişilik gruplar hâlinde, üstlerinde dalgalanan sancaklarıyla birlikte Ebû Süfyân'ın önünden heybetle geçiyor ve zaman zaman da tekbir getiriyorlardı![536](#)

Mekke'nin reisi Ebû Süfyân, yüreği tir tir titreyen Hazreti Abbâs'ın yakın

takibindeydi; önlerinden bölük bölük ordu geçerken zihninde oluşan tereddütleri izale etmeye çalışıyor, kendini ortaya koyup bütün hisleriyle İslâm'ın dinamizmini anlatıyor ve sürekli sorular soran Ebû Süfyân'a, yıllardır aynı düşünceyle hemhal bir eda ile ve onun anlayabileceği bir dille hakikatı ifade ediyordu. Nihayet o gün Ebû Süfyân, yanlarına yaklaşan Kinâneliler hakkında da ona sorular sormuş, Hazreti Abbâs da “Bunlar, *Leys*, *Damra* ve *Sa'd İbn-i Bekiroğulları!*” diye cevaplamıştı. Önce, “Evet!” dedi Ebû Süfyân. “Desene, o uğursuz adamlar!” diye de ilave etti. “Muhammed'in bize, kendileri sebebiyle savaş açtığı uğursuzlar!” diye de tekrarlıyordu. Taşı gediğine koyma zamanının geldiğini gören Hazreti Abbâs hemen yetiştirdi; “Ama Allah (celle celâluhû), Muhammed'in size savaş açmasını hakkınızda hayırlı kılmıştır!” Arkasından da ilave etti:

“İşte bu sebeple bugün siz, emniyet ve huzura ulaştınız ve hep birlikte İslâm'la müşerref oluyorsunuz!”⁵³⁷

Derken, kumandan olarak başında Sa'd İbn-i Ubâde'nin bulunduğu Hazrec Kabilesi yanlarına yaklaştı. Bin kişilerdi. Tabî olarak Ebû Süfyân, onlar hakkında da sorular soruyor, Hazreti Abbâs da aynı metanetle cevap veriyordu! Ebû Süfyân'ın merak edip durduğu ve her defasında Hazreti Abbâs'a sorduğu Resûlullah da bu birliğin içindeydi. Heybetle yürüyen ordunun içinden, Hazreti Ömer'in gür sesi hemen fark edildi; insanları nizam ve intizamla yürümeye davet ediyordu! Ensâr ve Muhâcirîn, kendilerini temsil eden bayraklarla rengârenk bir görüntü veriyordu; askeri teçhizat itibariyle de tam tekmillerdi. Bir aralık, gördüğü bu manzara karşısında Ebû Süfyân'ın, “Bu orduya kim güç yetirebilir ki!” diye iç geçirdiği duyuldu!

İşte tam bu sırada yanına yaklaşan Sa'd İbn-i Ubâde, sesini yükseltmiş, o güne kadar canlarını çok yakan Mekke'yi temsil eden çiçeği burnunda Müslüman Ebû Süfyân'a laf atmıştı; “Bugün, destan yazılacak bir gündür; bugün, Harem'in kutsallığının kalkacağı ve orada savaşın helal olacağı bir gündür! Yine bugün, Kureyş'in de zillet yaşayacağı gündür!”⁵³⁸

Ebû Süfyân'ı buz gibi terleten cümlelerdi bunlar! Temmuz sıcağında⁵³⁹ yanmıştı yanmasına ama Hazreti Sa'd'ın bu cümleleri onu bir başka

yakmıştı! Âdeta beynine bir kıymık saplanmış, kolu-kanadı kırılıvermişti Ebû Süfyân'ın. O dakikaya kadar hiç duymadığı, genel görüntüye bakınca da hiç görmediği bir öfke vardı bu cümlelerin arkasında! Üstelik bunları söyleyen, sıradan bir insan da değildi; Medîne'deki iki büyük kabileden birisinin lideri, Hazrec'in kumandanı Sa'd İbn-i Ubâde'nin cümleleriydi bunlar! Tedirginliğini teskin edecek bir liman arıyordu ve arkadaşı Hazreti Abbâs'a dönerek, "Ey Abbâs!" dedi. "Bugün, beni koruman için ne de önemli bir gündür!"

Derken Kasvâ'nın üzerindeki Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) çıkageldi; devesinin üzerinde, tecessüm etmiş bir şefkat duruyordu! Sağında Hazreti *Ebû Bekir*, solunda da *Üseyd İbn-i Hudayr* vardı. Hazreti Abbâs da "İşte, Resûlullah!" diyerek heyecanla Ebû Süfyân'a sesleniyordu. Önce, "Kardeşinin oğlunun işi bugün, üstesinden gelinemeyecek bir saltanata ulaşmıştır!" dedi. Tashih yine Hazreti Abbâs'a kalmıştı; "Ey Ebâ Süfyân!" diyordu. "O, saltanat değil, peygamberliktir!"⁵⁴⁰

Yalnız Sa'd İbn-i Ubâde'nin söylediklerini, bir türlü kafasından atamıyordu. Çok dokunmuştu! Şefkat Peygamberi'ni süzdü uzun uzun; şiddetten zerre eser yoktu! Bilakis tevazudan iki büklüm olmuş, çığ gibi büyürken uçsuz bucaksız ovalar gibi engince yürüyordu! Hafakanların tufanlar koparıp durduğu hayal dünyasında az önceki Sa'd ile O'nu yan yana getirmeye çalışıyor ama bir türlü muvaffak olamıyordu! Nihayet, şiddetle Resûlullah'ın aynı karede olamayacağını anlamıştı. Herkesin sığındığı limana o da yöneldi ve "Aman bir yanlışlık olmasın!" dercesine "Yâ Resûlallah!" dedi. "Sen kavmine ölüm emri mi verdin; bak, Sa'd İbn-i Ubâde neler söylüyor?"

Tabîî olarak Resûlullah'ın haberi yoktu; tedirginliğinde yapılan yanlışlığı okumuşçasına bir mülayemetle, "O, ne söyledi ki?" diye mukabelede bulundu. Bunu sorarken hâlinde, kuyumcu titizliği gibi bir hassasiyet nümâyandı! Bu duruşa şahit olan Ebû Süfyân, derin bir nefes almıştı ve teker teker Hazreti Sa'd'ın söylediklerini aktardı Efendimiz'e. Sonra da "Hâlbuki Sen!" dedi. "İnsanların en iyisi, akrabalarını en çok gözeteni ve en merhametlisisin; öyleyse Allah adına Senden, kavmine karşı iyi davranmanı diliyorum!"

Resûlullah da tedirgin olmuştu. Zira Ebû Süfyân, tek başına bir adam değildi. O gün onun duyduğu bu tedirginliğin, katlanarak Mekkelilere yansıma ihtimali vardı! Hem, o ân için Resûlullah'ın niyetini sezemeyen ve hissiyatına mağlup olarak konuşan Hazreti Sa'd'ın bu beyanları, bundan sonra olacakları yansıtmayan sözlerdi! Üstelik milim milim işlenen genel stratejiye de taban tabana zıt duruyordu! Hâlbuki Allah Resûlü'nün dünyasında, düne kadar kendisine reva görülenlere karşılık verme gibi bir anlayış hiç olmamıştı. Önemli olan hakikatin anlaşılması ve insanların, kendilerini kurtaracak bir yola girmiş olmalarıydı. Hem, düne kadar kendisine hayat hakkı bile tanımayanlara, daha ne jestler yapacaktı! Zaten eskiye âit elemeler, şimdi yerini visalin lezzetine bırakmak üzereydi. Demek ki Sa'd, hissiyatına mağlup olmuş ve münferit bir çıkış yapmıştı! Ancak ne onun konumu ne de bu çıkışın yapıldığı yer ve zamanlaması kaldırılabilir cinsten değildi! Bunun için önce, "Sa'd yanılmıştır ey Ebâ Süfyân!" diye seslendi ona. Endişelerinin yersiz olduğunu ifade etmek istiyordu, yüreğini okşayan kadife tonlu berrak sesiyle. Sonra da şunları ilave etti:

"Aksine, bugün merhamet günüdür! Bugün, Kâbe'nin şânını, Allah'ın yücelteceği bir gündür! Bugün Kâbe'ye örtü örtülecek bir gündür! Ve yine bugün, Allah'ın Kureyş'i de yücelteceği bir gündür!"

Aslında o gün Efendimiz'in bu cümleleri, Ebû Süfyân'ı da onun şahsında Mekkelileri de teskin etmek için yeterdi. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bununla iktifa etmedi ve çoğu zaman fikirlerine müracaat ettiği ve canı gibi sevdiği kumandanı Sa'd İbn-i Ubâde'yi vazifeden aldı.⁵⁴¹ Hâlbuki o, Hazrec'in lideriydi ve kabilesindeki herkes onu, başlarında kendilerini koruyup kollayan müşfik bir "baba" gibi görüyordu. O günün şartlarında böyle bir lideri vazifeden almak, öyle kolay kabullenilecek bir durum değildi! Aynı zamanda o, ordusunun başında en önemli fethi gidiyordu! Ortada köprüyü geçerken atın değiştirilemeyeceği bir hassasiyet söz konusuydu! Şartların, böyle bir tercihi devreye koymaya hiç müsait olmamasına rağmen Fahr-i Kâinât Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), hâdisenin üzerine gitti ve meseleyi "fail-i meçhul" olarak bırakmadı; bunu söyleyen kumandan bile olsa unvanını elinden aldı ve Hazreti Sa'd'ın yerine oğlu Kays'ı tayin etti!⁵⁴²

Böylelikle, insanları idare etme mevkiinde bulunan ümmetine, yeri ve zamanı geldiğinde, işin başındaki insan veya kumandanı vazifeden almanın da nebevî bir yol olduğunu göstermiş oluyordu! Bir farkla ki bu yol, her yerde ve her zaman icra edilebilecek bir sünnet de değildi ve bunu, sadece nebevî yolda yürüyenler yapabiliyordu![543](#)

Mekkelilerin Tavrı

Merrüzzehrân'da yeniden doğan Ebû Süfyân, şimdi yepyeni bir kimlikle Mekke'ye geri dönüyordu. Onun gelişini uzaktan gören hanımı Hind küplere binmişti; zira yolu kolaçan etmesi için gönderdikleri Ebû Süfyân'ın, gittiği gibi dönmediğini fark etmiş, yakından tanıdığı kocasının değiştiğini, yürüyüşünden anlamıştı. Kocasını göstererek Mekkelilere, “Öldürün bu hâini!” diye bağıyordu. Yanına gelince yakasına yapıştı; hakaret ediyor ve sakalını çekiyordu! “Düne kadar kahraman ve yiğit geçinen şu kocamış korkak adamı öldürün; bir topluluk için o, ne kötü bir gözcü ve ne fena bir öncüdür!” diyor, herkesin önünde kocası ve Mekke'nin reisi Ebû Süfyân'a tekme atıyordu!

Karı-koca arasında bir münakaşa almış başını gidiyordu! Zaten Hind'in, yerinde duramayan baskın bir fitratı vardı; bulunduğu meclislerde sözünü dinletir ve edebiyata olan yatkınlığıyla insanların dikkatini de çekmeyi bilirdi. Hâlbuki zaman değişmiş, asır da başkalaşmıştı; o gün Mekke'ye, güneş bile bir başka doğuyordu! Hanımının yine bir kötülük düşüneceğinden endişelenen Ebû Süfyân, “Maceraya gerek yok!” şeklinde bir tavır ortaya koyuyor, “Ey Kureyş topluluğu!” diye seslendiği insanları sağduyuya çağırıyordu. Bu arada, eliyle hanımı Hind'i işaret ederek Mekkelilere, “Yazıklar olsun size!” diye çıkışmıştı. “Sakın ola ki bu kadın, bir yanlışlık yapmanıza sebebiyet vermesin! İşte, ordusuyla birlikte Muhammed şurada! Hem de karşı koyamayacağınız kadar büyük bir ordu ile! Üstelik burnunuzun dibine kadar gelmiş bulunuyor!”

Korkulanan başa geldiği andı; liderleri Ebû Süfyân, endişe ettikleri haberi getiriyordu! Bütün ümitler tükenmiş ve düne kadar kibir ve gururdan önünü göremeyen Kureyş'in işi bitmişti; birbirlerine bakıyor ve Ebû Süfyân'ın ne demek istediğini anlamaya çalışıyorlardı. Şakası yoktu; gerçekten de

Medîne, on binlerle birlikte yanı başlarına kadar gelmiş, ruhları bile duymamıştı! İki adım ötelere kadar gelen bir orduya karşı şu saatten sonra ne yapabilirlerdi ki! Çaresizlik içinde bocalayıp dururken, “Peki, biz ne yapacağız?” diye soranlar olmuştu; en makul teklif yine Ebû Süfyân’dan geldi; “En iyisi mi, siz!” diyordu. “Gelin, Müslüman olun ve böylelikle kendinizi emniyete alın!”⁵⁴⁴

İkinci bir şok daha yaşıyorlardı! Zaten şüpheleri vardı; şimdiye kadarki zanlarında yanıldıklarını düşünüyorlardı! Halbuki şimdi durum farklıydı ve hiç beklemedikleri bir anda Ebû Süfyân, Müslüman olduğunu bizzat kendisi söylüyordu! Üstelik, kendilerini de bu dine çağırıyor, yirmi bir yıl direndikleri bu dini kabul etmelerini istiyor ve bunu da kurtuluş için tek çare olarak görüyordu!

Çaresizlik içine düşmüşlerdi; o güne kadar Mekke’de, kin ve nefretten başka bir şey konuşmamış, Allah ve Resûlü söz konusu olduğunda hep kötülük düşünmüşlerdi! Bütünüyle hakim olamadıkları vicdanlarından zaman zaman itiraz sesleri yükselse de bunu hep, Dâru’n-Nedve’den yükselen kaos stratejileriyle bastırmış ve her şeye rağmen kendileri için çırpınıp duran nebevî şefkati, önlerine ördükleri kalın duvarların arkasına hapsedmişlerdi! Şimdi, içine düştükleri çaresizlik, onlara bu kara ve kalın duvarları fark ettiriyor, onu aşan liderlerinin gözüyle meseleye bakıp empati yapmaya çalışıyorlardı! Zaten onun söyleyecekleri de bundan ibaret değildi ve Resûlullah’tan aldığı teminatı onlarla paylaşmaya başladı; “Kim Ebû Süfyân’ın evine girip sığınırsa o emniyettedir!” demişti ki etrafına toplananlardan birisi, “Allah canını alsın!” diyordu. “Ebû Süfyân’ın evi kaç kişi alır ki?”

Merrüzzehrân’da dün, aynı tepkiyi kendisi de vermiş ve benzeri bir itirazı olmuştu. “Biraz bekle ve acele etme!” dercesine ona bakan Ebû Süfyân devam etti:

“Her kim kapısını üzerine örter ve kendi evine sığınırsa o da emniyettedir! Kâbe’ye sığınanlar da emniyettedir ve onlara da dokunulmayacaktır!”

Hisleri bu çağrıya katılmasa da yapılacak bir şey kalmamıştı; Kureyş için, Ebû Süfyân’ın çizgisine gelmekten başka çare gözükmüyordu! İşin aslı ise

yıllar önce emniyet ve güven içinde Mekke'ye girileceği müjdesini veren Kudret, Ebû Süfyân gibi mutedil bir lidere basiret ihsan etmiş ve o da kan dökülmeden Mekke'nin teslim olabilmesi için kaderin kendisine biçtiği rolü oynuyordu!

Mahviyet ve Tevazu

Allah Resûlü'nün Mekke fethini gerçekleştirirken ortaya koyduğu mahviyet ve tevazu, o günkü muhataplarının gönlüne girmesi bakımından ayrıca önem arz etmektedir. Gerçi Efendiler Efendisi'nin bu hâli, sadece o gün ortaya koyduğu ve Mekkelileri nazara alarak muvakkat takındığı bir tavır değildir; O (sallallahu aleyhi ve sellem), mahviyet ve tevazunun da her dâim baş kahramanıdır! Rahmân'ın yeryüzünde yürüyen en mütevazi kulu olan Habîbullah (sallallahu aleyhi ve sellem), Allah'ın bu istikametteki arzusunu⁵⁴⁵ en başta temsil eden ve bunu ashâbına da tavsiye edip⁵⁴⁶ bizzat temsilini ortaya koyan insan-ı kamildir. Zira tevazu, büyüklüğün en temel kriteridir; tevazudan eğilip tekavvüs etmek, kâmeti yüksek olanların şiarıdır!

İşte biz, yirmi bir yıllık şiirini noktalayıp kafiyesini yerleştirdiği en tepe nokta olan Mekke fethinde Allah Resûlü'nü (sallallahu aleyhi ve sellem), tevazunun da en zirve noktasında görmekteyiz; şöyle ki:

Ramazan ayının on üçüne denk gelen bir cuma günü, ashâbıyla birlikte Merrüzzehrân'dan hareket etmiş ve *Zî Tuvâ* denilen yere kadar gelmişti. Sekiz yıl önce ayrılmak zorunda kaldığı kendi beldesine, Beytullah'ı bünyesinde ağırlayan kutlu şehir Mekke'ye yürüyecekti! Bu tarihi yolculukta herkes, O'nunla birlikte hareket etmek istiyor ve ayın etrafında hâlelenen yıldızlar gibi, mutlak bir zafer beklentisiyle Bekke Vâdisi'ne doğru akıyordu! Mübarek başlarına, uzun bir sarık sarmış ve ucunu da omzundan aşağıya doğru sarkıtmıştı.⁵⁴⁷

Redifinde⁵⁴⁸ ise kölelikten kumandanlığa yükselttiği Hazreti Zeyd'in oğlu kıvrıcık saçlı Hazreti Üsâme vardı! O'nun bu hâli bile, tevazuunun arı bir buudunu teşkil ediyordu; böylesine tarihi bir yolculukta, yarınlara hükmetme potansiyeli taşıyan kollarıyla arkasından kendisine sarılan, en önde gelenlerin çocukları veya iki reyhan olarak resmettiği kendi torunları

Hazreti Hasan ve Hazreti Hüseyin değil, İslâm ile ellerinden tutulacağı âna kadar kimsenin yüzüne bile bakmadığı esmer tenli bir kölenin oğlu Hazreti Üsâme'ydi![549](#)

Bu arada O (sallallahu aleyhi ve sellem), mübarek devesinin üzerinde tevazudan iki büklümdü; o kadar eğilmişti ki, neredeyse sakal-ı şerif-i mübarekleri, Kasvâ'nın semerine degecekti![550](#) “Allah'ım!” diyordu. “Esas önemli olan, ölüm ötesi âlemin hayatıdır!”[551](#)

Bununla O (sallallahu aleyhi ve sellem), beldeler fethetmenin çok zor olmadığını hatırlatıyor ve gerçek fethin, kendisini zorlayan bütün duygu ve letâife rağmen insanın, iradesinin hakkını vererek kendi iç dünyasına hükmetmesi olduğunu ilan ediyor; etrafındakilere de ölüm ötesindeki hayatta insanı zor durumda bırakacak yanlışlıklara imza atılmaması gerektiğini tembihliyordu. Aynı zamanda Mekkeliler için bu duruş, yirmi bir yıldır düşmanlıkta sınır tanımamış olsalar da bugün onlara nasıl muamele edileceğinin mesajlarıyla doluydu; kimseye tepeden bakılmayacak, kimsenin üzeri çizilmeyecek, intikam duygusu içine girilmeyecek, intikam bir tarafa düne ait hiçbir olumsuzluk hatırlatılmayacak, kimsenin hatası yüzüne vurulmayacak ve yine hiç kimsenin burnu kanatılmayacaktı! Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), yaşatma idealiyle Mekke'ye geliyordu! Bunun için ashâbına, tembih üstüne tembihlerde bulunuyordu; karşı duruş söz konusu olursa, sadece kendilerine karşı konulanlarla savaşıma izni vardı. Her adımını ayrı bir yeniliği ifade ediyordu ve Allah Resûlü'nün fethi de yine kendisine yakışır bir zeminde cereyan ediyordu! Ashâbını yine belli gruplara ayırmış ve her bir grubun farklı yollardan Mekke'ye girmesini emretmişti.

Kendileri ise “Ma'lâ” denilen üst tarafından Mekke'ye giriyordu; üç yıllık sürgün ve mihnetin izini taşıyan yerlerdi buralar! Hazreti Yâsir ve Hazreti Sümeyye'lerin şehid edildiği, Hazreti Bilâl'in iniltilerinin Fârân Dağları'na çarpıp geri geldiği ve başta vefa, metânet ve sabrın kahramanı Hadîce Vâlidemiz olmak üzere taşında-toprağında nice acı hatıranın izini taşıyan yerlerdi!

Bu esnada Mekkeli kadınlar, ellerindeki örtülerle atların boyunlarına vurup sevinç izhar ediyorlardı! Mukavemet şöyle dursun, Resûlullah (sallallahu aleyhi

ve sellem) Mekke'ye girerken O'na kapılar da gönüller de açılmıştı. Mekkelilerin bayram neşideleri eşliğinde bir fetih gerçekleştiriyordu! Fetih için o gün, dört bir yanından Mekke'ye girilirken sadece Hâlid İbn-i Velîd'in karşısına birileri çıkmış ve kısa süreliğine bir arbede sadece burada olmuştu. Bunu yapanlar da Hazreti Hâlid'in eski arkadaşlarıydı; Süheyl İbn-i Amr, Safvân İbn-i Ümeyye ve İkrime'nin başını çektiği bu azınlık, tanıyıp bildikleri Hazreti Hâlid'in bileğini bükemeyeceklerini anlayınca tuz-buz olmuş ve çareyi kaçmakta bulmuşlardı! Açıkça bu, esas fethin daha önce tamamlandığının, hazımsızlık yaşayanların da lokal bir gruba hasredildiğinin fotoğrafıydı; gönüller fethedilmiş ve sadece iş, bugün buraya gelip meseleyi "tescil"e kalmıştı. Şimdi ise işte bu tescil tahakkuk ediyor ve bundan böyle Mekke, gerçek sahibine ev sahipliği yapmaya hazırlanıyordu! Kadınların bu hâlini görünce Fahr-i Rusûl, Hazreti Ebû Bekir'e seslenerek, "Hassân ne demişti?" diye sordu. Feraset insanı anlamıştı ve şu anda gözlerine ilişen manzarayı ifade eden bir şiir okumaya başladı; şüphesiz bu, henüz Mekke fethedilmeden önce Hassân İbn-i Sâbit'in terennüm ettiği bir şiirdi ve aynen bugün olduğu gibi Mekke'ye Kedâ'dan girilirken kadınların, sevinçten başörtüleriyle atların boyunlarına vuruşlarını tasvir ediyordu. Efendiler Efendisi de birlikte olduğu gruba, "Mekke'ye, Hassân'ın işaret ettiği yerden girin!" buyurdu. [552](#)

Bu arada, "Havârim!" dediği Hazreti Zübeyr'i de yanına çağırarak ve taşıdığı sancağı Hacûn'a dikmesini, kendisi gelinceye kadar da orada beklemesini talep etmişti. O'nun için Hacûn, ayrı bir hicrandı; üç yıllık mudayakanın akabinde, Mekke'nin en kasvetli günlerinde kendisine 25 yıl sırdaşlık yapan hayat arkadaşı Hazreti Hadîce'yi buraya emanet etmişti! Az sonra gidecek ve onun mezarı başında duracak, uzun uzadıya Annemiz'e dua edecekti; Allah'ın Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), fethi yürürken bile yolunu değiştirmiş, derin bir vefa hissiyle Hadîce Vâlidemiz'in baş ucunda uzun uzadıya dua ediyordu! [553](#)

Ezâhır denilen yerden aşır da Mekke evlerini görünce, orada durdu ve minnet duyguları içinde Allah'a hamd etmeye başladı; yine teveccüh etmiş, Allah'a yalvarıyordu! Sonra da yanında bulunan Hazreti Câbir'e döndü ve "Ey Câbir!" dedi. "Bizim konaklayacağımız yer, işte şurasıdır; aynı

zamanda burası, küfür üzere ittifak edip Kureyş'in, bir zamanlar aleyhimize ölüm kararı aldığı yerdir!"⁵⁵⁴

Şüphesiz bu, "Bugünden sonra Mekke'de, gündemi belirleyecek olanlar onlar değil, biz olacağız!" demektir. Aynı zamanda bu, Allah'ın kudretinin büyüklüğünü ifade eden bir sonuçtu; o gün Mekkelilerin, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ve ashâbı hakkında verdikleri hükümle bugün Resûlullah'ın onlar için vereceği hükme şahitlik edecek mekân, aynı mekân olmuştu! Bir farkla ki aradaki farkı, bugün herkes fark etmeye başlamıştı!

Bu arada, bineğinin üzerinde ilerlerken Fetih ve Nasr sûrelerini okuyor, "İşte bu, Bana Allah'ın vaadettiği şeydir!" buyuruyordu. O gün, ilerlerken yanına yaklaşır "Yâ Resûlallah! Yarın nereye ârâm eyleyecek, nerede kalacaksın?" diye soranlar oldu. Muhtemelen, yıllar önce bırakıp da gitmek zorunda kaldığı kendi evine gidip gitmeyeceğini öğrenmek, önceden gidip de bu evi O'nun için hazırlamak istemişlerdi! Aynı zamanda bu, diğer Muhâcirîn için de bir yol olacak ve onlar da eski evlerinin yolunu tutacaktı. Ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), "Akîl bize ev-bark mı bıraktı ki!" buyurdu. Zira Ebû Tâlib'in büyük oğlu Akîl, Efendimiz'in evi dahil geride kalan her şeye el koymuş, daha sonra da onları başkalarına satmıştı! Bu hazin tabloya şahit olanlar, Allah Resûlü'nün kalması için başka evler teklif etseler de O (sallallahu aleyhi ve sellem), bunların hiçbirisine iltifat etmedi ve sancağını Hazreti Zübeyr'in diktiği Hacûn'u işaret etti; Allah'ın en sevgili kulu, Allah nezdinde en kıymetli bu beldeyi fethederken, alkış ve âlâyış istemeyecek ve Hacûn'da kurulan bu çadırda kalacaktı! Ve yeniden Medîne'ye hareket edeceği âna kadar da bu adresini hiç değiştirmedir.⁵⁵⁵

Burada dikkat çekici bir ayrıntı daha vardı; doğup büyüdüğü, acı-tatlı birçok hâtırasının olduğu ve risâlet vazifesiyle serfiraz kılındığı Mekke'yi fethedip buradaki ikiziyle⁵⁵⁶ buluşan Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), namazlarını kısaltarak kılıyordu!⁵⁵⁷ Açıkça bu O'nun, "on beş" günden fazla Mekke'de kalmayacağını gösteriyordu. Demek ki O (sallallahu aleyhi ve sellem), birilerinin yalan yanlış beyanlarla ve insanları korkutmak için yaptıkları kara propagandaların aksine buraya kalmak için gelmemiş, uzaktan yaptığı çağrılarının dilini bir türlü anlamayan Mekkelileri de gemisine

aldıktan sonra Medîne'ye geri dönme niyetiyle yola çıkmıştı.

Süheyl İbn-i Amr

Küçük bir grupla birlikte fethe karşı çıkmak isteyen, ancak buna güç yetiremeyeceklerini anlayınca kaçanlardan birisi olan Süheyl İbn-i Amr, bu manzarayı erken okuyanlardandı. Zira bu gelişte, kin ve nefretten eser yoktu; Allah'ın Resûlü, Allah'ın kullarına Allah'ı tanıtmak için geliyordu! Bunu fark eder etmez, saklandığı yerden yanına çağırdığı torunlarıyla, yıllarca işkence ettiği oğlu Hazreti Abdullah'a haber gönderdi; yıllar önce, sırf Müslüman oldu diye burnundan fitil fitil getirdiği oğlundan medet umuyordu! Net bir arzusu vardı; Muhammedü'l-Emîn'den kendisi için de emân dilemesini istiyordu! Genel görüntüden ümitlense de canından endişe duyuyordu. O'nun (sallallahu aleyhi ve sellem) yerine kendisini koyuyor ve böyle bir imkânı elde etse neler yapabileceğini düşünüp hakkında idam fermanları çıkarıyordu; böyle bir fırsatı Kureyş elde etmiş olsaydı, neler yapmazlardı ki!

Babasının mesajını alan oğul Abdullah için bu, yılların sıkıntı ve hicranını bütünüyle unutturan bir gelişmeydi; büyük bir sevinç içinde, Kâbe'ye doğru yürümekte olan Allah Resûlü'nün yanına koştu. Kendisini sevindiren bu gelişmenin Allah Resûlünü de sevindireceğinden çok emindi ve “Yâ Resûlallah!” dedi. “Babam.. babam Süheyl için de emân verir misin?”

Gönlü, herkesi alacak kadar geniş olan Resûl-ü Ekrem'in, sürûrdan gözlerinin içi dolmuştu. Nasıl dolmasın ki o güne kadar kin ve nefret ordusunu finanse eden ve sürekli ısırıldığı diliyle demediğini bırakmayan Kureyş'in hatibi Süheyl'den mesaj vardı; nefret duvarını yıkmış, engin şefkati fark etmeye başlamıştı! Dolayısıyla bunu duyar duymaz, “Evet!” buyurdu. “Allah'ın emânıyla o da emindir.. ortaya çıksın artık!”

Ancak bununla iktifa etmedi. Çünkü Süheyl İbn-i Amr, çok can yakmış, etrafındakilerin kalbini çok kırmıştı. Ola ki onlardan birisi kendisine hakim olamaz ve gelirken ona, onu kıracak şeyler söyler ve böylelikle gelişini zorlaştıracak bir adım atardı. Böyle bir yanlışlığa meydan vermemek için Süheyl'in yol emniyetini sağlamak gerekiyordu ve Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi ve sellem), yanındakilere şu tembihte bulundu:

“Sizlerden her kim Süheyl İbn-i Amr ile karşılaşır, sakın ona kötü nazarla bakıp incitmesin! Açığa çıksın ve gizlenmesin artık o da. Ömrü hayatıma yemin olsun ki Süheyl akıllı ve şeref sahibi birisidir; zaten Süheyl gibi birisinin, İslâm’a cahil kalması da düşünülemez. Zaten o da bugüne kadar bulunduğu yerin kendisine fayda vermediğini anlamış bulunuyor!”[558](#)

“Bittim!” dediği yerde Süheyl’i, başlara tâc yapacak cümlelerdi bunlar ve Habîbullah’tan (sallallahu aleyhi ve sellem) bunları duyan Hazreti Abdullah, bundan sonraki gelişmeleri görürcesine ve heyecan dolu adımlarla yola koyuldu; babasının saklandığı adrese gidiyordu! Nihayet ona ulaşır da Allah Resûlü’nün ifadelerini aktarırken yüreği yerinden fırlayacak gibiydi; sevincini bastırmaya çalışsa da buna imkân bulamıyor, yıllarca kendisine dünyayı dar eden babasını aynı safta görecek olmanın heyecanı ile gözyaşı döküyordu!

Oğlunun getirdiği haberle sevinen ve karşı koyduğu kapıdan yine şefkat gören Süheyl İbn-i Amr, can evinden vurulmuş, tükendiğini düşündüğü yerde hayata yeniden tutunmuştu! Düne kadar kin ve nefretle dolduğu, fırsatını bulsa bir kaşık suda boğmak istediği Hazreti Abdullah’a bakıyor ve yıllar sonra ilk defa oğluna, içinde daha farklı bir sıcaklık hissediyordu; o âna kadar endişeyle solan yüzüne renk, inkisardan bağı çözülen dizlerine de derman gelmişti! Oturduğu yerden kalkmış, bir sağa bir sola yürüyor, üst üste gelen bu kadar jestleri hazmetmeye çalışıyordu! Bir taraftan da “Vallahi de O (sallallahu aleyhi ve sellem), küçükken olduğu gibi büyüüp güç sahibi olduğunda da aynı tavrı sergileyen, hep iyilik düşünen ne büyük insan!” diyor, Resûlullah’ın kadrini ortaya koymaya çalışıyordu. Engin bir muhabbet bağına girmişti Süheyl; oğlunun gözünden akan sevinç gözyaşlarına dalmış, böylesine duru bir kalbe karşı yaptıklarından pişmanlık duymaya başlamıştı. Onun bu kadar sevinmesine de ayrıca seviniyordu; hayata yeniden tutunan bir baba ile gelişi için can atan oğlu, aynı noktada buluşturan duygulardı bunlar ve o güne kadar uzak kalan iki sine birleşmiş, bir daha ayrılmamacasına birbirine sarılıyordu!

Böylesine açık ve net bir mesajı kayıtsız kalamazdı ve oğlu Hazreti Abdullah ile birlikte hemen yola koyuldu. Allah’ın Resûlü’nü bulacağı adres belliydi; Kureyş’in kudretli hatibi Süheyl İbn-i Amr da Kâbe’ye geliyordu!

Sanki ayaklarının altına kırmızı halılar serilmiş gibiydi; ne birisinden kem söz duymuş ne de kin dolu bir bakışa denk gelmişti! Aksine, onun gelişini gören herkes, adımlarındaki farkı fark etmişçesine yol veriyor, Habîbullah ile arasına girip vuslatını geciktirmek istemezcesine bir muamelede bulunuyordu; sanki, bayram meydanına giren krallar gibiydi Süheyl! Derken, on bin nüfuslu Mekke'ye, bundan daha fazla insan gelmiş olmasına rağmen, ahenksizliği işmâm eden en küçük bir olumsuzluk görmeden Kâbe'ye gelmişti.

Rıza Ufku

Bu arada Medîne'deki minber Mekke'deki mihrapla buluşmuş, Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi ve sellem) Kâbe'de bulunuyordu; elindeki bastonuyla önce onu uzaktan selamlamış ve ardından da tekbir getirmeye başlamıştı. Efendiler Efendisi'nin tekbirini duyan herkes, avazı çıktığı kadar tekbir getiriyordu! O kadar ki yer yerinden oynuyordu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), mübarek parmağını dudaklarına götürerek, "Susunuz!" buyurdu. Zira şimdi tavaf zamanıydı; devesinin yularını Muhammed İbn-i Mesleme tutmuş, bineğinin üzerindeki Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), Hacer-i Esved'i uzaktan istilam ettikten sonra tavafa başlamıştı!

Kâbe'nin etrafında o gün, her biri kurşunla kaplanmış üç yüz atmış tane put vardı; kurbanlarını gelip bunların yanında keser, ihtiyaçları olduğunda bu putların önünde diz çökerek taleplerini dile getirirlerdi. Kâbe artık İslâm'la bütünleştiğine göre Hübel, İsâf ve Nâile şeklinde adlandırılan envâi çeşit bu putlardan da temizlenmesi gerekiyordu. Nitekim Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), her birinin yanından elinde tuttuğu yayıyla geçerken işaret ediyor, işaret ettiği put da yüz üstü yere düşüyordu. Bunu yaparken de "Artık hak geldi ve bâtıl da zâil oldu; zaten bâtıl, zâil olmaya mahkûmdur!"⁵⁵⁹ mealindeki âyeti okuyordu.

Her bir şavtında⁵⁶⁰ Hacer-i Esved'i selamladığı tavafını bitirir bitirmez devesinden indi ve hemen Makam-ı İbrâhîm'e yöneldi. Bu sırada, zırhıyla miğferi hâlâ üzerindeydi; mübarek başlarına sardığı sarık da omuzlarından aşağıya doğru sarkmış vaziyetteydi. Makam-ı İbrâhîm'de iki rekât namaz kıldı ve sonra da Zemzem'in olduğu yere geldi; "Şayet,

Abdulmuttaliboğulları Bana baskın gelecek olmasalardı, ondan bir kova su çekerdim!” buyurdu. Efendiler Efendisi’nin mesajını alan Hazreti Abbâs, [561](#) hemen bir kova Zemzem çıkarıp Allah Resûlü’ne ikram etti; hem içmiş hem de abdest almıştı. Bu sırada ashâb, Efendimiz’in etrafında halkalanmış, abdest suyundan bir parça alabilmek için birbirleriyle yarışıyor, onu yüzlerine gözlerine sürerek teberrükte bulunuyorlardı.

Her adımında bir ibadet neşvesi vardı; söylentilerin aksine O (sallallahu aleyhi ve sellem), bütün endişeleri bertaraf ediyor ve hedefinde, sadece “rıza” olduğunu fiilen herkese göstermiş oluyordu.

Umumi Af

Zeyd İbn-i Hârise ve *Bilâl-i Habeşî* ile birlikte Kâbe’nin içine girip direklerinin arasında namaz kılmış ve ardından da Kâbe’nin eşiğine çıkarak, etrafında toplanan meraklı bakışlara, “Bugün benden ne bekliyor; size ne yapacağımı sanıyor ve ne yapmamı arzu ediyorsunuz?” diye sormuştu. Sormuştu sormasına ama konuşacak mecali kalmayan Kureyş, âdetâ ölüm sessizliğine bürünmüştü; zira bunları, bir hiç uğruna öz yurdundan kovdukları, köşe başlarını tutup anayurdu olan Mekke’yi kendisine zindan ettikleri ve hayatına kastedip defalarca öldürmeye yeltendikleri birisinden duyuyorlardı! Aynı konumda bir başkası olsaydı, ya herkesi kılıçtan geçirir veya bir daha asla kurtulamayacakları kölelik cenderesinde nesiller boyu zillet içinde bırakırdı! Hayal bile edemeyecekleri bir büyüklükle karşı karşıyalardı; her şeye hâkim olduğu halde hükmetmiyor, fırsatını yakalamış olmasına rağmen fırsatçılık yapmıyordu! Hâlbuki o güne kadar Mekke’de, “Öldürecek!”, “İntikam alacak!”, “Elinizdeki ekmeği gasp edecek!”, “Hayat tarzınıza karışacak!”, “Giyim-kuşamınızla oynayacak!” ve “Gece âleminize ilişecek!” türünden neler konuşulmuş, ne kara propagandalar yapılmıştı! Demek ki o güne kadarki Mekke, bütünüyle yalanla oturup yalanla kalkmış, Allah’ın en doğru kuluna ne büyük gadir etmişti!

Diyecek bir şey bulamıyorlardı; başlar öne düşmüş ve kimsenin ağzını bıçak açmıyordu! Nihayet, bir süredir devam eden bu derin sessizliği bozan bir ses yükseldi arkalardan; “Senden hayır murâd ediyor ve yine hayır bekliyoruz!” diyordu. “Zira Sen, gerçekten de kerîm bir kardeş ve kerîm

oğlu bir keremkârsın; biz de Senden kerem bekleriz!”

Tabii olarak bütün gözler, sesin geldiği yere yöneldi; karşılarında, dünün can alıcı hasmı Süheyl İbn-i Amr duruyordu! Bu sırada o da gelmiş, Allah’ın rızası dışında hedefi olmayan “ibadet” derinlikli bu süreci takip edenlerin arasına o da katılmıştı. Hitabet kürsüsünün hakkını veren birisi olarak şimdi, sessiz kitlelerin imdadına koşuyor, affetmek için vesile arayan Habîbullah’tan, dünkü kadir kıymet bilmezler için de kerem beklediğini ifade ediyordu. Allah (celle celâluhû) nelere kâdirdi; Süheyl de dize geldiyse, gelmeyen kalmazdı ki! Dakikalara yıllar sığışmış gibi yoğun bir gün yaşıyorlardı; henüz birisini atlatamadan arkadan yeni bir şok dalgası geliyor, ardı ardına gelen şimşeklerin ışığında ufuklarının da aydınlandığını görür gibi oluyorlardı!

Sesin sahibini Resûlullah da görmüştü. Aslında sözün sultanı O (sallallahu aleyhi ve sellem) idi ve bu sözleriyle Süheyl’in neyi kastettiğini de anlamıştı; öldürmek için plan üstüne plan yaptıkları, kuyuya atıp bir başına ölüme terk ettikleri, zindanlarda mihnet yudumlayacak alanlar açarak ömrüne gadrettikleri hâlde Mısır’a sultan olan Hazreti Yûsuf’un, her şey ortaya çıktığında kardeşlerine yaptığı muameleyi Süheyl de Resûlullah’tan talep ediyordu! Veya bunu O’nun genel hâlinden okumuş, ne yapacağını kendisine haber veriyordu

Ayın on dördü misal mübarek yüzlerinde bir tebessüm belirdi ve yüreklerine işleyen bir ses tonuyla, “Haydi gidin; hepiniz hürsünüz!”⁵⁶² buyuruverdi! Gerçekten de kerem sahibi Hazreti Yûsuf’un, kardeşlerine seslenmesi gibi bir âlicenaplıktı bu! Kendilerini, devşirilmeyi bekleyen olgun başaklar gibi görenlere, sultanlıklar bahşediliyor, ne bir kınama ne de bunu işmam edecek en küçük bir imada bulunuluyordu! En katı kalpleri bile yumuşatan centilmenlik ve jestlerdi bunlar; az önce ölüm sessizliğine bürünen başlar kalkmış, “Bu kadar olur!” dercesine birbirine bakıyorlardı! Rüya âlemlerinde bile göremeyecekleri lütuflara ulaşmış, ufuklarını aşan bir insanlıkla karşılaşmışlardı!

Bundan böyle, gürül gürül bir şehâdet yükseliyordu Beytullah’tan! Başta Süheyl İbn-i Amr⁵⁶³ olmak üzere, akın akın kitleler sıraya girmiş, yirmi bir

yıldır çağlayıp durduğu halde ilk defa fark etmeye başladıkları rahmet deryasına dalıyor, bu deryada duruluğa erebilmek için kendilerini İslâm'ın engin şefkatine salıyorlardı!

Bir anda, bayram içre bayramların yaşandığı mekâna dönüşmüştü Mekke; ömrünü tüketmiş kitleler yeniden doğmaya başlamıştı! Elde etmede geç kaldıkları iman sermayesini yeni bulanlar, şartlanmışlıklarını bir kenara bırakınca hiç görmediklerini görmeye başlamış, kulaklarının yabancı olduğu seslerin de olduğunu fark etmişlerdi! O güne kadar kuru bir inadin, kör bir hasedin ve gereksiz bir nefretin zebûnu olanlar, gelmiş geçmiş dünyanın en şefkatli insanından bîhaber yaşadıkları için pişmanlıkla dizlerini dövüyor, dünlerini affettirebilmek için Resûlullah'ın huzurunda söz üstüne sözler veriyordu! Zaman zaman sevinçlerini hamd ü şükürle kesiyor ve arkadaşlarından bazıları gibi ebedi kaybedişle dünyadan göçmeden önce O'nu tanıyor olmanın sevincini yaşıyorlardı! Geç de olsa bulmuşlardı ya, gerisinin ne önemi vardı! Bugünkü tercihleriyle her ne kadar yeniden doğmuşçasına arınıp durulsalar da,⁵⁶⁴ kendini bir türlü affedemeyenler, bundan böyle iki kat bir gayretle mazarine keffâret arayışı içine girecekti! Mesela Süheyl, “Vallahi de!” diyordu. “Bugüne kadar müşriklerle beraber ne kadar savaşa katılmışsam, aynı miktar savaşa katılarak öncekilerin olumsuzluğunu sileceğim. Onlarla beraberken ne kadar mal harcayıp vermişsem, mutlaka bir mislini de şimdi sadaka olarak ortaya koyacağım. Böyle yapmakla ancak ben, önce yaptıklarımın izini silip geçmişime ait olumsuzlukları temizlemiş olacağımı umuyorum!”⁵⁶⁵

Yaşatma İdeali

Düne kadar öldürmeye kilitlenmiş Mekke'de, yaşatmaya odaklı bir hayat başlamıştı; kendini kurtaran, kurtarmak için başkasının peşine düşmüş, hâlâ bu Şefkat Güneşi'ni göremeyenlere de O'nu fark ettirme yarışına girmişti. Zaten Resûlullah'ın duruşu da aynı istikametteydi; gelen gelmişti gelmesine ama kaçanların ebedî kaybı söz konusuydu! Bu kadar yoğun yaşadığı gün veya günler içinde, gündeminden düşürmediği en temel konulardan birisiydi bu; gözü onları arıyor, yakınlarına onları soruyor ve arkalarından adamlar gönderiyordu. On üç yıl kapılarında dolaştığı, sekiz yıl da Medîne'den kendileri için çırpınıp durduğu ve nihayet bu davetlerin dilini

anlamayanların yine ayaklarına kadar gelip de ellerinden tutmak istediği böyle bir süreçte, “Ben, bana ait olanı yaptım; ne yapayım, kaçmasalardı!” mantığıyla meseleye yaklaşmıyor ve hiç kimseyi “eğitim zayıtı” olarak görmüyordu. Mekkelilerin bütününe kilitlenmişti ve şartlanmışlıklarının tesiriyle kaçanlara da ulaşacak, oturup onlarla da konuşacak ve en azından onları, hissiyatlarından arındırarak iradelerinin hakkını vererek bir tercihte bulunmalarını sağlayacaktı.

Utbe ve Muattıb

Bir aralık, “Ey Abbâs!” diyerek yanına amcası Hazreti Abbâs’ı çağırıldı ve “Kardeş çocukların olan Utbe ile Muattıb nerede; onları niye göremiyorum?” diyordu. Onları sorarken ki üslubunda, şefkat ve merhametin kucaklayıcılığı hakimdi. Hâlbuki Utbe ile Muattıb, ebedi yok oluşla giden ve Tebbet Sûresi’yle bu yıkılışı tescil edilen Ebû Leheb’in iki oğluydu! Aynı zamanda onlardan birisi, Mekkelilerin vaadlerine kanarak yıllar önce Resûlullah’ın kızlarından birini boşamış ve yüz üstü bırakmıştı. “Yâ Resûlallah!” diye mukabele eden Hazreti Abbâs, “Kureyş müşriklerinden bazılarının yaptığı gibi onlar da gözden kayboldu, kaçtılar!” cevabını verdi. Habîb-i Kibriyâ Hazretleri, aynı üslubuyla Hazreti Abbâs’a bir kez daha seslendi:

“Peşlerinden git ve bana, onları da getir!”

Nebevî talimatı alan Hazreti Abbâs, sordu soruşturdu ve Ebû Leheb’in iki oğlunu Urane Vâdisi’nde buldu. Oturup uzun uzadıya konuştu; onların gidişinden sonra Mekke’de yaşanan bayram içre bayram neşidelerinden bahsetti bir bir ve “Resûlullah size çağırıyor!” deyip, onları da Şefkat Güneşi’nin sınımsız iklimine çağırıldı. Çok geçmeden de Utbe ile Muattıb’ı yanına alarak Mekke’ye getirdi.

Ebû Leheb’in iki oğlunun gelişiyi de sevinen Habîb-i Ekrem, ellerinden tuttu, onları iki koluna aldı ve Utbe ile Muattıb’la birlikte Kâbe’ye geldi. Kâbe kapısı ile Hacer-i Esved arasında kalan Mültezem’de durdu ve uzun uzadıya duaya durdu. Hazreti Abbâs da gelmiş, Allah Resûlü’nü takibe durmuştu. Bir aralık, “Yâ Resûlallah!” dedi. “Allah (celle celâluhû), yüzünden sürûru eksik etmesin; yüzünüzdeki bu tebessümün sebebi ne?”

İstedini almış olan Habîb-i Kibriyâ, “Evet!” buyurdu. “Ben, amcamın şu iki oğlu için de talepte bulundum; şimdi Allah (celle celâluhû), onları da bana bağışladı!”

Nebevî şefkatin kucakladığı Utbe ve Muattib, babaları Ebû Leheb’e inat, çok geçmeden ve gönülden gele gele “Lâ ilâhe illallah, Muhammedün Resûlullah!” demeye başlamışlardı. Bu güneşin etrafındaki hâleler arasında yerlerini aldıkları bu dakikadan itibaren öylesine hızlı mesafe alacaklardı ki birkaç gün sonra yaşanacak olan Huneyn’in en çetin dönemlerinde, yerinde kalıp da sebat eden seksen civarındaki insandan ikisi de onlar olacaktı. [566](#)

Hâris İbn-i Hişâm

Ebû Cehil’in kardeşi Hâris İbn-i Hişâm da o gün kaçarlar arasındaydı; arkasından Ebû Tâlib’in kızı Ümmü Hâni yetişmiş ve emân vermek suretiyle onu, kardeşi Hazreti Ali’nin elinden kurtarmıştı. Daha sonra da Resûlullah’ın huzuruna geldi ve yirmi bir yıldır kin ve nefret soluyan Hâris’e verdiği bu emânı sağlama almak istedi; Ümmü Hâni’nin de aynı hassasiyetle çırpınıp durduğunu görünce ona, “Senin emân verdiğine biz de emân verir ve sözünün arkasında da dururuz!” buyurmuştu. [567](#) Şefkat Güneşi’nin huzurunda bir buzdağı daha eriyip yok oluyordu! Şüphesiz bu yok oluş, kin ve nefret cihetindeydi; aksine, ömrünün son baharı nevbahara dönmüş, kabre merdiven dayamış Hâris İbn-i Hişâm da yeniden doğuyordu!

Ebû Cehil’in kardeşleri arasında, bugüne kadar küfür adına en aktif olan, şüphesiz oydu; Ebû Cehil ile ana-baba bir kardeşti. Hakkında şiirler yazılacak kadar itibar gören önemli bir isimdi. Kavmi onu el üstünde tutar ve hürmette kusur etmezdi. Bedir, Uhud, Hendek gibi yerlerde İslâm’a karşı kılıç kullanmış, kardeşi Ebû Cehil’in bayraktarlığını yaptığı her yerde, fiilen ve bizzat o da bulunmuştu. Fazilet Güneşi’ni erken fark eden kardeşleri Hazreti Seleme ve Hazreti Ayyâş’a işkencede Ebû Cehil’in veziri gibiydi; Kuba’ya kadar Ebû Cehil’le gelip Hazreti Ayyâş’ı işkence için yeniden Mekke’ye getirmede yardım eden de şüphesiz oydu.

Nihayet günler Mekke Fethi’ne geldiğinde o da karşı koymak istemiş, ancak gayretlerinin sonuçsuz kalacağını görünce de bir kenara saklanmayı tercih etmişti.

İşin beri tarafında Hazreti Hâris, iç dünyası itibariyle gerçek anlamda bir fetih yaşıyordu; Ebû Cehil'den kalma ne kadar ur ve huy varsa hepsini bir kenara bırakmış, geçmişine kalın bir çizgi çizerek yepyeni bir dünyaya adım atmıştı. Farklılığı fark eden her mühtedi gibi bundan böyle o da hassaslardan daha hassas ve nezihlerden daha nezih bir hayat yaşayacaktı.[568](#)

Fetih'ten hemen sonra yaşanan Huneyn'de cepheye dalan Hazreti Hâris, Hevâzinlilerle yaka-paça olurken, aynı zamanda kardeşi Ebû Cehil'in bayraktarlığını yaptığı yirmi bir yıllık karanlık dünyasına da kılıç sallıyordu! Nihayet, diğer kardeşi Ayyâş İbn-i Ebî Rebîa ve yeğeni İkrime İbn-i Ebî Cehil ile birlikte Yermük'e katılacak ve azîz bir şehîd olarak ruhunu teslim edecekti; Yermük sonrasında bir yudum suyun nasip olmadığı dört kişiden birisi de şüphesiz o idi![569](#)

Vahşî

O gün kaçanlardan birisi de hürriyetine kavuşma vaadiyle Efendimiz'in amcası ve süt kardeşi Hazreti Hamza'yı şehîd eden Vahşî idi; amcasını şehîd ettiği Resûlullah'ın Mekke'yi fethettiğine muttali olunca hayatından endişe etmiş ve canını kurtarmak için çareyi kaçmakta bulmuştu. Aslında, esas itibariyle bu gidişin nasıl bir karanlık olduğunu bilmiyor, kurtulmak isterken ayağına kadar gelen fırsatı tepiyordu! Neyse ki ortada, düşenin elinden tutan bir şefkat vardı ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), onun peşinden de birilerini gönderdi; elçi olarak arkadan gönderdiği ashâbının eline bir de mektup tutuşturmuş, davet sadedinde, “Ancak şu var ki tevbe ve iman edip iyi davranışta bulunanlar bundan müstesnadır; Allah onların kötülüklerini iyiliklere, günahlarını da sevaplara çevirir. Çünkü Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir, sınırsız mağfiret ve ihsan sahibidir.”[570](#) meâlindeki âyeti yazmıştı. Resûlullah'ın davet mektubunu alan Vahşî'nin yüreğine işleyen bir sızı olsa da mücerred bu daveti sağlam bir teminatla teyîd etmek istedi ve “Ya Rasulallah!” diye mukabelede bulundu. “Ben neredeyse küfre denk bir iş işledim; Allah (celle celâluhû), benim kötülüklerimi de hasenata çevirir mi?” Ondan gelen bu haber karşısında üzülen ve aynı zamanda da ümitlenen Nebiler Serveri (sallallahu aleyhi ve sellem), amcasının katiline ikinci bir mektup daha gönderdi; bu sefer de “Şu kesin ki Allah (celle celâluhû), kendisine ortak

koşulmasını asla bağışlamaz; ama bunun altındaki diğer günahları dilediği kimse hakkında affeder. Her kim Allah'a ortak koşarsa, haktan çok uzağa sapmış olur.”[571](#) meâlindeki âyeti yazmıştı. İkinci defa gelen bu çağrı karşısında iyice yumuşayan Vahşî, Habîbullah'tan daha açık bir teminat talep etmekteydi ve bu sefer de “Yâ Rasulallah! Allah (celle celâluhû), sözünü ettiğin âyette bağışlamayı dilemeye bağlamış; benim için böyle dilemezse ben ne yaparım?” manasına gelecek bir haber gönderdi. Bunun üzerine Vahşî'yi hayata bağlayacak üçüncü bir mektup gönderdi Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem); bu mektubuna da “Ey, çok günah işleyerek kendi öz canlarına kötülük etmede ileri giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz. Dilerse Allah bütün günahları mağfîret eder. Çünkü O, Gafûr ve Rahîm'dir; çok affedicidir, merhamet ve ihsanı fazladır.”[572](#) meâlindeki âyeti yazmıştı. Bununla âdetâ O (sallallahu aleyhi ve sellem) Vahşî'ye, “Ey hayatını israf içinde geçiren ve kendi hesabına Bedir'i, Uhud'u, Hendek'i berbat eden ve Mekke fethinde bile Müslümanlara karşı koyan adam! Allah'ın engin rahmetinden ümidini kesmemelisin! Ne kadar büyük olursa olsun, günahkârların günahları Allah'ın engin rahmeti yanında, okyanuslara nisbeten denizin yüzündeki minik köpüklerden daha ehemmiyetsiz kalır.” demek istiyordu.[573](#)

Üst üste aldığı üç davet mektubundan sonra meseleyi kavrayan Vahşî, çok geçmeden yeniden Mekke'ye geldi ve Allah Resûlü'nün huzurunda yepyeni bir huzura erdi. Bundan böyle o, Hazreti Hamza'nın sinesine sapladığı mızrağı, Allah davasına başkaldıran vahşileri dize getirmek için yanında taşıyan bir Hazreti Vahşî olacaktı. Nitekim bu mızrağı o, yalancı peygamber Müseylime-i Kezzâb'ın sinesine saplayacak ve dün itibarıyla en hayırlılardan birisini şehîd eden mızrağıyla, yalana babalık yapan bir adamı yere sermek suretiyle kendini, keffaretini ödemiş addedecekti.[574](#)

Safvân İbn-i Ümeyye

“Muhammed'i asla elini kolunu sallayarak Mekke'ye sokmayız!” diye çırpınıp dursa[575](#) da fetih esnasında eski arkadaşı Hâlid İbn-i Velîd'in girdiği cihette bulunan Handeme'de onunla karşılaşan Safvân İbn-i Ümeyye, güç yetiremeyeceğini anlayınca çareyi kaçmakta bulmuştu; hedefinde

Habeşistan vardı. Bunun için Cidde'ye gelmiş, kendisini deniz aşırı diyara taşıyacak bir gemi bekliyordu.

Beri tarafta Allah Resûlü'nün yanına Umeyr İbn-i Vehb gelmiş, "Yâ Nebiyyallah!" diyordu. "Safvân İbn-i Ümeyye, kavmimizin efendisidir; ancak şimdi o, Senden kaçarak kendini deniz aşırı memleketlere atmak için gitmiş durumda! Ona da emân verir misin?"⁵⁷⁶

Bunları söyleyen Hazreti Umeyr, Resûlullah'ı öldürmesi için Safvân İbn-i Ümeyye'nin, kiralık katil olarak Medîne'ye gönderdiği adamdı; Bedir sonrasında baş başa vermiş ve içlerine su serpecek tek hamlenin, Allah Resûlü'nü öldürmek olduğunu kararlaştırmış, bunu tahakkuk ettirebilmek için de Safvân İbn-i Ümeyye, borçlarını ve ailesine ait bakım görümü tekeffül ettiği amca oğlu Umeyr'i Medîne'ye göndermişti. Kendisinden o kadar emindi ki üzüntüden yeme içmeden kesilen Mekkelileri teselli ediyor ve çok yakında Medîne cihetinden, içlerine su serpecek sevindirici haberlerin geleceğini müjdeliyordu!⁵⁷⁷ Ancak çok geçmeden, öldürmek için giden amca oğlunun da saf değiştirdiğinin haberiyle yıkılmış, bir hevesi daha kursağında kalmıştı.

Herkesin bir dileği vardı ama hep O'nun (celle celâluhû) dediği oluyordu! Dünkü kudretlilere bugün kaçmak düşmüş ve o günkü mantığıyla onların emeline alet olma konumunda kalan Umeyr ise şimdi elinden tutmak için Safvân'ın arkasından çırpınıp duruyordu. Bu gayret, Fahr-i Rusûl Efendimiz'in arzusuna muvafık bir duruştu ve büyük bir sürurla, "Amca oğlun da emniyettedir!" buyurdu.

Kendisine sultanlıklar bahşedilmiş gibi sevinen Hazreti Umeyr, Efendimiz'den aldığı bu teminatla hemen yola koyuldu; hedefinde, üç günlük mesafedeki Cidde'ye vardı! Üstelik, Müslüman olduğu günden bu yana, kendisini defterinden silen Safvân İbn-i Ümeyye için gidiyordu! Bu yolculukta yanına Bedir günü esir iken daha sonra serbest bırakılan oğlu *Vehb*'i de almıştı.

Cidde'ye ulaştıklarında Safvân, gemiye binmek üzereydi; amca oğlu Hazreti Umeyr ile Vehb'i uzaktan görünce tedirgin olmuş ve "Yazıklar olsun!" demişti. "Şu gelenin kim olduğunu görüyor musun?" diye kölesini

sıkıştırıyor ve bir an önce gözlerden kaybolmak için acele etmesini söylüyordu. Kölenin basireti daha açıldı; “Endişe etmene gerek!” yok manasında, “O gelen Umeyr İbn-i Vehb’dir!” diyordu. Onu, Umeyr İbn Vehb’i ben ne yapayım!” diye tersledi ve ilave etti:

“Vallahi, onun tek derdi, beni öldürmekti; şimdi de onun için geliyor! Zaten o, daha önce de bana karşı Muhammed’e destek vermişti!”

İnsan, bilmediğinin düşmanıydı ve Safvân da o güne kadar olduğu gibi bugün de zanlarının tesirinde ve mevhum korkularının kurbanı olarak konuşuyordu. Bu sırada Hazreti Umeyr de yanına gelmişti; bütün samimiyetiyle ona, “Yâ Ebâ Vehb!” diye seslendi. Zaten ürkek davranan Safvân’ı daha fazla ürkütmemek için azami hassasiyet gösteriyordu; “Kurbanın olayım!” dedi. “Şu anda ben, insanların en iyilikseverinin, en hayırlısının ve akrabalık bağlarını en iyi koruyanının yanından geliyorum! Anam babam sana feda olsun; Allah’tan kork ve sakın kendi kendini helâk etme! İşte bak! Ben sana, Allah Resûlü’nün emânını getirdim!”

“Yazıklar olsun sana!” diye mukabelede bulundu Safvân. “Git başımdan!” diyordu. “Bir daha da gözüme gözükme!”

Bir tarafta günlerini vererek yaşatma idealiyle koşan müşfik bir kalp, diğer yanda ise ayağına kadar gelen fırsatı tepen katı bir yürek duruyordu. Ancak Umeyr, hemen pes edecek birisi değildi; aynı hassasiyetle yeniden, “Ey Safvân!” dedi. “Anam babam sana feda olsun! Şüphesiz ki ben, insanların en hayırlısı, en iyisi, en faziletlisi ve aynı zamanda senin de amcaoğlunun yanından geliyorum! O’nun izzeti, aynı zamanda senin izzetin, O’nun şerefi, senin şerefin ve yine O’nun mülkü de senin mülkün demektir!”

Bu samimi davet karşısında derin bir nefes alan Safvân, nihayet ağzındaki baklayı çıkardı; “Ben, öldürülmekten korkuyorum!”

İşte, cehalet böyle bir şeydi; gecenin karanlığını kendisine otağ kabul eden yarasanın dünyasında ışığa yer yoktu! Hâlbuki güneşin doğuşuyla birlikte karanlık kendi dehlizine çekilmiş, beri tarafta berrak ve aydınlık bir dünya vardı! Yine de açık bir kapı yakalayan Hazreti Umeyr, “Hiç endişen olmasın!” manasında, “O (sallallahu aleyhi ve sellem), senin sandığından daha merhametli ve daha kerimdir!” diye karşılık verdi.⁵⁷⁸ Ancak Safvân, bir

türlü kendini aşamıyordu ve aralarındaki konuşma uzayıp gitti. Son sözü, “Benim de ikna olabileceğim bir alâmet bana getirmediikten sonra seninle birlikte asla geriye dönmem!”⁵⁷⁹ şeklindeydi.

Kapıyı aralasa da netice alamamıştı Hazreti Umeyr. Ancak esas dostluk, böyle durumlarda belli olurdu; işlerin iyiye gittiği demlerde herkes yakın dururdu ama esas dostluk, nefis ve Şeytan’la baş başa kalındığı demlerde ortaya konulan bir civanmertlikti. Allah’ın, mükerrem bir varlık olarak yarattığı insan için ne yapsa değerdi; arada üç günlük mesafe⁵⁸⁰ olsa da amca oğlunun bu isteğini de yerine getirecekti; ona, “Ben, senin istediğin o alâmeti getirinceye kadar sakın yerinden ayrılm!” diyerek tembihte bulundu ve Cidde’den ayrıldı.

Suluk soluğa Efendimiz’in huzuruna gelmiş, “Yâ Resûlallah!” diyordu. “Safvân, kendisine emân verdiğiine dair Senden bir alâmet görmeden bana yaklaşmaya çekindi ve gelmedi!”

Açıkça bu, “Onun istediği bu alâmeti bana versen de ben tekrar gitsem!” demekti. Şahsî kemâlâtını bir kenara koyup, uçurumun kenarındaki bir insanı daha kurtarabilmek için çırpınıp duran Hazreti Umeyr’e bakan Habîb-i Kibriyâ, Mekke’yi fethederken başına sardığı sarığı⁵⁸¹ çıkarıp ona uzattı. Vefakâr dost, dünyalar kendisine bahşedilmiş gibi seviniyordu ve Allah Resûlü’nün sarığını kaptığı gibi yeniden Safvân’ın yanına, Cidde’ye doğru yola çıktı.

Efendiler Efendisi’nin sarığıyla birlikte yaklaşık bir seksen kilometre mesafe daha alarak yeniden Cidde’ye gelen Umeyr İbn-i Vehb, doğruca Safvân İbn-i Ümeyye’nin yanına gitti ve emare olarak Sultanlar Sultânı’nın verdiği sarığı uzattı. Yine endişelerini sıraladı bir bir. Ancak bunca samimiyet, bunca gayret ve getirilen sarıkla birlikte bir nebze yumuşamıştı Safvân ve onun için her şeyini ortaya koyan Umeyr’in bu davetine kayıtsız kalamadı; yönünü değiştirdi ve hep birlikte Mekke’nin yolunu tuttular.

Kâbe’ye geldiklerinde Fahr-i Kâinât Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), ashâbına ikindi namazını kıldırıyordu. Ne müthiş bir manzaraydı bu; en beliğ hatiplerin beyanlarından daha çarpıcı, içten ve mükemmel bir kıvam vardı! Bırakıp da gittiği Mekke’ye, her yönüyle bir nizam gelmişti! Uzun

uzadıya seyretti Safvân ve selam verir vermez, “Yâ Muhammed!” diye bağırdı. “Umeyr İbn-i Vehb, Senin sarığınla bana geldi ve beni buraya Senin çağırıldığını söyledi; şayet bu, Senin hoşnut olacağın bir iş ise bana iki ay mühlet ver!”

Hâlâ korkuyordu. Muhtemelen bineğinden inmeyişinin sebebi de bu idi; bir aksilik sezerse, hemen kaçacak ve başını kurtaracaktı!

Safvân İbn-i Ümeyye’nin endişelerini okuyan Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), “Hele hayvanından bir in!” buyurdu. Buz gibi duran katı bir kalbi Şefkat Güneşi, aysbergleri bile eriten sımsıcak iklimine çağırıyordu! Ancak o, bu sıcak davete bile “Hayır!” dedi. “Vallahi de bu konuda bana bir açıklık getirmediğçe asla olmaz!”

Bunun üzerine Habîb-i Zîşân Hazretleri ona, “Bilakis!” dedi. “Sana dört ay süre tanınmış ve serbest dolaşım hakkı verilmiştir!”⁵⁸²

O âna kadar bütün bunların bir tuzak olabileceğinin endişesiyle yüreği tir tir titreyen Safvân İbn-i Ümeyye durulmuştu. Rahat bir nefes aldı; ne türlü sıkıntılarla karşılaşacağını bilemediği Habeşistan macerası yerine, kendi beldesinde dört ay güvence almış, kimseden çekinmeden geniş zamanda düşünerek bir karar verecekti. Korkmasına gerek yoktu; zira artık emniyetteydi! Bu güvenin ilk emâresi, o âna kadar bir türlü inmediği bineğinden inmesi ve Allah Resûlü’nün yanına gelmesiydi!⁵⁸³ O sımsıcak iklimde Safvân da girmiş, çekim gücüne kendini kaptırmaya başlamıştı!

O günden sonra Mekke’de dilediği gibi dolaşabilen Safvân’ın, bu sıralarda hanımı Hazreti Fâhite Müslüman olmuş, yeni tanıdığı bu güzellikle kocasının da bir an önce tanışmasını istiyordu; onunla yakından ilgileniyor ve ikna edebilmek için dil döküyordu! Bunun için biraz da ısrar etmiş ve bir miktar baskı yapmıştı. Canını sıkıyan bir tavırdı bu; zira Safvân, öyle zora gelir bir adam değildi. Hanımının bu kadar ısrar edişi karşısında sinirlendi ve Efendimiz’i kastederek, “Sana da ne oluyor!” dedi. “Hem, sen O’ndan daha mı hayırlısın? Baksana, ben O’na, ‘*Bana iki ay süre ver!*’ dedim; O, tuttu bana dört ay mühlet tanıdı!”⁵⁸⁴

Hind

Uhud'un baş aktörlerinden birisi olan Hind, Mekke'deki gelişmeler karşısında kabuğuna çekilmiş ve kendini evine kapatmıştı; zira, geçmişteki bütün olumsuzluklara rağmen, oğulları ve kızlarıyla birlikte kocası Ebû Süfyân da saf değiştirmişti! Üstelik, baş başa verip stratejiler geliştirdiği, silaha sarılıp da cepheye birlikte koştuğu insanlar bile bugün değişmiş, Hind'i bir başına ve yapayalnız bırakıvermişlerdi! Başından beri içinde teraküm eden kin ve nefretin üstüne bir de fetih sürecinde yaşananlar eklenince çileden çıkmış, kontrolünü kaybettiği bu gidişin arkasından sanki barut kesilmişti. Dakika dakika duyduğu her bir haber, onu çileden çıkarmaya yetiyordu; zira Güneş'e seyahat, olanca hızıyla devam ediyordu! Bedir'de öldürülen amcası Şeybe'nin kızı *Ramle* ile yine Bedir'de öldürülen kardeşi Velîd'in kızı *Fâtıma'nın bile gidip* Müslüman olmalarını bir türlü hazmedemiyor ve şöyle diyordu:

Mekke'de ve Hacûn'un etrafından peşi peşine,
Üzerimize Allah bu kadar musibet yağdırmışken;
Nasıl olur da sen, gidip babanı öldürenlerle aynı dini paylaşabilir,
Ve hâlâ onlarla birlikte oturup kalkabilirsin?

Yoksa sana, babanın ölüm haberi hâlâ gelmedi?⁵⁸⁵

Bu çırpınışlarının nafîle olduğunun da farkına varmıştı; zira, önü alınmaz bir dalga ile karşı karşıyaydı! Daha fazlasına tahammül edemeyeceğini anlayınca kendisini evine kapattı. Aynı zamanda bu, her mecliste adından bahsettiren şair ruhlu Hind'in, içine kapanması anlamına geliyordu; karamsarlığın pençesinde can çekişiyordu!

Beri tarafta Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), kapalı bir kutu hâlinde Cehennem'e doğru sürüklenmekte olan Hind'i de yakın takibine almış, onun da elinden tutmak, kurtarmak istiyordu. Ancak evine kapanmış ve karamsarlıktan karalar bağlamış bir kadına ulaşmak mümkün değildi. Tek alternatif, ona ulaşabilecek birilerine ulaşmaktı ve Resûlullah da (sallallahu aleyhi ve sellem) bunu yaptı.

Fethin üzerinden henüz birkaç gün geçmişti; tavaf esnasında karşılaştığı Ebû Süfyân'a adıyla seslenen Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), "Seninle

Hind arasında şöyle şöyle bir mevzu geçti; sen ona bunu söyledin, o da sana şöyle cevap verdi; öyle değil mi?” diye sordu ve anlatmaya başladı; bir taraftan tavafına devam ediyor diğer yandan da akşam evde konuştukları hususları ona anlatıyordu!

Gerçekten de öyle olmuştu; tekbir ve tehlil sesleri iyice yaklaşıncı hanımı Hind’in kulağına eğilmiş ve evlerinin içine kadar gelen bu sesleri işaret ederek, “Ne diyorsun?” demişti. “Bunların hepsi de Allah’tan değil mi?”

Bununla o, elbette gerçekleşen fetihten bahsediyordu ama Hind’in ağzını bıçak açmıyor, bir türlü kabullenmek istemiyordu. Bu arada, muhtemelen hoş olmayan ve Ebû Süfyân’ı da utandıracak şeyler de söylemişti.

Donakalmıştı Ebû Süfyân. Hanımı Hind ile ikisinden başka kimsenin olmadığı yerde konuşulan her şeyi Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), bir bir kendisine söylüyordu. Kimseyle konuşmadığına göre demek ki bütün bunları Hind gidip birileriyle konuşmuş ve nihayet bunlar da Resûlullah’ın kulağına kadar gelmişti! “Yok, başkası değil, benim sırrımı Hind ifşâ etmiş olmalı; ben ona gösteririm! Ona ne yapacağımı ben biliyorum!” diye dış biliyordu ki “Yâ Ebû Süfyân!” hitabıyla yeniden irkildi. Kendisine seslenen yine Resûlullah’tı; içinden neler kurduğunu tahmin etmiş veya hâl ve duruşundan bunu okumuştı! Daha açık bir ifadeyle Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), mesajını henüz anlamayan ve sadece “sır” tarafına takılarak hanımı Hind’i sorgulama planları yapan Ebû Süfyân’a sesleniyordu. Sonra da “Bunda Hind’in hiç suçu yok; o, senin sırrını falan ifşa etmedi. Bilakis bunu bana, Allah bildirdi!” buyurdu.[586](#)

Yine o günlerden birisinde Fahr-i Kâinât Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Ebû Süfyân’ı dalgın ve üzgün görmüştü; muhtemelen yine aralarında konuşmuş ve yine ayrı düşmüşlerdi! İlişkilerinin bıçak sırtında cereyan ettiği böyle bir günde yanlarında olmak gerekiyordu ve Allah Resûlü ona tekrar seslendi; “Sen Hind’e, ‘*Sen bu işin, gerçekten Allah tarafından olduğunu düşünüyor musun?*’ diye sordun ve o da ‘*Evet, gerçekten de bunlar Allah tarafından.*’ diye cevapladı; öyle değil mi?” diye soruyordu!

Gerçekten de öyle olmuştu. Konu, o günkü Mekke’nin en temel gündemiydi ve hanımı Hind ile sürekli bu gündemi konuşuyorlardı. Ancak

bunu, bir Hind bir de Ebû Süfyân biliyordu! Şaşkınlıktan ne yapacağını bilemeyen Ebû Süfyân, “Ben şehâdet ederim ki Sen, Allah’ın kulu ve Resûlü’sün!” dedi ve ilave etti:

“Adına yemin edilen Allah’a and olsun ki benim bu sözümü, bir Allah bir de Hind duymuştu!”[587](#)

Resûlullah’ın bu iltifatıyla kendine gelen ve baştaki sıkıntılı atmosferinden sıyrılan Ebû Süfyân, Resûlullah ile yaşadığı bu hâdiseyi hanımı Hind’e de anlatmak için sabırsızlanıyordu. Aslına bakılacak olursa, kocası Ebû Süfyân’ın üzerinden, hanımı Hind’e yeni bir davetiye daha gidiyordu!

Bu arada Hind, üst üste rüyalar görmüş ve bunları da kocasıyla paylaşmıştı;[588](#) iç dünyasında yaşadığı karamsarlık ve kâbus, mana âlemlerine de yansımış gözükiyordu! Kocası Ebû Süfyân’la yine uzun uzadıya yaşadıklarını konuşarak uyuduğu bir gece, zifiri bir karanlıkta kalmış, hiçbir şey göremez olmuştu; ancak, çok geçmeden sanki güneş doğmuşçasına her taraf birden aydınlanıverdi! Bir farkla ki bu aydınlığın merkezinde bulunan Muhammedü’l-Emîn, onu da imana davet ediyordu![589](#)

Sonraki gece de farklı olmadı; yolda yürürken karşılaştığı Fahr-i Âlem, “Yolun en doğru olanına gel!” diyerek onu, yine aynı ışık kaynağına çağırıyordu. Diğer taraftan, sağ tarafında bulunan *Hubel* ile sol yanındaki *İsâf’ın da benzeri bir daveti vardı*; Hind’i, onlar da davet ediyordu. Bir sonraki gece, Hind için tam bir kâbus olmuştu; Cehennem’in tam kenarında bulunuyordu ve Zebânîler de onu bu Cehennem’e atmak üzerelerdi! Diğer taraftan Hubel, Hind’i göstererek, “Cehennem’e atın!” diye bağırıp duruyordu.

Buram buram terlediği ve “Artık bittim!” dediği bu en kritik aşamada arkasında birisi beliriverdi; şefkatle elbisesinden tutmuş Hind’i Zebânîlerin elinden kurtarmıştı! Yeniden hayata tutunduğu bu dakikada kendisini Cehennem’den kurtaran bu elin sahibini merak ediyordu; hemen geriye dönüp baktığında karşısında, Muhammedü’l-Emîn duruyordu! Her yeri cennetlere çeviren Gül gelmiş, onu da Cehennem’den kurtarmıştı!

Uyandığında kendi kendine, “Bu da ne?” diye sormuş, ardından da evde

bulunan putun yamacına geçerek elindeki örtüyle ona vurmaya başlamıştı; bir taraftan da “Senin yüzünden meğer, ne kadar da aldanmışız!”⁵⁹⁰ diyordu.

Kocası Ebû Süfyân üzerinden gelen mesajlarla rüyalarındakileri yan yana getirdiğinde bunun ne anlama geleceğini anlayacak kadar zeki bir kadındı; Şefkat Güneşi, amcası Hazreti Hamza’yı paramparça edip ciğerini çiğneyen, yutamayınca da onu Uhud’un eteklerine savuran Hind’i de engin dünyasına çağırıyordu!

Onu esas cezbeden ise kaç gündür hayranlıkla takip ettiği başka bir manzaraydı; putların kısıkcındaki Kâbe gitmiş, sanki yerine bambaşka bir bina gelmişti! Bir insan seliydi etrafında dönüp duran! Üstelik bu sel, her geçen dakika çoğalıyor ve coşkun olduğu kadar ayrı bir ahenkle dolanıyordu etrafından! Hâlâ hâllenenlerin oluşturduğu bu külli dil, Hind’in o katılardan daha katı kalbini bile yumuşatmıştı.

Hissiyatı onu, hâlâ eskilere götürmek istese de artık Hind de çözülmüştü; yeniye kapılarını o da aralamış ve körü körüne inadı bir kenara bırakmak üzereydi!. Nihayet kocası Ebû Süfyân’a yaklaştı ve kendisini davet edip duran Şefkat Güneşi’ni kastederek, “Arkadaşına beni de götür; ben de Muhammed’e bey’at etmek istiyorum!” dedi.

Sevinmesine sevinmişti Ebû Süfyân ama sormadan da edemedi:

“Düne kadar yalan saydığın halde seni bu noktaya getiren de ne? Ne değişti ki sen bu noktaya geldin?”

Düne kadar yapmadığı kötülük kalmayan Hind’in verdiği cevap müthişti:

“Vallahi de ben, şu Mescid’de kaç gündür yapılan ibadet gibi bir kulluk görmedim; sabahlara kadar namaz kılıyorlar!”⁵⁹¹

Sözden çok hâlin diline vurulmuştu Hind! Zira onun da dediği gibi Kâbe, Kâbe olalı böyle bir kulluk, böyle bir ibadet görmemişti! Samimâne ve rızâyı ilâhîden başka beklentisi olmayan bu duruş, en koyu pasları bile söküp atan iksir gibi Hind’in de gönlünde yer etmiş, yirmi bir yıllık kalın duvarları kaldırmış ve onun için de Güneş’e yolculuk başlamıştı.

Ebû Süfyân için bu herkesle paylaşması gereken en önemli meseleydi; ancak aklına Uhud gelince duraksadı! Zira o günkü tablodan, o vahşeti sergileyen ordunun kumandanı olarak kendisi bile rahatsız olmuştu. Şüphesiz bu vahşetin baş aktörlerinden birisi de hanımı Hind idi; hele, bir de Hamza'ya yaptıkları yok mu? Allah Resûlü'nü çok ağlatan Uhud? Dün yaptıklarından dolayı haklarında idam kararı olanlar?⁵⁹² Yüreğini ağzına getiren bir şüpheydi bu; ya hatırlatır da “Uhud?” veya “Hamza?” deyiverirse!

Ebû Süfyân'ın sevinci kısa sürmüş ve yerini garip bir burukluğa bırakmıştı; endişelerini aşip da hanımının önüne düşemiyordu! Sonra da döndü ona ve kendi işini kendisi çözmesi gerektiğini söyledi; âdeta ona, “*Beni bulaştırma!*” demek istiyordu!⁵⁹³

İş başa düşmüştü; hayatın içinde olan ender kadınlardan birisi Hind, kendi işini yine kendisi halledecekti! İkrime'nin hanımı *Ümmü Hakîm*, Safvân İbn-i Ümeyye'nin hanımı *Fâhite Bint-i Velîd* ile kız kardeşi *Fâtıma*⁵⁹⁴ ve Ebû Cehil'in kızı *Cüveyriye* gibi Mekkeli dokuz kadını da yanına alarak, Hazreti Osman'ın⁵⁹⁵ kapısını çalmış, “Bizler de Resûlullah'a beyat etmek istiyoruz; yardımcı olabilir misin?” diyordu.

Rıfk ü mülâyemetin insanı Hazreti Osmân, huzuruna gelenleri boş çevirmedi ve önlerine düşerek onları, Safâ Tepesi'nin eteğinde bey'at almakta olan Habîbullah'ın yanına getirdi. Bir farkla ki bu yolculukta Hind, yolda giderken birilerine hedef olmaktan çekinmiş ve tanınmamak için yüzünü kapatmıştı.

Nihayet, erkeklerin bey'atından sonra sıra kadınlara gelmişti; Mekkeli kadınlar da sıraya girmiş, yepyeni bir duruluğa eriyordu! Bu sırada Hazreti Ömer (radiyallahu anh), Resûlullah'ın yanında durmuş, Allah Resûlü'ne bey'at eden kadınların sözlerini Efendiler Efendisi'ne intikal ettiriyordu.

Sıra Hind ve arkadaşlarına gelmişti; Resûl-ü Kibriyâ Hazretleri, taleplerini sıralamış, onlar da bunu kabul ettiklerini ikrar ediyordu.

Bir aralık Efendimiz'e Hind, “Vallahi de Sen!” dedi. “Erkeklerden istemediğin şeyleri biz kadınlardan talep ediyorsun!”

Allah'ın Resûlü'ne denilmeyecek sözlerdi bunlar. Ancak henüz o, bu hassasiyeti bilemeyecek kadar yeniydi. İşin ilginç yanı, o gün Hind'in söyledikleri bunlarla da sınırlı kalmadı; Habîbullah (sallallahu aleyhi ve sellem), “Zina da etmeyeceksiniz!” buyurduğunda yine devreye girmiş ve “Yâ Resûlallah!” demişti. “Hür bir kadın, hiç zina eder mi?”

Aynı zamanda bu, onun karakterindeki niteliği de ortaya koyan bir seslenmeydi. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) devam ediyordu; “Çocuklarınızı da öldürmeyeceksiniz!”

En ilginç cevap yine Hind'den yükseldi; “Bize öldürecek çocuk mu kaldı; onları biz büyütüp terbiye ettik, büyüdüklerinde Bedir'de siz öldürdünüz!”⁵⁹⁶

Zira Bedir'de öldürülen iki kardeşi ve üvey oğlu Hanzala'yı hatırlatıyordu! Sanıldığına aksine onun bu cümlesi, Efendiler Efendisi ile Hazreti Ömer'i göz göze getirmiş ve tebessümlerine vesile olmuştu.

“Hırsızlık da yapmayacaksınız!” şeklinde nebevî bir beyan daha sâdır olmuştu; Hind, “Allah'a yemin olsun ki ben, zaman zaman Ebû Süfyân'ın malından aşırıyorum; bunlar bana helâl midir, haram mı bilmiyorum!” dedi. Bu sırada onları takip etmekte olan Ebû Süfyân da duymuştu onu; Resûlullah'ın da duyacağı şekilde yüksek sesle bağıırıyordu:

“Bugüne kadar aldıklarının hepsi de helâl olsun!”

Duyanları tebessüme sevk eden bir mülâtefeydi bu da. Resûlullah'ın talebi devam ediyordu; “Ellerinizi ayaklarınız arasında bir iftira uydurup da getirmemek üzere de beyat ediniz!”

Bu talep, Hind'in daha çok hoşuna gitmişti; zira yıllar önce ilk kocasından böyle bir iftiraya maruz kalmış ve bundan dolayı o gün yuvası yıkılmıştı. İftiranın ne manaya geldiğini en iyi bilen kişi olarak şunları söyledi:

“Vallahi, gerçekten de iftira çok çirkin bir iştir; ancak çoğu zaman bağışlamak daha güzel bir davranıştır!”

Şimdi sıra, Efendiler Efendisi'nin son şartına sıra gelmişti; “İsyan da etmeyeceksiniz!”

O güne kadar hep el üstünde tutulan Hind yine, “Sadece emr-i ma’ruf konusunda!” diye seslendi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) Hazreti Ömer’e dönerek, “Bunların bey’atını da alıp kabul et ve onlar için de Allah’tan istiğfar dile; çünkü Allah (celle celâluhû), bağışlaması bol, affi da engin olandır!” buyurdu.⁵⁹⁷

Bey’at gerçekleşmiş, arkadaşlarıyla birlikte Hind de Müslüman olmuştu. Ancak endişe ettiklerinin hiçbirisi olmamıştı; ne Uhud’dan bahisler açılmış ne de Hazreti Hamza’ya yaptıkları hatırlatılmıştı! Kocası Ebû Süfyân’ın endişe ettiği gibi ortada “eski defter” falan yoktu! Aksine hiç olmadık yerde bu kadar araya girmesi ve cevap yetiştirmesine bile tepki verilmemişti. Bunun iki anlamı olabilirdi; ya kendisini tanımadığı için Resûlullah ona sıradan bir kadın muamelesi yapmıştı veya gerçekten de O’nun huzurunda engin bir hoşgörü vardı! Önce, “Yâ Resûlallah!” dedi. “Allah’a hamd olsun ki O (celle celâluhû), kendi rızası için seçtiği dinini üstün kıldı ki Seninle aramızda olan akrabalık bağlarının bana da faydası olsun! Yâ Muhammed! Artık ben, Allah’a inanan ve Resûlü’nü de tasdik eden bir kadınıml!”

Hâlâ boynu bükük ve mahcup duruyor, derûnundaki dalgalar durulmuyordu; acaba şu anda huzurundaki insanın Hind olduğunu Resûlullah biliyor muydu? İçten içe kendisini kemirip duran bu ikilemden kurtulmadan rahat edemezdi ve henüz bu huzurun insibağıyla mahmûr oldukları bu demde cesaretini toplayan Hind, yüzündeki peçeyi kaldırdı ve Allah Resûlü’nden şefaath dilenircesine, “Ben Hind’im, Yâ Resûlallah; Utbe’nin kızı Hind!”

İnsan sarrafının tanımamasına imkân var mıydı hiç? Ancak, O’nun için her şey ayân olsa da bunu kimseye belli etmezdi. Yüreğinde derin bir sızı hissetse de bunu hiç belli etmedi ve o gün de öyle oldu. Aynı zamanda bu, bir Allah ahlâkıydı; bu türlü durumlarda O (celle celâluhû), kendisine şirk koşma dahil bütün kötülükleri affediyor ve bu dakikadan itibaren doğduğu günkü gibi tertemiz huzuruna alıyordu; O’nun yeryüzündeki en sevgili kulu da öyle yapacaktı. Şefkat Nebîsi Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), iltifat dolu bir ses tonuyla ona döndü ve “Sen de hoş geldin!”⁵⁹⁸ buyurdu.

Bu ne ululuktu! Duruşu hiç değişmemişti; demek ki başından beri

biliyordu! Mazinin bütün soğukluğuna rağmen bu ne sıcaklıktı! Bütün endişeleri gitmişti. Nasıl gitmesin ki Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem), yaptıklarını başa kakmamış, dünü hatırlatmamış ve “Hamza?” dememişti! Bu eşsiz enginliğe karşı duyarsız kalınmamalıydı; hem, iç dünyasında ardı ardına kopan fırtınaların önünü alamaz olmuştu! Küfrün, insanı kör eden kalın duvarlarıyla imanın arasındaki farkı şimdi fark etmişti. Az öncesine kadar endişeyle eğdiği başını cesaretle kaldırdı ve “Yâ Resûlallah!” dedi. “Allah’a yemin olsun ki şu âna kadar yeryüzünde en sevdiğim çadır ve evler, Senin yuvanı yıkmaya kendini adanmış insanların çadır ve evleriydi; ancak şu dakikadan itibaren benim için en sevimli olan şey, senin bulunduğun yerin izzet ve cemâle ducâr olmasını isteyenlerden başkası değildir!”

Yılların vebal ve yükünden kurtulan Hind, bütün yüklerinden kurtulmuş ve kelebekler gibi hafiflemişti. Meğer, kullara kulluktan kurtulup yegâne ilâh olan Allah’ın huzuruna ermek, ne büyük lütufmuş! Safâ Tepesi’ne doğru gelirken omuzlarında hissettiği yükün bütünü gitmiş, dönüşünde evine âdeta koşarak ilerliyordu!

Çok geçmeden Ebtah’taki otağa, hayâ ve edebini takınmış vaziyette birisinin geldiği görüldü; elindeki siniyi Efendiler Efendisi’ne uzatırken, “Yâ Resûlallah!” diyordu. “Bunları Sana, benim hanımefendim Hind gönderdi; Senden özür diliyor!”⁵⁹⁹

O günden sonra Ebû Süfyân ile birlikte Hind, kadın kimliği ve yaşına rağmen erkekler gibi cepheden cepheye koşan bir mucâhittir! Her ne kadar Allah affedilmiş olsa da içinden bir türlü silemediği mâzisine keffaret aramaktadır; üstelik bu mucâhededinde, oğulları ve kızları da onlarla birlikte!⁶⁰⁰

İkrime

Ebû Süfyân’ın hanımı Hind ile birlikte Safâ Tepesi’ne gelip de bey’at eden kadınlardan birisi de Ebû Cehil’in oğlu İkrime’nin hanımı Ümmü Hakîm⁶⁰¹ idi. O güne kadar hep küfre merkez olmuş Ebû Cehil evinin kin ve nefretini soluklamış, her adımı Müslümanlığın aleyhinde cereyan eden bir cepheleşmenin tarafı olmuştu. Ancak akışın mecraını bulduğu bugün, eltisi

Cüveyriye⁶⁰² ile birlikte o da gelmiş ve Resûlullah'ın huzurunda o da kelime-i tevhidi söyleyerek Müslüman olmuştu. Yalnız bir sıkıntısı vardı; o güne kadar çok adam öldürüp zulmeden⁶⁰³ kocası İkrime hakkında “ölüm” kararı vardı!⁶⁰⁴ Zaten İkrime de suyun akışına güç yetiremeyeceğini anlayınca pes etmiş, karşı koyma düşüncesinden vazgeçmiş⁶⁰⁵ ve canını kurtarmak için Yemen'e kaçmıştı.⁶⁰⁶

Huzurun tarifi imkansız atmosferiyle ilk defa tanışan ve bunca zamandan sonra kendini kurtaran Ümmü Hakîm'i (radiyallahu anhâ) şimdi yeni bir telaş almıştı; acaba, kocası İkrime'yi de kurtarma imkanı yok muydu? Huzurda görüp duyduğu atmosfer de onu cesaretlendirmişti; Safâ Tepesi'nde kaldığı bu kısa zaman içinde, düne kadar duyduğu her şeyin kocaman bir “yalan” olduğunu fark etmiş ve aynı yalanların kurbanı olarak kaçan kocasını kurtarmanın telaşına düşmüştü! Zaten o gün, kendisini kurtaran, başkasını kurtarmaya adıyordu ve büyük bir vefa örneği sergileyerek o da öyle yaptı; bugüne kadar aynı yastığa baş koyduğu kocası İkrime'nin de elinden tutabilmek için bu fırsatı değerlendirdi ve “Yâ Resûlallah!” dedi. “Amca oğlum İkrime, Senden korkup terk-i diyâr etti ve kendini sahile doğru, Yemen tarafına attı; Senin onu öldürteceğini sanıyor; ona da emân verir misin, yâ Resûlallah?”

Onu da Allah Resûlü'nün gemisine alıp ebedi hayata beraber yürümek istediği her hâlinden belliydi. Hâlbuki o gün, “Bu kadar adamı öldürmeseydi?”, “Kaçmasaydı!” veya “Kadın başıma onun için ben ne yapabilirim ki?” deseydi onu kimse ayıplamazdı. Zira yerden göğe kadar haklıydı! Çünkü o günün şartlarında, bir kadının evinden dışarı çıkması, tehlikeyle burun buruna gelmesi demektir. Hele, bir kadın için şehirler arası yolculuğu, o gün hiç kimse aklından geçiremezdi; erkekler bile tek başlarına yola çıkamaz, yola tuzak kuran eşkiyaya yem olurdu! Ancak bu kadın, her şeyi göze almış ve şimdi Resûlullah'tan, kaçan kocası İkrime için emân dileniyordu!

İslâm adına ne öğrenmiş, hangi âyet veya hadîsi talim etmişti? Resûlullah ile kaç dakikalık muârefesi olmuştu? İlmî de yoktu! Hatta, henüz Kur'ân'ın kapağını bile kaldırmamıştı! Demek ki bilmek başka, yaşamak ise bambaşka

bir şeydi ve o, henüz sâiklerini bilemediği bir heyecan yaşıyordu. Şahit olduğu da bundan başkası değildi; ortada Ebû Cehil'in gelini ve Hâris İbn-i Hişâm'ın kızı Ümmü Hakîm ile oğlu İkrime dahil herkese sinelerini açan bir Hakikat Güneşi duruyordu! Kimseye, "Canı Cehennem'e!" dememiş, hatta herkesi Cennet'e davet ederken, "Cehennem'in canı Cehennem'e!" yaklaşımı sergiliyordu!

İşte, bu atmosferin sıcaklığını fark eden Ümmü Hakîm, bu sinede, ebedî kaybedişe doğru yelken açan kocasına da yer olduğunu görmüş ve Habîbullah'tan, İkrime için de emân istemişti. Zaten affetmek için vesile arayan Resûl-ü Ekrem (sallallahu aleyhi ve sellem), bu samimi talep karşısında ona döndü ve "O da emindir!" deyiverdi!

Tam, tahmin ettiği gibiydi ve bir anda dünyalar onun oluverdi! Şimdi onu, kocasını da bu Şefkat'le tanıştıracak olmanın heyecanı sarmıştı ve hiç vakit kaybetmeden yola koyuldu. Akla ziyan badirelerle dolu bu yolculuk esnasında, bir nebze olsun güven verir düşüncesiyle yanına *Bizans asıllı* uşağını da almıştı; [607](#) kaçan kocasının peşinden Yemen'e, onu geri getirmek için gidiyordu!

Çeşit çeşit bâdireler atlatsa, yürümekten ayakları şişip yorgunluktan bitkin düşse de azminden bir şey kaybetmemiş ve canını dişine takarak Tihâme sahillerine kadar gelmiş, kocasının izini arıyordu! Derken, gösterilen yerde uzaktan fark ettiği şahsın, kocası İkrime olduğunu anlaması uzun sürmedi. Kendisinden önce sesini ona ulaştırmış, "Ben geldim!" dercesine İkrime'ye el sallamaya başlamıştı; hanımı Ümmü Hakîm, İkrime'nin peşinden Yemen'e kadar gelmişti!

İkrime'nin karanlık dünyasında şimşek üstüne şimşek çakıyordu; bu kadının burada ne işi vardı? Üstelik kadın başına buraya nasıl ve kiminle gelmişti? Ayrıca niye gelmiş olabilirdi ki? Acaba, o da mı kaçmıştı? Korku-telaş içinde gidip gelen dünyasında tufanlar kopuyordu; aklına o kadar soru üşüşmüştü ki hiçbirisine cevap bulamıyor ve hanımının buralara kadar gelişine bir anlam veremiyordu. Önce ne diyeceğini bilemediğini ifade eden nazarlarla uzaktan süzdü onu. "*Senin buralarda ne işin var?*" dercesine bakıyordu. Kendisini şaşkınlıkla süzen kocasına şefkat dolu bir tonla, "Ey amca oğlu!" diye seslendi Ümmü Hakîm. Sonra da şunları söyledi:

“Ben, insanların en iyiliksever olanının, hilm ü silmi zirvede temsil eden ve insanlar arasında en fazla başkasına yardımcı olmaya çalışan birisinin yanından geliyorum; sakın kendini helâk etme!”

Hanımı Ümmü Hakîm olduğundan emin olduğu bu kadın, hiç alışık olmadığı şeyler söylüyordu! “Ne diyor bu kadın?” dercesine ona bakarken, şefkatle kocasına yönelen Ümmü Hakîm, “Senin için ben, Resûlullah’tan emân diledim; O da (sallallahu aleyhi ve sellem), güvence verdi ve seni de affettiğini söyledi!”

Nutku tutulmuştu İkrime’nin; “Resûlullah” dediğine göre hanımı da Müslüman olmuştu. Hoş, zaten başka türlü buralara kadar akli başında hiçbir kadın gelmezdi, gelemezdi! Bir de söyledikleri... Aman Allah’ım; ne büyüklük, ne ululuktu bu! İlk günden bu yana, babasının başını çektiği her türlü şirretliğe, daha sonra da kendisinin yürüttüğü akla hayale gelmez kötülöklere rağmen şimdi O (sallallahu aleyhi ve sellem), bütün bunları yapanları affettiğini söylüyor, onları da sinesine almaya hazırlanıyordu! Böyle bir âlicenaplığı kim gösterebilirdi ki?

Demek ki affetmişti! Bir aralık aklına kayıktaki muhasebe geldi; sahilden karşıya geçerken bindiği kayık fırtınaya kapılmış ve batma tehlikesi geçirmişti. Dağlarvârî dalgaları kayığı yutmak üzereydi. Ölüm endişesiyle başını kurtarmak için çıktığı yolda can derdine düştüğü bu demlerde çareyi *Lât* ve *Uzzâ*’ya sığınmada bulunca kayığın sahibi ona kızmış ve “Sakın ihlâstan ayrılmayın!” demişti. “Çünkü sizin zikrettiğiniz bu ilahların bugün, ne size ne de bir başkasına faydası olabilir!”

Fırtına ve dalgalarla birlikte Mekke ile Yemen arasında gidip geldiği bu demlerde kayığın sahibine, “Peki, öyleyse ne diyeyim?” diye sorduğunda da “Lâ ilâhe illallah!” cevabını almış ve canı sıkılmış, “İyi de ben, zaten bundan kaçıp da buraya geldim!” diye tepki göstermişti. Bindiği kayık batmak üzereyken o gün, şefkatinden medet umduğu Muhammedü’l-Emîn,⁶⁰⁸ Ebû Cehil’in oğlu ve Benî Mahzûm’un yeni lideri İkrime’yi Yemen’de bulmuş, şefkat iklimine davet ediyordu!

Kaçtığı günden bu yana âdeta her şey onu aynı noktaya davet ediyordu ve tabii olarak her davet, dünyasında fırtınaların kopmasına sebebiyet vermiş

ve iç âleminde bir değişim başlamıştı! Hanımı Ümmü Hakîm'in bu fedâkarlığı ise bamtelini titreten en tesirli dokunuştu! Dizlerinin bağının çözüldüğünü hissediyordu! Canını kurtarmak için “fetih”ten kaçan İkrime, derûnunda bir fetih yaşıyordu!

Hiç kimsenin katlanmayacağı bu fedakarlığı yapan hanımına uzun uzadıya baktı; “İşte, saâdet bu!” dercesine süzüyordu Ümmü Hakîm'i. Kendisi için buralara kadar gelişine bir türlü akıl erdiremediği hanımına, “Bunu, gerçekten yaptın mı?” diye sordu. “Evet!” diyordu metânetle Ümmü Hakîm. “Evet, O'nunla ben konuştum ve senin için emân istedim!”

İşlerin yolunda gittiği dönemlerde herkes yakında durur, yardım etmeye çalışırdı; gerçek babayiğitler ise ancak böylesine kritik noktalarda kendini gösterir ve gereken adımı atmaktan çekinmez, hatta bunu yaparken de nice tehlikelere göğüs gererlerdi! Böylesine samimi bir yüreğe kayıtsız kalınır mıydı hiç?

Bu arada Ümmü Hakîm, Mekke'de olup bitenleri anlatıyordu ona; ışığa koşan kelebekler gibi insanların, Kâbe'ye yönelişlerinden, Mekke'de tecelli eden engin hoşgörü ve şefkat meltemlerinden, kendisi gibi kaçıp da yolunu kaybettirmek isteyenlerin bile geri geldiklerinde el üstünde tutulduklarından bahisler açtı; yalvaran bir ses tonuyla, kocası İkrime'nin de Mekke'ye dönmesini istiyordu! Herkese şefkatle muamele eden, kimseye eski yaptığı kötülüklerini hatırlatıp da mahcûbiyet yaşatmayan, canına kastedenleri bile affedip baş tacı yapan Muhammedü'l-Emîn'in sözü vardı; kılına bile zarar gelmeyecekti!

İkrime'nin Güneş'e yolculuğu başlamak üzereydi; yüzünü kibleye çevirmiş, dün korkuyla kaçtığı Mekke'ye, büyük bir ümitle geliyordu!⁶⁰⁹

Diğer yanda, ashâbıyla Kâbe'de oturup sohbet eden Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), bir aralık gözünü ufuklara dikmiş, “Ebû Cehil'in oğlu İkrime, şu anda sizin yanınıza mü'min ve muhâcir olarak geliyor!” müjdesini vermişti. Ancak bir de tembihi vardı; “Sakın ola ki!” diyordu. “Onun babası hakkında kötü bir söz söylemeyin; çünkü ölü hakkında uygunsuz ve kötü söz söylemenin, ölüye herhangi bir fayda veya zararı olmadığı gibi sadece onun arkada bıraktıklarını incitip tahrik eder!”⁶¹⁰

Demek ki Ebû Cehil'in oğlu İkrime'yi, Resûlullah da bekliyordu! Üstelik bu beyanlarıyla Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), zemini onun gelişine hazırlıyor ve ashâbına da Kur'ânî bir metodu hatırlatıyordu; zira Allah (celle celâluhû), başkasının değerlerine küfretmeyi yasaklamış ve bunu, kendi değerlerine küfretmenin davetiyesi olarak ifade etmişti.⁶¹¹ “Anne-babanıza küfretmeyin!” şeklindeki ikazı da bu istikamette bir uyarıydı.⁶¹² O'na göre, muhatap Ebû Cehil bile olsa, mü'min onu Cehennem'e itmemeliydi!

Derken vakit gelmiş ve hanımıyla birlikte İkrime de Mekke'ye ulaşmıştı; doğruca Kâbe'ye geldi. Bu sırada ashâbıyla sohbet etmekte olan Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), onların gelişini görür görmez oturduğu yerden fırlayıp ayağa kalktı; rüyalarını meşgul eden bir adam daha gelmişti!⁶¹³ Kollarını iki yana açmış, kendisine doğru ilerleyen İkrime'ye yürüyordu! Ashâb-ı kirâm da hayret içinde kalmıştı; sanki yıllardır birbirini göremeyen candan iki dostun, hiç beklenmedik bir anda ve sürpriz bir şekilde buluşmasını andıran bir manzaraya şahit oluyorlardı! O kadar ki bu gelişle sevinen Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem), üzerindeki ridanın düştüğünü bile hissedememişti! Ona, “Hoş geldin ey hicret süvârisi!” diyordu. Şefkat Güneşi'nin bu candan doğuşu karşısında bir buzdağı daha erimiş, rahmet deryasına karıştıktan sonra bulutların üstüne doğru tebahhura başlamıştı!

Genel manzara da hanımını doğruluyordu; ancak yine de yüzündeki peçeyle bir köşede beklemeye duran hanımı Ümmü Hakîm'i göstererek, “Yâ Muhammed!” dedi. “Bu, Senin bana da emân verdiğini söylüyor; doğru mu?”

Az önce kollarını açıp da kendini candan kucaklayan merciden, kadife misal bir ses yükseliyordu:

“Tabii ki doğru söylemiş; sen de emniyettesin!”

Ötesi yoktu ki! Candan öte bu dostun uzattığı ele elini uzattı; ölümü defalarca hak ettiği halde hayatını bağışlayıp kendisine kucak açan Habîb-i Kibriyâ Hazretleri'ne karşı duyduğu mahcûbiyetle şunları söyledi:

“Bu hâl, teslimiyet hâlidir; şayet öldürmüş olsaydın, günahkâr ve hata ile âlûde bir insanı öldürmüş olacaktın! Affetmekle, bir yakınının elinden

tutuyor ve onu da ihyâ ediyorsun!”

“Davetine icabet edeceğim!” der gibiydi ve sordu:

“Peki, benden ne istiyorsun yâ Muhammed? Senin beni davet ettiğin şey nedir?”

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), “Allah’tan başka ilâh olmadığına ve Benim de O’nun Resûlü olduğuma şehadet etmeye, namazı dosdoğru kılmaya, zekâtı vermeye ve şunu, şunu yapmaya davet ediyorum!” buyurdu. Sımsıcak atmosferine aldığı İkrime’yi de İslâm’ın temel meselelerini yerine getirmeye davet ediyordu! Bunun üzerine İkrime, kıymeti takdir edâlı şu cümleleri sıralamaya başladı:

“Vallahi de Sen beni, sadece hayra, güzel ve en iyi olana davet ediyorsun; zaten daha önce de yâ Resûlallah, Sen bizi bunlara davet edip dururdun! Çünkü Sen, bizim en doğru sözlümüz ve insanlara karşı iyiliği en bol olanımızdın! Ben şehadet ederim ki Allah’tan başka ilâh yoktur ve Muhammed de O’nun Resûlü’dür!”[614](#)

Mürde bir gönül daha İslâm’la tanışmıştı ya, dünyada Allah Resûlü’nden daha huzurlu bir başkası yoktu! Sevincini paylaştığı Hazreti İkrime’ye, “İnsanların istedikleri gibi sen de Benden bir şey iste ki onu sana vereyim!” buyurdu. Ancak İkrime’nin dünya malında gözü yoktu ve boynunu bükerek, “Ben, senden dünya malı istemiyorum!” dedi. “Aksine dünya malı yönüyle ben, Kureyş’in en zenginiyim! Benim Senden başka bir istediğim var; sana karşı yaptığım bütün düşmanlıklardan, kötülük adına attığım bütün adımlardan, yüzüne söylediğim bütün çirkin sözlerden ve gıyabında ettiğim her türlü kelamdan dolayı Allah’ın beni affetmesi için istiğfarda bulunup bana dua etmeni istiyorum!”

Gönlünün dilini konuşturmuştu İkrime; onun için Şefkat Peygamberi Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), ellerini açtı ve Hazreti İkrime için şöyle dua etti:

“Allah’ım! Bana karşı yaptığı bütün düşmanlıklarından, Senin nûrunu söndürmek için attığı her türlü adımdan, Benim aleyhimde konuşup da hakkıma girdiği her türlü olumsuzluktan ve gerek yüzüme karşı gerekse

aleyhimde sarf ettiği bütün çirkin sözlerden dolayı onu affeyle!”

Kapıyı azıcık araladığı yerden dağlar cesametinde rahmete mazhar oluyordu ve Rahmân'ın kapısındaki en sevgili kuldan bu enginlikte bir duaya mazhar olmanın sevincini iliklerine kadar yaşayan Hazreti İkrime, “Ben bu kadarına razıyım yâ Resûlallah!” diyecek ve memnuniyetini ifade edecekti.

Füze hızıyla kendi serhaddine yükselen İkrime, bununla da kalmadı; öncekiler gibi o da eski günlerinin hacâleti içindeydi. Her ne kadar affedilmiş olsa da o, bir türlü kendisini affedemiyordu; Efendiler Efendisi'ne döndü ve “Yâ Resûlallah!” dedi. “Allah'a yemin olsun ki bugüne kadar Allah yolundan insanları alıkoymak için harcadığım malımın iki katını bundan böyle Allah yolunda harcayacağım ve Allah yolunun yolcularına karşı çıkıp da ortaya koyduğum gayretin iki mislini de yine Allah yolunda sarf edeceğim! Ömrüm olduğu sürece de kendimi Allah yoluna adayıp koşturacak ve böylelikle kendimi affettirmek için gayret sarf edeceğim!”⁶¹⁵

Ölüden diriye çıkaran Allah (celle celâluhû), ölüden daha beter ve kaskatı bir kalbin hâmilî Ebû Cehil sulbünden ve ümmete firavunlukta alem olmuş bir evden İkrime gibi bir mücâhid çıkarıyordu! Yirmi bir yıldır sürekli problem çıkaran bir insan gitmiş, yerine problem çözmek için seve seve başını verecek kadar engin bir kimlik gelmişti!

Buna rağmen Allah Resûlü'nün şefkati eksik olmayacak, İkrime'nin güzergâh emniyetini de takip edecek, babasından dolayı kendisini rencide edenleri ikaz edip yeni imtihanlar yaşamasının önüne geçecekti. Zira henüz meselenin künhüne tam vâkıf olamayan bazı insanlar, babası hakkında söz söyleyip Ebû Cehil'in oğlu olduğu için kendisine de “Ne olacak; Allah düşmanı Ebû Cehil'in oğlu!” demiş ve canını sıkmışlardı. Evet, söylenenler doğrudu; gerçekten de babası tam bir Allah düşmanıydı. Ancak konuşulanların yanlış olmadığını biliyor olsa da bunlar karşısında duyduğu hüznü gizleyemiyor, geçmişini kurcalayıp ailesine karşı bu kadar kırıcı olmalarından rencide oluyordu. Ne de olsa, o babanın oğluydu; kendi iradesinin dışında bir takdirdi bu ve dayanamaz hâle gelince, büyük bir mahcûbiyet ve eziklik içinde gelip önce Ümmü Seleme validemize açtı

konuyu; “Bu gidişle burada dayanamayacak, Mekke’ye geri döneceğim!” diyordu.⁶¹⁶

Hazreti İkrime’nin hüznünü paylaşan Ümmü Seleme Vâlidemiz (radıyallahu anhâ), meseleden Allah Resûlü’nü haberdar edince Fahr-i Rusûl Efendimiz çok üzüldü; namazını kıldırdıktan sonra insanlara döndü ve Hazreti İkrime’yi incitenleri, bir daha benzeri tavır ve davranışlara girmeme konusunda şöyle uyardı:

“İnsanlar madenler gibidir; Câhiliyye günlerinde hayırlı olanlar, anlayışlarını geliştirip kullandıkları sürece İslâm’da da hayırlıdır! Öyleyse, sakın ola ki bir Müslüman, herhangi bir kâfirden dolayı eziyete maruz kalmasın! Sakın ola, ölüp gitmiş birisinden dolayı da yaşayanlara eziyet vermeyin!”⁶¹⁷

Bununla da yetinmedi ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), o günden sonra İkrime’ye, “*Ebû Cehil’in oğlu İkrime*” manasında “*İkrime İbn-i Ebî Cehil*” denilmesini yasakladı.⁶¹⁸ İz bırakan ikazlardı bunlar ve o günden sonra ashâb-ı kiram hazretleri, ne Hazreti İkrime ne de başka birisi için benzeri ifadeleri kullanacak, mazisinde ne türlü kabahatler olursa olsun mü’min olarak Mescid’e gelen herkesi karşılıksız ve candan bir istekle sinesine basacaktı.⁶¹⁹

Ancak buna rağmen İkrime, eski günleri aklına geldikçe hicap duyuyor, utancından bakışlarını gizlemeye çalışıyordu. Hele, babasının öldüğü Bedir gününü hiç unutamamıştı; çoğu zaman sözlerine, “Bedir günü beni ölümden kurtaran Allah’a hamdolsun!” diye başlar ve bugünleri görüp de Müslüman olduğuna ayrıca hamd ederdi.⁶²⁰ Yeni İkrime, ibâdet ü taâtıyla göz dolduran ve insanların hayranlıkla baktıkları bir muhasebe insanı hâline gelmişti.⁶²¹ Yıllarca karşı çıkıp da aleyhinde konuştuğu Allah kelamı Kur’ân’ı yüzüne yaklaştırıp yanağına koyuyor ve “Rabbimin kelamı!” diyerek gözyaşı döküyordu.⁶²² Kısaca İkrime, bundan sonraki hayatını sözünün eri olarak yaşadı⁶²³ ve öyle de ruhunu teslim etti; Bizans ordularına karşı mübârezeye çıkan iki kişiden birisi olan İkrime, büyük kahramanlıkların⁶²⁴ ardından bu savaşta yaralanacak ve azîz bir şehîd olarak ruhunu teslim edecektir. Şehâdet

öncesinde arkadaşlarına, “Bugün ölümüne and içmeye ne dersiniz!” diye sormuştu. Niyetini okuyan eski arkadaşı ve ordunun kumandanı Hazreti Hâlid yanına geldi; “Böyle yapma! Çünkü bugün burada senin şehîd edilip öldürülmen, biz Müslümanlara çok ağır gelir!” diyordu. Ancak o kararını çoktan vermişti; Gönlünün Gülü’ne kavuşmak için Yermük’ü fırsat biliyordu. Bir taraftan büyük bir kararlılıkla hazırlığını devam ettirirken diğer yandan da Hazreti Hâlid’e, “Çekil yolumdan ey Hâlid!” diyordu. “Tabii, senin Resûlullah ile geçirdiğin günler bana göre daha fazla; hâlbuki ben ve babam, daha düne kadar Allah Resûlü’ne karşı en çetin insanlardık! Şimdi ise bak, yeni bir fırsat var önümde; öyleyse bugün zaman, babam ve benden kaynaklanan o eski günahları temizleyip affettirme zamanı!”

Sonra da gözlerden kayboldu. Güneş gurûb edip de meydanda olup bitenler ortaya dökülünce, Hazreti İkrime’yi de ağır yaralı buldular; vücudunda yetmiş küsur ok, mızrak ve kılıç yarası vardı! Onu bu hâlde gören bükülmez bilek Hazreti Hâlid, “Benim yerime siz ha!” diye iç geçiriyor, dünün amansız düşmanı Hazreti İkrime’yi, tertemiz huzuruna alan Allah’a hamd ediyordu.

Bu yolculukta yanında, biricik oğlu Amr⁶²⁵ da vardı. Yaralandığının haberini alan vefalı hanımı Ümmü Hakîm de yanına gelmişti. Onu üzgün ve gözyaşı dökerken görünce ikaz etti; “Sakın ağlama!” diyordu. “Zira ben, zaferi görmedikçe ölmeyeceğim!”

Hakk’a yürürken bile İslâm’ın izzetini düşünecek kadar bir keyfiyet insanı olduğunu gösteriyordu. Bulunduğu yere, amcası ve kayınpederi Hâris İbn-i Hişâm da getirilmişti; o da ağır yaralıydı. Duruşlarında bayram yerine gider gibi bir halleri vardı! Gözlerinin içi gülen Hâris İbn-i Hişâm, son demlerini yaşadığını gördüğü damadına döndü ve “Müjde!” dedi. “Allah (celle celâluhû), bize bir zafer daha nasip etti!”

Bekleyip durduğu bu müjdeyi alan İkrime’nin, ayağa kalkmak istediği görüldü; yanındakilerden yardım talep ediyordu. Huzurda durur gibi bir hâli vardı; gözünü diktiği noktaya bakarken, “Yâ Resûlallah!” diyordu. “Sana vermiş olduğum sözü yerine getirebildim mi? Râkib-i Muhâcir’in,⁶²⁶ Sana verdiği sözü yerine getirdi mi?”

Yemen’den geldiği gün Allah Resûlü’ne verdiği sözü hatırlatıyordu. Yüce Dergâh’a yürürken üzerinde, Hazreti Yûsuf misali bir duruş hakimdi; “Allah’ım!” diyordu. “Canımı Müslüman olarak al ve beni de sâlih kullarının arasına ilhak et!”⁶²⁷

Dünya ile ukbâ arasındaki ince perdenin öbür tarafına geçerken bir yudum su istemişti; aynı talepte bulunup da kendisine uzatılan matarayı içmek üzere olan kayınpederi ve amcası Hâris İbn-i Hişâm, dudaklarına götürdüğü matarayı “Bunu ona verin!” diyerek damadına uzattı. Tam içecekti ki ileriden bir başkasının sesi yükseldi; o da “Su!” deyip inliyordu. Gözünün ucuyla sesin sahibine baktığında, onun da diğer amcası Ayyâş İbn-i Ebî Rebîa olduğunu gördü. Susuzluktan çatlayan dudaklarını zor hareket ettiriyordu; eğilip ne dediğini anlamak istediklerinde, İkrime’nin de içmekten vazgeçtiği ve “Bunu ona götürün!” dediğini duydular. Ancak artık çok geçti; zira Hazreti Ayyâş son nefesini vermiş, bir yudum su içmeden pervaz etmişti. “Bari, öncekiler!” deyip sırasıyla Hazreti İkrime ve Hazreti Hâris’in yanına geldiklerinde de durum farklı olmadı; zira Yermûk’ün kahramanları, son demlerinde bile fedakârlık adına dünyaya kalıcı bir ders bırakmış ve çoktan kendi ufuklarına yürümüşlerdi!⁶²⁸

Şefkat Güneşi’nin yirmi bir yıllık emeğinin semeresiydi bunlar; kömürü elmasa inkılâb ettirmiş, çamurun içinden de altın kametinde insanlar çıkarmıştı!

Borç Talebi

Mekke fethedilmişti ama hâlâ gelmeyenler veya geldiği halde hâlâ düşüncesi oturaklaşmayanlar vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), bunlarla da görüşmek ve onları da gemisine almak istiyordu. Bunun için, onları kendisine yaklaştıracak, yan yana getirip de temas kurduracak vesileler arıyordu.

Hatırlanacağı üzere fetih sürecinde intikam duygularıyla hareket eden Huzâa kabilesi, kendilerinden öldürülen yirmi üç kişiye karşılık kan dökmüş ve Mekkelilerden iki⁶²⁹ kişiyi öldürmüştü. Mekkelilerin gönlünü fethederken yeni bir gerginlik daha üreten Huzâalılara celallenen Sultân-ı Rusûl, onların öldürdüğü yirmi üç kişiyi pazarlık konusu yapmaksızın,

öldürülen Mekkelilerin kan bedelini kendi üzerine alarak meseleyi yatıştırmak istedi. Hâlbuki burada Allah Resûlü'nün, "Siz 23 kişiyi öldürmüştünüz; onlar da sizden 2 kişiyi öldürmüş! Bu durumda siz, 21 kişinin diyetini ödemek zorundasınız!" demek en tabii hakkıydı. Ancak sürekli kendisinden fedakarlıkta bulunarak muhataplarını uzaklaştırmak istemeyen Habîbullah (sallallahu aleyhi ve sellem), bunu yapmadı ve sadece Huzâalıların öldürdüğü Mekkelilerin diyetini ödemeyi gündeme getirdi.

Dahası vardı; ödemeyi gündemine aldığı bu yükümlülüğü edâ etmeyi de Mekkelilerle oturup konuşabilmenin bir vesilesi olarak görmüştü. Kendisine mesafeli duran veya uzaktan bakmakla yetinen yahut İslâm'ın aydınlık dünyasına adım attığı hâlde henüz içinde imanın oturaklaşmadığı bazı Mekkelilerle yan yana gelebilmenin güzel bir vesilesiydi ve düşünmesi için iki ay mühlet istediği halde kendisine dört ay süre verdiği Safvân İbn-i Ümeyye, Ebû Cehil'in kardeşi *Abdullah İbn-i Ebî Rebîa* ve *Huvaytib İbn-i Abdiluzzâ*'dan borç istedi!⁶³⁰

Efendiler Efendisi'ne toplam yüz otuz bin dirhem borç vermişlerdi; bunun elli bin dirhemi, Safvân İbn-i Ümeyye,⁶³¹ kırkar bini de Abdullah İbn-i Ebî Rebîa⁶³² ile Huvaytib İbn-i Abdiluzzâ'ya aitti.⁶³³

Hâlbuki o gün yanında, Hazreti Ebû Bekir, Hazreti Osmân ve Hazreti Talha gibi sadece malını değil, isteseydi canını bile seve seve verecek arkadaşları vardı! Demek ki hedef, sadece borç talep etmek değildi; henüz tedirginliklerini üzerinden atamamış bu insanlarla yan yana gelecek ve gelişlerini kolaylaştırabilmek veya bazıları itibariyle henüz yeni tanıştıkları iman kalplerinde kalıcı hale getirebilmek için Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), onları yakın takibine almıştı.

Benzeri bir durum, fetihten 19 gün sonra zuhur eden Huneyn sürprizi karşısında da yaşanmıştı; Fahr-i Kâinât Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Hevâzinlilerin saldırılarını bertaraf edebilmek için yola çıkarken Safvân İbn-i Ümeyye'ye de haber göndermiş, "Yâ Ebâ Ümeyye!" demişti. "Düşmanlarımızla karşılaşırken bize ödünç silah verir misin?"⁶³⁴

Üst üste karşılaştığı bu talepler karşısında endişelenen ve henüz

Resûlullah'ı, "Resûlullah" olarak tanımayan Safvân İbn-i Ümeyye, "Onları, benden bir daha geri vermemek üzere mi alacaksın?" diye sordu. Bunu sorarken haklı gerekçeleri vardı; zira o günün toplumunda sıklıkla karşılaşılan bir durumdu bu. Üstelik, öncekini ödemediği yeni bir taleple gelmişti. Dolayısıyla kendi gözünden meseleye baktığında böyle bir endişe duyması doğaldı ve bunu da onun için sormuştu. Ancak şimdiki muhatabı, eşi menendi olmayan bir Resûl idi; güven veren bir edâ ile ona, "Hayır!" buyurdu. "Bilakis onu, bir müddet kullandıktan sonra sana geri iade etmek üzere ve emanet olarak talep ediyorum!"

Hâlbuki, "Geri ödemeyeceğim!" demiş olsaydı bile, Safvân İbn-i Ümeyye'nin yapabileceği bir şey yoktu! Hem, bunda haklı da görülebilirdi; zira bu silahlar, yine bu şehri koruma istikametinde kullanılacaktı. Safvân da bu şehirde yaşayan bir fertti ve "seferberlik" esnasında talep edilen bu silahları vermesi kadar doğal bir durum olamazdı. Üstelik, onları talep eden, bu şehri fetheden bir kumandandı. Ancak durum, yine alışılmışın dışında cereyan ediyordu; talep ettiği silahları bu Kumandan, geri ödenecek bir borç olarak talep ediyordu! Safvân'ın ma'lumat-ı sâbıkasını eriten bir duruştu bu ve hayranlıkla bakakaldığı Resûlullah'a, "Öyleyse, bunda bir mahsur yok!" dedi.[635](#)

Şok üstüne şok yediği karanlık dünyasında fırtınalar kopuyordu. Bir film şeridi gibi geçmişe gitmiş, bir zamanlar O'na, "*Muhammedü'l-Emîn*" diye hitap ederken ne kadar isabet ettiklerini düşünmeye başlamıştı. Doğru ya; söz veren O ise mutlaka yerine getirirdi ve gidip dört yüz zırh[636](#) ile kılıç kalkan cinsinden birçok silah getirerek, zerresinin zayi olacağından endişe duymadan gönül rızasıyla Efendiler Efendisi'ne emanet etti.[637](#)

Bu kadar yakınlık ve sıcaklığı gören Safvân İbn-i Ümeyye, Hakîm İbn-i Hizâm, Hâris İbn-i Hişâm, Abdullah İbn-i Ebî Rebîa, *Abbâs İbn-i Mirdâs*, *Akra' İbn-i Hâbis*, *Uyeyne İbn-i Hısn*, *Huveytıb İbn-i Abdiluzzâ* gibi yüzlerce[638](#) Mekkeli, henüz Müslüman olmamalarına rağmen Allah Resûlü'nün ordusuna katılmış ve Huneyn'e, O'nunla birlikte aynı cepheye savaşmaya gitmişlerdi.

Yirmi bir yıldır sürekli karşı durdukları ve her fırsatta üzerine ordularla

yürüdükleri Habîbullah ile ilk defa aynı safta buluşmuşlardı! Henüz “Evet!” diyememiş olsalar da O’nun çekim alanına girmiş, duyup gördükleri her jest ve centilmenlik karşısında eski malumatlarını tashih ediyorlardı.

Olacak ya, Huneyn’in daha başında bir sarsıntı yaşanmış ve kurulan tuzak karşısında panikleyen askerler kaçışmaya başlamıştı. Bunların çoğu, “Hele bir bakalım; Huneyn’de de galip gelirse kararımızı o zaman verir ve Müslüman oluruz!” kanaatiyle ordunun önünde yürüyen Mekkelilerdi; aynı zamanda ganimet düşüncesiyle ordunun ön saflarında yürürken karşılaştıkları bu tuzak karşısında can havliyle kaçarken, İslâm Ordusu’nun da ahengini bozmuş, geçici de olsa bir sarsıntıya sebebiyet vermişlerdi. Bu esnada bazıları, “Bugün büyü bozulmuştur; bu iş burada biter!”⁶³⁹ türünden sözler sarf ediyorlardı. Şüphesiz bunlar, O’nu henüz yakından tanıyamayanların sözleriydi; zira, bir miktar da olsa semtine yaklaşp tanıma adına kapıyı aralayanlar, öncekiler kadar aceleci değildi. Mesela, Allah Resûlü’nün üst üste kendisinden borç para aldığı ve bu vesileyle oturup konuşma fırsatı yakaladığı Safvân İbn-i Ümeyye, onlar gibi düşünmüyordu. Hatta, “Müjdeler olsun; Muhammed ve arkadaşları hezimet yaşıyor! Vallahi de artık ebediyen ayağa kalkamazlar!” diyerek haber getiren üvey kardeşi *Kelde İbn-i Hanbel*’e kızmış ve “Kes sesini ve çenenini kapa!” diye bağırmişti. “Sen bana, çöl bedevilerinin zafer haberini mi getiriyorsun! Vallahi de ben, Hevâzinli birisinin ökçesi altında yaşamaktansa bana, bir Kureyşlinin efendi olmasını tercih ederim!”⁶⁴⁰

Bedir sonrasında Allah Resûlü’nü öldürmek için Medîne’ye kiralık katil gönderen ve düne kadar böylesine bir haber için servetler dağıtmaya hazır olan Safvân İbn-i Ümeyye, şimdi Resûlullah’ın mağlubiyetini içine sindiremiyor ve burnundan soluyordu! Bu haber doğru olmamalıydı! İçten içe kendini yiyordu ve emin olabilmek için kölelerinden birisini yanına çağırdı; “Git bakalım!” diyordu. “Şu anda meydanda hâkim olan parola ne?”

Bunu söylerken hâlinde, “*Bana, Muhammedü’l-Emîn’in zafer haberini getir!*” der gibi bir görüntü vardı. Meydana gidip de dönen köle, duyduklarınının, “Yâ Benî Abdirrahmân! Yâ Benî Ubeydillah! Yâ Benî Abdillah!” olduğunu söylediğinde rahatlamıştı. Zira bunlar, Muhammedü’l-Emîn’e ait ifadelerdi! Derin bir nefes almış ve “Muhammed galip geldi;

çünkü bunlar, onların savaş meydanındaki parolası idi!” demişti.⁶⁴¹

Müellefe-i Kulûb

Şefkat Peygamberi Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Huneyn’in akabinden Tâif problemini de çözmüş ve Ci’râne’ye dönmüştü. Herkesin gözü önünde bambaşka bir tarih yazılıyordu; Muhammedü’l-Emîn, insanları affetmek için âdeta bahaneler üretiyor ve en küçük bir bahaneyi değerlendirip muhataplarını sevindirecek adımlar atıyordu! Cezalandırmaya muktedir olduğu halde affi tercih etmek, öyle her babayiğidin harcı değildi; bugüne kadar böyle bir tercihe rastlamamış, atalarından dinlediklerinde de böyle bir âlicenaplığı hiç duymamışlardı! Tam da “Kaleler düştü!” denildiği bir noktada kuşatmayı bile yarıda bırakmış, insanları Tâif’te kendi hallerine bırakmıştı! Hatta, durup dururken başlarına bu kadar gâile çıkaran Tâifliler için kendisinden beddua talep edenlere “Evet!” dememiş ve “Allah’ım! Sakîf’e de hidayet nasip et ve onları da İslâm ile şereflendirip buraya getir!”⁶⁴² diye dua etmişti. Hezimet yaşayan Hevâzinlilerin peşinden onları takip etmemiş, kendi payına düşen ganimet mallarını bile geri vermişti! Ancak bitmemişti; hafsalarlarını zorlayan nebevî duruş devam ediyordu.

Huneyn’den sonra Ci’râne’de, Hevâzinlilerin geride bıraktığı kırk binden fazla koyun, yirmi dört bin deve bulunuyordu! Bunun yanında dört bin ukıyye gümüş ve miktarı bilinmeyen başka emtia da vardı.⁶⁴³

Tabii olarak o gün savaşın hakkını verenler, haklarının da verilmesini bekliyorlardı. Hatta onlardan bazısı, bunun için Resûlullah’ı zorluyor ve “Yâ Resûlallah! Artık hisselerimizi paylaştırsan da üzerimize düşeni alsak!” diyorlardı. O kadar ki devesine binip de giderken birisi, arkadan ridasını çekmiş ve O’nu bir ağacın altına inmeye mecbur etmişti! Bunun üzerine Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem), “Ey insanlar!” diye seslendi onlara. Belli ki celâllenmişti; “*Ridamı geri verin!*” diyordu. “Nefsim, yed-i kudretinde olana yemin olsun ki bugün Ben, yanımda Tihâme ağaçları kadar bile deve sürüsü olsaydı, onların hepsini sizin aranızda dağıtır ve böylelikle sizler de benim cimri ve de sözünde durmayan bir yalancı olmadığımı görmüş olurdunuz!”⁶⁴⁴

Daha sonra devesinin yanına gelen ve yükünden bir iğne çıkararak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), onu parmaklarının ucuna alarak kaldıracak ve yeniden, “Ey insanlar!”⁶⁴⁵ diye seslenecekti. “Vallahi de Benim, “beşte bir”⁶⁴⁶ dışında şu ganimetlerinizde şu iğne kadar bir hakkım yoktur; neticede beşte bir de yine size geri dönmektedir! Dolayısıyla elinizde, ganimet mallarından, iğneden ipliğe ne varsa, hepsini getiriniz; sakın ola ki onlardan kendi zimmetinize hiçbir şey geçirmeyiniz! Zira o, onu alan kimse için kıyamet gününde büyük bir âr ve ayıpların en çirkini hâline gelecektir!”⁶⁴⁷

Aslına bakılacak olursa bu cümleleriyle Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Allah’ın kendi tasarrufuna verdiği beşte biri de nasıl kullanacağını sinyallerini vermiş bulunuyordu. O’ndan bunları dinleyen ashâb-ı kiram hazretleri, Tâif’e giderken de benzeri uyarılarda bulunduğunu hatırlamıştı; hatta Medîne’den beri O’nunla birlikte olanların çoğu, Hayber ganimetlerinin taksimi sırasında da benzeri uyarıları duymuş⁶⁴⁸ ve o günden bu yana, kamu malına el uzatmaktansa açlıktan kıvrılmayı tercih eder olmuşlardı.

Efendimiz’in bu uyarısının üzerinden çok zaman geçmemişti ki, ashâbdan biri, elinde bir yumak iplikle huzura doğru ilerlemeye başladı; yüzünün rengi gitmiş, utancından Resûlullah’ın mübarek yüzlerine bakacak hâli kalmamıştı; “Yâ Resûlallah!” diyordu. “Bu kıl yumağını ben, sırtında yara çıkan devemin üzerine çul dikmek için almıştım!”

Toplumun hiçbir kesiminin ihmal edilmediğini gösteren hadiselerdi bunlar; gelişi gözlenenlere kapılar sonuna kadar açıldığı yerde, merkezdekilerin dışarı çıkmalarına kapılar kapatılmış, hedef olarak herkese kendi ufkunun serhaddi gösterilmiş ve geriye dönüşü olmayan bir yolda mesafe alınıyordu. Onun bu duyarlılığı karşısında, “Onun üzerinde Bana ait olan hakkımı helal ediyorum!” buyurdu Efendiler Efendisi. Ancak sahâbî, her şeye rağmen kararlıydı ve sonucu itibarıyla kendisini böylesine ağır bedellerin beklediği bir yerde, geri dönmeye hiç niyeti yoktu; elindeki yumağı getirip görevliye teslim etti.⁶⁴⁹

Artık sıra, ganimetlerin dağıtılmasına gelmişti. Taksimata başlanmadan

önce, Allah'ın emri olan beşte bir hisse bir kenara ayrıldı! Herkes, merakla kime ne kadar düşeceğini bekler olmuştu! Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem), alışılmış taksimlerin aksine o gün, hiç kimsenin beklemediği bir yolu tercih etti; kin ve nefret adına o güne kadar başı çeken Mekkelileri öne çıkardı ve onlara, hayallerinden bile geçmeyecek bir muamele yaptı! Santim santim mesafe aldırıldığı bu insanları şimdi, bir de ihsanıyla yumuşatacak ve karanlık dünyalarını nurdan şefkatin sıcaklığında nurun aydınlığıyla tanıştıracaktı. Öyle de oldu. Sıra taksimata gelince oradakiler, Resûlullah'ın bazı insanlara daha fazla verdiği şahit oldular. Hâlbuki, çoğu itibariyle onlar, fırsat buldukları veya düşman tarafından mağlub edildiği takdirde Allah Resûlü'nü öldürmek için can atan insanlardı; gidişata göre hareket etmeyi düşünmüş ve rüzgâr lehlerine döndüğü dakikadan itibaren yepyeni bir hamle daha yapıp, bugüne kadar elde edemediklerine nail olmayı hayal etmişlerdi. Şimdi ise hayal ötesi yepyeni bir süreç yaşamaya başlamışlardı. Allah da (celle celâluhû) O'na, Hevâzinlilerin eliyle bir servet lütfetmiş, O da bu serveti vereni tanıyabilmeleri için o güne kadar bu ufka ulaşamayan Mekkelilere veriyordu!

Fakirlik endişesine kapılmadan dağıttığını fark etmeyen yok gibiydi; zira o gündən sonra “müellefe-i kulûb” olarak tesmiye edilecek olan bu insanlara Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), birer servet bahşetmişti. Mesela o gün, fethin hemen öncesinde Müslüman olan Ebû Süfyân'a yüz deve vermişti. Müthiş bir servetti ve Resûl-ü Kibriyâ Hazretleri bunu, karşılıksız veriyordu! Üstelik verdikleri, sadece bu develerle sınırlı değildi; o gün ona verdikleri arasında kırk ûkıyye⁶⁵⁰ gümüş de vardı! Ayrıca oğulları Hazreti *Yezîd* ve Hazreti *Muâviye*'ye de benzeri cemîlede bulunmuştu;⁶⁵¹ Ebû Süfyân ailesi bir anda, üç yüz deve ile yüz yirmi ûkıyye altın gibi muazzam bir servete sahip oluvermişti! O güne kadar Âhiret'leri adına ellerinden tutan Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem), şimdi de dünyalarına el atıyor, ihsanlarıyla şenlendirdiği Ebû Süfyân'ı, kaybettiği liderlik koltuğunu aratmayacak bir iltifata mazhar ediyordu! Bu kadar cemîle karşısında mahcup olan Ebû Süfyân, “Annem-babam Sana feda olsun!” diyordu. “Sen, ne kadar da kerîmsin! Bugüne kadar ben, hep Seninle harp ettim ama kendisiyle harp edilenlerin en hayırlısı yine Sensin! Daha sonra Seninle

oturup güven iklimine girdim; gördüm ki semtine uğrayanlara güven dağıtanların en hayırlısı da yine Sensin! Allah (celle celâluhû) Sana, hayr-ı kesîriyle mukabelede bulunsun!”[652](#)

Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), gelişmeleri yakın takibine almış, şahısları bile adım adım izliyordu. Bilhassa gözü, henüz kararını verememiş ve kritik noktada duranların üzerindeydi; Ci'râne vadilerinde otlayan koyun ve develere gözü takılan Safvân İbn-i Ümeyye de bunlar arasındaydı. Yanına yaklaştı ve “Vadideki bu görüntü, hoşuna gitmiş olmalı, ey Ebâ Vehb!” dedi. Candan ve içten gelen bir sestî; “Git, dört ay düşün!” derken duyduğu sesin aynısıydı. Sıcaklığıyla içini ısıtan bu sesin sahibine doğruyu söylememek olmazdı; döndü ve başını sallayarak, “Evet!” dedi. Safvân için yeni bir şok dalgası daha geliyordu; santim santim mesafe aldırıldığı Safvân İbn-i Ümeyye'ye Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), “İçindekilerle birlikte hepsi senin olsun!”[653](#) deyiverdi!

Küçük dilini yutacak gibi olmuştu Safvân. Bir insan bu kadar cömert olamazdı; nebevî şefkat çağlayan olmuş, âdeta Mekkelilerin yüreğine doğru akıyordu! Zira “*Hepsi senin olsun!*” dediği yerde, yüz tane kızıl deve duruyordu! Üstelik bu, dün aldığı borçların karşılığı değil, karşılıksız olarak verilen bir servetti.

Yakın takipteki Safvân için vakit tamamı; “Ben şehâdet ederim ki!” dedi. “Allah'tan başka ilâh yoktur ve Sen de O'nun Resûlü'sün!”[654](#)

Ardından da yeryüzündeki en hayırlı sözü kendisine söylettirmeye vesile olan son hamleyi vurgularcasına, “Çünkü!” dedi. “Böylesine bir cömertliği, ancak bir Nebi yapabilir.”[655](#)

İstedığı iki aya mukabil kendisine dört ay süre verilen Safvân İbn-i Ümeyye, henüz bir ay bile geçmeden çözülmüştü. Yakın takip, sürekli irtibat, üst üste jestler ve nihayet dünya malıyla yapılan cemîleler karşısında o da erimiş, yıllardır “düşman” olarak baktığı Allah Resûlü'nün safına geçmişti. O günkü ruh haletini anlatırken, soranlara şöyle diyecekti:

“Huneyn günü bana o ganimetleri vereceği ana kadar Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), benim için yeryüzündeki en buğzedilecek insandı; karşılıksız

o kadar malı bana vermeye başlayınca sanki bir anda O (sallallahu aleyhi ve sellem), benim için dünyadaki en sevgili kişi hâline geliverdi!”⁶⁵⁶

Safvân İbn-i Ümeyye gibi yine kendilerinden borç para aldığı Süheyl İbn-i Amr⁶⁵⁷ ve Huvaytîb İbn-i Abdiluzzâ’ya da Resûl-ü Kibriyâ Hazretleri, o gün yüzer deve vermişti.⁶⁵⁸

Bu centilmenlikte Ebû Cehil ailesi de unutulmamıştı; Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) o gün, Ebû Cehil’in kardeşi Hâris İbn-i Hişâm’a yüz,⁶⁵⁹ huzura gelirken mal-mülk yerine istiğfar talep eden İkrime’ye de elli deve⁶⁶⁰ vermişti. Ebu Cehil’in bir diğer kardeşi Hâlid İbn-i Hişâm da o gün nebevî cemîleye mazhar olanlardandı. Ebû Cehil’in amcazadesi Hâlid İbn-i Velîd’in kardeşi Hişâm İbn-i Velîd de onlardan birisiydi.

Hakîm İbn-i Hizâm,⁶⁶¹ Hâris İbn-i Hâris, Alâ İbn-i Cârîye,⁶⁶² Esîd İbn-i Cârîye, Abbâs İbn-i Mirdâs,⁶⁶³ Kays İbn-i Adıyy, Nudayr İbn-i Hâris,⁶⁶⁴ Esîd İbn-i Hârise,⁶⁶⁵ Uyeyne İbn-i Hısn ve Akra’ İbn-i Hâbis’e de yüzer deve vermiş;

Cübeyr İbn-i Mut’im, Hişâm İbn-i Velîd, Ebû Cehm İbn-i Huzeyfe, Mutî’ İbn-i Esved, Nevfel İbn-i Muâviye, Ahnes İbn-i Şerîk, Uhayha İbn-i Ümeyye, Cedd İbn-i Kays, Kays İbn-i Mahreme, Ka’b İbn-i Ahnes, Lebîd İbn-i Rebîa, Hâtîb İbn-i Abdiluzzâ, Harmele İbn-i Hevze, Hâlid İbn-i Hevze, Hakîm İbn-i Tulayk, Hâlid İbn-i Esîd, Hâlid İbn-i Kays, Half İbn-i Hişâm, Rakîm İbn-i Sâbit, Züheyr İbn-i Ebî Ümeyye, Zeyd İbn-i Hayl, Sâib İbn-i Ebî Sâib, Sayfiyy İbn-i Âiz, Süfyân İbn-i Abdi’l-Esed, Tulayk İbn-i Süfyân, Abdurrahmân İbn-i Yerbû’, İkrime İbn-i Âmir, Amr İbn-i Hişâm, Alkame İbn-i Ulâse, Ebû Senâbil Amr İbn-i Ba’kek ve Umeyr İbn-i Vekeka’ya da elli ilâ yüz deve arasında ihsanda bulunmuştu.

Saîd İbn- Yerbû’, Osmân İbn-i Vehb, Umeyr İbn-i Vehb, Hişâm İbn-i Amr, Mahreme İbn-i Nevfel ve Adıyy İbn-i Kays da ellişer deve verilenler arasındaydı.

İşin garip tarafı, Huneyn’in baş mimarı ve bu kadar sıkıntının yaşanmasına sebebiyet veren Mâlik İbn-i Avf’a da Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), yüz

deve vermişti. Çoluk çocuğu da kendisine iade edilmiş, sanki hiçbir şey olmamışçasına memleketine geri giderken, yanında yüz deveyle dönüyordu. Hâlbuki, normal şartlarda bu şahıs, savaşı kaybeden tarafın lideri olarak esir alınması ve bundan sonraki hayatını, kendisini esir alana veya onların köle pazarında sattığı bir başkasına hizmet ederek geçirmesi gereken bir konumdaydı.

Bir o kadar ilginç olan bir husus daha vardı; Uhud'dan bu yana intikam hırsıyla yanıp tutuşan ve Huneyn günü babasının intikamını almak için Resûlullah'ın arkasından dolaşıp yanına kadar sokulan ve nihayet kınından sıyırdığı kılıcını kaldırıp Fahr-i Âlem Efendimiz'i alenen öldürmeye teşebbüs eden Şeybe İbn-i Osmân'a da iltifat etmiş, cemîlede bulunmuştu. [666](#)

Hâlbuki, “müellefe-i kulûb” olarak bu insanlara bu kadar mal-mülk veren Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), kendi ashâbına dört deve veya kırkar koyun vermişti. Süvariler için bu rakam, on iki deve veya yüz yirmi koyun idi. Bunun anlamı, gönüllerine dünya malıyla girmek istediği Mekkelilere Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), Hazreti Ebû Bekir, Hazreti Ömer, Hazreti Osmân ve Hazreti Ali'ye verdiklerinin belki yirmi, hatta elli katını veriyordu.

Bir tarafta bu civanmertliklerle gönüllere girilirken diğer yanda Sa'd İbn-i Ebî Vakkâs, “Yâ Resûlallah!” demişti. “Uyeyne İbn-i Hısn ve Akra' İbn-i Hâbis gibilere yüzer deve verirken Cuayl İbn-i Sürâka'ya herhangi bir ihsanda bulunmadın!”

Hazreti Sa'd'ın bu cümlesini duyunca Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), yeni Müslüman olan veya Müslüman olacağını umduğu yahut zararından emin olmak istediği bu insanlara niçin verdiğini ifade sadedinde şunları söyledi:

“Hayatım yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki yeryüzü, Uyeyne ve Akra' gibi kişilerle dolup taşsa, Cuayl İbn-i Sürâka onların bütününden daha hayırlıdır! Bunlara verirken ben, onları İslâm'a ısındırmak ve alıştırmak için yapıyorum; Cuayl İbn-i Sürâka gibileri ise sımsıkı bağlı olduğu müslümanlığına ve Âhiret'te kendisi için hazırlanmış üstün

mükafaatlara havale etmiş bulunuyorum!”[667](#)

Aynı zamanda bu, kendisine daha az pay verilen herkesin gönlünü alacak bir yaklaşımdı; zaten Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), “Herkes koyun ve develerle evine giderken siz Resûlullah ile dönmek istemez misiniz?”[668](#) demiş ve o gün herkesin gönlünü almıştı.

O gün, kendi payına düşeni azımsayan Abbâs İbn-i Mirdâs, alınganlık göstermiş ve bu alınganlığını şiirine yansıtarak açıkça ifade etmişti; kendisine akran olarak gördüğü Akra’ İbn-i Hâbis ve Uyeyne İbn-i Hısn’a verildiği gibi kendisine de yüz deve verilmesini istiyordu. Statü farklılığı olarak algıladığı bu uygulamayla, kendi atının payına düşen hissesin, Akra’ İbn-i Hâbis ile Uyeyne İbn-i Hısn arasında bölüştürüldüğünü söylüyor ve hakkının yenildiğinden yakınıyordu! Hâlbuki ne Akra’ İbn-i Hâbis ile Uyeyne İbn-i Hısn’a verilenler bir hak edişin neticesiydi ne de o gün, kalbi İslâm’a ısındırılmak istenen müellefe-i kulûbün dışındakilere verilenler birer zulüm sayılabilirdi! Böyle bir durumda herkesin, payına düşenle iktifa etmesi ve kendisini bir başkasına verilenle kıyaslamaması gerekiyordu; zira Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), Allah’ın (celle celâluhû) kendisine emrettiğinin dışında bir icraat yapmıyordu. Ancak, bilenle bilmeyen bir değildi ve huzursuzluğundan haberdar olur olmaz Abbâs İbn-i Mirdâs’ı yanına çağırды; şiirini kendisine hatırlatarak, “Az önce ‘*Sonra da benim hissemle atım Ubeyd’in hissesini, Akra’ ile Uyeyne arasında bölüştürüyor!*’ diyen sen misin?” diye soracaktı.[669](#)

Bunları o söylemişti; Hazreti Ebû Bekir de buna şahitti. Zaten Abbâs da bunu inkar etmiyordu. Bunun üzerine Fahr-i Âlem Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), “Gidin ve onun dilini kesin!” buyurdu. Bu arada Hazreti Bilâl’e işaret etmiş, “Ey Bilâl!” demişti. “Haydi, onu götür ve dilini kes! Kendisine bir kat da elbise ver!”

Başta Abbâs İbn-i Mirdâs olmak üzere Efendimiz’den bu cümleyi duyan herkesin gözü dört açılmış, yaptığı taksimatta Resûlullah’ı açıkça tenkit eden Abbâs’ın, dilinin kesileceğini düşünmeye başlamıştı. Zaten bu arada Hazreti Bilâl de elinden tutmuş onu bir tarafa doğru götürüyordu. Arkasını dönen Abbâs, “Yâ Resûlallah!” diye bağıırıyordu. “Gerçekten de dilimi mi

kesecek? Ey Muhâcir topluluğu! Şimdi benim, dilim mi kesilecek?”

Emr-i nebevî karşısında olabildiğince duyarlı olanlar, o gün Abbâs İbn-i Mirdâs'ın dilinin kesileceğine kesin gözüyle bakıyordu. Hâlbuki, Resûlullah'ın bu türlü harcamalarını organize eden Hazreti Bilâl, meseleyi öyle anlamamıştı; zira, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona bunu söylerken mecazı kastetmişti. Bu arada, elinden tutup da götürdüğü Abbâs'ın iki de bir, “Dilim kesilecek!” diye tekrarlaması karşısında ona, “Sus be adam!” diyecekti. “Zannettiğin gibi dilin falan kesilmeyecek! Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bana, sana ihsanda bulunarak dilini kesmemi emretti!”

Gerçekten de öyle oldu; onu bir yere götüren Hazreti Bilâl, Abbâs İbn-i Mirdâs'a, ihtiyacı kadar elbise verdi ve akabinden de kendisine, Uyeyne İbn-i Hısn ve Akra' İbn-i Hâbis gibi yüz deve ihsan edildi.⁶⁷⁰

Ci'râne'deki Ezan

Müslüman olmadığı hâlde o gün, on arkadaşıyla birlikte Ebû Mahzûre de Huneyn'e gelmişti. Hâlbuki onlar, gelişmeleri bir türlü hazmedemeyen ve şehirlerini fetheden Resûlullah'a karşı nefret duyan insanlardı; gidişata bakacak ve gelişmelerin seyrine göre tavır belirleyeceklerdi.

Başlangıcında bir sarsıntı yaşanmış olsa da Huneyn, bir zaferle sonuçlanmış ve Resûlullah da Mekke'ye dönmek üzereydi. Ancak namaz vakti gelmiş ve tabii olarak önce namaz kılınacaktı. Bunun için Hazreti Bilâl, ezan okumaya başladı.

Ebû Mahzûre ve arkadaşları, Ci'râne'den yankılanan bu sesi duyunca bir kenarda oturup alay etmeye başladılar; duydukları sesi yüksek sesle tekrarlıyor ve istihzâî tavırlarla gülüyorlardı! Bunu yaparken en çok bağırان, şüphesiz Ebû Mahzûre idi.

Resûlullah da (sallallahu aleyhi ve sellem), bunu duymuştu ve ezan bitince ashâbına döndü ve “Bu gençleri bana getirin!” buyurdu.

Derken, buldukları yere gelen ashâbın davetiyle, arkadaşlarıyla birlikte Ebû Mahzûre de huzura geldi. Zaferi kazanan kumandan tarafından te'dîb edileceklerini, yaptıklarının hesabının sorulacağını zannediyorlardı. Sanıldığığının aksine, şefkatle onları süzen Habîb-i Kibriyâ Hazretleri,

“Haydi, ezan okuyunuz!” dedi! Sonra da sırayla hepsine teker teker ezan okuttu. Bu arada, “Aranızdan, sesini en çok yükselten hanginizdi?” diye sormuştu. Tabii olarak herkesin gözü, Ebû Mahzûre’nin üzerine odaklanmış ve bunu yapanın o olduğunu söylemişlerdi. Fahr-i Kâinât Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), aynı ezanı okumasını Ebû Mahzûre’den de talep etti. Sonra da “İşitmiş olduğum ses, ne güzeldir; kalk ve namaz için ezan oku!” buyurdu. Bu arada arkadaşlarını göndermiş ve huzurda yalnız kalmıştı; içinden gelmese de kendisine, denileni yapmak zorunda kalan Ebû Mahzûre de kalkıp ezan okudu. Şefkatle başını⁶⁷¹ okşayan Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), bu arada tane tane Ebû Mahzûre’ye ezanı öğretiyordu;

Allahü Ekber! Allahü Ekber!

...

...

Lâ ilâhe illallah!⁶⁷²

Bu sırada Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), “Allahü Ekber!” ve “Lâ ilâhe illallah!” derken sesini yükseltmesini, “Eşhedü Enne Muhammeden Resûlullah!”a gelince ise sesini biraz kısmasını söylemişti. Ezanını bitiren Ebû Mahzûre’yi yanına kadar çağırarak Habîb-i Kibriyâ, elini alnına koydu; yüzünü, gözünü ve sırtını sıvazlıyordu. Ardından ona, “Allah (celle celâluhû), sana hayırla muamele etsin; seni de mübarek kılsın!” diye dua etti. Ardından da ona, bir kese dolusu gümüş verdi! Az önce, arkadaşlarıyla birlikte ezanla alay eden Ebû Mahzûre’nin gönlündeki bütün kin ve nefret gitmiş, bir anda Resûlullah’ın müezzini oluvermişti! Şimdi Resûlullah’a, tarifi imkansız bir sevgi duyuyordu. Bu kadar iltifat karşısında eriyen Ebû Mahzûre, “Yâ Resûlallah!” diyordu. “Mekke’de, benim müezzincilik yapmamı emretsen!”

“Seni, Mekke’nin müezzini yapıyorum; git ve Mekkelilerin ezanını oku!” buyurdu. Ardından da “Git ve Attâb İbn-i Esîd’e, ‘Resûlullah bana, Mekkelilerin ezanını okumamı emretti!’ diye söyle!” dedi.⁶⁷³

Ödenen Borç

Hevâzin bâdiresi de atlatılmış ve üst üste yaşanan onca hâdiseden sonra Habîb-i Kibriyâ Hazretleri, ashâbıyla birlikte yeniden Mekke’ye dönmüştü.

Döner dönmez Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Safvân İbn-i Ümeyye, Süheyl İbn-i Amr, Abdullah İbn-i Ebî Rebîa ve Huvaytib İbn-i Abdiluzzâ'dan aldığı borçları ödemek istedi; her birisine birer servet bağışladığı bu insanlara, bir de aldığı borç miktarını ödeyecekti! Muhtemelen bu, henüz yeni Müslüman olan bu şahısların nabzını tutma anlamına da geliyordu. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), sadece borcunu ödemekle kalmıyor, aynı zamanda bu insanlara teşekkür edip bereket temennisinde bulunuyor ve dualarına alıp yâd ediyordu.⁶⁷⁴ Mesela, fetih sonrasında kendisinden kırk bin dirhem borç aldığı Ebû Cehil'in kardeşi Abdullah İbn-i Ebî Rebîa'ya Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), "Allah (celle celâluhû), senin ailene ve malına bereket versin!" diye dua etmiş, ardından da "Borç alanın üzerine düşen, onu ödemek ve teşekkür etmektir!" buyurmuştu.⁶⁷⁵

Her beyan, her uygulama ve her adımında yeni yeni mesajlar veren Şefkat Sultanı Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), bu adımlarının bütünüyle herkesi kucaklamış ve sınırsız ikliminde eritmişti. Daha düne kadar O'na kin ve nefretle bakanların gözünde şimdi, şefkat ve merhamet nazarları vardı. Üstelik, o güne kadar yaptıklarından dolayı mahcubiyet duyuyor ve bu fark ediş ve gelişleriyle her ne kadar Allah onları affetmiş olsa bile, kendilerini affetmiyor, affettirebilmek için de akla ziyan bir yarışın içine giriyorlardı. Şefkatinin sıcaklığında Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), düne kadar üstü kapalı duran madenleri eritip açığa çıkarmış, şimdi onlarla yepyeni bir medeniyet inşâ ediyordu!

²⁷³ Bunlar arasında, Ebû Zerr gibi henüz o günün şartlarını kaldıramayacak fitratta insanlar olabileceği gibi Resûlullah'ın bizzat vazifelendirdiği kişilerin de olması muhtemeldir. Zira ilk günlerde haberi alıp da Mekke'ye gelen Ebû Zerr'e Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), "Bu işi gizli tut ve kimseye söyleme! En iyisi mi sen, memleketine dön; ne zaman bizim zuhur ettiğimizin haberini alırsan, o zaman gelirsin!" (Bkz. Buhârî, Bed'ü'l-Halk 4 (3199) tavsiyesinde bulunmuştu. Açıkça bu O'nun, gerginliği tırmandırmak istemediği ve ashâbına, muhataplarını tahrik edecek zeminlerden uzak durmalarını tavsiye ettiğini göstermektedir.

²⁷⁴ Fetih Sûresi 48/25

²⁷⁵ Nisâ Sûresi 4/75

²⁷⁶ Nisâ Sûresi 4/97-99. Bu âyet indirildiği sırada ve Mekke'nin fethine kadar, mü'minlerin Medîne'ye hicret etmeleri farz idi. Çünkü düşman müşrikler arasında, onların alay etmeleri, şüphe vermeleri, baskıları karşısında mü'minlerin dinlerini korumaları güçtü. Diğer taraftan mü'minlerin bir arada İslâm'ın güzelliklerini yaşayıp Müslümanca eğitilmeleri önemli idi. Ayrıca mü'minlerin bir araya gelerek bir kuvvet oluşturmaları, gerektiğinde kendi haklarını savunup kâfirlerin

merhametlerine bırakmamaları gerekiyordu. İşte bu âyette, Asr-ı Saâdet'te Medîne'ye hicret etmeyip müşrik toplum içinde kalanlar, "kendilerine zulmedenler" diye nitelendirilmektedir. Bunlardan bazıları rahatlarını, alışkanlıklarını, ailelerini, mal ve mülklerini ve diğer çıkarlarını dinlerine tercih ediyorlardı. Onun için, "Biz ülkemizde baskı altında yaşayan kimselerdik!" şeklindeki özürleri kabul edilmemiştir. Fecî bir âkıbet, Cehennem azabı ile tehdit edilmişlerdir. Bunun yanında gerçekten hicrete gücü yetmeyen yaşlı, güçsüz erkekler, kadınlar ve çocukların mazeretleri ise ardından gelen 98. âyetle kabul edilmiştir. Asr-ı Saâdet'te Mekke'nin fethi ile hicret mükellefiyeti sona ermiştir. Fakat âyet-i kerîme, Mekke dönemi şartlarının bulunması hâlinde, hicretin yine gerekebileceğine işaret etmektedir. Bkz. Yıldırım, Suat (ilgili âyetin meali).

[277](#) Bkz. Taberî, *Tefsîr* 5/199, 273

[278](#) Bkz. Taberî, *Tefsîr* 5/273; Taberânî, *Kebîr* 11/272 (11708)

[279](#) Bkz. Taberî, *Tefsîr* 5/273

[280](#) Buhârî, *Ezân* 128 (804); Ebeb 110 (6200); Deavât 58 (6393); İkrâh 6940; Müslim, *Mesâcid* 54 (675); Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 12/202 (7260)

[281](#) Bkz. Buhârî, *Şurût* 15 (2731-2732); Ebû Dâvûd, *Cihâd* 168 (2765); Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 31/213 (18910)

[282](#) İbn-i Asâkir, *Târîh* 39/77, 79; Halebî, *Sîre* 3/23; İbn-i Kayyım, *Zâdu'l-Meâd* 3/258; Salihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/46

[283](#) İbn-i Asâkir, *Târîh* 39/77, 79; Beyhakî, *Delâil* 4/133; İbn-i Kayyım, *Zâdu'l-Meâd* 3/258; Zehebî, *Târîh* 2/219. Hazreti Osmân, Efendimiz'in sırrını kimseye söylemediği için bu şahısların kimliği konusunda herhangi bir malumatımız da bulunmamaktadır. Bu durumda olanlar arasında Hazreti Abbâs, onun hanımı Ümmü Fadl, yine onun kölesi Ebû Râfi' ve Süheyl İbn-i Beydâ gibi isimler zikredilse de sayının bunlarla sınırlı olmadığı açıktır. Bedir'e kendi iradesiyle değil de Mekkelilerin zorlamasıyla gelen, Efendimiz'in de kendilerine eman verdiği isimlerle, Mekke fethinin hemen akabinde Medîne'ye hicret eden sahâbilerin, böyle bir misyonu eda edenler olabileceği ihtimal dahilindedir. Zira 21 yıllık sıkıntı, çile, mihnet, hasret ve hicrandan sonra vazifenin bitişyle birlikte bunların da perdesiz bir vuslat arzulaması, mü'min olmanın gereğidir.

[284](#) Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/72

[285](#) Burada akla, "Evlerinde oturup dışarı çıkmasalardı böyle bir problemle de karşı karşıya kalmazlardı!" şeklinde bir yorum da gelebilir. Ancak bu durumda Mekkeliler nezdinde kendilerini ele verecekleri de unutulmamalıdır. Özellikle Bedir'e gelirken bunların savaşa nasıl zorlandıkları bilirse, o günün şartları içinde dışarıda savaş devam ederken onları evlerinde kalmalarının mümkün olmayacağı da kendiliğinden anlaşılacaktır.

[286](#) İbn-i Sa'd, *Tabakât* 4/98; Belâzurî, *Ensâb* 1/210. Efendimiz'in yönlendirmesiyle Mekke'ye kadar gelen Hazreti Velîd, elinde yemekle giden bir kadını görünce onunla konuşmuş ve elindeki yemeği kardeşlerine götürdüğünü öğrenince onu takip etmiş ve nihayet Hazreti Seleme ile Hazreti Ayyâş'ı, buldukları yerden kurtararak, hem de hiç kimsenin ruhu duymadan Medîne'ye getirmiştir. Bkz. İbn-i Sa'd, *Tabakât* 4/98-99

[287](#) İbn-i Kesîr, *Tefsîr* 7/319

[288](#) Bkz. İbn-i Kesîr, *Tefsîr*, 7/319; Taberânî, *Kebîr* 2/290

[289](#) Bazı kaynaklar, bu şahsın adını Himâs olarak vermektedir. Bkz. Vâkıdî, *Megâzî* 557; İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/255; İbn-i Esîr, *Kâmil* 2/247

[290](#) Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 5/67; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/296

[291](#) Ashâb-ı kirâmdan bazılarının sezdiği şahıslar olsa da bunların o gün Müslüman oldukları

kesinlik arz etmemektedir. Mesela Süheyl İbn-i Beydâ'nın, Mekke'de iken Müslüman olduğu, bu durumunu gizlediği ve zorla Bedir'e getirildiği ifade edilmektedir. Hatırlanacağı üzere Abdullah İbn-i Mes'ûd'un (radiyallahu anh) onu, Mekke'de namaz kılariken gördüğünü anlattığı daha önce de nakledilmişti. Ancak birçok kaynak onun, Bedir sonrasında Müslüman olduğunu anlatmaktadır. Bkz. Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 6/140; Taberî, *Târîh* 10/46; Beğavî, *Mu'cemü's-Sahâbe* 3/104 (1013)

[292](#) Bazı kaynaklar onun, Bedir, Hayber ve Mekke fethi gibi daha sonraki yıllarda Müslüman olduğunu söyleseler de (Bkz. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/240; Abdulgânî, *Mu'cem* 11/4050) bu, konum ve vazifesi gereği onun bu kimliğine muttali olunamadığından dolayıdır.

[293](#) İbn-i Asâkir, *Târîh* 26/284; Abdulgânî, *Mu'cem* 11/4050

[294](#) Bkz. Hâkim, *Müstedrek*, 4/384 (5454); İbn-i Asâkir, *Târîh* 26/286; İbn-i Hacer, *Tehzîb* 5/122; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 6/102; Zehebî, *Siyer* 2/78; Abdulgânî, *Mu'cem* 11/4050

[295](#) İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/246; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/563. Onun Bedir'den hemen önce müslüman olduğunu ifade eden kaynaklar, dışarıya yansıyan yönüyle görebildiklerini kaydetmiş ve Müslüman olduğu o gün tebeyyün ettiği için böyle bir kanaat serdetmişlerdir.

[296](#) Zaten Ebû Râfi', Hazreti Abbâs'ın kölesiydi; onu yeğeni Efendiler Efendisi'ne daha önce hediye etmişti. Efendisinin Müslüman olması, Ebû Râfi' için aynı zamanda hürriyete giden yol anlamına geliyordu. Bkz. İbn-i Sa'd, *Tabakât* 4/73, 74; İbn-i Asâkir, *Târîh* 26/295

[297](#) Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 3/306 (1787); İbn-i Sa'd, *Tabakât* 8/18. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/204. O gün gelip de Müslüman olamayan ancak daha sonraları İslâm'ı tercih eden Affî İbn-i Ömer, büyük bir hicranla, "Ne kadar isterdim; o gün ben de Müslüman olsaydım da onların dördüncüsü ben olaydım!" diyecektir. Hâkim, *Müstedrek* 3/201 (4842)

[298](#) O gün Araplar, Evs'i de kastederek Medînelilere böyle hitap ederdi. Bkz. Şimrânî, *Ahlâkiyyâtü'l-Harb* 61

[299](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/266

[300](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/266

[301](#) Bkz. İbn-i Sa'd, *Tabakât* 4/23; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/240; İbn-i Hacer, *Tehzîb* 5/214; Hamidullah, *Vesâik* 70; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 3/164; İbn-i Asâkir, *Târîh* 26/286; Abdulgânî, *Mu'cem*, 11/4050

[302](#) İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 3/164

[303](#) İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 3/164 İbn-i Asâkir, *Târîh* 26/296, 297

[304](#) Bkz. İbn-i Asâkir, *Târîh* 26/287. Bedir sürecinde Ebû Cehiller, Mekke'de öyle bir hava oluşturmuşlardı ki o gün savaşa "hayır" demek, doğrudan Ebû Cehillerin karşısında yer almak anlamına geliyordu.

[305](#) İbn-i Kesîr, *Bidâye*, 3/323; Taberânî, *Kebîr* 1/308. Onun bu savaşa katılmak istemeyişinin altında, Âtike Bint-i Abdilmuttalib'in gördüğü rüyanın yattığı da ifade edilmektedir; korkmuş ve savaşa cesaret edememiştir. Bkz. Vakıdî, *Megâzî* 59; Taberî, *Târîh* 3/40

[306](#) İbn-i Kesîr, *Bidâye* 3/272

[307](#) Hâdise, Ebû Huzeyfe'nin endişe ettiği gibi gelişmiş, Bedir'de ilk ölen kişi babası Utbe olmuştu. Amcası Şeybe ile kardeşi Velîd de ölenler arasındaydı.

[308](#) Hazreti Ömer'i en çok sevindiren husustu bu; zira, Efendimiz'in bu künyesiyle ilk defa kendisine hitap ettiğini duyuyordu! Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/371; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 4/7; Halebî, *Sîre* 2/231; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 4/49

- [309](#) Bkz. İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef* 7/481 (37390); Taberânî, *Kebîr* 3/165
- [310](#) Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 3/177; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 4/7; Taberî, *Târîh* 2/34; Beyhakî, *Delâil* 3/141; İbnü'l-Esîr, *Kâmil* 2/22; İbn-i Hibbân, *Sîre* 1/173; Halebî, *Sîre* 2/231; İbnü'l-Esîr, *Kâmil* 2/22; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 4/49
- [311](#) Efendimiz'in amcası Hazreti Abbâs'ı da Ebu'l-Yeser adında zayıf yapılı bir sahabî esir almıştı. Hâlbuki Hazreti Abbâs, güçlü ve iri yapılı bir adamdı. Daha sonraları Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Ebu'l-Yeser'i karşısına alacak ve "Yâ Eba'l-Yeser! Söyler misin, Abbâs'ı sen nasıl esir aldın?" diye soracaktı. Mahcubiyet içinde Ebu'l-Yeser, "Yâ Resûlallah! Onu esir alırken bana, ne daha önce ne de daha sonraları gördüğüm şöyle şöyle görünömlü bir adam yardım etti!" deyince de "Sana, kerem sahibi bir melek yardım etmiş!" buyuracaktı. Bkz. Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 5/334 (3310); İbn-i Sa'd, *Tabakât* 4/8; Taberî, *Târîh* 3/41; İbn-i Asâkir, *Târîh* 26/288
- [312](#) İbn-i Sa'd, *Tabakât* 4/9; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/240
- [313](#) Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 5/141 (3001); İbn-i Sa'd, *Tabakât* 2/16; İbn-i Kesîr, *Bidâye*, 3/310; İbn-i Asâkir, *Târîh* 26/291-292; Zehebî, *Siyer* 2/83; İbn-i Ebî Şeybe, *Megâzî* 203
- [314](#) Enfâl Sûresi 8/7
- [315](#) Tirmizî, *Tefsir* 9 (3080)
- [316](#) Kaynaklar, bu âyetin, Mekke ordusunun haberini vermek üzere gelen Cibrîl tarafından yolda indirildiğini ifade etmektedir. Bkz. Taberî, *Tefsîr* 9/199; Taberânî, *Kebîr* 4/174 (4056)
- [317](#) İbn-i Kesîr, *Bidâye* 3/312; Beyhakî, *Delâil* 3/138; İbn-i Ebî Şeybe, *Megâzî* 195; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 4/60
- [318](#) Beyhakî, *Delâil* 3/138; İbn-i Ebî Şeybe, *Megâzî* 195; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 4/60
- [319](#) Buhârî, *İtk* 11 (2537); Meğâzî, 12 (4018); İbn-i Sa'd, *Tabakât* 4/10; İbn-i Asâkir, *Târîh* 26/292; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 3/315
- [320](#) Bazı rivayetlerde bu ifade, "Ben daha önceden de Müslüman idim! Beni zorladıkları için geldim!" şeklindedir. Buna mukabil Efendimiz'in cümlesi de "Senin durumunu Allah bilir! Durum gerçekten iddia ettiğin gibiyse, Allah mükafaatını verecektir. Ancak biz, işin zahirinde bize bakan yönüne göre hüküm veririz; fidye bedelini öde!" şeklindedir. Bkz. İbn-i Sa'd, *Tabakât* 4/10; Beyhakî, *Delâil* 3/142; Taberî, *Târîh* 3/43; İbn-i Hibbân, *Sîre* 1/184; İbn-i Asâkir, *Târîh* 26/288; Harguşî, *Şerefu'l-Mustafa* 3/14
- [321](#) Taberî, *Târîh* 3/43; İbn-i Asâkir, *Târîh* 26/288
- [322](#) İbn-i Sa'd, *Tabakât* 4/10; Taberî, *Târîh* 3/43; Beyhakî, *Delâil* 3/142, 143; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 3/314; İbn-i Hibbân, *Sîre* 1/184; İbn-i Asâkir, *Târîh* 26/289; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 4/69; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 4/69
- [323](#) Bkz. Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 5/335 (3310); Taberî, *Târîh* 3/43; Beyhakî, *Delâil* 3/143; İbnü'l-Esîr, *Kâmil* 2/26
- [324](#) Bkz. Beyhakî, *Sünen* 6/322; *Delâil* 3/150
- [325](#) Bkz. Hâkim, *Müstedrek* 4/385-386 (5457-5458); İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/381, 382; Taberî, *Târîh* 3/41; Beyhakî, *Delâil* 3/146; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 3/324; Halebî, *Sîre* 2/258; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 4/67
- [326](#) Hazreti Abbâs'ın "Durum bundan ibaret; ne yapacaksan yap!" dediği mektubu, Kuba'da bulunduğu sırada Efendimiz'e ulaşmış ve Übeyy İbn-i Ka'b'a okuttuğu bu mektubun muhtevasını Medîne'ye dönünceye kadar gizli tutmuştur. Bkz. Belâzurî, *Ensâb* 1/313; Ya'kûbî, *Târîh* 2/31; Hamidullah, *Vesâik* 68; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 4/182

[327](#) Bkz. Vâkıdî, *Meğâzî* 170

[328](#) Belâzurî, *Ensâb* 1/313; Ya'kûbî, *Târîh* 2/47; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 4/69

[329](#) Vâkıdî, *Megâzî* 170

[330](#) İbn-i Sa'd, *Tabakât* 4/12

[331](#) İbn-i Esîr, *Kâmil* 2/118; Halebî, *Sîre* 3/112; İbn-i Asâkir, *Târîh* 26/296, 297

[332](#) İbn-i Esîr, *Kâmil* 2/118; Halebî, *Sîre* 3/112

[333](#) Efendimiz'in Mekke fethine yürüyen stratejilerine bakıldığında diğer ismin, Ebû Süfyân olduğu açıktır.

[334](#) İbn Abdilberr, *İstîâb* 3/1430

[335](#) İbn-i Hacer, *İsâbe* 8/47

[336](#) Ümmü Hakîm (radiyallahu anhâ), Hâlid İbn-i Velîd'in kız kardeşi Fâtma Bint-i Velîd'in kızıydı; Mekke ordusuyla birlikte Uhud'a gelen kadınlar arasında o da bulunuyordu. Kocasını İkrime'nin Yermük'deki şehâdetinden sonra Hâlid İbn-i Saîd ile evlenecek, evlendikleri gün şehîd olan kocasından sonra eline aldığı çadır direğiyle o gün yedi düşmanı öldürecektir. Evlendikleri gün kurdukları çadırın bulunduğu köprü, "Ümmü Hakîm Köprüsü" olarak bilinmektedir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl* 17/40; İbn-i Hibbân, *Sikât* 1/221; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 4/99; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 4/1933

[337](#) İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/226; İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/2606

[338](#) İbn-i Hacer, *İsâbe* 8/193; İbn-i Hayyât, *Tabakât* 1/299

[339](#) İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk* 69/149

[340](#) İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk* 69/149

[341](#) Mümtehne Sûresi 60/7

[342](#) Bkz. Âl-i İmrân Sûresi 3/103; Enfâl Sûresi 8/63; Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 3/57, 76, 77; 3/104, 105, 253; 4/42

[343](#) O gün Ebû Süfyân, Mekkelilerin kervanıyla Şam'a gittiği için Bedir'de yoktur. Ancak Bedir'de onun, Hanzala ve Âmir adında iki oğlu vardır; bunlardan Hanzala öldürülmüş, Âmir de esir alınmıştır. Başta Ebû Cehil olmak üzere lider kadrosunun tamamı Bedir'de kalınca o, Bedir sonrasının Mekkesinde tartışmasız lider konumunda kalmış, karalar bağlayıp yas tutan Mekkelilerin kin ve nefretini temsil işi, o günden sonra onun uhdesine bırakılmıştır. Aslına bakılacak olursa, Hicret'e kadar daha makul bir insan olarak duran Ebû Süfyân, ekonomik kaygılardan dolayı Hicret sonrasında endişelenmeye başlamış, Bedir sonrasında ise tam bir "şahin"e dönüşmüştür. O gün ilk yaptığı, Efendimiz'i öldürmek üzere Medîne'ye kiralık bir katil göndermektir. Geniş bilgi için bkz. Kesmez, Ümit, *Fethin Mü'minleri* 70 vd.

[344](#) Bu âyet, bugün elimizde okuyup durduğumuz Kur'an'ın bir âyetidir ve bizim için de aynı müjdeleri vermektedir; tabîî, nebevî çizgiyi kendisine rehber edinip de herkese ulaşmayı gaye edinenlere!

[345](#) Âyette kullanılan ifade ve üslûba dayanarak birçok müfessir, söz konusu olan sevgi ve yakınlıktan maksadın, Efendimiz'in Ebû Süfyân ile tesis edeceği bu akrabalığı olduğunu söylemektedir. Bkz. Vâhidî, *Tefsîr* 2/1089; İbn-i Kesîr, *Tefsîr* 4/349, 350; Kurtubî, *Câmi'* 18/58; Suyûtî, *Dürü'l-Mensûr* 8/130

[346](#) Mümtehne Sûresi 60/7

[347](#) İbn-i Asâkir, Târîhu Medîneti Dımaşk 3/207; 69/148, 149

[348](#) O günkü Habeş literatüründe Necâşî, kral veya sultan manasına gelen bir ünvanıdır.

[349](#) Önceki gibi bu yeni Necâşî de iman etmiş ve Resûlullah'a gönderdiği mektupta, istediği takdirde saltanat dahil her şeyi bırakarak kendisinin de Medîne'ye gelebileceğini ifade etmişti. Efendimiz'in cevabî mektubu ise onun yerinde kalması istikametindeydi. Bkz. Hamidullah, Vesâik 118-120

[350](#) Bu mektubun muhtevasında Resûlullah'ın, 16 yıldır Habeşistan'da bulunan ashâbını Medîne'ye gönderme talebi de vardır. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 4/182

[351](#) Ümmü Habîbe Vâlidemiz'in kocası, Efendimiz'in halasının oğlu Ubeydullah İbn-i Cahş idi. Uhud'un şehidi Abdullah İbn-i Cahş'ın ve semalarda nikâhı kıyılan annemiz Hazreti Zeyneb'in de kardeşi oluyordu. Hazreti Mus'ab ile evlenen Hamne de onun bir diğer kardeşi oluyordu. İlk Müslümanlardandı; eğer bu konumunu koruyabilmiş olsaydı onu biz, "sâbikûn-u evvelûn" olarak Kur'ân'ın bayraklaştırdığı isimler arasında görecektik. Aynı zamanda konumu gereği itibar gören bir yere sahipti. Onun için, geleceğin Mekke'sinde idareye talip iki insandan birisi olan Ebû Süfyân onu kızıyla evlendirmişti. Ancak Ebû Süfyân'ın damadı da olsa o günün Mekke'sinde bir insanın Müslüman olması, başlı başına bir kabus hâline getirilmişti. Diğer arkadaşları gibi o da ailesini alıp dinini daha rahat yaşayabilmek için Habeşistan'a hicret etti.

Ancak Habeşistan hicreti üç-beş günlük bir hicret değildi; tam on altı yıl sürdü! Bu süre içinde Ubeydullah İbn-i Cahş'ın iki zaafi ortaya çıktı; öncelikle Mekke ile irtibatını kesti, gelen haberlere karşı kendi dünyasına kapandı ve Kur'ân ile Efendimiz gibi en dinamik beslenme kaynaklarından koşturdu. Ardından, oradaki arkadaşlarıyla da selâmı sabahı kesti ve yalnız yaşamaya başladı. Efendimiz'in açık beyanlarına göre yalnız yaşayanın arkadaşı Şeytân'dı ve bu yalnızlık onu, nefis ve Şeytân'ın kollarına teslim etti. Uzaklaşma yavaş yavaş olduğu için de hiç fark edemedi ve günün birinde uçurumun kenarından kaydı gitti; on altı yıl önce dinini daha rahat yaşamak için geldiği Habeşistan'daki kültür ona daha cazip gelmeye başlamıştı. Daha doğrusu, beslenmede boşluk meydana gelince o başka şeylerle dolmuş ve Ubeydullah İbn-i Cahş'ı başka sahillere atmıştı. Hanımı Ümmü Habîbe'ye de baskı yaptı; ancak o, dik durmasını bilen bir kadındı, beslenmesi tam ve arkadaşları arasındaki duruşu da yerli yerindeydi.

Sonuçta ne yazık ki Ubeydullah İbn-i Cahş, dinini daha rahat yaşamak için hicret ettiği Habeşistan'da Hristiyan olarak vefat etti. Bkz. İbn-i Sa'd, Tabakât 8/77; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/116

[352](#) İsminden daha çok künyesiyle meşhur olan Ümmü Habîbe Vâlidemiz'in esas adı, *Ramle Bint-i Ebî Süfyân* idi. Bkz. İbn-i Sa'd, Tabakât 8/76; İbn-i Hacer, İsbâbe 4/2508; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/116; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ* 1/441

[353](#) Necâşî, her iki talebi de gerçekleştirmiştir; öncelikle Ümmü Habîbe Vâlidemiz'e elçi göndermiş (Bu elçinin hanımlardan seçilmiş olması oldukça dikkat çekicidir.), ardından bir tarih belirlenerek velime verilmiş ve Ümmü Habîbe Vâlidemiz'e mehir takdir edilerek Habeşistan'da bir nikah kıyılmıştır. Bu sırada Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), Medîne'dedir. Detaylar için bkz. İbn-i Sa'd, Tabakât 8/77; İbn-i Hacer, İsbâbe 4/2508; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/117, 4/182

[354](#) Gerçi Ümmü Habîbe (radiyallahu anhâ), daha bu hâdiseler patlak vermeden önce kocasını rüyasında görmüş ve tevilinde, gidişatın hiç de iyi olmayacağını çok iyi ve net bir şekilde anlamıştı. Bkz. Bkz. İbn-i Sa'd, Tabakât 8/77; İbn-i Hacer, İsbâbe 4/2508; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ* 2/221

[355](#) Şüphesiz o gün Ebû Süfyân'ın bu sevincinin altında, kızının Mekke'ye döneceğine dair beklentisi kadar damadının Hristiyan olması da yatmaktadır.

[356](#) Aynı zamanda Ümmü Habîbe Vâlidemiz, Allah Resûlü ile evlenmeden önce de akrabalık yönüyle Efendimiz'e en yakın annemizdir ve bu yakınlığın başka yakınlaşmalara vesile olduğunu

gösteren bir hayli örnek vardır. Bilhassa Bedir'e kadar babası Ebû Süfyân'ın, Resûlullah'a karşı daha demokrat duruşunun altında yatan sebeplerden birisi de budur. Mesela Ebû Cehil ile birlikte oturdukları bir gün Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Ebû Süfyân'ın bulunduğu yere gelmişti. O'nun gelişini görür görmez Ebû Cehil dilini uzatmış ve Ebû Süfyân'a, "Ey Abdişemsoğulları! Bak sizin peygamberiniz geliyor!" diyerek alaya almaya başladı. Bunun üzerine Ebû Süfyân, o gün aynı safta yer almalarına rağmen ona şunları söyledi:

"Bizden bir peygamber çıkmasını niye bu kadar yadırgıyorsun ki! Hâlbuki o peygamber, bizim aramızda sayıca az ve güçsüzler arasından!"

Ebû Cehil, devam etti:

"Esas ben, bu kadar yetişkin insan durup dururken, nasıl olup da böyle bir gencin peygamber olduğuna şaşıyorum!"

Onları, kafa kafaya verip konuşurken gören Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem), yanlarına yaklaştı ve aralarında az önce konuştuklarını da hatırlatırcasına her ikisine de dönerek şunları söyledi:

"Sana gelince ey Ebû Süfyân! Evet; ona karşı çıktın ama bunu yaparken Allah ve Resûlü'nü tasdik ettiğin için değil, sırf kabilenin hatırı için bunu yaptın! Ancak sen ey Eba'l-Hakem! Vallahi de çok geçmeyecek, az gülecek ve çok ağlayacaksın!"

Baltayı bir kez daha taş vurduğunu gören Ebû Cehil, bozuntuya vermemek için kulağının üzerine yatmış ve hâlâ kendini haklı gösterebilmek için yine hafife alarak Efendimiz'e "Ey kardeşimin oğlu!" dedi. "Yarın adına verdiğin haberlerle beni ne de çok korkuttun!" İbn-i Kesîr, *Bidâye* 3/65; Suyûtî, *Hasâisu'l-Kübrâ* 1/241

Başka bir gün Ebû Süfyân, Efendimiz'in kızlarından Hazreti *Fâtıma*'ya Ebû Cehil'in hakaret edip tokat vurduğunu öğrenince Hazreti Fatıma'yı yanına alacak ve böyle bir haksızlık karşısında sessiz kalamayacağını ifade edecekti. O kadar ki Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Ebû Süfyân'ın ortaya koyduğu bu davranış karşısında mütehassis olacak ve onu hayırla yâd edecektir. Bkz. Kazvînî, *Tedvîn* 1/201

Yine o günlerden birinde Ebû Süfyân'ın, faziletini takdir ettiği Allah Resûlü'nün yanına gelerek yağmur duasında bulunmasını talep ettiği de gelen bilgiler arasındadır. (Bkz. Buhârî, *İstiska* 2, 13; *Tefsîru Sûre* (30), (44) 5; Müslim, *Sıfâtu'l-Münâfikîn* 39; Tirmizî, *Tefsîru Sûre* (44) 1. Ayrıca bkz. Hamîdullah, 1/99, 100

Başka bir gün yolları birleşmiş ve ailesiyle birlikte giden Ebû Süfyân, oğlu *Muâviye*'yi merkepten indirerek ona Allah Resûlü'nün binmesini istemişti. Bu durumu fırsat bilen Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem) ise yol boyunca ona İslâm'ın güzelliklerini anlatacak ve imana davet edecekti. Ancak o gün Ebû Süfyân buna hazır değildi. Nihayet yolların ayrım noktasına gelmiş ve Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) de artık kendi yoluna gitmişti. Bütün bunlara şahit olan *Hind* dayanamayarak, "Bütün bunları dinlemek için mi oğlumu merkepten indirdin!" diye ona serzenişte bulununca Ebû Süfyân hanımına şu cevabı verecekti:

"Öyle deme! O, pek asil bir ruha sahiptir!" Bkz. İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef* 1/458; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat* 6/361; Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid* 6/20

357 O günkü Arap edebiyatının sayılı gündemlerinden birisi de hayatın her alanında karşılına çıkan "deve" olduğu için deyimlerinin de bu gündeme paralellik arz ettiği görülmektedir.

358 Hâkim, *Müstedrek* 4/24; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 8/99

359 Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/397

360 Hem Habeşistan hem de Mekke ve Medîne'ye bakan yönleriyle bu mektubun sonuçlarına bakıldığında, uluslararası ilişkiler adına çok şey söylediği muhakkaktır ve bu nazarla mutlaka üzerinde durulmalı, bilhassa günümüzün teraküm etmiş problemlerinin çözümünde ne türlü katkı sağlayabileceği, erbabınca mutlaka tahlil edilmelidir.

[361](#) Ebû Süfyân'ın o gün söylediği bu cümleyi, “Benden sonra sana çok fena şeyler olmuş!” şekliyle tercüme etmek de mümkündür; ancak biz, dil estetiği ve konuşmanın akışı açısından böyle demeyi tercih ettik.

[362](#) Vâkidî, *Megâzî* 1/321; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 8/99, 100; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/280; Halebî, *Sîre* 3/7; İbn-i Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk* 69/150, 151

[363](#) Adının *Hasene, Hamne veya Izzet olduğu da söylenmektedir. Bkz. İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Gâbe* 7/102; İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/2497

[364](#) Kız kardeşi Dürre de yanına gelince Ümmü Habîbe Vâlidemiz, “Yâ Resûlallah! Ebû Süfyân'ın kızı ve kardeşimi de nikahına alsan!” teklifinde bulundu. Kendince kardeşine sahip çıkmak, yaptığı fedakarlığı, mü'minlerin annesi olma pâyesiyle taçlandırmak istiyordu! Muhtemelen bu konudaki hükmü bilmiyordu. Hatta ondan bu teklifi duyan Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem), duydukları karşısında, Ümmü Habîbe Validemiz'e, “Bunu gerçekten istiyor musun?” diye bir kez daha sormuştu; yine, “Evet!” diyordu. “Niye gizleyeyim; hayırlı işlerimde bana kız kardeşimin yardımcı olmasından hoşlanırım!”

Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ona, “Bu Bana helal olmaz!” buyurdu. Zira Kur'ân'ın açık emri vardı; iki kız kardeşin aynı kişinin nikahı altında olmasını yasaklıyordu! Bkz. Nisâ Sûresi 4/23; Buhârî, *Nikâh* 20, 25, 26, *Nafakât* 16; Müslim, *Radâ'* 15; Taberânî, *Kebîr* 23/224; İbn-i Hacer, *İsâbe* 7/586, 633

[365](#) Onların bu bağımsız hareketlerinden dolayı bazı alimler, Ebû Süfyân'ın eski otoritesini kaybettiği ve Mekke idaresini bu muhalif kadroya kaptırdığı şeklinde bir anlayışa sahip olmuşlardır. Bkz. Halebî, *Sîre* 2/653

[366](#) Safiyye Validemiz'in esas adı Zeyneb'dir. Hayber sonrasında Allah Resûlü'nün, onu eş olarak seçmesinden dolayı kendisine, “Seçkin” manasında bu isim verilmiştir. Zira o gün için savaşlarda orduyu sevk ve idare eden şahsın hakkı olarak ya bir at, ya bir köle ya da bir cariye'nin başkumandana tahsisi âdettendi ve buna, “Seçme” manasında “Safiy” deniliyordu ve Allah Resûlü de o gün, Huyeyy İbn Ahtab'ın kızını kendisi için seçmişti ve bu seçimle birlikte Huyeyy'in kızı Zeyneb'e artık Safiyye denilecekti. Bkz. İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri* 7/480

[367](#) Vâkidî, *Megâzî* 321; İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/135; Beyhakî, *Delâil* 3/408; Halebî, *Sîre* 2/415

[368](#) Vâkidî, *Megâzî* 329-331; Beyhakî, *Delâil* 3/428-429

[369](#) Yahudilerle ilişkileri dört safhaya ayırmak mümkündür: 1. Henüz hicret öncesinde ve Mekke'nin başından itibaren yaşanan hazırlık süreci. 2. Problemsiz devam eden hicretin ilk iki yılı. 3. Hayber'e kadar süren problemlili yıllar. 4. Hayber'den Efendimiz'in irtihaline kadar devam eden 3,5 yıllık sulh dönemi.

Ne yazık ki günümüzde, Resûlullah'ın bütün problemleri çözdüğü bu sulh dönemine hiç bakılmamakta ve gerginliğin üst perdeden yaşandığı Hayber'e odaklanılmaktadır. Problemlili zeminden çözümün çıkması da imkansızdır ve sonuç da hep bu çizgide cereyan etmektedir. Şayet günümüz insanı çözüm istiyorsa ve bunda da samimi ise Efendimiz'in her türlü problemi çözerek Yahudilerle birlikte yaşadığı son 3,5 yılına odaklanmalıdır.

[370](#) Hayber, Muharrem ayının son günlerinde Medîne'den sefere çıkılan, Rebûlevvel ayının sonlarına kadar kuşatmanın devam ettiği ve nihayet Safer ayında da zaferin kazanıldığı bir süreçtir. Bk. Vâkidî, *Megâzî* 441; İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/202; Halebî, *Sîre* 3/45; Taberî, *Târîh* 3/144

[371](#) Efendimiz'in o günkü bu tercihinin büyüklüğünü, “Acaba günümüz liderlerinden birisi, bir Yahudi kızı ile evlenmiş olsaydı, bugünkü Müslümanlar olarak nasıl bir tepki verirdik?” sorusunu kendimize sormadan anlayamayız. Bugün böyle bir adımı kim atarsa atsın, İslâm dünyası onun üstünü çizecek ve ağzıyla kuş tutsa bile bir daha o lidere iltifat etmeyecektir. Hatta farz-ı muhal, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bugün yaşıyor olsaydı ve o günkü aynı tercihinin bugün yapmış olsaydı, bugünün Müslümanları olarak biz, O'na da karşı çıkar ve bu evliliği

onaylamazdık! Bunun sebebi açıktır; İsrail Devleti kurulduğu günden bu yana İslâm Dünyası'nın birinci haberi kendi lideri olurken ikincisi ise hep Filistin meselesi olmuştur. Daha açık bir ifadeyle Filistin üzerinden açık bir Yahudi düşmanlığı yapılmış, iç malzeme olarak nazara hep bu fobi verilmiş ve zihinlerimiz, 65 yıldır bu düşmanlıkla şekillenmiştir. Bugün İslâm Dünyası, bir çıkmazın içindedir ve Filistin meselesi çözülmeden sağlıklı düşünemez hâle gelmiştir. Ne yazık ki Filistin meselesinin de bugüne kadarki metotlarla çözülme imkanı yoktur! Açıkçası mesele kördüğüm olmuştur ve yılların şekillendirdiği bu formattan sıyrılmadığımız sürece, çözüm adına mesafe alınma imkanı yoktur! Hâlbuki Resûlullah'ın, her şeye rağmen onlarla olan teamüllerine bakıldığında, her türlü problemin çözülebileceği çok net anlaşılmaktadır. Aynı zamanda bu konu, sadece bir dipnotta geçirilemeyecek kadar ehemmiyetlidir ki "Efendimiz'in Yahudi Diplomasisi" diyebileceğimiz bir çerçevede ve kitap formatında yayına hazırlanmaya çalışılmaktadır.

[372](#) Babası Huyayy İbn-i Ahtab, savaş suçlusunu olarak Benî Kurayzalılarla birlikte öldürülmüştü. Bkz. Vâkıdî, *Meğâzî* 368; Taberî, *Târîh* 3/110; Zehebî, *Târîh* 2/180

[373](#) Buhârî, *Salât* 12 (371); Müslim, *Nikâh*, 14; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/168; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/214

[374](#) Efendimiz'in yanına getirildiği gün Safiyye Vâlidemiz'in yüzünde, yer yer morluklar vardı; zira rüyasının tahakkuk edeceğinden endişe duyan kocası tarafından dövülmüştü. Çünkü, Âhir Zaman Nebisi Hayber'de kapılarına kadar gelince o, zıfaf gecesi gördüğü rüyanın tahakkuk edeceğini anlamış ve bunu kocasına da söylemişti. Zira Kinâne İbn-i Ebi'l-Hukayk ile evlendiği gece rüyasında, Medîne tarafından bir ayın gelip kucağına düştüğünü görmüştü. Hatta sabah olup da bunu Kinâne'ye anlatınca o, ne anlama geldiğini anlamış ve bu işe fena şekilde öfkelenerek, "Yoksa senin niyetin, Hicaz hükümdarı Muhammed'e varmak mı?" diye tepki göstermişti; sadece tepki göstermekle de kalmamış ve okkalı bir sille indirerek yüzünü gözünü morartmıştı. Bkz. Vâkıdî, *Megâzî* 1/674; İbn-i Kesîr, *Sîre* 3/374; İbn-i Kayyim, *Zâdu'l-Meâd* 3/290

[375](#) Vâkıdî, *Megâzî* 465; İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/209; Taberî, *Târîh* 3/147; Beyhakî, *Delâil* 4/232; İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/2558; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/169; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/214

[376](#) Vâkıdî, *Megâzî* 465

[377](#) Daha önce de ifade edildiği gibi Safiyye Vâlidemiz'in önceki ismi Zeyneb idi.

[378](#) Bu mekânın, Seddü's-Sahbâ veya Seddü'r-Ravhâ adıyla tesmiye edildiği ifade edilmektedir.

[379](#) Söz konusu velimeyi Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Hayber'den altı mil sonra gündeme getirdiğinde imtina etmiş, daha sonra, "Peki, önceki yerde bunu yapmamız konusunda seni engelleyen neydi?" diye bunun sebebini Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisine sorduğunda Safiyye Vâlidemiz, "Yahudilere yakın olduğu için sana bir kötülük yapacaklarından endişe ettim!" cevabını vermiştir. Bkz. İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/2558

[380](#) Buhârî, *Büyü'* 111 (2235)

[381](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/211; Hâkim, *Müstedrek* 5/37 (6865); Beyhakî, *Delâil* 4/233; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 8/99; Zehebî, *Siyer* 2/408

[382](#) İbn-i Hişâm, *Sîre*, 2/211; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/230

[383](#) İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/2558; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/169. Üst üste gelen bu hâdiselerle rencide olan Safiyye Vâlidimiz'i, başka bir gün yine bir kenarda mahzun mahzun otururken gören hâl insanı Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) anlamıştı; sebebini sorup da meseleye muttali olunca ona döndü ve o gün de benzeri cümleleri söyledi: "Sen de onlara deseydin ya! Benim kocam Muhammed, babam Hârûn, amcam da Mûsâ!" Bkz. Vâkıdî, *Meğâzî* 466; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 8/127; Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân* 16/326; İbn-i Hacer, *İsâbe* 8/101; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 3/375. Aynı hâdisenin, farklı şahıslar tarafından aktarılıyor olmasının tabî bir

sonucu olarak farklı olaylar gibi algılanmış olması da muhtemeldir.

[384](#) Bu annemizin Zeyneb Bint-i Cahş Vâlidemiz olduğu ve o gün söylediği bu cümleden dolayı çok büyük üzüntü duyduğu ifade edilmektedir. Bkz. İbn-i Hacer, İsbâbe 4/2558

[385](#) İbn-i Hacer, İsbâbe 4/2558; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/169

[386](#) İbn-i Hacer, İsbâbe 4/2558

[387](#) Bkz. Ahzâb Sûresi 33/6

[388](#) Resûlullah'ın son günlerindeki hastalığı esnasında huzura giren annelerimiz, Safiyye Vâlidemiz'in, "Yâ Nebiyyallah! Keşke senin çektiğin şu sıkıntıları ben çekseydim de siz bunları yaşamasaydınız!" dediğini duyunca birbirlerine bakmış ve onun bunu söylerkenki niyetini hafife almışlardı. Durumu fark eden Allah Resûlü, onlara döndü ve "Neden öyle kaş-göz işareti yapıyorsunuz?" diye sordu. "Ne işareti; neyi kastettiniz?" diyerek geçiştirmek istediklerinde Habîb-i Kibriyâ Hazretleri, "Sizin şu kaş-göz işaretlerinizi!" buyurdu. "Allah'a yemin olsun ki o, bu cümlesini yüreğinden gelerek dosdoğru söyledi!" İbn-i Hacer, İsbâbe 4/2559

[389](#) Hazreti Ömer'in hilafet günlerinde Safiyye Vâlidemiz'in câriyesi gitmiş ve Halife'ye, Safiyye Vâlidemiz'in Cumartesi gününü kutsadığını ve Yahudilerle irtibatını kesmediğini söyleyerek şikayet etmişti. Halife Hazreti Ömer, Annemiz'e bunu sordu; şöyle diyordu:

"Allah (celle celâluhû) Cuma günüyle değiştirdiği günden bu yana Cumartesi günüyle ilgili bir alâkam kalmadı. Ancak Yahudilere gelince, benim onlar arasında akrabalarım var ve ben de onları ziyaret ediyorum!"

Meselenin tebeyyün etmesi üzerine, kendisini Halife'ye şikayet eden cariyeyle böyle yapmasının sebebini sordu; Şeytân'a uyduğunu söylüyordu! Doğru sözlü bu cariyeyle Annemiz, "Haydi, git! Hürsün!" dedi ve hürriyetine kavuştu. İbn-i Hacer, İsbâbe 4/2559

[390](#) O gün Medîne Yahudileri üzerinde hükmeden sekiz-on kişilik bir zümre vardır ve bu zümrenin kurduğu baskılar sonucunda, gönlü İslâm'a meyleden insanlar, esas kimliklerini ifade edemez olmuşlardır. Aksi hâlde boy hedefi olmakta ve hemen dışlanmaktadırlar. Mesela Safiyye Vâlidemiz'in erkek kardeşinin Müslüman olduğu açıkça anlaşılmalarda, ancak hadis kaynaklarında ismi bile telaffuz edilmemektedir. Bkz. Ebû Dâvûd, Eymân 18. Yahudilerle ilgili rivayetlerin bütünü nazara alındığında iki grup rivayet dikkatimizi çekmektedir: Bunlardan ilkinde Allah Resûlü'ne gelen Yahudilerin isimleri teker teker sıralanırken ikincisinde "Yahudilerden bir grup", "Yahudi âlimlerinden bazıları" veya "Bir grup Yahudi" gibi ifadeler kullanılmaktadır. Birinci kategorideki insanların gelişinde konuşulan konular ve sohbetin muhtevası olumsuz, gergin ve taciz edalı iken ikinci kategorideki insanların bulunduğu sohbetin ortamı munis, sıcak ve öğrenme edalıdır. Sözünü ettiğimiz ceberut kesimin baskılarını nazara aldığımızda, söz konusu muhavereleri aktaran ashâbın, ikinci kategoride yer alan Yahudilerin isimlerini zikretmeme sebepleri çok iyi anlaşılmalıdır; bunun sebebi, kendi kimliğini gizlemek zorunda kalan bu insanları, rivayet esnasında adlarını zikretmek suretiyle deşifre etmemektir!

[391](#) Meseleye başka bir zâviyeden baktığımızda, Ümmü Habîbe ve Safiyye validelerimizin şahıslarında Efendimiz'in değişik tedâîler yaşadığı da söylenebilir; O'nun gibi hassas, duyarlı ve dün yaşanan her şeyi bugün gibi hatırlayan dupduru bir hâfıza, Ebû Süfyân ve Huyayy İbn-i Ahtab'ın çevirdiği dümen ve tezgâhları da tabîi olarak hatırlamaktadır. İradesi itibarıyla de zirve olan Habîb-i Kibriyâ Hazretleri, bu hissiyatını hiç belli etmemiş, annelerimize asla yansıtmamış ve iç dünyasındaki bu tedâîleri dışarıya vurmamıştır. Demek ki problem çözebilmek için önemli olan, sıkıntılara katlanmak, yaşanması muhtemel güzellikler adına kızılılık şerbeti içebilmek ve zehir-zemberek de olsa fedâkarlık adına kalıcı adımlar atabilmektir.

[392](#) İslâm Hukuku'nda bu türlü anlaşmalara "mükâteb" denilmektedir. Kişi, elindeki köle veya câriyesini, zaman ve ödeyeceği bedel şartını koşarak bu şekilde hürriyete kavuşturabilirdi. Aynı zamanda bunun, teşvik gören bir tutum olduğu da bir hakikattir. Hatta bu, köle statüsündeki birisi

için “cemile” nevinden bir jesttir. Nitekim o gün böyle bir jesti gören ve kim bilir bu konuşmalarda daha nelere şahit olan Hazreti Cüveyriye’nin, babasının rağmına Müslüman olduğu anlaşılmaktadır.

[393](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/183; Zehebî, *Târîh* 2/145

[394](#) O günün kültüründe savaşı kazanan kumandanın, mağlup ettiği ordunun başındaki insanın hanımı veya kızıyla evlenmesi, kazandığı zaferin bir tescili olarak kabul ediliyordu.

[395](#) Bkz. Ebû Davud, *Sünen* 4/22 (3931); Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 6/277 (26408); Hâkim, *Müstedrek* 4/28 (6781); Beyhakî, *Sünen* 9/74. Esirlerin geri kalanları ise yakınları tarafından bedelleri ödenmek suretiyle hürriyetlerine kavuşacaklar ve böylelikle Benî Mustalık esirlerinin tamamı serbest bırakılacaktı.

[396](#) Ebû Dâvûd, *İtk* 2 (3931); Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 6/277 (26408); İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/183

[397](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/184

[398](#) Hadîce Vâlidemiz’in vefatından sonra Hâne-i Saâdet’e dâhil olan Sevde Vâlidemiz vesilesiyle yakınlarında bir mülâyemet başlamış ve belli bir müddet sonra bu evlilik de semere vermeye başlamıştır. Mesela Annemiz’in kardeşi olan Abd İbn-i Zem’a, Efendimiz’in (sallallahu aleyhi ve sellem) Sevde Vâlidemiz’le evlendiği gün öfkesinden saçını-başını nasıl yolduğunu, üstüne-başına toprak saçarak tepki gösterdiğini, ancak daha sonraları hakikati kavrayıp da Müslüman olduğunda bu hâlini çok yadırgadığını, “Resûlullah, Sevde Bint-i Zem’a ile evlendiği için o gün üstüne-başına toprak saçarken meğer ben ne kadar da zavallıymışım!” diyerek ifade etmiştir!” diyerek mahcubiyetle anlatmıştır. Bkz. İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe* 3/510; İbn-i Hacer, *İsâbe* 2/1203

[399](#) Bkz. İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe* 2/14; İbn-i Hacer, *İsâbe* 3/412; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/255; Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl* 13/119

[400](#) İbn-i Hacer, *İsâbe* 8/95

[401](#) Bunlar, Velîd İbn-i Mugîre ile evli olan Lübâbetü’s-Suğrâ, Hazreti Abbâs ile evli olan Lübâbetü’l-Kübrâ, Übeyy İbn-i Halef ile evli olan İsmet, Ziyâd İbn-i Abdillâh ile evli olan İzzet, ismini bilemediğimiz bir bedevi ile evlenen Hüzeyle, Hazreti Ca’fer’le evli olan Esmâ, Hazreti Hamza ile evli olan Selmâ, Abdullâh İbn-i Ka’b ile evli olan Selâme, Abdullâh İbn-i Cahş ile evli olan Zeyneb Bint-i Huzeyme’dir.

[402](#) İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe* 2/140

[403](#) Daha önce ifade edildiği gibi Velîd İbn-i Velîd, Bedir sonrasında Müslüman olmuştu. O günden sonra diğer kardeşleriyle birlikte Hâlid İbn-i Velîd’in de çok işkence ettiği Hazreti Velîd için de Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Medîne’den dua etmiş ve namazlarında kunut okumuştur. Daha sonra bir fırsatını bulup Medîne’ye gelen Hazreti Velîd, bir daha da Mekke’ye dönmemiştir. Bkz. Sâlihî, *Sübülü’l-Hüdâ* 4/79

[404](#) Farklı kaynaklardaki bilgiler birleştirilerek ve bir sıraya tabi tutularak verilmiştir. İfadelerde takdim ve tehirler söz konusu olsa da mahiyette bir değişiklik yoktur. Bkz. İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe* 5/423, 424; Beyhakî, *Delâil* 4/350; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/258

[405](#) Bkz. İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe* 5/423, 424; Beyhakî, *Delâil* 4/350; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/258; Suyûtî, *Hasâis* 1/412; Hamidullah, *Vesâik* 85, 86

[406](#) Safvân İbn-i Ümeyye, Hâlid İbn-i Velîd’in kız kardeşi Fâhite ile evliydi.

[407](#) Suyûtî, *Hasâis* 1/247

[408](#) Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ* 2/202

[409](#) İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe* 5/423; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ* 2/202

- [410](#) Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ 2/202. Aynı şekilde Sevde Vâlidemiz, Süheyl İbn-i Amr'ın kabilesindendi; Efendimiz'le evlenmeden önce de yine onun kardeşlerinden birisiyle evliydi. Aynı zamanda o, Hakîm İbn-i Hizâm'ın da kız kardeşi oluyordu. Efendimiz'le sadece birkaç ay evli kalabilen Zeyneb Bint-i Huzeyme Vâlidemiz de neredeyse hareket eden her canlıyı da alarak Huneyn'de üzerine gelen Hevâzin'e mensup bir kadındı. İbn-i Asâkir, Târîhu Medîneti Dımaşk 3/206
- [411](#) İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 3/246; 5/427; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/61
- [412](#) Bkz. Mümtahine Sûresi 60/8
- [413](#) Vâkıdî, *Megâzi* 288; İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/132; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 2/47; Taberî, *Târîh* 3/93; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/96; Beyhakî, *Delâil* 3/386; Zehebî, *Târîh* 2/139
- [414](#) O kadar yağmıştı ki bu sefer de ashâb gelmiş, Efendimiz'den bu yağmurun durmasını talep etmişti. Bu sefer de ellerini kaldırmış, "Allah'ım! Üzerimize değil, artık etrafımıza lütfet!" diye duada bulunmuştu. Bkz. Buhârî, *İstiskâ* 13 (1020); İbn-i Kesîr, *Bidâye* 3/115
- [415](#) Duhân Sûresi'nin 10-16. âyetlerinin bu münasebetle indiği veya onların bu tavrını anlattığı ifade edilmektedir. Bedir'in de bu kıymet bilmez tavır sonrasında başlarına geldiği anlatılmaktadır. Bkz. Buhârî, *İstiskâ* 13 (1020); İbn-i Kesîr, *Bidâye* 3/115
- [416](#) Hayberliler, dünyayı iyi bilen insanlardı. Üstelik yıllardır teraküm ettirdikleri, altın dolu küplerden oluşan ortak hazineleri vardı. Buradan borç para verir ve geri alırken faiziyle katlayarak yerine koyarlardı. Hatta fetih sonrasında bu hazinelerini gün yüzüne çıkarmak istememiş, Resûlullah'ın ısrarları neticesinde gitmiş ve sakladıkları yerden getirmişlerdi. Bkz. Vâkıdî, *Megâzi* 464; Beyhakî, *Delâil* 4/233; Halebî, *Sîre* 3/62; Zehebî, *Târîh* 2/243
- [417](#) Serahsî, *Mebisût* 10/92
- [418](#) Taberî, *Târîh* 2/452; Ya'kûbî, *Târîh* 2/37
- [419](#) Ya'kûbî, *Târîh* 2/37
- [420](#) İbn-i Asâkir, *Târîhu Dımaşk* 23/441-442; Hamîdullah, *Vesâik* 76
- [421](#) Buhârî, *İstiskâ* 13 (1020); İbn-i Kesîr, *Bidâye* 3/115
- [422](#) Zira Hazreti Sümâme, umre yapmak için yola çıktığı sırada esir alınmıştı. Bilindiği gibi hac ve umre, muhtevası zamanla değişmiş ve bir yönüyle içi boşaltılmış da olsa Hazreti İbrâhîm'den kalma bir âdet olarak belli başlı insanlar tarafından edâ edilen bir ibadetti. Hürriyete kavuşup da Müslüman olunca durumunu Allah Resûlü'ne arz etmiş ve ne yapması gerektiğini sormuş, aldığı cevap karşısında da Mekke'ye gelmişti.
- [423](#) Konuyla ilgili rivayetler için bkz. Buhârî, *Megâzi* 70; Müslim, *Cihâd* 58; Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 2/452; İbn-i Hişâm, *Sîre* 4/285; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 5/550; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 1/294, 295; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/214, 215; Beyhakî, *Delâil* 4/81; İbn-i Hacer, *İsâbe* 1/411
- [424](#) Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 19/106 (12050)
- [425](#) Bkz. Müslim, *Fedâil* 14 (2312); Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 19/107 (12051)
- [426](#) İbn-i Sa'd, *Tabakât* 1/227, 240; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 5/56, 94. Hanîfe elçilerinin 19 kişi olduğu ifade edilmektedir. Bkz. İbn-i Sa'd, *Tabakât* 1/240
- [427](#) İbn-i Sa'd, *Tabakât* 1/227; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 5/93
- [428](#) İbn-i Sa'd, *Tabakât* 1/238, 239
- [429](#) İbn-i Sa'd, *Tabakât* 1/230; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 5/95

[430](#) İbn-i Sa'd, Tabakât 1/234

[431](#) İbn-i Sa'd, Tabakât 1/231; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 5/95

[432](#) İbn-i Sa'd, Tabakât 1/228; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 5/94

[433](#) Necâşî'nin vefat edeceğini tahmin etmiş ve Annemiz'e, "Ben, Necâşî'ye güzel kokular göndermişim; ancak onlar kendisine ulaşmadan önce onun vefat edeceğini tahmin ediyorum. Şayet durum böyle olur da hediyeler geri gelirse onları sana vereceğim!" dediği ifade edilmektedir. Bkz. Beyhakî, Ma'rifetu's-Sünen 8/200 (11640)

[434](#) Bunlar, kendisine yazdığı mektup hakkında daha detay bilgi, mektubunu okuduğunda gecedен bahsedip bahsetmeyeceği ve omuz kürekleri arasında dikkatini çeken bir hususun olup olmadığıdır. Efendimiz'in huzurunda bu üç hususu da o gün görüp şahit olduğunu beyan eden elçi, Hirakl için, bunları bir kenara yazdığını ifade etmektedir. Bkz. Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 24/418, 419 (15655)

[435](#) Mektubunda Hirakl, "Bana gönderdiğin mektupta sen beni, genişliği dünya ve semalar kadar geniş bir Cennet'e davet ediyorsun; peki Cehennem nerede?" diye soruyordu. Bunu duyunca Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), "Sübhanallah!" buyurdu. "Gündüz geldiğinde gecedен hiç eser kalır mı ki!"

[436](#) Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) o gün, "Atan İbrâhîm'in de dini olan hanefiyye-i İslâm'ı sen de kabul etsen!" diyerek söz konusu elçiyi de İslâm'a davet etmiş, ancak onun, "Ben bir kavmin elçisiyim ve onların dini üzerineyim; onlara döneceğim âna kadar da bundan dönmem!" demesi üzerine, "Şüphesiz sen, sevdiğine hidayet ettiremezsin; hidayeti dilediğine lütfeden ancak Allah'tır!" mealindeki âyeti okumuştur. Bkz. Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 24/418, 419 (15655)

[437](#) Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 24/418, 419 (15655); İbn-i Asâkir, Târîhu Dımaşk 2/40, 41; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 5/31

[438](#) Buhârî, *Cihâd* 176 (3053)

[439](#) İbn-i Sa'd, Tabakât 1/228; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 5/94

[440](#) İbn-i Sa'd, Tabakât 1/236

[441](#) İbn-i Sa'd, Tabakât 1/238, 239; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 5/50-51; Beyhakî, *Delâil* 5/326. Medîne'den ayrılıp giderken Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), onları da hediyelerle uğurlamıştır.

[442](#) İbn-i Sa'd, Tabakât 1/226; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 5/93

[443](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/363; Taberî, Târîh 3/203-204; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 5/69

[444](#) Buhârî, *Cihâd* 100 (2937); Müslim, Fedâil 47 (2524)

[445](#) Bkz. İbn-i Hacer, Feth 6/108

[446](#) İbn-i Sa'd, Tabakât 3/203; Beyhaki, *Delâil* 2/219; İbn-i Asâkir, Târîh 44/25

[447](#) İbn-i Kesîr, *Bidâye* 5/31

[448](#) Vâkıdî, *Megâzi* 640

[449](#) Arapların dört dâhisinden birisi olarak bilinen Mugîre İbn-i Şu'be, Hendek esnasında Müslüman olmuştur. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 5/238 vd.

[450](#) İbn-i Kayyim, *Zâdü'l-Meâd* 3/31

[451](#) Bkz. Tirmizî, *Tefsîr* 20; Taberî, *Tefsîr* 16/77, 78; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 5/53; Hamidullah, Vesâik

[452](#) Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/507; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 1/357; Hamidullah, *Vesâik* 174. Bu görüşmelerin sonucunda Resûlullah'ın Necrân Hristiyanlarının şahsında bu dine mensup herkese tanıdığı imtiyazlar, Medîne Vesîkası'nı aratmayacak kadar önem arz etmektedir. Bkz. Buhârî, *Megâzî* 68; İbn-i Kesîr, *Tefsîr* 1/369; Hamidullah, *Vesâik* 124-126; *İslam Peygamberi* 1/621

[453](#) Bilindiği üzere her ne kadar emareleri daha erken dönemlerde kendini gösteriyor olsa da genel manada münâfıkların ortaya çıkışı Uhud öncesidir; Bedir'in intikamını almak için gelen Mekke ordusuyla karşılaşmaya gidildiği yerde neredeyse ordunun üçte birisi ayrılmış ve ilk defa, toplu olarak burada kendilerini ele vermişlerdir.

[454](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/172; Vâkıdî, *Megâzî* 307

[455](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/172; Vâkıdî, *Megâzî* 309

[456](#) Buhârî, *Teheccüd* 36 (1186); Müslim, *Mesâcid* 47 (263)

[457](#) Beyhakî, *Delâil* 5/257; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 5/21

[458](#) Bkz. Buhârî, *Cenâiz* 85; *Tefsîru Berâe* 12; Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe* 25

[459](#) Bkz. Buhârî, *Savm* 36 (1946); Müslim, *Savm* 92 (1115); Ebû Dâvûd, *Savm* 44 (2407); Tirmizî, *Savm* 18 (710); Taberânî, *Kebîr* 11/187; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân* 2/361; Tayâlisî, *Müsned* 2/679

[460](#) Beyhakî, *Delâil* 6/297; İbn-i Kesîr, *Mu'cizâtu'n-Nebî* 1/244; Makrîzî, *İmtâ'* 14/105-106; Suyûtî, *Hasâis* 1/452

[461](#) Kuss İbn-i Sâide'nin o günkü hutbesinin bir kısmı şöyledir: “Ey insanlar! İyi dinleyin ve hıfzedin, hıfzettiğinizden de istifade etmesini bilin! Yaşayan her canlı ölüp gidecek, giden de geri gelmeyecektir. Şüphesiz semada nice haberler, yeryüzünde de ibret alınacak nice deliller vardır. Yeryüzü, döşenmiş bir döşek, sema da yayılmış bir tavan sanki! Yıldızlar yüzüp gidiyor sürekli ve denizler de buharlaşıp kaybolmuyor yerinden! Şu, siyah örtüsüne bürünen gece ve şu burç burç semaya bir bakın! Yemin ederim, yemin ederim ki Allah'ın indinde bir din var ve o, şimdi içinde bulunduğunuz dinden daha sevimlidir. Ve Allah'ın gelecek bir peygamberi vardır ki gelmesi pek yakındır. Gölgesi başınızın üstüne geldi, gelişine ramak kaldı! Sorarım size, insanlar gidip de niye geri gelmiyorlar? Gittikleri yerden razılar da onun için mi, yoksa kendi hâllerine terk edilip uykuya daldıklarından dolayı mı! Şüphe yok ki müddet tamam olacak ve yazılı kader ve kitap da yerine gelecek!” Bkz. Halebî, *Sîre* 1/319

[462](#) Bkz. İbn Hişâm, *Sîre*, 2/268, 269; Beyhakî, *Delâil* 2/415

[463](#) Kâdı İyâz, *Şifâ* 1/71

[464](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/363

[465](#) Konuyla ilgili geniş bilgi ve yorumlar için, “Şiddet ve Savaş Karşısında Efendimiz” başlıklı bölüme bakınız.

[466](#) İnsan hukuku üzerinde hassasiyetle duran Kur'ân, herhangi birisinin öldürülmesi durumunda, kimliği ne olursa olsun kâtile, mutlaka cezâî bir müeyyide uygulanması gerektiğini açıkça söylemekte ve böylelikle keyfiliği tamamen ortadan kaldırmaktadır. Bkz. Nisâ Sûresi 4/92

[467](#) Örnekler için bkz. Mâide Sûresi 5/1; Tevbe Sûresi 9/4, 7; Nahl Sûresi 16/95; İsrâ Sûresi 17/34

[468](#) Tevbe Sûresi 9/6

[469](#) Hadiste geçen “muâhed” sözüne, oturumu olan yabancı, devlet başkanının özel izniyle veya herhangi bir müslümanın emanyıyla ülkeye gelen kimseleri kapsadığı için böyle bir mana vermiş

olduk. Bkz. İbn-i Hacer, Fethu'l-Bârî 12/259

[470](#) Buhârî, Cizye 5 (3166); Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 11/356 (6745)

[471](#) Ebû Dâvûd, Harâc 33 (3052)

[472](#) Konuyla ilgili Nebevî başka beyanlar için bkz. Ebû Dâvûd, *Cihâd* 152 (2759); Tirmizî, Siyer 27 (1580); Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 32/182 (19436)

[473](#) Buhârî, Cizye 10 (3172); Müslim, Hac 85 (1370); Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 15/91 (9173)

[474](#) İslâm'ın hassas ölçülerine göre, "emân" verilen insanın dokunulmazlığı olduğu gibi ona karşı işlenecek suçlarda bir mü'minin yardım etmesi de haram addedilmiştir. Bkz. Enfâl Sûresi 8/72

[475](#) Bkz. Ebû Dâvûd, *Cihâd* 167 (2764)

[476](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/388

[477](#) Mekke fethedildiği gün Ümmü Hânî, Duhâ vaktinde Efendimiz'in yanına gelmişti. Bu sırada O (sallallahu aleyhi ve sellem) gusül abdesti alıyor, kızı Fâtma da O'na sütte oluyordu. Allah Resûlü'ne selam verince, "Kim o?" diye sordu. "Ümmü Hânî Bint-i Ebî Tâlib!" deyince, "Merhaba! Ümmü Hânî hoş gelmişler!" buyurdu. Guslünü bitirdikten sonra tek kat bir elbisenin içinde sekiz rek'at namaz kıldı. Bu sırada Ümmü Hânî (radiyallahu anhâ), "Yâ Resûlallah!" dedi. "Annemin oğlu Ali, benim emân verdiğim filan İbn-i Hübeyre'yi öldürmek istiyor!" Bunu duyan Habîb-i Kibriyâ Hazretleri, "Senin emân verdiğine biz de emân veririz ey Ümmü Hânî!" buyurdu. Bkz. Müslim, *Salâtu'l-Müsâfirîn* 13 (336); İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/257-258; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 2/110; Beyhakî, *Delâil* 5/80-81

[478](#) Buhârî, Cizye 17 (3178)

[479](#) Bkz. Buhârî, Cizye 22 (3187); Edeb 99 (6177); Müslim, *Cihâd* 9 (1735-1738)

[480](#) Müslim, *Cihâd*, 35 (1787)

[481](#) Bu elçiler arasında yalancı peygamber Müseylime'nin adamları da vardır. Bkz. Ebû Dâvûd, *Cihâd* 166 (166, 2761); Hâkim, *Müstedrek* 2/155. İbn-i Mes'ûd'un dediği gibi o dönemde de elçilerin öldürülmeme prensibi vardı. Bkz. Beyhakî, *Kübrâ* 9/212

[482](#) Ebû Dâvûd, *Cihâd* 163 (2758); Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 39/282 (23857); Nesâî, *Kübrâ* 8/52 (8621); İbn-i Hibbân, *Sahîh* 11/233 (4877); Taberânî, *Kebîr* 1/323 (963); Hâkim, *Müstedrek* 3/691 (6538); Beyhakî, *Kübrâ* 9/244 (18428)

[483](#) Medîne Devleti'ni kurarken ortak hareket ettiği ve Medîne Vesikası'nın tarafı olduğu hâlde bazı Yahudilerin ihanet sürecine girmeleri karşısında Allah Resûlü'nün, Benî Kurayza Yahudileriyle gidip yeniden anlaşma yapması bunun en güzel örneğini oluşturmaktadır. Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/515

[484](#) İlk yaratılan nûrun sahibi Efendimiz ile yeryüzündeki ilk mâbed konumunda olan Kâbe, "ilk" olma hususiyetleri itibariyle ikiz kabul edilmişlerdir. Bkz. Gülen, Kur'an'dan İdrake Yansıyanlar 83

[485](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/196; Beyhakî, *Kübrâ* 9/371 (18809)

[486](#) Üzerinde anlaşılan maddeler şunlardı: 1. Taraflar arasında on yıl süreyle savaş yapılmayacaktı. 2. İnsanlar, birbirlerinden gelebilecek tehlikelere karşı güvende olacaklardı. 3. Allah Resûlü ve ashab-ı kiram hazretleri, bu yıl geri dönecek ve ancak gelecek yıl Beytullah'ı ziyaret edebilecekleri. Mekke'de üç gün kalabilecekleri bu gelişlerinde yanlarında sadece yolculuk silahları olacak ve kılıçlarını da kınlarından çıkarmayacaklardı. 4. Velisinin izni olmadan Kureyş'ten gelip de Efendimiz'e sığınanlar, İslâm'ı kabul etmiş bile olsalar velisine iade edilecek; diğer yanda mü'minlerden birisi gidip de Kureyş'e sığınırsa onlar onu iade etmeyeceklerdi. 5. Karşılıklı

ayıplamalar ortadan kalkacak; ne hıyanet ne de hırsızlık gibi olaylara mahal verilecekti. 6. İki tarafın dışındaki kabile ve topluluklar, diledikleri zaman diledikleri tarafla ittifak kurup anlaşma yapabileceklerdi. Bilhassa bu son madde kabul edilir edilmez Huzâ'a kabilesi, "Bizler, Muhammed'le ittifak edip anlaşmayı kabul ettik." derken, Benî Bekir kabilesi "Bizler de Kureyş ile ittifak kurup anlaşma yaptık." diyerek saflarını netleştirmiş oldular. Bkz. Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 31/218 (18910); Vâkıdî, *Megâzî* 429; İbn-i Hişâm *Sîre* 2/196; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 2/74

[487](#) Hatta o gün Hazreti Ömer hızını alamayacak ve Hazreti Ebû Bekir'in yanına giderek benzeri şeyleri ona da söyleyecekti. Sadakatin zirve temsilcisi Hazreti Ebû Bekir, kendisine sorulan her soruyu büyük bir temkinle yaklaşım cevaplıyor ve her cevabında da Resûlullah'ın sözlerine paralel bir netice ortaya koyuyordu. Nihâyet Hazreti Ömer'e döndü ve "Behey adam!" dedi. "Şüphesiz yok ki O, Resûlullah'tır; Allah'a isyan edecek değil ya!"

"O'nun, Allah'ın Resûlü olduğunu ben de biliyorum!" diye cevaplamak istedi Hazreti Ömer. Ancak Hazreti Ebû Bekir devam ediyordu:

"Hem O'nun yardımcısı Allah'tır; ölünceye kadar sen, O'nun peşinden bir milim ayrılmama! Allah'a yemin olsun ki O, her zaman hak üzeredir."

Belli ki bugün Hazreti Ömer'in şahsında Allah (celle celâluhû), ümmet-i Muhammed için benzeri olaylar karşısında nasıl bir tavır takınılması gerektiğinin örneğini gösteriyor ve sadece o günü düşünerek tepki verilmeyip sonuç itibarıyla elde edileceklerin nazara alınarak itidal içinde olunması gerektiğini fiilen gösteriyordu. Zira yıllar sonrasında Hazreti Ömer, bugün attığı bu adımlar ve yaptığı bu konuşmalardan dolayı bin pişman olacak ve kendini affettirmek için de sürekli nafilâ namaz kılıp oruç tutacağını, sadaka verip köle azat edeceğini söyleyecekti.

Zaten o gün Hazreti Ömer'in bu kadar ısrarına şahit olan bir başka sahabî *Ebû Ubeyde İbn-i Cerrâh*, ona dönecek ve "Ey Hattâboğlu!" diye seslenecekti. "Resûlullah'ın ne dediğini duymuyor musun? En iyisi mi sen, Şeytân'ın şerrinden Allah'a sığın ve eleştireceksen kendi düşünceni eleştir!"

Bunun üzerine Hazreti Ömer, "Huzur-u ilahîden kovulmuş Şeytân'ın şerrinden Allah'a sığınırım!" diyerek tekrarlamaya başlayacak; duyguları itibarıyla sükûnet bulamamış olsa da mantık ve akıl yönüyle teslim olup bundan sonrası için de duygularını bastırmaya çalışacaktı. Bkz. Vâkıdî, *Megâzî* 426; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/52-53

[488](#) Beyhakî, *Delâil* 4/147; Zehebî, *Târîh*, 2/224; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/54. Gaybdan yine bir perde aralanmış ve belli ki bununla, Hazreti Osman'ın şehadetiyle başlayıp kendi şehadetiyle noktalanacak olan zaman diliminde; özellikle de "*Tahkîm*" hadisesinde Hazreti Ali'nin, yapmak zorunda kalacağı zorunlu tercihleri hatırlatmıştı. O gün gelip de çatınca Hazreti Ali, Hudeybiye'deki bu hatırlatmayı tahattur edecek ve "Demek ki o gün Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), bugünleri kastediyordu!" diyecektir.

[489](#) Beyhakî, *Kübrâ* 9/370 (18807)

[490](#) Bkz. Nisâ Sûresi 4/128; Enfâl Sûresi 8/61

[491](#) Bunu ifade ederken o, "Ben onun kılıcı alıp onunla babasına darbe indirmesini ümit ettim. Ancak o babasını sakındı!" diyecektir. Bkz. Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 31/220 (18910); İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/197; Vâkıdî, *Megâzî* 427; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/56

[492](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/197; Beyhakî, *Delâil* 4/171

[493](#) İsminden daha ziyade Ebû Basîr künyesiyle meşhur olan bu sahabînin adı, *Utbe İbn-i Esîd*'dir. Bkz. Vâkıdî, *Megâzî* 436; İbn-i Hişâm, 2/199; Beyhakî, *Kübrâ* 9/227; İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/433 (5401)

[494](#) Bunun tek istisnası, Mekke'deki şiddet ortamından kaçıp da Medîne'ye sığınan kadın muhâcirlerdir; şiddete karşı koyamayacakları ve baskılar karşısında dayanamayacakları için onlar bu hükümden istisna tutulmuşlardır! Bkz. Mümtehine Sûresi 60/10; İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/201-202;

Vâkıdî, *Megâzî* 440; Taberî, *Târîh* 3/134. Ayrıca onların, müşriklerle evlenmeleri veya evli kalmaları da yasaklanmıştır. Ancak onlar için de niyetlerindeki samimiyetin aranması gerektiği şartı ileri sürülmüştür. Bkz. Mümtahine Sûresi 60/10

[495](#) Vâkıdî, *Megâzî* 436; İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/200; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/61

[496](#) Vâkıdî, *Megâzî* 436; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/61. Bunları söylerken onların maksadı belliydi. Ebû Basîr'in geri giderken Kureys'in elçilerini öldürdüğü takdirde bir çıkış yolu bulabileceğini düşünmüşler ve ürettikleri bu çözümün mümkün olduğunu görerek bunu Ebû Basîr'e hatırlatmışlardı. Hatta Hazreti Ömer (radiyallahu anh) ona, "Sen adam gibi adamsın ve yanında da kılıcın var!" diyerek aynı konuyu daha açık bir şekilde dile getirmiş oluyordu. Bkz. Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/61

[497](#) Bundan sonra Ebû Basîr, sahil yolunu takip ederek İs denilen yere yerleşecekti. Bkz. Vâkıdî, *Megâzî* 1/625-629; İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/200; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 4/1614 (2875); İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 3/146

[498](#) Müstad'af, zor şartlarda dinlerini yaşıyor olmaları ve genelde işkenceye maruz bırakılmaları sebebiyle o gün hicret edemeyip Mekke'de kalan sahâbe için kullanılan bir isimdir. Müstad'afın de bu kelimenin çoğuludur.

[499](#) Bkz. Vâkıdî, *Megâzî* 436-439; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 4/134; Beyhakî, *Delâil* 4/175; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 4/1614 (2875); İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 3/146

[500](#) Bu umreye, "Kaza Umresi" denildiği gibi bir önceki teşebbüste anlaşmaya vesile olduğu için "Kazıyye", yapılamayan önceki umreye bedel olduğu için "Kısâs" ve anlaşmaya vesile olduğu için de "Sulh" umresi de denilmektedir. Bkz. Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/196

[501](#) Vâkıdî, *Megâzî* 501

[502](#) Vâkıdî, *Megâzî* 502

[503](#) Vâkıdî, *Megâzî* 503; Beyhakî, *Delâil* 4/328-329

[504](#) Vâkıdî, *Megâzî* 503. Umre işi biter bitmez Efendiler Efendisi, iki yüz kadar ashâbına emrederek, her ihtimale binaen Ye'cec'de bulunan silahların başında nöbet bekleyen arkadaşlarının yanına gitmelerini ve nöbeti devralarak onları da Kâbe'ye göndermelerini emredecekti. Böylelikle umre niyetiyle yola çıkan herkes, vazifesini yerine getirmiş olacaktı. Bkz. Vâkıdî, *Megâzî* 505; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 2/93

[505](#) Esas adı Berre iken onu, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Meymûne olarak değiştirmiştir. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/262

[506](#) Hazreti Meymûne, Hâlid İbn-i Velîd'in teyzesi oluyordu. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/262

[507](#) Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/230; Beyhakî, *Delâil* 4/330; Süheyli, *Ravdu'l-Unf* 4/117; Zehebî, *Târîh* 2/266; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 11/208

[508](#) Mekkelilerin müsaade etmemesi üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Meymûne Vâlidemiz'le Harem sınırları dışında kalan ve Serif denilen yerde buluşmuştu. Resûlullah'ın ayrılışından sonra Annemiz'i Ebû Râfi' Hazretleri arkadan getirmiş ve o gün burada bir çadır kurulmuştu. Kaderin ayrı bir tevafuku olacak ki Meymûne Vâlidemiz, yıllar sonra bu mekanda ruhunu teslim edecek ve çadırının kurulduğu Serif'e emanet edilecektir. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/263

[509](#) Buhârî, *Cizye* 19 (3184); Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 30/594 (18635); Taberî, *Târîh* 3/132

[510](#) Sekizinci yılın *Şa'bân* ayı idi ve anlaşmanın üzerinden henüz yirmi iki ay geçmişti.

[511](#) Bkz. Abdurrezzak, *Musannef* 5/374

[512](#) Sadece bu baskına katılmakla da yetinmemiş, her türlü silah, binek ve mühimmat yardımında da bulunmuşlardı! Hatta kendilerinin için içinde olduklarını belli etmemek ve bu sebeple mevcut anlaşmayı açıktan ihlal etmiş olmamak için Kureyş ileri gelenleri, gecenin karanlığına rağmen yüz ve gözlerini kapatmışlardı! Huzâalılara saldırmak için kendilerine her türlü yardımı yapmaktan geri durmadıkları kabilelerin ölçüyü kaçırdığını fark ettiklerinde bazıları itibariyle geri dursalar da başlayan bir saldırının durdurulmasına imkân yoktu. Hatta, öteden beri emniyet mekânı olarak bilinen Kâbe'ye sığınanlarla Mekke'deki akrabalarının arasına gizlenenlerin bile peşine düşülmüş, onlar da saklandıkları yerde yakalanarak öldürülmüştü! Kısaca bu, Mekke'nin gördüğü en kanlı günlerden birisiydi! Bkz. Vâkıdî, *Megâzi* 1/318; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 2/134

[513](#) Yolda giderken Usfân denilen yerde Büdeyl İbn-i Verkâ ile karşılaşacak ve onların kendisinden önce gidip de Medîne'ye bir haber uçurup uçurmadıklarını öğrenmek için çaba sarf edecek, bütün gayretlerine rağmen istediği cevabı alamayınca, develerinin tersini elindeki sopayla karıştıracak ve acve hurmasıyla kuş gagası denilen bir çeşit hurma çekirdeklerini gördüğünde onların Medîne'den geldikleri kanaatine ulaşacaktı. Bkz. Vâkıdî, *Megâzi* 536; İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/247; Taberî, *Târîh* 2/154

[514](#) Vâkıdî, *Megâzi* 532-533

[515](#) Ebû Süfyân ile kızı Ümmü Habîbe Vâlidemiz'in o gün aralarında geçen hâdise ve konuşmaları, "Akrabalık Bağları" konusunu anlatırken detaylarıyla birlikte verdiğimiz için konunun tafsilatını oraya havale ediyoruz.

[516](#) Vâkıdî, *Megâzi* 536

[517](#) Bütün kapıların yüzüne kapanmasına rağmen ümidini yitirmeyen Ebû Süfyân o gün, Efendimiz'in kızı ve Hazreti Ali'nin hanımı Fâtma Vâlidemiz'e de gidecek ve babasıyla arasında konuşma zemini hazırlamasını talep edecek, ancak bu kapıdan da eli boş dönecekti. O kadar ki o gün, henüz küçücük bir çocuk olan Hazreti Hasan'dan bile medet umar olmuştu! Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/247; Taberî, *Târîh* 2/154; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/302; İbn-i Seyyidinnâs, *Uyûnu'l-Eser* 2/214; Süheylî, *Ravdu'l-Unf* 4/148

[518](#) Mekke'ye gelip de Medîne'deki gelişmeleri onlarla paylaşacak olan Ebû Süfyân'ı zor günler bekliyordu. Zaten gecikmesinden dolayı endişelenmiş ve onun da Müslüman olduğunu konuşmaya başlamışlardı. Gelip durumu kendilerine anlattığında ise hoşnutsuzluklarını dile getirecek ve Ebû Süfyân'ı iki arada bir derede bırakacaklardı. Mekke'ye artık, dalga dalga ümitsizlik yayılıyordu; ona, "Sen, kimsenin razı olmayacağı bir şeye rıza göstermişsin!" diyorlardı. "Ne sana ne de bize faydası olan bir sonuçla geri geldin! Allah'a yemin olsun ki senin himayenin de bir anlamı yoktur; onlar için bunu çiğnemek çok kolaydır! Ali'ye gelince o, sadece seninle alay etmiş!" Bkz. Vâkıdî, *Megâzi* 538; Halebî, *Sîre* 3/9; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/302-304; *Sîre* 3/534; İbn-i Kayyım, *Zâdu'l-Meâd* 3/347; Câmî' 190

[519](#) Fetih için giden ordunun, on veya on iki bin kişiden müteşekkil olduğu ifade edilmektedir. İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/249, 263; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 2/102. Muhtemelen on bin insanla Medîne'den hareket edilmiş ve yolda bu orduya dahil olanlarla birlikte rakam on iki bine ulaşmıştır.

[520](#) Halebî, *Sîre* 3/114; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/215

[521](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/251; Halebî, *Sîre* 3/113; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/216

[522](#) O güne kadar Mekke'de bulunan Hazreti Abbâs, Efendimiz'in fetih için Medîne'den hareket ettiğini duyar duymaz yola çıkmış ve Resûlullah'a yolda mülâki olmuştu. Onu gören Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), "Nasıl ki ben, peygamberlerin sonuncusuyum; sen de Mekke'den Medîne'ye hicret edenlerin sonuncusun!" buyurmuş ve yükünü Medîne'ye göndertmişti. Dolayısıyla o güne kadar Mekkelilere karşı Müslüman kimliğini gizleyen Hazreti Abbâs için de vazifesinin bittiği bu dakikadan itibaren açıktan ve gürül gürül bir tebliğ süreci başlamış oluyordu.

[523](#) Bazı rivayetlerde Hazreti Abbâs'ın, Efendimiz'in katırına binerek Mekke cihetine doğru yürüdüğü sırada Ebû Süfyân ve arkadaşlarıyla karşılaştığı ve onlarla konuşarak, bineğinin arkasına aldığı Ebû Süfyân'ı Resûlullah'ın huzuruna getirdiği de ifade edilmektedir. Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 5/59

[524](#) Hazreti Ömer'in, Ebû Süfyân ve arkadaşlarını öldürmek için izin almaya gittiğini fark eden Hazreti Abbâs'ı o gün biz, 21 yıllık emeğinin bir çırpıda yok olacağından endişe duyan ve yatırım yaptığı bir insanı kazanmak için can atan bir telaş içinde görmekteyiz; bir çırpıda Efendimiz'in otağına gelmiş, zulümle kararın kalplerle dolu Mekke'de, insaf çizgisine çekip dengeleyebilmek için çok emek verdiği Ebû Süfyân'ı ebediyen kaybedecek olmanın endişesi sarmıştır. İşte bu dakikadan itibaren Hazreti Abbâs'ı biz, 21 yıldır yapamadığımızı yapan, ilk defa eline geçirdiği fırsatı sonuna kadar değerlendiren ve hiçbir endişe duymadan gürül gürül İslâm'ı anlatan polat yürekli bir mü'min olarak görmekteyiz.

[525](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/251-252; Taberî, *Târîh* 2/157; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/312; İbn-i Seyyidinnâs, *Uyûnu'l-Eser* 2/218; Halebî, *Sîre* 3/113; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/216

[526](#) Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/217

[527](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/252; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/217

[528](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/252; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/312; İbn-i Seyyidinnâs, *Uyûnu'l-Eser* 2/218; Halebî, *Sîre* 3/114; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/217; İbn-i Kayyım, *Câmi'* 193

[529](#) Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/216

[530](#) Vâkıdî, *Megâzî* 552; İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/252; Taberî, *Târîh* 3/170; İbn-i Seyyidinnâs, *Uyûnu'l-Eser* 2/218; Ya'kûbî, *Târîh*, 2/39; İbn-i Asâkir, *Târîh* 23/447, 448. Bu beyanın arkasında Ebû Süfyân'ın, yıllar önce Mekke müşriklerinin çığırkanlıkları karşısında Allah Resûlü'ne kapılarını açmış olmasının etkili olduğu şeklinde de bir ayrıntı vardır; zira o günlerden birisinde Ebû Süfyân, hakaret ve tazyiklerden bunalan Efendiler Efendisi'ne kapılarını açmış ve O'nun, Mekkelilerin şerrinden bir nebze olsun uzaklaşmasına zemin hazırlamıştı. Bkz. İbn-i Hacer, *İsâbe* 3/413; *Tehzîb* 4/361

[531](#) İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/313; İbn-i Seyyidinnâs, *Uyûnu'l-Eser* 2/220; Halebî, *Sîre* 3/117; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/218

[532](#) İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/314; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/218

[533](#) Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 5/58-61; İbn-i Hacer, *İsâbe* 3/413, 414; Akk, *Uzamâ* 2/1044

[534](#) İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 4/1678; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 3/189

[535](#) Vâkıdî, *Megâzî* 552; Taberânî, *Kebîr* 8/8; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/218

[536](#) Ebû Süfyân'ın önünden geçen ilk birlik, başında Hâlid İbn-i Velîd'in olduğu Benî Süleym'dir ve liderlerinin üç kez getirdiği tekbiri bin kişi aynı anda tekrarlamıştı. Bkz. Vâkıdî, *Megâzî* 552; Halebî, *Sîre* 3/116; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/219

[537](#) Vâkıdî, *Megâzî* 553

[538](#) Buhârî, *Megâzî* 48; Vâkıdî, *Megâzî* 554; İbn-i Seyyidi'n-Nâs; *Uyûnu'l-Eser* 2/221; İbn-i Kayyım, *Câmi'* 194

[539](#) Sanıldığı aksine Mekke fethi, Ocak ayında değil, Temmuz'da gerçekleşmiştir. Onun, Ocak ayının ilk haftasında olduğunu söyleyenler, “nesî” uygulamalarını hesaba katmadan ve hicri/miladi değıştir otomatığıne bağılı olarak bunu ifade etmektedirler. Hâlbuki realite bundan çok farklıdır. Öncelikle o günkü insanların, hangi yıl ne kadar süreliğine zamanla oynadıklarını net olarak tespit etmek imkansız denecek kadar zordur. Ayrıca Mekke fethine giderken havaların çok sıcak olduğu ve hatta bu yolculuk esnasında Allah Resûlü'nün, hem tuttuğu oruç hem de içinde

bulunduğu sıcaklık karşısında kendisine yelpaze türü bir eşya ile serinlik yapıldığını gördüğü bir insana, “seferde oruç tutmanın iyilik nevinden bir iş olmadığını” ifade ettiği bilinmektedir. Buhârî, Savm 36 (1946); Müslim, Sıyâm 15 (1115); Nesâî, Sıyâm 48 (2258). Mekke fethi’nin tayininde en temel bilgi, Tebûk’tedir. Bilindiği gibi Tebûk, fetihten 13 ay sonradır. Fetih, Ramazan ayının 20. günüdür ve Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), dinç olabilmeleri için o gün ashâbına oruç tutmamalarını tavsiye etmiş, fethin gerçekleştiği gün kendisinin de tutmadığını su içmek suretiyle bizzat göstermiştir. Müslim, Sıyâm 16 (1120), 15 (1113-1114); Ebû Dâvud, Savm 27 (2365); Tirmizî, Savm 18 (710); Halebî, *Sîre* 3/112. Tebûk dönüşü de Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), Medîne’de Ramazan orucu tutmuştur. Kur’ân’ın ifadesiyle Tebûk’e gidişi o günkü münâfiklar, havaların sıcak oluşunu bahane ederek tenkit etmişlerdir (Bkz. Tevbe Sûresi 9/81; Vâkıdî, *Megâzî* 657). Şayet bu hâdise, ocak ayı gibi kışın ortasında cereyan etmiş olsaydı, böyle bir yaklaşım olmazdı; olsaydı dikkate alınmazdı veya Kur’ân’ın belâgatıyla te’lif edilemezdi. Aynı zamanda o gün geride kalışını anlatan Ka’b İbn-i Mâlik, meyvelerin olgunlaşmaya başladığı ve gölgelerin insana cazip geldiği bir zamandan bahsetmektedir. Buhârî, *Megâzî* 79 (4418); Müslim, Tevbe 9. Ebu’l-Heyseme’nin geriye kalışı da bu minval üzeredir ve aynı sebeplerdir. İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/325; Halebî, *Sîre* 3/188. Medîne’deki meyve, şüphesiz hurmadır ve hurmanın olgunlaşma mevsimi ise Haziran ayının sonları veya Temmuz ayının başlarıdır. Tebûk’ü, Haziran ayının on beşinden sonrası yaşanmış bir yolculuk olarak kabul edecek olursak yaklaşık iki ay aradan sonra Resûlullah’ın Medîne’ye gelişi ve burada Ramazan orucunu tutuşu, Temmuz ayına denk gelmektedir. Mekke fethi bu tarihten bir yıl önce ve yine Ramazan ayında –ki tarih olarak bu, Ramazan’ın yirminci günüdür- gerçekleştiğine göre tarihin, Ocak ayı değil yine Temmuz ayı olması makuldür. Bunu teyid eden başka bir bilgi, Bedir’le ilgilidir; Ramazan ayının on yedinci gününde gerçekleştiğinde tereddüt olmayan Bedir anlatılırken kaynaklarda, havaların sıcaklığına vurgu yapılmaktadır (İbn-i Sa’d, *Tabakât* 2/17) ki yukarıdaki bilgilerle de bunu yan yana getirdiğimizde onun Ağustos ayının sonları gibi bir zamana denk geldiği anlaşılmaktadır. Hicri yıla miladi yılın arasındaki 10/11 günlük fark hesaba katılarak ve birkaç gün sarkmaların olabileceği tahmin edilerek Efendimiz’in de orucunu tuttuğu 9 Ramazan’dan ilkinin (ki içinde Bedir yaşanmıştır) Ağustos ayının sonuna denk geldiği ve bundan sonra tuttuğu sekiz orucun da Ağustos ile Haziran ayının başlarında gerçekleştiğini tahmin etmek zor değildir. Bir başka ifadeyle Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) dokuz Ramazan orucunu, yılın en sıcak aylarında ve günün de en uzun saatlerinde tutmuştur.

[540](#) Vâkıdî, *Megâzî* 554; İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/252; İbn-i Seyyidi’n-Nâs; Uyûnu’l-Eser 2/219; Taberî, *Târih* 3/170; Ya’kûbî, *Târih* 2/39; İbn-i Asâkir, *Târih* 23/450; Taberânî, *Kebîr* 8/13; İbn-i Esîr, *Kâmil* 2/120; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/313; Halebî, *Sîre* 3/116

[541](#) Zaten Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), muhataplarında herhangi bir gerginlik ve tedirginliğe sebebiyet vermediği gibi gerginlik ve tedirginlik meydana getirenlere karşı da hiçbir zaman sessiz kalmamıştır; yaptığıın yanlışlığını açıkça ortaya koymuş ve hatta onları cezalandırmak suretiyle sözünü, fiiliyle teyid edip taçlandırmış ve böylelikle, kimsenin endişe duymayacağı bir şeffaflığı hayata hakim kılmıştır. Yanlışlık yapıp da Resûlullah’ın iltimasta bulunduğu, hatasını örtüp diğerlerine karşı koruduğu bir ashâbı yoktur! Hatta böyle bir teklifle kendisine gelindiğinde olabildiğince celâllenmiş, “Kızım Fâtıma bile...” diyerek yıkılış ve çöküşün sebeplerine dikkat çekmiş ve O (sallallahu aleyhi ve sellem), kitabın hep ortasından konuşmuştur. Bkz. Buhârî, *Megâzî* 53 (4304); Müslim, *Hudûd* 2

[542](#) Vâkıdî, *Megâzî* 554; İbn-i Seyyidi’n-Nâs; Uyûnu’l-Eser 2/221; İbn-i Asâkir, *Târih* 23/454; İbn-i Kayyim, *Câmi’* 194; Sâlihî, *Sübülü’l-Hüdâ*, 5/221-222. Sanırım başlı başına bu hâdise, kangren hâline gelip de bugün bir türlü çözemediğimiz problemleri çözme adına bize çok şey anlatmaktadır.

[543](#) Bu hassasiyet ve iradesiyle Resûlullah’ın ümmetine verdiği mesaj açıktır; sürekli aynı yerden darbe alan ve bir türlü belini doğrultamayan bizlere Sultân-ı Rusûl, henüz ortada fiile dökülmüş bir adım olmadığı hâlde ve sadece hissiyatın belli edilip niyetin kelimelere döküldüğü bu dakikada attığı söz konusu adımıyla şunları söylemektedir; “Kangren hâline gelmiş

problemlerinizi çözmek istiyorsanız, olabildiğince şeffaf olun! En yakınınız bile olsa, hatalarının üstünü örtüp fail-i meçhul hâline getirmeyin! Hatta, küçük bile olsa yakınlarınızın yanlışlarına, daha büyük ceza ve yaptırımlar uygulayın! Konumu gereği daha hassas ve titiz davranması gerekenlerin bu türlü çıkışları söz konusu olduğunda, herkesin fark edebileceği bir tecziyede bulunun ki benzeri hatalar, aynı konumda bulunanlarca bir daha asla tekrarlanmasın!”

[544](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 4/22, 23; Taberî, *Târîh* 2/331, 332; İbnü'l-Esîr, *Kâmil* 2/228, 229

[545](#) Örnek olması için bkz. *Furkan Sûresi* 25/63; *Şuara Sûresi* 26/215

[546](#) Konuyla ilgili belli başlı hadisler için bkz. Ebû Dâvûd, *Edeb* 48 (4895); Tirmizî, *Birr* 82 (2029); İbn-i Mâce, *Zühd* 16 (4176, 4179); Taberânî, 9/94 (8512)

[547](#) Vâkıdî, *Megâzi* 555; Beyhakî, *Delâil* 5/68; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/315

[548](#) Bineğine binen insanın, arkasındaki boşluğa bir başkasını da oturtmasına denilmektedir.

[549](#) Vâkıdî, *Megâzi* 561; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/239

[550](#) Vâkıdî, *Megâzi* 555; Beyhakî, *Delâil* 5/68; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/315; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/226

[551](#) Vâkıdî, *Megâzi* 555; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/226

[552](#) Beyhakî, *Delâil* 5/66; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/317; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/227

[553](#) Buhârî, *Megâzi* 48 (4280); Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/227

[554](#) O gün Hazreti Câbir'in Efendimiz'den duydukları, daha önce Medîne'de iken işittiği sözleri hatırlamasına sebep olmuştu; zira bir gün Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisine, “Allah (celle celâluhû), bize Mekke fethini müyesser kıldığında bizim konaklayacağımız yer, Mekke müşriklerinin küfür üzerine aleyhimizde ittifak edip tavır aldıkları Kinâneoğullarının Hayf'ıdır!” demişti. O gün müşrikler burada bir araya gelmiş ve Müslümanları Mekke'den sürüp yalnız başlarına ölüme terk etme kararı almışlardı. Ancak kaderin hükmü daha farklıydı ve işte şimdi Allah Resûlü ve ashâbı, daha o günden tarifini verdiği yere gelmiş ve ölümlerine ferman kesilen yerden, muzaffer olarak, Mekke'ye giriyorlardı. Bkz. Vâkıdî, *Megâzi* 558; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/230

[555](#) Vâkıdî, *Megâzi* 558-559; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/230-231

[556](#) Öteden beri ehlullah, Kâbe'ye Efendimiz'in ikizi olarak bakmışlardır. Zira Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), ilk yaratılan nurun sahibi, Kâbe de yeryüzündeki ilk mabeddur.

[557](#) İbn-i Mâce, *İkâmetü's-Salât* 76 (1076); Vâkıdî, *Megâzi* 584

[558](#) Vâkıdî, *Megâzi* 569; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/250

[559](#) İsrâ Sûresi 17/81

[560](#) Tavaf esnasında Kâbe'nin etrafında atılan her bir tura “şavt” denilmektedir.

[561](#) Efendimiz'e Zemzem ikram eden şahsın, Ebû Süfyân İbn-i Hâris İbn-i Abdilmuttalib olduğu da anlatılmaktadır. Bkz. Vâkıdî, *Megâzi* 560; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/235

[562](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/258; Taberî, *Târîh* 3/174; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/324; Ya'kûbî, *Târîh* 2/39; İbn-i Kayyim, *Câmi'* 197

[563](#) Onun, henüz Müslüman olmadığı hâlde Huneyn'e katıldığı ve burada yaşanan zaferin ardından gelip Kelime-i Tevhid'i söylediğine dair de bir rivayet vardır. Bkz. Vâkıdî, *Megâzi* 569

[564](#) Müslüman oluşuyla birlikte insanın, bütün günahlardan temizlendiğini bize, bizzat Allah Resûlü haber vermektedir. Örnek için bkz. Ahmed İbn-i Hanbel; *Müsned* 29/315 (17777); Zehebî, *Târîh*

- [565](#) Buhârî, *Târîh* 4/103; İbn-i Hacer, *İsâbe* 3/214
- [566](#) Bkz. İbn-i Sa'd, *Tabakât* 4/44, 45; İbn-i Hacer, *İsâbe* 2/1230
- [567](#) Buhârî *Salât* 4 (357); Müslim, *Salâtü'l- Müsâfirîn* 13 (336); Ebû Dâvûd *Cihâd* 167 (2763); Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 44/460 (26892); Hâkim, *Müstedrek* 4/45, 53
- [568](#) İbn-i Hacer, *İsâbe* 1/334-335; İbnü'l-Esîr, *Üsüdü'l-Gâbe* 1/644-645; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/179-180
- [569](#) Bkz. İbn-i Sa'd, *Tabakât* 2/153; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl* 5/296; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/1084
- [570](#) Furkan Sûresi 25/70
- [571](#) Nisâ Sûresi 4/116
- [572](#) Zümer Sûresi 39/53
- [573](#) Gülen, Hidayet Mektupları: 2 (14.08.2000 Zaman Gazetesi); tr.fgulen.com/content/view/3238/86
- [574](#) Vakıdî, *Megâzî* 579; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 7/293; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 5/410; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/53
- [575](#) O ve benzerlerinin karşı koyma düşüncesine kanan ve hevese kapılan *Hüzeyl, Eslem, Benî Bekr* ve Kureyş arasından belli başlı kimseler de kolları sıvamış, üzerlerine gelen orduyu Mekke'ye sokmamak için mukavemet göstermek istemişlerdi. Ancak iş ciddiyete binince, bunun için bir araya gelen insanların küçük bir azınlık olduğu görüldü ve aynı zamanda bu görüntü, lider konumundakilerin karşı koyma heyecanını da yok eden bir görüntüydü.
- [576](#) İbn Hişâm, *Sîre* 5/81; Taberî, *Târîh* 3/175
- [577](#) İbn Hişâm, *Sîre* 1/390, 391
- [578](#) Taberî, *Târîh* 3/175; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/254
- [579](#) Vâkıdî, *Megâzî* 573; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/254
- [580](#) Mekke ile Cidde arası bugün, yaklaşık 90 kilometredir. O günün şartlarında bu mesafe, ancak üç günde alınabilir. Daha seri ve güçlü hayvanlarla bu süre, ancak iki güne çekilebilir. Hazreti Umeyr'in aynı mesafeyi ikişer defa kat ettiği düşünülürken, zaman olarak bunun 8 ilâ 12 gün aldığı ortaya çıkacaktır ki bu, onun ortaya koyduğu fedakarlığı anlatması bakımından çok önemlidir; bayram içre bayramlar yaşayan Allah Resûlü'nü Mekke'de bırakmış ve bir kaçının peşinde alın teri dökmektedir!
- [581](#) Vâkıdî, *Megâzî* 573; Taberî, *Târîh* 3/175; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/254. Bazı rivayetlerde o gün Allah Resûlü'nün, gömleğinden veya cübbesinden bir parça verdiği de ifade edilmektedir. Bkz. Halebî, *Sîre* 3/42
- [582](#) Vâkıdî, *Megâzî* 573; İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/262; Taberî, *Târîh* 3/175; Beyhakî, *Delâil* 5/97; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 3/24; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/254
- [583](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 5/81; Abdurrezzak, *Musannef* 7/169, 170
- [584](#) Şenâvî, *Hayâtü's-Sahâbiyyât* 426, 427
- [585](#) Bkz. Halebî, *Sahâbiyyâtü'r-Resûl* 313. O gün bu kadar karşı çıkıp da hakaretler ettiği amca kızı Hazreti Ramle'nin haklı olduğunu Hind, ancak Mekke fethinden sonra anlayabilecek ve o günden sonra da onu, kendisinden daha akıllı birisi olarak tarif edecekti. Bkz. Halebî, *Sahâbiyyâtü'r-Resûl* 313

[586](#) İbn-i Asâkir, Târîhu Dimaşk 23/459

[587](#) Beyhakî, *Delâil* 5/103; İbn-i Asâkir, Târîhu Dimaşk 23/457

[588](#) Bkz. Vakıdî, *Megazî* 532; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/205

[589](#) Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/255

[590](#) İbn-i Sa'd, *Tabakât* 8/237; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/255

[591](#) İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/281; Halebî, *Sahâbiyyâtü'r-Resûl* 40

[592](#) Bazı kaynaklar, o gün Ebû Süfyân'ın hanımı Hind için de idam kararı olduğunu ifade etmektedir. Bkz. Taberî, *Târîh* 3/173; Halebî, *Sîre* 3/135

[593](#) Bkz. Halebî, *Sahâbiyyâtü'r-Resûl* 40

[594](#) Kız kardeşi Fâtıma, Efendimiz'in amcası Ebû Tâlib'in oğlu Akîl ile evli idi. Özellikle Bedir'den sonra o da hep babası, amcası ve kardeşini dillendirir ve her fırsatta etrafındakilere onları sorardı. Yine, "Utbe nerede? Şeybe nerede? Velîd nedere?" diyerek aynı konuyu dile getirdiği bir gün kocası Akîl ona, "Şayet böyle giderse hepsini Cehennem'de yanı başında bulacaksın!" deyivermişti. Duydukları karşısında çılgına dönen Fâtıma, kocasına birçok söz sayıp dökmüş ve o gün bu söz, aralarının açılmasına sebep olmuş, yuvaları yıkılma noktasına gelmişti. Durumdan haberdar olan Hazreti Osman devreye girecek ve Hazreti Abbâs ile Hazreti Muâviye'yi de yanına alarak meseleye el koyacak, dargın tarafları barıştıracaktı. Bkz. İbn-i Sa'd, *Tabakât* 8/189-190; Halebî, *Sahâbiyyâtü'r-Resûl* 299, 300

[595](#) Bazı kaynaklarda bu iş için Hind'in, kardeşi Ebû Huzeyfe'yi devreye koyduğu da kaydedilmektedir. Bkz. Hâkim, *Müstedrek* 2/528 (3805)

[596](#) Taberî, *Târîh* 3/174

[597](#) İbn-i Sa'd, *Tabakât* 8/188-189; Taberî, *Târîh* 3/174; Halebî, *Sîre* 3/138

[598](#) Efendimiz'in buradaki ifadesi, "Sana da selam olsun; sen de güvende ol!" manasında "Merhaben bik" şeklindedir. Siyakın musikisine riayet edebilme adına bunu biz, "Sen de hoş geldin!" şeklinde tercüme etmeyi tercih ettik.

[599](#) Cârîyesiyle Resûlullah'a ulaştırdığı mesajında o gün Hind'in, "Bu yıl koyunlarımız kuzulamadı; olsaydı hepsini feda ederdim!" dediği ifade edilmektedir. Bunun üzerine Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), "Koyunlarınız konusunda Allah (celle celâluhû) size bereket lutfetsin ve onların daha da çoğalmasını nasip etsin!" diyerek koyunlarının bereketle daha fazla doğurması için onlara dua etmiştir. Bu yemeği getiren ve nebevî duayı bizzat duyan cârîye, söz konusu duanın bereketiyle daha sonraları aynı koyunların hiç beklemedikleri kadar çoğaldığını, böylelikle onun bereketini çok açık bir şekilde gördüklerini anlatmıştır. Aynı hususu dile getiren Hind ise "Bu, Resûlullah'ın duasının bereketinden başka bir şey değil!" diyerek o güne kadar başı açık hep güneşin altında kalıp bir türlü düzlüğe çıkamadıklarını ve gölge yüzü görmediklerini, ancak Allah Resûlü'ne yaklaştığı zaman buna muktedir olduklarını ifade ederek hamd ü senâ edecektir.

[600](#) Hind hakkında geniş bilgi için bkz. Kesmez, *Fethin Mü'minleri* 155-190

[601](#) Ebû Cehil'in kardeşi Hâris İbn-i Hişâm'ın kızı olması yönüyle aynı zamanda İkrime'nin amca kızı olan Ümmü Hakîm, Mekke ordusuyla Uhud'a kadar gelen kadınlar arasındaydı. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/309

[602](#) Ebû Cehil'in kızı Cüveyriye (radiyallahu anhâ), Hazreti Bilâl'in ezanından sonra Müslüman olmaya karar vermiş ve kendisi gibi Mekkeli kadınlarla birlikte gelip Safâ Tepesi'nde Allah Resûlü'ne beyat etmişti. Daha sonra da kendisi gibi Fetih sonrasında Müslüman olan ve Allah Resûlü'nün Mekke'ye vali olarak tayin ettiği Attâb İbn-i Esîd ile evlenecektir. Bkz. İbn-i Sa'd, *Tabakât* 8/262; Vâkıdî, *Meğâzi* 1/846; İbnü'l-Esîr, *Kâmil* 1/332

[603](#) Mazlumun hakkını almak da bir vazifeydi ve böyle bir vazife söz konusu olduğunda Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem), insanların en duyarlısı olduğu görülürdü. Zira adaletin temin edilmesi de O'nun vazifeleri arasındaydı. Cemiyet içinde sesini çıkaramayan hak sahiplerinin hakkını almak da elbette Resûlullah'ın vazifeleri arasındaydı. O'nun bu hâlini aktarıırken Âişe Vâlidemiz, şahsına karşı yapılan bütün kötülükleri affetmekle birlikte, toplumu tehdit eden bu türlü cezaları uygulamada O'nun kadar hassas davranan bir başkasının olmadığını ifade edecekti. Buhârî, *Menâkıb* 23; Müslim, *Fedâil* 77. Şu da bir hakikat ki bugün biz, “*kamu hukuku*” diyebileceğimiz ve sosyal yapıyı tehdit eden bu türlü cürümlerde, zamanında müdahale edip mücrimi cezalandıramadığımız için sosyal hayatta ciddi problemler yaşamaktayız. Zira felç olan böyle bir yapıda, merkezi otoriteden ümit kesen insanlar, kendi işlerini kendileri görmek istemekte ve yeni yeni komplikasyonlar üretmektedir. Aynı zamanda bu türlü cürümlerin, “*hukukullah*” karşı da bir başkaldırı olduğu unutulmamalıdır.

[604](#) O gün hakkında “idam” kararı olan, dördü kadın toplam on iki kişi vardı; İkrime, bu on iki isimden birisiydi; *Abdullah İbn-i Hilâl İbn-i Hatal*, Hebbar İbn-i el-Esved, Huveyris İbn-i Nukayz, Ka'b İbn-i Zühayr, Vahşî, *Mikyâs İbn-i Subâbe* ve *Abdullah İbn-i Sa'd İbn-i Ebî Serh* ile kadınlardan Hind Bint-i Utbe İbn-i Rebîa, Sâre Mevlâ Amr İbn-i Hâşim, Fertâne ve Ernebe (Kuraybe, Kurayna) ile birlikte İkrime için de hüküm verilmiş, bugüne kadar ortaya koydukları “*hukukullah*” ihlallerinden dolayı öldürülmeleri gündeme gelmiş ve işledikleri cinayetlerin cezası nazara alınarak haklarında ölüm kararı çıkmıştı. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), onları da affedebilmek için birilerinin devreye girmesini bekliyordu. Nitekim onlardan herhangi birisi için devreye giren hiç kimseye “Hayır!” dememiş ve istisnasız, affi gündeme gelenlerin hepsini affetmişti. Şayet Ebû Cehil bile bu günü görseydi ve onun hakkında da birisi devreye girmiş olsaydı, şüphesiz Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) onu da affederdi. Zira Fahr-i Âlem Efendimiz'in koskoca Mekke fethinde, bunlardan toplamda sadece dört kişi infaz edilmiş, Mikyâs İbn-i Subâbe, Huveyris İbn-i Nukayz, Abdullah İbn-i Hilâl İbn-i Hatal ve Fertâne yakalanıp cezaları infaz edilirken diğerleri affedilmiş ve bundan sonraki hayatlarını birer sahabî olarak devam ettirmişlerdir. Bkz. Vakıdî, *Megâzî* 556; İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/256, 257; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 2/103; Hâkim, *Müstedrek* 2/62; Taberî, *Târîh* 3/172-173; Halebî, *Sîre* 3/130-135; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef* 7/404; Bezzâr, *Müsned* 3/350

[605](#) Hâlbuki o gün onlar, “Muhammed'i asla elini kolunu sallayarak Mekke'ye sokmayız!” diyor ve Mekkelileri de karşı koymaya teşvik ediyorlardı. Sonuç farklı olsa da bu hevese kapılan *Hüzeyl*, *Eslem*, *Benî Bekr* ve Kureyş'ten bazı insanlar, Resûlullah'ı Mekke'ye sokmamak için hazırlık yapmaya çoktan başlamışlardı! Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 5/67; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/296

[606](#) O gün, kendine göre büyük bir hezimet yaşayan İkrime, özellikle *Bilâl-i Habeşî*'nin Kâbe üzerine çıkıp da okuduğu ezanı duyunca, babası Ebû Cehil'i kastederek, “İyi ki Allah, Ebu'l-Hakem'e ikramda bulundu da şu kölenin söylediklerini ona duyurmadı!” demişti. İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/232

[607](#) Fakat en büyük ihaneti bu uşaktan görecekti; kendisini koruması ve yol boyunca güven vermesi için yanına aldığı Bizanslı uşak, onu taciz etmiş, olmadık taleplerde bulunmuştu. Bir kadın olarak tek başına ona karşı koyup da kendini koruyamayacağını biliyordu; işi, kendi gücüyle halletmeye kalktığında yenik düşeceğinin de farkındaydı. Öyleyse zekâsını kullanarak bu işin üstesinden gelmeli ve herhangi bir zarar görmeden içinden sıyrılmalıydı; onun için öncelikle karşı çıkarak açıktan tepki vermedi; sadece zaman kazanmaya çalışıyor, ümidini yitirmesine fırsat vermeden mesafe almak istiyordu. Maksudı, yol boyunca kendisine yardım edecek birileriyle karşılaşmak ve onların yardımını talep ederek bu sıkıntıdan kurtulmaktı.

Öyle de oldu; *Ukel* kabilesinin yakınlarından geçerken onlardan yardım talep etmiş ve onlar da fedakâr kadın Ümmü Hakîm'in isteklerine karşılık ona destek vererek Bizanslı uşağı kısıvrak yakalayıp bağlayıvermişlerdi! Yemen dönüşünde İkrime'nin, bu uşağı öldürdüğü ifade edilmektedir. Bkz. Vakıdî, *Megâzî* 572; İbn-i Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 41/63

[608](#) O gün İkrime, “Şayet şu denizde beni ihlastan başka kurtaracak bir şey yok ise peki beni

karada kim kurtarabilir ki?” diye mırıldanmış, “Beni denizde kurtaran, karada haydi haydi kurtarır; baksanıza bunu, Araplarla Acemlerin, hatta teknedeki adamın bile bilmesi ne garip!” diye hayıflanmıştı. Bunca yıldır davet alıp durduğu, ancak bir türlü gelemediği bu hakikati anlamaya başlamıştı; çünkü o gün onun, “Demek ki esas din, Muhammed’in getirdiği dindir!” dediği duyulmuştu. Can havliyle, “Allah’ım!” diye yalvarıyordu. “Şayet beni bu durumdan sağ salım kurtarırsan doğruca Muhammed’e gidecek ve elimi eline koyarak O’na bey’at edeceğim. Büyük ihtimalle her şeye rağmen O’nu yine affedici, merhametli ve kerem sahibi olarak bulacağımı ümit ediyorum!” Bkz. Ebû Dâvûd, *Cihâd* 117; Nesâî, *Tahrîm* 14; İbn-i Esîr, *Üsdü’l-Gâbe* 4/68; İbn-i Asâkir, *Târîh* 41/59

[609](#) Hatta, dinlenmek için mola verdikleri bir konakta İkrime, uzun müddet ayrı kaldığı hanımı Ümmü Hakîm’le aynı yastığa baş koymak istemişti; hiç beklemediği bir tepkiyle karşılaşıyordu! Kureyş’in dirayetli liderine kendi hanımı “Hayır!” diyordu. Sebebinin öğrenmek için sert bakışlar attığı hanımı Ümmü Hakîm, yine aynı metanet ve olgunluk içinde şunları söyledi ona, “Olmaz! Ben Müslüman’ım; sen ise hâlâ kâfirsin!”

İkrime’nin irkilmesine sebep olan cümlelerdi bunlar. Başka bir zaman bunları duymuş olsaydı sonucun nasıl tecelli edeceğini herkes görürdü; ancak şimdi her şey değişmişti. O güne kadar bir dediğini iki etmeyen hanımı bambaşka biri olarak karşısında duruyordu. Aman Allah’ım! Ne büyük değişimdi; “kâfir” oluşunu ileri sürerek kocasını yanına bile yaklaştırmıyordu! İmanın farkını, imandaki gücü ve bu potansiyelin insanı nasıl dönüştürdüğünü görüyor, iradesinin hakkını veren hanımını gözünde bir kat daha büyütüyordu. Bir aralık ona, “Seninle benim arama girip de talebimi yerine getirmene engel olan şey, mutlaka çok büyük bir iş olmalı!” dedi. Vakıdî, *Megâzî* 572; Halebî, *Sîre* 3/133

[610](#) Hâkim, *Müstedrek* 3/269; Vakıdî, *Megâzî* 572; İbn Abdilberr, *İstîâb* 2/269; İbn-i Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 41/63

[611](#) Bunu ifade eden bir âyette Yüce Mevlâ, “Onların Allah’tan başka yalvardıkları tanrılarına hakaret etmeyin ki onlar da cahillik ederek hadlerini aşıp Allah’a hakaret etmesinler.” buyurmaktadır. Bkz. En’âm Sûresi 6/108

[612](#) Buhârî, *Edeb* 4 (5973); Müslim, *İman* 38 (90)

[613](#) Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), rüyasında Cennet’e girdiğini görmüştü; orada gözüne takılıp da hoşuna giden bir üzüm asmasına şahit olunca, “Bu kimin için?” diye sormuştu; “Ebû Cehil için!” diyorlardı. Ancak anlam verememiş ve kendi kendine, “Ebû Cehil gibi birisinin Cennet’te ne işi var? Allah’a yemin olsun ki o, asla Cennet’e giremez!” demiş ve bu rüyasını o gün, Ümmü Seleme Vâlidemiz’le de paylaşmıştı. Nihayet fetih sonrasında Ebû Cehil’in oğlu Hazreti İkrime gelip de Müslüman olunca Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), yine Ümmü Seleme validemize dönecek ve “Ey Ümme Seleme!” diyecekti. “İşte, rüyanın tevili buydu!” Belli ki O (sallallahu aleyhi ve sellem), Cennet’te gördüğü asmayı Hazreti İkrime ile tevil etmişti. Ardından, rüyasını hak olarak gösteren Rabbine de hamd ediyordu. Buhârî, *Târîh* 3/412; Hâkim, *Müstedrek* 3/271; İbn-i Hacer, *İsâbe* 2/1280; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Gâbe* 4/70

[614](#) Hâkim, *Müstedrek* 3/270; Vâkıdî, *Megâzî* 1/850; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/1082, 1084

[615](#) Vâkıdî, *Megâzî* 573; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/270; İbn-i Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 41/64

[616](#) İbn-i Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 41/60. Başka bir rivayette konuyu gelip Hazreti İkrime’nin bizzat Efendimiz’e anlattığı ifade edilmektedir. Buna göre onu bu kadar hüznü gören Efendiler Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem), ashâbına dönecek ve Hazreti İkrime’yi işaret ederek onlara, “Onun babasına kötü söz söylemeyin; çünkü ölünün arkasından kötü beyanda bulunmak, arkada kalanları rencide eder!” ikazında bulunacaktı. Bkz. Hennâd, *Zühd* 2/561; Hâkim, *Müstedrek* 3/269; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/1082

[617](#) İbn-i Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 41/60, 61

[618](#) İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 4/68; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl* 20/247; Halebî, *Sîre* 3/40

[619](#) Mesela başka bir gün Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ashâbı arasında durmuş, onlara İslâm'ın güzelliklerinden bahsediyordu. Sözün bir yerinde konuyu yine Hazreti İkrime'ye getirdi; onu anlatırken vakti zamanında ensârdan birisini öldürdüğünden bahsediyordu. Ancak ortada dikkat çekici bir durum vardı; bu kadar acı bir tabloyu anlatırken Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) tebessüm ediyordu. O'nun bu tebessümü başka bir ensârın gözünden kaçmadı ve Allah Resûlü'ne, "Yâ Resûlallah! Senin kavminden bir adam bizden birisini öldürüyor ve Sen tebessüm ediyorsun?" diye sordu. Belki Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) de böyle bir tepki bekliyordu. Ona döndü ve herkesin duyacağı şekilde şunları paylaştı: "Hayır! Ben esasen, her ikisinin de Cennet'te aynı dereceyi ihraz edecek olmalarına tebessüm ediyorum!" Bkz. İbn-i Hacer, *İsâbe* 3/419, 5/772; İbn-i Asâkir, *Târîh* 41/60

[620](#) Taberânî, *Kebîr* 17/371; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve* 1/730; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ* 1/323

[621](#) Mesela, o güne kadar putçuluk düşüncesinin içinde ve onun önde gelen müdafii konumundaki İkrime, bundan böyle önüne gelen putu kırmaya kendini adamıştı; Kureyş'ten kimin evinde bir putun olduğunu duysa oraya gider ve onu da yerle bir etmeden geri gelmezdi. Çünkü Allah Resûlü'nün bir gün, "Allah'a iman eden herkes, evinde bulunan putları ya parçalayıp bir kenara atsın ya da onları ateşe verip yaksın!" (İbn-i Hibbân, *Sikât* 2/60) buyurduğuna şahit olmuştu. Bunun içindir ki kendisini, Allah Resûlü'nün bu arzusunu yerine getirmeye adanmış düşünüyör ve varlığından haberdar olduğu putu yere çalıp dağıtmadan rahat edemiyordu. Bkz. Mısırî, *Ashâbu'r-Resûl* 1/403

[622](#) Taberânî, *Kebîr* 17/371; Heysemî, *Mecmaü'z-Zevâid* 9/385; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 7/34

[623](#) Yermük günü Hazreti İkrime'nin, er meydanında savaşı yeniden inşâ eder gibi bir hâli vardı! Günlerdir devam edip de bir türlü netice alamadıkları savaş meydanında, himmetini milletine adanmış, adeta tek başına bir ümmet olmuştu. Bir taraftan düşman saflarına doğru kendini salıp ilerlerken, diğer yandan da Bizans ordusuna dönüp şöyle nârâ atıyordu:

"Daha düne kadar ben, her köşe başında Resûlullah'a karşı savaşmış bir adamım; sizinle savaştan mı çekinip geri duracağım!" Bkz. İbn-i Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 41/69

[624](#) O gün kendisine, "Allah'tan kork! Biraz da kendini düşün; kendini bu kadar helâk etme!" diyenlerin yüzlerine bakacak ve onlara acı bir tebessümle şöyle mukabelede bulunacaktı:

"Daha düne kadar ben, Lât ve Uzzâ için kendimi ortaya koyuyor ve bir hiç uğruna savaşıp aynı şeyleri yapıyordum; ne yani, tam da Allah ve Resûlü için fırsat bulmuşken kendime dikkat etmeyi şimdi mi düşüneceğim! Hayır, hayır; vallahi de ebediyen olmaz; bırakın da şimdi ben, Allah ve Resûlü yolunda ebediyet şerbeti içeyim!"

Onun bu sözünün, Fıhl gününe ait olduğu ve bu sözünden sonra da şehâdete ulaştığı ifade edilmektedir. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 4/69; İbn-i Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 41/70; Nevevî, *Tehzîbü'l-Esmâ* 1/312

[625](#) Taberî, *Târîh* 2/338; İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/593. Hazreti Amr, Hazreti İkrime'nin tek oğluydu; biricik oğlunu da Resûlullah davasına kurban vermiş ve arkasında, neslini devam ettirecek bir nefes bile bırakmamıştı. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 4/70; İbn-i Hibbân, *Sikât* 3/310

[626](#) Hatırlanacağı üzere Yemen dönüşü Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) onu, "hicret süvârisi" anlamındaki bu iltifatla karşılamıştı.

[627](#) Yûsuf Sûresi 12/101

[628](#) Beyhakî, *Şuabü'l-İmân* 3/260; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/270 ; Zeylaî, *Nasbu'r-Râye* 2/318. O gün, ihtiyaç duydukları bir yudum suyu bile başkalarına gönderecek kadar fedakârlık ortaya koyan bu insanların dört kişi olduğu ve dördüncülerinin, yine yirmi bir yıllık düşman Süheyl İbn-i

Amr olduğu ifade edilmektedir. Bkz. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/270

[629](#) Öldürülen Mekkeli sayısının üç olduğu da ifade edilmektedir.

[630](#) Daha sonra bu bedeli geri ödeyecek olan Habîb-i Zîşân Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), “Ödemek ve teşekkür etmek, selem adına ne güzel mükâfattır!” buyuracak, arkasından da mal ve çocukları hususunda bereket duasında bulunacaktır. Bkz. Vâkıdî, *Megâzî* 579

[631](#) Vâkıdî, *Megâzî* 579; Beyhakî, *Delâil* 5/99

[632](#) Vâkıdî, *Megâzî* 579; Beyhakî, *Delâil* 5/99

[633](#) Bkz. Vâkıdî, *Megâzî* 579; Beyhakî, *Delâil* 5/99; Zehebî, *Târîh* 2/324

[634](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/276; İbn-i Hibbân, *Sikât* 2/66

[635](#) Vâkıdî, *Megâzî* 573; Beyhakî, *Delâil* 5/99; Taberî, *Târîh* 3/181; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 3/24; Halebî, *Sîre* 3/153; İbn-i Kayyim, *Zâdu'l-Meâd* 3/468; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/312;

[636](#) Başka bir rivayette bu rakam yüz zırh olarak geçmektedir. Bkz. Vâkıdî, *Megâzî* 573; Taberî, *Târîh* 2/167; İbn-i Hibbân, *Sikât* 2/67

[637](#) Bkz. Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 3/400; Abdurrezzak, *Musannef* 7/169, 170; 8/180; Hâkim, *Müstedrek* 2/54; Beyhakî, *Kübrâ* 6/88 İbn-i Abdilberr, *Dürrer* 1/225. Bunu teyid anlamında Safvân İbn-i Ümeyye'nin oğlu Hazreti Abdurrahmân, babasından Allah Resûlü'nün ödünç silah aldığını rivayet etmiştir. Bkz. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/119

[638](#) O gün, Müslüman olmadığı hâlde Huneyn'e katılan Mekkeli sayısını bazı kaynaklar, iki bin olarak zikretmektedir. Bkz. İbn-i Sa'd, *Tabakât* 2/114; Taberî, *Târîh* 3/181; Yakûbî, *Târîh* 2/41; Halebî, *Sîre* 3/153; İbn-i Kayyim, *Zâdu'l-Meâd* 3/468

[639](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/278; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/1333

[640](#) Vâkıdî, *Megâzî* 598; Taberî, *Târîh* 3/182; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/1333

[641](#) Beyhakî, *Sünen* 7/19

[642](#) Tirmizî, *Menâkıb* 74 (3942); Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 23/50 (14702); İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/305

[643](#) Vakıdî, *Megâzî* 627; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 2/116; İbn-i Kayyim, *Zâdu'l-Meâd* 3/473

[644](#) Buhârî, *Cihâd* 24 (2821); Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 27/321 (16756); Taberânî, *Kebîr* 2/130 (1551); Beyhakî, *Kübrâ* 6/547 (12933); Taberî, *Târîh* 3/190; İbnü'l-Esîr, *Kâmil* 2/269

[645](#) Resûlullah'ın o gün bu şekildeki hitâbı, O'nun sadece mü'minleri kastetmediğini göstermektedir.

[646](#) “Bir de malumunuz olsun ki savaşta elde ettiğiniz ganimetin beşte biri Allah'ındır. Yani Resûlullah'a, onun akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara (gariplere) aittir.” (Enfâl Sûresi 8/41) meâlindeki âyetle sabit hükmü hatırlatmaktadır.

[647](#) Vakıdî, *Megâzî* 627; Taberî, *Târîh* 3/190; Beyhakî, *Kübrâ* 6/547 (12933); Halebî, *Sîre* 3/153

[648](#) Ebû Dâvud, *Cihad* 143 (2711); Beyhakî, *Kübrâ* 6/547 (12932); İbn-i Sa'd, *Tabakât* 2/88

[649](#) Beyhakî, *Kübrâ* 6/547 (12933); Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/395

[650](#) Ūkiyye, Rıtl'ın on ikide biridir. Rıtl ise şehirlere göre farklılık arzietmekte, Mısır rıtlı, 449,28 gram; Suriye rıtlı, 3,202 gram; Beyrut ve Halep rıtlı ise 2,566 gram olarak bilinmektedir.

[651](#) Vâkıdî, *Megâzî* 628; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 2/116

[652](#) Bkz. Vâkıdî, *Megâzi* 628; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 2/14; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/714; Halebî, *Sîre* 3/170

[653](#) Vâkıdî, *Megâzi* 629

[654](#) Bazı kaynaklara göre o gün Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), Safvân İbn-i Ümeyye'den borç alınan ve Huneyn savaşı ile Tâif kuşatmasında zayi olan silahlarının bedelini o gün ona ödemek istemiş ve o da bu titizlik karşısında Müslüman olmuştur. Bkz. Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 24/13 (15302)

[655](#) Vâkıdî, *Megâzi* 629; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/398

[656](#) İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 3/25; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/389; İbn-i Hibbân, *Sahih* 11/159; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl* 13/183

[657](#) Bkz. Hâkim, *Müstedrek* 3/317

[658](#) Vâkıdî, *Megâzi* 629; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 2/116; Taberî, *Târîh* 3/190

[659](#) Vâkıdî, *Megâzi* 629; İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/308; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 2/116; Taberî, *Târîh* 3/190

[660](#) Bkz. Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/396, 399

[661](#) O gün Hakîm İbn-i Hizâm'a yüz deve verince o, ikinci bir yüz deve daha talep etmiş ve bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ona, "Ey Hakîm!" demişti. "Dünya malı çok tatlı ve caziptir; kim onu gönül güzelliğiyle alırsa onun için o bereket vesilesi olur; ancak her kim de onu, nefsinin arzuları altında kalarak hırsla talep ederse bereketi gider ve o insan, sürekli yediği hâlde bir türlü doymayan adam gibidir! Yukarıda olup da her zaman veren el, alta duran ve her zaman alan elden daha hayırlıdır! Ve sen, verme konusunda önceliği, sana en yakın olanlara ver!"

Bunları Resûlullah'tan duyan Hakîm İbn Hizâm, çok mahcup olmuştu; yüzünün rengi değişmiş ve Efendiler Efendisi'nin yüzüne bakamaz olmuştu! Yavaşça başını kaldırdıktan sonra şunları söyledi:

"Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki ben, Senden sonra hiç kimseden bir şey istemeyecek ve bir başkasından herhangi bir şey almayacağım!" Bkz. Buhârî, *Zekât* 50 (1472); Vâkıdî, *Megâzi* 628-629; Halebî, *Sîre* 3/170; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/397

O gün Resûlullah'a bu sözü veren Hazreti Hakîm, hayatı boyunca da hep bu sözüne sadık yaşamıştır. Hatta onun, devesi üzerinde giderken bastonu düştüğünde bile bunu başkasından istemez, bineğinden iner ve kendisi alırdı. Hilafeti döneminde herkese devlet hazinesinden pay veren Hazreti Ömer'in, kendisine vermek istediklerini de geri çevirmişti. Hatta Hazreti Ömer onu, istiğna konusunda herkese örnek olarak gösteriyordu. Bkz. Buhârî, *Zekât* 50 (1472); Vâkıdî, *Megâzi* 629; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/397. Cî'râne günü onun, ilk yüzü almakla birlikte ikinci yüzü geri bıraktığı da ifade edilmektedir. Bkz. Vâkıdî, *Megâzi* 629; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/397

[662](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/308; Taberî, *Târîh* 3/190. Bazı kaynaklar Hazreti Alâ'ya elli deve verildiğini nakletmektedir. Bkz. Vâkıdî, *Megâzi* 629; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 2/116

[663](#) Kendisine diğerlerine verilenden daha az deve verilince Abbâs İbn-i Mirdâs, "Benimle atım Ubeyd'in payını (süvâri oluşunu nazara vermektedir) Uyeyne ile Akra' arasında mı taksim ediyorsun? Ne Bedr ne de Hâbis, cemiyette, Mirdâs'tan üstün değillerdir. Ben de onların hiçbirinden aşağı değilim. Ancak bugün sen, kimi alçaltırsan o bir daha yükselmez!" demiş daha sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), ona verdiği develeri yüze tamamlamıştır. Bkz. Müslim, *Zekât* 46 (1060)

[664](#) Nudayr İbn-i Hâris, Bedir'de kafir olarak öldürülen Nadr İbn-i Hâris'in kardeşiydi. Kendisine Resûlullah'ın yüz deve verdiğini duyunca mütehassis olmuş ve çok duygulanmıştı. Ancak ne böyle bir talebi vardı ne de ihtiyacı! Hatta bunu, bir nevi zillet olarak görüyordu. Ancak onca

hadiseye rağmen Allah Resûlü'nün böyle bir cemilede bulunması karşısında gelmiş ve Müslüman olmuştur. Hatta kendisine verilen develerden on tanesini, bu haberi kendisine getiren şahsa hediye etmiştir. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 5/306, 307; İbn-i Hacer, *İsâbe* 3/1999; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/20

[665](#) Vâkıdî, *Megâzî* 635; Taberî, *Târîh* 3/190; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 4/389; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/405

[666](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/310

[667](#) Vâkıdî, *Megâzî* 630; İbn-i Hişâm, *Sîre*, 2/310; Taberî, *Târîh* 3/191; Beyhakî, *Delâil* 5/183; İbnü'l-Esîr, *Kâmil* 2/271; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/401. Konuyla ilgili başka bir ayrıntıyı Sa'd İbn-i Ebî Vakkas (radiyallahu anh) şöyle anlatmaktadır:

“Ben yanında otururken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir grub insana ihsanda bulundu. Ancak onlar arasında, kendisinden benim daha çok hoşlandığım birisine hiçbir şey vermedi. Bunun üzerine, ‘Falanca ile aranızda ne var ki ona vermedin? Allah’a kalem olsun ki ben, onu mü’min görüyorum!’ dedim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ‘Müslüman görüyorum de!’ buyurdu. Dayanamayıp bu kanaatimi kendisine üç kez tekrarladım. Her seferinde Resûlullah da (aleyhissalâtu vesselam), aynı şekilde karşılıklıta bulundu. Sonuncusunda ise ‘İhsanda bulunmam, sevgim için ölçü değildir; zira ben, benim için daha kıymetli ve sevdiğim kimselere hiçbir şey vermezken, yüzü üstü ateşe düşeceğinden korktuğum insanı kurtarmak için ona ihsanda bulunurum!’ buyurdu.” Buhârî, *Zekât* 53 (1478); İmân 19 (27); Müslim, *İmân* 68 (150); Ebü Dâvûd, *Sünnet* 16 (4685)

[668](#) Buhârî, *Meğâzî* 56 (4333); Müslim, *Zekât* 46 (1061); Vâkıdî, *Megâzî* 636; İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/312; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 2/117; Taberî, *Târîh* 3/192

[669](#) İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/309

[670](#) Vâkıdî, *Megâzî* 630; Taberî, *Târîh* 3/191. Bazı kaynaklar deve sayısını kırk olarak beyan etmektedir. Bkz. Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ* 5/398

[671](#) O gün Müslüman olan Ebû Mahzûre, Resûlullah'ın mübarek ellerinin değdiği bu saçını hiç kestirmemiş, aziz bir hatıra olarak hayatının sonuna kadar uzatmayı tercih etmiştir. Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 24/92 (15376); Hâkim, *Müstedrek* 3/589 (6181); Abdurrezzâk, *Musannef* 1/457 (1779); İbn-i Huzeyme, *Sahîh* 1/200 (385)

[672](#) Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 24/91-100 (15376- 15381); Müslim, *Salât*, 3 (379); Abdurrezzâk, *Musannef* 1/457 (1779). Bu arada ona, sabah namazında iki kez tekrarlayacağı “es-Salâtü Hayrün mine'n-Nevm”i de öğretmiş, kâmeti de talim ettirmişti. Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 24/94 (15378); Abdurrezzâk, *Musannef* 1/457 (1779)

[673](#) Başlangıçta Hazreti Bilâl ile birlikte okuduğu ezanını Ebû Mahzûre, münferit olarak devam ettirecek ve böylelikle Mekke'de, Ebû Mahzûre ile birlikte tatlı bir ezan yankılanacaktır. Öyle ki bu, nesilden nesile devam edecek bir geleneğe dönüşecek ve Mekke müezzinleri hep, Ebû Mahzûre'nin neslinden seçilecektir. Bkz. Hâkim, *Müstedrek* 3/589 (6182); Beyhakî, *Kübrâ* 1/578 (1846)

[674](#) Bkz. Kurtubî, *Câmi'* 8/97

[675](#) Taberî, *Târîh* 2/167; Beyhakî, *Kübrâ* 3/409. Daha sonraları Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onu, Yemen taraflarında bir bölge olan Cened'e vali tayin edecektir. Hazreti Osman'ın muhasarası sırasında ona yardım için gelirken Mekke yakınlarında atından düşecek ve orada vefat edecektir. Bkz. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/897; İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/79

Üçüncü Bölüm

Kin ve Nefretin Kaçınılmaz Sonu

Peki, bunca kin ve nefret, bunca düşmanlığın sonu ne oldu? Mekke fethini esas alırsak 21 yıllık bu mücadelede kazanan veya kaybedenler kimlerdi? Kimler güldü ve kimlerin gayretleri de neticesiz ve beyhûde oldu? Gelin, fotoğrafa birlikte bakalım:

Ebû Cehil Ailesi

Şüphesiz o gün, kin ve nefrette başı çeken en önemli isim Ebû Cehil idi; beklentileri, hayalleri ve onları gerçekleştirebilmek için her şeyi mübah gören bir hırsı vardı! İnsanları Bedir macerasına sürükleyen de o oldu ve oraya sürükledikleriyle birlikte hırsının kurbanı olarak hem kendi hem de arkadaşlarının sonunu hazırlayan isim oldu. Kardeşlerinden Osmân İbn-i Hişâm,⁶⁷⁶ Âsî İbn-i Hişâm,⁶⁷⁷ Ömer İbn-i Hişâm⁶⁷⁸ ve Umâra İbn-i Velîd'i de etkisi altına almış, şartlandırmış ve gözü kara birer düşman hâline getirmişti. Dolayısıyla bunların hepsi de Ebû Cehil'in çizgisinden çıkamamış ve Mekke Fethi'ni göremeden vefat etmişlerdir. Ancak diğer kardeşleri Seleme İbn-i Hişâm,⁶⁷⁹ Ayyâş İbn-i Ebî Rebîa,⁶⁸⁰ Hâris İbn-i Hişâm,⁶⁸¹ Hâlid İbn-i Hişâm,⁶⁸² Abdullah İbn-i Ebî Rebîa⁶⁸³ ile oğulları⁶⁸⁴ İkrime⁶⁸⁵ ve kızları⁶⁸⁶ Cemîle⁶⁸⁷ ile Hunefâ⁶⁸⁸ huzura geldi, kardeşleri ve babalarının yolunu değil, babalarının can düşmanı olarak gördüğü Allah Resûlü'nün yolunu seçtiler. Hatta bu yolu seçenler arasında, Ebû Cehil'i dünyaya getiren Esmâ Bint-i Muharribe⁶⁸⁹ de bulunuyordu! Zira, Bedir'i esas aldığımızda, 15 yıl süren bu mücadelenin tek kaybedeni Ebû Cehil olmuştu; Ayyâş İbn-i Ebî Rebîa ile Seleme İbn-i Hişâm bu kervana erken yıllarda katılmakla birlikte Abdullah İbn-i Ebî Rebîa, Hâris İbn-i Hişâm ve Hâlid İbn-i Hişâm, Mekke fethine kadar direnmiş, hatta Mekke'deki kin ve nefretin temsilcileri olarak o güne kadar Ebû Cehil gibi bir hayat yaşamışlardır. Ancak fethine giden yol, onların da gönlünü yumuşatmış ve o günden sonra her birisi, düne kadar düşmanlık yaptıkları davanın en önemli temsilcileri hâline dönüşmüşlerdir. Mekkelilerin baş tâcı ettikleri Hâris İbn-i Hişâm'ın, arkasına takılıp da onu cepheye gitmekten alıkoymak isteyen kitlelere karşı, gözyaşlarıyla birlikte Bathâ'da söylediği

şu cümleler, ne kadar manidardır:

“Ey insanlar! Bugün ben, ne size rağmen nefsimi düşündüğüm için ne de sizin beldenizden daha hayırlı bir beldeyi murâd ettiğimden dolayı Mekke’yi terk edip gidiyorum. Bilakis mesele çok daha ciddi! Bizden önce bu yolda ne babayiğitler, yollara dökülüp bayrağı dalgalandırdı. Hâlbuki onlar, ne bizden daha yaşlı ve tecrübeli idiler ne de bizden daha saygın kişilerdi! Bizler ise olduğumuz yerde kalakaldık. Vallahi Mekke dağları altın olsa ve bizler onları Allah yolunda infak etmiş olsak da onların bir günlerine yetişemeyiz! Allah’a yemin olsun ki dünyada onlar bizden erken davrandı, aldı başını gittiler; bırakın da şimdi biz, onlarla Âhîret yurdunda birlikte olacak adımlar atalım! İşte benim bugün gidişimin sebebi de bundan başkası değil! Sanmayın ki bizler bugün, evimizi bırakıp başka bir eve veya burada bıraktığımız bir komşuya mukabil başka bir komşunun yanına gidiyoruz? Ha, bunu yaparken sizlerden bir bedel, bir alkış da istemiyoruz! Mesele çok daha büyük: bugün biz, Allah yolunda cihâda yürüyoruz!”⁶⁹⁰

Yermûk sonrasında bir yudum suyun nasip olmadığı dört kişinin kimliği, Ebû Cehil ailesinin daha sonra aldığı mesafeyi göstermesi bakımından çok önemlidir; ölüme ramak kaldığı bir sırada, en çok ihtiyaç duydukları bir yudum suyu başkasına gönderme fedakarlığında bulunan bu dört kişiden üçü, Ebû Cehil’in evindedir. Onlardan ikisi kardeşleri Ayyâ İbn-i Ebî Rebîa ile Hâris İbn-i Hişâm, bir diğeri de oğlu İkrime’dir.⁶⁹¹ Düne kadar öldürmekten zevk alan bu insanlar gitmiş, yerine yaşatma idealiyle dünyaya dağılan yepyeni kimlikler gelmiştir! Görüldüğü gibi Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), hayatını öldürmeye kilitlemiş kimlikleri bile yaşatmanın kahramanları hâline getirmiş, en problemlî insanların bile böylesine mesafeler alabileceğini fiilen göstermiştir.

Ebû Cehil’in sonraki nesil ve kuşaklarının kimlikleri de çok farklıdır; mesela onun torunlarından İkrime İbn-i Hâlid, Abdullah İbn-i Ömer ve Abdullah İbn-i Abbâs gibi önemli sahâbelere talebe olmuş önemli bir âlimdir ve “hadîs” rivayetinde “sika” bir isim olarak kabul görmekte, Amr İbn-i Dînâr gibi Tâbiîn’in büyük imamları kendisinden “hadîs” rivayetinde bulunmaktadır.⁶⁹²

Ebû Leheb

Efendimiz'in öz amcası olduğu halde O'na kötülük yapmakta başı çekenlerden birisi de şüphesiz Ebû Leheb olmuştu. Kin ve nefretin tüccarlarıyla birlikte omuz omuza vermiş, hanımı Ümmü Cemîl'i de yanına alarak yeğenine yapmadık kötülük bırakmamışlardı. Risâlet öncesinde Efendimiz'in iki kızını oğullarından ikisine nikahlamış olsalar bile, peygamberlik geldikten sonra bu akitlerinden vazgeçmiş ve böylelikle Efendimiz'e, bir darbe daha vurmak istemişlerdi!⁶⁹³ Yakınlıklarına rağmen en uzaklardan daha fazla kötülük yaptıkları için haklarında Tebbet Sûresi inmiş ve bu kötülüklerinin karşılığı olarak Âhîret'te karşılaşacakları sıkıntılı hallerini Kıyâmet'e kadar herkese ilan etmiştir.⁶⁹⁴

Peki, onun sonu ne oldu?

Bedir'de aldıkları ağır yenilginin haberini duyduğunda başına inen bir sırtık darbesiyle yıkıldı gitti! Oğullarından Uteybe, ava gittiği bir gün avlandı ve bir arslanın pençeleriyle can verdi.

Ya diğerleri?

Mekke fethi sonrasında kaçan Utbe ile Muattıb'ın ardından Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), amcaları Hazreti Abbâs'ı gönderdi ve kaçtığı yerden geri getirtti. Mekke'ye geldiklerini görünce o kadar sevindi ki onların ikisini de birer koluna alarak hep birlikte Kâbe'ye geldi. Duaların kabul olduğunu ifade ettiği Mültezem'de durdu ve onlar için de uzun uzadıya dua etti. Gelişmeleri hayranlıkla takip etmekte olan Hazreti Abbâs, bir aralık Resûlullah'ın yüzündeki tebessümü görünce, "Ne oldu ki yâ Resûlallah!" diye sordu. "Tebessüm ettiniz!"

Şefkat Peygamberi amcasına döndü ve şunları söyledi:

"Onların da kalbine iman koymasına için Allah'a dua ettim; Allah (celle celâluhû) bu duamı da kabul buyurdu!"⁶⁹⁵

Utbe ile Muattıb'ın ardından Ebû Leheb'in kızları Dürre,⁶⁹⁶ İzzet⁶⁹⁷ ve Hâlîde⁶⁹⁸ de geldi ve İslâm'ın aydınlığına teslim oldular. Müslüman olup hicret ettikten sonra Dîhyetü'l-Kelbî ile evlenen Hazreti Dürre, bir gün Allah

Resûlü'nün yanına gelmiş ve “Şu memlekette müşrik çocuğu sadece ben miyim yâ Resûlallah?” demişti. Zira anne-babasının Cehennemlik hallerini yüzüne söylemiş ve böyle bir adam ile böyle bir kadının çocuğu olduğu için onu ciddi rencide etmişlerdi. Bundan dolayı hicretinin geçerli olmayacağını söyleyenler bile olmuştu. Sabretmiş, sabretmiş ve ardi arkası kesilmeyen bu işkenceye dayanamayıp soluğu Efendimiz'in huzurunda almıştı. Duydukları karşısında çok bunalan Hazreti Dürre'yi o gün de Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) teselli etti; “Otur ve biraz bekle!” buyurdu. Daha sonra da öğlen namazını kıldırdı ve cemaatine dönerek, “Ey insanlar!” diye hitap etti. “Bazı insanlara ne oluyor ki nesebim konusunda beni rencide ediyor, akrabalarım sıkıntı vermek suretiyle bana da eziyet veriyor? Şunu iyi bilin ki yakınım ve akrabalarımın herhangi birisine eziyet eden, bana eziyet etmiş demektir ve bana eziyet edenin de Allah'ın gazabına davetiye çıkardığı muhakkaktır! Allah'a yemin olsun ki benim şefaetim, ilk önce akrabalarım için devreye girecektir. Ölülerden dolayı neden yaşayanları rencide ediyorsunuz? Sizin nesebiniz var da benim yok mu? Dürre, amcamın kızıdır; bundan böyle hiç kimse, onun hakkında hayırdan başka bir şey söylemesin!”⁶⁹⁹

Diğerleri

Diğerlerinin akıbetleri de Ebû Cehil ve Ebû Leheb'den farksızdır; ayağına batan zehirli bir okla hicret yılı Mekke'de ölen meşhur din düşmanı Velîd İbn-i Muğîre'nin oğulları Velîd,⁷⁰⁰ Hâlid⁷⁰¹ ve Hişâm⁷⁰² ile hanımı Lübâbe⁷⁰³ ve kızları Fâhite,⁷⁰⁴ Fâtıma⁷⁰⁵ ve Âtike⁷⁰⁶ ile kız kardeşi Ümmü Habîb⁷⁰⁷ de onun yolundan değil, Allah Resûlü'nün arkasından gitmeyi tercih etmişlerdir.

Efendimiz'in üzerine deve işkembesi atan ve Allah Resûlü'nün kendisine “kavmin en şakisi” dediği ve Bedir dönüşünde hükmen öldürülen Ukbe İbn-i Ebî Muayt'ın hanımı Ervâ Bint-i Küreyz,⁷⁰⁸ kız kardeşi Büsre,⁷⁰⁹ oğulları Velîd,⁷¹⁰ Hâlid⁷¹¹ ve Umâra⁷¹² ile kızları Ümmü Gülsüm,⁷¹³ Zeyneb ve Hind;⁷¹⁴

Ebû Cehil'in zorlamasıyla geldiği Bedir'de ölen Utbe'nin hanımı Fâtıma,⁷¹⁵ oğulları Ebû Huzeyfe,⁷¹⁶ Ebû Hâşim⁷¹⁷ ve Velîd⁷¹⁸

ile kızları Fâtıma,⁷¹⁹ Ümmü Hâlid,⁷²⁰ Ümmü Ebân⁷²¹ ve Hind;⁷²²

Yine aynı zorlamanın neticesi olarak Bedir'e gelip de orada ölen Şeybe'nin kızları Ramle⁷²³ ve Fâtıma;⁷²⁴

Makul kimliğinden dolayı Efendimiz'in emân verdiği, ancak o günkü toplum telâkkilerine göre belli başlı hususları aşamadığı için hiçi hiçine ölen Ebu'l-Bahterî'nin oğulları Esved⁷²⁵ ve Muttalib⁷²⁶ ile kızı Ümmü Abdillâh⁷²⁷;

Yine Bedir'de ölen Ümeyye İbn-i Halef'in hanımı Fâhite,⁷²⁸ oğulları Ehayhah,⁷²⁹ Abdurrahmân,⁷³⁰ Rebîa⁷³¹ ve Safvân⁷³² ile kızları Teveme⁷³³ ve Fâtıma;

Uhud'a Efendimiz'i öldürmek için gelen ancak orada yara alarak Mekke yakınlarında ölen Ümeyye'nin kardeşi Übeyy İbn-i Halef'in oğulları Vehbe⁷³⁴ ve Abdullah⁷³⁵ ile kızı Hind;⁷³⁶

Adım adım Allah Resûlü'nü takip ederek kurduğu tezgahlarla uğradığı herkesin aklını çelen ve Bedir sonrasında hükmen öldürülen Nadr İbn-i Hâris'in oğulları Atâ,⁷³⁷ Firâs⁷³⁸ ve Nadîr⁷³⁹ ile kızı Kuteyle⁷⁴⁰ ve kardeşi Nudayr;⁷⁴¹

Hicretten önce ölen Esved İbn-i Abdiyeğûs'un kardeşi Süfyân,⁷⁴² oğulları Vehb,⁷⁴³ Mikdâd⁷⁴⁴ ve Abdurrahmân⁷⁴⁵ ile kızı Hâlide,⁷⁴⁶

Bedir'de ölenlerden Zem'a İbn-i Esved'in, hakkında idam kararı çıkartıldığı halde affedilen kardeşi Hebbâr,⁷⁴⁷ oğulları Yezîd,⁷⁴⁸ Vehb⁷⁴⁹ ve Abdullah⁷⁵⁰ ile kızı Sevde;⁷⁵¹

Bedir'de kardeşi ve oğluyla beraber ölen Münebbih İbn-i Haccâc'ın kızı Hind⁷⁵² ve Rayta,⁷⁵³ ve kardeşi Nübeyh'in kızı Ümmü Abdillah;⁷⁵⁴

Yine Bedir'de ölenlerden Nevfel İbn-i Huveylid'in oğlu Esved;⁷⁵⁵

İbn-i Gaytala olarak bilinen Hâris İbn-i Kays'ın oğulları Temîm,⁷⁵⁶

Bişr,⁷⁵⁷ Saîd,⁷⁵⁸ Ebû Kays,⁷⁵⁹ Abdullah,⁷⁶⁰ Sâib,⁷⁶¹ Ma'mer,⁷⁶²
Hâris⁷⁶³ ve Haccâc;⁷⁶⁴

Hastalanarak Mekke'de ölen Saîd İbn-i Âs İbn-i Ümeyye'nin⁷⁶⁵ oğulları
Hâlid,⁷⁶⁶ Amr,⁷⁶⁷ Ebân,⁷⁶⁸ Saîd⁷⁶⁹ ve Abdullah;⁷⁷⁰

Bedir'de öldürülen Esved b. Abdüsed'in kızı Fâtıma;⁷⁷¹

Çocuklarının vefat etmesi üzerine “nesli devam etmeyecek” anlamında
Efendimiz'e “Ebter” diyen ve Allah Resûlü'nün hicretinden önce vefat eden
Âs İbn-i Vâil'in oğulları Hişâm⁷⁷² ve Amr⁷⁷³ ile kızı Hâcer⁷⁷⁴ de gelmiş
ve Müslüman olmuşlardır.

Ebû Süfyân,⁷⁷⁵ Süheyl İbn-i Amr⁷⁷⁶ ve Hakîm İbn-i Hizâm⁷⁷⁷ gibi o
günü görenler ise ailecek gelip de Müslüman olmuş, geçmişlerine ait ne
varsa hepsini bir kenara koymuş ve Allah Resûlü'nün davasının temsilcileri
hâline gelmişlerdir. Zaten Mekke fethini görüp de saf değiştirmeyen, 21 yıl
düşmanlık ettiği düşünceyle tanışıp Müslüman olmayan yok gibidir. Arada
kalan birkaç kişi de bu süre içinde eriyip gitmiş, Veda Haccı'na doğru
Mekke'de Müslüman olmayan kimse kalmamıştır. Bunun anlamı açıktır;
Fahr-i Kâinât Efendimiz'e “ebter” yakıştırmasında bulunanların temsil
ettikleri inkarın, bizzat kendisi “ebter” kalmış ve o günkü temsilcilerinin
kendi nesilleri tarafından bile benimsenmemiştir. Demek ki o günkiler,
beyhûde bir uğraşın içine girmiş ve boşa kürek çekmişlerdir! Nübüvvet
güneşinin karşısında buzdağları bile erimiş, küfrün aysberglerinden eser
kalmamıştır! Bu mutlu sona odaklanıp o gün gelenlerin kimliğine
baktığımızda, hiç tereddüt etmeden şunu söyleyebiliriz: Şayet beyhûde
uğraşıp boşuna kürek çeken Ebû Cehiller bile fetih günlerini görmüş
olsalardı, onlar da gelir ve bu aydınlık dünyanın gönüllü birer ferdi
olurlardı!⁷⁷⁸ Zira bir Hâris İbn-i Hişâm, bir İkrime, bir Süheyl İbn-i Amr ve
bir Safvân İbn-i Ümeyye'nin onlardan herhangi bir farkı yoktu. Kin ve
nefretle kurdukları karanlık dünyalarından hep şartlı baktı ve o Şefkat
Nebîsi'ni göremediler; öldürmek için üzerine yürüdükleri yerlerde bile onlar
için kendini parçalarcasına bir gayreti fark edemediler! Bunu fark edebilmek

için bir fetih yaşanması gerekiyordu ve işte Mekke fethi, o güne kadar hep kalın duvarların arkasından bin bir tereddütle baktıkları Allah Resûlü'nü, olanca netliğiyle görebildikleri yeni günlerin başlangıcı demektir; o gün O (sallallahu aleyhi ve sellem), zihinlerinde oluşturdukları bütün önyargıları boşa çıkarmış, işlerinin bittiğini düşündükleri yerde bile onları, ayaklarının altına kırmızı halılar serercesine bir muamele ile karşılamıştır. Ardı ardına gelen jest ve centilmenliklerle o kalın duvarlar yıkılıp gitmiş, araya çektikleri paslı perdeler de birer birer yok olmuştu! İşte bu yok oluş, onlar için yepyeni bir varlığın başlangıcıydı; zira şimdi karşılarında, balçıkla sıvanamayacak kadar aydın bir Nübüvvet Güneşi, yalan ve iftiralarla örtülemeyecek kadar net bir Şefkat-i Uzmâ ve o gün kaçan veya kendi kabuğuna çekilip de üstüne kapıları kapatanların bile peşinden koşan; koşup da her şeye rağmen sinesine basan mücessem bir Rahmet duruyordu!

İşte, baştan sona kadar yaşanan bütün bu süreci birden nazara aldığımızda, âdeta Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) bize şunları söylediğini duyar gibi oluyoruz:

Yürüdüğünüz yolun doğruluğunda tereddüdünüz yoksa, kınayanın kınamasından korkmanıza gerek yok! Şayet yürüdüğünüz yol “nebevî” ise geleceğiniz nokta burasıdır! Zira attığı adımın farkında olan ve çağını da iyi okuyarak bu adımını atanlar karşısında, ufuksuz kuru kalabalıkların tutunması mümkün değildir! Yaşadığı çağın dışında kalanların ise içinde buldukları zamana müspet katkıda bulunamayacakları açıktır!

Mücerreb Metodoloji

Sekiz yıl sonra yeniden Mekke semalarında doğan Güneş, buzdağlarının bütününü eritmiş ve diğer beldelere hayat bahşedecek birer çağlayana dönüştürerek Medîne'ye hareket etmişti. Bütün olumsuzluklara rağmen pes etmemiş, en uzaktakilerle bile yan yana gelebilmek için vesileler aramış, herkesle irtibat kurup kimsenin yüzüne kapıları kapatmamış, Cehennem'e doğru sürüklenenler için gözyaşı döküp eteklerinden çekebilmek için alinteri dökmüş, ilmik ilmik başladığı tabloyu, adam adama takiple tamamlamış, işin toptancılığını hedefleyerek bütününü kaybetmemiş, aksine ortaya koyduğu aktif sabırla Mekkelilerin bütününü kazanmış ve muhataplarının hepsi şimdi, Rahmân'ın kulu hâline gelmişti. Yirmi bir yıl tohum ekmiş,

filizlerini yakın takibine almış, bakım görümlerini yapmış, toprağını tımar edip suyunu salmış, sonunda da meyvelerini devşirip harmanını toplamış Medîne'ye dönüyordu. Mekke koltuğuna oturmamıştı; aksine O (sallallahu aleyhi ve sellem), gönüllerde otağını kurmuştu. Mekke koltuğunda ise henüz yeni Müslüman olmuş yirmi yaşındaki bir delikanlı, Attâb İbn-i Esîd oturuyordu!

Bu dönüşümü O (sallallahu aleyhi ve sellem), yirmi bir yıl gibi bir zamana sığıştırmıştı. Peki, nasıl oldu da bu kadar katı, bu kadar şiddet yanlısı ve bu kadar şartlı bakan bir beldenin Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), eskiye ait ne kadar alışkanlıkları varsa hepsini aldı ve yüzde yüzünü değiştirdi?

Elbette bu, kendiliğinden olmadı; bu işin arkasında çile, ıstırap, sabır, metanet, merhamet, müsamaha, şefkat, tevazu gibi erdemler yanında müthiş bir ince işçilik ve tarifi imkansız bir emek vardı. Her şeyden önce O (sallallahu aleyhi ve sellem), sahil-i selamete yürüyen gemisine, herkesi almayı hedeflemişti; muhatapları arasında elinden tutmadığı, Cehennem'e yürüyen yolda arkasından yetişip de yolunu Cennet'e çevirmediği tek bir fert bırakmayacaktı! Bırakmayacak ve sonrakiler için bunun, uygulanıp yürünebilir bir yol olduğunu fiilen gösterecekti. Aynı zamanda bu, hangi yol ve güzergahtan, hangi metot ve yöntemlerle yüründüğünde sahil-i selamete ulaşılabileceğinin açık bir göstergesi olacaktı. Bunun için:

– Muhataplarını çok iyi tanıdı; beklentilerini, gelecek kaygılarını ve her birinin içinde bulunduğu ortamı çok iyi okudu.

– Muhataplarına değer verdi, onları sonuna kadar dinledi ve içlerinde buğz olarak biriktirdiklerini dışarı atmalarına tahammül etti, çoğu zaman hakarete varan üslupları karşısında tehevürde bulunup irtibatı kesmedi.

– İnsanlarla diyalog, O'nun en temel metotları arasındaydı; hatta denilebilir ki baştan sona O'nun hayatı, bu türlü diyaloglardan ibarettir.

– Kapıların birer birer kapandığı dönemlerde O, yeni yeni kapılar açabilmek için hiç kimsenin aklına gelmeyecek yeni yeni vesileler icat etti.

– Kötülük görse de kötülüğe asla tevessül etmedi.

– Hep, kendisine yakışanı yaptı.

- Kimseyi incitmedi.
- Hep alttan aldı.
- Kaba kuvvete başvurmadı.
- Hiçbir zaman meselesini sokakta halletmeyi düşünmedi.
- Gördüğü şiddete karşı koymak isteyenleri de aynı çizginin insanları hâline getirdi.
- Hiç kimseye kapısını kapatmadı.
- Bilakis, kapısını çalmadığı insan bırakmadı.
- Ortak değerleri öne çıkardı.
- Başka değerlerin yıkıntısı üzerine hüküm bina etmedi.
- Şahısları değil, sıfatları hedefledi.
- Yemedi, yedirdi; elinde-avucunda ne varsa onu, öncelikle kendisini baş düşman bilenlere gönderdi.
- Üslup itibariyle mülayimdi; gürül gürül konuşması gerektiği yerde bile sükûtu tercih etti ve duruşunu sertleştirerek muhataplarını kendisinden uzaklaştırmadı.
- Kimseyle kavga etmediği gibi var olan kavganın tarafı da olmadı.
- Asla sert ve haşin değildi; sürekli alttan alan yumuşak bir üslubu vardı.
- Tepkisel tavır içine hiç girmedi; attığı her adım, yeni bir süreci inşa etme istikametindeydi.
- Kötülüklerle karşılık kötülük yapmayı asla düşünmedi; bilakis, kötülük yapanlara bile hep iyilikle mukabelede bulunmak, O'nun en belirgin özelliği idi.
- Ayırmıcılık yapmadı; aleyhte bile olsa adalet, O'nun en önemli şiarıydı.
- Yakınlarını koruma altına almadı ve hukukun önünde herkesin eşit olduğunu, bizzat ve hayatı boyunca uygulayarak herkese gösterdi.
- Müthiş bir temsili vardı. Ashâbını da aynı çizginin insanı olarak yetiştirmiş, hâl dili ile gönül şivesinin mükemmel temsilcileri hâline

getirmişti.

– Üzerine saldırıldığı demlerde bile, gerilimi azaltabilmek için bir adım geri atmayı tercih etti; böylelikle, yarına sarkması muhtemel olumsuzlukların da önünü almış oluyordu.

– Üzerine, ordularla gelindiğini duyduğunda, çok üzüldü; milim milim örgülediği müspet olanı yıkacak böyle bir zemini asla istemiyordu.

– O'nun dünyasında “savaş” asla olmadı; Bedir, Uhud, Hendek, Huneyn gibi acı hatıraların hepsi, başkalarının başının altından çıkan şer odaklı zaman dilimleriydi. Ancak O, buralardan bile hayır çıkarmaya odaklanmış, sonuç itibariyle kendisiyle savaşanların bile bütünü kazanmıştı.

– Kapısına dayanan ordulara elçiler gönderdi ve vazgeçirmek için atılması gereken her türlü adımı attı, kılıçlarıyla kapısına dayandıkları yerde bile diplomasi adına yapılabilecek her şeyi yapmadan ve tabiri câizse iç hukuku tüketmeden savaşa geçit vermedi.

– Kendisini öldürmeye gelenlere bile şefkatle yaklaştı ve hatta onlardan bazılarına emân vermek suretiyle dokunulmazlıklarını ilan edip hayatlarını koruma altına aldı.

– Savaşmak zorunda kaldığı yerde ise savaşa hassas kurallar getirdi; kadın, çocuk, yaşlı ve din adamı gibi cephenin dışındakileri koruma altına aldı. Hatta O'nun bu koruma tamiminde, ağaç ve otların bile nasibi vardı. Üstelik bunu, uygulamada titizlikle takip etti ve hak ihlalleri karşısında, bunu yapanları cezalandırmadan geri durmadı.

– O kadar titizdi ki kendisini öldürme hırsıyla gelen orduların içinde kadın ve çocukların da bulunmasına rağmen O'nun bulunduğu yerde, hiçbir kadın veya hiçbir çocuğun canı yanmadı, burnu kanamadı!⁷⁷⁹

Savaşın yok ettiği müspeti yeniden ikame için daha orada işe başladı. Yapılan bütün kötülükleri yok sayarcasına herkese yeniden el uzattı ve mazisi kapkara olanlara bile bembeyaz sayfalar açtı.

– Gördü, ancak görmezlikten geldi; duydu ama duymamış gibi davrandı ve kimsenin hatasını yüzüne vurmadı.

– Kim bilir ne sıkıntılar yaşadı; ancak bunların hiçbirisini şikayet unsuru olarak görmedi. İç dünyası, mağmalar gibiydi; ancak O, etrafında ne kadar lav varsa, bütününe sinesinde söndürdü.

– His dünyası sürekli örselense de O, duygularıyla değil, hep akıl ve muhakeme öncelikli hareket etti.

– Muhataplarını, istikbalin sahâbileri olarak gördü ve onlara, o gün farklı bir kimliğin temsilcileri olsalar da zamanı gelince meseleyi anlayacaklarını nazara alarak muamelede bulundu.

– Tel’ine geçit vermediği gibi bedduaya da “Âmîn” demedi.

– Kimsenin üzerini çizip, “Bundan adam olmaz!” nazarıyla bakmadı.

– Sulh, O’nun en mümeyyiz vasıflarından birisiydi; her adımında bir anlaşma hedeflediği gibi hiçbir zaman, anlaşmayı bozan taraf olmadı.

– Kimseyle perdeyi yırtmadığı gibi, açık ve âşikâr bile olsa, insanların kusurlarını örten hep O oldu.

– İçine kapanan şahıs ve ailelere, yeni yeni akrabalık bağlarıyla nüfuz etmeyi denedi ve kapıların teker teker yüzüne kapandığı böylesi demlerde bile önüne hiç kapanmayacak yeni kapılar açtı. Kendisini “hasım” görenlerle “hısım” oldu; O’nun evliliklerinin hemen hepsinde böyle ulvi bir hedef söz konusudur.

– Yemekler yedirip ziyafetler vermek, işin başından beri O’nun en belirgin özelliği idi.

– Kötülük yapıyor olsalar da insanlarla hediyeleşmek O’nun, metodoloji olarak başvurduğu yollardan bir başkasıdır.

– Düşüp tükendikleri yerde, kendisini baş düşman görenlerin bile ellerinden tuttu, dualar etti, hatırlarını sordu ve yaşadıkları sıkıntıyı giderebilmek için onlara yardımlar gönderdi.

– Jest üstüne jest, centilmenlik üstüne centilmenlik yapan hep O oldu; bir başka ülkeyle yaşadıkları sıkıntı üzerine devreye girdi ve Mekkelilerin en önemli sıkıntılarını çözüverdi.

– Medîne güzergahından Şam cihetine gidiş gelişlerinde Mekkelilere

serbestiyet hakkı tanıdı.

– Bulunduğu yerden sürekli davetiyeler gönderdi. Nihayet bunların dilini anlamayanların, bir kez daha ayaklarına gitti. Hepsini yakın takibine aldı ve kaptanı olduğu gemiye aldı. O'nun için Mekke fethi, bir hasat mevsimi gibiydi; 21 yıldır olgunlaşan meyveleri devşirmeye gelmiş ve hedefini gerçekleştirmiş olarak yeniden Medîne'ye dönmüştü.

– Dün yaptıklarından dolayı kimseyi utandırmadı, eski defterleri karıştırıp kimseyi rencide etmedi. Bilakis, herkesin altına kırmızı halılar sermişçesine bir muamele ile muhataplarına hayranlık üstüne hayranlık yaşattı.

– Aleyhte konuşmadığı gibi konuşulmasına da müsaade etmedi.

– Kaçanların peşinden elçiler gönderdi, evine kapananların kapısını çaldı ve nihayet dünün baş düşmanlarını, yarınların muhabbet fedâileri hâline getirdi.

– Acele edip işin toptancılığını yapmadı; ilmik ilmik emek verdi ve neticede muhataplarının bütününe kazandı.

– Ebû Cehil yapılı bile olsa insanların, oturup konuşmasını, yanına yaklaşip anlaşmasını bildikten sonra nezih birer sahâbe olabileceklerini fiilen, hem de yüzlerce/binlerce örneği üzerinden gösterdi. Açıkça bu, yeryüzünde gönlüne girilip kazanılamayacak insanın, çözülemeyecek problemin olmadığını ifade eden net bir duruştur.

Velhasıl Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), kim bilir daha nice adımlar atmış ve tarihin kaydetmediği faaliyetler zinciri neticesinde bütün Mekke'yi fethetmişti. Zira sonuç itibariyle buradan baktığımızda, bu kadar kısa zamanda bu kadar derin yaraların tedavi edilişi, çözülmez gibi duran girift problemlerin kökünden çözülüşü ve hiç hizaya gelmeyeceği sanılan insanların bile hizaya gelip birer şefkat kahramanı kesilmesinin arkasında, çok daha başka faaliyetlerin yürütülmüş olması gerekmektedir. Öyleyse, insanlık tarihi içinde hayatı en çok kayda geçen insan olmasına rağmen, Resûlullah'ın her hareket, strateji ve beyanı bize intikal etmemiş demektir. Zira strateji, sadece uygulanan bir yöntemdir; konuşulduğu, başkasına hissettirildiği andan itibaren strateji olmaktan çıkar ve beklenen neticeyi de vermez!

Metodoloji itibariyle bize kadar intikal edenlerden hareketle diyebiliriz ki Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), insana odaklanmış, onu muhatap alıp ona yatırım yapmış ve öncelikle insanı, söylenenleri ciddiye alacak bir duyarlılık zeminine taşımıştır. Zaten Kur'ân'ın tedricilik adına ortaya koyduğu yöntem de budur; muhataplarını bu seviyenin insanları hâline getireceği âna kadar hep iman tahşidatı yapmış ve 13 yıllık Mekke hayatının neredeyse bütününde sadece ikna süreci yaşanmıştır. İnsan fitratını nazara alarak o günkü problemlerin hangi yöntemlerle çözüldüğünü göstermesi bakımından Âişe Validemiz'in şu ifadeleri oldukça dikkat çekicidir:

“Kur'ân'dan ilk nâzil olan, içinde Cennet ve Cehennem'den bahsedilen Mufassal bir sûredir. Ne zaman ki insanlar, İslâm'ı kabullenip yaşamada daha yatkın hâle geldiler; işte o zaman helâl ve harâm hükümleri de gelmeye başladı. Şayet ilk inen hükümlerde, “İçki içmeyin!” denilmiş olsaydı insanlar, “Biz, içkiyi asla bırakamayız!” derlerdi. Aynı şekilde ilk gelen âyetlerde şayet, “Zina etmeyin!” hükmü yer almış olsaydı o zaman da bazı kimseler, “Zinadan biz vazgeçemeyiz!” der ve buna da itiraz ederlerdi.⁷⁸⁰

Hazreti Âişe'nin bahsini ettiği İslâm'ı kabullenip yaşamada daha yatkın hâle gelme süreci, Allah'a imandan başlayarak ölüm sonrasında bu hayatın hesabını verme inancına kadar geniş bir yelpazeyi ifade etmektedir. Bu açıdan İslâm'ın teşri' tarihine bakıldığında, namaz dışında -ki o da Mekke'nin son yıllarında gündeme gelmiştir- neredeyse 13 yıllık Mekke hayatında ahkâma ait hiçbir hükmün gündeme gelmediği, buna mukabil bu süre içinde sürekli temel değerlerin tahşidatının yapıldığı görülmektedir. Tefsir usûlü kitaplarında detaylarıyla anlatılan Mekkî ve Medenî sûrelerin gerek muhteva gerekse üslup özelliklerine baktığımızda konu çok daha net anlaşılmaktadır; daha belîğ bir üslup ve sürekli temel değerler vurgusu!⁷⁸¹ Bunun anlamı açıktır: İnsan unsurunu çözmeden, problem çözülemez! Bunu şu şekilde de ifade etmek mümkündür: İnsan unsurunun çözüldüğü yerde problemlerin büyük bir kısmı kendiliğinden çözülecek demektir. Bu açıdan Asr-ı Saâdet'e baktığımızda, temel değerlerle zenginleştirilen ve söylenen her şeyi hemen hayata geçirmeye hazır bir keyfiyet kazanan sahâbenin hayatından, Câhiliyye'den kalan problemler de teker teker kaybolmaya başlamış, konuyla ilgili son sözün söylendiği andan itibaren ise o

problemden geriye, en küçük bir eser kalmamıştır.

Her yönüyle imân, hak ve adalet, hesap ve kitap, ölüm sonrası hayatta karşılaşılabilecek terazinin hassasiyeti, yapılan hiçbir zulmün neticesiz kalmayacağı, nefes alıp veren her canlıya yapılan iyilik veya kötülüğün bile karşılıksız kalmayacağı gibi değerlerin sürekli gündemde tutuluşu, insanları duyarlı hale getirmiş ve yine daha ilk günlerden itibaren toplumdan şer düşüncesi yavaş yavaş uzaklaşmaya başlamıştır.

Meseleye bir de usûl açısından bakılmasında fayda vardır; Asr-ı Saâdet'te, mevcut problemi yok sayarak veya onu gündelik geçici çözümlerle kısmen çözmek veya mevcut problemlerle boğuşurken yarınki çözümleri de çözümsüz hâle getirmek gibi bir yola tevessül edilmemiş, aksine bütünü hedeflenerek problemin çözümü temelden ele alınmıştır. Mesela Câhiliyye yıllarında da var olduğunu gördüğümüz, “Kardeşin zâlim de olsa mazlûm da olsa yardım et!”⁷⁸² sözünün içeriği Hazreti Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) tarafından geliştirilip zenginleştirilmiş ve “Haklı da olsa haksız da olsa kendi adamına yardım et!” anlamından kurtarılarak, “Zâlim de olsa mazlûm da olsa kardeşine yardım et!” ufkuna çekilmiştir. Hadîslerinde Allah Resûlü'nün, zâlime de “kardeş” demesi, ayrıca üzerinde durulması gereken bir husustur. Şüphesiz bu üslûp, zulmedenin zulmünü de ortadan kaldıracak bir hedef tayin etmektedir ki Hadîs'in sonunda yer alan ifadeler bunun en açık delilleridir. Zira o gün Peygamber Efendimiz'den bu cümleleri duyan sahâbe, “Yâ Resûlallah! Tamam, mazlûmu anladık; peki zâlime nasıl yardım edelim?” diye sorduklarında Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), “Elinden tutmak suretiyle yaptığı zulme engel olmakla!”⁷⁸³ cevabını vermiştir. Bunun anlamı açıktır; hedef, potansiyel problem olan bütün unsurların problem olmaktan çıkarılmasıdır ve Efendimiz'in 23 yıllık risâlet hayatına baktığımızda uyguladığı genel politika da bu istikamettir. Var olan problem, bir kenarda problem olarak bırakılmamış, bilakis onun çözümü de gündeme alınmak suretiyle çözülmeyen problemin kalmaması hedeflenmiş, sonuç da aynen hedeflendiği gibi gerçekleşmiştir. Zira problem, insanın olduğu yerde vardır. Şayet insan problemi çözülebilirse her türlü problem çözümlene yoluna girmiş demektir. Bunun için insanın muhatap alınması ve duyarlılık adına mesafe alması hedeflenmelidir.

Bu açıdan Asr-ı Saâdet'e baktığımızda muhatap alınan insanların, öncelikle söylenilecek her türlü meseleyi ciddiye alan ve muhtevanın gereğini yapan bir keyfiyete, her türlü problemin üstesinden gelebilecek bir duyarlılık seviyesine ulaştırıldıklarına şahit olmaktayız. Bu duyarlılığı ifade sadedinde, Bakara Sûresi'nin sonlarındaki âyetler geldiğinde Sahâbe'nin ortaya koyduğu şu hassasiyet, ne kadar manidardır:

Cibril-i Emîn, "Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır!" hükmünü getirmiş ve ardından da "Ey insanlar!" deyip şu âyetleri inzâl etmişti:

"Siz içinizdeki şeyleri açığa vursanız da gizleseniz de Allah sizi onlardan dolayı hesaba çeker. Sonra dilediğini affeder, dilediğini azaba uğratar. Doğrusu Allah her şeye kadirdir!"⁷⁸⁴

Her yeni gelen emirde olduğu gibi bu mesaj da dalga dalga Medîne ufuklarında yankılandı ve Ashab-ı Kirâm arasında yeni bir heyecan tufanı meydana getirdi. Ancak bu seferki heyecan daha başkaydı; zira âyeti duyanın rengi soluyor ve âdeta dizlerinin bağı çözülüyorlardı. Çünkü gönderdiği âyette Yüce Mevlâ (celle celâluhû), sadece amel olarak dışa vurulanlardan değil, aynı zamanda akıl ve kalpten geçen düşüncelerden de hesaba çekeceğini bildiriyordu!

Çok geçmeden Mescid-i Nebevî'ye bir insan seli akın etmeye başladı; gelen, bir kenara çekiliyor ve sessizlik murâkibesine dalıyordu! Derken, renkleri atmış ve dizlerinin de dermanı kesilmiş bu insanlar, "Yâ Resûlallah!" dediler. "Bugüne kadar namaz, oruç, Allah yolunda mücâhede etme ve zekât gibi, üstesinden gelebileceğimiz nice amellerle mükellef tutulduk; ancak bugün Sana öyle bir âyet geldi ki bunun üstesinden gelmeye güç yetiremeyiz!"

Elbette bu, gelen âyete itiraz manası taşımıyordu; bilakis bu, âyetin muhtevasındaki ağırlık karşısında çizgiyi tutturamama telaşından hareketle, emr-i ilâhîyi yerine getirememeye korkusundan dolayı yeniden Rahmânî şefkate sığınmanın adıydı! O şefkatin biricik Sultanı Efendimiz de (sallallahu aleyhi ve sellem), dizinin dibinde yetiştirdiği bu insanların ruh dünyasını çok iyi biliyordu; ancak O'nun muhatabı, sadece kendi devrinde Mescid-i Nebevî'ye koşanlar değil, dünyayı küllî manada bir mescide çevirecek olan her bir

mü'mindi. Onun için, ilk etapta ashâbını muhatap alarak şunları söyledi:

“Yoksa, sizden önceki ehl-i kitabın söyledikleri gibi sizler de ‘İşittik; ama isyan ediyoruz!’ mu demek istiyorsunuz? Bilâkis size düşen, ‘İşittik ve koşulsuz itaat ediyoruz! Ey kerim Rabbimiz! Her hâlükârda bizi bağışlamayı diliyor ve dileniyoruz; çünkü Senden başka müracaat edilecek kapı yoktur ve dönüş de Sanadır.’ demektir!”

Zaten farklı düşünmüyorlardı; sadece kalplerine hâkim olamamaktan çekinmiş ve ellerinde olmadan Allah’ın emirlerini yerine getiremiyor olmaktan endişe duymuşlardı! Efendiler Efendisi’nin bu yönlendirmesiyle birlikte Mescid-i Nebevî lerzeye gelmiş, her bir köşesinden, “İşittik ve itaat ediyoruz!” sesleri yükseliyordu.

İşte, muhataplarını bu ölçüde bir duyarlılık zeminine taşıyan Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), onları da çözümün birer parçası hâline getirmiş ve başlangıç itibariyle zaman alsa da sonuçta onları da insan gönlüne girmenin ustaları olarak yetiştirmiştir. Hatta denilebilir ki muhatapı olduğunuz halde “işittik ve itaat ettik!” konumuna getiremediğiniz insanlar, bugün itibariyle yanınızda duran bir destekçi gibi görünse de işlerin sarpa sardığı en kritik noktada sizi yalnız bırakıp kaybolma adayı birer kuru kalabalıktır!

Vedalaşma ve Tevdi’ Edilen Emanet

Şüphesiz Resûlullah’ın bu gayretleri, sadece Mekke ile sınırlı değildir; Medîne başta olmak üzere o günkü muhataplarının tamamı için geçerlidir.

Günlerin gurûba kaydığı bu demlerde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), etraf kabile ve devletlere ashâbını gönderme işini daha da sıklaştırmış, neredeyse hemen her gün Medîne’de yeni bir hey’et kabul eder olmuştur. O günkü Mekke ve Medîne nüfusunun ortalama on bin olduğunu düşündüğümüzde, Vedâ Haccı günü Arafat’ta toplanan mahşeri kalabalık, böylesine bir gayretin kısa sürede devşirilen meyvesinden başka bir şey değildir!

Diğer taraftan O’nun, bu günlerde bir vedalaşma süreci yaşadığına da şahit olmaktayız; bilhassa etraf kabile ve devletlere gönderdiği insanlarla uzun uzadıya sohbet eder, onları şehrin dışına kadar uğurlar ve ayrılık vakti geldiğinde onları, helalleşerek gönderirdi. “Kur’ân’ı, şu dört kişiden

alın!”⁷⁸⁵ diyerek nazara verdiği ve helal ile haramı da en iyi bilen insan⁷⁸⁶ olarak anlattığı Hazreti Muâz’ı Yemen’e gönderirken, birlikte yola çıkmışlar ve Hazreti Muâz’ı Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), şehrin dışına kadar uğurlamıştı. Hatta yolda ilerlerken, “Sen, ehl-i kitap bir topluluğa gidiyorsun; ne ile hükmedeceksin?” diye sormuş, o da “Allah’ın kitabı!” cevabını vermişti.

“Peki, onda bulamazsan?”

“Resûlü’nün sünneti!”

“Ya, onda da bulamazsan?”

“İctihad ederim!”⁷⁸⁷

Kur’ân ve Sünnet kültürünü özümsemiş bir sahâbî olarak Hazreti Muâz, bu iki kaynağın kendisine kazandırdığı birikim üzerinde icthad edeceğini söylediğinde Resûlullah’ın onayını almış ve artık ayrılık vakti gelmişti. Derken Sultân-ı Rusûl ile vedalaşan Hazreti Muâz, yola revân olmuş gidiyordu ki arkadan, “Ey Muâz!” diye çağrıldığını duyunca Allah Resûlü’ne döndü; “Medîne’ye geldiğinde beni bulamayacaksınız!” diyordu. “Şu Mescid’imle kabrimi ziyaret edersin!”

Hazreti Muâz’ı buz gibi terleten cümlelerdi bunlar! Ayrılırken Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), yeni bir ayrılıktan bahsediyor ve âdeta onunla da helalleşiyordu!⁷⁸⁸ Her beşer için mukadder olan yolculuk, Allah Resûlü için de gelip çatmış, Habîbullah (sallallahu aleyhi ve sellem), vuslata hazırlanıyordu.

Bu süreçte O’nun, önceden toprağa emanet ettiği ashâbına yaptığı ziyaretlerini sıklaştırdığını, Cennetü’l-Bakî ve Uhud’a daha sık gittiğini de görmekteyiz! Âdeta O (sallallahu aleyhi ve sellem), henüz hayatta olan ashâbıyla vedalaşıp helalleştiği gibi mezardakilerle de hasbihal edip helalleşmekte, dünya ve içindeki her şeyle vedalaşmaktadır.

Derken vedalaşa vedalaşa yeniden Mekke’ye kadar gelmişti; ilk defa “hac” vazifesini îfâ edecekti. Arafat’a yürümeden önce Hacun’a geldi; yirmi beş yıl aynı yastığa baş koyduğu Annemiz’in, Hadîce Vâlidemiz’in kabrinin başında durdu ve uzun uzadıya ona da dua etti. O’nun için Hacun, aynı zamanda iki oğlunun da bulunduğu mekândı; belki de onlara nazar ederken,

kelam-ı nefsi olarak, “Kavuşmaya az kaldı; çok geçmez, görüşürüz!” diyordu.

Yirmi üç yılın hâsılatı Arafat'ta toplanmıştı; mübarek dudaklarından dökülecek cümleleri birer emanet olarak taşıyabilmek için yüz bin ashâbı durmuş, pür-dikkat O'nu dinliyordu; “Ey insanlar!” diye başladığı hutbesine, “Bu yıldan sonra sizinle burada bir araya gelebileceğime ihtimal vermiyorum!” diye devam etti. Oturup kalkışında, sesinin iniş çıkışında ve jest-mimiklerinde ayrılık emaresi okunuyordu! Zaman zaman, vazifesini yapıp yapmadığını onlara soruyor ve Arafat'ta bulunanları da şahit tutuyor, ardından da “Allah'ım! Sen şâhid ol!” diyordu. “Burada bulunanlar, bulunmayanlara da ulaştırırsın!” muhtevalı beyanları da bu vedalaşmanın başka bir boyutunu ifade ediyordu.

Cuma günüydü; güneş gurûba doğru kayarken vahiy meleği Cibrîl-i Emîn, Kur'ân'a ait son emaneti getirmişti; Allah (celle celâluhû) “... Artık bugün kâfirler, dininizden umutlarını kestiler; onlardan korkmayınız; ancak ve yalnız benden korkun! Bugün sizin dininizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve din olarak da yalnız İslâm'dan razı oldum!”⁷⁸⁹ diyordu Yüce Mevlâ. Anlaşılan bu, Hirâ sultanlığında başlayan sürecin son meyvesiydi. Kulağına ilişir ilişmez bir kenara çekilip de ağlaşanlar vardı; hıçkırıklara boğulmuş, bir kenara çekilip gözyaşı döküyorlardı! Zira, sözden anlayanlar, bunu da anlamıştı! Resûlullah'ın da gözünden kaçmamıştı ve yanına yaklaştığı Hazreti Ömer'e, “Niçin ağlıyorsun?” diye sordu. Hayranlıkla baktığı Resûlullah'a dönen Hazreti Ömer, “Ağlıyorum!” dedi. “Çünkü, şu âna kadar biz, dinimizde sürekli bir ziyadelik yaşıyorduk. Şimdi anlıyoruz ki din tamam olmuş; tamamlanan her şey ise bundan sonra noksanlaşma süreci yaşayacak demektir!”

Ömer ferasetiydi karşısında gizlenecek bir durum kalmamıştı; ona döndü ve “Doğru söylüyorsun!” buyurdu.

Tabii ki Resûlullah da doğru söylüyordu. Fakat, burada söylenmesi gereken bir başka doğru daha vardı; Resûlullah'ın tebliğ ettiği bu dava, Mekke ve Medîne ile sınırlı kalmayacak, dünyanın dört bir bucağına ulaşacaktı. Rüyalarını süsleyen bu hakikati ifade ederken bir gün, “Doğu ve batısıyla birlikte yeryüzü, bir ekran gibi benim önümde temessül etti ve

ümmetimin ben, onun doğu ve batı her yanına gittiğini gördüm!”⁷⁹⁰ buyurmuştu. Şimdi sıra, birer emanet olarak aynı hakikati herkese tevdi etmeye gelmişti.

Sevinç ve hüznün birbirine karışmış, Arafat'ta tarifi imkansız bir lâhûtîlik hâkimdi. Zira dalga dalga vedalaşmış ve yine ayrılık vakti gelmişti; ilk defa bulunduğu ashâbıyla helalleştiği bu zeminde bir kez daha onlara döndü; “Benim vazifem tebliğ etmek; hidayeti verecek olan şüphesiz Allah'tır!” buyurdu ve yine “Ey insanlar!” diye tekrar seslendi. “Dikkat edin!” diyordu. “Şunu iyi bilin ki Benden sonra ne bir peygamber gelecek ne de sizden başka bir ümmet söz konusu olacaktır. Ancak hiç şüphe yok ki bu din veya bu iş⁷⁹¹, gece ve gündüzün ulaştığı her yere ulaşacaktır. Allah (celle celâluhû), yeryüzünde kerpiç ve tuğla benzeri su ile yoğrulmuş herhangi bir malzemeye inşa edilmiş her eve; deve tüyü, keçi kılı veya koyun yünü cinsinden örülmüş her bir çadıra bu dini ulaştıracaktır ve yine onunla, insanları el üstünde tutulan birer aziz kılacak veya itibarını yitirmiş birer zelil hâline getirecektir. O izzetle İslâm azîz olacak ve yine o zilletle küfür de zelîl kalacaktır!”⁷⁹²

Bu beyanlarını Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem), herkesle vedalaştığı Arafat'ta söylemesinin⁷⁹³ ayrı bir anlamı vardı; bin bir ıstırap ve çileyle yoğrulmuş yirmi üç yılın semeresini ortaya koymuş ve bu beyanlarıyla O (sallallahu aleyhi ve sellem), âlemşümûl davasının hedefine ulaşabilmesi için şu mesajı veriyordu:

“Bu iş, teoriden ibaret değil; uygulaması ortada! Demek ki olabiliyor! Bu işin nasıl gerçekleştiği âşikâr, metodu da belli! Öyleyse bundan sonrası size emanet; alın bu davayı, yeryüzünde hiçbir ev ve hiçbir çadır kalmayınca kadar dünyanın her yerine siz taşıyın!”

O'nun bu mesajını çok iyi kavrayan ashâbı, o günden sonra dünyanın dört bir yanına dağıldı; Hicaz'da çok azı kaldı⁷⁹⁴ ve Çin'e kadar gittiler. Bugün nerede O'nun adına bir hareketlilik varsa, o gün oralara kadar giden sahâbenin bereketidir!

Bir bayrak yarışı hâlinde sancak, elden ele, dilden dile günümüze kadar

geldi; O'nun bu hedefini gerçekleştirebilmek için bugün alın teri dökmek, Resûlullah'ı rehber olarak gören herkesin üzerinde bir vecibe ve vazifedir.

Bu yol, Peygamber ve ashâbının yoludur;

En katı kalpleri bile ısıtan Şefkat Güneşi'nin emânetidir!

Hedefi, her gönüle girmektir;

Gönüller fethi, ancak bu yolla mümkündür!

Nasıl yürüneceğini gösteren O'dur;

Mücerrebdir!

Ancak, sabır.. metânet.. fedakarlık.. îsâr.. sebât ister!

Peygamberlerin yürüdüğü şehrahtır;

Meyvesi, rahmet-i Rahmân ve dâr-ı cinân;

Kût-u gıdâsı, sohbet-i cânân;

Neticesi, makbûl-ü ins ü cândır!

Bu yolun yolcularına binler selam!

[676](#) Hişâm İbn-i Mugîre'nin ilk çocuğu olan Osmân İbn-i Hişâm, Ebû Cehil'in baba bir kardeşidir ve onun adına izâfe edilerek baba Hişâm'a, "Ebû Osmân" diye hitâb edilmektedir. Annesinin adı Bint-i Osmân İbn-i Abdullah olan Osmân İbn-i Hişâm'ın nesli devam etmemiştir.

[677](#) Benî Mahzûm'dan Şifâ Bint-i Hâlid'in oğlu olan ve Ebû Cehil'in güdümünden çıkma fırsatı bulamayan Âsî İbn-i Hişâm da şen şakrak geldiği Bedir'den geriye dönemeyenlerdendir. Ebû Cehil'le aynı kaderi paylaşmıştır. Onu, aynı zamanda yeğeni olan Hazreti Ömer'in öldürdüğü ifade edilmektedir. Ne gariptir ki Âsî İbn-i Hişâm'ın oğulları Hişâm ve Hâlid, bütün bu olumsuzluklara rağmen Mekke'nin fethinde Allah Resûlü'ne gelmiş ve Müslüman olmuştur. Nübüvvet mührüne elini koyduğu bir sırada Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), üç defa Hişâm'ın göğsüne elini vurmuş ve "Allah'ım! Ondaki gıl ve hasedi gider" diye dua etmiştir. Bunun üzerine Hişâm da sahâbe kervanına dâhil olmuştur. Bkz. İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/416; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 2/128; 5/377; İbn-i Abdilber, *İstîâb* 1/235

[678](#) Ömer İbn-i Hişâm, Ebû Cehil ile ana-baba bir kardeşidir ve öldürme hırsıyla geldiği Bedir'de kâfir olarak ölmüştür.

[679](#) Ebû Cehil'in kardeşleri arasından ilk müslüman olandır. Ana bir kardeşler; Hişâm İbn-i Mugîre'nin Dabâa Bint-i Âmir adındaki hanımından olmuştur. Ebû Hâşim künyesiyle bilinmektedir. Mekke'deki baskılardan kurtulmak için Habeşistan'a hicret etmiş, birinci hicretin akabinde yeniden Mekke'ye döndüğünde, Ebû Cehil'in başını çektiği furyada o da hapsedilip akla hayâle gelmedik işkencelere maruz bırakılmıştır. Yaşadığı sıkıntılardan dolayı Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisi için dua ettiği isimlerden birisidir. "Size ne oluyor ki Allah yolunda ve çaresizlik içinde bırakılan, 'Ey büyük Rabbimiz! Ahâlisi zâlim olan şu memleketten bizi kurtarıp çıkar; tarafından bir sahip gönder ve katından bir yardımcı yolla!' diye yalvarıp yakaran bir kısım erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda düşmanla çarpışmıyorsunuz?" (Nisâ

Sûresi 4/75) meâlindeki âyet, o ve onun gibi mağdurlar hakkında inmiştir. Yaşadığı baskılardan dolayı Medîne'ye hicret edememiş, bunu ancak Hendek sonrasında gerçekleştirebilmiştir. Hemen akabinde Mu'te savaşına katılmıştır. Hazreti Ebû Bekir'in hilâfet yıllarında ve Şâm taraflarında Meraci's-Safra veya Ecnâdîn'de şehid olmuştur. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 2/531-532; İbn-i Hacer, *İsâbe* 1/755-756; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/351-352

680 Şifâ Bint-i Hâlid'den doğan Ayyâş İbn-i Ebî Rebîa, Seleme İbn-i Hişâm'ın ardından Müslüman olmuş ve aynı sıkıntılara o da katlanmak zorunda kalmıştır. Onlar Müslüman olduğunda Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), henüz İbn-i Erkam'ın evine girmemişti. Ebû Cehil'in başı çektiği yoğun baskılara dayanamayarak o da hanımı Esmâ Bint-i Seleme ile birlikte Habeşistan'a hicret etmiş ve orada dünyaya gelen oğluna da Abdullah adını vermişti. Uzun sürmeyen birinci hicret sonrasında Mekke'ye döndüğünde, diğerleri gibi o da baskılar altında inim inim bir hayat yaşamıştır. O kadar ki Medîne'ye hicretine bile tahammül etmemişler, Hazreti Ömer'le anlaşım yola düştüğünde, Ebû Cehiller de peşine düşmüş ve onu Kuba'dan geri çevirmişlerdi. Bu hâdise sonrasında o ve benzeri durumda olan diğer sahâbenin yaşadığı sıkıntı ve çilelerden dolayı Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), namazlarında kunut yapacak ve kendilerine “müstad'afin” denilen bu insanlara dua edecekti. Yermük'te şehid olmuştur. Bkz. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/254

681 Ebû Cehil'in kardeşleri arasında küfür adına en aktif olan, şüphesiz Hâris İbn-i Hişâm'dı. Ebû Cehil ile ana-baba bir kardeşti. Hakkında şiirler yazılacak kadar itibar gören önemli bir isimdi. Kavmi onu el üstünde tutar, hürmette kusur etmezdi. Bedir, Uhud, Hendek gibi yerlerde İslâm'a karşı kılıç kullanmış, kardeşi Ebû Cehil'in bayraktarlığını yaptığı her yerde fiilen o da bulunmuştur. Hazreti Seleme ve Hazreti Ayyâş'a işkencede Ebû Cehil'in veziri gibi hareket etmiştir; Kuba'ya kadar Ebû Cehil'le gelip Hazreti Ayyâş'ı işkence için yeniden Mekke'ye getirmede ona yardım eden de odur. Ebû Cehil'in Bedir'de bıraktığı sancağı Mekke fethine kadar taşıyan isimlerin başında gelmektedir. O gün de karşı koymak istemiş, ancak gayretlerinin sonuçsuz kalacağını görünce de bir kenara saklanmayı tercih etmiştir. Hatta bu sıralarda Hazreti Ali'nin peşine düştüğü Hâris İbn-i Hişâm'a, Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hânî' emân vermiş, bu vesileyle o da gelmiş Ebû Cehil'den kalma ne kadar huy ve haslet varsa hepsini bir kenara bırakmış, geçmişine kalın bir çizgi çizerek yepyeni bir dünyaya adım atmıştır. Bundan böyle o, hassaslardan daha hassas ve nezihlerden daha nezih bir hayat yaşayacaktır. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), müellefe-i kulûb olarak o gün, ona da yüz deve vermiştir. O günden sonra çok hassas ve duyarlı bir hayat yaşayan Hâris İbn-i Hişâm, ana-bir kardeşi Ayyâş İbn-i Ebî Rebîa ile birlikte Yermük günü şehid olmuştur. Geride bıraktığı otuz iki torunu vardır ve oğlu Hazreti Abdurrahmân'dan olan Ebû Bekir isimindeki torunu, kendi döneminde temeyyüz etmiş “yedi fukahâ”dan birisi olarak kabul edilmektedir. Bkz. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/178-180; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/309

682 Hâlid İbn-i Hişâm, Ebû Cehil'in sonu olan Bedir'de esirler arasındadır ve o gün, kefâletle serbest bırakılmıştır. Mekke Fethi'ne kadar düşmanlığı devam edecek olan Hâlid İbn-i Hişâm da müellefe-i kulûb arasındadır. İbn-i Hacer, *İsâbe* 2/250; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 2/144; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/235. Bazı kaynaklar, kardeşi Seleme'nin hayatını anlatırken onun da küfür üzerine öldüğünden bahsetmektedir. Bkz. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/351

683 Benî Mahzûm'dan Şifâ Bint-i Hâlid'in oğlu olan Abdullah İbn-i Ebî Rebîa, Ebû Cehil'in diplomat kardeşidir. Amr İbnü'l-Âs ile Habeşistan'a giden ve Habeş ülkesindeki mü'minleri geri getirmek için mücadele veren iki isimden birisi odur. Ebû Abdurrahmân künyesiyle bilinmektedir. Mekke Fethi sonrasında Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), ondan da on bin civarında borç almıştı. Belli ki maksadı, onu da kazanmaktı. Nihayet Huneyn dönüşü aldığı borcunu edâ ederken ona, “Allah (celle celâluhû) semin malına ve evlâdına bereket ihsan eylesin! Şüphesiz önde gidenlere düşen, vefâ ve teşekkürdür!” diye mukabelede bulunmuştu. (Buhârî, *Kebîr* 5/9-10). O günden sonra o da samimi bir Müslümandır. Hazreti Ömer (radıyallahu anh) onu, orduda kumandan olarak tayin etmişti. Aynı görevini Hazreti Osmân döneminde de devam ettirecek olan Abdullah İbn-i Ebî Rebîa, bu yıllarda yaşanan bir kuşatma sırasında şehid olacaktır. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 3/233

684 Ebû Cehil'in Zürâre, Temîm ve Alkame adında üç oğlunun daha olduğu ifade edilmektedir. Ebû Alkame künyesiyle bilinen Zürâre'nin annesi, Bint-i Umeyr İbn-i Ma'bed; Ebû Hâcib künyesiyle tanınan Temîm, Bint-i Umeyr İbn-i Ma'bed ve Alkame'nin annesi ise Âişe Bint-i Hâris'tir. Ebû Alkame (Zürâre), Yemen'de öldürülmüştür.

685 Mekke fethine kadar İkrime, babası Ebû Cehil'in "hık" demiş burnundan düşmüş hâliydi. Babasının Bedir'de bıraktığı sancağı o devralmış ve İslâm düşmanlığında başı çeken en önemli isimlerden birisi hâline gelmiştir. Bilhassa Ebû Süfyân'ın kızı Ümmü Habîbe Vâlidemiz'le Efendimiz'in evliliğinden sonra düşmanlığı makuliyete dönmeye başlayan Ebû Süfyân'a muhalefet edip Mekke liderini by-pas etmeye başlayan muhteşem dörtlünden birisidir. Fetih günü de karşı koymak istemiş, ancak karşı koyamayacağını anlayınca da Yemen'e kaçmıştır. O gün, hakkında idam kararı olan birkaç kişiden birisidir ve buna rağmen Allah Resûlü'ne bey'at eden hanımı ve amca kızı Ümmü Hakîm (radiyallahu anhâ), Efendimiz'den emân aldıktan sonra peşinden Yemen'e kadar gitmiş ve huzura getirerek Müslüman olmasına vesile olmuştur. Müslüman olduğunda kendisine teklif edilen dünya malına iltifat etmemiş ve Allah Resûlü'nden sadece dua ve istiğfar talebinde bulunmuştur. Resûlullah'a verdiği söz, o güne kadar küfür adına yaptıklarının iki mislini bundan böyle İslâm adına yerine getireceği şeklindedir ki *târih*, onun bu sözüne sâdik bir mü'min olarak yaşadığını açıkça ortaya koymaktadır. Zira hayatının en verimli yirmi bir yılını Kur'ân'a düşman yaşayan Hazreti İkrime, sonraki yıllarda Kur'ân'ı kolları arasında sımsıkı tutacak ve onu yanağına yaslayarak, "Rabbimin kelamı!" diye hıçkırma hıçkırma ağlayacaktır.

Verdiği sözün arkasında olarak gerek bedenen gerekse elindeki maddi imkanlarla İslâm'ın i'lâsı için cepheden cepheye koşturan Hazreti İkrime, nihâyet Bizans'la yaşanan en çetin günlerden birisinde Yermük'te, oğlu ve iki amcasıyla birlikte şehîd olmuştur. Hazreti İkrime'nin sergüzeşt-i hayatıyla ilgili daha geniş malumat için bkz. Ümit Kesmez, Fethin Mü'minleri, Işık Yayınları

686 Ebû Cehil'in Sahrâ, Esmâ, Hind, Ümmü Hakîm ve Ümmü Saîd adında beş tane kızının daha olduğu ifade edilmektedir. Bunlardan Sahrâ, Ervâ Bint-i Ebi'l-Ays'dan olmaydı ve onu, Ebû Saîd İbn-i Hâris ile evlendirmişti. Esmâ'nın annesi de Ervâ Bint-i Ebi'l-Ays'tı ve o da Velîd İbn-i Abdîşems ile evlenmişti. İbn-i Sa'd, Tabakât 5/153. Hind, Hişâm İbnü'l-Âs İbn-i Vâil'in hanımıydı. İbn-i Hacer, İsâbe 8/193. Ebû Cehil'in Ümmü Saîd adındaki kızının, duruş ve yürüyüşü itibariyle daha çok erkeklere benzediği ifade edilmektedir. Bkz. İbn-i Hacer, İsâbe 8/220

687 Ervâ Bint-i Ebi'l-Ays'ın kızı olarak dünyaya gelen ve Cemîle adıyla da bilinen Cüveyriye, Hazreti Ali'nin de evlenmek istediği ancak Resûlullah'ın evliliğine müsaade etmediği Ebû Cehil'in Müslüman olan meşhur kızıdır. "Ümmetimin en hayırlısı, benim asımda yaşayanlar, sonra da ondan sonraki asırdakiler, daha sonra da onlardan sonraki asırda yaşayanlardır!" hadisini rivayet eden şahıstır. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 1/1326; 7/59 (6803); İbn-i Hacer, İsâbe 7/559. Fetih sonrasında onu, Mekke'nin yeni valisi Attâb İbn-i Esîd nikâhına alacaktır. Hazreti Attâb'ın vefatından sonra Hazreti Cüveyriye, Ebân İbn-i Saîd ile nikâhlanmıştır. İbn-i Sa'd, Tabakât 8/262; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/54, 57

688 İbn-i Sa'd, Tabakât 8/206; İbn-i Hacer, İsâbe 4/2473. Safiyye veya Hanfâ olarak da bilinmektedir. Ervâ Bint-i Ebi'l-Ays'dan değildir. O da Fetih Günü gelmiş, müslüman olduğunu ikrar ederek Allah Resûlü'ne bîat etmiştir. Daha sonraları onu, Kureyş'in Hatîbi olarak bilinen ve Mekke Fethi'nden sonra müslüman olan Ebû Cehil'in eski arkadaşı Süheyl İbn-i Amr nikâhına almıştı. İbn-i Sa'd, Tabakât 5/44. Bazı kaynaklar onu Hazreti Üsâme'nin nikâhladığını ifade etmektedir. Muhtemelen bu nikâh, Hazreti Süheyl'in şehâdetinden sonra gerçekleşmiştir. Bkz. İbn-i Sa'd, Tabakât 8/262. Süheyl İbn-i Amr'ın Enes adını verdiği özürü oğlu, Ebû Cehil'in kızı Hanfâ'dan olmuştu.

689 Ümmü Mucâlid künyesiyle bilinen ve mensup olduğu kabileye izafe edilerek Hanzaliyye olarak da anılan Esmâ Bint-i Muharribe, Mekke fethinden sonra Müslüman oldu ve Efendimiz'in irtihâlinden yaklaşık iki yıl sonra da (634) vefat etti. Onun, mensubu olduğu bu kabileye intisabı

yönüyle oğlu Ebû Cehil'e, zaman zaman "İbn-i Hanzaliyye" denilmektedir. Ancak onun bu lakabı, daha çok hakaret maksatlı kullanılmaktadır ki Ebû Cehil'in hareket ve tavırlarından bunalan Mekkeliler, zem ve tevbih makamında zaman zaman ona, "İbn-i Hanzaliyye" diye hitap etmekte, bunu yaparken de kendisinden hoşnut olmadıklarını beyan etmektedirler. Efendiler Efendisi'nin (sallallahu aleyhi ve sellem), Kur'ân okuyan mü'mini, tadı ve kokusu güzel turunçgillerden bir meyveye benzetirken Kur'ân okumayan münâfıkı, tadı ve kokusu ekşi olan "hanzala"ya benzetmesi, dikkat çekicidir. Zira hanzale, Ebû Cehil karpuzu olarak bilinmektedir. Bkz. Buhârî, Fedâilü'l-Kur'ân 17; Müslim, Salâtü'l-Müsâfirîn 243. Bazı kaynaklarda Esmâ Bint-i Muharribe, Ebû Cehil'in oğlu İkrime'nin annesi olarak da karşımıza çıkmaktadır ki bu durumda sonuç, Ebû Cehil'in annesi değil, hanımının da gelip Müslüman olduğu şeklindedir.

[690](#) İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 1/645

[691](#) Hâkim, *Müstedrek* 4/265 (5106)

[692](#) İkrime İbn-i Hâlid, Atâ İbn-i Ebî Rabâh'tan sonra Mekke'de vefat etmiştir.

[693](#) İbn-i Hişam, *Sîre* 1/385

[694](#) Onun acınası hâlini tasvir ederken Kur'ân, "Kurusun Ebû Leheb'in elleri! Zaten kurudu ya! Ona ne malı ne de yaptığı işler fayda verdi. O, alev alev yükselen ateşe girecek, eşi de boynunda bükülmüş organ olarak, o ateşe odun taşıyacak." demektedir. Bkz. Tebbet Sûresi 111/1-5

[695](#) İbn-i Sa'd, Tabakat 4/44, 45; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/251; İbn-i Hacer, *İsâbe* 2/1230; Halebî, *Sîre* 3/139

[696](#) Adının, Sübey'a olduğu da söylenen Hazreti Dürre, babası ve kocası Hâris İbn-i Âmir'e rağmen Mekke'de iken Müslüman olmuştu. Kocasının Bedir'de öldürülmesi üzerine Medîne'ye hicret etti. Bir süre, Râfi' İbn-i Muallâ'nın evinde misafir kaldıktan sonra Dihyetü'l-Kelbî ile evlendi. Onun, Hazreti Üsâme veya Zeyd İbn-i Hârise ile evlendiği de ifade edilmektedir. Şair kimliğiyle bilinen Hazreti Dürre, üç hadîs rivayet etmiştir. İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/2498; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/103, 139

[697](#) İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/2578

[698](#) İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/2478

[699](#) Konuyla ilgili rivayetler birleştirilerek verilmiştir. Bkz. İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/2498; Taberânî, *Kebîr* 24/257 (656); İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 4/1835

[700](#) Bedir'de esir alınmış ve fidyesi ödendikten sonra Müslüman olmuştur. Bkz. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/44

[701](#) Velîd İbn-i Mugîre'nin en aktif oğlu olan Hâlid İbn-i Velîd, Hudeybiye'den sonra Müslüman olmuştur. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 2/141; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/232). Bazı kaynaklar ise onun, Hayber'den sonra İslâm'ı tercih ettiğini söylemektedir. Bkz. İbn-i Hacer, *İsâbe* 1/469

[702](#) Müllefe-i Kulûb'dandır ve Mekke fethinden sonra Müslüman olmuştur. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/35

[703](#) Lübâbetü's-Suğrâ olarak da bilinmektedir ve Hâlid İbn-i Velîd'in annesidir. Dokuz kız kardeşler ve Meymûne Vâlidemiz de bu kardeşlerden birisidir. Bu yönüyle o, aynı zamanda Allah Resûlü ile Hazreti Abbâs ve Hazreti Ca'fer'in de baldızı olmaktadır. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/247

[704](#) Safvân İbn-i Ümeyye'nin hanımıdır ve ondan bir ay önce Mekke fethinde Müslüman olmuştur. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/250

[705](#) Mekke fethinde Müslüman olmuştur. İbn-i Sa'd, Tabakât 8/205; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/249; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/226

- [706](#) Mekke'nin fethedildiği yıl Müslüman olmuştur. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/406. Safvân İbn-i Ümeyye'nin hanımıdır. Bilindiği gibi Müslüman olduğu gün Safvân İbn-i Ümeyye, altı kadınla evli idi; huzura geldiğinde Resûlullah ona, yanında sadece dört tanesini tutabileceğini, diğerlerini ise boşaması gerektiğini söyledi. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/397
- [707](#) Ümmü Habîb, aynı zamanda Hâlid İbn-i Velîd'in halasıdır. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/301
- [708](#) Mekke'nin fethedildiği yıl Müslüman olmuştur. İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/2658
- [709](#) Büsre Bint-i Safvân İbn-i Nevfel, Ukbe'nin anadan kız kardeşidir. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/38
- [710](#) Hazreti Osmân ile ana-bir kardeş olan Velîd, Mekke'nin fethedildiği yıl Müslüman olmuştur. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/46; İbn-i Hacer, *İsâbe* 3/2086; İbn-i Asâkir, *Târîh*, 63/218; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 5/420
- [711](#) Mekke fethinde Müslüman olmuştur. Oğlu Ebân da sahâbîdir. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/235, 3/46; İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/2658; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 2/134; İbn-i Asâkir, *Târîh* 7/364
- [712](#) Diğer kardeşleri Velîd ve Hâlid ile birlikte Mekke fethinde gelmiş ve Müslüman olmuştur. Efendimiz'e bey'at etmeden önce gidip elini yıkamış ve huzura öyle gelmiştir. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/134; İbn-i Hacer, *İsâbe* 3/2086; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/198
- [713](#) Babasının her türlü eza ve cefalarına rağmen Mekke yıllarında Müslüman olmuş, Hudeybiye'den sonra da Medîne'ye hicret etmiştir. Hazreti Osmân ile ana-bir kardeşir. Müşrikler kendisini istemeye gelince, hakkında âyet inmiş ve anlaşma gereği erkekleri Mekkelilere teslim ettiği hâlde Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), onu müşriklere teslim etmemiştir. Daha sonra da Zeyd İbn-i Hârise ile evlenmiştir. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 1/158, 7/376; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/283
- [714](#) İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/2658
- [715](#) Ebû Huzeyfe'nin annesidir. Müslüman olunca, Utbe onu boşamış ve o da Amr İbn-i Saîd ile evlenmiştir. Habeşistan'a hicret edenlerdendir. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/222
- [716](#) Esas adı Muhaşsem, Hişâm veya Hüseyim olan Ebû Huzeyfe, ilk Müslümanlardandır. Habeşistan'a ve Medîne'ye hicret edenlerdendir. Süheyl İbn-i Amr'm da damadıdır. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 5/269, 378, 380; 6/68
- [717](#) Sahâbenin büyüklerinden sayılan Ebû Hâşim'm adı Şeybe'dir; Mekke fethinde Müslüman olmuştur. Hazreti Muaviye'nin dayısıdır; Ebû Huzeyfe'nin babadan ve Mus'ab İbn-i Umeyr'in de anadan (Anneleri: Ümmü Hannâs Bint-i Mâlik) kardeşidir. Bir gün ziyaretine gelen Hazreti Muaviye onu ağlarken görmüş ve aklıktan mı yoksa elde edemediği dünyalıktan dolayı mı ağladığını sormuştu. Başını sallayıp her ikisine de "hayır" diyen Ebû Hâşim, Allah Resûlü'nün kendisine, "Ey Ebâ Hâşim!" diye seslendiğini ve ardından da "Kavimlerin mallarının sana geldiğini göreceksin. İşte bu sırada dünyalık olarak sana, Allah yolunda bir hizmetçi ve bir binek yeterlidir!" sözünü hatırladığını, hâlbuki kendisinin bundan daha fazlasını toparladığını söylemiş ve onun için ağladığını ifade etmiştir. Yermük'te bir gözünü kaybeden Ebû Hâşim'in, oğlu Süleymân da sahâbîler arasındadır. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 2/144, 550, 644; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/176
- [718](#) Kızına da Hind adını vermişti. İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/2478; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/283. Bir diğer kızı Hazreti Fâtıma, ilk muhacirler arasındadır. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/283
- [719](#) Aynı zamanda Hazreti Muaviye'nin teyzesi olan Fâtıma, Mekke'nin fethedildiği gün Müslüman olmuştur. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/223; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/249
- [720](#) İbn-i Asâkir, *Târîh* 70/231

- [721](#) Ebân İbn-i Saîd İbn-i Âs'ın hanımıdır. Kocası Ecnâdeyn'de vefat edince Medîne'ye dönmüş ve Talha İbn-i Ubeydullah ile evlenmiştir. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/265; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/287; İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/2663
- [722](#) Ebû Süfyân'ın hanımı ve Hazreti Muâviye'nin annesidir. Mekke'nin fethedildiği yıl Müslüman olmuştur. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/263; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/281
- [723](#) Hazreti Osmân'ın hanımıdır; beraber hicret etmişlerdir. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/217
- [724](#) Hazreti Ali'nin ağabeyi Akîl İbn-i Ebî Tâlib'in hanımıdır. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/222
- [725](#) Mekke'nin fethinde Müslüman olmuştur. İbn-i Hacer, *İsâbe* 1/45; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/74; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 1/223
- [726](#) İbn-i Hacer, *İsâbe* 3/1845
- [727](#) Mekke fethinde Müslüman olan Adıyy İbn-i Nevfel'in hanımıdır. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 4/17; İbn-i Hacer, *İsâbe* 1/45
- [728](#) Safvân İbn-i Ümeyye'nin annesidir. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/209
- [729](#) Mekke fethinde Müslüman olmuştur. Müellefe-i kulûbdandır. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 1/180
- [730](#) İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/119
- [731](#) Mekke'nin fethinde Müslüman olmuştur. İçki içtiği için Hazreti Ömer'in, kendisini Hayber'e sürdüğü, oradan gidip Rumlara karıştığı ve Hristiyan olduğu da ifade edilmektedir. Bkz. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/399
- [732](#) Allah ve Resûlü'ne karşı çıkmada başı çeken birkaç kişiden birisi olan Safvân İbn-i Ümeyye, Mekke fethine de karşı çıkmak istemiş, ancak güç yetiremeyeceğini anlayınca da kaçmıştı. Onu, Bedir'de Allah Resûlü'nü öldürmek için gönderdiği Umeyr İbn-i Vehb, iki kez gittiği Cidde'den getirmiş ve Resûlullah'tan onun adına emân almıştı. Düşünmek için iki ay mühlet isteyen Safvân İbn-i Ümeyye'ye Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), dört ay süre vermiş, ancak o, bir ay sonra gelip Müslüman olmuştur. Fetih günü hanımı el-Begûm Binti'l-Ma'dil de Müslüman olmuştur. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/39; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/397-399
- [733](#) İbn-i Sa'd, *Tabakât* 8/211; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/43
- [734](#) İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/2661
- [735](#) Mekke'nin fethinde Müslüman olmuştur. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/37
- [736](#) İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/2653
- [737](#) İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 4/39
- [738](#) Habeşistan'a hicret etmiş ve Yermük'te şehîd olmuştur. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 4/338
- [739](#) Habeşistan'a hicret etmiştir. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 5/307
- [740](#) O gün babası öldürülünce Allah Resûlü'ne mektup yazmış ve bu mektuba yazdığı şiirle maksadını ifade etmek istemiştir. Bu şiirin olduğu mektup Allah Resûlü'ne ulaşmış da onu okuyunca Resûlullah, gözyaşlarıyla mübarek sakalları ıslanacak kadar ağlamış ve "Eğer bu şiir bana, babasını öldürmeden önce ulaşsaydı, onu da affederdim!" buyurmuştur. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/252; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/235
- [741](#) Müellefe-i kulûbdandır. Mekke'nin fethedildiği yıl Müslüman olmuş, Yermük'te de şehîd olmuştur. Vâkıdî, *Megâzî* 629; İbn-i Asâkir, *Târîh* 62/101-105
- [742](#) Müellefe-i kulûbdandır. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/342

- [743](#) İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 5/424
- [744](#) Habeşistan'a hicret etmiştir. İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/206
- [745](#) İbn-i Hacer, *İsâbe* 2/1151; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 3/424; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/126
- [746](#) Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), onu Müslüman olarak görünce, "Ölüden diriyi çıkartan Allah'a hamd olsun!" buyurmuştur. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/209; İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/2478; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/312
- [747](#) Mekke'nin fethinden sonra Allah Resûlü'nün Ci'râne'de bulunduğu sırada gelmiş, af dilemiş, affedilmiş ve Müslüman olmuştur. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 5/360
- [748](#) Habeşistan muhacirlerindedir. İbn-i Hişâm, *Sîre*, 1/205; İbn-i Sa'd, *Tabakât*, 4/90
- [749](#) Bedir sonrasında Allah Resûlü'nün kızı Zeyneb Vâlidemiz'in önüne çıkarak çocuğunu düşürmesine sebep olan kişidir. Mekke fethinde Müslüman olmuştur. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 5/426; İbn-i Hacer, *İsâbe* 3/2090
- [750](#) Annesi, mü'minlerin annesi Ümmü Seleme'nin kız kardeşi Kuraybe Bint-i Ebî Ümeyye İbn-i Muğîre'dir. Mekke'nin fethinde Müslüman olmuştur. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 3/246; 5/427; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/61
- [751](#) İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 3/510
- [752](#) Mekke'nin fethedildiği yıl Müslüman olmuştur. Vakîdî, *Megâzî* 571; İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/2658
- [753](#) Amr İbn-i Âs'ın hanımı ve Abdullah İbn-i Amr'ın annesidir. Annesi Âs İbn-i Vâil'in kız kardeşi Zeyneb'tir. Mekke fethinde Müslüman olmuştur. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/122; İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/2514
- [754](#) İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/350
- [755](#) Habeşistan'a hicret edenlerdendir. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 1/233; İbn-i Hişâm, *Sîre* 1/205; İbn-i Hacer, *İsâbe* 1/50
- [756](#) Habeş muhacirlerindedir. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 1/430
- [757](#) Habeşistan'a hicret edenlerdendir. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 1/382; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/360
- [758](#) Habeşistan'a hicret edenlerdendir. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 1/430, 2/472; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/313
- [759](#) İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 1/430
- [760](#) Habeşistan'a hicret edenlerdendir İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 1/430, 3/207; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/360
- [761](#) İlk Müslümanlar arasındadır ve Habeşistan muhacirlerindedir. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 1/430, 2/389; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/360
- [762](#) Habeşistan'a hicret edenlerdendir. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 1/596; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/360
- [763](#) İslâm'ı tercih eden öncülerdendir ve Habeşistan muhacidir. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 1/596; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/360
- [764](#) Habeşistan'a hicret edenlerdendir. Uhud'dan sonra Medîne'ye gelmiştir. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 1/689
- [765](#) Âs adını verdiği oğlu Bedir'de öldürülmüştür. Âs'ın oğlu Saîd de Müslüman olmuştur. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/313

[766](#) İlk Müslümanlardandır ve Habeşistan muhacirleri arasında yer almaktadır. Hâlid'in kızı Ümmü Hâlid ve hanımı Hümeine Bint-i Halef de sahâbîdirler. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 2/124; 7/313; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/229

[767](#) Habeşistan muhacirlerindendir. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/161

[768](#) İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/161

[769](#) Mekke'nin fethinden önce Müslüman olmuştur. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/313

[770](#) Allah Resûlü'nün kitabete öğrenmesini emrettiklerindendir. İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 2/97

[771](#) İbn-i Sa'd, *Tabakât*, 8/206

[772](#) İlk Müslümanlardandır. Habeşistan'a hicret etmiştir. Allah Resûlü'nün Medîne'ye hicret ettiğini duyduğunda Mekke'ye gelmiş ve kavmi tarafından hapsedilmiştir. Allah Resûlü'ne ancak Hendek'ten sonra kavuşabilmiştir. Hâkim, *Müstedrek* 4/262 (5099); İbn-i Hişâm, *Sîre*, 1/207; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 3/33; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 5/375

[773](#) Hicretin 8. yılının Safer ayında, Hâlid İbn-i Velîd ve Osmân İbn-i Talhâ ile gelip Müslüman olmuştur. O günkü insanlar arasında dâhi olarak sayılan dört kişiden birisidir ve daha sonraki yıllarda İslâm'a büyük hizmetleri olmuş meşhur sahâbidir. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 4/232-234. Oğlu Abdullah kendisinden önce Müslüman olmuştur. Abdullah işittiklerini yazmak için izin istemiş Allah Resûlü de "Benim konuştuğum haktan gayr değildir!" buyurmuş ve hadisleri yazma konusunda kendisine izin vermiştir. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 3/345

Hâkim, *Müstedrek* 4/262 (5099)

[774](#) Hâkim, *Müstedrek* 4/262 (5099)

[775](#) Ebû Süfyân'ın oğulları Muâviye, Utbe, Yezîd, Anbese, Ziyâd ile kızları Dürre (İzzet veya Hanse de denilmektedir), Ramle (Hind de denilmektedir ki Ümmü Habîbe künyesiyle meşhurdur. Mü'minlerin annesidir), Hind, Hamne, Habîbe, Cüveyriye, Ümeyne, Zeyneb, Ümmü Hakem, Sahrâ da Müslüman olmuştur. Bkz. İbn-i Sa'd, *Tabakât* 7/284, 285; 8/190-191; İbn-i Asâkir, *Târîh* 70/219; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 7/132, 307; İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/2497. Geniş bilgi için bkz. Kesmez, *Fethin Mü'minleri* 19 vd.

[776](#) Geniş bilgi için bkz. Kesmez, *Fethin Mü'minleri* 191 vd.

[777](#) Babaları gibi Hakîm İbn-i Hizâm'ın oğulları Abdullah, Hişâm, Hâlid, Suhbe ve Yahyâ da Mekke fethi sonrasında gelmiş, Müslüman olmuşlardır. Hanımı, Zübeyr İbn-i Avvâm'ın kız kardeşi Zeyneb Bint-i Avvâm da Müslümandır. Erkek kardeşi Hâlid, ilk Müslümanlardandır. Bkz. Hâkim, *Müstedrek* 4/611 (6097); İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 2/118; İbn-i Hacer, *İsâbe* 4/2523; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/237, 1/235, 2/50

[778](#) Demek ki Ebû Cehiller, acele karar vermiş ve hisleriyle hareket ederek hırslarının kurbanı olmuş, ayaklarına kadar -hem de defaatle- gelen fırsattan istifade edememişlerdir.

[779](#) Saâdet Asrı'nın bütünü nazara alındığında karşımıza çıkan birkaç kadın veya çocuğun ölümü, henüz yeni Müslüman olduğu dönemde Hâlid İbn-i Velîd'in kumandası altında yaşanmış münferit vak'alardır. Burada da şu ayrıntı dikkatimizi çekmektedir; meseleyi duyar duymaz celâllenen Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), genel üslubunun dışına çıkarak kadın veya çocuk ölümüne sebebiyet veren Hazreti Hâlid'i açıktan itâb etmiş ve bu kapıyı tamamen kapatmıştır. Bunun dışında işledikleri cinayetlerin cezası olarak öldürülen üç kadın daha vardır ki bunların konumu, savaştan ziyade hukukla ilgilidir ve onun gereği bir cezalandırma söz konusu olmuştur.

[780](#) Bkz. Buhârî, *Fezâilü'l-Kur'an* 6 (4707); *Tefsîru Sûre* 54/6 (4876); Nesâî, *Fedâilü'l-Kur'an* 1/65; Abdurrezzak, *Musannef* 3/352; Aynî, *Umdetü'l-Kârî* 20/21; İbn-i Hacer, *Fethü'l-Bârî* 1/319; 9/39

[781](#) Zerkânî, Menâhil 1/185-232

[782](#) Bkz. Buhârî, Mezâlim 4; İkrâh 7; Ebû Ubeyd, Emsâl 142

[783](#) Bu beyanlarını Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), Benî Mustalık gazvesinde bir Ensâr ile bir Muhâcir'in arasında yaşanan küçük çaptaki bir gerginliği farketdiğinde, Câhiliyye günlerinde olduğu gibi ortadaki kıvılcımın büyüyüp Ensâr ve Muhâcirin'i içine alacak daha büyük bir kavgaya dönüşmemesi için beyan etmiş ve bunun üzerine mesele problem olmaktan çıkmıştır. Bkz. Buhârî, Mezâlim 5; Müslim, *Birr* 62 (2584), 63; Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 3/323 (14507); Beyhakî, Sünen 10/231; Beğavî, Şerhu's-Sünne 13/96-98

[784](#) Bakara Sûresi 2/284

[785](#) Resûlullah'ın nazara verdiği bu isimler, Muâz İbn-i Cebel, Abdullah İbn-i Mes'ûd, Übeyy İbn-i Ka'b ve Ebû Huzeyfe'nin azatlığı Hazreti Sâlim idi. Bkz. Buhari, Menâkıbu'l-Ensâr 16 (3808); Müslim, Fedâil 22 (2464); Tirmizî, Menâkıb 38 (3810); Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 11/76 (6523)

[786](#) Tirmizî, Menâkıb 33 (3790-3791); İbn-i Mâce, Fedâil 17 (154)

[787](#) Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 36/333 (22007)

[788](#) Sonuç, Resûlullah'ın dediği gibi oldu; Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem), kendi ufku yürüdüğüünün haberini alır almaz Medîne'ye döndü ve aynen buyurduğu gibi kabri ile Mescid'ini ziyaret etti. İbn-i Sa'd, Tabakât 3/441; Ferec, Ashâbu'n-Nebiy 406

[789](#) Mâide Sûresi 5/3; Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 1/320 (188); Tirmizî, *Tefsîr* 6 (3043); İbn-i Sa'd, Tabakât 2/144

[790](#) Bkz. Müslim, Fiten 5 (2889); Ebû Dâvûd, Fiten 1 (4252); Tirmizî, Fiten 14 (2176); İbn-i Mâce, Fiten 9 (3952)

[791](#) Bazı rivayetlerde “bu iş” diğer bazılarında ise “bu din” ifadesi yer almaktadır. Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 4/103 (16998); Hâkim, *Müstedrek* 4/477 (8326); Beyhakî, *Kübrâ* 9/181 (18400). Bazı rivayetlerde ise her iki ifade de yer almaktadır. Bkz. Heysemî, *Mecmaü'z-Zevâid* 6/7 (9807); Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn* 2/79 (951). Bir rivayette ise bu, “İslâm'ın kelimesi” olarak ifade edilmektedir. Bkz. Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 6/4 (23865)

[792](#) Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 4/103 (16998); 6/4 (23865); Hâkim, *Müstedrek* 4/476 (8324), 477 (8326); Beyhakî, *Kübrâ* 9/181 (18399, 18400); Heysemî, *Mecmaü'z-Zevâid* 4/15; 6/7 (9807); 6/14; 8/262, 263; Taberânî, *Kebîr* 2/58 (1280); *Müsnedü's-Şâmiyyîn* 2/79 (951); İbn-i Munde, *İmân* 2/982 (1085); İbn-i Hibbân 15/91 (6699); Hindî, *Kenzu'l-Ummâl* 1/469 (1345). Hadisin râvisi olan Temîmü'd-Dâri, bu hadisi rivayet ettikten sonra şu ilaveyi yapmaktadır: “Bunu ben kendi ev halkımda görüp müşahede ettim; zira onlardan kim hayır yoluna girmiş ve İslâm'la şerefleşmişse aziz oldu, kim de küfürde kalmayı tercih etmişse zelil ve hakir olarak cizye vermek zorunda kaldılar.” Bkz. Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 4/103 (16998); Hâkim, *Müstedrek* 4/477 (8326); Heysemî, *Mecmaü'z-Zevâid* 4/15; 6/7 (9807); 8/262, 263; Taberânî, *Kebîr* 2/58 (1280)

[793](#) Benzeri beyanlarını Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem), Veda Haccı dönüşünde kızı Hazreti Fâtıma'ya da söylediği anlaşılmaktadır. Her zaman olduğu gibi o gün de Mescid'e gitmiş, şükürünü eda adına namazını kıldıktan sonra kızı Fâtıma'nın kapısını çalmıştı. Uzun zamandır merakla beklediği babasını bir anda karşısında görünce sevincinden ne yapacağını şaşırarak Hazreti Fâtıma, boynuna sarılıp mübarek yüzünü gözünü öpmeye başladı. Kadife eliyle babasının yanağını okşuyor, hasret gideriyordu! Vuslat güzeldi ama Resûlullah'ın üzerinde gördükleri, bu vuslatın arkasında ne türlü çilenin söz konusu olduğunu ifade eder mahiyetteydi. Zira baştan aşağıya süzdüğü babası Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) yüzünün rengi solmuş, saç-sakalı dağılmış ve üzerindeki elbisesi de lime lime olmuştu. Şefkatte de babasına çok benzeyen Annemiz, sevinçle hüznü aynı anda yaşamaya başlamıştı ve duygularına daha fazla hâkim

olamadı; gözyaşları ceyhûn olmuş, hıçkırık hıçkırık ağlıyordu! Öyle ağlıyordu ki Resûl-ü Zîşân Efendimiz'i de duygulandırdı. Bunun üzerine Habîb-i Kibriyâ Hazretleri ona döndü ve "Kızım! Niye ağlıyorsun?" diye sordu. Hıçkırıkları boğazına düğümlemiş, cevap vermekte zorlanıyordu. Nihayet kendisine hâkim olunca yüreği yanarcasına babasına bakıp, "Anam babam Sana fedâ olsun yâ Resûlallah!" dedi. "Baksana! Saçın sakalın dağılıp toz-toprak içinde kalmış ve üzerindeki elbise de paramparça! Belli ki çok çile çekmişsin; dayanamadım yâ Resûlallah!"

Kızının bu kadar üzülmesine O da (sallallahu aleyhi ve sellem) üzülmüş, teselli de yine O'na (sallallahu aleyhi ve sellem) kalmıştı. Şefkatle ona baktı; yüreği parçalanmış bir duyarlılık vardı huzurunda. Belli ki ufkunda sökün eden hüznün bulutlarını dağıtacak güçlü bir müjdeye ihtiyaç vardı ve nazarlarını istikbale dikerek, "Ağlama kızım!" dedi. "Allah (celle celâluhû) senin babanı öyle bir iş ile gönderdi ki gün gelecek o, yeryüzünde taş ve topraktan yapılmış, kerpiç ve tuğladan örülmüş her eve; deve tüyünden, koyun yününden, keçi kılından dokunmuş her bir çadıra, gece ve gündüzün ulaştığı gibi izzet veya zillet olarak ulaşacaktır." Bkz. Hâkim, *Müstedrek* 3/169; Heysemî, *Mecmaü'z-Zevâid* 8/262, 263; Taberânî, *Taberânî*, *Kebîr* 22/225, 226 (595, 596); *Müsnedü's-Şâmiyyîn* 1/299, 300; Ebû Nuaym, *Hilye* 2/30; 6/123

[794](#) Sahâbinin Hicaz'da kalanı, ancak yüzde onudur.